

Buk Baibel long Kakabai

Kakabai Bible portions

2010-2016

**Buk Baibel long Kakabai
Kakabai Bible portions**

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Pakanemo	4
Potiyovo kamaḡa	21
Livai damna edi noya.....	35
Nambas.....	0
Waiḡake wailabuna	0
Diyosuwa	45
Taulaididimana.....	0
Samuwel ena buka dolidolina	47
Samuwel ena buka wailabuna	0
Ḡaliḡalibona edi buka dolidolina	0
Ḡalibona edi buka wailabuna.....	0
2 Kolonikol	0
Esla.....	0
Neyamaiya	0
Diyoba	69
Sale	73
Miyakauwa Giudi	79
Tauwailovelove ena giu	81
Aisaiya	0
Delimaiya	91
Ḡabalauiyava.....	94
Idikel.....	96
Daniyela	0
Oseya.....	0
Eimos.....	0
Diyona	99
Maika.....	0
Sakalaiya	0
Mak.....	102
Giugiukamaḡedi edi Kauwa.....	125

Pakanemo

Niga bukana noponemo dobu bainewa i tubuḡa bi Israel lavedi bainewa a tubuḡa saḡana edi giu. Bi kauwa labu nananakidi i giuwedi:

Laidalolo 1 te i nawa 11 ba bainewa Maimaituwa dobu i wai tubu bi lava dolidolodi i patidi. Ġome Adam, Iv, Kein, Eibol bi Nowa. Bi kota kabaita, dobumo bi vanuwa kaikaidakina Babelmo.

Laidalolo 12 te i nawa 50 ba bainewa Israel damna pakana i tubuḡa bi i saḡana ena giu. Ġome Eiblaḡam, natuna Aisik, itana Deikap bi Deikap natunatuna 12. Tedi taunana dam 12 iteitedi.

Buka taugilumina mote aiyai i sibe. Bi lava nuwanuwauyeuyedi a noḡoti te Mousis i gilumi. Tana i gilumina ba Israel lavedi sa sibe te bainewa Maimaituwa i vinedi te ena lava. Tana niga bukana i gilumina ba 1500 B.C. te i yovo i nawa 1230 B.C. modomododimo.

Maimaituwa bai matabudi i waitubudi

1 Pakanemo Maimaituwa mala bi dobu i waitubudi.
2 Wala dolinemo dobu geḡa mote i laumaḡata mai niganana ta kitakitana bi boimatuwa taunaḡa. Bi Maimaituwa Aluwina topa dabanemo i waidagudagu.

3 Bi Maimaituwa i giuna gado, "Yana ku tubuḡa." Bi yana i tubuḡa. **4** Maimaituwa i kita te i visu bi ġome yana bi dudubala i dailidi. **5** Yana i wai isana *laḡan* bi boimatuwa i wai isana *dudubala*. I dudubala bi laḡan i sako, niga laḡan pakana i waitubu.

6 Bi Maimaituwa i giuna gado, "Sawasawa ku tubuḡa bi gauba noke galewemo bi nove dobumo kwa wabaḡavukidi." **7** Kamaina bi Maimaituwa sawasawa i voyie te gauba dabana bi dibuna edi wabaḡavuka. Bi mainana i tubuḡa. **8** Maimaituwa wabaḡavuka i wai isana, *galewa*. I dudubala bi laḡan i sako, niga laḡan wailabuna.

9 Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, "Gauba galewa dibunemo ko nato gabu ġemota bi dobu ḡasaḡasalina ya laumaḡata." Bi mainana i tubuḡa.

10 Bi Maimaituwa doḡa ḡasaḡasalina i wai isana *dobu* bi gauba i wai waiḡemotina i wai isana *nisa* bi Maimaituwa i kita te i visu. **11** Bi kota Maimaituwa i giuna gado, "Doḡamo ḡawaḡawa, pesi poudimo bi banidimo dugedugedi bi kai votevotemi tabudi bi tabudi ko tubuḡa." Bi mainana i tubuḡa. **12** Kamaina bi doḡamo ḡawaḡawa, pesi banidimo bi poudimo dugedugedi bi kai votevotedi kitedi tabudi bi tabudi a duga. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

13 I dudubala bi laḡan i sako. Niga laḡan wai faionina.

14 Bi Maimaituwa i giuna gado, "Yanayana galewemo ko tubuḡa te laḡan bi dudubala ko dailidi. Bi sa noya te sauga, laḡan bi kwalabu ani luvedi. **15** Bi yanayana galewemo ko yana bi dobu ko lai yana." Bi mainana i tubuḡa. **16** Maimaituwa yana nananakidi labu i voyiedi. Suwala laḡan yai badaye bi nawalai

dudubala yai badaye bi kota kipola vaitedi i voyiedi.

17 Maimaituwa galewemo yana i wai dubudi, te dobu sa lai yana. **18** Tedi laḡan bi dudubala sa dailidi bi sai badayedi. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

19 I dudubala bi laḡan i sako. Niga laḡan wai 4-na.

20 Bi Maimaituwa i giuna gado, "Mwali yawayawasanidi nisa koi wanavu bi mwanuwa sawasawa koi wanavu." **21** Tana iyana nananakidi bi keikeilikidi bi mwali matabudi nisamo miyemiyedi

kitedi tabudi bi tabudi bi mwanuwa pou pou dabalalidi kitedi tabudi bi tabudi i voyiedi. Maimaituwa i kita te i visu. **22** Tana mwali matabudi nisamo miyemiyedi i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, "Koi natuna dabalala te nisa koi wanavu bi mwanuwa dobumo ko pou dabalala bi dobu koi wanavu."

23 I dudubala bi laḡan i sako bi niga laḡan wai 5-na.

24 Bi Maimaituwa i giuna gado, "Ġamoḡamo yawayawasanimi tabumi bi tabumi, gunuwala ḡamoḡamomi, malamalaḡamimi bi ḡamoḡamo daledalemi dobumo ko tubuḡa." Bi mai i tubuḡa.

25 Mba mainana gunuwala ḡamoḡamodi, malamalaḡamidi bi ḡamoḡamo daledaledi tabudi bi tabudi i voyiedi. Maimaituwa i kita te i visu.

26 Bi kota Maimaituwa i giuna gado, "Niganana lava ta voyiedi kitedi mai tada. Te tedi iyana, mwanuwa, ḡamoḡamo bi ḡamoḡamo daledaledi kitedi tabudi bi tabudi dobumo sai badaedi."

27 I Lava i voyiedi kitedi mai tana.

Tedi oloto bi waivini a voyiedi.

28 Maimaituwa i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, "Koi natunatuna bi dobu koi wanavu bi koi badaye. Iyana, mwanuwa bi mwali matabudi yawayawasanidi dobumo koi badaedi."

29 Bi Maimaituwa i giuna gado, "Tagu kai votevotedi pesi bi kani e voyiedi aubaimi. **30** Mwali miyemiyedi matabudi, mwanuwa bi gunuwala

ḡamoḡamodi tedi kediyā ba kailugulugu bi kai vote-di." Bi mainana a tubuḡa.

³¹ Maimaituwa mwali matabudi i voyedi bi i kitedi te a visu kauwa.

I dudubala te laḡani i sako. Niga laḡani wai 6-na.

² Niga mainana Maimaituwa galewa, dobu bi mwali matabudi i voyedi. ² I Tana kaikana ena noya i wai kovi bi laḡan wai 7-nemo ḡome tana i waiyawasi. ³ Bi Maimaituwa laḡan wai 7-na, i kavisuvi-su te laḡan laukaina bi i voiye te waiyawa bi ani vivila, banina tana mwali matabudi i wai kovidi bi mba laḡan-nemo i waiyawasi.

BADA lava i voyedi

⁷ Bi BADA Maimaituwa doḡa i vai bi oloto i voiye. Maimaituwa yawasina yawayawasanina i suve nawe oloto isuna bwadanemo bi oloto i moito i miya.

⁸ Bi BADA Maimaituwa beubeu yawaninemo daibi i wadiwadina dobu Idenmo, ḡome oloto i voivoiyena i sako. ⁹ BADA Maimaituwa doḡamo kai visuisudi tabu-di bi tabudi i voyedi te a duga bi banidi kitedi wainuwavaivaidi ani kani. Bi daibi modonemo kai labu: Yawasana kaina bi kota visu bi gebo sibena kaina.

¹⁵ BADA Maimaituwa oloto i vai bi daibimo i sako te ya labe bi ya noyae. ¹⁶ Bi BADA Maimaituwa oloto i giuwena gado, "Kai votevotedi ḡesaudi kwa kanidi.

¹⁷ Visu bi gebo sibena kaina daibi modonemo, mote kuma kani bi kuna kanina ba kwa peki."

Maimaituwa waivini i voiye

¹⁸ Bi BADA Maimaituwa i giuna gado, "Oloto mote i visu te taunaḡa ya miya. Tagu ena tausagu, yà voiye te ya sagu." ¹⁹ Bi BADA Maimaituwa, ḡamoḡamo dobumo bi mwanuwa sawasawamo matabudi i voivoiyedina i natomedi oloto lisinemo te oloto yai isedi. Tana ḡamoḡamo bainewa i wai isana ba taunana isana.

²⁰ Bi oloto mwali yawayawasanidi i wai isedi, mwanuwa sawasawamo bi ḡamoḡamo dobumo. Bi Adam mote bamo ena tausagu kauwa. ²¹ Kamaina bi BADA Maimaituwa, oloto i voiye te i kena i wai nuwayavuḡa. Bi BADA oloto giligilina gemota i kaikamaḡe bi tubuḡina i gudu munaḡe. ²² Bi BADA Maimaituwa, oloto giligilinemo waivini i voiye bi i natome oloto lisinemo. ²³ Bi oloto i giuna gado, "Eee! Niga waivinina siliena ba tagu siliegu, bi tubuḡina ba tagu tubuḡigu.

Tana yài isana waivini banina tana olotomo a voiye. Tana oloto giligilinemo Maimaituwa i voiye."

²⁴ I Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ḡemota, te tedi tubuḡa ḡemota ya tubuḡa. ²⁵ Ḡome oloto mwanena vaitena ma kofekofedi bi mote ai tunimayaḡa.

Bainewa gebogebo i tubuḡa

³ BADA Maimaituwa gunuwala ḡamoḡamodi i voyedi bi mododimo mwata ba ḡamoḡamo wai kaikaiyovuna. Mwata waivini i waitalayena gado, "Giukauwa te Maimaituwa i giuwemi te kai matabudi daibi modonemo mote koma kanidi?"

² Bi waivini mwata ena giu i waimunena gado, "Kai ḡesaudi ba ka kanidi. ³ Bi kai daibi modonemo, Maimaituwa i giu te mote kama kani bi kama taukoni, male ka peki."

⁴ Bi mwata waivini i giuwena gado, "Ei geḡa, mote koma peki. ⁵ Maimaituwa i sibe, te sauginemo bi ko kanina ba temi maibena Maimaituwa, visu bi gebo ko sibedi."

⁶ Sauginemo waivini kai votana i kita te kani visuisuna bi matanemo i wainuwa vaivai, kota i ḡoe te bai matabuna maso i sibe, taunana aubaina tana kai votana i vai te i kani. Bi kota mwanena diyanemo i vite te i kani.

⁷ Kai votana a kanikani tedi matedi i yana bi a sibe munaḡedi te kofekofedi. Taunana aubaina tedi kailugulugu a siyaudi bi tubuḡidi ai govegovedi.

⁸ Aubigamo oloto ma mwanena BADA Maimaituwa talelena a vaiye daibi noponaḡa i nawanawa. Kamaina bi kai nopodimo a kandavona. ⁹ BADA Maimaituwa oloto i yogena gado, "Adam, tam bamo?"

¹⁰ Bi oloto Maimaituwa ena giu i waimunena gado, "Tam daibimo talelem e vaiye bi e naila. Banina tagu kofakofagu aubaina te e kandavona."

¹¹ Bi Maimaituwa oloto i giuwena gado, "Aiyai i giuwem te tam kofakofam? Tam kai e waiḡakena votana kuna kani?"

¹² Bi oloto i giuna gado, "Waivini kuna viteviteguna tana kai votana i vitegu te e kani." ¹³ Kamaina bi BADA Maimaituwa waivini i waitalayena gado, "Bai aubaina niga mainana kuna voiye?"

Bi waivini i giuna gado, "Mwata i kaiyovuḡegu te e kani."

¹⁴ Bi BADA Maimaituwa mwata i giuwena gado, "Tam niga mainana kuna voiye aubaina. Ḡamoḡamo matabudi mododimo tam e pasilim. Te bwagammo kwa yoyo nawa, bi ḡobusa kwa kani laḡan matabuna.

¹⁵ Tagu yà voyemi te tam mwata bi waivini modomimo wai kamedimedi ya kena laḡan matabuna.

Bi kota mwata natunatum bi waivini natunatum saiki ka medimedi.

Laḡan muliḡa waivini natuna olotona kaka tam kunum ya vaḡosaḡosa.

Bi tam mwata oloto kaḡeiwakiduna kwa kalati."

¹⁶ Bi Maimaituwa waivini i giuwena gado, "Tam em wainatuna sauginemo em yavi tagu yà ka-didigi

bi yavi vaitena kwa lau bewa.
 Tam kwa gōeḡoe te mwanem em waibada dibunemo ya miya.

Bi geḡa te oloto ena waibada dibunemo tam kwa miya.”

¹⁷ Bi Adam i giuwena gado, “Tagu ei ḡakem te kai votana mote maso ku kani bi geḡa te mwanem kalinana kuna vaiye bi kai votana kuna kani.

Taunana aubaina doḡa male ya gomala bi tam kwa noya gulata.

Bi laḡan matabuna poyapoyam ya tosi kaka kani kwa banavi.

¹⁸ Doḡamo ḡawaḡawa waigedegedelidi sa duga bi kani sa lauwalowalo, tam male kamyā kanigidava.

¹⁹ Tam kwa noya gulata bi poyapoyam ya tosi kaka doḡamo male mwali matabuna kwa banavi. Tam doḡamo e patim bi kwa noyanoyaena eete kwa munaḡana doḡamo.”

²⁰ Adam mwanena i wai isana *Iv* banina tana lava matabudi dobumo tinedi. ²¹ Bi *BADA* Maimaituwa ḡamoḡamo kwapidimo gala i voiye, te Adam ma mwanena i wai kotedi.

Maimaituwa Adam bi *Iv* i kwavaidi

²² *BADA* Maimaituwa i giuna gado, “Niga lavedi tedi mai tada, tedi visu bi gebo a sibe. Taunana aubaina mote tamai aninedi te yawasana kaina votana sima kani. Bamoda mainana sa voyiyena ba sa miya nonoḡana.” ²³ Kamaina bi *BADA* Maimaituwa Adam ma mwanena daibimo i kwavivaidi bi Adam i giuwe te doḡa ya noyae, banina tana doḡanemo i voiye. ²⁴ Maimaituwa oloto i kwavai mulinemo, tana Iden daibinemo beubeu yawaninemo aneya kelubim i sako. Bi kepata vavavanina kwadikwadiyena i sako te yawasana kaina ya labe.

Kein bi Eibol

⁴ Adam ma mwanena tubuḡa ai ḡemoti, te *Iv* i bwaga bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Bi i giuna gado, “*BADA* ena sagumo gomana e bewa.” Bi i wai isana *Kein*. ¹² Bi kota *Iv* i wai natuna munaḡa, te gomana olotona i bewa bi i wai isana *Eibol*.

Laḡannemo a nanakana ba Eibol tauwaiḡamoḡamo bi *Kein* ba taubayau. ³ Laḡan ḡemota, *Kein* ena daibi kanidi i tavaitedi ena sewasewa *BADA* lisiinemo. ⁴ Bi muliḡa Eibol ḡamoḡamo natuna tautuweḡina i vunu bi ena soiso visuvisuna i tavaite *BADA* lisiinemo. Bi *BADA* Eibol bi ena sewasewa i wai nuwavisuedi. ⁵ Bi *BADA* *Kein* ena sewasewa mote i wai nuwavisuedi, taunana aubaina *Kein* matana i ai kenakena bi nuwana i medi.

⁶ Kamaina bi *BADA* *Kein* i giuwena gado, “Bai aubaina kwa medimedi? Bai aubaina matam i nuwavitale?”

⁷ Bamoda visuvisu ku voiye, maso ba kunai nuwavisu. Banina tam gebo kuna voiye aubaina gebogebo

I *Kein* vaiyena *ḡibulu kalinedimo banina ba gomana e bewa*.

diyammo ya yaveyavem. Tana ya ḡoeḡoena yai badaem bi tam kwa ḡailisi.”

⁸ II *Kein* tasina Eibol i giuwena gado, “Ta nawa wapumo tai nawanawa.” ḡome wapumo *Kein* i miya moito te tasina i laipeki.

⁹ Niga kauwina i tubuḡa mulinemo *BADA* *Kein* i wai talayena gado, “Tasim Eibol bamo?”

Kein *BADA* i giuwena gado, “Mote yà sibe, tagu bena tana taulabena?”

¹⁰ Kamaina bi *BADA* i giuwena gado, “Bai aubaina kauwa wai nuwanainailina kuna voiye? Tinanatum kwasinina doḡamo ya ḡabaḡaba, lisigumo laubiwa aubaina. ¹¹ Niganana taumḡa kuna pasili munaḡem te mote kuma bayau. Tasim kwasinina doḡa i vitale laḡannemo kuna wai peki. ¹² Laḡannemo kwa bayau-na ba kani mote ima laubani bi kwa velau yabayababa mote bamo em ani miya kauwa.”

²⁵ Adam bi *Iv* kota tubuḡa ai ḡemoti munaḡe bi *Iv* i laubewa te gomana olotona i bewa. Bi *Iv* i giuna gado, “*Kein* Eibol i wai peki bi *BADA* gomana epaiyanina i vitegu.” Taunana aubaina i wai isana *Seta*. III

²⁶ Kamaina bi *Seta* i didiga bi i naḡi te mwanena i wai natuna te natuna olotona i bewa bi i wai isana *In-os*. Mba laḡannemo lava *BADA* lauduneyena ai tubu.

Lava edi gebogebo

⁵ IV *BADA* i kita te lava edi gebogebo dobumo i didiga bi laḡan matabuna edi noḡota ba gebogebo a noḡonoḡotidi. ⁶ Tana i wai uvalana gado, “Niga lavedi bai aubaina e voyiyedi.” Bi tana noponemo i wainuwaboya. ⁷ Kota i giuna gado, “Tagu mwali matabudi dobumo e voivoiyedina yà kagebogebody. Bi ei uvala te bai aubaina e voyiyedi.” ⁸ Bi *BADA* Nowa taunaḡa lisiinemo i wai nuwavisu.

Niga ba Nowa ena titikuna

⁹ Nowa natunatuna oloolotodi faiona, isedi ba Sem, ḡem bi Diyeifeti. Nowa tana lava didimanina laḡan matabuna, tana Maimaituwa vaitena a miyamiya nonoḡa.

¹¹ Maimaituwa i kita te dobu matabuna pilipili i nawa yaḡosi. ¹² Maimaituwa dobu i kita, te lava matabudi edi yawasana ba pilipilidimo a miyamiya.

¹³ Kamaina bi Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Lava edi pilipili i didiga gulata taunana aubaina, tedi bi mwali matabudi dobumo yà kagebogebody.

¹⁴ “Tagu yà giugiuwem, te tam kai ḡaiḡainemo gula kwa voiye. Noponemo nakanaka kwa voyiyedi bi nopona bi taulina ba patimo kwa pati.” ¹⁵ Kwa voyiyena ba lopalopana, tabatabana bi kaikaidakina, ¹⁶ gula dabana kwa voiye, yato bi bilibili mododimo koyavusa sa kena. Kota noponemo salamoda kwa voyiyedi, di-

II 4:8 Met 23:35 III *Seta vaiyena ḡibulu kalinedimo banina ba vite*. IV 6:5 Met 24:37 V *Ena lofa ba 140 metres, ena taba 23 metres bi kaidakina 14 metres*.

bunemo, modomo bi dabanemo. Bi mataeta gilligilinemo kwa sako.

¹⁷ Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kabaita yà giukamaḡe dobumo, te mwali miyemiyedi matabudi yà kagebogebody, mwali matabudi dobumo sa launeḡaneḡa. ¹⁸ Tagu egu waianina lisimmo yà voiye, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi vaiteḡi gulamo ko valageta. ¹⁹ Bi tam ḡamoḡamo miyemiyedi labulabuḡa gulamo kwai geludi, tabudi bi tabudi, oloolotodi bi waiwaivinidi. Maibena mwanuwa sawasawaḡa lovolovodi bi ḡamoḡamo doḡaḡa nawenawedi bi daledaledi, vaiteḡi kwai geludi te mote sima peki. ²¹ Kota kani tabudi bi tabudi kwai geludi te temi bi ḡamoḡamo kemiya.”

²² Maimaituwa bai matabuna i giugiuwena Nowa i voiyeḡi.

Kabaita i waitubu

⁷ *BADA* Nowa i giuwena gado, “Tam bi em vanuwa lavedi vaiteḡi gulamo ko valageta, tagu e kita te taumḡa dobumo lava didimanim. ² Bi ḡamoḡamo visuvusudi oloolotodi bi waiwaivinidi iyevidi ⁷, bi kota ḡamoḡamo milemiledi oloolotodi bi waiwaivinidi kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. ³ Kota mwanuwa labulabuḡa, wapedi ⁷, kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. Niga kwa voiye te mwanuwa bi ḡamoḡamo yawayawasanidi, te muliḡa tedi sai natunatuna bi dobu sai wanavu. ⁴ Laḡan ⁷ mulinemo, tagu nabu yà giukamaḡe dobumo, te laḡan ⁴⁰ bi dudubala ⁴⁰ bi mwali miyemiyedi matabudi e voivoiyedina kabaitemo yà avalidi.”

⁵ Nowa bai matabuna *BADA* i giugiuwena i voiye.

¹⁷ Nabu i yovoyovona eete laḡan ⁴⁰ a kovi bi utuutuwa i saḡa gulata te gula i poule laḡeti.

²³ *BADA* mwali miyemiyedi matabudi dobumo, lava, ḡamoḡamo bi mwanuwa i wai avalu kamaḡedi. Nowa bi ena vanuwa lavedi taudiḡa gulamo a yawasana.

Kwalabu ḡemota mulinemo kabaita i lausolu bi doḡa i ḡasala.

Kabaita damona

¹⁵ Maimaituwa Nowa i giuwena gado, ¹⁶ “Gula ko potiyovo kamaḡe, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi. ¹⁷ ḡamoḡamo doḡamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa sawasawamo lovolovodi matabudi kwa kapotiyovodi, te tedi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

¹⁸ Kamaina bi Nowa ena vanuwa lavedi vaiteḡi, gula a potiyovo kamaḡe. ¹⁹ ḡamoḡamo doḡamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa edi dubuḡa gula a potiyovo kamaḡe.

²⁰ Nowa olta i voiye bi ena vite *BADA* lisinemo ḡamoḡamo bi mwanuwa visuvusudi ḡemoḡemotaḡa i legau bi olta dabanemo sewasewa i gabuḡosedu.

²¹ Kamaina bi *BADA* sewasewa panena i wai nuwavi-

suye bi taunaḡa i giu munaḡena gado, “Bai laḡannemo mote dobu, ḡamoḡamo bi lava miyemiyedi yàma kovoḡi munaḡe, avena te bainewa, ma keikeilikidimo gebo a voiye bi mote yàma kovoḡidi, mai niganana e voiyeḡa.

²² “Dobu bainewa ya kena watana, wadi bi vililubu, bodubodu bi kailavusa, suwala bi nabu, laḡan bi dudubala, mote sima kovi.”

Maimaituwa i giuwapa Nowa lisinemo

⁹ ^I Maimaituwa Nowa bi natunatuna i kavisuvusudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala bi dobu koi wanavu. ² ḡamoḡamo doḡamo miyemiyedi, daledaledi, mwanuwa bi iyana matabudi temi sa nailemi bi temi koi badaedi. ³ Dolinemo kanigidava e vite-mi. Bi niganana mwali miyemiyedi vaiteḡi ko kanidi. ⁴ ^{II} Mwali ḡemota, musala ma kwasinina, mote koma kani, ei ḡakemina banina kwasinemo yawasana ya kenakena.

⁵ “Aiyai bi lava yai pekina ba kovoḡa ya vai, kota ḡamoḡamo lava yai pekina ba ḡamoḡamona sai peki.

⁶ ^{III} Maimaituwa lava i voiyedina ba kitedi mainana tana

bi aiyai lava i lai pekina ba lava ḡesaudi kota tana sa laipeki.

Banina Maimaituwa lava i voiyeḡa kitana mainana tana.

⁷ ^{IV} Bi temi koi natunatuna dobumo te natunatumi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

⁸ Bi Maimaituwa Nowa bi natunatuna i giuwedina gado, ⁹ “Ei, koi beyavaiya, tagu egu waianina tam bi emi tubulelesa lisimimo yà voivoiye ¹⁰ bi mwali yawayawasanidi matabudi, mwanuwa bi ḡamoḡamo vaiteḡi, gulamo kona potipoti yovona ba muliḡa sai natunatuna watana. ¹¹ Tagu egu waianina yà voivoiyena lisimmo, te dobu bi mwali matabudi miyemiyedi dobumo mote yàmai avalu munaḡedi.”

¹² Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Niga waianina matailina yà voivoiyena ya kena nonoḡa mododemmo, tagu bi tam bi ḡamoḡamo yawayawasanidi vaiteḡi. ¹³ Tagu giyoumo waliwaliyoyo yà sakona. Mba ya wai mataila te waianina lava bi bai matabudi dobumo lisidimo. ¹⁴ Laḡannemo bi giyou yada i sumana ba waliwaliyoyo ya laumaḡata. ¹⁵ Mba tagu egu waianina e voivoiyena lisimmo, yà noḡoti te mote bai laḡannemo ḡamoḡamo yawayawasanidi matabudi yàmai avalu munaḡedi.”

Vanuwa kaikaidakina Babelmo

¹¹ Dolinemo lava matabudi dobumo kalina ḡemota a giugiuwe. ² Kamaina bi lava ḡesaudi

I 9:1 Pak 1:28 II 9:4 Liv 17:10-14 III 9:6 Pot 20:13; Pak 1:26
IV 9:7 Pak 1:28

suwala ena anilovotava yawaninağa a nawa, te Sinamo I a tava bi ġome wapu visuvisuna a banavi bi a miyatulu.

3 Ġome edi lava waitedi ai ogatala bi doğa a gwadai bi biliki II a patidi. 4 Kamaina bi a giuna gado, "Niganana malagai dididiga taitubu bi vanuwa wai dabakenakenana ta ġala te dabana ya sağa yada ya taukoni, isada vatona aubaina te mote tamai dabalalida."

5 Kamaina bi BADA i yovo malagai bi vanuwa wai dabakenakenana a ġalġalana au kitanemo, 6 bi i giuna gado, "Niga lavedi matabudi kalina ġemota sa giugiuwe, niga taunana kauwa yabayababa pakana ai tubu. Ġotona te edi ġowana sa voyedi. 7 Ta yovo ta nawa bi kalinedi ta vitale asiasi te mote edi lava edi giu sima sibedi."

8 Niga mainana BADA i wai dabalalidi bi dobu a nawa yaġosi bi malagai dididiga a ġalaġalana a kaisako. 9 Taunana aubaina malagaina ai isana Babel, III banina ġome BADA kalinedi i vitale asiasi bi i wai dabalalidi te dobu matabuna a nawa yaġosi.

Walakina bamo nove Nowa natuna Sem ena tubulelesa i saġasaġana ġome Ablam i tubuğa.

BADA Ablam i vine

12 IV Kamaina bi BADA Ablam i vine bi i giuwena gado, "Em dobu, em lava, tamam ena dam lavedi kwa gosedi bi kwa nawa tagu dobu yài lovenemo. 2 Tagu em tubulelesa wapewapedi yà vitem bi em dam ya didiga bi yà kavisuvisum te isam ya didiga, bi sa vivilem. Bi tam kota visuvisu kwa voye dam wapewapedi lisidimo. 3 Mabai kavisuvisu lisimmo sa voivoiyena ba tagu kavisuvisudi. Bi mabai sa pasipasilimna ba yà pasilidi. Tam em dammo kaka dobu matabuna yà kavisuvisu."

4 Mba laġannemo Ablam ena kwalabu 75 bi BADA i giuwe te Alan i gose bi i modina i nawa Keinan. Ablam, mwanena Salai, madiyana Loti, ediya taubagibagi, edi pulapula bi edi ġamoġamo matabudi waitedi a nawa. 6 Keinan plovinsnemo a tava. Bi Ablam ena dam matabudi a nato, te a nawana Sikem malagainemo a tava bi ġome Keinan lavedi yaġolo a miyamiya te Mole ena kaipolu dididiga i moimoitona diyanemo a ġalavu. 7 V Kamaina bi BADA Ablam lisinemo i laumaġata bi i giuwena gado, "Niga dobunana em tubulelesa yà vite-di." Ġome BADA i laumaġata, taunana aubaina te Ablam olta i voye BADA ani lauduneyena.

Keinan noponemo, Ablam bi ena lava palaiğa a miyamiya nawa, malagai bi malagai. Mote vanuwa a ġaledi bi palai a voyedi te nopodimo a miyamiya. Bamo bi dobu ġesaunemo nawa a ġoenana ba edi palai a nokudi bi kamelo dabedimo ai geludi bi kamelo a avaavala.

I Sina ba Babiloniya isana ġesauna. II Doğa bi pati a gwadai te biliki a voyedi lofelofedi bi tabetabedi bi suwalemo a wai lalanidi, te a ġaiġai bi vanuwa bilibilidi ani patidi III Isa Babel Ġibulu kalinedimo ba Wainuwanaina. IV 12:1 Giu 7:2,3 V 12:7 Giu 7:5

Tedi mote a bayabayau bi a wai ġamoġamo ota. Bi edi ġamoġamodi ġesaudi a vunudi bi a kanikanidi bi ġesaudi lava lisidimo kani a kunekunedi. Ablam bi ena lava witi lava ġesaudi lisidimo a kunekunedi. Mba witidimo falawa a voyedi bi buledi a gabugabudi.

Ablam Bi Loti a dailidi

5 Loti yaġolo Ablam waitena a nawanawa ġemota, Ablam bi Loti edi ġamoġamo wapewapedi, sipu, bulumakau bi edi taubagibagi waitedi ġalavumo a miyamiya. 6 Gabu i ġaubo bi ġamoġamo edi ani yaba mote ġemoġemotina te maso a miya ġemota.

8 Kamaina bi Ablam Loti i giuwena gado, "Goma, tada ba lava ġemota mote i visu te tada bi eda taubagibagi matabuda tai kagiu. 9 I visu te tai nawa tabutabu bi dobu kwa kita te em ġowanemo kwa vai bamoda tam ġeniyadağa kwa nawana ba tagu kataiyadağa yà nawa bi kota bamoda tam kataiyadağa kwa nawana ba tagu ġeniyadağa yà nawa."

10 Loti i wai kita nawa bi wapu visuvisuna i kita Diyoudan gaubina diyanemo bi matana i nawa te Diyowa malagaina palatina. Bi kota gauba wapewapedi i kitedi bi kota doğa visuvisuna maibena BADA ena daibi Idenmo VI e maibena Idip doġana Sodom diyanemo. Mba laġannemo BADA yaġolo mote malagai Sodom bi Gomola i kovoġidi, muliğa kaka i kovoġidi. 11 Kamaina bi, Diyoudan wapuna tabutabuna i wailogo bi i lauġon-aġona te suwala ani lovtava yawaninağa i nawa, niga mainana kauwinemo Ablam ma madiyana Loti ai yamonedi. 12 Ablam Keinan doġanemo i miyatulu bi Loti tana Sodom malagaina diyanemo ena palai i sako saġe bi i miyatulu, Diyoudan wapunemo. 13 Sodom oloolotodi edi kauwa a pilipili gulata bi kota kauwa gebogebodi a voivoiyedi BADA matanemo.

14 Loti i modina, mulinemo BADA Ablam i giuwena gado, "Kwa moito vitavitale dobu kwa kita nawedi. 15 VII Niga dobuna kwa kitakitana tam bi em tubulelesa yà vitemi, mba temi emiya ya kena nonoğa. 16 Tagu em tubulelesa wapawapa yà vitem bi aiyai mote ġemoġemotina ima iyevidi. Mai bena gimoli mote aiyai ġemoġemotina te ima iyevi kovi. 17 Niganana kwa nawa bi doġana kwa vakita nawe bi tagu matabuna yà vitem."

18 Kamaina bi Ablam i nawa Ġiblon malagainemo bi ġome Mamle ena kaipolu dididiga, diyanemo i lauġalavu bi ġome olta i voye BADA ani lauduneyena. *Laġannemo Loti Sodom malagainemo i miyamiya bi ġalibona 4 edi tauwaiġaviya waitedi a tava. Bi Sodom malagaina bi malagai ġesaudi diyanemo waitedi a suludi. Bi tedi Sodom ena tauwaiġaviya a lauyovoġedi.*

Loti a pani nawe bi kota Ablam i natome munaḡe

11 Ḡalibona wapedi 4 edi tauwaiḡaviya vaitedi a tava Sodom bi Gomola malagaidimo bi lava edi pulapula, kediya bi kota Ablam madiyana Loti vaitena a pani bi a nawedi. ¹³ Bi ḡome oloto ḡemota i soyavai te i velau Ablam lisinemo bi bai matabuna i tubutubuḡana i tainuwatau. Ablam tana Ḡibulu lavana bi Mamle ena kaipolu diyanemo i miyamiya. Bi Mamle tana Amoli lavana. Mamle tasitasina Eskol bi Ane, Ablam vaitena waianina a voiye, te sai kaisagu bi edi ḡaviya sai ḡaviyedi. ¹⁴ Laḡannemo Ablam i vaiye te madiyana Loti a pani. Tana ena tauwaiḡaviya wapedi 318 i wai ḡemotidi ena ḡalavumo bi ḡalibona wapedi 4 a kwavi watedi te Den malagainemo a tavaitedi. ¹⁵ Ḡome ena tauwaiḡaviya i dailidi edi dubuḡa bi dudubalemo edi ḡaviya a yovoḡedi bi a kwavidi a nawedi te Ḡobamo a tavaitedi. Goba ba Damaskas kavalinemo, ¹⁶ bi pulapula danedanenedina a tanodi bi kota Ablam madiyana Loti bi ena pulapula matabudi, vesavesala bi lava ḡesaudi vaitedi a munaḡedi.

Melkisedek BADA i wai baḡa te Ablam ya kavisuvisu

¹⁸ Melkisedek ba Salem edi ḡalibona bi tana kota BADA saḡasaḡa guletina ena pilisi, ¹ tana buledi bi waen i tano natomedi Ablam i vite. ¹⁹ Bi tana Ablam i kavisuvisu bi i giuna gado, "Giukauwa te BADA saḡasaḡa guletina, mala bi dobu tauvoiyedi, kauwa visuvisudi i voiyedi lisimmo.

²⁰ Giukauwa BADA saḡasaḡa guletina i sagum te em ḡaviya ḡalibona 4 kuna lauyovoḡedi, taunana aubaina te ta kasaḡesaḡe."

Bi waiḡasiḡasi mulinemo Ablam pulapula i tanodi bi dubu 10 i sivudi bi dubu ḡemota Melkisedek i vite.

BADA ena waianina Ablam lisinemo

¹⁵ BADA Ablam laubonimo i giuwena gado, "Ablam mote kuma naila, tagu em babalemo yà moito galamem bi tagu puyo dididiga yà vitem."

² Ablam Bada ena giu i waimunena gado, "Bada, egu bada, tagu mote yà natuna bi bainewa em puyo ya sagugu. Tam mote gomana ku vitegu bi laḡannemo tagu yà pekina ba egu taubagibagi isana Eliyesa Damaskas lavana, egu waiguyau matabuna ya vai."

⁴ Bi BADA i giu munaḡena gado, "Geḡa, mba lavana mote em waiguyau ima vai, tam natuotim kaka em waiguyau ya vai." ⁵ BADA Ablam i giuwena gado, "Kwa potiyovo doḡamo bi kwa kita saḡa galewemo bi kipola kwa iyeve lubudi, mba mainana em tubulelesa wapedi, mote aiyai ḡemoḡemotina ima iyeve kovi."

⁶ Ablam BADA ena giu i waisumaḡe, taunana aubaina BADA i wai nuwawisu bi i giuwe te tana lava didimanina.

I Niga pilisina mote mai niganana pilisidi. Wala pilisidi ba lava edi puyo taugabudi.

¹² Laḡannemo suwala i bulubulu, Ablam i kena i wainuwayavuḡa, waidudubala bi naila i waikwesi. ¹³ II BADA i giuwena gado, "Niga kwa sibe kauwe, tam em tubulelesa wali dobumo sa miyana mai tautavatava. Bi mba dobuna lavedi em tubulelesa sa egelidi te sai tau-paula yabayababa kwalabu wapedi 400. ¹⁴ III Mba dobuna lavedi ba tagu yà kovoḡidi. Mulinemo em tubulelesa niga dobunemo waiguyau vaitena sa tava munaḡa. ¹⁵ Bi niganana kaka mote sima tava. Banina Amoli lavedi yaḡolo niga Keinan doḡanemo sa miyamiya. Bi laḡan muliḡa edi tubulelesemo edi gebo-gebo ya didiga gulata kaka yà kovoḡidi bi yà kwavi vaidi. Kamaina bi tam em tubulelesa kaka sa tava munaḡa niga dobunemo sa miya. Bi tam Ablam kwa miya te kwa magula kauwa bi nuwaubamo kwa peki te sa dohom."

Salai bi Eiga

¹⁶ Ablam ma mwanena Salai Keinanmo a miyana kwalabu wapana 10 bi mwanena Salai mote ai natuna. Bi Salai ena taubagibagi waivinina isana Eiga tana Idip waivinina. Kamaina bi Salai Ablam i giuwena gado, "BADA mote i waianinegu te yai natuna, kwa nawa Eiga vaitena ko kena, tana male gomana aubaigu ya bewa bi tagu yai natunaye."

Ablam Salai ena giu i waianine kamaina bi Ablam Eiga vaitena a kena Salai ena giu aubaina.

¹⁵ Kamaina bi Eiga i bwaga, i wai natuna te gomana olotona bi Ablam i wai isana *Ismael*.

BADA ena waianina matailina

¹⁷ Ablam ena kwalabu 99 bi BADA i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, "Tagu Maimaituwa wailewapani guletigu. ^{IV} Egu etaḡa kwa nawa mote bai ḡesau kuma voiye waigebo, ² taunana aubaina tagu egu waianina ḡaiḡailisina yà sakosako tam lisimmo bi em tubulelesa sa wapa gulata."

³ Ablam tuwapekana i wai tupagwalie bi i laudulu doḡamo. Kamaina bi Maimaituwa i giuwena gado, ⁴ "Tagu egu waianina lisimmo te tam muliḡa ba dam wapewapedi itedi. ⁵ Niganana isam yà vitavitale Ablam te Eiblaḡam. ^V Banina tam em tubulelesemo kaka dobu bi dobu ḡalibona sa tubuḡa. ⁶ Tagu yà kavisuvisu te dobu bi dobu nopodimo em tubulelesa sa wapa gulata bi tedi lisidiḡa kaka ḡalibona sa moito saḡa.

⁷ "Tagu egu waianina bagibagina yà voivoiyena tam bi em tubulelesa lisimimo, te em tubulelesa kaka ya tuwa watana. Tagu em Maimaitua bi kota em tubulelesa edi Maimaituwa. ⁸ Keinan doḡana matabuna emi animiya nawa ba tam bi em tubulelesa yà vitevitemi. Bi

II 15:13 Pot 1:1-14; Giu 7:6 III 15:14 Pot 12:40,41; Giu 7:7
IV MAIMAITUWA ḠAIḠAILISI GULETIGU Ḡibulu, El Shaddai. V
Eiblaḡam vaiyena Ḡibulu kalinedimo banina ba dobu wapewapedi tamedu.

tagu edi Maimaituwa bi emi doḡa yà vitevite gwase-mi.”

⁹ Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, “Tam bi em tubulelesa egu waianina ko kaididi. ¹⁰ Bi waianina matailina tam bi ooloto matabudi em tubulelesemo tunimimo kwapibwali ko voiye. ¹¹ Temi kwapibwali ko voivoiyena ba waianina matailina tagu bi temi mododemo. ¹² Bi libilibi oolotodi sa tubuḡa laḡan 8 mulidimo, egu mataila tunidimo ko voiye. Ko voiye natunatumi bi kota emi taupaula natunatudi bi ooloto matabudi em dammo. ¹³ Bamoda em dammo libilibi oolotodi sa tubuḡa bi laḡan 8 mulidimo ba kwapibwali lisidimo ko voiye. Bi mainana laḡannemo emi taupaula kona gimelidina ba kwapibwali lisidimo ko voiye, te egu waianina matailina lisimimo ya kena nonoḡa. ¹⁴ Bi aiyai olotona mote waianina matailina tuninemo ba tana egu waianina i waidoukotona ba tana mote egu dam lavedi nopodimo.”

BADA Salai i giuwapa te Aisik ya bewa

¹⁵ Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, “Mwanem Salai mote kumai isa munaḡe Salai bi yà waiisa vitale-na *Sela*. ¹⁶ Tagu yà kavisuvisu bi tana natum ya bewa bi kota yà kavisuvisu te ena tubulelesemo dobu babadidi bi ḡaliḡalibona sa tubuḡa.”

¹⁷ Eiblaḡam tuwapekana i waitupagwaliḡe matana doḡamo bi noponemo nuwana i waigwaigwai bi taunaḡa i giu munaḡena gado, “Ḡemoḡemotina oloto ena kwalabu 100 bi yai natuna? Bi kota Sela ena kwalabu 90 bi yai natuna?” ¹⁸ Eiblaḡam *BADA* i giuwena gado, “Bi Ismael bainewa, maso ḡemoḡemotina kuna kavisuvisu?”

¹⁹ Maimaituwa i giuwena gado, “Geḡa mwanem yai natuna te gomana olotona ya bewa bi kwa isana *Aisik*. ^{II} Bi tagu egu waianina yà voiyena tana bi ena tubulelesa lisidimo ya kena nonoḡa. ²⁰ Em waibaḡa Ismael aubaina kaikana e vaiye bi tana kota yà kavisuvisu te yai natunanatuna bi ena tubulelesa sa wapa gulata. Tana ḡaliḡalibona matabudi 12 dobumo tamedi bi ena dam ya didiga. ²¹ Tagu egu waianina Aisik lisinemo yà voiye, te Sela yai bewana bokina kwalabunemo niga mainana nawalaina noponemo.”

Olotona faiona Eiblaḡam lisinemo a tava

18 *BADA* Eiblaḡam lisinemo i laumaḡata Mamle ena kai nananakidi pakedimo. Niga taunana ena titikuna.

Suwala modomo Eiblaḡam ena palai mataetinemo i miyamiya. ² Bi i wai kita saḡa te ooloto faiona a moimoito, i kitekitedi te i velaubeyedi bi tuwapekana i wai tupagwaliḡe bi i laudulu doḡamo.

I *Salai bi Sela isedi labu banidi ba ḡalibona natuna waivinina. Maimaituwa isa valivaliuna Sela i vite, te tana ba ḡaliḡalibona bi lava wapewapedi tinedi.* II *Aisik banina ba Ḡibulu kalinedimo ba i gwai.*

³ Bi i giuna gado, “Aee egu babada bamoda kona kita te tagu kamaina ba koma vawaitauligu. ⁴ Gauba yà vai natome bi kaḡemi ko koḡedi bi kai pakanemo koi wagulu. ⁵ Kani ḡotona yà vai natome, ko kani bagibagi kaka bi nawa koi tubu munaḡe. Emi taupaula kona noḡotigu te kona tava egu vanuwemo, kamaina te kani yà voiye te ko kani.”

Tedi a giuwena gado, “Kamaina bai kuna giugiuwena ku voiye.”

⁶ Eiblaḡam i velau makai ena palaimo bi mwanena i egelina gado, “Kwa nawa te falawa kauwa kwa vai bi buledi tabetabedi kwa gabudi.” ⁷ Bi Eiblaḡam i velau i nawa bulumakau dubunemo bi bulumakau natuna pwapwatana i vunuvai bi ena taupaula i vite bi i kanonoḡi.

⁸ Eiblaḡam kani bulumakau susubwadina vaitena vitavitalena, ^{III} musala bi susubwadina anitego, i natomedi matedimo i wai dubudi, te a kanikani bi tana diyedimo kai pakanemo i moito i labelabedi. ⁹ Tedi ai talayena gado, “Mwanem Sela bamo?”

Bi Eiblaḡam i giuwedina gado, “Tana palai noponemo.”

¹⁰ Edi tau ḡemota Eiblaḡam i giuwena gado, “Yà giugiu kauwem te niga mai laḡannemo yà munaḡa, bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa.”

Sela tana mulinemo, palai mataetinemo i moito i wai beyavaiye. ¹¹ Sela bi Eiblaḡam tedi ba a magula kauwa bi Sela ena nawanawalai i kovi. ¹² Sela nuwana i waigwaigwai bi i giuna gado, “Tagu egu bada vaitena kei magula kauwa bi ke ḡoḡosi. Bi ḡemoḡemotina kai natuna, ee?”

¹³ *BADA* Eiblaḡam i wai talayena gado, “Bai aubaina Sela i gwai bi i giuna gado, ‘Tagu ei magula bi ḡemoḡemotina yai natuna?’ ¹⁴ Mwali bai i pilipili gulata lisigumo te yà voiye? Kage mainana e giugiuna, tagu yà nato munaḡa, niga mainana laḡannemo bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa.”

¹⁵ Sela i naila bi i valelena gado, “Tagu mote e gwai.” Tana i giuna gado, “Geḡa, tam kuna gwai.”

Eiblaḡam ena waibaḡa

¹⁶ Kamaina bi ooloto faiona a miya moito bi Sodom yawaninaḡa ai kita yovo bi Eiblaḡam vaitena a nawa. ¹⁷ Bi *BADA* taunaḡa i giu munaḡena gado, “Bai yà voiyena mote i visu te Eiblaḡam yai malimaliwe. Bi kamaina te yà tainuwatau. ¹⁸ Tana ena tubulelesa ya didiga bi dam ḡaiḡailisina bi tana dabanemo dobu matabudi yà kavisuvisudi. ¹⁹ E vine te tana natunatuna bi ena tubulelesa ya giuwedi te egu waiḡake bi didimana sa kaiwatedi bi kota lava sa komaniyedi. Ḡome kaka Eiblaḡam lisinemo e giugiuwapana yà voiye.”

²⁰ Kamaina bi *BADA* i moito vitale bi Eiblaḡam i giuwena gado, “Tagu e vaiye te waiwavu dididiga

III *Mba taunana bata (butter).*

Sodom bi Gomola lisidimo. ²¹ Tagu yà yovo yà nawa bi yà kitedi, niga waiwavuna giu kauwa ee kaiyovu."

²² Ġome oloto labu a gosedi bi Sodom yawaninaġa a nawa bi *BADA* Eiblaġam matanemo i moimoito.

²³ Eiblaġam i nawa *BADA* diyaothinemo bi i giuwena gado, "Giu kauwa te lava visuvisudi bi gebogebodi waitedi kwa kovoġidi? ²⁴ Bamoda lava 50 didimanidi malagai dididiginemo, tam male kwa kovoġi bi mote kuma nuwa munaġedi? ²⁵ Mba mote i visu. Mote kuma voiye. Tam mote lava visuvisudi bi gebogebodi waitedi kumai pekidi, kauwina ġemotina kwa voiye, lava didimanidi bi balebaleli lisidimo. Geġa. Tam bena taulaididimana dobu matabunemo, ee? Tam bena kwa etale kauwemai."

²⁶ *BADA* i giuna gado, "Bamoda lava visuvisudi wapedi 50 Sodom malagainemo yà banavidina, malagaina matabuna mote yàma kovoġi."

²⁷ Eiblaġam i giuwena gado, "O bada, tagu maibena yoġiyoġi mote yà visu gulata bi geġa, te kaikana giu lisimmo ei tubu taunana aubaina te, yai tala munaġa.

²⁸ Bamoda lava 45 visuvisudi malagaina dididiginemo, tam male matabuna kwa kovoġi?"

Kamaina bi *BADA* i giuna gado, "Bamoda ġome 45 visuvisudi e banavidina ba mote yàma kovoġidi."

²⁹ Eiblaġam i waitala munaġana gado, "Bamoda ġome 40 visuvisudi kuna banavidina ba bainewa?"

Bi *BADA* i giuna gado, "Ġome bi 40 e banavidina ba mote yàma voiye."

³⁰ Eiblaġam i giuna gado, "Aee, egu bada, kuma mediyegu, avedi bi yà tala munaġa bamoda 30 ota kuna banavidina ba bainewa?"

Bi *BADA* i giuna gado, "30 ota e banavidina ba mote yàma voiye."

³¹ Eiblaġam i giuna gado, "Aee bada, egu laudabato-la kwa noġotikamaġe bamoda 20 ota kuna banavidina ba bainewa?"

BADA i giuna gado, "Bamoda 20 ota e banavidina, mote yàma kovoġidi."

³² Eiblaġam i giuna gado, "Aee egu bada, kuma mediyegu, avedi te maġemota yà giu munaġa bamoda 10 ota kuna banavidina ba bainewa?"

BADA i giuna gado, "Bamoda 10 ota e banavidina ba tagu mote yàma kovoġidi."

³³ Kamaina bi *BADA* Eiblaġam i gose bi Eiblaġam i munaġa ena palaimo.

***BADA* Sodom bi Gomola i waikalaġosedi.**

19 Aubigamo aneya labu Sodom malagainemo a tava. Bi Loti tana malagai ganakukuna mataetinemo ¹ i miyamiya. Loti i kitekitedi te i miya moito, i velau ġavuġavutedi bi tuwapekana i wai tupagwaliġe bi i laudulu kununa doġamo. ² Bi tana i

I Mba laġandimo malagai ganakukudi ġakimemo a pati wai kwavivili bi mataetidi ġemota ye labu a sivudi. Olooloto mataetidimo a ġemotidi bi a waiogatala bi kota gimagimala a tavaitedi bi a gimagimala.

giuwedina gado, "Egu babada ko nato egu vanuwemo ko kena. Bi aubaimi yà noya te kaġemi ko koġedi bi bokina olaolalemo kaka ko nawa."

Bi tedi a giuna gado, "Geġa, tama aniwaġemota gabunemo ka kena."

³ Bi Loti i giu ġaiġailisi, te i wai doli nawedi ena vanuwemo. Bi buledi mote muu'a vaitena i voiye te a kani.

⁴ Tedi a kani kovi, te yaġolo mote a kena bi Sodom oloolotodi, ewali bi magula matabudi a tava bi vanuwa a moito wai kwaivivili. ⁵ Loti lisinemo a binau saġana gado, "Olooloto labu kage lisimmo a tavatavana bamo sa miyamiya? Tama ka ġoeġoena, kwa ka potiyovodi bi waitedi kaipasa."

⁶ Kamaina bi Loti i potiyovo bi vanuwa mataetinemo i moito bi i lau gudu. ⁷ Bi i giuna gado, "Egu lava, mote niga kauwina gebogebona koma voiye. ⁸ Koi beyavaiya, tagu natunatugu guguinidi labu yaġolo mote oloto waitedi a lumagwau, kamaina te yà giuwedi sa potiyovo bi emi ġowana lisidimo ko voiye. Niga oloolotodi tagu e tavaitedi egu vanuwemo, taunana aubaina mote bai lisidimo koma voiye."

⁹ Kamaina bi tedi ena giu ai munena gado, "Ku moito liya! Tam tautavatava niga ġome kuna tava bi bena kwai badabada. Niganana ka voyem te kwai nuwatoi gulatana, kaka mba lavedi labu!" Kamaina bi Loti a dudu waipaili bi manunubidi a saġa te maso gudu a douppa.

¹⁰ Ġome olooloto a kabiyovo Loti nimanemo a kabi bi a solusaġe vanuwa noponemo bi mataeta ai dougudu. ¹¹ Kamaina bi tedi lava matabudi doġamo, a voyedi te matedi ai dudubala bi mataeta a tavu-tavuġe.

¹² Kamaina bi olooloto labu Loti a giuwena gado, "Tama ġotona te niga dobuna ka kovoġi. *BADA* waiwavu dididiga i vaiye niga malagaidimo bi i giu kamaġemai te kai kalaġosedi. Bamo natunatum, boti-botiyam bi em lava ġesaudi niga ġome? Matabudi kwai dolidi bi niga malagaina ko gose kamaġe."

¹⁴ Kamaina bi Loti i potiyovo bi botibotiyana i giuwedina gado, "*BADA* ġotona te niga malagaina ya kagebogebo, koi papalana bi niga malagaina ta gose." Bi botibotiyana ai noġota bena kage i wainamaġa.

¹⁵ Dobu ma wai dudubalina, aneya Loti a lauegeli, a giuna gado, "Mote i visu te ko peki laġannemo *BADA* malagai ya kovokovoġi. Kwai papalana te mwanem, natunatum waiwaivinidi kwai dolidi te ko velau ko nawa."

¹⁶ Bi geġa, te Loti i wai kaikaibudagi aubaina te *BADA* nuwana i taibagibagi bi aneya Loti bi ena vanuwa lavedi nimedimo a kabi bi ai dolidi malagai a potiyovo kamaġe. ¹⁷ Kamaina bi aneya ġemota i giuna gado, "Ko velau te ko yawasana! Ko velavelau mote koma tinamuli bi koma velau moito wapumo, male ko peki bi ko nawa otana oyamo."

²³ Suwala i lovolovo tava bi Loti ena vanuwa lavedi vaitedi Diyowamo ^I a tava. ²⁴ ^{II} Kamaina bi BADA malamo ġakima vavavanina bovabovana i voiye te i laubulilina mai nabu, Sodom bi Gomola malagaidi dabedimo. ²⁵ Kamaina bi mulidimo BADA dobunemo, lava bi mwali matabuna i waikalaġosed. ²⁶ Loti mwana nena mulinaġa i saġasaġa bi gado ya tinamuli, te i lai tabu mai soliti bi i moito gwaswa.

Aisik ena tubuġa

21 Niganana BADA Sela i sagu bi Eiblaġam lisinemo bai i giugiuwapaena mainana i tubuġa te gomana olotona i bewa. ² Laġan kauwa i tava, te Maimaituwa bai i giugiuwena i tubuġa bi tana i bwaga bi i wai bewa te Eiblaġam natuna olotona i tubuġa, ena magula laġannemo. ³ Sela i wai bewa bi mwanena gomana i wai isana Aisik. ⁴ ^{III} Aisik i tubuġa laġan wai 8-nemo tamana kwapibwali mataila i voiye natuna lisinemo, Maimaituwa i giugiuwena mainana. ⁵ Eiblaġam ena kwalabu 100 bi niga kauwina i tubuġa.

Eiblaġam Eiga manatuna i giukamaġedi

⁸ Kamaina bi gomana i didiga bi ena seda laġannemo tamana Eiblaġam soi dididiga i voiye. ⁹ Laġan ġemota Idip waivinina Eiga natuna Ismael, Aisik vaitena a wai beyakulu. Tedi a wai beyakulu laġannemo Ismael tana Aisik i sulasula waineġa. ¹⁰ Ġome Sela mai i kitekitedi, tana Eiblaġam i giuwena gado, "Niga taupaulana natuna vaitena kwa kwavidi sa nawa. Niga waivinina natuna mote ġemoġemotina te yaġolo Aisik vaitena gagasim matabudi simai budeliyedi bi simai guyauyedi."

¹¹ Niga giuna Eiblaġam i vaiye bi i wai nuwaboya banina tana natuna Ismael. ¹² Bi Maimaituwa Eiblaġam i giuwena gado, "Mote niga taupaulina ma natuna kumai nuwaboyedi. Bi Sela ba i giu kauwa banina Aisik lisinaġa kaka yaġolo em dam ya didiga. ¹³ Bi kota em taupaula Eiga natuna mainana yaġolo dam ya kadidigi."

¹⁴ Laġan i sako olaolalemo Eiblaġam kani bi gauba kwagina wanawanavuna Eiga i wai avalu bi i giukamaġe. Ġome Eiga i gosedi bi kalakalalemo i nawa yabayababa Biyasibamo.

Maimaituwa Eiblaġam i giuwe te Aisik ya lausewasewae

22 Kauwa matabudi mulidimo Maimaituwa Eiblaġam i laulubuna gado, "Eiblaġam!"

Bi Eiblaġam ena giu i waimunena gado, "Tagu niga!" ² Ġome Maimaituwa i giuna gado, "Tam natuotim nuwam tauvaikauwena kwai doli bi kwa nawa dobu Moliyamo. Mba ġome tagu oya yà lovem dabanemo natum Aisik em sewasewa kwa gabuġosa lisigumo."

^I Diyowa vaiyena Ġibulu kalinedimo banina ba ġaubona. ^{II} 19:24 Met 10:15, 11:23,24 ^{III} 21:4 Pak 17:12; Giu 7:8

³ Kamaina bi olaolala otamo Eiblaġam puyo anigabuġosa aubaina i lau kai bi ena donkimo i wai geludi, bi ena taupaula labu bi natuna Aisik i wai dolidi. Bi nawa aitubu bi a nawa oya Maimaituwa i giugiuwenemo. ⁴ Laġan waifaionemo Eiblaġam gabu Maimaituwa i giugiuwena manekemo i kita nawe. ⁵ Ġome tana taupaula i giuwedina gado, "Temi niga ġome ko miyamiya donki vaitena. Bi tagu gomana vaitena ka nawa noi ġome bi Maimaituwa ka lauduneye kaka ka nato munaġa lisimimo."

⁶ Kamaina bi Eiblaġam kai bwainina natuna Aisik i wai avalu, gabuġosa puyona aubaina. Bi tana kwatikwati i vai bi etaġa a nawanawa bi kai ani taimatakalatina mwalidi i legalegaidi. ⁷ Bi Aisik i giuna gado, "Tamagu!"

Bi Eiblaġam ena giu i waimunena gado, "Koko bai?"

Aisik i waitalayena gado, "Tada kai bwainina bi kai matana ani waikalakabina te legaidi bi sipu ani gabuġosa bamo?"

⁸ Eiblaġam ena giu i waimunena gado, "Maimaituwa kaka ġemota ya kamaġati." Kamaina bi a nawa.

⁹ Laġannemo Maimaituwa gabu i giugiuwenemo a tavatava ba Eiblaġam ġome olta i voiye bi dabanemo kai i waidubu. Kamaina bi natuna Aisik ġulavemo i maġini bi kai dabedimo i wai kena. ¹⁰ Kamaina bi tana kwatikwati i laġeti natuna waipekina aubaina. ¹¹ Bi BADA ena aneya malamo i binaw yovona lisinemo gado, "Eiblaġam! Eiblaġam!"

Bi Eiblaġam i giuna gado, "Tagu niga."

¹² Bi tana i giuna gado, "Gomana mote tuninemo bai kuma voiye. Tagu niganana e sibe te tam Maimaituwa kwa nainaile bi kwa vovoteyete ye banina tam natum ġemota bi mote ku nuwevi."

¹³ Bi Eiblaġam i wai tautinamuli bi sipu olotona donana kai tomboluna ai ġalo bi i moimoito i kita. Kamaina bi natuna i kaikamaġe bi epaiyanina i nawa sipu i vunu bi sewasewa i gabuġosa. ¹⁴ Taunana aubaina Eiblaġam mba dobuna i wai isana, BADA i kanonoġi. Bi niganana laġannemo lava sa giugiuwa, "BADA ena oyoamo i kanonoġi."

¹⁵ BADA ena aneya malamo Eiblaġam lisinemo giu i wai labuna gado, ¹⁶ Bada niga mainana i giuna gado, "Tam kuna voteyete yege bi natuotim ġemota bi mote ku nuwevi, taunana aubaina tagu e giuvavasaġem.

¹⁷ Te tam yà kavisuvisum bi bilem sa wapana mai kipo-la galewemo ee gimoli nisa diyanemo. Tam bilem yaġolo edi ġaviya sa vawaiubedi. ¹⁸ ^{IV} Tam em tubulelesemo lava matabudi dobumo visuvisu sa vai. Banina tam egu giuvavasaġa kuna voteyete ye."

¹⁹ Kamaina bi a munaġa ena taupaula lisidimo bi matabudi a nawa Biyasiba, Eiblaġam ena ani miyamo. Sela ena kwalabu ba 127 bi i peki. Eiblaġam mwana nena i wai nuwaboyae bi mote gabu te mwanena ya dobo. Kamaina bi dobuna lavedi lisidimo doġa i

^{IV} 22:18 Giu 3:25

gimeli bi mwanena i dobo. Bi kwalabu faiona mulidimo Eiblaḡam natuna Aisik Alan waivinina i naḡi, isana ba Lebeka bi tana ba Eiblaḡam tasina Nao natuna. Aisik ena kwalabu 40 bi i naḡi mulinemo Eiblaḡam i peki bi natunatuna labu taubena a vai bi mwanena diyanemo a dobo. Eiblaḡam ena kwalabu ba 175 bi i peki.

Deikap bi Iso a tubuḡa

19 Niga ba Eiblaḡam natuna Aisik ena titikuna, tana taunana tamana Eiblaḡam.

20 Aisik ena kwalabu 40 bi Lebeka i naḡi. Bi Lebeka tamana ba Betuwel, tana Padan Alan olotona. Bi Lebeka nuwuna ba Leiban. 21 Lebeka i aipoi, taunana aubaina mwanena Aisik i laupali BADA lisinemo. Kamaina bi BADA tana ena pali i vaiye bi mwanena Lebeka i bwaga. 22 Bi tana bwaganemo laḡalaḡa a miyamiya. Bi ena tau waitena tinedi bwaganemo a waiḡinana. Taunana aubaina Lebeka BADA i wai tayena gado, "Niga bai kauwina lisigumo ya tubu-tubuḡa?" 23 Bi BADA i giuna gado,

"Tam bwagammo

ba dam labu sa miyamiya.

Bi labuidi yaḡolo sai tamsasalana.

Bi dam ḡemota

yai lewapana gulata.

Tautuwaḡa tasina

aubaina yai taupaula."

24 Kamaina bi Lebeka ena laḡani i tava te i wai natuna bi natunatuna laḡalaḡa oolotodi i bewedi. 25 Gomana gei tubuḡina ba tunina sabasabana bi wai kolokolona maibena balaigesi. Taunana aubaina tana ai isana Iso. 26 Muliḡa gomana tautasi i tubuḡa bi ni mana i pwalaḡe te tuwaḡana kaḡeiwakiduna i kaididi te bagibagina. Taunana aubaina tana ai isana Deikap. Aisik ena kwalabu 60 i vai bi Lebeka i wai natuna.

27 Mba libilibidi a nananaka bi Iso tana tau tupatupali bi mote palaimo i miyamiya gausi. Bi Deikap tana lava vovoyaḡotina bi laḡan matabuna palaimo i miyamiyaboni. 28 Bi Aisik tana Iso nuwana i vai kauwe banina Iso laḡan matabuna musala i vunudi bi tamana i kanikani. Bi Lebeka natuna Deikap taunaḡa i ḡoeḡoe kauwe.

Iso tasina lisinemo budeli i kune kamaḡe

29 Laḡan ḡemota Deikap gulewemo gwadai i ḡiu bi i miyamiya. Kamaina bi Iso i bababala nawana i tava. Bi tana kani i peki kauwa. 30 Kamaina bi tana Deikap i giuwena gado, "Tagu kanipeki i laukauwegu, gwadai sabasabana kuna giuḡiuna, waiḡapa kwa tala natome bi ya kani!" Taunana aubaina tedi Iso isana ḡesauna a sakona Edom. II

I Isa Iso banina ba tunikolokolo. II Isa Edom banina ba sabasabana.

31 Bi Deikap ena giu i waimunena gado, "Mba kamaina bi dolinemo em budelimo niga kanina kwa gimeli, kaka ya vitem."

32 Bi Iso i giuna gado, "Ei kwa kitagu! Tagu ḡotona te kani pekina ya peki. Niga budelina bai visuviusuna ya vitegu?"

33 Bi Deikap i giuwena gado, "Dolinemo kwa gei giuvavasaḡegu te em budeli kwa vitegu, kaka kani ya vitem." ḡome Iso, Deikap lisinemo i giuvavasaḡa bi ena budeli kani aubaina i kune kamaḡe.

34 ḡome Deikap buledi bi gwadai i tala bi Iso i vite. Tana i kani, i tego bi i miya moito te i nawa. Iso niga kauwinemo ena budeli i daboke.

26 Kamaina bi gomala ḡesau i tubuḡa maibena wala Eiblaḡam ena saugemo i tubutubuḡana. Taunana aubaina Aisik i nawa Gelamo Filitiya ḡalibonana Abimelek ena ani miyamo. 2 Kamaina bi Maimaituwa Aisik lisinemo i laumaḡata bi i giuna gado, "Mote kuma nawa Idipmo bi niga dobuna e giugiuwena ḡome kwa miya. 3 III Bi tagu ba tam waitem, te ya kavisuvisum. Tagu niga dobuna isuna te isuna tam bi bilebilem waitedi kaka ya vitemi. Tagu bai e giugiuwapana tamam Eiblaḡam lisinemo ba yaḡolo ya noḡonoḡoti. 4 Tagu kaka em tubulelesa wapewapedi ya vitem maibena kipola galewemo. Bi niga dobuna isuna te isuna matabuna tedi ya vitedi. Bi tedi dabedimo kaka dobu matabudi ya kavisuvisudi. 5 Tam ya kavisuvisum banina Eiblaḡam egu waiḡake bi egu giuvavasaḡa matabudi i voteyateyaedi." 6 Kamaina bi Aisik Gela dobunemo i miya.

Aisik i nawa Biyasibamo i miya. Bi i wai magula kauwa bi matana i gebogebo bi natuna Deikap i kaiyovuḡe. Banina mote i ḡoeḡoe te tamana budeli Iso ya vite. Bi laḡannemo tuwaḡana Iso giuna i vaiye ba tana i medi gulata Deikap lisinemo bi i ḡoeḡoena ya vunu.

Aisik Deikap i giukamaḡe Leiban lisinemo.

28 Aisik, Deikap i yoge, i kavisuvisu bi i giuwena gado, "Keinan waivinina mote kuma naḡi.

2 Kwa nawa Padan Alanmo bi ḡome itam Betuwel ena vanuwemo, ḡome ḡavum Leiban natuna guguinina ḡemota kwa naḡi. 3 Maimaituwa wailewapani guletina ya kavisuvisum bi kwai natunatuna te em tubulelesa sa wapa bi tam lava wapewapedi tamedi.

4 IV Maimaituwa bainewa Eiblaḡam i kakavisuvisuna mainana, tam bi em tubulelesa ya kavisuvisumi. Bi tam tautavatava niga doḡanemo kwa miyamiyana, Maimaituwa Eiblaḡam i vitevitena kaka kwa vai."

Deikap ena lauboni

10 Deikap Biyasiba i gose bi Alan yawaninaḡa i nawa.

11 Tana i nawanawana eete aubiga ota bi dobu ḡesaunemo i tava. Kamaina bi ḡome ena ḡalavu i voiye.

III 26:3 Pak 22:16-18 IV 28:4 Pak 17:4-8

Bi ġakima ġemota i vai i sako bi i guliyovo te i wai kunuwanaye bi i kena. ¹² Tana i kenakena te i laubonina ba wawana malamo i kita bi isuna doġamo i gwal-iġe. Bi aneya i kitedi wawana modonaġa a saġasaġa bi a yovoyovo.

¹³ I Bi wawana kavalinemo BADA i moimoito. Kamaina bi i giuna gado, "Tagu Bada, tamam Eiblaġam bi Aisik edi Maimaituwa. Niga doġana dabanemo kwa kenakena, kaka tam bi em tubulelesa yà vitemi. ¹⁴ II Bi tam em tubulelesa kaka sa wapana mai ġobusa doġamo, bi edi doġa kaka yà kadidigi bi tedi lalasi, aibeu, aibadabada bi yaloussa yawandiġa sa miya nawa bi dobu sai wanavu. Tam bilebilem lisidiġa kaka lava wapewapedi kavisuvisu sa vai. ¹⁵ Tagu mote yàma gosem bi baiġa kwa nawanawana ba tagu vaitem bi yà labem te yà natome munaġem Keinanmo bi bai lisimmo e giugiuwapaena yà voiye."

¹⁶ Deikap laġannemo i kenakena moito ba i giuna gado, "Bada gode niga ġome ya miyamiya bi tagu mote e sibe." ¹⁷ Tana i naila bi i giuna gado, "Niga gabu wainuwa nainailina, giukauwa te niga Maimaituwa ena vanuwa bi mala mataetina."

¹⁸ Olaolala kaikana Deikap i kena moito bi ġakima i wai kunuwanayena i vai bi mataila i waigwaliġe bi masi i vai te dabanemo i ġini, te mba gabuna i waila waiyawa, Maimaituwa taunaġa aubaina. ¹⁹ Deikap mba gabuna i wai isana *Betel*, III wala a wai isana *Lus*.

²⁰ Kamaina bi Deikap Maimaituwa lisinemo i giuwapana gado, "Bamoda tam tagu vaitegu bi egu babalemo kwa labe kauwegu bi kani kwa vitegu yà kani bi gala kwa vitegu yà kote, ²¹ bi kota tam kwa labegu bi yawayawasanigu tamagu lisinemo yà tava munaġana, ba tam tagu egu Maimaituwa. ²² Bi niga ġakimina mataila ei moitona ba tam Maimaituwa em vanuwa. IV V Bi tam bai matabudi kwa viteviteguna yà laidubudi te dubu 10 bi dubu ġemota tam yà vitem."

Kamaina bi Deikap i nawa Padan Alanmo bi Leiban lisinemo i miya. Leiban natunatuna labu, Lia bi Leitsel i naġidi. Mwanemwanena labu aubaina Leiban kwalabu 14 nopodimo tana i waisaga. Bi Leiban natuna Lia ena taupaula waivinina Dilpa i vite te mwanena. Leitsel tana ba ena taupaula Bila i vite te mwanena. Kamaina bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, "Botiyam ena malaġai kwa gose bi kwa munaġa tamam ena malaġaimo." Tana ena munaġa laġannemo, ba i naila kauwa bamoda Iso ena lava vaiteidi, tana bi ena vanuwa lavedi simai ġaviyedi. Bi laġannemo a banabanavidi ba mote ai ġaviyedi.

I 28:13 Pak 13:14,15 II 28:14 Pak 12:3, 22:18 III *Isa Betel banina ba Maimaituwa ena vanuwa.* IV *Buka ġesaudi a giu te anilaudune gabuna.* V *Niga ġakimina lava sa kita bi sa noġoti te Maimaituwa Deikap lisinemo i laumaġata.*

Maimaituwa Deikap i kavisuvisu

⁹ Deikap Padan-Alan i gose kamaġe bi i nawa Betelmo i tava munaġa bi Maimaituwa tana lisinemo i laumaġata bi i kavisuvisu. ¹⁰ VI Bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, "Isam ba Deikap, niganana isam e vitale, sai isamna Islael mote Deikap." Ġome Maimaituwa Deikap i wai isana Islael.

¹¹ VII Bi Maimaituwa i giuwena gado, "Tagu Maimaituwa wailewapana guletigu. Yà giugiuwem te kwai natunatuna bi ko wapa. Bi tam em tubulelesa sa wapa bi dam didiga bi kota ġalibona kaka em tubulelesemo sa tubuġa.

¹² Bi doġa Eiblaġam bi Aisik e vitevitedina, taunana tam yà vitem. Bi kota em tubulelesa vaiteidi niga doġana yà vitedi."

¹³ Kamaina bi Maimaituwa tana i gose kamaġe bi i nawa.

¹⁴ VIII Bi Deikap bamo gabunemo Maimaituwa vaite-na a waigiugiuna ġome tana matila ġakima i wai moito, kaka bi Maimaituwa ena puyo waen bi oela i ġakimina dabanemo i ġini. ¹⁵ Maimaituwa bamo modomodonomo i giugiuoyo Deikap lisinemo mba gabuna i waiisana, "Betel."

Leitsel i wai wainatuna te i kabiwapa

¹⁶ Tedi Betel a gose bi a nawa te ġotona maso Ifleiti-mo a tava bi etamo Leitsel gomana mayana i vai. Tana ġome i waiavitala gulata bi wainatuna lisinemo i pilipili. ¹⁷ Tana yavi i laukauwe bi tauwaisupina diyanemo i giuwena gado, "Mote kuma naila bi gomana olotona ġesauna kwa bewa." ¹⁸ Leitsel nuwana peki bi gomana olotona i bewa bi i wai isana *Benoni*. Bi yawasina i tauvunu bi i peki bi tamana i wai isana, *Bendiman*.

¹⁹ Kamaina bi Leitsel Ifleit etana diyanemo a dobo, niganana dobuna sa wai isana *Betliġem*. ²⁰ Leitsel a dobo bi dabanemo Deikap mataila ġakimina i wai moito bi niganana mainana ya moimoito.

Deikap natunatuna

^{22b} Deikap natunatuna ba matabudi 12:

²³ Deikap natunatuna Liya bwaganemo a tubuġana ba Lubin tana tautuweġina,

Simiyon, Livai, Diuda, Isaka bi Sebulon.

²⁴ Bi Leitsel bwaganemo ba Diyousep bi Bendiman.

²⁵ Bi Leitsel ena taupaula Bila natunatuna ba Den bi Neptali.

²⁶ Bi Liya ena taupaula Silpa natunatuna ba labu, Ged bi Ase.

VI 35:10 Pak 32:28 VII 35:11 Pak 17:4-8 VIII 35:14 Pak 28:18,19

Niga matabudi ba Deikap kaḡenemo a tubuḡa Padan-Alanmo bi Bendiman taunaḡa dobunemo i tubuḡa.

Aisik i peki

²⁷ IDeikap i nawa tamana Aisik lisinemo i tava Mamlemo, dobu Kiliat-Alaba mba taunana *Ḡiblon*. Mba ḡome dolinemo Eiblaḡam ma natuna Aisik tautavatava a miyamiya. ²⁸ Bi Aisik i miyana ena kwalabu 180, ²⁹ bi tana i magula kauwa bi i peki te ena magumagula pekipekidi waitedi ai ḡemotidi. Bi natunatuna Iso bi Deikap a dobo.

Diyousep bi tuwatuwaḡana

37 Deikap tamana wala Keinanmo i miyamiya bi tana kota ḡome i miya.

² Niga ba Deikap ena dam edi titikuna.

Diyousep tana ewali valivaliuna ena kwalabu 17 bi tana tuwatuwaḡana waitedi sipu a labelabedi. Mba libilibidi tedi Deikap mwanemwanena Bila bi Silpa natunatudi. Bi Diyousep tuwatuwaḡana gebogebo baibaḡa a voivoiyedina, tamana i giuwe.

³ Deikap, Diyousep i wai nuwavai kauwe mote mai natunatuna ḡesaudi. Banina Deikap i wai magula bi Diyousep i tubuḡa. Taunana aubaina Israel Diyousep puyo i vite: Kwama kulina waimatakanikanina. ⁴ Bi natunatuna tautautuwaḡa a kita te tamedi ba Diyousep taunaḡa i ḡoeḡoe kauwe. Ḡome tedi tasidi a wai ḡinane bi lisinemo a giugiu ḡasiḡasi.

⁵ Dudubala ḡemota Diyousep tana lauboni i kita. Bi laḡannemo mba laubonina tuwatuwaḡana i giugiuwe-di ba, tedi tana a daboke otiye. ⁶ Tana i giuna gado, "Koi beyavaiya tagu lauboni niga mainana e kita. ⁷ Tada matabuda dabimo witi te bwainidi bi te panidi. Bi tagu egu bwaina i moito bi temi matabumi emi bwaina ba tagu egu bwaina a moito waikwaivivili bi a lauduneye."

⁸ Bi tuwatuwaḡana tana ai talayena gado, "Tam kwa ḡoeḡoena waibada kwa vai bi kwai badayemai, ee?" Ḡome tedi tana a daboke otiye banina tana ena giu bi ena lauboni aubaidi.

Diyousep tuwatuwaḡana a kuneye Idip lavedi lisidimo

¹² Laḡan ḡemota Diyousep tuwatuwaḡana tedi a nawa Sekemmo tamedi ena ḡamoḡamo au labedimo. ¹³ Bi Deikap natuna Diyousep i giuwena gado, "Tagu ya ḡoeḡoena tam, kwa nawa Sekemmo tuwatuwaḡam ḡamoḡamo sa labelabedina lisidimo."

Bi Diyousep tamana i giuwena gado, "Kamaina ya nawa."

¹⁴ Kamaina bi Deikap i giuwena gado, "Kwa nawa bi tuwatuwaḡam bi ḡamoḡamo kwa kitedi, tedi kamaina ee geḡa? Bi kwa nato te kwa giuwegu." Kamaina bi tana *Ḡiblon* wapunemo bi i nawa Sekem.

Bi laḡannemo Diyousep Sekemmo i tavatava ¹⁵ ba tana i wai nuwanaina. Bi oloto ḡemota i wai talayena gado, "Tam bai kwa tavutavuḡe?"

¹⁶ Bi Diyousep ena giu i waimunena gado, "Tagu tuwatuwaḡagu ya tavutavuḡedi. Kamaina ee geḡa te maso kuna giuwegu bamo ḡome tedi ḡamoḡamo sa labelabedi?"

¹⁷ Kamaina bi oloto ena giu i waimunena gado, "Tedi kage niga ḡome bi kaikana a nawa. Tagu e vaiyedi a giuna gado, 'Tama ka nawanawa Dotan.'" Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana i kaiwatedi te Dotan diyanemo i banavidi.

¹⁸ Bi muliḡa kaka Diyousep tedi lisidimo ya tava bi tedi a wai kita te manekemo a kita. Kamaina bi tana kana pota a yesi bi a ḡoeḡoena maso a vunuu.

¹⁹ Taudiḡa ai ogatalana gado, "Niga taunana taulaulauboni i tava. ²⁰ Tai peki bi gauba domna ḡemota noponemo ta pwalaḡe yovoḡe. Kamaina bi ta nawa tamada ta tainuwatau te Diyousep ba gunuwala ḡamoḡamodi a vunuu. Kamaina bi ta kita te ena laubonidi banidi sa tubuḡa e geḡa."

²¹ Laḡannemo Lubin edi giu i vaivaiye ba tana Diyousep waiyawasanina noḡotina noponemo i saḡa bi i giuwedina gado, "Egu lava, mote ena yawasana tama bwali. ²² Bi gauba domna kavakavana noponemo ta pwalaḡe yovoḡe. Bi mote bai gebogebona lisinemo tama voiye. Bi niga ḡome mote kwasinina ima tosi." Lubin mainana i giuna banina tana noponemo oga i talatalaḡi te muliḡa maso Diyousep i wai yawasani bi i giukamaḡe tamana lisinemo.

²³ Kamaina bi laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i tavatava, tedi a laulaupotina tana ena kwama kulikulina waimatakanikanina i kotekotena a lisi kamaḡe. ²⁴ Kamaina bi tedi gauba domna kavakavana noponemo a pwalaḡe yovoḡe.

²⁵ Diyousep dom noponemo mai i miyamiya bi tedi a miya a kanikani bi a wai kita te Ismael lavedi a kitedi a yovoyovo. Tedi Giledmo a modina bi a nawanawa Idipmo. Bi edi kamelo dabedimo kani anitai panepanedi bi bunama tabudi bi tabudi ai geludi bi a yovoyovo.

²⁶ Kamaina bi Diuda tuwatuwaḡana i giuwedina gado, "Bamoda tasida tai peki bi ena peki tai malimali-uwena, ba yaḡolo damonemo bai ta banavi? ²⁷ Mba tasiotida, bai ta voiyena ba ta nawa Ismael lavedi lisidimo ta gimalaye bi mote bai tama voiye lisinemo. Banina tana kwasinida isuna." Kamaina bi tasitasina bi tuwatuwaḡana tana ena ogatala ai aninena. ²⁸ IIBi laḡannemo tauwaikunekune a tavatava, Diyousep tuwatuwaḡana tana dommo a solu saḡe bi mane siluva 20 luvana mai a gimalaye, Ismael lavedi lisidimo. Bi tedi ai doli nawe Idipmo.

²⁹ Bi laḡannemo Lubin dommo i tava bi i kita te Diyousep mote ḡome, tana i wai nuwaboya kauwa bi ena gala i lisidi. ³⁰ Kamaina bi Lubin i munaḡa tasitasina li-

sidimo bi i giuwedina gado, "Tasida niga ġome geġa, niganana tagu bai ya voiye?"

³¹ Kamaina bi tedi gouti a vunu bi kwasininemo Diyousep ena kwama ai kwasini. ³² Tedi mba kwamana a vai nawe tamedi lisiinemo. Bi a giuwena gado, "Niga kwamana tama ke vai bi kwa kita, aiyai ena kwama?"

³³ Deikap gala i kitakita, ba i wai nuwaboya kauwa bi i giuna gado, "Aiyoi, mba natugu ena kwama. Bodu ġamoġamodi ġasiġasidi natugu a vunu bi a lisi waidabalali." ³⁴ Kamaina bi Deikap ma nuwaboyana ena gala i lisidi bi gala yadiyadi i kotedi bi laġan wapewapedi nopodimo i ġaba gulata.

³⁵ Bi ġome tana natunatuna oloolotodi bi waiwaivini di a tava tamedi lisiinemo bi giumo a kaka nuwauba. Bi tana yaġolo i daboka kauwa bi i giuna gado, "Tagu natugu nuwaboyana kamaina te ya ġaba peki." ^I Kamaina bi Israel natuna Diyousep aubaina i ġaba gulata.

Diyousep bi Potipa mwanena

39 Bi Idip lavana isana Potipa tana Ismael lavedi lisidimo Diyousep i gimeli bi i nawe ena vanuwemo. Potipa tana tauyava edi bada bi Idip ġalibonana ena waibada gabulinemo i noyanoya.

^{II} Bi Diyousep ena yawasanamo *BADA* tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuġa. Bi Idip lavana Potipa ena vanuwemo i miyamiya. ³ Ġome Potipa Diyousep i kita te *BADA* tana vaitena bi bai matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuġa. ⁴ Taunana aubaina Potipa i wai anine te i sako ena taupaula bi ena vanuwa noponemo mwali matabudi yai badayedi. ⁵ Diyousep dabanemo, Potipa ena vanuwa lavedi, vanuwa ġoneġonedi matabudi bi edi daibimo mwali matabudi *BADA* i kavisuvisudi. ⁶ Kamaina bi Potipa mwali matabudi Diyousep nimanemo i sivudi te ya kitawatedi bi Potipa tana ya miya bi ya kani ota.

Bi Diyousep ba ewali laukaina bi ġaiġailisina. ⁷ Bi mote lofana te Potipa mwanena Diyousep i kita olotoe bi i wai baġa te maso vaitena a kena.

⁸ Bi Diyousep i daboka bi waivini i giuwena gado, "Tagu egu bada mote bai ġesau ima wainuwaboyae bi mwali matabudi i wai taniwagaedina tagu nimagumo i sivudi te yai badaedi. ⁹ Bi mote aiyai niga vanuwina noponemo isaġa gulata te mai tagu. Bi egu bada i waisumaġegu bi mwali matabuna i wai aninedi te tagu yai badaedi bi tam ġemotim mote i wai aninem banina tam ba mwanena. Bi bai aubaina tagu maso gebo e voiye bi Maimaituwa ei nuwaboya." ¹⁰ Potipa mwanena laġan matabuna Diyousep i laulau yaviyaviye te maso vaitena a kena. Diyousep tana i dabodaboka bi mote diyanaġa i nawanawa.

I *Buka ġesaudimo i giuna gado* *Yà peki bi dommo yà yovo natugu lisiinemo.* II *39:2 Giu 7:9*

¹¹ Kamaina bi laġan ġemota Diyousep i nawa vanuwemo noya aubaina bi ġome mote taupaula ġesaua vanuwa noponemo i miyamiya. ¹² Ġome Potipa mwanena Diyousep ena gala dabanemo i kotekotena kaididi bi i giuwena gado, "Kwa nato ta kena!" Bi Diyousep i daboka bi i naila vanuwa i lau potiyovo kamaġe. Bi Potipa mwanena Diyousep ena gala i solu kamaġe bi i kaididi.

¹³ Laġannemo waivini i kita te ena gala nimanemo i kena gwasa, ¹⁴ ba i galala ena taupaula lisidimo. Bi i giuna gado, "Niga Ġibulu olotona ko kita, tagu mwanegu i tavaite bi yawasana wai dabaubaubana i voiye. Tana egu ani kenamo i saġa bi i ġoeġoena maso i lau waiviniyegu bi tagu e miya binabinau. ¹⁵ Laġannemo tagu i vaiyegu te sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamaġe bi i velau i potiyovo."

¹⁶ Ġome waivin Diyousep ena kwama i kaikaididina eete mwanena i tava munaġa. ¹⁷ Kamaina bi waivin bai i tubutubuġana mwanena i tainuwatauna gado, "Niga taupaulina Ġibulu olotona kuna tavatavaitena, tana egu ani kenamo i saġa bi kauwa wai dabaubaubana lisigumo i voiye. ¹⁸ Bi tagu sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamaġe bi i velau i potiyovo."

¹⁹ Sauginemo Diyousep ena bada tava ba mwanena i giuwena gado, "Kwai beyavaiya, em taupaula niga mainana lisigumo i kauwa." Potipa nuwana i medi kauwa Diyousep lisiinemo.

²⁰ Kamaina bi Potipa Diyousep i pani bi biliwelokomo i sako nawe, ġalibona ena panipani lavedi a miyamiyanemo. ²¹ ^{III} Bi *BADA* tana Diyousep vaitena bi i laukivivisuvisuwe bi i labe kauwe. Taunana aubaina Diyousep kauwa visuvisudi biliweloko tauyavena lisiinemo i voivoiyedi. ²² Aubaina biliweloko tauyavena waibada i vite te biliwelokomo lava ya labedi bi noya matabudi yai badayedi. ²³ Bi biliweloko tauyavena mote Diyousep i giu watawata banina *BADA* tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiye kauwedi.

Ġalibona ena taupaula labu edi Lauboni

40 Kamaina bi niga kauwidi mulidimo, Idip ġalibonana ena waen tautegolubuna ^{IV} bi ena buledi taugabuna tedi ġalibona nuwana a ka gebo. ² Taunana aubaina ġalibona nuwana i medi ena taupaula labu lisidimo ³ bi tedi i panidi bi tauyava edi bada nimanemo i sivudi bi tauyava i legaudi te Diyousep bamo biliwelokonemo i miyamiyana ġome i sivu nawedi. ⁴ Bi biliweloko tauyavena edi bada Diyousep noya i vite te mba lavedi ya labedi. Tedi biliwelokomo a miya gulata.

III *39:21 Giu 7:9 IV Nigilisimo i giuna gado, cup bearer tana ena noya ba ġalibona ena waen tautego lubuna, muliġa kaka ġalibona ya vite te ya tego.*

⁵ Bi dudubala ġemota, ġalibona ena waen tautegolubuna bi ena buledi taugabuna a lauboni ġemota. Bi edi lauboni banidi ba tabudi bi tabudi.

⁶ Laġan i sako olaolalemo Diyousep i tava lisidimo bi i kitedi te tedi manuwaboyedi a miyamiya. ⁷ Kamaina bi Diyousep i waitalayedina gado, "Bai aubaina niganana matem i kuluva?"

⁸ Bi tedi ena giu ai munena gado, "Tama ke lauboni bi aiyai ema lauboni banidi yaka maġatidi?"

Bi Diyousep i giuna gado, "Maimaituwa lisinemo ba ġemoġemotina te mba laubonidi banidi ya giuwaimaġatidi. Emi lauboni ko giuwegu."

⁹ Kamaina bi waen tautegolubuna ena lauboni i gei giuwe Diyousep lisinemo, "Tagu egu laubonimo ba waen kaina e kita. ¹⁰ Bi kaina lagalagana ba faiona, laġannemo a nimanimagala ba, a buso bi a latapaledi. Bi kota waenidi ai laka te matabudi a ġou kovi. ¹¹ Bi tagu ġalibona ena ledu nimagumo bi guleipi banidi e legaudi bi ena ledumo e buyodi bi nimanemo e sako."

¹² Kamaina bi Diyousep tana i giuwena gado, "Em laubonina banina ba niga mainana: Kai lagalagana faiona kuna kitedina ba laġan faiona. ¹³ Laġan faiona nopodimo, tam kaka ġalibona biliwelokomo ya kaikamaġem bi em noyamo ya sako munaġem bi ena ledu nimanemo kwa sako munaġe, maibena dolinemo kuna voivoiyena mainana. ¹⁴ Laġannemo bai matabuna lisimmo sa visuna, kwa noġotigu bi kwa lau kivivisuvisuġegu. Bi ġalibona lisinemo isagu kwa vato bi kwa giuwe te tagu biliwelokomo ya kaikamaġegu. ¹⁵ Bani-na Ġibulu lavedi edi dobumo tagu e miyamiya bi lava tagu egalemo a pani tavaitegu niga ġome. Bi tagu mote bai gebona yà voie bi biliwelokomo a sakogu."

¹⁶ Laġannemo taulaugabu i vaiye te Diyousep waen tautegolubuna ena lauboni banina i kamaġati bi i vaiye te i visu kauwa ba tana Diyousep i giuwena gado, "Tagu kota e lauboni, te dabagumo ba buledi poedi faiona e ava'ovala. ¹⁷ Bi po'a dabanemo noponemo kani gabugabudi, tabudi bi tabudi a kenakena ġalibona aubaina. Bi mwanuwa a tava bi po'ana noponemo kani a kanikanidi."

¹⁸ Bi Diyousep i giuwena gado, "Po'a faiona kuna kitedina banina ba laġan faiona. ¹⁹ Laġan faiona nopodimo ġalibona kaka tam ya kaikamaġem bi gadom ya koġavuki bi tubuġim kai laganemo yai dawwe bi mwanuwa sa kani."

²⁰ Kamaina bi laġan waifaioninemo, ġalibona ena tubuġa laġanna i tava bi tana soi i voie ena tauwaibabada aubaidi. Mba laġannemo waen tautegolubuna bi buledi taugabuna biliwelokomo i kaikamaġedi bi i nawedi ena tauwaibabada matedimo. ²¹ Bi ġome ġalibona waena tautegolubuna ena noya wadubonemo i sako munaġe. Bi ena noya i waitubu munaġe. ²² Bi buledi taugabuna tana i wai peki, maibena Diyousep lauboni i giugiuwena.

²³ Bi mba laġannemo waen tautegolubuna Diyousep ena waibaġa nuwana i yavuġa bi mote i noġoti lubu.

Ġalibona ena lauboni

41 Kamaina bi kwalabu labu mulidimo, ġalibona i lauboni te tana gauba Naelo diyanemo i moimoito. ² Bi i wai kita te kau 7 pwatepwatedi gauba noponemo a lovotava te ġawaġawa kanidi ai tubu.

³ Kota mulidimo kau 7 ligeligi Naelo gaubina noponemo a lovotava bi edi lava diyedimo a moito. ⁴ Kamaina bi kau ligeligi a tapipila te kau pwatepwatedi a kani kovidi. Ġome te i kena nuwasa.

⁵ Ġalibona matana i yaune bi i kena munaġa te lauboni ġesau i kita. Peġapeġa kaina ġemota bi modonemo banina 7 visuvisudi i kitedi. ⁶ Mulinemo kota peġapeġa kaina ġemota bi banina 7 i sivudi. Niga peġepeġedi kaidi yavala i suve waiwelaidi. ⁷ Peġapeġa welawelaidi a tapipila te peġapeġa visuvisudi 7 a gudedi. Kamaina bi ġalibona i kenamoito bi i giuna gado, "Pai, niga gode e laulauboni."

⁸ Olaolalemo ġalibona nuwana i lovo lauboni i kitakitana aubaina. Taunana aubaina Idip noponemo taubwalabwalau kaikalakalatidi bi sibe lavedi i giuwedi a tava. Ġome tana ena lauboni i giuwedi bi mote aiyai ena lauboni banidi i giuwaimaġatidi.

⁹ Kamaina bi waen tautegolubuna ġalibona i giuwena gado, "Aee, bada bai nuwagu i kaukauleyana e noġoti, niganana matammo yà giu kamaġe. ¹⁰ Tam wala buledi taugabu kauwena bi tagu, lisimaimo kuna medi bi kuna sivunawemai biliwelokomo tauyava edi bada ena vanuwemo. ¹¹ Bi dudubala ġemota labuimai ke lauboni bi ema lauboni ba banidi tabudi bi tabudi. ¹² Bi ġome Ġibulu olotona vaitemai. Tana tauyava edi bada ena taupaula. Tama ema lauboni ke giuwedi bi lauboni banidi i giuwaimaġatidi. ¹³ Bi bai i giugiuwena mainana a tubuġa. Tagu egu noyamo kuna sako munaġegu bi buledi taugabu kauwena gadona kuna bwali."

¹⁴ Kamaina bi Diyousep ena giu i giukamaġe te ma ġemota biliwelokomo ai doli tavaite. Tana i wai ġali bi ena gala visuvisuna i kote bi i tava ġalibona lisinemo.

¹⁵ Ġome ġalibona i giuwena gado, "Tagu e lauboni bi egu lauboni banina mote aiyai i giuwaimaġati. Bi gium e vaiye te tam ġemoġemotina lauboni banidi kwa giuwaimaġatidi."

¹⁶ Diyousep i giuna gado, "Mm bada, tagu mote ġemoġemotigu bi Maimaituwa ba ġemoġemotina bai kwa ġoeġoena ba ya giuwem."

²⁵ Ġome ġalibona ena lauboni Diyousep i giuwe. Kamaina bi Diyousep ġalibona i giuwena gado, "Ġalibona, mba laubonidi labu kuna kitedina ba banidi ġemota. Maimaituwa bai muliġa ya voiyena taunana lisimmo i waimaġati. ²⁶ Kau pwatepwatedi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7 bi peġapeġa banidi visuvisudi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7. Niga laubonidi labu banidi ba maula kuna kita. ²⁷ Bi kau ligeligi muliġa gaubemo a lovolovotavana bi peġapeġa yavala i suvesuve

wai welaiddina ba muliḡa gomala kwalabu 7 nopodimo. ²⁸ Niganana bai ḡalibona yà giuwemna ba muliḡa bai ya tubuḡana Maimaituwa taunana i wai lovem. ²⁹ Bi kwalabu 7 nopodimo ba Idip dobuna matabuna ya maula. ³⁰ Bi mulinemo kota kwalabu 7 nopodimo gomala dididiga ya tubuḡa. Mba saugidimo maula noḡotidi sa laukava banina gomala Idip dobuna ya ka lolalola. ³¹ Bi maula noḡotidi sa kovi banina gomala i didiga gulata. ³² ḡalibona lauboni ma labu kuna kitana banina Maimaituwa bai i waimaḡatina ba kamaina ya tubuḡa.

³³ “Niganana ḡalibona nuwauyauya bi kauwa taukitabanavidi lavana kwa vine te Idip dobuna yai badaye. ³⁴ Bi tam kota waibabada ḡesaudi kwa vinedi te tedi kwalabu 7 nopodimo kani sai damdi te dubu 5 bi dubu wai 5-na ba kalaḡi sa sako bi sa labe kauwe. ³⁵ Tedi maso ḡailisi kuna vitedi te maula laḡandimo kani sai dam gulate bi sa labe kauwedi te gomala ya natonaton aubaina. ³⁶ Nigamai kaka kani kaikai gulate ya kena te gomala ya natonaton ani waisanana.”

³⁷ Diyousep ena giu ḡalibona ena taupaula vaitedi a vaiye te i visu. ³⁸ Taunana aubaina ḡalibona i giuwedina gado, “Bamo bena aiyai ta banavi mai niga olotona. Tana Maimaituwa Aluwina noponemo.”

³⁹ Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Maimaituwa bai matabuna tam lisimmo i kamaḡatidi bi bamo mote aiyai nuwauyauyana bi kauwa taukitabanavidi mai tam. ⁴⁰ I Taunana aubaina niganana Idip dobuna bi egu lava matabudi tam kwai badayedi. Bi em waibada ba tagu gabuligumo.”

⁴¹ Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Tagu niganana tam waibadamo yà sakosakom te Idip dobuna matabuna kwa labe.” ⁴² ḡome ḡalibona waibada matailina kalima nimaganemo i kaikamaḡe te Diyousep nimaganemo i sako. Bi gala waimatakanikanina i wai kote bi dona i wai gadoi.

⁴⁵ ḡalibona Diyousep i wai isana, *Safanet-Peniya*. II ḡome ḡalibona Fotifela natuna waivinina isana Asanet i vai te Diyousep i wainaḡi. Fotifela ba dobu isana *On III* pilisina. Kamaina bi Diyousep i modina bi Idip dobuna matabuna i nawa yaḡosi.

⁴⁶ Diyousep ena kwalabu 30 bi ḡalibona aubaina noya i waitubu. Tana ḡalibona i gose bi i nawa Idip dobuna matabuna i vakita nawe. ⁴⁷ Kwalabu 7 nopodimo mba dobunemo maula i dabalala. ⁴⁸ Mba kwalabudimo malagai matabudi nopodimo Diyousep kani i laitupa bi kani vanuwidimo i susuḡudi. ⁴⁹ Tana kani i susuḡuna i didiga gulata te maibena nisa diyanemo gimoli bi mote ḡemoḡemotina te maso i iyeve nawe. Taunana aubaina iyava i kaisako.

⁵³ Kwalabu 7 nopodimo Idipmo maula i nuwayebusi. ⁵⁴ IV Bi kota kwalabu 7 nopodimo gomala i wai tubu,

I 41:40 Giu 7:10 II Mba isana Idip kalinedimo banina ba Maimaituwa miyamiyana ya giugiu. III On ba malagai bi isana ḡesauna ba Heliopolis. Mba malagainemo lava suwala sa lalauduneye. IV 41:54 Giu 7:11

Diyousep i giugiuwena mainana. Bi dobu matabuna gomala i nawa yaḡosi. Bi Idip taunaḡa ba maula i kenakena. ⁵⁵ Laḡannemo Idip lavedi kani a pekipeki ba a nawa ḡalibona lisinemo kani a waibaḡaye. Bi tana i giuwedina gado, “Ko nawa Diyousep lisinemo bi bai ya giugiuwemina mainana ko voiye.”

⁵⁶ Gomala dobu matabuna i nawa yaḡosi bi i ka gebogebo. Taunana aubaina Diyousep kani vanuwina i kaikamaḡe bi wai kunekune i wai tubu Idip lavedi lisidimo. ⁵⁷ Bi dobu ḡesaudi lavedi a tava Diyousep lisinemo bi kani a kunekunedi. Banina dobu matabuna gomala i ka gebogebo.

Deikap natunatuna i giukamaḡedi Idipmo

42 Deikap bi ena vanuwa lavedi Keinanmo a miyamiya bi Deikap i vaiye te kani Idipmo ba natunatuna i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai miyamiya? ² V Tagu e vaiye te Idipmo kani ya kenakena. Ko yovo ko nawa bi kani ko gimli te ta kani bagibaḡi bi mote tama peki.”

³ Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana 10 a yovo a nawa Idipmo kani gimelina aubaina. ⁴ Bi Deikap natuna Bendiman, Diyousep tasiotina mote i giukamaḡe. Banina tana i naila, mote i ḡoeḡoe te lisinemo bai ya tubuḡa. ⁵ Deikap VI natunatuna bi lava ḡesaudi vaitedi a nawa bi kani a gimelidi banina Keinan dobuna kota gomala i ka gebogebo.

⁶ Mba laḡannemo Diyousep tana Idip dobuna i wai badae bi kani i kunekunedi lava matabudi lisidimo. Laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana a tava lisinemo bi edi vivila ba iwedi a taukotodi. ⁷ Diyousep tuwatuwaḡana i kitekitedi ba i kita ḡonedi. Bi tana i voiye te bena mote i sibedi. Kamaina bi i giu medimeyedina gado, “Temi bamo maiḡa kona tava.”

Bi tedi a giuna gado, “Tama Keinanḡa ke yovo, kani ka gimeli.”

⁸ Diyousep tuwatuwaḡana i sibedi bi tana mote a kita ḡone. ⁹ VII Kamaina bi ḡome ena lauboni i noḡotidi. Bi i giuwedina gado, “Temi tauwaikita kona tava ko waikita te bainewa koi ḡaviyemai.”

¹⁰ Bi tedi a giuna gado, “Mm bada geḡa! Tama em taupaula ke tava kani ka gimeli.”

²¹ Kamaina bi taudiḡa a giuna munaḡedina gado, “Niga ba eda kauwa waigebo tasida lisinemo niganana kovoḡina ta vaivai. Mba sauginemo ena nopoyavimo sagu i waibaḡaye bi mote ta sagu. Taunana aubaina niganana kovoḡina ta vaivai.”

²² VIII ḡome Lubin i giuna gado, “E giuwemi te gomana maso mote ko laukivigeboḡeḡe bi kalinagu mote ko vaiye. Niganana kamaina te ena peki kovoḡina ta vai.” ²³ Tana giu matabuna tolopeta lisinemo i waidama. Bi mote a sibe te bai a giugiuwena Diyousep kaikana i vaiyedi.

V 42:2 Giu 7:12 VI Deikap isana ḡesauna ba Isael. VII 42:9 Pak 37:5-10 VIII 42:22 Pak 37:21,22

Diyousep tuwatuwaḡana lisiinemo kani a gimeli bi a munaḡa Keinanmo tamedi lisiinemo. Bi kota muliḡa a munaḡa kani ḡesaudi a gimeli munaḡe.

Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i kamaḡati munaḡe

⁴ Diyousep tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Ko moito nato diyagumo.” Tedi a moito nato diyanemo bi i giuwedina gado, “Tagu ba tinanatumi, Diyousepu, wala Idip lisidimo kona kunegu. ⁵ Kamaina mote komai uvala bi komai giuvunuvunuḡa banina kona kunegu. Mba Maimaituwa tagu i gei giukamaḡegu niga dobunemo lava matabudi waiyawasanidi aubaina. ⁶ Bi niga dobuna kaikana kwalabu labu nopodimo gomala i ka gebogebo. Bi kota kwalabu 5 yaḡolo gomala ya kena wata. Mba laḡandimo mote bayau bi mote lauyaba. ⁷ Mba taunana aubaina Maimaituwa i gei giukamaḡegu te temi sagumi aubaina te mote kanipeki imai peki kovimi. ⁸ Ko kita, mba mote temi ko giukamaḡegu. Tagu Maimaituwa i giukamaḡegu te niganana ḡalibona taulaididimanina bi waibada i vitegu te Idip dobuna matabuna ya labelabe. ⁹ Iko munaḡa makai bi tamagu ko giuwena gado, ‘Natum Diyousep niga mainana i giu: Tagu natum Diyousep, Maimaituwa i voyegu te Idip dobuna ya waibadae. Kwa yovo makai lisigumo, mote kumai goela. ¹⁰ Tam natunatum bi itaitam vaitedi emi sipu, emi gouti bi emi ḡonaḡona matabudi ko yovo te Gosen dobunemo diyagumo ko miya. ¹¹ Ḡome ya labemi bi bai matabuna aubaimi ya voyedi, banina kwalabu 5 nopodimo gomala mainana ya kena wata. Tam bi em vanuwa lavedi male mote kanipeki komai nuwatoiyē.” ²⁵ Kamaina bi a munaḡa Keinanmo tamedi Deikap lisiinemo. ²⁶ Ḡome tedi tamedi a giuwena gado, “Diyousep mote i peki, yaḡolo ya miyamiya. Tana niganana Idip dobuna matabuna ya waibadae.” Laḡannemo mai a giugiu ba Deikap i tagugu bi mote i waisumaḡedi. ²⁷ Bi Diyousep bai i giugiuwena matabuna tana a giuwe. Bi i kita te Diyousep wegon ^{II} i giukamaḡe te tana ya gelu bi ya nawana Idip kaka ḡome nuwana i visu bi nuwana i nuwa lageta te ya modina. ²⁸ Deikap i giuna gado, “Tagu niganana ei sumaḡa te natugu Diyousep yaḡolo ya miyamiya. Kamaina te ya nawa ya kita kaka muliḡa ya peki.”

Deikap natunatuna bi itaitana vaitedi a nawana Idip

⁴⁶ Kamaina bi Deikap ma ḡonaḡonana i modina i nawa Biyasiba. Bi ḡome sewasewa i gabu tamana Aisik ena Maimaituwa lisiinemo. ² Bi Maimaituwa, Deikap laubonimo i giuwena gado, “Deikap, Deikap.”

Bi Deikap ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”

³ Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu tamam ena Maimaituwa. Mote kuma naila, kwa nawa Idip bi ḡome tagu ya voyem te em tubulelesa ya didi-

I 45:9 Giu 7:14 II Wagon ba seliot, kamelo sa solusolu.

ga. ⁴ Tagu vaitem ta nawa Idip bi kota tagu kaka em tubulelesa ya munaḡe tavaitedi niga Dobunemo. Bi sauginemo kwa pekina ba natum Diyousep kaka ya sako kauwem.”

⁵ Kamaina bi Deikap Biyasiba i gose, natunatuna, mwanemwanedi bi natunatudi vaitedi ai doli nawedi. Bi ḡalibona wegon ^{III} i giugiukamaḡenemo a gelu bi a nawa Idip. ⁶ IV Tedi Keinanmo edi ḡamoḡamo, edi ḡonaḡona bi kota Deikap natunatuna, itaitana matabudi i nawedi.

Deikap ena vanuwa lavedi vaitedi Idipmo a tava

²⁸ Laḡannemo Gosen diyanemo a tavatava ba Deikap Diuda i gei giukamaḡe Diyousep lisiinemo bi i giuwe te Gosen etanemo ya labedi. ²⁹ Diyousep seliot i vononoḡe bi dabanemo i gelu bi i nawa Gosenmo tamana i banavi. Laḡannemo tamana vaitena ai taubanava, Diyousep tamana i labavai te i ḡabe gulate. ³⁰ Kamaina bi Deikap Diyousep i giuwena gado, “Niganana e kitam te yaḡolo kwa miyamiya aubaina nuwagu i kena. Ta miyamiya nuwatauḡa kaka ya peki.”

Deikap Ifleim bi Manasa i kavisuvisudi

⁴⁸ A taumiya bi Diyousep a giuwe te tamana i sida. Kamaina bi natunatuna Manase bi Ifleim i wai dolidi a nawa tamana lisiinemo.

² Laḡannemo Deikap a giuwena gado, “Natum Diyousep i tava.” Ba Deikap i lauḡaiḡailisi te i kenamoito bi gabumo i miya.

³ V Deikap Diyousep i giuwena gado, “Keinanmo dobu Lus noponemo, Maimaituwa wailewapanina i laumaḡata bi i kavisuvisugu ⁴ bi i giuweguna gado, ‘tagu ya voyem te kwai natuna dabalala bi em tubulelesa ya wapa. Bi tedi Keinan doḡana sa vai bi sai taniwaga nonoḡe.’

⁵ “Diyousep, niga natunatumdi labu Idipmo a tubuḡa muliḡa kaka e tava. Niga libilibidi Ifleim bi Manase kuna bewedina niganana ya wai natunaedina maibena natunatugu Lubin bi Simiyon. ⁶ Bi libilibi muliḡa kwa bewedina ba tam natunatum. Tedi kaka tuwatuwagedi Manasa bi Ifleim isedimo edi doḡa sa legaudi.”

¹³ Ḡome Diyousep natunatuna i natomedi Deikap matanemo bi Ifleim ḡeniyana yawaninemo i wai moito bi Manase kataiyana yawaninemo i wai moito. ¹⁴ Bi geḡa te Deikap nimana i lai baledi te kataiyana Ifleim dabanemo bi ḡeniyana Manase dabanemo i sako.

¹⁵ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuna gado,

“Itagu Eiblaḡam bi tamagu Aisik,

Maimaituwa a laulauduneyena,

niga libilibidi ya kavisuvisudi.

Tana taunana egu yawasana matabunemo

III Wagon ba seliot, kamelo sa solusolu. IV 46:6-7 Giu 7:15
V 48:3 Pak 28:13,14

i labegu te niga palatinemo maibena tauwaiġamoġamo sipu ya labelabedina.

¹⁶ Bi ena aneya gebogebo matabudimo i labelabe kauwegu.

Yà laulaupali te niga libilibidi dabedimo, tagu bi tamagu Aisik bi itagu Eiblaġam isamai sa va-to nawe.

Bi yà laulaupali te tedi sai natuna dabalala bi dobumo edi dam ya didiga.”

¹⁷ Laġannemo Diyousep tamana i kita te kataiyana Ifleim dabanemo i sakosako ba Diyousep mote i wai nuwawisu. Tana i ġoeġoena maso kataiyana Manase dabanemo i sako. ¹⁸ Taunana aubaina Diyousep i giuna gado, “Tamagu mote mainana, naniga taunana tau-tuwaġa dabanemo kataiyam kwa sako.”

¹⁹ Bi tamana mote i waianine bi i giuwena gado, “Natugu e sibe bai yà voivoiye. Gomana tautasi ena waibada ya didiga gulatana kaka tautuwaġa. Ifleim yai natuna bi ena tubulelesa ya didiga. Bi gomana tau-tuwaġa kota mainana yai lava dididiga bi ena dam ya didiga.” ²⁰ Kamaina bi ġome i kavisuvisudi bi i giuna gado,

“Sauginemo Israel lavedi isemimo lava sa ka kavisuvisudi,

ba tedi sa giuna gado, “Ka laulaupali te Maimaituwa ya kavisuvisumi

maibena Ifleim bi Manasa i ka kavisuvisudina.”

Niga mainana tana Ifleim isana i gei sako bi muliġa kaka Manase.

²¹ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Niganana tagu mayagu e vai ġotona te yà peki. Bi Maimaituwa kaka ya labemi bi ya munaġemi, iteitemi edi dobu Keinanmo.”

Kamaina bi Deikap natunatuna ġesaudi i giuwedi a tava lisenemo.

Deikap Diuda i kavisuvisu

⁸ Bi i giuwedina gado, “Diuda tam kaka tinatinanatum sa kasaġesaġem. Tam kaka yaġolo em ġaviya kwa vai waiubedi bi sa kita saġesaġem. Bi tinatinanatum

ġesaudi kaka kaġe pakammo sa laudune. ⁹ Diuda, tam ba yaġolo kwa ġailisi gulata bi kwai nuwa nainaila maibena laiyon, ena anikenamo ya kenakena ba aiyai mote imai sinasina. ¹⁰ Bi ġalibona ena diġona waibada matailina mote kaka Diuda ima gose. Bi em tubulelesa yaġolo sai bada nonoġa. Bi dobu ġesaudi lavedi sa nato bi Vinevinena ^I kaġe pakanemo sa laudune.”

³³ ^{II}Laġannemo Deikap natunatuna i giuwailovelove-di bi i guliyoovo ena gabumo bi peki.

Deikap Idipmo i miya kwalabu 17 a kovi. Bi tana dobumo i miyana kwalabu wapana 147 a kovi.

Diyousep tuwatuwaġana i giu wai tunibagidi

¹⁵ Diyousep tuwatuwaġana a sibe te tamedi i peki, taunana aubaina taudiġa ai giugiuna gado, “Augunai Diyousep lisidemo ya medi wala eda kauwa wai gebo lisenemo male biwana ya vai.” ¹⁶ Tedi Diyousep ena giu a giukamaġena gado, wala tamada ma miyana bi niga mainana giu, ¹⁷ “Tuwatuwaġam gebogebo lisimmo a voiye bi geġa te e ġoeġoena edi kauwa waigebo kwa noġotikamaġe. Niganana tama tamam ena Maimaituwa ena taupaula ka waibaġam te ema gebogebo kwa noġotikamaġe.” Laġannemo Diyousep niga giuna i vaivaiye ba nuwana i toitoi bi i ġaba banina tana kaikana edi gebogebo i noġotikamaġe. ¹⁸ Kamaina bi tuwatuwaġana a tava bi iwedi a taukotodi edi vivila lisenemo bi a giuna gado, “Tama emya kai taupaula yababa.”

¹⁹ Bi Diyousep i giuwedina gado, “Koma nainaila tagu mote Maimaituwa te yà kovoġimi. ²⁰ Temi kona ġoeġoena maso konai pekigu bi Maimaituwa i voiye vitale te visuvisu i tubuġa, te lava wapawapa niganana sa miyamiyana mote gomala i wai pekidi bi a yawasana. ²¹ Taunana aubaina mote koma naila, tagu male temi bi natunatumi waitedi bai matabuna aubaimi yà voiye.” Bi Diyousep tuwatuwaġana i giu waitunibagidi bi nuwedi i kena banina a noġoti te tasidi kaikana edi gebogebo i noġotikamaġe.

I Vinevinena ya natonatona ba Yesu. II 49:33 Giu 7:15

Potiyovo kamaġa

Niga isana banina ba potiyovo kamaġa bi kauwa laukaidi Israel lavedi edi miyamiya nove bainewa wala a wai taupaula yababa bi Idip a potiyovo kamaġe. Niga bukanemo ba giu laubanidi 4:

Ġibulu lavedi wai taupaula yababa bi Maimaituwa i wai yawasanidi,
 Ġibulu lavedi a nawa Sainai oyanemo,
 Maimaituwa waianina Sainaimo i voiye ena lava lisidimo bi waiġake i vitedi
 Israel lavedi laudune gabuna a voiye.

Deikap ena tubulelesa Idip noponemo i wapa dabalala

1 Deikap natunatuna bi edi vanuwa lavedi vaitedi a nawa Idip. ² Bi isedi ba Lubin, Simiyon, Livai bi Diuda ³ Isaka, Sebulon bi Bendiman ⁴ Den, Neptali, Ged bi Ase. ⁵ Deikap ena tubulelesa wapana matabuna 70. Bi Diyousep tana kaikana i doli te Idipmo.

⁶ A miya gulata kwalabu visa mulidimo Diyousep, tuwatuwaġana vaitedi mba kimtina a peki kovi. ⁷ ^IBi geġa te Israel damna ai natuna dabalala bi Idip dobuna ai wanavu bi a ġailisi gulata.

Idip ġalibonana Israel lavedi i egelidi noya dididiga a voiye

⁸ ^{II} Kamaina bi ġalibona valivaliuna waibada i vai bi Diyousep mote i sibe. ⁹ Tana ena lava i giuwedina gado, "Ei koi kita kauwa, Israel lavedi a wapa kauwa bi a ġailisi gulata. ¹⁰ ^{III} Bi waiġasiġasi laġannemo mai te kadaġaviya sa sagudi bi sai ġaviyeda bi eda dobu sa gose. Augunai bai kauwina ta voiye te mote simai natunatuna."

¹¹ Taunana aubaina babada ai dubudi te Israel lavedi noyamo sa egelidi. Bi a egeli gudegudedi te malagai labu isedi Pitom bi Lemesis a ġaledi, ġalibona ena pulapula ani wai dubudi. ¹² Tedi Israel lavedi noyamo a voyeyedi te a wainuwatoi gulata. Bi kota Israel lavedi yaġolo te a wai natuna dabalala. Idip lavedi niganana Israel lavedi a nailedi. ¹³ Idip lavedi Israel noyamo a voyeyedi te ai nuwatoitoi. A egelidi te doġa a gwadai bi biliki a patipatidi bi kota noya ġesaudi a voivoiyedi bi edi daibimo a noyanoya gulata bi mote a lau launuwatoiyedi.

²² ^{IV} Idip ġalibonana giu bagibagina Idip lisidimo i sako bi i giuwena gado, "Ġibulu lavedi nopodimo libilibi oloolotodi sa tubutubuġana ba Naelo gaubinemo sai kaluwedi. Bi waiwaivinidi taudiġa sa miya."

I 1:7 Giu 7:17 II 1:8 Giu 7:18 III 1:10 Giu 7:19 IV 1:22 Giu 7:19

Mousis i tubuġa

2 Kamaina bi oloto bi waivini tedi Livai damna bi taudiġa ai ka naġinaġi. ² ^V Waivinina i bwaga bi i laubewa te gomana olotona i bewa. Laġannemo i kita te gomana kitana i visu gulata, tana kandavonemo i labe te nawalai faiona a kovi. ³ Laġannemo tana mayana i vai te mote ġemoġemotina te gomana kandavonemo ima labe, aubaina te tana dou gulegulewemo a vatuvatulina i vai bi patimo nopona i pati kaukauwe te mote gauba ima sola saġa. Kamaina bi gomana i vai te dou noponemo i suveki bi ġawaġawa nopodimo Naelo gaubinemo i waipoule. ⁴ Bi gomana nuvuna gauba diyanemo lau manemanekemo i moito bi i wai kita wata te gomana lisinemo bai ya tubuġa.

⁵ Kamaina bi ġalibona natuna waivinina i nawa Naelo gaubinemo asiwa aubaina. Bi ena taupaula labu gauba diyanaġa a moimoito nawa. Kamaina bi i wai kita nawa te dou ġawaġawa nopodimo i kita bi ena taupaula ġemota i giuwe te ya vai natome. ⁶ Ġalibona natuna waivinina dou kuvuna i kailageti bi i kita te gomana. Bi gomana i ġabaġaba te i launuwatoiyedi bi i giuna gado, "Niga ba Ġibulu gomenina."

⁷ Kamaina bi gomana nuvuna ġalibona natuna i waitalayena gado, "Ġemoġemotina maso e nawa Ġibulu waivinina ei doli tavaite bi gomana i waisusu aubaim ee?"

⁸ Bi tana giu i wai munena gado, "Emaso, ku nawa!" Kamaina bi gomana nuvuna i nawa te tinaotina i wai doli tavaite. ⁹ Kamaina bi ġalibona natuna waivini i giuwena gado, "Niga gomenina aubaigu kwai susu bi yai mai'im." Kamaina te waivini gomana i vai bi i wai susu. ¹⁰ ^{VI} Laġannemo gomana i seda mulinemo ba waivini gomana i nawe ġalibona natuna i vite te i wainatunae. Bi ġalibona natuna i giuna gado, "Niga gomenina gaubemo e solu lageti, aubaina isana Mousis."

V 2:2 Giu 7:20 VI 2:10 Giu 7:21

Mosis i naila i nawa Midian dobunemo

11 ^ILağannemo Mosis i dididiga tana i nawa ena lava mani Ġibulu i va kitekitedi. Ġome i kita te Idip lavedi ena lava a egelidi bi noya vitevitedi a voivoiyedi. Ġome tana Idip lavana i kita te Ġibulu olotona ġemota i katikativunu. ¹² Mosis i wai laulau kita te mote aiyai bamo, kamaina bi tana Idip lavana i lai peki, bubu i wai sula sala te i ġuluvi.

¹³ Bokinamai Mosis i munağa ena lava lisidimo bi i kita te Ġibulu oolotodi a wai ġasiġasi. Kamaina bi waiġasiġasi tauwaitubuna i waitalayena gado, "Bai aubaina falom Ġibulu kwa katikativunu?"

¹⁴ Ġome olotona i giuna gado, "Tam aiyai ġailisi i vitem bi kwa waibadaemai? Tam kuna ġoeġoena tagu kwai pekigu, mai maġo Idip lavana kuna waipekina, ee?" Ġome Mosis i naila bi i wai noġotana gado, "Bai e voivoiyena gode lava matabudi kaikana a sibe." ¹⁵ ^{II} Ġalibona lağannemo Mosis giuna i vaiye ba i ġoeġoe te Mosis maso i waipeki bi geğa te Mosis i velau ġalibona i gose kamaġe bi i nawa Midian.

Mosis pilisi Detolo vaitena a miyamiya te natuna waivinina Sepula i naġi.

Maimaituwa Mosis lisinemo i giu

3 Lağan ġemota Mosis botiyana Detolo ena ġamoġamo i labelabedi, Detolo ba Midian edi pilisi. Mosis ġamoġamo i wai dolidi a nawanawa kalakalaleġa eete oya isana Olebimo ^{III} a tava, Maimaituwa ena oyamo. ² ^{IV} Ġome BADA ena aneya i laumaġata maibena kai vavanina kai tombolunemo. Mosis i kita te kai tomboluna i vavavana bi geğa te mote kai tomboluna i kalakalati. ³ Mosis noponemo i wainoġotana gado, "Yà nawa te niga kauwina mote ani tubuġa bi i tubuġa, yà kita. Bai aubaina mote kai tomboluna ima kalakalati?"

⁴ BADA i kita te Mosis i vavanawanawa taunana aubaina Maimaituwa kai vavanina noponemo i giuna gado, "Mosis, Mosis."

Kamaina bi Mosis i giuna gado, "Oe, tagu niga." ⁵ Bi ġome Maimaituwa i giuwena gado, "Kuma vava natonato, em kaġesuma kwa kaikamaġe banina niga doġa waiyawa dabanemo kwa moimoito. ⁶ Tagu taunana em magumagula Eiblaġam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa." Lağannemo Mosis niga mai giuna i vaivaiye ba i naila bi matana i wai govegove te mote Maimaituwa ima kita.

⁷ Ġome BADA i giuna gado, "Tagu e kita te Idip lavedi egu lava Israel sa laulau kivigeboğeyedi. Tedi edi lau aiyoi e vaiye bi edi wai nuwatoi kaikana e sibe, te bainewa maso taupaula edi babada edi ġailisimo maso ei yawasanidi. ⁸ Taunana aubaina tagu e yovo te Idip edi waibadamo yài yawasanidi bi yà nawedi dobu

I 2:11 Giu 7:23-28 II 2:15 Giu 7:29 III Isana ġesau ba Sainai. IV 3:2 Giu 7:30-34

dididiginemo. Bi dobuna ba visuvisuna bi maumaulina yà vitedi. Mba dobuna taunana Keinan, niganana Ġiti, Amoli, Pelisait, Ġivait bi Debus lavedi sa miyamiyana. ⁹ Bi niganana Israel edi ġaba e vaiye bi Idip lavedi edi laukivigeboğebo kaikana e kita. ¹⁰ Taunana aubaina niganana yà giugiu kamaġem, kwa nawa ġalibona lisinemo bi egu lava Israel lavedi Idip dobunemo kwa kapotiyovodi."

¹¹ Bi geğa te Mosis Maimaituwa i giuwena gado, "Bai! Tagu mote bai yà sibe, te maso yà nawa ġalibona lisinemo bi Israel lavedi Idipmo yà kapotiyovodi."

¹² Bi kota Maimaituwa i giuwena gado, "Tagu vaitem ta nawa. Bi lağannemo Israel lavedi Idipmo kwa kapotiyovodina, ba temi niga oyanemo ko lauduneyegu. Ġome kaka kwa sibe kauwe te tagu taunana e giukamaġem."

¹³ Bi Mosis Maimaituwa i giuwena gado, "Lağannemo yà nawa Israel lavedi lisidimo bi yà giuwedina gado, 'Emi magumagula edi Maimaituwa i giukamaġegu lisimimo.' Bi simai talayegu gado, 'Tana bainewa isana?' Te tagu bainewa yà giuwedi?"

¹⁴ Bi Maimaituwa Mosis i giuwena gado, "Niga mainana kwa giuwedi, TAGU MAI MIYAMIYAGU ." ^{V15} Bi kota Maimaituwa Mosis i giuwena gado, "Israel lavedi kwa giuwedi te tagu BADA edi magumagula Eiblaġam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa, yà giugiu kamaġem lisidimo. Niga taunana tagu isagu ya kena nonoġa bi tubulelesa matabuna sa noġotiwata bi sa giuwata."

Mba taunana mulinemo Mosis i munağa nawa Midian, ġome kaka i nawana Idip.

Idip ġalibonana Mosis i giuwena gado, "Tagu mote ġemoġemotina te bai kwa giugiuwena yà voiye. Tedi kamaina te mai sa noyanoya."

Taunana aubaina Maimaituwa Idip lisidimo kauwa geboğebodi wapawapa i voyedi.

Maimaituwa i giu te Idip natunatudi oolotodi, tautuwağa yai pekidi

11 BADA, Mosis i giuwena gado, "Tagu kovoġa damodamona yà giukamaġena ġalibona bi Idip lisidimo. Mba taunana mulinemo ba ġalibona ya laukaikamaġe tautauyemi bi ya kwavimi te ko nawa. ² Lava kwa giuwedi waiwaivini bi ooloto te Idip lavedi diyedimo a miyamiyana sai baġedi te waisiya silva bi goldimo voivoiyedi sa vitedi." ³ BADA mani Idip i voyedi te Israel lavedi a vivile kauwedi. Bi ġalibona ena waibabada bi lava matabudi Mosis a kita te tana lava dididiga bi a kasaġesaġe.

⁴ Kamaina bi Mosis ġalibona i giuwena gado, "BADA niga mainana i giu, 'Tagu mateya dudubala modonemo Idip dobuna yà nawa yaġosi ⁵ bi libilibi oolotodi tautautuwağa Idip noponemo yai pekidi. Noke ġalibona natuna ena gabu tauvaina te nove ya yovo

V Ġibulu kalinedimo TAGU MAI MIYAMIYAGU Yahweh.

taupaula witi taututugudana natuna bi kota kau natu-
natudi geigei tubuğidi lisidimo. ⁶ Bi Idip dobuna
matabuna ğaba kwatululu ya nawa yağosi. Niga ğaba
kwatululuna mote mai wala bamo i tubuğa bi kota
muliğa mote mai ima tubuğa. ⁷ Bi Isael lavedi mote
bai gebogebona lisidimo ima tubuğa, dağasi mote ka-
ka Isael lavedi bi edi ğamoğamo lisidimo ima gwau.
Ğome kaka ko sibe te Isael lavedi bi Idip lavedi *BADA*
ya daidailidi. ⁸ Tam em waibabada matabudi sa nato
kağe pakagumo, sa laudune bi sa giuna gado, 'Aee, ni-
ganana kaka em lava waitedi ko nawa makai.' Niga tau-
nana mulinemo kaka ya nawa." Kamaina bi Mousis ma
medimedina ğalibona i gose kamağe.

⁹ Bi *BADA*, Mousis i giuwena gado, "Ğalibona mote
kalinam ima vaiye, mba mai kauwinemo kaka tagu
mataila ğesaudi ya voyedi Idip lisidimo." ¹⁰ Mousis bi
Elon niga matailidi matabudi ğalibona matanemo a
voyedi. Bi geğa te *BADA*, ğalibona nopona i voye te i
ğaiğai bi Isael lavedi mote i nuwakamağedi te ena
dobu sa gose.

Vawaitauli soina pakana

¹² Lağannemo Isael lavedi Idipmo yağolo a
miyamiya ba *BADA*, Mousis bi Elon i giuwedina
gado, ² "Niga nawalaina ba nawalai dolidolina temi
aubaimi ya waitubu niga kwalabunemo. ³ Isael lavedi
matabudi ko giuwedi te lağan wai 10-na niga
nawalainemo olooloto ğemotağa vanuwa ğemotağa
nopodimo sipu ee gouti sa kamağatidi te mai sa moito
tedi aubaidi. ⁴ Bamoda vanuwa lavedi mote a wapa te
mba muselina sa kani kovi ba edi lava diyedimo tau-
miya sa iyevidi te, luvedimo mainana soiso sa sivudi te
sa kani. ⁵ Bi musala ko waimağatina ba sipu ee gouti
bi ena kwalabu ğemota bi mote sidasidana. ⁶ Bi ko
labe kauwedi, sa moito te lağan wai 14-na niga
nawalaina noponemo. Mba aubiganemo Isael lavedi
matabudi musala sai pekidi. ⁷ Bamo vanuwidiğa
musala sa kanikanina, tedi kwasina sa tai bi gudu
dabediğa bi mataeta diyedi sa yasağidi. ⁸ Mba
dudubalina ğemotinemo tedi musala sa ovodi. Ka-
maina bi buledi mote muu'a vaitena bi tasima ğo-
lağolana waitedi sa kanidi.

¹¹ Bi muliğa kaka sa kanina, tedi sai gala, dagilolo
bwalidimo sa panidi, kağesuma sa kotedi bi diğona sa
legaudi bi sa kani makamakai. Mba ba vawaitauli soina
tagu *BADA* ani vivilegu.

¹² "Mba dudubalina ğemotinemo tagu Idip nopona
ya nawa yağosi bi olooloto tautautuwağa bi
ğamoğamo geigei tubuğidi ya pekidi bi Idip edi
maimaituwa sa lau lauduneyedina matabudi ya
kovoğidi. Tagu *BADA* bai e giuwena ba ya voye. ¹³ Bi
temi emi vanuwa mataetidimo kwasina ba mataila.
Lağannemo kwasina e kitana ba vanuwina ya vawait-
auli. Bi lağannemo Idip ya kovokovoğidi ba mote bai
gebogebona lisimimo ima tubuğa.

¹⁴ "Temi bi emi tubulelesa niga soina lağanina ba
kwalabu matabuna ko voye wata. Lağannemo ko
soisoina ba tagu *BADA* ya moimoito galamemina tau-
nana ko noğoti wata."

Buledi mote muu'a vaitena soina

¹⁵ *BADA* i giuna gado, "Lağan wapana 7 nopodimo
buledi muu'a vaitena koma kani. Mba soina lağanna
ko waitubuna muu'a matabudi emi vanuwemo koi
nağasedi. Aiyai bi i kanina ba tana mote egu lava Isael
nopodimo ima miya. ¹⁶ Mba wiki pakanemo bi da-
monemo ba koi ğemotimi bi ko lauduneyegu, noya ğe-
saudi mote koma voyedi bi kaniğa ba ko kanonoğidi.

¹⁷ "Lağan muliğa buledi mote muu'amu'ana soina
ba ko voye. Mba tagu Idipmo e ka kapotiyovomi. Tau-
nana noğotiwatana."

Vawaitauli soina ai tubu

²¹ Kamaina bi Mousis Isael babadidi i yogedi a tava
ai ğemotidi bi i giuwedina gado, "Ko nawa makai emi
vanuwağa bi sipu ee gouti koi pekidi bi vawaitauli
soina ko voye. ²² Bi kwasina aboma noponemo ko ği-
ni bi belana lagana ko gasi te kwasina aboma no-
ponemo ko taivai bi gudu dabediğa bi mataeta diyedi
ko yasağidi. Dudubalemo mote aiyai ima potiyovo eete
olaolala. ²³ Lağannemo *BADA* Idip noponağa ya nawa
bi libilibi oloolotodi tautautuwağa yawai pekidi bi emi
vanuwemo ya tava bi kwasina mataetağa ya kitedina
ba vanuwidi ya vaitaulidi. Tana mote taulaukagebo-
bo aneyina imai anine te emi vanuwemo libilibi oloolo-
todi, tautautuwağa mote ima ka gebogebodi.

²⁴ "Lağannemo temi bi emi tubulelesa *BADA* doğa i
giugiuwapaena ğome kona tavana ba niga giu-
vavasağina ko noğotiwata bi soina kwalabu matabuna
ko voye wata. ²⁶ Bi bamoda natunatumi sai talayemi-
na gado, 'Niga soina banina bai?' ²⁷ Ba ko giuwedina
gado, 'Niga ba vawaitauli sewasewana *BADA* lisinemo.
Banina lağannemo tana Idipmo libilibi oloolotodi tau-
tutauwağa i waipekidi ba Isael eda vanuwa i vawait-
aulidi bi i nawa ota.'" Ğome lava tuwapekedi ai tupag-
waliyedi bi a laudune. ²⁸ Mousis bi Elon Isael lavedi a
giuwedi te *BADA* bai i giugiuwedina mainana a voye.

Libilibi oloolotodi tautautuwağa a peki

²⁹ Dudubala modonemo *BADA* libilibi oloolotodi tau-
tutauwağa matabudi Idip noponemo i waipekidi. Noke
ğalibona natuna tautuwağa ena gabu tauvaina
lisinemo i waitubu te i yovo biliwelokomo taumiya bi
kota ğamoğamo natunatudi geigei tubuğidi waitedi a
peki. ³⁰ Taunana aubaina ğalibona, ena waibabada bi
Idip lavedi matabudi dudubala modonemo a kena
moito bi a vaiye te ğaba bi lauayoi Idip dobuna i nawa
yağosi. Bi vanuwa onena libilibi tautautuwağa ula
pekidiğa.

³¹ Bi ġalibona mba dudubalinemo Mousis bi Elon i yogedi a tava bi i giuwedina gado, "Emi lava Israel waitedi ko gosemai bi ko modina ko nawa bi *BADA* ko lauduneye kona giugiuna mainana. ³² Emi sipu, emi gouti bi emi ġamoġamo ġesaudi waitedi koi dolidi bi ko modina. Bi kota emi Maimaituwa lisinemo ko laupali te ya kavisuvisugu."

³³ Ġome Idip lavedi Israel a egelidina gado, "Niga dobuna ko gose bi ko nawa makai, mote koma miya, mai te ka peki kovi."

³⁷ Israel lavedi Lamesismo a modina a nawana Sakot. Bi olooloto wapana 600 tausan bi waivini bi libilibi mote a iyevidi. ³⁸ Kota lava wapewapedi ġesaudi mote Israel lavedi bi sipu, gouti bi ġamoġamo wape-wapedi waitedi a nawa. ³⁹ Laġannemo Idip lavedi a kwavikwawivaidi ba mote edi gavogavo te kani maso a vononoġa, taunana aubaina edi falawa gwadagwadaidi mote mu'a vaitena vitavitalena a avala ota bi a modina. Mba falawidi taudidi a viliiwaitabetabedi bi buledi a gabudi.

⁴⁰ I Israel lavedi Idipmo a miyana kwalabu 430 a kovi.

Vawaitauli soina giuvavasaġina

⁴³ Kamaina bi *BADA*, Elon bi Mousis i giuwedina gado, "Vawaitauli soina ena giuvavasaġa ba niga mainana, 'Tautavatava mote niga soina sima kani.

⁴⁴ Aiyai bi ena taupaula i gimelina ba kwapibwali lisinemo ya voiye kaka muliġa soina ya kani. ⁴⁵ Bi nanavai lavedi bi taunoya manemo ko wai maiidina ba mote sima kani. ⁴⁶ Bi muselina mote sima ka potiyovo didiyaumo. Kamaina te vanuwa noponemo sa kani bi siliġe mote sima doukotodi. ⁴⁷ Israel lavedi matabudi kamaina te vawaitauli soina sa voiye."

Libilibi tautautuwaġa ba *BADA* lisinemo sa laupuyoyedi

13 *BADA*, Mousis i giuwena gado, ² "Libilibi oloolotodi tautautuwaġa ba ko vine kamaġedi tagu aubaigu. Libilibi oloolotodi tautautuwaġa Israel noponemo bi ġamoġamo geigei tubuġidi oloolotodi ba *BADA* aubaina."

Mousis Israel lavedi i giuwedina gado,

¹¹ " *BADA* kaka ya kapotiyovomi niga dobunemo bi Keinan lavedi edi dobu ya vitemi, wala emi magumagula bi temi lisimimo i giugiuwapana mainana. Laġannemo ya vitemina, ¹² ba natunatumi oloolotodi tautautuwaġa bi ġamoġamo geigei tubuġidi oloolotodi *BADA* ko vite, mba tana aubaina. ¹³ Sipu natuna ko vai bi donki natuna olotona ko kune munaġe. Bamoda mote koma kune ba donki iwana ko puneki. Bi natunatumi oloolotodi tautautuwaġa matabudi ko kunekune munaġedi.

¹⁴ "Laġan muliġa natunatumi sai talayemina gado 'Bai aubaina niga mainana ta voivoiye?' Ba temi niga mainana ko giuwedi, 'Tama Idip dobunemo ke wai tau-

paula yababa bi *BADA* ena ġailisi dididiginemo i kaikamaġemai. ¹⁵ Bi geġa te ġalibona nopona i ġaiġai gula ta bi mote i waianinimai te ka nawa. Taunana aubaina *BADA* libilibi oloolotodi tautautuwaġa bi ġamoġamo oloolotodi Idip noponemo i wai pekidi. Taunana aubaina ġamoġamo olotona geigei tubuġina kalaulau sewasewayena ba libilibi tautautuwaġa ka kunekune munaġedi.' ¹⁶ Niga vaivaina ta voivoiyena ba mataila, te bainewa *BADA* ena ġailisimo Idip noponemo i kapotiyovoda. Mba maibena mataila nimemimo bi solatapemimo."

²⁰ Israel lavedi Sakot a gose bi dobu isana Etam kalakalalelena isunemo a ġalavu. ²¹ Bi *BADA* suwalemo Israel lavedi i laulau etadoliyedina maibena giyou pwapwatana. Bi dudubalemo ba maibena kai vavanna pwapwatana i lailaiyanedi. Taunana aubaina tedi suwala bi dudubala a nawanawa.

Ġalibona Israel lavedi i kwavi watedi

⁵ Laġannemo Idip ġalibonana giu i vaiye te Israel lavedi a modina, tana ena waibabada waitedi nuwedi a vitedi bi a giuna gado, "Niga bai te voiye bi Israel lavedi a modina a nawa bi eda taupaula yababa tei nawa kamaġedi." ⁶ Taunana aubaina ena seliot bi ena tauwaiġaviya i ka nonoġidi. ⁷ Tana seliot laukaidi 600 bi seliot matabudi Idip noponemo i wai ġemoġemotidi te eta taudoliyena i wai oneoned. ⁸ Bi *BADA*, ġalibona nuwana i ka bagibagi te Israel lavedi mote i lau avenakiyedi. Taunana aubaina Israel lavedi mayasisidi a nawanawana i kwavi watedi. ⁹ Tana ena tauwaiġaviya, seliot tauvelayed i osimo tauwaiġaviya Israel lavedi a kwaviwatedi. Israel lavedi tedi Fi-Alliotmo nisa sabasabana diyanemo ġalavumo a miyamiya bi a tava gudedi. Fi Aliot ba niga nevanemo bi Bal Sefon dobuna ba noi nevanemo.

¹⁰ Laġannemo ġalibona ena tauwaiġaviya Israel lavedi a tavatava gudedi ba Israel lavedi gado sai kita ba Idip lavedi kaikana a tava gudedi. Ġome Israel nuwedi i yapuyapu bi a binau saġa *BADA* lisinemo te maso i sagudi.

¹¹ Bi Mousis a giuwena gado, "Ei Mousis bai kuna voiye? Mai bena Idipmo tauyewa geġa bi kunai dolimai te niganana kalakalalemo ka peki. ¹² Mba taunana Idipmo ke giuwem, te maso kuna gosemai te maso ke miya gwaso bi Idip aubaidi kei taupaula yababa. I visu te maso Idipmo ke miyamiya kaka ke peki bi niganana kalakalalemo kuna tavaitemai bi ka pekina mote i visusu."

¹³ Bi Mousis lava i giuwedina gado, "Koma naila! Nuwemi ya lautou bi koi nuwabagibagi te *BADA* bai ya voiyena ko kita. Noi lavedi mani Idip ko kitekitedina ba muliġa mote koma kita munaġedi. ¹⁴ Temi koi nuwabagibagi ota, *BADA* kaka aubaimi yai ġaviya."

Israel nisa noponağa a nawa te a yawasana

¹⁵ Kamaina bi *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Bai aubaina lisigumo ko binabinau? Israel lavedi kwa giuwedi te ko nawa ota. ¹⁶ Em diğona kwalageti bi nisa dabanağa kwai yoyo nawe. Te nisa ya nuwadaila bi doğa ğasağasalinağa Israel lavedi waitedi ko nawa. ¹⁷ Tagu kaka Idip edi tauwaiğaviya nuwedi yà lagetidi te Israel lavedi sa kwavi watedi. Bi ğalibona ena tauwaiğaviya edi seliot bi tauvelauyedi matabudi yà boboalidi. Ğome kaka namaligu sa kita bi sa kasağesağegu. ¹⁸ Ğalibona ena tauwaiğaviya, edi seliot tauvelauyedi bi Idip lavedi matabudi tagu namaligu tedi lisidimo yà voyie te sa kita bi sa sibe te tagu *BADA*.”

¹⁹ Kamaina bi Maimaituwa ena aneya Israel lavedi i etaetadoliyedina, i nato mulidimo i moito. Bi kota giyou pwatapwatana matedimo i nato mulidimo i moito. ²⁰ Bi Idip edi tauwaiğaviya bi Israel lavedi mododimo i moito. Dudubalemo Idip lavedi edi yawanimo i voyie te i wai boimatuwa bi Israel lavedi edi yawanimo i voyie te yanayana i kena. Niga mainana i voyie te Idip edi tauwaiğaviya Israel lavedi mote sima banavidi.

²¹ Kamaina bi Mosis nimana i tuğu nisa dabanağa. Mba dudubalinemo *BADA* beubeu yawaninemo yavala i voyie te i lausuve malasako, te nisa i suve daili, nevana bi nevana bi doğa ğasağasalina i laumağata. ²² Bi Israel lavedi kataiyedimo bi ğeniyedimo nisa i ganagudu mai bilibili. Bi tedi nisa modonağa doğa ğasağasalinağa a nawa. ²³ Bi mulidimo Idip edi tauwaiğaviya edi seliot tauvelauyedi Israel a kwaviwatedi. ²⁴ Lağan sakosakomo giyou bi kai vavanina pwatepwatedi nopodimo *BADA* i wai kita yovo bi i voyie te Idip edi tauwaiğaviya i kanuwanainidi. ²⁵ Tana edi seliot i voyiyedi te kağedi a nuwakamakamağa bi nawa a kabi kasağe. Ğome Idip lavedi a giuna gado, “Egu lava niga lavedi ta gose kamağedi. *BADA* mulidimo i moito bi ya waiğaviyeda.”

²⁶ Kamaina bi *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Nimam kwa tuğu nisa dabanağa bi nisa ya nato yai ğemoti munağe. Bi Idip edi tauwaiğaviya edi seliot bi tauvelauyedi yai kwesitawedi.” ²⁷ Olaolalemo Mosis nimana i tuğu bi nisa i nato i waiğemoti munağe. Bi Idip edi tauwaiğaviya bi seliot tauvelauyedi bena maso a naila a munağa bi geğa te *BADA* nisamo i waitonedi. ²⁸ Kamaina bi nisa i nato i waiğemoti munağe bi Idip edi tauwaiğaviya bi seliot tauvelauyedi matabudi Israel mulidiğa a velavelauna i waikwesi tawedi. Bi mote aiyai i yawasana.

³¹ Ğome Israel lavedi *BADA* ena ğailisi Idip lavedi lisidimo i voivoiyena a kitakita ba matabudi *BADA* a naile bi ai sumağe. Bi kota ena taupaula Mosis ai sumağe bi a vivile.

Mosis ena Sale

15 Ğome Mosis bi Israel lavedi *BADA* lisinemo a salena gado,
 “Tagu yà sale *BADA* lisinemo
 banina tana sağasağa guletina.
 Taunana aubaina osi bi seliot tauvelauyedi
 nisamo i waitonedi.
² *BADA* tana egu ğailisi,
 tagu tana yà saleye.
 Tana egu Maimaituwa tana taunana
 i wai yawasanigu.
 Bi kota tamatamagu edi Maimaituwa
 kamaina te tagu yà kasağesağe ena ğailisi aubaina.
³ *BADA* tana tauwaiğaviya,
 bi tana taunana isana *BADA*.
⁴ Ğalibona ena tauwaiğaviya bi edi seliot nisamo i
 waitonedi,
 bi kota ena waibabada laukaidi nisa sabasabanemo i
 waitonedi.
⁵ Te nisa dubadubana i suma tawedi,
 bi a buluna mai ğakima ya daudaululuna nisa di-
 bunemo.
⁶ Oo *BADA*, tam kataiyam i ğailisi gulata,
 Oo *BADA*, kataiyam tauwaiğaviyem i lau yovoğedi.
⁷ Tam giukauwa te kuna ğailisi gulata,
 taunana aubaina te tauwaiğaviyem kuna lauyovoğe-
 di.
 Em medi i waikalağosed i maibena
 kai leği pokinemo ya kalakalakabina mainana.
⁸ Tam kuna lausuve te nisa i nuwadaili,
 bi i laimoitona maibena bilibili.
 Bi nisa dibuna i laitabu.
⁹ Bi ğaviya i laubağabağana gado, ‘Yà kwaviwatedi
 bi yà kaidididi, te edi pulapula bi bai e ğoeğoen a yà
 kwayavai.
 Egu kepata manimanina yà solu vai te yài pekidi.’
¹⁰ Bi geğa te tam yawasimmo kuna lausuve te nisa i
 sumatawidi,
 bi a buluna maibena ğakima nisa bagibaginemo.
¹¹ ‘Oo *BADA* bamo mote diyammo maimaituwa ğesau
 mai tam?
 Geğa, geğa ota!
 Oo *BADA* tam giukauwa
 te namalim waiyawa i ğailisi gulata
 bi anisove kauwidi kwa voivoiyedi.
¹² Tam kataiyam kuna tuğu
 te em ğaviya doğa i gudedi.
¹³ Bi em ğoe kenakena nonoğinemo em lava kunai
 yawsanidi
 bi kunai etadoliyedi.
 Bi kota em ğailisimo kuna labe nawedi
 ee te em animiya waiyawemo kuna tavaitedi.
¹⁴ Bi dobu ğesaudi a vaiye bi a naila gulata,
 bi kota Filistiya lavedi nuwedi i kuluva.

15 Bi Edom waibabadidi a naila gulagulata,
Bi Mowab lavedi edi babada nananakidi
naila i ka gusugusudi.
Bi Keinan lavedi a naila mwatimwatiti.
16 Matabudi naila i wai wanavudi,
banina tam em ġailisimo kuna voyiedi
te a moitona mai koikoitau,
bi em lava a velauteiyaġim.
Oo *BADA*, em lava panipanimo
kuna wai yawasanidina taudidi a velauteiyaġim.
17 Bi kuna saġedi em oyamo kunai dubudi
te ġome sa miya.
Oo *BADA*, em ani miya kunai logo wainono,
em oya waiyawemo kwa tavaitemai
te ġome ka miya nonoġa.
18 Oo *BADA* tam em waibadana
em lava lisidimo ya kena nonoġa.”
19 Bi Israel lavedi nisa modonaġa doġa ġasaġasali-
naġa a damana. Bi Idip ġalibonana ena osi, seliot bi
osi tauvelauedi nisamo a bulu bi *BADA* nisa i natome
munaġe te i wai kwesi tawidi.

Miliyam ena Sale

20 Bi taugiuwatana Miliyam, Elon nuvuna, ena
kelekelele i vai bi waivini ġesaudi a kaiwata te
kelekelele a kwadiyedi bi a bigabiga. 21 Ġome Miliyam
i salena gado,
“Oo, *BADA* ta kasaġesaġe banina tana ena ġaviya i
lauyovoġedi,
tana osi tauvelauedi nisamo i kabuludi.”

Gauba waiġolana i visuvisu

22 Kamaina bi Mousis Israel lavedi i wai dolidi nisa
sabasabana a gose bi a nawa kalakalalele, dobu isana
Sula. Ġome laġan faiona a babala kalakalaleleġa bi
gauba mote bamo a banavi. 23 Bi tedi dobu isana *Mala*
I ġome a tava bi gauba waiġolana a banavi bi mote lu-
vana te maso a tego 24 Bi lava a wawalu Mousis
lisinemo bi a giuna gado, “Bai ka tego?”

25 Taunana aubaina Mousis *BADA* lisinemo i laupali bi
BADA kai selipapina i wailove. Kamaina bi Mousis i vai
bi gaubemo i pwalaġe nawe, te gauba tegona i visu.

Mba ġome *BADA* waiġake i vitedi bi i wailaulubudi te
sa kaiwata e geġa. 26 Bi i giuwedina gado, “Bamoda
BADA Maimaituwa kalinana ko vaiye kauwena, ena
ġowana ko voyiena bi kota waiġake ko kaiwatedina ba
tagu mote sida yàma vitemi maibena Idip lavedi e vite-
vitedina. Tagu *BADA*, tauwaiyawasanimi.”

27 Bi tedi a tava dobu isana Elim, ġome tovosa wape-
di 12 doġa noponemo a laulaupusuwali saġa bi gogo-
ka kaidi wapedi 70 pakedimo gauba diyanemo a
lauġalavu.

Kalakalalemo *BADA* Israel lavedi kani i vitedi

16 Israel lavedi matabudi Elim dobuna a gose bi a
modina a nawa Sina kalakalalelenemo a tava.
Sen ba Elim bi Sainai mododimo. Sauginemo Israel
lavedi Idip a potiyovo kamaġe bi Sina dobunemo a ta-
vana ba nawalai wailabuna, laġan wai 15-nemo. II² La-
va matabudi kalakalalemo bi ġome a wawaluna
Mousis bi Elon lisidimo.

3 Bi Israel lavedi a giuwedina gado, “I visu te tama
maso Idipmo, *BADA* nimanemo ke peki! Ġome ba
musala gulewidi ke miya waikwaivivilidi bi ke kanikani-
na ema ġowana luvanemo bi tam kalakalalenemo ku-
nai doli tavaitemai bi kani ka pekipeki.”

4 Kamaina bi *BADA*, Mousis i giuwena gado, “Tagu
kani malaġa yà ġini yovoġena temi aubaimi. Laġan
onena ba lava kani sa laitupana laġan ġemota luvana.
Niga mainana yà voyie te yà laulubudi bi yà kita, te
egu waiġake male sa kaidididi ee geġa.” 5 Tedi laġan
wai 6-nemo maso kani a vononoġe laġan labu lavedi.

11 Bi *BADA*, Mousis i giuwena gado, 12 “Tagu Israel
lavedi edi wawalu e vaiye. Kwa giuwedi te tedi aubig-
amo, musala sa kani bi olaolalemo ba buledi sa kanidi
edi ġowana luvanemo. Bi ġome kaka sa sibe te tagu
BADA edi Maimaituwa.”

13 Mba aubiganemo galewemo mwanuwa fatafa-
tagugu wapewapedi a lovo yovo bi ġalavu diyana ai
wanavu bi olaolalemo ba silovu ġalavu i waikwaivivili.
14 Laġannemo silovudi a ġasaġasala ba mwali kitedi
maibena kunakunawa ġalavu diyana ai wanavu. 15 Bi
laġannemo Israel lavedi a kitakita ba mote a sibe te bai
mwalina bi taudiġa ai talavivilana gado, “Niga bai
mwalina?” III

Bi Mousis i giuwedina gado, “Niga kanina ba *BADA* i
vitemi te ko kani. 16 Bi niga ba *BADA* ena giu vavasaġa
temi lisimimo, “Temi ġemoġemotaġa emi luvamo kani
ko laitupa, te kaputilla labu ba lava ġemota aubaina.” IV

17 Taunana aubaina Israel lavedi Maimaituwa bai i
giugiuwena mainana a voyie, te ġesaudi ba a laitupa
gulata bi ġesaudi mote a laitupa gulata. 18 Tedi mabai
bi a lailaitupa gulatana ba a lavedi te mote nevana i
kena gwasa bi mabai mote a laitupa gulata ba mote a
maluwabi. Bi matabudi edi luva ġemoġemotina.

19 Kamaina bi Mousis i giuwedina gado, “Aiyai mote
imai tope bokina aubaina.” 20 Bi geġa te ġesaudi mote
Mousis kalinana a vaiye bi kani nevana ai tope, ola-
lala ġesaunemo kani a bova bi a lau mwatamwata.
Taunana aubaina Mousis lisidimo i medi gulata.

21 Bi olaolala onena, lava matabuna i lailaitupana
ena luvamo bi suwala i saġa i poupoudidina ba mana
a laulaulesalesa. 22 Bi laġan wai 6-nemo ba ġemoġe-

II *Israel lavedi nawalai dolidolina laġan wai 15-nemo Idip a
potiyovo kamaġe. Bi Sen Kalakalalelenemo a tavana ba nawalai wai
labuna laġan wai 15-nemo, mba ba nawalai ġemota.* III *Isa mana
banina ba niga bai mwalina.* IV *Ġibulu kalinedimo container 2 litre
luvana.*

I *Ġibulu kalinedimo Mala banina ba waiġola.*

motağa kani a laitupa te kaputila 4 luvana ba lava ġemota aubaina. Kamaina bi Israel wai babadidi a nawa Mousis lisenemo bi ai talayena gado, "Lağan onena ba kaputila labu luvedi ke lailaitupa bi bai aubaina niganana kaputila 4 ka laitupa?" ²³ I Bi Mousis i giuwedi na gado, " *BADA* niga mainana i giu vavasağa: Bokina ba waiyawasi lağanna, lağan laukaina tana aubaina. Taunana aubaina ko laubuka ee ko laukweli bi bai ko kanikani sakona ba koi tope te bokina aubaina."

²⁴ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana a voyie te olaolala ġesauna ba kani mote a sisi ee a bova. ²⁵ Bi Mousis i giuna gado, "Temi niganana kemiya ko kanidi, banina niganana waiyawasi lağanna, *BADA* ena lağan laukaina. Bi niganana mote kani ġalavu diyanemo koma banavi. ²⁶ Lağan 6 nopodimo kani ko laitupa bi wai 7-na ba waiyawasi lağanna, mote kaka bai koma banavi."

²⁷ Bi lağan wai 7-nemo lava ġesauni a nawa te maso kani a laitupa bi geğa te kani mote a banavi. ²⁸ Kamaina bi *BADA*, Mousis i giuwena gado, "Lava kwa giuwedi 'Temi wala te niganana bai aubaina mote egu waiġake bi egu wailovelove koma kaikaiwatadi?' ²⁹ Ko noġoti kauwe te *BADA* waiyawasi lağanina i vitemi. Taunana aubaina lağan wai 6-nemo ba lağan labu luvedimo, kani i vite wainonomi. Bi waiyawasi lağannemo lava matabudi maso vanuwemo a miya bi mote maso a nawa kani a lailaitupa." ³⁰ Taunana aubaina waiyawasi lağannemo lava mote kani a laitupa.

³¹ Israel lavedi kanina ai isana *mana* bi potipotina maibena keliko bi dinina maibena iwavi. ^{II}

³⁵ ^{III} Bi Israel lavedi kwalabu 40, nopodimo mana a kani nawe eete ani bayau dobuna visuvisunemo a tava. Tedi mana a kanikanina eete Keinan doġana ena palatemo a tava.

Gauba lakudabadabamo i laupusuwali

17 ^{IV} Israel lavedi matabudi dobu isana Sen kalakalalelena a gose bi dobu te dobu a nawayedi, *BADA* ena giuvavasağa luvanemo. Tedi dobu isana lefidimmo a ġalavu, mba ġome mote gauba te Israel lavedi maso a tego. ² Taunana aubaina tedi Mousis vaitena ai kagiu bi a giuwena gado, "Gauba ku vitemai, ka tego!"

Bi Mousis i giuwedina gado, "Temi bai aubaina ko giugiuvitavitala bi kota *BADA* ko wai laulubu?"

³ Bi ġome lava gadomagu a vokwalekwaleye bi Mousis a giu vitavitalena gado, "Tam bai aubaina ma natunatumai bi ema ġamoġamo vaitedi kuna kapotiyovomai Idipmo bi niganana gadomagu yai pekimai?"

⁴ Kamaina bi Mousis *BADA* lisenemo i binau saġana gado, " *BADA*, niga lavedi bainewa yà voyiedi? Tedi sebuna te sa lauġakimigu."

I 16:23 Pot 20:8-11 II Ġibulu kalinedimo kai coriander pouna a koi luvae. III 16:35 Dys 5:12 IV 17:1 Nam 20:2-13

⁵ Bi *BADA*, Mousis ena giu i wai munena gado, "Israel waibabadidi ġesauni kwa legaudi bi kwai dolidi te ko nawa. Bi tam diġonemo Naelo gaubina kuna kwapukwapuna mba diġonina kwa vai bi ko nawa. ⁶ Bi Olebimo ^V kaka tagu matemimo yà moito. Bi tam lakudabadaba kwa gwali te gauba ya laupusuwali bi lava sa tego." Bi *BADA* bai i giugiuwena Mousis mainana i voyie te Israel waibabadidi a kita.

⁷ Kamaina bi Mousis mba dobuna i wai isana *Giuvitavitala bi Laulubu*, ^{VI} banina Israel lavedi ġome a giuvitavitala bi *BADA* laulubumo a sako bi a giuna gado, " *BADA* niga ġome vaiteda ee geğa?"

Israel lavedi Amelekai lavedi vaitedi ai ġasiġasi

⁸ Bi Israel lavedi lefidimmo a miyamiya bi Amelek lavedi a tava te a suluvalidi. ⁹ Kamaina bi Mousis Diyosuwa i giuwena gado, "Olooloto kwa vinedi bi ko nawa Amelek lavedi vaitedi koi ġasiġasi. Bi bokina ba tagu Maimaituwa diġona i giugiuwena yà vai bi dabatuwamo yà moito."

¹⁰ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana Diyosuwa i voyie te Amelek lavedi vaitedi ai ġasiġasi. Kamaina te Mousis, Elon bi Uwa a nawa dabatuwamo. ¹¹ Bi Mousis nimanemo diġona i kailagetina bainewa lofana ba Israel lavedi a ġaiġailisi bi lağannemo nimana i sivu-sivu yovoġedi ba Amelek lavedi a ġaiġailisi. ¹² Bi lağannemo Mousis nimana i galigalina ba tedi ġakima a vai, a sako bi Mousis dabanemo i miya. Ġome Elon bi Uwa nimana a kai laġetidi, ena tau kataianemo bi ena tau ġenianemo bi mainana a kaididi eete suwala i bulu. ¹³ Taunana aubaina Diyosuwa bi tausaguna vaitedi Amelek lavedi, edi tauwaiġaviya kepatemo ai peki kovi-di.

Detolo Mousis i vakita

18 Mousis botiyana Detolo tana Midian pilisina. Bi i vaiye te Maimaituwa mwali matabuna Mousis bi Israel lavedi aubaidi i voyiedi, lağannemo Idipmo i kapotiyovodi.

⁵ Detolo bi natuna waivinina Mousis mwanena natunata oloolotodi labu vaitedi a nawa kalakalalelemo Mousis lisenemo, Maimaituwa ena oya pakanemo ġome Israel lavedi a lau ġalavu bi a miyamiya. ⁶ Detolo yaġolo etamo bi Mousis ena giu i giukamaġena gado, "Tagu botiyam Detolo, mwanem bi natunatumai labu vaitedi ka natonatonu lisimmo." ⁷ Mba ġome Mousis i potiyovo te botiyana Detolo matanemo i laudune bi i waisuluve. Kamaina bi ġome ai tala vivilana gado, "Tam yawayawasanim, ee?" Kamaina bi palai noponemo a sola nawa.

⁸ Bi *BADA* Israel lavedi waiyawasanidi aubaina bi baibaġa i voivoiyedina ġalibona bi Idip lavedi lisidimo, bi kota etamo pilipili a banabanavidi bi *BADA* i

V Olebi mba taunana oya Sainai. VI Massah ba Giuvitavitala bi Meribah.

waiywasanidina taudidi botiyana i tainuwatau
⁹ Lağannemo Detolo niga giudi i vaiyedi ba nuwana i visu te Israel lavedi ba Idip edi waibada dibunemo a miyamiyana *BADA* i kapotiyovodi.

¹⁰ Bi i giuna gado, “*BADA* ta kasağesağe banina Idip bi ġalibona edi waibada gabulinemo Israel lavedi tana i kapotiyovodi. ¹¹ Niganana kaka e sibe kauwe te *BADA* i ġailisi gulata, mote mai maimaituwa ġesaudi. Banina Idip lavedi a nuwa sağasağa bi Israel a laulau kivigebo-geboyedi bi tana i kapotiyovodi.”

Mousis taulauetala i vinedi

¹³ Bokina mainana Mousis etala gabunemo i miya sağa, i lau etala bi lava edi pilipili i kaka didimanidi. Lava ġome Mousis a moito wai kwaivivili olaolala te i nawa i aubiga. ¹⁴ Lağannemo botiyana Detolo i kita te Mousis bai matabuna lava aubaidi i voivoiye ba i giuwena gado, “Bai aubaina te mba kauwina tam taumğa lava aubaidi kwa voivoiye? Taumğa kuna miya bi lava a moito kwaivivilem bi kuna waitalapilyedina eete suwala i bulu?”

¹⁵ Bi Mousis botiyana i giuwena gado, “Niga mainana yà voivoiyena banina lava sa nato lisigumo te Maimaituwa ena ġowana etana sa sibe kauwe.

¹⁶ Lağannemo lava aimiyataulina ba sa natomedi lisigumo bi Maimaituwa ena waiğake luvanemo yà kadidimanidi.”

¹⁷ Ğome Detolo i giuwena gado, “Mba mainana kwa voivoiyena mote i visu, mba ya poka kauwem. ¹⁸ Niga noyana ba i vita kauwa te taumğa kwa voivoiye male tam bi lava ya pokemi. ¹⁹ Mousis kwai beyavaiyegu bi bai yà giuwemna ba Maimaituwa ya sagum te mainana kwa voiyeni. I visu te tam lava aubaidi Maimaituwa matanemo kwa moito bi lağannemo lava edi pilipili sa natomedina lisimmo ba pilipilidi tana kwa vite. ²⁰ Maimaituwa ena waiğake bi ena eta lava kwai lovelovedi te ena ġowana luvanemo sa miya bi ena noya sa voiyeni. ²¹ Bi kwai laulau kita te olooloto Maimaituwa tauvivilena, nuwanuwayeuyedi bi lava edi waikitamo ba tedi lava visuvisudi bi mote lava sima nato sima laukağesoluğedi. Mba lavedidi kwa vinedi te lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 sai badayed. ²² Bi tedi lava tauetaledi sa tubuğa bi lava waimiyataulidi edi pilipili sa kadidimanidi. Pilipili keikeilikidi tedi sa kadidimanidi bi nananakidi sa natomedi tam lisimmo. Niga mainana kaka tam sa sagum te em noya ya tekateka. ²³ Bamoda niga mainana kwa voiyeni ba Maimaituwa ya sagum te noya mote ima pokam. Temi lava edi pilipilimo ko sagudi te ma nuwavisudi sa nawa edi ani miyamo.”

²⁴ Mousis botiyana kalinana i vaiye bi bai matabuna i giugiuwena mainana i voiyeni. ²⁵ Tana Israel lavedi nopodimo lava nuwayeuyedi i vinedi te lava edi babada. Tedi lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 taukitawatedi. ²⁶ Tedi lağan matabuna lava edi pilipili a kaka didi-

manidi. Bi pilipili nananakidi ba a nawenawedi Mousis lisinemo bi keikeilikidi ba tedi a kaka didimanidi.

²⁷ Detolo botiyana Mousis i wai ebo bi i munağa ena dobumo.

BADA Sainaimo Israel lavedi lisidimo i kamağati munağa

² Israel lavedi Lefidim a gose bi a modina a nawa kalakalalelemo, Sainai oyana pakanemo a ġalavu.

³ Ğome kaka Mousis i sağa i nawa oyamo Maimaituwa lisinemo. Mba oyanemo *BADA*, Mousis i giuwe te Deikap ena tubulelesa Israel lavedi ya tai nuwataudina gado, ⁴ “Tagu bai Idip lisidimo e voiyeni temi kona sibe. Maibena boniya bainewa natunatuna mabenemo ya ava'avalana, kota tagu mainana nimagumo eete niga ġome e tavaitemi. ⁵ Bamoda, giugu ko voteyateyae bi niganana egu waianina ko kaiwata kauwena ba temi egu lava otimi ko tubuğa. Dobu matabuna ba tagu mabigumo bi temi ba tagu egu lava otimi. ⁶ Tagu egu waibada noponemo ba temi matabumi pilisi noyana ko voiyeni. Bi temi niga dobuna noponemo ba egu lava waiyawa otimi ko tubuğa. Niga giudi taudidi Israel lavedi kwa giuvitedi.”

⁷ Kamaina bi Mousis i munağa yovo bi Israel lavedi edi babada i giuwedi te ai ġemotidi bi *BADA* bai i giugiuwena matabuna i giuvitedi. ⁸ Kamaina bi lava matabudi ai anina bi a giuna gado, “Kamaina, *BADA* bai i giugiuwena ka voiyeni.” Ğome Mousis, lava edi waianina i vai bi i sağa i nawa te *BADA* i giuvite.

⁹ Ğome *BADA*, Mousis i giuwena gado, “Tagu kaka giyou pwatapwatanağa yà nato lisimmo, te lava sa vaiyegu vaitem ta waigiugiu. Niga mai kauwinemo kaka tam bai kwa giugiuwena lağan matabuna sai sumağa wata.”

Kamaina bi Mousis lava edi waianina *BADA* i giuvite. ¹⁰ Ğome *BADA*, Mousis i giuwena gado, “Kwa yovo kwa nawa bi lava kwa giuwedi te niganana taudiğa sa vokaukauwedi bi kota kwa giuwedi te bokina ba edi gala sa koğedi kaka tagu *BADA* sa lauduneyegu. ¹¹ Lava kamaina te sa vononoğa bi sa miyamiya. Bi lağan wai faioninemo ba Sainai oyanemo tagu *BADA* yà yovo te sa kitagu. ¹² Tam palata kwa solu waikwaivivili oya pakanağa bi lava kwa giuwedina gado, ‘Ko kita kauwa te palata koma potitawi bi oya paka otinemo koma tava bi koma sağai. Aiyai i nawa bi oyana i taukonina, mba kamaina te sa lai peki. ¹³ Niga mai lavana ee ġamoğamona palata i potitawi bi oyana i taukonina ba lavana ee ġamoğamona koma taukoni. Mba lavana ee ġamoğamona ko lau pawasi ee ġakimemo ko lai peki.’ Lağannemo bi bwagigi sa suvesuve wai lofalofa bi daguguna dididiga ko vaiyeni ba lava oya pakanemo sa nato.”

¹⁴ Ğome Mousis i munağa yovo lava lisidimo bi i giuwedi te taudiğa sa vokaukauwedi bi edi gala sa

koğedi, *BADA* lauduneyena aubaina. ¹⁵ Bi kota Mousis lava i giuwedina gado, "Lağan waifaionina aubaina ko vononoğa. Bi lağan labu nopodimo mote tubuğa komai ğemoti."

¹⁶ Kamaina bi lağan waifaionina olaolalemo palele i talatalağa ba namanamali i kivi bi kai sikeina baduwalina i yovona oya dabanemo. Bi bwagigi daguguna dididiga i ğabağaba wailofalofana a vaiye. Bi lava matabudi naila i ka gusugusudi. ¹⁷ Kamaina bi Mousis lava i lau etadoliyedi te palai a potiyovo kamağa bi a nawa oya pakanemo a moito bi ğome Maimaituwa vaitena ai taubanava. ¹⁸ Bi Sainai oyana matabuna sikei i sumatawi banina *BADA* kaiğa i yovo. Bi sikei i sağa i nawana mai vagala sai tuni bi baduwalina. Bi oyana matabuna i gusu gulata. ¹⁹ Bi bwagigi daguguna i sağa te i sağa yabayababa. Bi lağannemo Mousis Maimaituwa lisinemo i giugiu ba Maimaituwa ena giu i wai munena maibena palele daguguna. ²⁰ Ğome *BADA* i yovo Sainai oyana dabanemo bi Mousis i giuwe te ya sağa ya nawa lisinemo. Kamaina bi Mousis i sağa i nawa.

Waiğake wapana 10

20 Maimaituwa niga giudi matabudi Isael lavedi i giuvitedina gado,

² "Tagu taunana *BADA* emi Maimaituwa, temi Idipmo konai taupaula yababa bi e kapotiyovomi.

³ Temi nimemimo mote maimaituwa ğesaudi koma voyedi bi koma lauduneyedi. Tagu tauguğa ko lauduneyegu.

⁴ Temi nimemimo mote koikoitau koma voyie kitana mai bai galewemo e dobumo e nisa dibunemo. ⁵ Bi koikoitau mote koma lauduneyedi. Tagu emi Maimaituwa tagu *BADA* unuunuligu. Tagu tauguğa ko lauduneyegu. Magula mabai a dabodabokeguna ba tagu kaka natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi wağewağedi yà kovoğidi. ⁶ Bi kota tedi mabai tagu sa ğoeğoeugu bi egu waiğake sa kaikaiwata ba tagu egu ğoe kenakenana tedi lisidimo ya kena nonoğa, kimta ani iyaiyava kasağa nopodimo.

⁷ Tagu *BADA* emi Maimaituwa mote isagu komai beyabeyakuluğe, aiyai mainana ya voyiena ba yà kovoği.

⁸ ^{II}Waiyawasi lağanna waiwaiyawina ko noğoti bi ko vivile kauwe. ⁹ Lağan 6 nopodimo temi emi noya matabudi ko voyedi, ¹⁰ bi lağan wai 7-na e vine te tagu *BADA* emi Maimaituwa lisigumo koi yawasi bi mote aiyai ima noya. Temi, natunatumi, emi taupaula oloolotodi bi waiwaivinidi, emi ğamoğamo bi tautavatava matabudi lisimimo sa miyamiyana ba mote sima noya. ¹¹ ^{III}Banina tagu *BADA* lağan 6 nopodimo galewa, dobu bi nisa nopodimo mwali matabudi e voyedi. Bi lağan wai 7-nemo ei yawasi bi

niga lağanna e kavisuvisu bi e voyie te lağan waiwaiyawina.

¹² ^{IV}Tamam bi tinam kwa viviledina ba tagu *BADA* em Maimaituwa niga dobuna yà vitevitemna noponemo em miya ya lofa.

¹³ ^VMote lava kumai peki.

¹⁴ ^{VI}Mote mwanem kuma vawaidoğa.

¹⁵ ^{VII}Mote kuma danene.

¹⁶ ^{VIII}Mote em tau kaiyovumo kumai wavu yababe.

¹⁷ Mote em tau ena vanuwa, ee mwanena, ee ena taupaula olotona ee waivinina, ee ena bulumakau, ee ena donki bi ena pulapula ğesaudi kuma kita konekonedidi."

Laukivigebo ena waiğake

¹² "Aiyai bi ena tau i katikativunu bi i pekina ba lavana kota sa laipeki. ¹³ ^{IX}Bamoda aiyai ena tau i katikativunu bi mote waipekina aubaina bi i pekina ba tagu taulaipekina ena ani kandavona gabuna yà vine te ğome ya nawa bi ya yawasana. ¹⁴ Bi lağannemo aiyai ena tau vaitena a waiğasiğasi bi i waipeki otiğe bi i naila i nawa egu oltamo yawasana aubaina ba lavana ko nawe tabunemo bi ko lai peki.

¹⁵ "Bamoda aiyai tamana e tinana i kwapuna ba tana kota sa laipeki.

¹⁶ "Bamoda aiyai lava i danenevai bi ya kuneye mane aubaina e yağolo lisinemo ya miyamiya bi a banavina ba kamaina te taudanenena sa lai peki.

¹⁷ ^X"Bamoda aiyai tamana ee tinana i pasilina ba lavana sa lai peki."

Miya kauwa ena giugiu

¹⁶ "Bamoda oloto i ğoe te guguini totopa vaitena sa kenana ba kamaina te matavoi guguini ena magula ya vitedi kaka ya naği. ¹⁷ Bamoda waivini tamana bi olotona i dabokena ba kamaina te oloto manemo totopa ena magula yai mai'idi.

¹⁸ ^{XI}"Bamoda aiyai waivinina ya yabuyabune ba kamaina te sa laipeki.

¹⁹ ^{XII}"Bamoda aiyai olotona ğamoğamo i wai mwanemwanenayena ba kamaina te sa laipeki.

²⁰ "Bamoda aiyai maimaituwa ğesauna lisinemo ğamoğamo i lausewasewaye bi mote tagu *BADA* lisigumo ba lavana sa lai peki.

²¹ "Tautavatava emi dobumo a tava bi sa miyamiyana mote koma laukivigeboğeyedi. Banina ko noğoti te temi wala mainana Idipmo tautavatava kona miyamiya.

²² "Iwape bi kedakeda edi mwali matabuna mote koma vağağalidi. ²³ Bamoda temi mainana ko voivoiye bi sa ğaba sağana tagu *BADA* lisigumo ba kalinedi yà

IV 20:12 Met 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19 V 20:13 Pak 9:6; Met 5:21, 19:18; Mak 10:19 VI 20:14 Met 5:27, 19:18; Mak 10:19 VII 20:15 Met 19:18; Mak 10:19 VIII 20:16 Pot 23:1; Met 19:18; Mak 10:19 IX 21:13 Nam 35:10-34 X 21:17 Met 15:4; Mak 7:10 XI 22:18 Wai 18:10, 11 XII 22:19 Liv 18:23

vaiye ²⁴ bi egu medi yà laukamaḡe te kepatemo yài pekimi. Bi mwanewanemi sa iwape bi natunatumi saila kedakeda.

²⁵ “Bamoda egu lava wainuwatoitoidi bi mane kuna vitedina ba manena bainewa ena didiga kota mainana sai sipo. Bi mote kuma giuwedi te manena sima lai pwata bi sima vitem, maibena lava ḡesaudi sa voivoiyena. Tedi lava lisidimo sa nawa bi mane sa vai bi muliḡa sa giuwedi te mane sa lai pwata, kaka sa vitevite munaḡedi. ²⁶ Bamoda em tau mane i waibaḡam te kuna vite bi mataila ba ena kwesi kuna vai ba tam kwa vite munaḡe, muliḡa kaka suwala ya bulu. ²⁷ Banina mba galana ḡemotina ena kwesi. Bamoda galana mote kuma vite munaḡe ba bai yai kwesi bi ya kena. Bamoda mainana kwa voivoiye bi sagu aubaina ya ḡaba saḡana ba tagu ena ḡaba yà vaiye. Tagu ba laulaunuwatoigu.”

Tam waiḡakemo kwa moitodidi

23 ¹“Tam mote waiwavu kaikaiyovudi lava lisidimo kuma vaiyedi bi kuma giu nawedi. Bi laḡan-nemo etalemo kuna moitona ba kamaina te giukauwemo kwa giu bi mote gebo taukauwena, mulinemo kuma moito. ² Laḡannemo lava wapewapedi gebogebo sa voivoiye ba mote nuwam sima solu bi mulidimo kuma nawa. Didimana etana kuma ka neḡaneḡa.”

Waiantina bagibagina

³ Mosis i yovo munaḡa lava lisidimo bi *BADA* ena waiḡake bi ena wailovelove matabuna lava i giuvitedi. Bi tedi matabudi ai anina ḡemota bi a giuna gado, “Kamaina, tama *BADA* bai matabuna i giugiuwena ka voiye.”

⁴ Ḡome Mosis, *BADA* ena giu bi ena waiḡake bukamo i gilumidi. Bokina mainana olaolalemo i kenamoito bi oya pakanemo olta i voiye. Bi kota ḡakima nananakidi 12 i waimoitodi bi ḡakimidi ba Israel dam 12 yawai matailedi.

⁵ Kamaina bi Mosis Israel ewaewalidi i giukamaḡedi te ḡamoḡamo a vunudi bi *BADA* lisinemo sewasewa a gabuḡosedi. Bi kota bulumakau a lausewasewayedi *BADA* lisinemo wainuwaḡemota aubaina. ⁶ Ḡome Mosis ḡamoḡamodi kwasinidi nevana abomemo i ḡini yovoḡe bi olta dabanaḡa i lai sepusepu nawe.

⁷ Tana kota waiantina bukana i vai bi i iyevi lava matabudi lisidimo. Tedi matabudi *BADA* giuna a vaiye bi a giuna gado, “Kamaina, tama *BADA* bai matabuna i giugiuwena ka voiye.”

⁸ ^{II} Mosis kwasina abomina i vai bi lava i laise-pusepudi bi i giuna gado, “Niga kwasinina ba waiantina matabudina yà laibagi *BADA* i voivoiyena.”

¹² *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Kwa saḡa oyamo lisigumo kwa miyamiya kaka, ḡakima labu tabetabedimo egu waiḡake bi egu wailovelove e gilugilumina yà

vitem. Bi kwa yovo kwa nawa bi lava kwai lovelovedi te sa kaiwatedi.”

¹³ Kamaina bi Mosis tausaguna Diyosuwa vaitena a vononoḡa, oya saḡaina aubaina. Tana waibabada i giuwedina gado, “Niga ḡome ko labelabemai eete ka yovo munaḡa lisimimo. Elon bi Uwa ba niga vaitemi bamoda aiyai ena pilipili ba ya nawa lisidimo te sa kadidimani.” Ḡome Mosis bi Diyosuwa Maimaituwa ena oya saḡaina ai tubu.

¹⁵ Mosis i saḡa i nawa Maimaituwa ena oya dabanemo bi giyou pwapwatana oyana i sumatawi.

¹⁶ Bi *BADA* namalina i yovo Sainai oyana dabanemo bi giyou i kenana eete laḡan 6 a kovi. Bi laḡan wai 7-nemo giyou noḡonaḡa *BADA*, Mosis i giuwe te ya nato lisinemo. ¹⁷ Bi Israel lavedi *BADA* namalina oya dabanemo a kita saḡe maibena kai vavanina, ḡemoḡemotina dobu ya kala ḡosa. ¹⁸ Mosis oya i saḡai te giyou noponemo i sola nawa. Bi oyanemo i miyana laḡan 40 bi dudubala 40.

Maimaituwa ena palai waiyawa ḡalana wailovelovena

Maimaituwa Mosis i giuwe te lava ya giuwedi te edi puyo mwali tabudi bi tabudi sa natomedi

Maimaituwa ena palai waiyawa voiye aubaina.

⁸ *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Israel lavedi kwa giuwedi te waitaubanava palaina waiyawa sa ḡala te tagu tedi vaitedi ka miya. ⁹ Niga palaina noḡona ba ena ḡonaḡona vaitedi sa voiye, tagu yà wailovemna mainana.”

Waiantina bogesina

¹⁰ Tedi akesiya kainemo bogesi sa voiye aubaina ba lofana 110 sentamita, ena taba ba 66 bi kaidakina ba 66 sentamita. ¹¹ Bi bogesina noḡona bi taulina matabuna gold gabugabu vuneḡinemo sa pati yaḡosi. ¹² Bi lin 4 ko voiye kewa ani laitatana. Lin labu niga nevanemo bi labu noko nevanemo. ¹³ Tam anikewana kai akesiyamo kwa voiye. Bi kewedi mododi goldimo kwa pati yaḡosidi. ¹⁴ Bi tam kewa lin nopodimo kwa laitate-di anilauavala. ¹⁵ Niga kewedi ba lin nopodimo sa kena mote koma soluvaidi. ¹⁶ Laḡannemo bogesina kwai kovina ba waiantina ḡakimidi tabetabedi labu dabedimo waiḡake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovoḡedi.

¹⁷ “Bogesin kuvuna goldimo kwa pati yaḡosi. Mba kuvunana ba gebogebo ani noḡotikamaḡena gabuna. Lofana ba 110 sentamita bi tabana ba 66 sentamita. ¹⁸ Bi gold ko bibi waitabetabedi te kelubim aluwidi labu ko voiye. ¹⁹ Bi kuvu dabanemo aluwidi kwa pati waiḡemotidi, ḡesau isunemo bi ḡesau isunemo.

²⁰ Kelubim aluwidi labu kwai moitodi te matedi gabu ḡemota. Bi mabedi kuvuna sai kwesitawi bi sa kitakita yovoḡe. ²¹ Kamaina bi ḡakima tabetabedi dabedimo waiḡake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovoḡedi bi kuvuna kwa vai te kwa kuvu. ²² Bi waianti-

na bogesina kuvu dabanemo, gebogebo ani noğotikamağena gabunemo kelubim labu gavogavodimo, tagu tam vaitem tai taubanava. Bi egu waiğake matabudi yà vitem Israel lavedi aubaidi.”

Maimaituwa kota Mosis i giuwe te bainewa bena olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna. Bi kwadam kaina lagana 7 ya voyedi. Tana kota Mosis i giuwe bainewa palai waiyawa ya voiye. Bi noponemo nakanaka labu, guduboyo yai dawe te yai govegove. Bi kota i giuwe te blonsimo olta ya voiye ġamoğamo ani lausewasewayedi bi aboma dididiga ani launimakoğa.

Pilisi edi gala

28 *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Mosis niganana tinanatum Elon bi natunatuna oolotodi, Nadab, Abiu, Eliyesa bi Itama kwa natomedi. Tedi Israel lavedi nopodimo tagu e vinedi te tedi wai pilisi noyana aubaigu sa voiye. ² Temi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi Elon aubaina ko voyedi te lağannemo ya kotedina ba lava sa kita bi sa vivile. ³ Bi lava laulau vevevanidi tagu nuwayauya e vitevitedina taudidi, kwai ġemotidi bi kwa giuwedi te pilisi galedi sa voyedi Elon aubaina. Bi tana pilisi noyanemo kwa vine kamağe te aubaigu yai pilisi.”

Maimaituwa ena palai tauvoiyena

31 Kamaina bi *BADA*, Mosis i giuwena gado, ² “Kwai beyavaiya, tagu Uli natuna Besalel e vine. Tana ba Uwa itana tedi Diuda ena dam. ³ Tagu Aluwigumo tana ei wanavu bi lauvevewana nuwayauya e vite te tana mwali matabudi ya voyedi. ⁴ Tana goldimo, silvemo bi blonsimo ⁵ ya lau vevevanayedi bi mwali tabudi bi tabudi kaimo bi ġakimemo aluwidi sa tubuğa.

⁶ “Bi tausaguna Oliyab Abisamak natuna, Den damnemo tagu e vine. Bi kota lava ġesaudi vaitedi lau-vevewana ena nuwayauya e vitedi te tagu bai tam e giugiuwemna kwa giuwedi te niga kauwidi sa voyedi:

⁷ Egu palai waiyawa nopona ġonağonana, waianina bogesina bi kuvuna gebogebo ani noğotikamağena gabuna vaitedi sa voyedi.

⁸ Bi kota bena bi ena ġonağona, kwadam kaina goldimo voivoiyena bi ena ġonağona vaitedi.

Bi olta piupiu ani gabuna bi ena ġonağona vaitedi sa voyedi.

⁹ Bi sewasewa ani gabuğosedi ena olta blonsimo voivoiyena ena ġonağona vaitedi, bi ani launimakoğa abomina kaina vaitena,

¹⁰ bi pilisi sağasağa guletina Elon natunatuna vaitedi edi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi sa voyedi te sa kotedi bi pilisi noyana sa voiye.

¹¹ Bi masi panepanena pilisi ani vine kamağedi aubaidi

bi kota piupiu panepanena gabu waiyawa aubaina sa voyedi.

“Taulauvevewana lavedi ba niga mwali matabudi bainewa e giugiuwemna mainana sa voyedi.”

Israel lavedi kau natuna aluwina a voiye bi a lauduneye

32 ¹ Sauginemo lava a kita te Mosis oyamo i miyamiya gulata ba tedi Elon lisinemo ai ġemotidi bi a giuwena gado, “Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai lisinemo i tubuğa. Taunana aubaina tada maso maimaituwa te voiye bi i lau etadoliyeda.”

² Kamaina bi Elon i giuwedina gado, “Mwanemwane-mi, natunatumi oolotodi bi waiwaivinidi beyedimo beya komakoma goldimo voivoiyedi ko kaikamamağedi bi ko natomedi lisigumo.”

³ Kamaina bi lava matabudi beyedimo beya komakoma a kaikamamağedi bi Elon a vite. ⁴ Kamaina bi tana gold i legaudi te i gabu waiwelowelodi te kau natuna aluwina i voiye. Lağannemo lava matabudi koikoitauna a kitakita ba a binauna gado, “Oo, mani Is-rael, niga maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovoda!”

⁵ Lağannemo Elon lava edi yasisi i kitakita ba koikoitau matanemo olta i voiye bi lava i giuwedina gado, “Bokina ba *BADA* ^{III} ena soi ta voiye.”

⁶ Bokina olaolalemo lava edi sewasewa ġamoğamo ani gabuğosa bi musala wainuwağemota aubaidi a natomedi. Kamaina bi a miya a kani, a tego bi a tegobu'uwa te a kauwa yabayababa.

⁷ Kamaina bi noke oya dabanemo *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Kwa munağa makai, lava Idipmo kuna ka kapotiyovodina ba kauwa gebogebo otidi sa voivoiyedi. ⁸ Tagu eta kauwa e wailovedina a pale bi tabudiğa sa nawanawa. Tedi taudiğa edi koikoitau kau aluwina goldimo a voiye bi sa laulauduneye bi lisinemo sa laulausewasewa. Tedi a giu te mba maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovodi.”

⁹ *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Niga lavedi e kita kauwedi te nopodi ġaiğaidi. ¹⁰ Mosis kwa kita kamağegu bi egu medi ya yovo lisidimo bi yà ġosa kovididi. Bi tagu kaka yà voyem te em tubulelesa sa wapa bi em dam dididiga ya tubuğa.”

¹¹ Bi geğa te Mosis, *BADA*, ena Maimaituwa i waibağa vavasağena gado, “Aee, *BADA*, niga tam em lava otidi, em ġailisimo Idipmo kuna kapotiyovodi. Taunana aubaina mote kuma medi bi kuma ġosa kovididi. ¹² Bamoda kwa ġosa kovidina ba Idip lavedi giudi sa vaiye bi sa giuna gado, ‘Egula, niga lavedi edi Maimaituwa noğota gebogebona noponemo i sağa, te i kapotiyovodi bi i nawedi kalakalalemo bi i waipeki

kovidi.' Taunana aubaina medi kwa kaisako bi nuwam kwa vitale bi mote kuma ġosa kovidi. ¹³ Tam isammo sauga bagibagina Eiblağam, Aisik bi Deikap lisidimo kuna voivoiyena taudidi kwa noğotidi. Tedi lisidimo niga mainana kuna giu, 'Tagu kaka emi tubulelesa wapawapa otidi, yà vitemina maibena kipola galewemo. Bi kota kuna giu te niga doğana matabuna temi yà vitemi te emi tubulelesa sai taniwage.' ¹⁴ Kamaina bi BADA ena noğota i vitale bi Israel lavedi mote i waipekidi.

¹⁵ Ğome Mousis ġakima tabetabedi labu i avala bi i yovo munağa oya pakanemo. Bi mba ġakimidi kalodimo bi taulidimo Maimaituwa ena waiğake i gilumidi. ¹⁶ Niga ġakimidi tabetabedi labu ba Maimaituwa nima otinemo i voyedi bi i gilumidi.

Elon Israel lavedi i wai wavudi

¹⁹ Lağannemo Mousis oyamo i munağa yovo ġalavumo nuwana tava ba koikoitau kau natuna goldimo a voivoiyena a bigabigaye i kitedi. Ğome i medi gulata bi ġakima tabetabedi labu i ava'avalana, i pwalağedi bi ai dou kivikividi. ²⁰ Tana koikoitauna i vai bi kaimo i gabu, i dougudaguda te i waila kovu bi gaubemo i ġini yovoğe, i gwadai bi Israel lavedi i lau egelidi te a tego.

²¹ Ğome tana Elon i giuwena gado, "Niga lavedi bai kauwinemo nuwam a liuwe bi kunai aninedi te niga gebona dididiga a voye?"

²² Bi Elon ena giu i waimunena gado, "Aee egu bada, lisigumo kuma medi. Niga lavedi edi yawasana ba tam kuna sibe, tedi gebo voyena lisidimo ba i tekateka.

²³ Tedi niga mainana a giuwegu, 'Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai lisinemo i tubuğa. Taunana aubaina tam maso maimaituwa aubaida kuna voye te i lau etadoliyeda.' ²⁴ Taunana aubaina tagu e giuwedina gado, 'Mabai beyakomakoma goldimo voivoiyedi lisimimo ko kaikamağedi.' Bi a vitegu te tagu kaimo e gabudi bi koikoitau kau natuna i laumağata."

²⁵ Mousis, i kita te Elon mote luvana lava ima labedi. Bi a voye munağedi te edi ġaviya edi waikitamo ba ani waigwaigwai. ²⁶ Kamaina bi Mousis ġalavu lovolovotavinemo i moito bi i binauna gado, "Mabai bi BADA ena yawanimo ba lisigumo ko nato!" Kamaina bi Livai damna noponemo olooloto a nato lisinemo ai ġemotidi.

²⁷ Kamaina bi Mousis oloolotodi i giuwedina gado, "BADA Israel edi Maimaituwa niga mainana i giu, 'Matabumi emi kepata ko soluvaidi bi ġalavu isuna te isuna ko nawa yağosi bi emi dam, valevaletimi bi emi lava koi pekidi.'" ²⁸ Livai damna oloolotodi Mousis kalinana a voteyeteye bi mba lağanna ġemotinemo lava wapana 3,000 ai pekidi. ²⁹ Mulinemo Mousis mba oloolotodi i giuwedina gado, "Temi BADA kona voteyeteyae bi kauwa didimanina kona voye te natunatu

otimi bi emi lava konai pekidi. Taunana aubaina BADA i kavisuvisumi bi i vine kamağemi te pilisi noyana ko voye."

³⁰ Lağan i sako Mousis lava i giuwedina gado, "Temi ba kauwa gebogebo otina kona voye. Tagu yà munağa oyamo BADA lisinemo bi yà bağa lubu te male emi gebogebo ya noğotikamağedi."

³¹ Kamaina bi Mousis i sağa i nawa BADA lisinemo bi i waibağana gado, "Aiyo! Niga lavedi ba kauwa gebogebo otina a voye. Tedi taudiğa edi maimaituwa goldimo a voye bi a laulauduneye. ³² Taunana aubaina niganana yà waibağam te edi gebogebo maso kuna noğotikamağe. Bi bamoda geğa ba kamaina te em buka noponemo em vinevine isedi kuna gilugilumidina bi tagu isagu kwa yasaği kamağe."

³³ Bi BADA, Mousis ena giu i waimunena gado, "Geğa, aiyai gebogebo lisigumo i voivoiyena tana taunana isana egu bukamo yà kaikamağe. ³⁴ Mousis kwa nawa bi egu lava kwa lau etadoliyedi te dobu e giugiuwemnemmo ġome kwa tavaitedi. Bi tagu egu aneya tam yai etadoliyem. Bi lağannemo egu kovoğa lağanna ya tavana, kaka mba lavedi edi gebogebo dabanemo yà kovoğidi."

³⁵ Kamaina te ena kovoğa saugina i tava bi sida gebogebo otidi i vitedi. Banina tedi Elon a giuwe te kau natuna goldimo i voye bi a laulauduneye.

Mousis ġakima tabetabedi labu valivaliudi i voyedi

34 BADA, Mousis i giuwena gado, "Tam ġakima tabetabedi labu kwa bwalidi maibena dolinemo kuna wai doukivikidina bi mododimo giudi ġemotidi yà gilumidi. ² Lağan ya sako olaolalemo kwa vononoğa bi kwa sağa, Sainai oyana dabanemo bi ġome tai taubanava."

⁴ Kamaina bi Mousis ġakima tabetabedi labu i bwali ġavukidi kitedi maibena dolidolidi. Bi olaolalemo i avala bi i sağa i nawa oya Sainai dabanemo BADA i giugiuwena mainana. ⁵ Ğome Maimaituwa giyouğa i yovo Mousis lisinemo bi isana i giu waimağati te tana BADA MIYAMIYA NONOĞINA. ⁶ BADA, Mousis matanağa i nato i nawa bi i giuwena gado, "Tagu BADA .

Tagu BADA taunana Maimaituwa lau launuwatoigu bi lau laukivivisusugu.

Tagu mote medimedi makaigu.

Tagu egu ġoe kenakena nonoğina lava lisidimo i didiga gulata.

Bai e giugiuwapaena ba yà voye.

⁷ Tagu egu ġoe kenakena nonoğina

tubulelesa matabudi lisidimo yà kamağati bi edi kauwa waigebo

bi edi laukasağaiğai yà noğotikamağedi.

Bi kota mabai a dabodabokeguna,

ba natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi waḡewaḡedi yà kovoḡidi.”

⁸ Noi taunana te Mousis tuwapekana doḡamo i waitupaḡwaliḡe, iwana i taunoku bi ma vivilina Maimaituwa i lauduneye ⁹ bi i giuna gado, “Aee, *BADA* bamo te lisigumo kunai nuwavisuna ba vaitemai ta nawa, avena te niga lavedi a laukasaḡaiḡai bi kamaina te tam ema gebogebo kwa noḡotikamaḡedi bi kwai tauwemai te tama tam em lava.”

¹⁰ Ḡome *BADA*, Mousis i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, tagu waianina Isael lavedi lisidimo yà voivoiye. Tagu kaka anisove kauwidi yà voiyedi te mataotimimo ko kitedi. Niga kauwidi mote bamo mai dobu ḡesaudimo a tubuḡa te lava a kitedi. Banina niga kauwidi aubaimi yà voivoiyedi te lava ḡesaudi sa vaiye bi sa naila.”

²⁸ Mousis oya dabanemo *BADA* vaitena a miyana laḡan 40 bi dudubala 40, tana mote bai i kani bi i tego. Bi *BADA* ena waianina laivaliuna aubaina, waiḡake 10 ḡakima tabetabedimo i gilumidi. ¹

Mousis solana i namanamala

²⁹ Mousis oya Sainai dabanemo bi i munamunaḡa yovo ba waianina gilugilumidi ḡakimidi labu i avala. Tana Maimaituwa vaitena a waigiugiu aubaina solana i namanamali bi tana mote i sibe munaḡe. ³⁰ Bi nove Elon bi Isael lavedi Mousis solana a kita i namanamali ba lisinemo nawa a naila.

³¹ Kamaina bi Mousis, Elon bi Isael babadidi i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedi. ³² Bi kota Isael lavedi matabudi a tava lisinemo bi *BADA* ena wailovelove Sainai oyana dabanemo i gilugilumina i giuvitedi.

³³ Laḡannemo Mousis lava lisidimo giu i waiwaikovi ba gala puselina i vai te solana i suma. ³⁴ Bi laḡannemo palai waiyawemo i sola nawa *BADA* vaitena wai giugiu aubaina ba galana i kaikaikamaḡe. Bi kota i potiyovo te *BADA* ena wailovelove lava i giugiu vitedi.

³⁵ Bi lava tana solana namalina a kitakita ba gala i vai bi solana i sumasuma. Bi laḡannemo i munaḡa *BADA* vaitena waigiugiu aubaina ba solana ani sumana i kaikaikamaḡe.

Bi Mosis puyo bi palai waiyawa ani kelina pulepuledi aubaidi te Isael lavedi i waibaḡedi. Kamaina bi pilipilisi edi gala waiwaiyawidi bi kota bai matabudi lava a tavitedi. Te luvana mba pulepuledimo mwali matabudi sa voiye kovid. Bi Diuda damnemo Besalel bi Oliyab bi ediya taulavevewana waiwaivini bi olooloto bainewa Maimaituwa, Mousis i wailovena mainana palai pulepuledi a voiyedi.

Mousis lausewasewa aubaina lava i giuwedi bainewa Maimaituwa i wailoveyena mainana.

¹ *Ḡibulu kalinanemo mote i laumaḡata kauwa te BADA*

Palai waiyawa nopona a voiye kaukauwe

⁴⁰ *BADA*, Mousis i giuwena gado, ² “Nawalai dolidolina noponemo laḡan waitubunemo, tagu egu palai waiyawa kwa soluwaivana. ³ Mulinemo waianina bogesina mba palaina noponemo kwa sako, bogesina noponemo ba waiḡake 10 gilugilumidi. Kamaina bi ani waigovena guduboyo kwai dawe. ⁴ Niga nevanemo bena kwa avali saḡe te kwai moito. Bi ena ḡonaḡona a voivoiyedina dabanemo kwa sivudi. Bi kota kwadam kaina kwa avali saḡe te kwai moito. Bi dabediḡa kwadam kwa sivunawedi.

⁵ “Bi olta piupiu anigabuna goldimo voivoiyena kwa avali saḡe te waianina bogesina matanemo kwai moito. Kaka palai waiyawa mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu. ⁶ Bi egu palai waiyawa didiyauna mataetinemo olta sewasewa ani gabuḡosedi kwai moito. ⁷ Bi gavogavodimo aboma nima anikoḡana kwai moito bi gauba kwai wanavu. ⁸ Niga mwalidi bi palai waiyawa kwa tonu kwaivivilidi. Kaka bi gala kwai dawedawedi. Bi tonu mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu.

⁹ “Tam masi waiwaiyawina kwa vai bi palai waiyawa kwa kailolo bi nopona ena ḡonaḡona matabuna kwa kailolodi. Niga kauwinemo mwali matabudi *BADA* kwa vite te saila waiyawa. ¹⁰ Bi kota sewasewa ani gabuḡosana olta ena ḡonaḡona vaitedi kwa kailolodi. ¹¹ Bi ani launimakoḡa abomina bi kaina vaitena kwa kailolodi te saila waiyawa.

¹² “Bi Elon natunatuna vaitedi kwa natomedi palai waiyawa mataetinemo te gaubemo kwa koḡedi. ¹³ Ḡome gala waiyawa kwa legau bi Elon kwai kote bi masi waiwaiyawina kwa vai te dabanemo kwa ḡini te pilisi noyana ya voiye aubaigu. ¹⁴ Bi natunatuna oloolotodi vaitedi kwa natomedi bi pilisi galedi kwai kotedi. ¹⁵ Bainewa tamedi masi waiwaiyawinemo kuna ḡiniḡinina mainana kota natunatuna dabedimo kwa ḡinidi, te tedi bi edi tubulelesa sai pilisi bi aubaigu sai taupaula.” ¹⁶ *BADA* ena giu vavasaḡa luvanemo, mainana Mousis mwali matabudi i voiye kovid.

¹⁷ Kwalabu wailabuna nawalai dolidolinemo tedi palai waiyawa a solu waivana. ¹⁸ Mousis duḡu ani wai moitodi i vononoḡedi bi i waimoitodi. Kamaina bi panibala bi foi i sivu saḡedi. ¹⁹ Kaka bi palai a solu waivana bi ḡesauna ḡamoḡamo kwapinemo voivoiyena dabanemo ai lau tawi.

²⁰ Kamaina bi Mousis ḡakima tabetabedi labu i legaudi bi waianina bogesinemo i sivu yovoḡedi. Mulinemo kewa i legau bi waianina bogesina lindi nopodiḡa i laitatedi. Kaka bi gebo ani noḡotikamaḡena kuvuna i vai bi bogesina i kuvu. ²¹ Ḡome tana waianina bogesina i avali saḡe palai waiyawa noponemo bi gabu waiwaiyawinemo i waimiyeni. Kaka bi guduboyo i waidawe te i gudu ḡavuki, *BADA* kalinana luvanemo.

²² Kota mainana bena i avali saḡe palai waiyawa noponemo bi guduboyo mulitaulinemo, aibadabada yawaninemo i waimoito. ²³ Kamaina bi buledi Maimaituwa vitevitena i legau bi benana dabanemo i sivudi, *BADA* kalinana luvanemo.

²⁴ Kamaina bi kwadam kaina i avali saḡe palai waiyawa noponemo bi nove yaloussa yawaninemo i waimoito. ²⁵ Tana *BADA* matanemo niga kwadamdi i waitunidi. Tana kalinana luvanemo.

²⁶ Bi kota tana olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna guduboyo matanemo i wai moito. ²⁷ Bi dabanemo piupiu i gabu te panena i saḡa i nawa, *BADA* kalinana luvanemo. ²⁸ Kamaina bi palai waiyawa mataetinemo guduboyo i wai dawe.

²⁹ Bi niga palaina waiyawa mataetinemo Mousis olta i wai moito sewasewa ani gabu ḡosedi. Bi dabanemo tana sewasewa musala bi witi i gabuḡosedi. Bainewa *BADA* i giugiuwena mainana.

³⁰ Bi kota tana ani launima koḡa abomina i avali saḡe te palai waiyawa mataetina bi olta poudimo i waimoito. Bi gauba i ḡini yovoḡe anilau nimakoḡa aubaina. ³¹ Laḡannemo Mousis, Elon bi natunatuna vaitedi palai waiyawa noponemo sa sola nawana ba nimesi bi kaḡedi sa geikoḡa. Bi laḡannemo olta da-

banemo sewasewa gabuna aubaina ba nimesi bi kaḡedi sa gei koḡedi. *BADA* ena giuvavasaḡa luvanemo.

³³ Palai waiyawa bi olta Mousis i tonu kwaivivili. Kaka bi tonunemo gala i waidawe kwaivivili te i waitaubanova. Mulinemo tana tonu mataetina guduboyo i waidawe. Niga mainana Mousis noya matabuna i waikovi.

BADA namalina palai waiyawa i suma tawi

³⁴ IḲamaina bi giyou palai waiyawa i suma tawi. Bi *BADA* namalina palai waiyawa nozona i waiwanavu.

³⁵ Taunana aubaina Mousis mote i sola nawa. Banina giyou kaikana i yovo palai waiyawa dabanemo. Bi *BADA* namalina palai nozona i waiwanavu.

³⁶ Bi laḡannemo giyou i nuwa lageta bi i nawanawa ba Isael lavedi a vavawata. ³⁷ Bi laḡannemo bi giyou palai waiyawa dabanemo mainana i kenakena ba tedi a miyamiya. ³⁸ Isael lavedi edi babala noponemo ba suwalemo *BADA* ena giyou a kitakita palai waiyawa dabanemo. Bi dudubalemo ba giyou noponemo kai yanana a kitakita.

Livai damna edi noya

Lainuwanega

Ingilisimmo bukana isana Leviticus banina ba Niga damna ba pilisi edi noyamo a sagusagudi. Tedi ena palai waiyawa a labelabe.

Gebo ani waimai'ina sewasewana

1 Palai waiyawemo *BADA*, Mosis i giuwena gado, ² "Niga ba lausewasewa ena wailovelove Israeël lavedi kwa giuwedi: Laḡannemo aiyai lau sewasewamo i saḡa *BADA* lisinemo ba ena kau, e ena sipu, e ena gouti dubunemo ḡemota ya natome.

³ "Bamoda aiyai ena sewasewa kau olotona bi sidasi-da geḡana taunana ya natome, gabuḡosa puyona, palai waiyawa mataetinemo ḡome kaka *BADA* ya kita te yai anine. ⁴ Tana nimana ḡamoḡamo gabuḡosa puyona kununemo ya sako te *BADA* yai anine. Mba mainana kwa voyena kaka *BADA* em gebogebo ya kaikamaḡe bi epaiyanim ḡamoḡamo ya peki. ⁵ Ḗome taulausewasewa *BADA* matanemo muselina yai peki. Kaka bi pilisi Elon natunatuna niga muselina kwasinina sa vai nawe bi palai waiyawa mataetinemo olta moimoitona liuna 4 sa lai sepusepudi. ⁶ Mulinemo niga lavana ḡamoḡamo gabuḡosa puyona kwapina ya kopa bi ya nigo. ⁷ Kamaina bi pilipilisi Elon natunatuna olta dabanemo kai sa muka. ⁸ Bi mba muselina tinaḡena kwa tili bi musala kaḡedi kwa koḡedi. Bi soiso matabudi ba pilisi kwa vitedi te tedi kai matanemo sa sivudi te sa kalaḡosa. Bi panena visuvisuna *BADA* yai nuwavisuwe."

Bi vaitena BADA, Mosis i giuwe te sewasewa sipu, gouti, mwanuwa gabubu bi bunebune kauwina ḡemotinemo mainana sa lau sewasewa.

Kaniḡemota sewasewana

3 *BADA*, Mosis i giuwena gado, "Bamoda aiyai wainuwaḡemota kanina kwa voivoiyena ba ḡamoḡamo mote sidasidana olotona ee waivina kwa lau sewasewaye *BADA* lisinemo. ² Bi palai waiyawa mataetinemo tam nimam ḡamoḡamo kununemo kwa sako bi kwai peki. Bi pilipilisi Elon natunatuna ḡamoḡamo kwasinina sa vai bi olta liuna 4 dabediḡa sa lai sepusepudi. ³ Bi musala yapana, ganiganina bi liliva labu vaitedi bi momonidi matabudi pilisi sa legaudi bi *BADA* lisinemo wainuwaḡemota kanina sa lausewasewaye. ⁵ Ḗome Elon natunatuna sa legaudi bi olta

dabanemo kai kalakalatinemo sai kalaḡosedi bi musala panena *BADA* yai nuwavisuwe."

Bi soiso ḡesaudi ba ḡamoḡamo taniwagina ena lava vaitedi sa kani ḡemota. Bi kauwina ḡemotina mainana kau, sipu bi gouti wainuwaḡemota aubaina sa voije BADA ena giuvavasaḡa luvanemo.

Waikibitoi ena giugiu

13 *BADA*, Mosis bi Elon i giuwedi te lava niga mainana sai lovedi, ² "Bamoda aiyai tunina kelo dididiga, ee bontugu, ee ḡaloḡalo bi i noḡotina gado, 'Niga kelona ya dididiga bi tunigu ya kaka gebogebo.' Kamaina te ena lava sa nawe pilisi Elon ee natunatuna lisidimo. ³ Bi pilisi tana bonina ya kita vitavitate. Bi laḡannemo bonina i kita te i nuwagudaguda ee i laipotipoti bi kapalina matabuna boni patilina i patitawana mba lavana ba kelo dididiga i vai. Ḗome pilisi lavana ya kamaḡati lava matedimo, te tana *BADA* matanemo i mila.

⁴⁵ "Bamoda aiyai bi tunina kelona ya dididiga ba tana gala yadiyadidi ya kotedi bi dabana mote ima sineti. Bi kota gayana ya suma bi ya giugiuna gado, 'Milamilagu, milamilagu, lava koma nato lisigumo.' ⁴⁶ Niga kelona tana tuninemo ya kenakenana ba yaḡolo milamilana. Mba lavana mote lava diyedimo ima miya, tana ḡalavu ya gose bi tabunemo ya miya."

Ḗamoḡamo kwasinidi edi giugiu

¹⁰ *BADA*, Mosis i giuwena gado, "Laḡannemo lava ḡamoḡamo i vununa ba kwasinina ya gei waitosi kamaḡe, kaka muselina ya kani. Bamoda Israeël lavana ee tautavatava vaitena ko miyamiya bi musala ma kwasinina i kanina ba tagu mba lavana ya miyatautauliye. Bi tana egu lava lisidimo ya kaikamaḡe. ¹¹ Banina lava bi ḡamoḡamo edi yawasana ba kwasinemo ya kenakena. Tagu kwasina e vitemi te olta dabanemo ko ḡini bi emi gebogebo ya yasaḡi kamaḡe. Mba taunana kwasina ena noyanoya."

Badala yabayababa ena giugiu

18 Kamaina bi *BADA*, Mousis i giuwena gado, ² “Tagu *BADA* emi Maimaituwa Israel lavedi mainana kwa giuwedi, ³ ‘Idip lavedi wala vaitedi kona miyamiyana mote edi yawasana koma miyayedi. Bi Keinan dobuna yà vitemi, kota edi miyamiyamo mote koma miya. ⁴ Tagu taunana emi *BADA* bi emi Maimaituwa, kalinagu ko vaiye bi ko kaiwata. ⁵ Tagu taunana *BADA* bamoda niga giudi ko kaiwata kauwedi-na ba yawasana sa vitemi.

⁶ “Tagu bai yà giugiuwena ba kalinagu ko vaiye kauwe. Te emi vanuwa lavedi maibena tinetinemi, natunatumi, lawelawemi bi nadenadewemi mote koma badalayed bi vaitedi tubuğa komai ġemoti.

¹⁹ “Lağannemo waivini nawanawalai i vaina ba mote vaitena tubuğa komai ġemoti.

²⁰ “Emtau mwanena mote kuma lauwaiviniye. Bamoda mainana kuna voyyena ba tagu *BADA* matagumo kuna ka milamilam.

²¹ “Bi maimaituwa Molek ^I ena olta dabanemo natunatumi koma lau sewasawayedi. Tagu taunana *BADA* emi Maimaituwa bamoda mainana ko voyyena ba isagu kowai beyabekakuluġe.

²² “Olooloto taumiğa mote komai mwanemwanena. Niga gebona matagumo ba i wai matawalawala.

²³ ^{II} “Bi kota waivini e oloto mote ġamoğamo vaitedi komai mwanemwanena. Bamoda mainana kuna voyyena ba kauwa gebogebo otina matagumo kuna voye.

²⁴ “Niga yawasanidi gebogebodimo mote kuma ka milamilam. Keinan dobuna lavedi mba yawasanidimo taudiğa a ka milemiledi. Taunana aubaina yà kwavivaidi bi dobuna temi yà vitemi, te koi taniwagae.”

BADA kalinana luvanemo pilipili ko kadidimanidi

19 Bi kota *BADA*, Mousis i giuwena gado, ² ^{III} “Israel lavedi matabudi kwai ġemotidi bi niga giudi kwa giuwedi, ‘Tagu *BADA* emi Maimaituwa ba waiyawa, kota temi emi yawasana maso waiyawa.’

¹⁷ ^{IV} “Lava aiyai bi gebo lisimmo i voyyena ba ena gebona kuma noğoti wata. Kwa nawa ota lavana lisinemo bi gebona ko kadidimani. Mote nopommo kuma kaididi male ya kagegebom.

¹⁸ ^V “Emtau lisimmo bai i voyyena, mote kuma laubiwa e medina nopommo kuma kaididi bi kuma gadoğaiye. Tam bainewa kwa ġoeğoeğemna, mainana emtau kwa ġoe. Tagu *BADA* bai e giugiuwemina ko kaiwata kauwedi.”

I Molek ba dam Amon edi maimaituwa. II 18:23 Pot 22:19
III 19:2 1 Pita 1:16 IV 19:17 Met 18:15 V 19:18 Met 5:43,
19:19, 22:39; Mak 12:31

Lava boita lisidimo sagu sa tavutavuna edi giugiu

⁶ *BADA*, Mousis i giuwena gado, “Lava aiyai bi bai i ġoena ba ya nato lisigumo te tagu yà love. Bi mote ima nawa mabai boita e alualuwa ġesaudi vaitedi sa wai giugiuna lisidimo bi ena ġowana ima giuwedi. Aiyai mai i kauwana ba yà kita kamağe bi egu lava lisidimo yà kaikamağe.”

Gebo mai'ina ba gebogebo

¹⁹ *BADA*, Mousis lisinemo i giuna gado, “Israel lavedi kwa giuwedi te aiyai enatau bi i kativununa ba i katikativununa luvanemo tana sa kativunu. ²⁰ ^{VI} Bamoda aiyai ena tau siliena i doukotona ba kota mainana tana siliena sa doukoto. Aiyai bi enatau matana i ġivoina ba kota tana mainana matana sa ġivoi. Bi aiyai enatau mwakana i doulosina ba tana kota mainana mwakana sa doulosi. Lava aiyai enatau i wai kelona ba kota mainana lisinemo sa voye.

²¹ “Lava aiyai bi enatau ena ġamoğamo i lai pekina ba kamaina te yai mai'i. Aiyai bi lava i laipekina ba kamaina te sa lai peki. ²² Tagu *BADA* emi Maimaituwa niga waiğakedi yà vitevitemina kamaina te matabumi ko kaiwatedi. Bi tautavatava mabai temi Israel lisimmo sa miyamiyana tedi niga waiğakedi vaitedi sa kaiwatedi.”

Elon niga giudimo lava i kavisuvisudi

²² *BADA*, Mousis i giuwena gado, ²³ “Elon bi natunatuna kwa giuwedi te niga giudimo Israel lavedi sa kavisuvisudi:

²⁴ ‘*BADA* ya kavisuvisumi

bi ya labewatemi.

²⁵ *BADA* lisimmo ya yasisi

bi ya sagumi.

²⁶ *BADA* ya giuvaimi

bi nuwauba ya vitemi.’

²⁷ “Sauginemo Elon bi natunatuna Israel lavedi sa kakavisuvisudi ba tagu *BADA* yà kakavisuvisudi.”

Tautigana 12 dobu Keinan a tigane

13 *BADA*, Mousis i giuwena gado, ² “Dam 12 Israel nopodimo babada ġemoğemotağa kwa vinedi bi kwa giukamağedi te Keinan dobuna sa tigane. Niga taunana doğana temi Israel kaka yà vite-mi.”

³ Taunana aubaina Palan kalakalalalenemo ġalavumo *BADA* bai i giugiuwena mainana Mousis dam 12 nopodimo babada ġemoğemotağa i vinedi bi i giukamağedi.

¹⁷ Lağannemo Mousis i giukamağedi te Keinan dobuna tiganena aubaina ba niga mainana i giuwedi, “Ko nawa Negevmo aibadabada yawaninemo oya keikeilikidimo ¹⁸ bi ġome dobuna ko tigane te ko kita

VI 24:20 Met 5:38

te lava wapawapa ee visa ota sa miyamiya. Tedi ġaiġailsidi ee gwaġegwaġedi? ¹⁹ Bi edi doġa ko kita te visuvisuna ee gebogebona. Bi kota edi taun ko kita, a ganakuku ee geġa? ²⁰ Bi doġa ko kita, maumaulina ee gomegomelina? Kai ġome sa moimoito ee geġa? Bamoda sa moimoito ba votedi vaitedi ko legau natomedi te ka kitedi." (Mba guleipi ena vota laġani-na.) ²¹ Kamaina bi Din kalakalalelenemo aibadabada yawaninaġa a saġa a nawa bi dobu a tiganena eete beubeu yawaninemo Leġobmo a tava, Lebo-Amat diyanemo.

Keinan tautiganena a tava munaġa

²⁵ Laġan 40 mulidimo Keinan dobuna a tigane kovi bi a tava munaġa, ²⁶ Kades Palan kalakalalemo, Mousis, Elon bi Israel lavedi lisidimo. Tedi bai matabuna a kitakitana lava a giuvitedi. Bi kai votedi mba dobunemo a legalegaidina ai lovedi. ²⁷ Kamaina bi tautigana tedi a giuwedina gado, "Temi kona giukamaġemai te dobuna ke tigane bi ke kita te dobu maumaulina bi doġa visuvisuna. Kai votedi niga ko kitedi. ²⁸ Geġa te lava ġome miyemiyedi ba lava ġaiġailsidi bi edi taun ba nananakidi bi a ganakuku kauwedi. Bi kota Anak ena tubulelesa ke kitedi, lava kaikaidakidi. ²⁹ Bi Amelek lavedi ba Negev dobunemo sa miyamiya. Bi Ġiti, Debus bi Amoli lavedi ba oya dabediġa sa miyamiya nawa. Bi Keinan lavedi ba gelemo bi Diyoudan gaubina diyana a miya wata."

³⁰ Laġannemo lava Mousis a moito kwavivili bi tautigana kalinedi a vaivaiye ba a naila bi ai talapili. Kamaina bi Keleb i giuwedi te a miya moimoisili bi i giuwedina gado, "Tada ġemoġemotida mba lavedi ta lauyovoġedi bi doġana ta vai."

³¹ Bi kota olooloto mabai Keleb vaitena a nawanawana ena giu a lauyovoġe bi a giuna gado, "Geġa, mba dobuna lavedi a ġailsidi kauwa mote mai tada. Tada mote ġemoġemotida ta nawa bi vaitedi tai ġasiġasi." ³² Tautigana taudiġa mba dobuna ena giu kaikaiyovuna ai tubu bi Israel matabudi a giu nawedi. Bi kota a giuna gado, "Tama ke nawa bi bai ke kitana ba lava aiyai ġome ya tavana ba tana pekipekina. Bani lava ġome ke kitedina ba ġaiġailsidi bi kaikaidakidi. ³³ Lava nananaka bi waikakaubiledi. Tedi taudidi Nefili ^I lavedi, Anak ena tubulelesa. Tedi ke kitedi bi tama ke kitamaina maibena kapau."

Israel lavedi Mousis bi Elon a giuvitavitali

14 Ġome Israel lavedi matabudi ai nuwaboya bi a ġaba malasako. ² Bi tedi Mousis bi Elon a giuvitavitali gado, "I visu te maso Idipmo ke peki. ³ Bai aubaina BADA niga dobunemo i tavaitemai bi niganana ġaviya sai pekimai bi mwanemwanemai bi natunatumai sa pani nawedi bi sai taupaula yababa aubaidi. I

I *Pakanemo 6:4 Lava ġesaudi ai sumaġa te Nefili pakana nigaġome.*

visu te ka munaġa Idip." ⁴ Ġome edi lava vaitedi ai ogatala bi a giuna gado, "Tada taudaġa eda taulauletadoli ta vine bi yai dolida te ta munaġa Idipmo."

⁵ Ġome Israel lavedi matabudi matedimo Mousis bi Elon kaġedi ai tupagwaliġedi bi a laudulu doġamo. ⁶ Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb labuidi nuwedi i gebo bi edi gala a lisidi. ⁷ Bi a giuna Israel lavedi matabudi lisidimo gado "Ei, tama doġana matabuna ke vakita kovi, te doġa visuvisu guletina. ⁸ Bamo te BADA lisidemo i wainuwavisuna ba ya nawe da dobunemo bi doġana ya viteda. Niga doġana ba maumaulina bi ġamoġamo wapewapedi. ⁹ BADA lisinemo mote koma giuvitavitala bi mote koma naila. Tada ġemoġemotida mba dobuna lavedi ta lauyovoġedi. BADA tada lisidemo ya miyamiya bi tedi ba yasidi geġa."

¹⁰ Ġome lava matabudi a giu te Diyosuwa bi Keleb maso a lauġakimidi. Bi geġa te BADA namalina palai waiyawa mataetinemo i laumaġata lava matabudi matedimo.

Maimaituwa i giu te ena lava ya kovoġidi

Maimaituwa, Mousis i giuwe te lava yai etadoliyedi te nisa sabasabana etanaġa sa munaġa kalakalalemo.

²⁶ Kamaina bi BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²⁷ "Laġan i alawapa niga lavedi lisigumo sa giugiuvitavitala. Tedi edi giuvitavitala kaikana e vaiye.

²⁸ Tagu egu giu te niga lavedi kwa giuwedi: Tagu BADA e giu te temi giu kona vatodi bi e vaivaiyedina kota ya kulavitali te mainana lisimimo sa tubuġa. ²⁹ Temi taugiuvitavitala matabumi niga kalakalalemo ko peki kovi. Temi mabai a ijevimi bi emi kwalabu 20 bi noke i saġa i nawanawana ba niga ġome ko peki kovi.

³⁰ Tagu dobuna e giuwapa te maso e vitemina ba mote ġome koma tava. Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb taudiġa mba dobunemo sa sola saġa.

³¹ "Temi kona giu te emi ġaviya natunatumi sa pani nawedi. Bi geġa te tagu mba dobunemo ya tavaitedi. Temi dobuna kona dabodabokena natunatumi sa miya. ³² Bi temi matabumi ba niga kalakalalemo ko peki kovi. ³³ II Temi tagu kona laukasaġaiġaiyegu aubaina kalakalalemo natunatumi kaka sipu taulabedi sa tubuġa kwalabu 40 nopodimo, eete matabumi ko peki kovi. ³⁴ Temi laġan 40 nopodimo dobu kona tigane, mainana kota kwalabu 40 nopodimo ya kovoġimi. Kwalabu ġemota ba laġan ġemota. Temi kona voiyege te mai kemi ġaviya, taunana aubaina yavi kaka mayana ko vai. ³⁵ Tagu BADA giukauwemo ya giugiuwemi te niga kauwidi ya voiyege. Lava laulaukasaġaiġaidi ya kovoġidi te kalakalalemo sa peki kovi."

Gauba lakudabadabamo

20 Kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo Israel lavedi matabudi Din kalakalalelenemo a tava, Kadesmo palai a solu bi a miya. Ğome Miliyam i peki bi a dobo.

Israel lavedi mosis a giuvitaviale munaĝe

² Bi mba dobunemo gauba geĝa taunana aubaina Israel lavedi a tava ai ĝemotidi bi Mosis bi Elon a giuvitaviale, ³ Tedi Mosis a giuvitavialena gado, "Tama maso nove Bada mayavaina palaina mataetinemo laĝannmo ema lava a pekipeki maso matabumai ĝome ke peki kovi! ⁴ Bai aubaina BADA ena lava kunai doli tavaitemai niga kalakalalelemo? Te tama bi ema ĝamoĝamo vaitedi ka peki. ⁵ Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyovomai, te niga dobuna tatalinemo kuna tavaitemai? Niga ĝome mote bai sima moimoito, mote witi, mote damaya, mote guleipi, mote pomeguleneti bi mote bai ĝesaudi. Bi mote bamo gauba te maso ka tego yawasana."

⁶ Mosis bi Elon a moito lava a gosed bi a nawa tabudimo palai waiyawa mataetinemo a moito. Bi a laudulu doĝamo bi BADA namalina waimatakanikanina lisidimo i laumaĝata. ⁷ BADA, Mosis i giuwena gado, ⁸ "Kwa nawa em diĝona kwa vai natome bi em tau Elon vaitena Israel lavedi matabudi koi ĝemotidi. Kamaina bi matedimo lakudabadaba kwa giuwe te modonemo gauba ya laupusuwali bi lava edi ĝamoĝamo vaitedi sa tego." ⁹ Kamaina bi Mosis i nawa diĝona i vai bi BADA i giugiuwena mainana i voiye.

Mosis diĝonemo lakudabadaba i kwapu

¹⁰ Mosis bi Elon Israel lavedi matabudi lakudabadaba diyanemo a natomedi ai ĝemotidi bi i giuwedina gado, "Temi taugiuvitaviala koi beyavaiya. Tama gauba ka vitemi."

¹¹ Kamaina bi Mosis diĝona i lageti bi lakudabadaba malabu i kwapu bi gauba dididiga i laupusuwali, te lava bi edi ĝamoĝamo vaitedi a tego.

¹² Bi geĝa te BADA, Mosis bi Elon i giuwedina gado, "Banina temi mote lisigumo koi sumaĝadidi te tagu waiyawa maso egu ĝailisi Israel lavedi konai lovedi. Taunana aubaina temi mote kaka lava komai dolinawedi dobu e giugiuwenemo."

Elon oya dabanemo i peki

²³ Israel lavedi dobu kades a gose bi a nawa dobu Edom, i natonatona palatinemo oya Ğo diyanemo tava. Ğome BADA, Mosis bi Elon i giuwedina gado,

²⁴ "Tagu Israel e saugedi te dobu maso e vitedi, ĝome kaka Elon mote ima tava. Tana kaka niga ĝome ya peki. Banina temi labu Melibamo bai e giugiuwemina

mote mainana ko voiye. ²⁵ Elon bi natuna Eliyesa kwai dolidi bi kwa saĝedi oya Go dabanemo, ²⁶ bi ĝome Elon ena waipilisi galedi kwa kaikamaĝedi bi Eliyesa kwai kote. Bi Elon kaka oyanemo ya peki."

²⁷ Bi Mosis BADA bai i giugiuwena mainana i voiye, Israel lavedi a kitekitedi bi a saĝa a nawa oya Ğo dabanemo. ²⁸ Ğome Mosis Elon ena gala i kaikamaĝedi bi Eliyesa i waikote bi Elon i peki. Bi Mosis bi Eliyesa a munaĝa yovo lava lisidimo.

²⁹ Lava ĝome a vaiye te Elon i peki, kamaina bi lava ai nuwa poyaye bi laĝan 30 nopodimo a ĝaba gulata.

Mwata blonsimo voivoiyena

⁴ Israel lavedi oya Ğo a gose bi eta nisa sabasabana yawaninaĝa i nawanawana a kaiwata te maso dobu Edom mulinaĝa a kwaivivila. Bi geĝa te etamo lava a nawa tunidaboka. ⁵ Kamaina bi lava Mosis bi Maimaituwa lisidimo a giuvitavialana gado, "Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyomai bi kuna natomemai niga kalakalalelemo te ka peki? Niga ĝome mote kani te ka kani bi gauba te ka tego. Niga kanina mana tama ke kanituni daboke."

⁶ Taunana aubaina BADA mwata wailaukubutidi i giukamaĝedi Israel lavedi lisidimo bi lava wapewapedi ai pekidi. ⁷ Kamaina bi lava a nato Mosis lisinemo bi a giuna gado, "Tama gebogebo ke voiye, te Maimaituwa bi tam lisimimo ke giuvitaviala. BADA lisinemo kwa laupali te mwata ya kaikamaĝedi." Ğome Mosis lava aubaidi i laupali.

⁸ BADA, Mosis i giuwena gado, "Mwata kwa voiye te kai modonemo kwai dawe, Laĝannemo lava aiyai mwata wailaukubutina i kalatina ba mwatana kai modonemo ya kita saĝe te ya yawasana." ⁹ Kamaina bi Mosis bolonsimo mwata i voiye te kai modonemo i wai dawe. Sauĝinemo aiyai bi mwata i kalatina ba mwata aluwina ya kita saĝe bi ya yawasana.

Israel lavedi oya Ğo pakanemo bi a nawa Mowabi lavedi edi dobumo

¹⁰ Israel lavedi a nawa Obotmo a tava bi ĝome edi palai a solu. ¹¹ Kota Obot a gose bi a nawa Iye Abalimmo a lauĝalavu, Iye-Abalim ba aibeu yawaninemo, Mowabi lavedi edi dobu isuotinemo. ¹² Ğome te a modina munaĝa Deled wapunemo a lauĝalavu.

¹³ Diledmo te a nawa Anon gaubina diyaotinemo kalakalelemo a lauĝalavu, Amoli lavedi edi dobu diyanemo.

Israel lavedi Siloam ĝalibonana ena lava vaitedi ai pekidi

²¹ Israel lavedi tauwainoyanoya a giukamaĝedi a nawa Amoli ĝalibonana Siyon ai baĝana gado, ²² "Ĝalibona Siyon maso kunai aninimai te em dobu noponaĝa, etabadaĝa maso ke nawa. Bi em daibimo mote

kamai kabinawa bi em gauba mote kama tegodi. Em etabadaḡa ka nawa ota te em dobu ka gose kamaḡe.”

²³ Bi geḡa te ḡalibona Siyon Isael lavedi mote i waianinedi te ena dobu noponaḡa sa nawa. Tana ena tauwaiḡaviya i waigemotidi bi a nawa Deiyas kalakalalemo, Isael lavedi a suluvaidi. ²⁴ Bi geḡa te Isael lavedi a miya moito te ai pekidi bi edi dobu Anon gaubina bi i nawa te Dabok palatina a vai. Dabok noponemo ba Amon lavedi a miyamiya bi edi dobu ba a haveyave kauwe. ²⁵ Niga mainana Isael lavedi Amoli edi taun matabudi bi kota taun Ḡesbon noponemo vaitedi, a kwayavaidi bi tedi ḡome a miya.

Isael lavedi ḡalibona Ogi a lauyovoḡe

³¹ Isael lavedi matabutabudi Amoli edi dobu matabuna a vai bi a miyagalame. ³² Bi Mousis olooloto i giukamaḡedi a nawa a laumulimuli te bainewa Diesa taunina maso a suluvai. Kamaina bi Isael lavedi Diesa taunina bi diyanemo taun ḡesaudi vaitedi a suluvaidi bi ḡome Amoli lavedi a miyamiyana vaitedi a kwavivaidi. ³³ Bi kota a moito vitedi te Basan etana a kaiwata. Bi etamo Basan ḡalibonana Ogi ena tauwaiḡaviya vaitedi a miya moito te Isael lavedi Edleimo maso a suludi.

³⁴ Bi *BADA*, Mousis i giuwena gado, “Kuma naile kaikana nimammo e sako, ena tauwaiḡaviya bi ena dobu matabuna. Bainewa Ḡesbonmo Amoli ḡalibonana Siyon kuna voivoiyena, mainana kota niganana Ogi ena lava vaitedi lisidimo kwa voiye.” ³⁵ Isael lavedi a tapitapila te Ogi natunatuna bi ena tauwaiḡaviya ai peki kovidu bi mote aiyai i yawasana. Bi Dobuna Ogi i waibadayena Isael lavedi a vai.

Mowabi ḡalibonana Beilam ena talawainuwatau i giukamaḡe

22 Isael lavedi a nawa Mowabi wapunemo bi Diyoudan gaubina nevanemo, Deliko diyanemo a lauḡalavu.

² Laḡannemo Mowabi ḡalibonana Balak Dipo natuna, i vaiye te bainewa Isael lavedi a tapipila te Amoli lavedi ai peki kovidu. Bi kota i vaiye te Isael lavedi a wapa dabalala, ³ ba ena lava vaitedi a naila gulata banina Isael lavedi ba a wapa gulata. ⁴ Ḡome Mowabi lavedi Midian waibabadidi a giuwedina gado, “Niga lavedi kumdi male matabuda sai peki kovidana, maibena bulumakau ḡawaḡawa sa kanikani kovidina.”

⁵ Mba laḡanemo Dipo natuna Balak tana Mowab ḡalibonana, tauwainoyanoya i wai ḡemotidi bi i giuwedi te sa nawa Beo natuna Beilam lisinemo. Tana Amowa dobunemo gauba Ifleitis diyedimo Petomo i miyamiya. Tauwainoyanoya niga giuna a vai nawe Beilam lisinemo gado, “E ḡoeḡoena kwa sibe te Isael lavedi Idipmo a potipotiyovona, niga dobuna ai wanavu bi diyagumo sa miyamiya. Sawai matanainaila te niga doḡana maso sa vai. ⁶ Tedi a wapa gulata mote luvana

te ka lauyovoḡedi, taunana aubaina kwa nato bi aubaigu kwa pasilidina, kaka tama ḡemoḡemotina te niga dobunemo ka kwavivaidi. Tagu e sibe te tam laḡannemo lava kwa kavisuvisudina ba tedi visuvisu sa banavi bi laḡannemo kwa pasilidina ba tedi gebogebo sa banavi.”

⁷ Kamaina bi Mowabi bi Midian babadidi pasila kana mane a legaudi bi a nawa Beilam lisinemo bi Balak kalinana a giuwe.

⁸ Bi Beilam tedi i giuwedina gado, “Temi niga ḡome ta kena bi *BADA* bai ya giuwegu, kaka bokina yà tainuwataumi.” Ḡome te Mowabi babadidi, Beilam vaitena a kena. ⁹ Bi Maimaituwa Beilam lisinemo i laumaḡata bi i giuwena gado, “Lava mabai lisimmo sa miyamiya?”

¹⁰ Bi ena giu i waimunena gado, “Dipo natuna Balak mowabi edi ḡalibona kalinana i giuvitedi bi giukamaḡedi lisigumo.

¹¹ “Bi i giu te lava Idipmo a potipotiyovona tedi dobu ai wanavu kamaḡe. Taunana aubaina tana ya ḡoeḡoegu te Isael lavedi yà pasilidi, mba mainana te tana Isael lavedi ya kwavi vaidi.”

¹² Bi geḡa te Maimaituwa Beilam i giuwena gado, “Niga babadidi mote vaitedi koma nawa bi mote Isael kuma pasilidi, banina mba lavedi ba tagu e kavisuvisudi.”

¹³ Laḡan i sako olaolalemo Beilam i nawa Balak ena tauwainoyanoya lisidimo bi i giuwedina gado, “Ko munaḡa emi dobumo, banina *BADA* mote i wai aninegu te vaitemi ta nawa.”

¹⁴ Kamaina bi a munaḡa Balak lisinemo bi a giuwena gado, “Beilam nato vaitemai i daboka.”

Ḡome Balak ena waibabada laukaidi i giukamaḡe a munaḡa Beilam lisinemo. Bi i giu te mai'a didiga ya vite bamoda ya nato bi Isael lavedi ya pasilidina. Niga laḡannemo ba Maimaituwa Beilam i giuwe te waibabada vaitedi sa nawa lisinemo bi bai Maimaituwa ya giugiuwena taunana ya voiye.

²¹ Beilam olaolalemo ena donki i kanonoḡi bi Mowabi babadidi vaitedi a nawa Balak lisinemo. ²² Bi geḡa te Maimaituwa nuwana i medi, Beilam i nawanawana aubaina. Beilam ena donki dabanemo i gelu a nawanawa ena taupaula labu vaitedi ba etamo *BADA* ena aneya i moito gududi.

²³ Sauginemo donki *BADA* ena aneya i kita etamo kepata vitena i moimoito ba eta diyanemo ba i moito gebi. Bi Beilam donki dibunemo i talaḡa bi i voiye te i tava munaḡa etamo.

²⁴ Ḡome *BADA* ena aneya i moito nawa waen dabidi labu ganakukudi, mododimo eta ḡulilina i moito gudu. ²⁵ Bi donki *BADA* ena aneya mainana i kitakita ba i moito nawa ganakuku modonemo bi Beilam kaḡena i ḡaviḡaki, ba Beilam donki i kwapu munaḡe.

²⁶ Kamaina bi *BADA* ena aneya i moito nawa ganakuku mododimo ḡulili otinemo mote ḡemoḡemotina ya moito vitavitale. ²⁷ Sauginemo donki *BADA* ena aneya i kitakita ba ma Beilamna i guliyo. Bi Beil-

am nuwana i laimedimedi bi kwapumo donki i kwapu.

²⁸ Kamaina bi *BADA* donki muduna i kaikamaḡe bi Beilam i giuwena gado, “Bai lisimmo e voiye waigebo te ma faiona kuna kwapugu?”

²⁹ Bi Beilam donki ena giu i waimunena gado, “Tam kuna voiye te tagu bena em bu'uwa bi mainana kepata nimagumo maso noi taunana ei pekim.”

³⁰ Bi donki Beilam i giuwena gado, “Tagu ba tam em donki otina, laḡan matabuna kwa gelugeluyegu, mainana wala lisimmo e voiye, ee?” Bi Beilam i giuna gado, “Geḡa.”

³¹ Ḡome *BADA* Beilam matana i kayana bi *BADA* ena aneya i kita kepata i vai bi i moimoito. Kamaina bi Beilam i laudulu i guliyo vo mtana doḡamo.

³² Bi *BADA* ena aneya Beilam i waitalayena gado, “Bai aubaina em donki ma faiona kuna kwapu? Tagu e nato te em eta e moito gudu banina niga nawana mote yai anine. ³³ Bi em donki i kitagu te ma faiona i moito gebi. Bi moito gebi geḡa, maso ei pekim bi donki maso i yawasana.”

³⁴ Ḡome Beilam giu i waimunena gado, “Mote yà kitam, tam gode egu eta kuna moito gudu. Bamoda niga nawana gebo e voiye bi mote ku waianinegu ba avena te yà munaḡa.”

³⁵ Bi aneya Beilam i giuwena gado, “Kwa nawa niga babadidi waitedi bi bai yà giugiuwena, taunana kwa giuwe.” Kamaina bi Beilam, Balak ena waibabada waitedi a nawa.

Balak bi Beilam ma faiona Maimaituwa lisenemo a lau sewasewa, te maso Beilam Israel lavedi i pasilidi. Balak i waibaḡa bi Beilam mote ḡemoḡemotina te maso i pasilidi. Tana kamaina Maimaituwa bai ya voiye na Israel lavedi lisidimo taunana i giugiuwe. Beilam mala 4 Maimaituwa ena giu Israel lavedi i giuwatedi. Niga taunana ena talawainuwatau wailaubuna.

¹⁸ Kamaina bi Beilam ḡalibona i talawainuwatauna gado:

“Balak, Dipo natuna kalinagu kwai beyavaiye.

Bai yà giuwemna kwa vaiye kauwe.

¹⁹ Maimaituwa mote lava ota te ya kaiyovu.

Tana mote nuwana ima vitale mai lava sa voivoiye-na.

Tana bai matabuna ya giugiuwena

kamaina te ya voiye.

Laḡannemo bi i giuwapa te bai ya tubuḡa

ba kamaina te mainana ya tubuḡa.

²⁰ Maimaituwa i giuwegu

te Israel lavedi yà kavisuvisudi.

Tana kaikana i ka visuvisudi,

te tagu bainewa yà vitale.

²¹ *BADA* edi Maimaituwa ba tedi waitedi,

tedi ma nuwavisudi *BADA* sa kakasaḡesaḡe tana edi ḡalibona.

Deikap ena tubulelesa Israel lavedi, mote pilipili ima vitedi.

²² Maimaituwa Idipmo i kapotiyovodi, tana ena ḡailisi maibena kau olotona gwegwena.

²³ Lava mote lavedi te Israel lavedi sima pasalidi tedi mote luvana te sima pasilidi.

Lava matabudi kaka Deikap ena tubulelesa

sa giu watedina gado, ‘Wawa,

Maimaituwa bai i voiye Israel lisidimo kona kita.’

²⁴ Deikap ena dam Israel

ba a ḡailisi gulata mai laiyo.

Tana mote imai yawasi

te kana musala yai pekidi.

Te ya kanidi bi kwasinidi ya tegodi,

kaka ya guliyo vo te yai yawasi.”

Mala wai 4-na Beilam Maimaituwa kalinana i giuwatana gado,

¹⁷ “Maimaituwa i wailovegu te lava ḡesau ya natona-tona kaka ya tava.

Tagu e kita, mote noitaunana ima tava.

Deikap ena tubulelesemo Israel lisidiḡa kaka ya natona mai kubona.

Tana Mowabi bi Seti lavedi kunudi ya dougolugoludi.

¹⁸ Tana ena gaviya EDOM lavedi ya lauyovoḡedi

bi edi doḡa ya vai.

Bi Israel lavedi sa ḡailisi.

¹⁹ Deikap ena tubulelesemo

kaka waibada ḡemota ya moito saḡa.

Bi mabai Mowabi taunidi nopodimo

yaḡolo sa miyamiyana ya ḡosa kovid.”

Mowabi bi Israel lavedi Bal a lauduneye

²⁵ Sauginemo Israel lavedi Sitimmo a miyamiya ba Israel oloolotodi Mowabi waiwaivinidi waitedi tubuḡa a waiḡemoti yabayababe. ² Niga waiwaivini-di Israel oloolotodi a giugiuvaide te maimaituwa Bal lisenemo a laulausewasewa bi a laulauduneye. ³ Niga mainana Israel lavedi Mowabi waitedi ai ḡemotidi bi Bal-Pe o laulauduneye. Taunana aubaina *BADA* nuwana i medi gulata lisidimo bi i waikalaḡosedi.

⁴ Kamaina bi *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Waibabada kwa natomedi kwai ḡemotidi bi suwalemo matagumo koi pekidi. Ḡome kaka nuwagu ya kena bi medi yà lautau.”

⁵ Kamaina bi Mosis Israel waibabadidi i giuwedina gado, “Temi ḡemoḡemotaḡa emi dam nopodiḡa, mabai Bal-Pe o taulauduneyena waitedi ai ḡemotidi bi a laulauduneyena koi peki kovid.”

⁶ Mosis bi Israel lavedi ai nuwaboya bi palai Waiyawa mataetinemo a miyamiya te matedimo, Israel olotona Midian waivinina i waidoli saḡe ena palaimo.

⁷ Ḡome Piniyas Eliyesa natuna, pilis Elon itana, mainana i kitakita ba i miya moito bolu i gose. Bi ena alaḡiya i vai, ⁸ bi manunubina Israel olotona ena palaimo i sola saḡa, te alaḡiya i lubu bi oloto mawaivinina i tupawaikapudi te a peki. Niga mai kauwinemo kaka Israel lavedi sida i kwetikwetilina i

kaisako. ⁹ Bi geḡa te kaikana lava wapedi 24, tausand a peki.

¹⁰ Ḡome *BADA*, Mosis i giuwena gado, ¹¹ "Piniyas Eliyesa natuna, pilis Elon itana bai i voyiena ba egu medi i lauwata bi tana i ḡoeḡoena ba Israel lavedi maimaituwa ḡesaudi mote sima lauduneyedi. Bi yà ḡoeḡoe te maso e kovoḡidina ba, geḡa te egu medi i waiuba. ¹² Taunana aubaina kwa giuwe te egu waiiana ba, nuwavisu bi nuwauba lisinemo laḡan matabuna. ¹³ Tana i ḡoeḡoena tagu isagu waiyawa lava sa vivile kauwe bi Israel edi gebo dabanemo edi wai beyapota i waidouḡavuki. Taunana aubaina tagu waiiana bagibagina yà sakosako te ena tubulelesa vaite-di lisidimo, tedi kamaina te aubaigu sai pilisi nonoḡa."

Mosis epaiyanina Diyosuwa i vine

¹⁸ ^IBi *BADA*, Mosis i giuwena gado, "Kwa nawa Nan natuna Diyosuwa kwa natome, tana taunana Aluwa i waiwanavu bi nimam dabanemo kwa sako bi kwa vine kamaḡe te lava yai dolidi. ¹⁹ Tana kwa natome bi lava matabudimatedimo, pilisi Eliyesa matanemo kwai moito. Bi lava matedimo kwa giuwaimaḡati te tana, tam epaiyanim. ²⁰ Bi tana waibada ḡailisina nimanemo kwa sako, te Israel lavedi mataabudi tana sa voteyete. ²¹ Laḡannemo tagu egu ḡowana bai Israel lavedi lisidimo, Diyosuwa ya nawa pilisi Eliyesa lisinemo bi giukauwa ya vai. Bi Eliyesa ya gei koitili lisigumo, kaka Diyosuwa ya giu vite. Bi tana Israel lavedi ya giuwedi te sa nawa sawai ḡaviya bi sa natonato munaḡa. Niga koitilina isana ba ulim."

²² Mosis *BADA* bai i giugiuwena luvanemo mainana i voyie. Tana Diyosuwa i natome pilisi Eliyesa bi Israel lavedi matedimo i waimoito. ²³ Kamaina bi Eliyesa nimanana Diyosuwa dabanemo i sivudi bi i giuwaimaḡati te tana lava yai etadoliyedi *BADA* i giugiuna luvanemo.

Noi Keinan bi niga nevanemo Mowabi

⁵⁰ Israel lavedi yaḡolo Mowabi wapunemo a miyamiya, Deliko niga nevanemo gauba Diyoudan diyanemo. Tedi ḡome a miyamiya bi *BADA*, Mosis i giuwena gado, ⁵¹ "Israel lavedi kwa giu wailovelovedi, 'Laḡannemo Diyoudan ko damaniye noi nevanemo Keinanmo ko tavana, ⁵² mba lava ḡome sa miyamiyana ko kwavivaidi. Tedi edi koikoitau bi edi anilaudune gabudi ko kagebogebody. ⁵³ Bi edi dobu ko vai bi ko miya banina mba dobuna taunana e vite-mi. ⁵⁴ Bi doḡa ko bwali nawedi te dam dididiga ba doḡa dididiga ko vite bi dam ḡaubona ba doḡa ḡaubona ko vite. Bi tagu *BADA* lisigumo ko koitili kaka yai lovemi te luvanemo dam ko vitenawedi.

⁵⁵ "Bamoda lava niganana mba doḡanemo sa miyamiyana bi mote koma kwavidi ba lavedi muliḡa male sai matawalawala bi sai gedala. ⁵⁶ Niga lavedi

mote koma kwavivaidi ba bai e noḡonoḡotina lisidimo mote koma voyie ba tagu lisimimo yà voyie."

Anikandavona malagaidi

⁹ *BADA*, Mosis i giuwena gado, ¹⁰ "Sauginemo Diyoudan ko damaniye bi Keinanmo ko tavana, ¹¹ ba taun ḡesaudi ko vinedi te anikandavona. Bamoda lava enatau i kwapukwapu bi wainuwasilimo te i waipekina ba ya velau ya nawa mba ḡome ya kandavona. ¹² Bamoda oloto i waipeki bi ena dam laubiwa sima ḡoe ba mote ḡemoḡemotina simai peki. Banina tana kaikana i nawa mba tauninemo i kandavona. Ḡome ya miyamiya eete taulauetala kaka sa laididimani."

Mosis Israel i giuwedi te Maimaituwa ena waiḡake sa kaiwata kauwe

⁴ Ḡome Mosis Israel lavedi i giuwedina gado, "Tagu waiḡake yà wailovelovemina ko kaiwata kauwedi, ko miya kauwa kaka dobu valivaliunemo ko saḡa. Niga taunana dobuna emi magumagula edi *BADA*, edi Maimaituwa ya vitevitemi, te ko vai bi koi taniwage. ² Niga wailovelovedi yà vitevitemina ba *BADA* emi Maimaituwa ena waiḡake, taunana aubaina waiḡake ḡesauna tabu otina komai tubu bi bai gilugilumina koma kaikamaḡe bi kamain te ko kaiwata otiye.

⁶ "Temi ko kaiwata kauwedina ba dobu ḡesaudi lavedi sa kitemi bi sa sibe otiye te temi nuwauyauya lave-mi. Bi tedi sa vaivaiyemi bi laḡannemo a kitemina ba sa giuna gado, 'Giukauwa te Israel ba lava laukaidi bi noḡota kauwa lavedi.' ⁷ Bi i visu te *BADA* eda Maimaituwa diyademo bi laḡanemo lisinemo tai baḡana ba ya saguda. Mote mai dobu ḡesaudi nananakidi bi keikeilikidi tedi edi maimaituwa ba manekidi i lofa. ⁸ Niganana waiḡake yà wailovelovemina ba didimanidi bi visuvisudi. Bi dobu ḡesaudi nananakidi bi keikeilikidi nopodimo mote kaka waiḡake didimanidi kuma banavidi.

³² "Laḡannemo *BADA* emi Maimaituwa temi Idipmo ena ḡailisimo i kapotiyovomi, te temi aubaimi mataila bi anisove kauwidi i voyiedi, Idip lisidimo. Tana mulimimo i moito bi wainuwatoi dididiga i vitedi. Kota oya Sainai dabanemo kai vavavaninemo i giu yovo lisimimo. Bi temi i voyiemi te ena lava otimi kona tubuḡa bi mote ko peki. Niganana emi noḡota ya munaḡa nove wala Maimaituwa dobumo lava i voivoiyena laḡanina ko noḡoti. Bamo mai dobu isuna te isuna kauwidi a tubuḡa, ee geḡa? Geḡa mote bamo! Bamo mai maimaituwa ḡesaudi mainana anisove kauwedi a voyiedi, ee geḡa? Geḡa mote bamo.

³⁹ "Taunana aubaina niganana temi kamaina te koi sumaga bi ko sibe kauwe te *BADA* taunana Maimaituwa malamo bi dobumo. Bi bamo mote Maimaituwa ḡesau ima miyamiya. ⁴⁰ Taunana aubaina ena waiḡake matabudi niganana yàwai lovemina kamaina te ko kaiwatedi. Mba mainana kaka temi bi emi

tubulelesa yawasana visuvisuna ko miyaye bi emi yawasana ya lofa niga dobunemo. Niga dobuna tau-nana *BADA* emi Maimaituwa ya vitevitemina koi taniwaga nonoḡe.”

BADA emi Maimaituwa nuwemi ya vai

⁴ *I* Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “Mani Israel ko vaiye, *BADA* eda Maimaituwa tana taunaḡa *BADA*.
⁵ *II* *BADA* emi Maimaituwa ko ḡoena nuwapoumi tabutabunemo, tubuḡimi tabutabunemo, emi noḡota tabutabunemo bi emi ḡailisi tabutabunemo. ^{III}⁶ *IV* Niga waiḡakedi niganana ya vitevitemina nuwemimo ko sivudi bi ko noḡotiwatedi. ⁷ Bi waiḡakedi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

BADA ena lava otidi

⁷ *V* Kamaina bi Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “*BADA* emi Maimaituwa ya nawenawemina mba dobunemo te ko vai bi koi taniwage. Bi temi aubaimi tana dobu matabudi 7 ya kagebogebody, maibena mani ḡiti, mani Gigasi, mani Amoli, mani Keinan, mani Pelisait, mani ḡivait bi mani Debus. Niga dobudi a nanaka bi a ḡailisi gulata mote mai temi. ² Bi sauginemo *BADA* emi Maimaituwa niga dobudi nimemimo ya sivudi, te ko lauyovoḡedi bi koi peki kovidi. Mote koma launuwatoyedi bi vaitedi waianina koma voiye. ³ Bi kota komai naḡinaḡiyedi bi mote natunatumi komai aninedi te natunatudidi sima naḡidi.
⁴ Banina natunatumi male *BADA* sa ḡose bi sa nawedi maimaituwa ḡesaudi sa lauduneyedi. Bamoda mainana ko voyiena ba *BADA* lisimimo ya medi bi maḡemota ya kageboḡebo kovimi.

⁵ “Niga mainana edi ko voyiedi olta ko suwa waiya-monidi, edi laudune ḡakimidi ko dou kivikividi. Bi koikoitau Asela kaimo a voyiedi bi a lau lauduneyedina ko koi ḡavuḡavukidi bi matabudi kaimo koi kalaḡosedi.
⁶ *VI* Niga ko voyiena banina ba *BADA* Maimaituwa temi i vinemi te lava waiyawa tana matanemo. Lava a wapa dobu matabunemo sa miyamiya bi geḡa te temi Israel lavemi i vinemi te ena lava otimi kona tubuḡa.

⁷ “Temi Israel lava kaikaigwaḡemi mote mai dobu ḡesaudi. Bi *BADA* ena nuwavainemo i vinemi. Temi mote ko wapa gulata mai dobu ḡesaudi, geḡa. ⁸ Bi *BADA* i wainuwavaina gulatemi aubaina bai emi magumagula i giugiuwapaena i voiye wata. Temi Idip ḡalibonana ena waibada dibunemo konai taupaulayababa. Bi tana ena ḡailisi dididiginemo i kapotiyovomi. ⁹ *VII* Taunana aubaina ko sibe kauwe te *BADA* emi Maimaituwa tana taunana Maimaituwa otina. Tana bai i giugiuwena ba

I 6:4 Mak 12:29 *II* 6:5 Met 22:37; Mak 12:30 *III* Mak 12:29-30 Yesu niga lovana i giuwata te niga waiḡakena i saḡa gulata. *IV* 6:6 Wai 11:18-20 *V* 7:1 Giu 13:19 *VI* 7:6 Pot 19:5 *VII* 7:9 Pot 20:5,6, 34:6,7

mote imai geḡa bi kamaina te ya voiye. Tana ena giuwapa nove kimtina ani iyaiyavakasaḡa lisidimo i voivoiyena mainana kota niga kimtina lisinemo ya voiye wata. Mabai sawai nuwavaine bi kalinana sa kaikaiwata kauwena. Ba tana tedi ya wainuwavaine gulatedi bi visuvisu lisidimo ya voyiena waianina i voivoiyena luvanemo. ¹⁰ Tana mote imai goela tedi mabai sa dabodabokena ba kamaina te ya kovoḡidi. ¹¹ Taunana aubaina niga waiḡakedi niganana ya wailovelovemina, matabudi ko kaiwata kauwedi.”

BADA emi Maimaituwa nuwemi mote ima kauleya

² Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “*BADA* emi Maimaituwa mote nuwemi ima kauleya. Tana bainewa kalakalalemo kwalabu 40 nopodimo i labe watemi, taunana ko noḡoti wata. Tana pilipili i giukamaḡe lisimimo te yai lau lubumi te nopomi ya sibe bamoda ena giuvavasaḡa ko kaiwata ee geḡa. ³ *VIII* Bi i voyiyemi te kani kona pekina ba ḡaubo munaḡana aubaina, kaka mana i vitemi te kona kani. Niga kanina temi bi emi magumagula wala mote bamo ko kani lubu. Tana niga kauwina i voiye bi i wailovemi te lava mote kani tau-naḡa yasinemo ta miya bi *BADA* giuna yasinemo ta miya.

¹² “Bamoda kuna kani nonoḡa bi kota vanuwa visuvisuna kuna ḡala bi noponemo kwa miya, ¹³ bi laḡan-nemo em bulumakau, em sipu, em silva, em gold bi mwali ḡesaudi vaitedi sa wapadabalalana, ¹⁴ ba kwa kita kauwa te mote kuma nuwa saḡasaḡa. Bi *BADA* em Maimaituwa nuwam ima kauleya banina tana Idipmo kunai taupaulayababa bi i wai yawasanim. ¹⁵ Mote nuwemi ima kauleya banina tana kalakalalemo mwata wailaukubutidi bi mwali ḡasiḡasidi nopodiḡa i lauetadoliyemi. Bi ḡome dobu waigaudi geḡanemo, tana lakudabadaba modonemo temi aubaimi gauba i voiye te i laupusuwali. ¹⁶ Tana kalakalalemo mana i vitemi te kona kani, kanina wala bamo mote emi magula a kani lubu. Tana pilipili i giukamaḡedi te temi i wailaulubumi, te damonemo temi maso visuvisu kona banavi. ¹⁷ Taunana aubaina mote komai noḡota te emi sibe bi ḡailisimo konai ḡonaḡona. ¹⁸ Bi ko noḡoti te *BADA* emi Maimaituwa ena ḡailisimo konai ḡonaḡona. Niga waianina i voyiena banina tana emi magumagula lisidimo i giugiuwapana kamaina te ya voiye.”

Maimaituwa bai i giugiuwena ko noḡoti wata

¹⁸ *IX* “*BADA* giuna nuwemimo ko sivudi bi ko noḡoti watewatedi. Mba giudi ko gilumidi bi koi kalimayedi bi solatapemimo ko panidi te sa taitainoḡotimi. ¹⁹ Bi giudi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

²⁶ Niganana kavisuvisu bi pasila modomo ya sakosako. ²⁷ Mabai *BADA* emi Maimaituwa ena

waiḡake niganana yà vitevitemina ko kaiwata kauwena ba *BADA* ya kavisuvusumi. ²⁸ Bi mabai ena waiḡake niganana yà vitevitemina sa lau kasaḡaiḡaiye bi sa nawa maimaituwa ḡesaudi mote a sibe kauwedi, sa kaiwate-dina ba *BADA* ya pasilidi.

³² Taunana aubaina ko kita kauwa te waḡake niganana ya vitevitemina ko kaiwata kauwedi.

Bainewa ḡalibona vinena

¹⁴ I Bi Mosis i giuna gado, “Laḡannemo temi Keinanmo ko tavana, ba *BADA* emi Maimaituwa dobu i viteviteminemo ko miyatulu bi ko giuna gado, ‘Tama ka ḡoeḡoena ḡalibona yai badayemai, maibena dobu ḡesaudi diyamaimo.’ ¹⁵ Temi ko kita te wali dobu lavana, mote koma vine bi aubaimi imai ḡalibona.

Maimaituwa Isael nopomimo lava ya vinevinena ba temi ko voiye te yai badayemi. ¹⁶ Bi ḡalibonana ena ani waiḡaviya osidi mote maso a wapa gulata bi kota lava mote maso i giukamaḡedi a nawa Idipmo osi a gimelidi. Banina *BADA* i giuna gado, ‘Tana ena lava mote sima munaḡa Idip.’ ¹⁷ II Bi ḡalibonana ko vinena ba mwanena ḡemota mote wapawapa bi kota silva bi gold mote maso i waimaulayedi banina male sa voiye te *BADA* ena ḡowana mote ima voiye kauwe.

¹⁸ “Bi laḡannemo tana yai ḡalibonana ba Maimaituwa ena waiḡake bi ena wailovelove pilisi lisidimo ya kenakena taunana ya gilumi waidama tana aubaina. ¹⁹ Tana niga bukana diyanemo ya kena bi laḡan matabuna ya iyevi valoloye, te bai matabuna ya sibe bi *BADA* em Maimaituwa ya vivile bi ya kaiwata kauwe. ²⁰ Niga mainana kaka taunaḡa mote ima noḡoti munaḡe te i tusaḡa kaka ena lava Isael bi kota mote waiḡake ima laumulitauliye bi eta ima pale. Tana mainana ya voiye, kaka ena tubulelesa vaitedi Isael noponemo sai bada gulata.”

BADA kaiwatana

⁹ *BADA*, Mosis i giuwena gado, “Laḡannemo *BADA* emi Maimaituwa dobu i viteviteminemo ko tavana ba dobuna lavedi edi vaivai gebogebodi komai titiponaḡedi. ¹⁰ III Bi temi bai laḡannemo mote niga kauwidi koma voyedi:

Natunatumi kaimo koma lausewasewayedi.

Mote koitilimo eta koma tavuḡe.

Emi ḡowana bai sibena ba alulaluwa lisidimo koma lausewasewa.

Mote koma pasila.

¹¹ Bi mote taumiyabilibili koma giu waimatayanedi.

Mote koma logau.

¹² “Maimaituwa niga kauwidi lava sa voivoiyedina i dabokedi. Lava Keinanmo sa miyamiyana tedi niga kauwidi sa voivoiyedi. Taunana aubaina *BADA* kaka ya sagumi te ko kwavi vaidi bi dobuna temi ko vai. ¹³ IV Bi

I 17:14 1 Sam 8:5 II 17:17 1 ḡali 11:1-8 III 18:10 Pot 22:18 IV 18:13 Met 5:48

temi laḡan matabuna yawasana didimanidimo ko miya *BADA* emi Maimaituwa matanemo. ¹⁴ Bi laḡannemo Keinanmo ko saḡana ba taupasila bi taulogau lavedi lisidimo doḡa ko kulavai. Bi *BADA* emi Maimaituwa i waiḡakemi te mba lavedi edi yawasana koma kaiwatedi.”

Maimaituwa kaka taugiuwatana ya giukamaḡe mai Mosis

¹⁵ V “Bi *BADA* emi Maimaituwa kaka nopomimo taugiuwatana ḡemota ya vinena maibena tagu bi ya giukamaḡe lisimimo bi tana ko vivile kauwe. ¹⁶ Mai dolinemo oya Oleb pakanemo konai ḡemotimi bi kona giuna gado, ‘*BADA* em Maimaituwa kalinana vaiyena bi kai vavanina kitana ke daboka bamoda mainana kwa voiye ba ka peki.’

¹⁷ “Bi *BADA* i giuweguna gado, ‘Bai ai baḡaena ba i visu. ¹⁸ Taunana aubaina tagu kaka taugiuwatana ḡemota nopodimo, yà vinena mai tam bi yà ka maḡati. Bi bai giuna e ḡoena ba tana yà giuvite kaka tana bai e giugiuwena lava ya giuwedi. ¹⁹ VI Tana aubaigu yai taugiu bi aiyai kalinana i vaiye kamaḡena kaka mayagu ya vai. ^{VII} ²⁰ Bi taugiuwatana mote giu yà vite bi nuwanemo i waitubudi bi ya giugiu ba koi peki.’

²¹ “Bi temi male koi talana gado, ‘Bi tama bainewa ka sibe te niga talawainuwatauna ba *BADA* lisinaḡa ee nuwanemo i waitubu?’ ²² Niga mainana kaka ko sibe: Bamoda taugiuwatana *BADA* isanemo bai i giugiuwena banina mote ima tubuḡa ba giuna mote *BADA* i vite. Mba tana nuwanemo giu i waitubudi mote koma naile.”

Diyosuwa Mosis ena gabu i vai

⁷ ḡome Mosis Diyosuwa i giuwe te i tava Isael lavedi matedimo bi i giuwena gado, “Kwa ḡailisi bi kwa laudabatola. Banina tam taunana niga lavedi kwa laueta-doliyedi. Bi kwa nawedi *BADA* emi magumagula wala lisidimo dobu i giugiuwapaena ḡome kwa tavaitedi. Bi doḡana ko bwali soiye bi koi taniwage. ⁸ VIII Bi *BADA* temi vaitemi bi tana taunana yai etadoliyemi bi mote ima gosemi. Taunana aubaina mote kuma naila bi kuma nuwakulukuluva.”

Mosis i peki

³⁴ Laḡan ḡesaunemo Mosis Mowabi wapuna i gose bi i nawa oya Nebo i saḡai te i lautawa Pisigamo. Bi Deliko taunina i kita nawe noi nevanemo. Bi *BADA* dobu matabuna i wailove nawe, Giled taun te i nawa Den edi dobu palatina. ² Bi Neptali edi dobu, Ifleim edi dobu bi i saḡa i nawa Manase edi dobu bi Di-uda edi dobu te i nawa nove Mediteliya nisana palatina. ³ Bi kota Negev kalakalalena bi Diyoudan wa-

V 18:15 Giu 3:22, 7:37 VI 18:19 Giu 3:23 VII Giugiu-
maḡedi 3:22-23 Stivin niga taugiuwatana i giuwata. VIII 31:8 Dys
1:5

puna i nawa te Deliko palatina matabudi *BADA*, Mosis i wailove (Deliko isana ḡesau ba gogoka kaina dobuna). Mosis matana i pwalaḡe te Diowa taunina i kita nawa. ⁴ Kamaina bi *BADA*, Mosis i giuwena gado, "Niga dobunana taunana Eiblaḡam, Aisik bi Deikap lisidimo e giuwapa te edi tubulelesa yà vitedi. Mba taunana niganana ei lovem te kuna kita bi mote ḡome kuma tava."

I 34:4 Pak 12:7, 26:3, 28:13

⁵ Muliḡa Mosis nimana Nan natuna Diyosuwa dabanemo i sako bi i vine kamaḡe. Bi Maimaituwa nuwauyauya dididiga Diyosuwa i vite. Bi Israel lavedi tana a voteyeteye bi *BADA* bai Mosis i giugiuwena luvanemo a voivoiyedi. Kamaina bi *BADA* ena giu luvanemo ena taupaula Mosis Mowabi dobunemo i peki.

Diyosuwa

Lainuwanega

Niga bukana ba bainewa Israel lavedi Keinan dobunemo a sola saḡa bi lava ḡome Keinan lavedi a miyamiyana a lauyovoḡedi. Bi kota bainewa edi doḡa a bwalidi bi a soiyedi Israel damna 12 nopodimo. Bi bukana isana ba Diyosuwa, banina dolinemo bainewa Diyosuwa Israel lavedi edi tauwaietadoliyedi i tubuḡa, Mousis i peki mulinemo.

BADA, Diyosuwa i giuwe te Keinan dobuna sa vai

1 *BADA* ena taupaula Mousis i peki mulinemo *BADA*, Diyosuwa, Nan natuna i giuwena gado, ²“Egu taupaula Mousis i peki, tam em sauga te lava kwa eta-doliyedi. Taunana aubaina kwa vononoḡa bi Israel lavedi kwai eta doliyedi te Diyoudan gaubina ko damaniye. Mba doḡana taunana yà vitevitemi.

³ Maibena Mousis e giugiuwena mainana, tam bi egu lava niga doḡana ko nawanawayenemo matabuna e vitemi. ⁴ Bi emi palata ba nove Negev kalakalalemo te i nawa Lebonon oyedimo lalasi yawaninemo. Bi i nawa te Ifleitis gaubina palatina. Bi niga nevanemo ḡiti lavedi edi dobu bi i nawa te Mediteliya nisanemo suwala ena anibulu yawaninemo i tava i popowaigemoti. ⁵ Bi Diyosuwa em waibadamo mote kaka aiyai ḡemoḡemotina ima lauyovoḡem. Tagu tam vaitem maibena Mousis mote yà gosem bi yàma kita kamaḡem.”

⁶ Kwa ḡailisi bi kwa laudabatola, mba lavedi iteitedi lisidimo e giuwapa te doḡana matabuna sa vai bi sa miyae. ⁷ Kwa ḡailisi, kwa laudabatola bi kwa kita kauwa te egu taupaula Mousis waiḡake matabuna e vitevitemina kwa kaiwata kauwedi. Bamo te bamo kwa nawanawana ba eta kuma pale, waiḡake taunaḡa kwa noḡoti wata, kaka em ani nawamo em yawasana ya visu. ⁸ Bi kwa kita te laḡan matabuna waiḡake matabudi kwa iyevidi bi dudubala te suwala kwai nuwanoḡonoḡotayedi bi kwa kaiwatedi. Bamoda niga mainana kwa voiye nonoḡena ba bai matabuna kwa voivoiyedina lisimmo sa visu.

Vawaitauli soina dolidolina Keinanmo

¹⁰ Laḡannemo Israel lavedi Gilgalmo a miyamiya Deliko wapuna diyanemo tedi vawaitauli soina a voiye. Mba soina ba kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo, laḡan wai 14-nemo a voiye. ¹¹ Laḡan i sako tedi mba dobuna kanina a kani waitubu. Tedi buledi mote mu'amuna bi witi salasalalina a kanidi.

I 1:5 Wai 31:6,8 II 1:6 Wai 31:6,7,23 III 5:10 Pot 12:1-13

¹² Sauginemo Keinan dobuna kanina a kanikani ba mana, mote i laumaḡata munaḡa. Bi mba laḡannemo te noke i saḡa i nawanawana Israel lavedi Keinan dobuna kanina a kani wata.

Diyosuwa bi Israel lavedi Keinan dobuna isuna bi isuna lava a miyamiyana matabudi ai ḡaviyedi. Tedi Maimaituwa I sagudi te edi ḡaviya a lauyovoḡedi bi ḡesaudi mote ai pekidi. Diyosuwa doḡa i bwalisoie bi Israelmo dam 12 i vite nawedi. Tedi ai nawa ḡemoḡemota bi Keinan lavedi malagai a voivoiyedina maḡa a miya nawa. Kwalabu wapawapa a kovi mulidimo, Diyosuwa Israel lavedi i wai ḡemotidi.

Israel lavedi a giuwapa te *BADA* sa voteyete

24 Kamaina bi Diyosuwa Israel damdi matabudi i giuwedi a tava ai ḡemotidi Sekim mala-gainemo. Bi tana ena waibabada, taulaididimana babadidi bi waibabada ḡesaudi matabudi i natomedi Maimaituwa matanemo a moito.

² Tana lava matabudi i giuwedina gado, “Niga mainana *BADA* Israel Maimaituwana i giu, ‘Wala nove emi magumagula Tela bi natunatuna Eiblaḡam bi Nao, Efleitis gaubina nevanemo a miyamiyana sauginemo tedi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi. ³ Bi emi magula Eiblaḡam e kapotiyovo bi ei doli te mba dobuna Keinan matabuna i nawa yaḡosi bi natuna Aisik lisinemo kaka ena tubulelesa a wapa.

¹³ “Diyosuwa mba dobuna taunana e vitemi. Temi mote ko bayau bi nonoḡidi ko legau bi ko kani ota. Bi vanuwa mote ko kelidi bi nonoḡidimo ko miya ota. Bi kanigidava guleipi bi olip matabudi nonoḡidi ko kani ota.”

Aiyai kalinana ko vaiye

¹⁴ Diyosuwa lava i giuwedina gado, “Taunana aubaina *BADA* ko vivile bi nuwemi tabutabunemo ko voteyete. Bi emi magumagula wala nove Efleitis gaubina diyanemo bi Idipmo koikoitau a lau

IV 5:12 Pot 16:35 V 24:3 Pak 12:1-9, 21:1-3

lauduneyedina koi naḡasedi. Bi *BADA* taunaḡa koi sumaḡe bi aubaina ko paula. ¹⁵ Bamoda mote koma ḡoeḡoe te ko voteyateyae ba niganana nuwemi koi tetedi te aiyai ko voteyateyae? Mba dobudi edi maimaituwa emi magumagula Idipmo a lau laudunedin e Amoli lavedi edi maimaituwa, tedi taudidi niganana edi dobumo ko miyamiya? Bi tagu bi egu vanuwa lavedi vaitedi ba *BADA* aubaina kaitaupaula.”

¹⁶ Bi lava giu ai munena gado, “Tama mote kaka *BADA* kama gose bi maimaituwa ḡesaudi aubaidi kaitaupaula. ¹⁷ Bi *BADA* ema Maimaituwa tana tamatamamai bi tama Idipmo kawai taupaulayababa bi i kapotiyovomai bi ani sove kasaḡa kauwidi i voivoiyedina ke kitedi. Bi i labe kauwemai dobu matabudi nopodiḡa ke nawanawana. ¹⁸ *BADA* taunaḡa tama ema Maimaituwa, tana Amoli lavedi niga dobunemo a miyamiyana i kwavi waipotiyovodi. Taunana aubaina tama vaitemai *BADA* aubaina kaitaupaula.”

Israel lavedi *BADA* a miyatautauliye

⁷ Diyosuwa ena waibada sauginemo, Israel lavedi Maimaituwa aubaina ai taupaula, bi ena peki mulinemo edi babada kamaina te ai taupaulawata, banina tedi matedimo Bada anisove kauwidi i voyedi Israel lavedi lisidimo. ⁸ Nan natuna Diyosuwa, *BADA* ena taupaula, ena kwalabu 110 bi i peki. ⁹ Bi Ifleim damna edi dobumo malagai isana Timnat-ḡelesmo a dobo. Timnat-ḡeles ba oya Gaas diyanemo aibadabada yawaninemo.

¹⁰ Kamaina bi mba tubulelesidi a peki kovi mulinemo, tubulelesa valivaliudi dobunemo a duga saḡa. Niga tubulelesidi *BADA* anisove kauwidi Israel lavedi lisidimo i voivoiyedina mote a sibedi. ¹¹ Tedi *BADA* matanemo gebogebodi a voivoiyedi bi Bal koikoitau a laulauduneyedi. ¹² Tedi *BADA* edi magumagula edi Maimaituwa a lau lauduneyena a miyatautauliye, tana taunana wala Idipmo i ka potiyovodi. Bi kota tedi lava

diyedimo taumiya edi maimaituwa a kaiwatedi bi a laulauduneyedi. Taunana aubaina *BADA* lisidimo i medi. ¹³ Niga lavedi *BADA* lauduneyena a kaisako bi Bal bi Astolet koikoitau a laulauduneyedi. ¹⁴ *BADA* Israel lavedi i kitekitedi ba lisidimo i medi gulata bi i kita kamaḡedi te edi ḡaviya nimedimo i sivudi te sa kaloleloledi bi edi ḡonaḡona sa kwaya vaidi. Tana i voyedi te mote ḡemoḡemotina bai simai tubu.

¹⁵ Laḡannemo bi waiḡaviya aubaina a potiyovona ba *BADA* Israel kedi ḡaviya mulidimo i moito bi Israel i laulauyovoḡedi, wala ena giu i sakosakona luvanemo. Gome Israel lavedi ai nuwaboya gulata.

¹⁶ Kamaina bi *BADA* taulaididimana i vinedi te tedi kaka kedi ḡaviya nimedimo sai yawasanidi. ¹⁷ Bi kota Israel lavedi taulaididimana kalinedi mote a vaiye, bi kamaina te koikoitau a lau lauduneyedi. Tedi edi magumagula *BADA* kalinana a kaikaiwatana etana a pale, bi noi taunana te a miya vitedi te koikoitau ḡesaudi a laulauduneyedi. ¹⁸ Laḡannemo bi *BADA* taulaididimana lavana i vinena, ba tana ena waibada sauginemo Israel ya sagudi te kedi ḡaviya nimedimo yai yawasanidi. Banina edi lau aiyoi bi edi wainuwatoi i kitedi te i launuwatoiye. ¹⁹ Laḡannemo taulaididimana lavana i pekina, ba kota lavedi a munaḡa kauwa waimatawalawala otidi a voivoiyedi, mote mainana wala edi magumagula. Tedi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi bi a kaikaiwatedi. Bi a laukasaḡaiḡai bi edi yawasana gebogebodi mote a gosedi.

Israel lavedi edi yawasana gebogebodimo edi giuwapa BADA lisinemo a voivoiyedina a wai doukotokotodi. Tana i medi bi Israel lavedi i wailaulubudi te sagudi i kai sako bi Israel kedi ḡaviya i kita kamaḡedi bi ḡaviya a tava te lauyovoḡedi. Kedi ḡaviya edi yawasana gebogebodimo Israel lavedi ai laulubudi te edi Maimaituwa sa kaiwata e geḡa maibena edi magumagula a kaikaiwatana.

Samuwel ena buka dolidolina

Lainuwanega

Buka matabudi 4 bi Samuwel ena buka dolidolina ba Israel bi Diuda edi waibadana titikunina ya geigei giuwe. Niga bukana dolidolina ya giugiuweda te Samuwel tana lava laukaina. Tana ba Israel lavedi edi tauwaitalapili kovikovina, tana taunana ġalibona dolidolida labu Sol bi Deivida buyobuyo dabedimo i ġinidi. Taunana aubaina niga bukana tana isanemo ai isa. Niga bukanemo Israel lavedi edi titikuna i giuwata saġe te Sol ena pekimo.

Elikana bi ena vanuwa lavedi

¹ Ifleim lavedi edi malagai Lama noponemo oloto ġemota isana Elikana i miyamiya. Tana ba Dupa ena tubulelesa Ifleim damnemo bi Lamataim-Dopim tauninemo i miyamiya. Bi Elikana ba Delom natuna. Bi Delom ba Eliġu natuna bi Eliġu ba Toġu natuna. Matabudi ba Elikana itaitana. ² Elikana mwanemwane-na labu, Ana bi Penina. Penina tana libilibi i bewedi bi Ana ba i aipoi.

³ Kwalabu ġemoġemotaġa nopodimo Elikana ena dobu Lama i gose bi i nawanawa Sailomo, Maimaituwa ġaiġailisina lauduneyena aubaina. Tana ġamoġamo i natomedi Maimaitua lisinemo bi sewasewa i gabugabudi. Ġome Sailomo *BADA* ena Pilisi labu a miyamiya bi *BADA* aubaina a waitaupaula. Tedi isedi ba Ġopini bi Piniyas, tedi ba Eli natuntuna. ⁴ Sauginemo Elikana sewasewa i gabugabudi mulidimo ba tana soisoi ġesaudi ba mwanena Penina ma natunatuna i vitevitedi. ⁵ Bi soisoi atuwaina ba mwanena Ana i vitevite banina tana nuwana i vai kauwe. Bi *BADA* i voiye te tana i aipoi. ⁶ Bi kota Penina sauga matabuna Ana i wai gwaigwaiye bi i voiye te i wai dabauba kauwa banina *BADA* tana i voiye te i aipoi. ⁷ Niga kauwina kwalabu matabuna mainana i tubutubuġa. Laġannemo tedi Sailomo *BADA* ena vanuwemo a saġa a nawanawa ba Penina enatau i voiye te i waidabauba. Bi kota i voiye te i ġaba bi mote i kanikani.

⁸ Kamaina bi Elikana mwanena i wai waitalayena gado, "Ana bai aubaina kwa ġabaġaba bai kauwina kwa wai nuwaboyae bi mote kuma kanikani, tam wai natuna kuma wai nuwaboyae? Tagu maibena libilibi 10, kwa kitagu bi ta miya."

⁹ Laġan ġemota tedi *BADA* ena vanuwemo a kani kovi mulinemo, Ana ma nuwaboyana bi ma ġabana i miya moito bi *BADA* lisinenmo laupali i wai tubu. Mba ġome Pilisi Eli tana mataeta diyanemo ena ani miyamo i miyamiya. ¹¹ Kamaina bi Ana palimo i giuwapana gado, "Aee, Bada ġaiġailisi guletim, tagu em taupaula, egu nuwaboya kwa kita bi kuma kita kamaġegu.

Bamoda tam gomana olotona kwa viteguna ba gomenina kaka yà vite munaġem, ena yawasana matabuna ba tam lisimmo bi dabana mote sima bwali." ^I

¹² Ana i laulaupali bi Eli tana Ana muduna i wai dagudaguna i kitakita waitete. ¹³ Tana nuwatauġa gadinoponemo i laulaupali bi kalinana mote i kadidigi. Bi Eli i wai noġota bena kage Ana i tego bu'uwa.

¹⁴ Taunana aubaina Eli i ġasiyena gado, "Ei bai aubaina kuna tego bu'uwa bi niga ġome kuna saġa, niganana ani tego bu'uwa gaubidi kwai naġasa bi em noġota ya didimana munaġa."

¹⁵ Bi kota Ana, Eli i giuwena gado, "Mm pilisi, tagu mote yà tego bu'uwa, tagu mote biya e gauba bagibagidi e tegodi, tagu e nato *BADA* lisinemo e laulaupali. ¹⁶ Mote kuma noġoti te tagu waivini kabakabaleyagu. Tagu bena e laulaupali bi kuna kitagu. Banina tagu ba ma nuwaboyagu e miyamiya mote ma nuwav-isugu."

¹⁷ Laġannemo Eli mai i vaivaiye ba i giuwena gado, "Oo, kamaina Israel Maimaituwana ya sagum te ma nuwaubam kwa nawa. Bi lisinemo bai kunai baġaena maso kalinam i vaiye bi i wai nuwaubam."

¹⁸ Kamaina bi ena giu i wai munena gado, "Aee ebom kauwa bi em noġotemo kwa noġotigu." Ġome te i munaġa i kani bi mote i wainuwaboya munaġa.

¹⁹ Olaolala ġesaunemo Elikana bi ena vanuwa lavedi waitedi a kena moito makai bi Maimaituwa a lauduneye bi a munaġa edi malagai Lama. Elikana mwanena Ana vaitena a kena bi *BADA* ena pali i vaiye. ²⁰ Kamaina bi ġome Ana i bwaga bi natuna olotona i bewa bi i wai isana *Samuwel*, ^{II} banina *BADA* i waibaġa te i vite.

Samuwel a vite kamaġe *BADA* lisinemo

²¹ Elikana ena vanuwa lavedi waitedi a nawa Sailo Malagainemo Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina. Tana i giugiuwapana luvanemo mainana

^I *Israel lavedi edi vaivaimo, lava i saugana ba sauga mataillina dabana mote sima bwali.* ^{II} *Isa Samuwel banina ba Maimaituwa i waibaġa.*

kwalabu matabuna a voivoiye. ²² Bi Ana mwanena i giuwena gado, "Vaitegu mote ta nawa gomana ya seda kaka. Tagu yà nawe Maimaituwa ena vanuwemo te ena yawasana tabutabuna ġome ya miya."

²³ Elikana, Ana ena giu i waimunena gado, "Kamaina bai kuna noġoti te i visuna ba mainana kwa voiye bi kwa miya te gomana ya seda. Maimaituwa em giuwa pa ya voiye te banina ya tubuġa." Malagaimo i miya bi natuna i labe eete i waiseda.

²⁴ Tana i seda mulinemo tinana i waidoli nawe Sailomo, Maimaituwa ena vanuwemo. Nawanemo kau natuna ena kwalabu faiona, falawa baikina ^I bi waen dugina i legaudi. ²⁵ Edi lausewasewa mulinemo gomana a natome Eli lisenemo. ²⁶ Bi tinana i giuna gado, "Ebom BADA ena taupaula, tagu taunana wala diyammo e moito bi BADA lisenemo e laulaupali. ²⁷ Tagu wai natuna aubaina ei baġa bi bai e waibaġaena i vitegu. ²⁸ Taunana aubaina niganana BADA yà vitevitem. Bi ena yawasana matabuna ba tam BADA lisimmo." Bi ġome BADA a lauduneye.

Ana ena kasaġesaġe palina

2 Ana i laupali bi i giuna gado,
"Tagu, BADA lisenemo yà wai nuwawisu.
Tana ġailisi i vitegu.

Bi i waiyawasanigu aubaina yà wai nuwawisu.

Taunana aubaina egu ġaviya e gwayiedi.

² Mote aiyai Waiyawa, mai tam BADA .

Bamo mote aiyai mai tam.

Mote aiyai ema muli tauavalina mai tam, ema Maimaituwa.

³ Tagu e giu te nuwasaġasaġa giudi kwa kaisivudi.

Em nuwasaġasaġa giudi sa kovi.

Banina BADA , Maimaituwa mwali matabudi i sibedi bi tana kaka em kauwa matabuna yai talapiliyedi.

⁴ BADA , tam tauwaiġaviya ena alaġiya kunai douko-tokotodi.

Bi tam lava kaikaigwaġedi ġailisi kuna vitedi.

⁵ Tedi mabai a noġotidi te waikani guletidi ba niganana sa bayau gulata.

Bi tedi mabai a noġotidi te kanikanipekidi ba niganana mote kani sima peki.

Bi waivini aiaipoina ba libilibi ⁷ sa bewedi,
bi tana libilibi wapawapa i bewebewedina ba niganana taunaġa ya miya.

⁶ BADA , tam peki bi yawasana tauvitena.

Tam lava dommo kwa sivusivu yovoġe bi kwa solu-solu waimoito munaġa.

⁷ BADA , tam lava ġesaudi kwa wai gomelidi bi ġesaudi kwa wai mauidi.

Bi ġesaudi kwa voyiedi te sa yovoyovo gulata

bi ġesaudi kwa voyiedi te sa saġasaġa gulata.

⁸ Tam wai yamoyamonidi gobusemo, miyemiyedi kwa kaikailagetidi.

I Mba falawina baikina ba 10 kg luvana.

Tam lava malumaluwabidi venimo miyemiyedi kwa kailagetidi.

Te ġalibona vaitedi ġemoġemotidi,
tedi edi ani miya ba gabu pounemo sa miya.

Dobu matabuna ba tam mabimmo.

Bi mwali matabudi edi gabu kauwemo kuna sivudi.

⁹ Tam em lava wai patutudi ba kwa moimoito galamedidi.

Bi gebo tauvoyiedi ba pekimo sa launeġaneġa.

Lava taudiġa edi ġailisimo mote bai simai tubu.

¹⁰ Tam em ġaviya ba kwa kovoġidi.

Tam em medi galewaġa ya yovona mai palele.

Tam dobu matabuna kwai talapiliye,

bi em ġalibona ġailisi kwa vite,

bi em buyobuyona kwa voiye

te ya ġailisi gulata."

¹¹ Kamaina bi Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi gomana a gose bi a munaġa Lama. Ġome Samuwel Sailomo i miya bi Maimaituwa aubaina i noyanoya, pilisi Eli ena waibada gabulinemo.

Samuwel i dididiga bi Maimaituwa ena noyamo i waiwaisagu, Maimaituwa ena palai noponemo.

Maimaituwa bi lava edi waikitamo ba Samuwel, lava visuwisa kaukauwina. Bi Eli natunatuna labu ba

Pilisi bi gebogebo a voivoiye, taunana aubaina BADA taugiuwatana i giukamaġe, Eli lisenemo te Eli ya

giuwe te sauga ġesaunemo BADA kaka libilibidi yai

peki labuiyedi. Banina tana natunatuna gebo a

voivoiyedi bi mote i kaka didimanidi. Eli ena

tubulelesa mulimulidi ba valivaliudimo a peki kovi.

BADA Samuwel i yoge

3 Laġannemo Samuwel i wai ewali ba BADA aubaina i noyanoya Eli gabulinemo. Mba saugidimo BADA , laġan visa ota nopodimo lava lisidimo i giugiu yovo bi i wai laubonidi.

² Eli matana ai gaġugaġu bi nuwedi paya bi dudubala ġemota ena ani kenamo i kenakena. ³ Bi palai waiyawemo Maimaituwa ena kwadam i yanayana. Bi Samuwel ba waianina bogesina ena ani kena diyanemo i kenakena. ⁴ Kamaina bi BADA ,

Samuwel i binawena gado, "Samuwel!" Ġome Samuwel ena giu i wai munena gado, "Tagu niga."

⁵ Kamaina bi i kena moito bi i velau i nawa Eli lisenemo bi i waitalayena gado, "Tam kuna binawegu ee?"

Bi Eli i giuwena gado, "Geġa, tagu mote yà binawem, ku munaġa kwa kena bi Samuwel i munaġa i kena."

⁶ Bi BADA i binaw munaġana gado, "Samuwel!" Bi ġome tana i kena moito te i munaġa Eli lisenemo bi i waitalayena gado, "Tam kuna binawegu aubaina e nato." Bi tana i giuwena gado, "Tagu mote yà binawem, ku munaġa kwa kena."

⁷ Wala mote bamo mainana *BADA*, Samuwel lisinemo i giu yovo. Taunana aubaina mote kalinana i vaiye ḡone.

⁸ Kamaina bi *BADA* binau i wai faioni ba Samuwel i kena moito te i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, "Tam kuna binauwegu aubaina te e nato." Bi ḡome kaka Eli noḡota i vai te *BADA*, niga gomenina ya binabinauwe.

⁹ Kamaina bi Eli gomenina i giuwena gado, "Ku munaḡa kwa kena bi ya binau munaḡana ba niga mainana kwa giuwe, ' *BADA* ku gagali em taupaula ya wai beyavaiya." Kamaina bi gomana i munaḡa ena ani kenamo bi i kena.

¹⁰ Bi ḡome te *BADA* i nato gomana diyanemo i moito, bi i binauna gado, "Samuwel, Samuwel mai dolinemo i giugiuna." Bi Samuwel maḡemota *BADA* ena giu i waimunena gado, "Ku giu, tagu em taupaula ya waibeyavaiya."

¹¹ *BADA* i giuwena gado, "Tagu kaka kauwa wai nuwalovolovodi Isael lisidimo yà voyiedi. Laḡannemo yà voyie bi giuna sa vaiyena ba sa tagugu. ¹² Tagu Eli bi ena vanuwa lavedi yà kovoḡidi, bai dolinemo e giugiuwena mainana yà vioye. ¹³ Tagu kaikana e giu te Eli ena vanuwa lavedi yà talapilyedi. Banina tana natunatuna kauwa gebogebogedi otidi a voivoiyedi bi mote i lailai didimanidi. ¹⁴ Taunana aubaina e giuwapa te Eli ena vanuwa lavedi, edi lau sewasewa bi edi laupuyo gebo aubaina ba edi gebo mote yàma noḡotikamaḡedi."

¹⁵ Kamaina bi Samuwel i kena te laḡan i sako bi Maimaituwa ena vanuwa mataetidi i kaikamaḡedi. Bi tana, *BADA* bai i giugiuvitena ba Eli giuwena i naile.

¹⁶ Kamaina bi Eli gomana i yoge bi i giuwena gado, "Natugu Samuwel."

Bi Samuwel i giuna gado, "Tamagu bai, tagu niga."

¹⁷ Bi Eli i waitalayena gado, " *BADA* bainewa i giuwem? Mote kuma nuwevi. Bamoda mwali matabuna i giugiuwemna mote kuma giuwegu ba Maimaituwa ya kovoḡi kauwem." ¹⁸ Taunana aubaina Samuwel giu matabuna *BADA* i giugiuwena Eli i giuvite, mote bai ḡesauna i sako waidavo. Kamaina bi Eli i giuna gado, "Tana taunana *BADA*, tana lisinemo bai i visuna ba ya voyie."

¹⁹ Samuwel i dididiga ba *BADA* tana vaitena bi mwali matabudi i giugiuwedina ba banidi a tubutubuḡa.

²⁰ Taunana aubaina Isael lavedi, Den malagainemo bi i nawa te Biyasiba malagaina palatina ba a sibe te Samuwel ba Maimaituwa taugiuwatana. ²¹ Sailo dobunemo laḡan wapawapa *BADA* i laumaḡata Samuwel lisinemo bi i giugiuwe.

Isael lavedi ḡalibona aubaina ai baḡa

8 Sauginemo Samuwel i wai magula ba natunatuna labu i vinedi te Isael edi taulaetala. ² Tau-tuwaḡa isana Diyuwelo bi tautasi isana ba Abisa bi te-

di Biyasiba dobunemo a noyanoya. ³ Samuwel ena yawasana mote natunatuna a vai. Tedi giukauwa etana a pale bi mane vaina a ḡoe aubaina, te gebo taukauwedi mulidimo a moimoito.

⁴ Taunana aubaina Isael babadidi matabudi ai ḡemotidi Samuwel lisinemo Lama malagainemo. ⁵ Bi tana a giuwena gado, "Tam kunai magula bi natunatum mote kivimḡa sima nawanawa. Taunana aubaina ḡalibona ḡesauna kwa vine te ya lau etadoliyemaina, maibena dobu ḡesaudi."

⁶ Bi edi waibaḡa Samuwel mote i wai nuwavisuye, taunana aubaina i laupali *BADA* lisinemo. ⁷ Bi *BADA* i giuwena gado, "Bai sa waibaḡayena ba matabuna kwa voyie. Tedi mote tam sima laulau kasaḡaiḡaiyem bi tagu. Tedi mote a ḡoegu te tagu edi ḡalibona. ⁸ Laḡannemo Idipmo e kapotiyovodi ba tedi laḡan matabuna a laulau kasaḡaiḡaiyegu bi maimaituwa ḡesaudi a kaikaiwatedi. Taunana aubaina te niganana tam lisimmo mainana sa voivoiye. ⁹ Edi waibaḡa aubaina kamaina te edi ḡowana kwa voyie bi kwa tainuwataudi te laḡannemo ḡalibona yai badayemina ba lisimimo yai badateyala."

¹⁰ Kamaina bi Samuwel, Maimaituwa ena giu lava i giuvitedi, mabai ḡalibona a waibaḡaena. ¹¹ Niga mainana i giuwedina gado, "ḡalibona yai badayemina ba niga mainana ya voyiemi: Tana natunatumi oolootodi ya legaudi te ena tauwaiḡaviya. Bi ḡesaudi ya voyiedi te seliot tauvelauyedi, ḡesaudi osimo tauwaiḡaviya bi ḡesaudi seliot matedimo tauvelaudoli.

¹² Tana ḡesaudi ya voyiedi te tauwaiḡaviya 1,000 sai badayedi bi ḡesaudi 50 sai badayedi. Bi kota ḡesaudi yà voyiedi te ena daibimo sa noya bi ena kani tauaulina. Bi ḡesaudi mada bi seliot taulauvevewanayedi. ¹³ Tana kota natunatumi waiwaivinidi ya voyiedi te enaya taulaubuka bi falawa taugabudi bi ḡesaudi bunama panepanedi tauvoiyedi. ¹⁴ Tana emi daibimo kani visuvusudi, waen bi olip daibidi ya vaḡaḡalidi bi ena tauwaibabada ya vitedi. ¹⁵ Laḡannemo peḡapeḡa bi waen votedi ko auli tavaitedina ba dubu 10 ko voyiedi, te tana dubu ḡemota ya vai bi ena tauwaibabada bi ena taupaula lisidimo ya soiye. ¹⁶ Tana emi oololoto bi emi waiwaivini ya legaudi te aubaina sai taupaula bi kota emi bulumakau bi emi donki ya legaudi te ena noya sa voyie. ¹⁷ Bi laḡannemo emi sipu bi emi gouti dubudi 10 ko voyiedina ba tana dubu ḡemota ya vai bi ya voyiemi te aubaina ko noya. ¹⁸ Mba laḡannemo kaka ḡalibonana, niga kauwidi matabudi yà voyiedi. Bi *BADA* lisinemo sagu koi baḡaena ba mote ima sagumi."

¹⁹ ḡome lava Samuwel ena giuvavasaḡa vaiyena a daboka bi a giuna gado, "Geḡa! Tama ka ḡoeḡoena ḡalibona yai badaemai. ²⁰ Te ya lau etadoliyemai bi aubaimai ya waiḡaviya maibena dobu ḡesaudi."

²¹ Kamaina bi Samuwel lava edi giu matabudi Maimaituwa i giuvite. ²² Bi Maimaituwa i giuwena ga-

do, “Kamaina edi ġowana aubaina ġalibona ku vitedi.”

Ġalibona Sol

9 Bendiman ena dammo ba oloto waiguyauna, isana Kis. Bi Kis tamana Abiel, itana ba Diyelo bi nosina ba Bekolat. Tedi edi magula ba Apila, tana Bendiman damnemo. Bendiman ena dammo oloto laukaina, isana Kis. ² Bi natuna Sol ewalina i visu kauwa, mote mai Israel oloolotodi ġesaudi mai kitedi. Tana ba oloto lofalofana bi ena lava i nadonado tawedi.

³ Sauga ġemota Kis ena donki a gwegwe. Taunana aubaina natuna Sol i giuwena gado, “Tam, taupaula kwai doli bi ko nawa donki ko tavuġedi.”

Sol bi ena taupaula a nawa donki a tavuġedina ba i lofa gulata bi bamo mote a banavidi. Taunana aubaina a nawa taugiuwatana, Samuwel lisenemo bi ai talaye te bamo ġome maso a nawa bi donki a tavuġedi.

¹⁵ Bokina mainana Sol, Samuwel lisenemo ya tavana bi BADA Samuwel i giuwena gado, ¹⁶ “Bokina niga mai suwelinemo tagu kaka Bendiman damnemo oloto yà giukamaġe lisimmo. Te dabanemo buyobuyo kwa ġini banina tagu e vine te egu lava Israel, yai badayedi. Tana kaka Filistiya lavedi nimedimo, yai yawasanidi. Tagu egu lava edi pilipili e kitedi bi e vaiyedi te sagu sa waibaġaye.”

10 Kamaina bi Samuwel olip masina dugina i vai bi Sol dabanemo i ġini, i wai suluve bi i giuwena gado, “BADA i vinem te ena lava Israel kwai badayedi. ² Sol kwa nawana ba olooloto labu Leitsel ani dobona diyanemo kwa banavidi Diyeldamo Bendiman ena malagai palatinemo. Tedi kaka niga mainana sa giuwem, ‘Mba donkidi kuna tavutavuġedina ba a banavidi, taunana aubaina tamam mote ima noġonoġotidi. Tana i wai nuwaboyaem bi, ya giugiuna gado, ‘Bainewa natugu yà banavi?’”

⁵ Samuwel i giuwena gado, “Muliġa kaka kwa nawana Maimaituwa ena oyamo bi ġome ba Filistiya edi tauwaiġaviya a lauġalavu. Bi laġannemo malagaimemo nuwam tava ba taugiuwatana dubuna ani laudune gabunemo bi sa yovoyovona kwa banavidi. Tedi ba gita tabudi bi tabudi a legaudi, maibena laiya, tambalin, flut bi ġap sa waibeyakuluġedi bi binaumo BADA giuna sa giugiuwe. ⁶ Mba laġannemo BADA Aluwina yai wanavum te Maimaituwa giuna kwa giuwe. Bi Maimaituwa ya laivalium te lava tabu otim kwa tubuġa. ⁷ Laġannemo niga matailidi mulidimo ba Maimaituwa ya sagum te ena lauetadolimo ena noya kwa voiye.

⁸ “Bi kwa gei nawa Gilgal malagaimemo bi tagu ġome yà banavim te ġamoġamo yài pekidi bi yà gabudi lausewasewa aubaina Maimaituwa lisenemo. Bi ġamoġamo ġesaudi ba kaniġemota aubaina yà vitem.

Laġan 7 nopodimo tam ġome kwai laba te tagu yà tava, kaka yà giuwem te bai kwa voiye.”

Samuwel Sol i wainoyanoyae te Israel lavedi edi ġalibona

⁹ Ġome Sol i tauvitale bi Samuwel i gosegose ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavu bi i laivaliu te lava tabuotina i tubuġa. Mba laġannemo Samuwel bai i giugiuwena banina i tubuġa. ¹⁰ Laġannemo Sol bi ena taupaula Maimaituwa ena oyamo a tavatava ba kauwa niga mainana i tubuġa: Tedi taugiuwatana dubuna a kitedi a natonato lisidimo, te Maimaituwa Aluwina Sol i waiwanavu bi tana kota Maimaituwa giuna i gagaliye. ¹¹ Laġannemo Sol tausibena a kita te BADA giuna i gagaliye ba tedi a tagugu bi a giuna gado, “Emala, niga Kis natuna niganana taugiuwatana i tubuġa, ee?”

¹² Bi ġome lava ġesauna i moimoitona i giuna gado, “Niga giuna, Tamana mote taugiuwatana ko kaisako, mba kaiyovu. Ġemoġemotina lava yababa yaila taugiuwatana.” ¹³ Laġannemo Sol BADA giunemo gagali i wai waikovi ba i saġa i nawa anilaudune gabunemo.

¹⁴ Bi Sol madiyana, ¹ Sol ena taupaula vaitena i banavidi bi i wai talayedina gado, “Bamo kona miyamiya?”

Sol i giuwena gado, “Tama donki ke tavutavuġedi. Bi kei tavutavu kasaġa taunana aubaina ke nawa Samuwel lisenemo bi kei talaeje te donkidi bamo ġome.”

¹⁵ Bi Sol madiyana i wai talayena gado, “Samuwel bai i giuwem?”

¹⁶ Tana madiyana ena giu i waimunena gado, “Tana i giuwegu te lava ġesauna kaikana donkidi i banavidi.” Samuwel, Sol i giuwaimaġati te tana Israel lavedi edi ġalibona. Bi Sol mba giuna mote madiyana i tainuwatau.

¹⁷ Niga kauwina mulinemo Samuwel Israel lavedi matabudi i giuwedi te a nawa Misfa malagaimemo, BADA giuna vaiyena aubaina. ¹⁸ Ġome a tava bi Samuwel i giuwena gado, “BADA, Israel edi Maimaituwa niga mainana i giuwemi. Temi Israel lavemi Idip edi waibadamo kona wainuwatoi bi dobu ġesaudi lavedi a kaka pilipilimi. Bi e kapotiyovomi te niga dobnemo e tavaitemi. ¹⁹ Tagu taunana Maimaituwa, emi pilipilimo bi emi wainuwatoimo ei yawasanimi. Temi kona dabokeyu bi kona giuna gado, ‘Tama ġalibona ka ġoeġoe te yai badayemal!’ Taunana aubaina matabumi emi kalinaġa bi emi damġa koi ġemotimi tagu emi BADA lisigumo.”

²⁰ Kamaina bi Samuwel tana Israel lavedi dam ġemoġemotaġa i giuwedi a nato bi damdi nopodimo Bendiman damna i vine. ²¹ Bi kota Samuwel Bendiman damna i giuwedi a nato bi Matili ena vanuwa lavedi nopodimo BADA, Kis natuna Sol i vine. Bi ġome lava ai tavutavu bi tana mote a banavi. ²² Kamaina bi

I Niga olotona ba Kis tasina, Sol madiyana.

BADA ai talayena gado, “*BADA*, Sol bamo?” Bi *BADA* edi giu i wai munena gado, “Tana kani ani waidubudimo ya kankandavona.”

²³ Kamaina bi a velau a nawa, Sol a tavuḡe. A banavi bi ai doli natome lava matedimo bi tana i lofa gulata te lava matabudi ba dabayalona palatina. ²⁴ Kamaina bi Samuwel lava matabudi i giuwedina gado, “Niga taunana olotona *BADA* i vine te emi ḡalibona. Isael lavada nopodemo mote mai bamo olooloto ḡesaudi mainana!” Bi lava matabudi a binauna gado, “ḡalibonana kwalabu wapawapa mainana ya miya.”

Israel lavedi Sol ena waibada ai taladidi

¹⁴ Muliḡa Samuwel Isael lavedi i giuwedina gado, “Ko nato ta nawa Gilgalmo bi eda ḡalibona ta laivaliu munaḡe. ¹⁵ Taunana aubaina matabudi a nawa Gilgalmo bi *BADA* a lauduneye bi Sol a laivaliu munaḡe te edi ḡalibona. Bi ḡome ḡamoḡamo ḡesaudi kaniḡemota aubaina Bada lisenemo a lausewasewayedi bi matabudi a kani ḡemota. Ḣome Sol bi Isael lavedi ai nuwa ḡemota.”

Sol Maimaituwa i laukasaḡaiḡaiye

Laḡannemo Sol ena kwalabu 30 bi a vine te ḡalibona. Sol Isael ediya tauwaiḡaviya i lau etadoliyedi bi Amon lavedi vaitedi ai ḡaviya bi a lau yovoḡedi. Mulinemo kota Pilstain lavedi vaitedi ai ḡaviya bi lavedi edi tauwaiḡaviya ba a wapa gulata. Taunana aubaina Isael lavedi a naila. Bi Sol, Samuwel i labelabe te maso i nato bi Maimaituwa lisenemo i lausewasewa, kaka maso a nawa ai ḡaviya. Bi Samuwel mote i nato makai, aubaina te Sol taunaḡa i lausewasewa Maimaituwa lisenemo. Taunana aubaina Maimaituwa i medi.

¹³ Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tam mote ku nuwayuaya. Bi mote *BADA* em Maimaituwa ena waiḡake ku kaiwata bi ku voteyeteḡe maso ba i waianinem te em tubulelesa vaitedi kona lauetadoli nonoḡa. ¹⁴ Bi niganana te noi i saḡa i nawana mote kuma lauetadoli, banina *BADA* lava ya tavutavuḡena ena noḡota mai tana ena noḡota. Banina tam mote Maimaituwa ku kaiwata kauwe. Taunana aubaina epaiyanim kaikana lavana i vine te tana ena lava ya lauetadoliyedi.”

Maimaituwa Sol i daboke te mote imai bada munaḡa

¹⁵ Muliḡa Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tagu, *BADA* i giukamaḡegu te buyobuyo dabammo e ḡini te tam ḡalibona Isael lavedi kwai badaedi. Taunana aubaina niganana *BADA* kalinana kwa vaiye. ² *BADA* ḡaiḡailisi guletina i giuna gado, ‘Laḡannemo Isael lavedi Idipmo bi a natonato ba Amelek lavedi a suluvaidi, taunana aubaina niganana lavedi ya kovoḡidi. ³ Kwa nawa bi Amelek lavedi kwai ḡaviyedi bi edi ḡon-

aḡona matabudi kwa kagebogebody. Mote bai ḡesauna kuma gose, olooloto, waiwaivini, libilibi bi libilibi meyemeyedi matabudi kwai peki kovidi. Bi kota kau, sipu, kamelo bi donki vaitedi kwai pekidi.”

⁴ Kamaina bi Sol giu i giukamaḡe ena tauwaiḡaviya lisidimo te Telaim malagainemo sai ḡemotidi. Tauwaiḡaviya Diuda damnemo a natona, wapedi ba 10 tausan. Bi tauwaiḡaviya Isael damdi nopodiḡa a natona ba 200 tausan.

⁷ Ḣome tedi Avila malagainemo waiḡaviya ai tubu bi a ḡosa nawedi te Sula malagainemo a tavaitedi. Bi malagai Sula ba Idip diyanemo aibeu yawannemo. Sol ena tauwaiḡaviya i lauetadoliyedi bi Amelek lavedi a suluvaidi bi a lauyovoḡedi. ⁸ Tedi Amelek edi ḡalibona Agag a pani bi ena lava matabudi ai peki kovidi. ⁹ Sol ena tauwaiḡaviya vaitedi Agag a pani bi mote ai peki. Sipu, kau bi kota kau lauewalidi bi mwali ḡesaudi visusudi vaitedi mote a kagebogebody. Ḣamoḡamo bi ḡonaḡona ḡesaudi mote edi ḡowana taudidi a kagebogebody.

¹⁰ Bi *BADA*, Samuwel i giuwena gado, ¹¹ “Niganana Sol lisenemo ei uvala bai aubaina e voiye te ḡalibona bi niganana i dabokegu bi egu giuvavasaḡa mote i kaiwata.” Ḣome *BADA* kalinana Samuwel i vaivaiye ba Sol nuwana i poyae bi i laupali malasako *BADA* lisenemo.

¹² Olaolala kaikana Samuwel i modina Sol i tavuḡe. Bi lava ḡesauna tana i giuwena gado, “Sol ba i nawa Kamel tauninemo. Bi ḡome mataila ḡakimina i wai moitona ba isana vatona aubaina bi ḡome te i munaḡa Gilgalmo.”

¹³ Laḡannemo Samuwel, Sol i banabanavi ba Sol i giuwena gado, “*BADA* ya kavisuvisum. *BADA* ena giuvavasaḡa matabuna e voiye kovi.”

¹⁴ Samuwel ena giu i wai munena gado, “Kuna giu te giuvavasaḡa kuna kaiwata kauwe, bi bainewa te sipu bi kau kalinedi ya vaivaiyedi?”

¹⁵ Bi Sol i giuwena gado, “Egu tauwaiḡaviya mba ḡamoḡamodi Amalek lavedi lisidimo a legaudi. Tedi sipu bi kau laukaidi a sivuliyedi, te *BADA* em Maimaituwa lisenemo ani lausewasewa. Bi ḡesaudi ba kei peki kovidi.”

¹⁶ Kamaina bi Samuwel, Sol i giuwena gado, “Ku miya moimoisili, kage dudubalinemo *BADA* i giuwegu bi bai i giugiuweguna ya tainuwataum.”

Bi Sol i wai talayena gado, “Bainewa i giuwem?”

¹⁷ Bi Samuwel i giuwena gado, “Sol tam mote lava yababa, tam niganana Isael lavedi edi bada. *BADA* i vinem bi buyobuyo dabammo i ḡini te edi ḡalibona. ¹⁸ Tam i giuvavasaḡem bi i giukamaḡem te Amelek, lavedi edi kauwa gebogebody maso kunai douḡoseḡosedidi. Tana i giuwem te maso kunai ḡaviyedi eete kunai peki kovidi. ¹⁹ Bai aubaina mote *BADA* ku voteyeteḡe? Tana i giuwem te ḡaviya noponemo mote maso edi bai ḡesauna ku vai. Bi geḡa te tam noḡotimmo niga mwalidi kuna legaudi bi *BADA* matanemo gebo kuna voiye.”

20 Sol, Samuwel ena giu i waimunena gado, "Tagu *BADA* bena e voteyete. Tana i giu vavasaḡegu te e nawa bi Amelek lavedi e ḡosa kovidi bi edi ḡalibona Agag e natome. 21 Bi egu tauwaiḡaviya tedi sipu bi kau visuvusudi a legaudi bi mote ai pekidi. Bi Gilgalmo a natomedi *BADA* emi Maimaituwa lisinemo lausewase-wa aubaina."

22 Ḡome Samuwel i giuwena gado, "Sol bamo tau-nana *BADA* ya wainuwawisuwe? Ḡamoḡamo sa gabudi bi *BADA* lisinemo sa laulau sewasewana, ee *BADA* lisinemo waikalinakabi?" Kuna sibe ee geḡa, te waikali-nakabi i saḡa gulata kaka ḡamoḡamo sa laulau se-wasewayedina. Giukauwa te *BADA* waikalinakabiyena ba i tusaḡana kaka lausewasewa. Tana kalinana vaiye watawatana ba i visu gulatana kaka soisoi sipu^I laukaidi sa laulau sewasewayedina.

23 "Bamoda lava *BADA* sa laulau kasaḡaiḡaiyena ba luvana maibena yabune ee bwalau. Lava nuwanuwa saḡesaḡedi *BADA* matanemo ba mai koikoitau taulauduneyedi. Kuna kita Sol, tam *BADA* ena giu-vavasaḡa kuna daboke, taunana aubaina i dabokem te mote kumai ḡalibona munaḡa."

27^{II} Laḡannemo Samuwel i tauvitale te maso i modi-na ba Sol i miya moito te Samuwel ena gala isunemo i kabi te i solulisi. 28 Bi Samuwel i giuwena gado, "Tam egu gala kuna lisina mainana kota *BADA* em waibada i lisi kamaḡe bi lava ḡesauna i vite. Niga lavana ba i vi-suna kaka tam. 29 Israel edi Maimaituwa miyamiya nonoḡina bai i giugiuwena ba mote imai geḡa bi ka-maina te ya tubuḡa. Tana mote lava ota te ena noḡota ya vitale."

34 Ḡome te Samuwel i nawa ena malagai Lama bi Sol i munaḡa ena ani miya Gibeyamo. 35 Samuwel bainewa i miyana lofana, Sol mote bamo i kita munaḡe bi laḡannemo i noḡonoḡoti ba i wai nuwaboyae. *BADA* i wai uvala te Sol i voiye te Israel edi ḡalibona.

BADA Deivida i vine te ḡalibona

16 *BADA* Samuwel i giuwena gado, "Sol kwaala wainuwaboyae, tagu kaikana Israel edi ḡalibonana e kita kamaḡe. Samuwel olip masina kwagina kwa vai bi kwa nawa Betliḡemmo oloto isana Diyesi lisinemo. Tagu natunatumemo ḡalibona e vine te Sol epaiyanina."

2 Samuwel i waitalana gado, "Bainewa yà nawa? Sol giugu ima vaiye bi imai pekigu?" *BADA* i giuwena gado, "Kau gubuna waivinina kwa vai bi kwa giuna gado, 'E nato *BADA* lisinemo lausewasewa aubaina."

3 Mba lausewasewanemo Diyesi kwa giuvai bi ya giuwem te bai kwa voiye. Laḡannemo natuna e vinevina yai lovemna ba taunana dabanemo buyobuyo kwa ḡini te mataila, tagu egu vinevine.

I Mba laḡandimo sipu lauewalidi laukaidi a laulausewasewayedi. II 15:27 1 Ḡali 11:30,31

4 Samuwel i nawa Betliḡemmo bi *BADA* i giugiuwena mainana i voiye. Ḡome malagai babadidi i banabanavidi ba a naila bi a giuwena gado, "Tam manuwaubam kuna tava, ee?"

5 Bi tana edi giu i waimunena gado, "Bena manuwaubagu e tava *BADA* lisinemo lausewasewa aubaina. Ko vononoḡa munaḡemi bi ko nato vaitegu ta lausewasewa." Bi kota Diyesi ma natunatumemo i giuwedi te a vononoḡedi kaka lausewasewa aubaina i giuvai.

6 Laḡannemo a tavatava ba Samuwel, Diyesi natuna tautuwaḡa Eliyab i kita bi i wainoḡotana gado, "Giukauwa te *BADA* matanemo, niga olotona ba ena ḡalibona vinevina."

7 Bi *BADA* Samuwel i giuwena gado, "Tagu mote tana ei anine, tubuḡina ena visu ee ena lofa kuma kitakita. Lava edi wai kitamo mote mai tagu yàma wai kita. Lava ba lava tubuḡina sa kitakita bi tagu ba lava nopona yà kitakita."

10 Kamaina bi Diyesi natunatumemo 7 i giuwedi a nawa Samuwel lisinemo. Bi Samuwel, Diyesi i giuwena gado, "*BADA* mote bamo niga ewaewalidi nopodimo ḡesauna i vine." 11 Bi i waitalayena gado, "Niga natunatumdi kamaina?"

Bi Diyesi ena giu i waimunena gado, "Natugu damodamona ba sipu ya kitakita watedi."

Bi Samuwel, Diyesi i giuwena gado, "Natum ḡesauna kwa giukamaḡe te yai doli natome, kaka ta miyatulu. Bi laḡannemo gomana i tavana, kaka ta miya bi ta kani."

12 Kamaina bi Diyesi natunatumemo ḡesaudi i giukamaḡedi te Deivida ai doli tavaite. Tana ewali kitana visuvusuna bi wai matakamokamotina.

Ḡome *BADA*, Samuwel i giuwena gado, "Ee, tana taunana, kwa nawa bi buyobuyo dabanemo kwa ḡini."

13 Tana tuwatuwaḡana a kitakita bi Samuwel masi kwagina i vai bi Deivida dabanemo buyobuyo i ḡini. Mba sauginemo te noi i saḡa i nawana ba Maimaituwa Aluwina Deivida nopona i waiwanavu. Kamaina bi Samuwel i munaḡa ena malagai Lamamo.

14 Mba kauwina i tubutubuḡa ba *BADA* Aluwina Sol i potiyovo kamaḡe. Bi *BADA* aluwa gebogebona i wai anine te i sola saḡa gabu i vai bi i voiye te ena yawasana i lolalola.

Deivida Sol enaya tauwaiḡaviya i tubuḡa.

Sol Deivida i unule

5 Sol, Deivida i giukamaḡe tauwaiḡaviya tabudi bi tabudi lisidimo bi tana i waiḡaviya kauwa. Taunana aubaina i sakosaḡena tauwaiḡaviya edi bada. Niga kauwinemo lava matabudi bi Sol ena tauwaiḡaviya babadidi ai nuwawisu gulata. 6 Deivida Filistiya edi ḡaviya badana Golaiet i wai peki. Laḡannemo tauwaiḡaviya a munamunaḡa malagaimo ba Israel waivinidi malagai nopodiḡa a tava ḡalibona Sol aubiga

voyainemo. Tedi gita kitedi tabudi bi tabudi tambalin vai tedi ai beyakuluḡedi bi mayasisidi a weya bi a biga-biga. ⁷ Mba waivinidi mayasisidi a weyaweyana gado, “Sol tana ḡaviya 1,000 i waipekidi, Bi Devida tana 10,000 i waipekidi.”

⁸ Sol mba giudimo mote i wainuwawisu, taunana aubaina i medi gulata. Bi i wainoḡotana gado, “Tedi Devida isana sa kaikailageti bi sa giugiu te ḡaviya 10,000 i waipekidi bi tagu ḡaviya 1,000 ota ei pekidi. Muliḡa male tana sa sako saḡe te edi ḡalibona.”

⁹ Ḡome bi noi i nawana ba Sol, Devida unulena i waitubu.

Niga kauwidi mulidimo Sol, Devida i mediye bi i ḡoeḡoe te maso i wai peki. Sol natuna Diyonatan, Devida i giuwe te tamana ya ḡoeḡoe te yai peki, taunana aubaina Devida i velau i nawa dobu ḡe-saudimo te Sol ya kandavone.

Aḡimelek Devida i sagu

21 ^IDevida i nawa malagai isana Nob, Pilisi Aḡimelek kitana aubaina. Laḡannemo Aḡimelek i laupotiyovo Devida augiuvainemo ba i naila bi i giuna gado, “Ei bai aubaina niga ḡome taumḡa kuna nato?”

² Bi Devida Pilisi Aḡimelek i giuwena gado, “Tagu ḡalibona i giukamaḡegu e nato te kauwa ḡesauna yà voyiye. Bi i giuweguna gado, ‘Bai e giuwem bi kwa nawanawana ba mote aiyai kuma giuwe.’ Bi egu tauwaiḡaviya e giuwedi te modomodo ḡesaunemo tagu sa labelabegu bi ḡome kaka kaitaubanava.

³ Aḡimelek lisimmo niganana bai ya kenakena ee geḡa, te kwa vitegu? Buledi 5 ee bai ḡesauna te kwa vitegu yà kani.”

⁴ ^{II}Bi Aḡimelek i giuwena gado, “Tama mote buledi ota lisimaimo bi buledi waiyawa taunana ya kenakena. Bamo te em tauwaiḡaviya bi mote waivini vai tedi a kena ba ḡemoḡemotina kwa vai bi em tauwaiḡaviya vai tedi ko kani.”

⁵ Bi Devida Pilisi ena giu i waimunena gado, “Giukauwa, tama mote waivini vai tedi ka kena. Laḡannemo tama ḡaviya aubaina ke potiyovona ba egu tauwaiḡaviya sa gei kavisuvisu munaḡedi kaka waiḡaviya aubaina ka potiyovo. Bi kota ka vivile munaḡemai kaka, ḡalibona ya giukamaḡemai te noya ka voyiye.” ⁶ Pilisi lisinemo mote bamo kani, taunana aubaina Aḡimelek buledi waiyawa i vai te Devida i vite bi buledi valivaliuna wadubona i wai epaiyani. Niga taudidi palai Waiyawa noponemo kenekenedi.

Sol ena peki

31 Mba laḡannemo Filistiya lavedi Gilbowa Oyanemo Israel lavedi ai ḡaviyedi. Israel edi tauwaiḡaviya oloolotodi ba Filistiya lavedi a naile kamaḡedi bi Filistiya a miya moito te Israel lavedi wape-

wapedi ai pekidi. ² Bi kota Sol ma natunatuna a kwavi-watedi te Diyonatan, Abinadab bi Melkisuwa ai pekidi. ³ Bi Sol kana ḡaviya a moito gudu bi a lau pawasi te kelo dididiga i vai.

⁴ Kamaina bi Sol ena tauwaiḡaviya bi kota ena mada tauavalina i giuwena gado, “Em kepata kwa soluvai bi kwai pekigu! Mote yà ḡoe te Filistiya lavedi Maimaituwa mote tausibena, sai namaḡegu bi sai pekigu.” Bi ena pawasi tauavalina Sol waipekina i naile.

Ḡome Sol ena kepata i soluvai bi taunaḡa bwanemo i gwali bi i kuluva te i waisuna munaḡe.

⁵ Laḡannemo Sol ena pawasi tauavalina i kita te i peki ba mainana taunaḡa i waipeki munaḡe.

Devida Israel edi ḡalibona

5 Waibabada Israel noponemo Devida vai tana Ḡiblon malagainemo ai ḡemotidi bi a giuwena gado, “Tama tam em dam isuna. ² Wala nove Sol aubaimai i wai ḡalibonana sauginemo, tam taunana Israel edi tauwaiḡaviya kuna lau etadoliyedi bi kuna waiḡaviya. Bi BADA i giuwemna gado, ‘Tam taunana egu lava Israel kwa labedina mai sipu taulabedi ya labelabedina mainana. Kota tam mainana Israel lavedi kwai badaedi.’”

³ Ḡome Israel babadidi a tava Ḡiblon malagainemo ḡalibona Devida lisinemo. Bi tana waianina i voyiye lava bi BADA matedimo. Ḡome babada olip masinemo Devida dabanemo buyobuyo a ḡini bi ai mataile te tana Israel edi ḡalibona.

⁴ ^{III}Devida ena kwalabu ba 30 bi i wai ḡalibona bi kwalabu 40 nopodimo Israel i waibadaedi.

BADA ena waianina Devida lisinemo

7 BADA Devida i moito galame te kana ḡaviya matabudi i lauyovoḡedi. Mulinemo ḡalibona vanuwainemo manuwauwana i miya i waiyawasi. ² Devida i miya moito bi taugiuwatana Neitan i giuwena gado, “Tagu ba vanuwa visuvisunemo kai isana seda, a ḡalaḡalanemo yà miyamiya. Bi bainewa te Maimaituwa ena waianina bogesina ba palai noponemo ya kenakena?”

³ Neitan ḡalibona ena giu i wai munena gado, “BADA tam lisimmo, taunana aubaina kwa nawa bi bai kuna noḡonoḡotina kwa voyiye.”

⁴ Mba dudubalinemo BADA Neitan i giuwena gado,

⁵ “Kwa nawa bi egu taupaula Devida kwa giuwena gado, ‘BADA niga mainana i giu: Tam mote taunana egu vanuwa kuma ḡala bi noponemo yà miya.’”

⁸ BADA, Neitan i giuwena gado, “Egu taupaula Devida niga mainana kwa giuwe, BADA saḡasaḡa guletina i giu: Tam wala ba waigeḡa otim bi sipu edi aniyaba gabunemo, sipu kuna labelabedi bi tagu e vinem bi e sako saḡem te egu lava Israel kwai badaedi. ⁹ Tam em ani nawamo ba tagu vaitem bi em ḡaviya matabudi

matammo e lauyovoḡedi. Bi niganana isam yà voije te ya didiga, maibena waibabada isanawenawedi dobumo. ¹⁰ Tagu kaka egu lava Isael edi doḡa otina yà vite-di bi dobu wai nuwaubanemo yà sivudi bi sa miya. Gebogebo lavedi a laulaukivi gebogeboyemina ba mote sima voije munaḡe. Bi ḡome mote bai kaka ima ka pilipilimi. Bi em ḡaviya mote yàmai aninedi bi sima kapilipili munaḡemi.

“Tagu *BADA* bai e giugiuwemna ba yà voije te tam em tubulelesemo ḡalibona sa tubuḡa. ¹² Tagu kaka em tubulelesemo natuotim ḡemota yà vine, te gabum ya vai. Bi em laḡan i kovina ba em magula edi ani kenamo sa sakom. Tagu kaka ena waibada yà voije te ya ḡailisi. ¹³ Bi tana taunana kaka vanuwa ya ḡala isagu anilauduneyena aubaina bi tagu yà voije te ena waibada ya kena nonoḡa. ¹⁴ Tagu tana yà natune bi tana tagu yai tamanegu. Laḡannemo bai i voije waigebona ba tagu yà kovoḡina maibena gomana tamana ya kovokovoḡina. ¹⁵ Bi tagu egu ḡoe tana lisinemo mote kaka yàma kaikamaḡe, maibena ḡalibona Sol lisinemo e kaikamaḡena bi epaiyanina ba tam e sakom. ¹⁶ Em dam lelesina ya tuwawata bi em tubulelesa sai ḡalibona bi sa lauuetadoli nonoḡa.”

¹⁷ Kamaina bi Neitan wailove i kita bi *BADA* bai matabuna i wai wailovena Deivida i giuvite.

Deivida Ulaiya i vawaidoḡa

11 Kwamla laḡandimo kaka ḡalibona sa nawa sa wai ḡaviya. Diyowab bi ena tauwaiḡaviya babadidi bi Isael edi tauwaiḡaviya matabudi Deivida i giukamaḡedi a nawa Amon. Bi tana Yelusalemmo i miya gwasa, ḡome Amon lavedi ai ḡaviyedi bi a ḡosa kovid bi Laba Malagaina a moito galame.

² Laḡan ḡesau aubiganemo, Deivida ḡalibona vanuwina noke dabanemo ena ani kenamo i kena moito bi i moimoito nawa, te waivini mulemulel i kita yovoḡe i asiasiwa. Waivinina nawanawalai i vai bi edi vaivai luvanemo i asiwa bi i kaka visuvu munaḡe. Taunana aubaina te Deivida oloto ḡesauna i giukamaḡe te waivinina i lau mulimuliye. Bi olotona i tava munaḡa bi Deivida i giuwena gado, “Tana Besiba mwana Ulaiya ḡiti olotona bi tamana Eliyem.” Kamaina bi Deivida oloto i giuwe te i nawa waivinina i waidoli natome lisinemo bi vaitena a kena. Mulinemo te waivini i munaḡa ena vanuwemo. ⁵ Bi waivini mayana vai te bwaga, kamaina bi Deivida ena giu i giukamaḡena gado, “Tagu ba e bwaga.”

⁶ Taunana aubaina Deivida giu i giukamaḡe Diyowab lisinemo bi i giuwena gado, “Ulaiya ḡiti lavana kwa giukamaḡe lisigumo.” Kamaina bi Diyowab, Ulaiya i giukamaḡe Deivida lisinemo. ⁷ Kamaina bi Ulaiya i nato Deivida lisinemo. Bi Deivida i waitalayena gado, “Diyowab ena tauwaiḡaviya vaitedi bainewa? Bi bainewa sa waiḡaviya?” ⁸ Kamaina bi Deivida, Ulaiya i

I 7:12 Giu 2:30

giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo bi kaḡem kwa koḡedi ^{II} bi kwai yawasi.” Sauginemo Ulaiya, Deivida ena vanuwa i gosegose kamaḡe ba ḡome ḡalibona ena puyo i giukamaḡe Ulaiya ena vanuwemo. ⁹ Bi Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo bi tana ḡalibona ena vanuwa mataetinemo Deivida ena tauyava matabudi vaitedi a kena.

¹⁰ Kamaina bi lava ḡesaudi ḡalibona a giuwena gado, “Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo.” Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Ei, tam kuna nawanawana kuna tava munaḡa bi bai aubaina mote kuna nawa em vanuwemo?”

¹¹ Ḗome Ulaiya, Deivida i giuwena gado, “Mote i visu te waianina bogesina, Isael bi Diuda edi tauwaiḡaviya vaitedi palaimo sa miyamiya. Bi kota egu tauwaiḡaviya badana noko wapumo a lauḡalavu bi sa miyamiya. Bi tagu yà nawa egu vanuwemo yà kani, yà tego bi mwanegu vaitena ka kena, mba ani kitana mote i visu.”

¹² Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Tam niga ḡome kwa miya bi laḡan wailabuinemmo kaka yà giukamaḡem kwa munaḡa.” Ulaiya Yelusalemmo i miya te laḡan wai labunemo kaka i nawa. ¹³ Ḗome te Deivida, Ulaiya i giuvai bi vaitena a kani, a tego bi Deivida, Ulaiya i waitego bu’uwi. Bi i munaḡa ena gabumo taupaula vaitedi a kena bi mote i nawa ena vanuwemo.

¹⁴ Olaolalemo Deivida, Diyowab ena pepa i gilumi te Ulaiya i vai nawe Diyowab i vite. ¹⁵ Mba pepana noponemo Deivida i gilumana gado, “Diyowab, niga lavana Ulaiya kwa nawe ḡaviya diyaotidimo bi laumatamo ko gose kamaḡe bi temi koi mulisuwasuwa. Mba mai kauwinemo kaka tana sai peki.”

¹⁶ Kedi ḡaviya a ganapaniyedi Laba malagainemo, ḡome Diyowab i kita te bamo modomodonomo kedi ḡaviya pokapoka sa wai ḡaviya, ba Ulaiya ḡome i sako. ¹⁷ Bi malagainemo ḡaviya a lau potiyovo te Diyowab ena tauwaiḡaviya vaitedi ai ḡaviya bi Deivida ena tauwaiḡaviya ḡesaudi ai pekidi bi kota Ḗiti olotona Ulaiya vaitena ai peki.

²⁶ Kamaina bi Besiba i vaiye te mwanena Ulaiya i peki ba tana i wai nuwaboyae. ²⁷ Mba wainuwaboyana mulinemo Deivida lava ḡesauna i giukamaḡe te i wai doli natome ena vanuwemo. Ḗome waivinina i naḡi bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Deivida kauwina i voiyena ba *BADA* mote i wai nuwavisu.

Neitan Deivida i kaipasine

12 ^{III} *BADA*, Neitan i giukamaḡe Deivida lisinemo bi i giuwena gado, “Mai maso malagaimo lava labu a miyamiya, ḡesauna waiguyauna bi ḡesauna wai yamoyamonina.” ² Bi lava waiguyauna ba i wai sipu bi i wai kau gulata. ³ Bi lava wai yamoyamonina ba ena

II *Diu edi vaivaimo lava i nawanawa bi i tavana ba kaḡena sa gei koḡa kaka ya sola nawa vanuwemo.* III 12:1 Sale 51

sipu waivinina ġaubona, lauġemotina i kune vai. Tana ena vanuwa lavedi waitedi a ġamo kauwe te i dididiga. Bi ena kanimo i wai kani bi ena tegomo i wai tego bi kota i bewabewana maibena natuna waivinina.

⁴ Laġan ġemota taomana i tava lava waiguyau ena malagaimo. Bi lava waiguyauna i wai lavabili te ena ġamoġamo ġesauna mote i vunu bi i vononoġe ena taomana aubaina. Bi geġa te tana i miya moito te lava wai yamoyamonina ena sipu lauġemotina i vunuvai te ena taomana aubaina i vononoġi.

⁵ Ġome te Deivida nuwana i laisikesikeina, lava waiguyauna lisiinemo bi i giuna gado, “*BADA* matanemo yà giugiu te niga lavana mai i kauwana ba i visu te maso i peki.” ⁶ Tana lava wai yamoyamonina mote i launuwatoiyee, i visu te sipu lau ewalidi wapedi 4 ya legaudi bi lava wai yamoyamonina ena sipu yai epaiyani.

⁷ Neitan, Deivida i giuwena gado, “Lavana ba tam bi niga mainana. *BADA* Israel edi Maimaituwa i giuwegu, ‘Tagu e vinem te Israel edi ġalibona. Bi kota Sol ena ġailisimo tagu ei yawasanim. ⁸ Bi Sol ena waibada e vitem bi kota mwanemwanena e vitem. Bi tagu kota e sakom te Israel bi Diuda kwai badayed. Bamoda niga mwalidi lisimmo sima ġaubo gulata ba tagu ġemoġemotina yai lautawi. ⁹ Bi tam bai aubaina egu giuvavasaġa kuna laukasaġaiġaiye bi niga kauwina gebogebona kuna voiye? Ulaiya Ġiti lavana tam kunai peki bi mwanena kuna naġivai te mwanem. Tam Amon lavedi edi kepatemo Ulaiya kunai peki. ¹⁰ Tam mote ku voteyateyaegu bi Ulaiya mwanena kuna naġivai te mwanem. Taunana aubaina niganana em dam lelesina ba laġan matabuna mote nuwavisumo sima miya.’

¹¹ “Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagu ġotona te em dam lelesinemmo pilipili yà natomedi. Tagu kaka matammo mwanemwanem yà legaudi bi oloto ġesauna yà vite te vaitena sa kena bi lava matabudi matedimo sa kita. ¹² Tam kandavonemo kuna voiye te bena aiyai mote ima sibe. Bi tagu ba suwalemo yà voiye te Israel lavedi matabudi sa kita.”

¹³ Ġome Deivida, Neitan i giuwena gado, “Tagu gebogebu *BADA* matanemo e voiye.” Bi Neitan Deivida ena giu i waimunena gado, “Kamaina, Maimaituwa em gebogebu i noġotikamaġe bi mote kuma peki.

¹⁴ “Bi tam vawaidoġa kuna voyiena ba mote em vivila *BADA* lisiinemo, taunana aubaina natum ya peki.”

¹⁵ Ġome te Neitan i nawa ena vanuwemo. Bi Deivida natuna Ulaiya mwanena i bewabewana *BADA* i voiye te i sida gulata. ¹⁶ Bi mba sidanemo Deivida gomana aubaina i laupali Maimaituwa lisiinemo. Tana i udi bi i sola nawa ena gabumo bi mote ena ani kenamo i kena bi dudubala matabuna senalemo i kenakena. ¹⁷ Deivida ena vanuwemo babada magumagulidi a miya moito te tana senalemo i wai patikune bi i kenake-

I Mote Deivida otina Ulaiya i waipeki bi eta i voiye te Amon lavedi kepatemo ai peki, mba kamaina te Deivida i waipeki.

nana, a kanuwabigabiga, te maso i kena moito bi vaitena a kani bi geġa te tana i daboka.

¹⁸ Laġan wai 7-na mulinemo gomana i peki bi Deivida ena taupaula tana tainuwatauna a naile bi a giuna gado, “Gomana yawayawasaninemo tada Deivida te giugiuwena mote kalinada i vaivaiye, niganana gomana i peki bi bainewa ta tainuwatau, taunaġa imai peki munaġe?”

¹⁹ Deivida ena taupaula i kitedi ai ġemotidi bi a wai giugiu bi mote i vaiyedi bi i noġoti te gomana male i peki. Taunana aubaina Deivida ena taupaula i waitalayedina gado, “Gomana kaikana i peki?”

Bi tedi a giuwena gado, “Mm, i peki.”

²⁰ Deivida senalemo II i waipatikunena, i kena moito, i asiwa bi masi panepanedimo tunina i kailolodi bi i waigala kauwa. Bi i nawa *BADA* ena palai waiyawemo i lauduneye. Laudune mulinemo i munaġa ena vanuwemo bi ena taupaula i giuwedi te kani a natome te i kani.

²¹ Deivida ena taupaula a giuwena gado, “Niga bai kauwina kuna voiye, laġannemo gomana yawayawasanina, i kenakena ba kuna udi bi kuna ġabaġaba. Bi niganana gomana i peki, kaka tam kuna kenamoito bi kwa kanikani.”

²² Bi Deivida i giuwedina gado, “Laġannemo gomana yawayawasaninemo tagu ei noġota te bena *BADA* ya launuwatoiyegu bi gomana yai yawasani. Taunana aubaina tagu e udi bi e ġabaġaba. ²³ Bi niganana gomana i peki bi bai aubaina yà udi. Mote ġemoġemotina gomana yàmai yawasani munaġe, mba eta i doliye.”

²⁴ Bi Besiba ma nuwaboyana i miyamiya bi mwanena Deivida i munaġa tava te i kanuwabigabiga. Bi mwanena vaitena a kena te vesala i bwaga bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Bi Deivida gomenina i wai isana, Solomon. Bi *BADA*, Solomon i kita bi i ġoe kauwe. ²⁵ Taunana aubaina *BADA* taugiuwatana Neitan i giukamaġe te Deivida ya giuwe te gomenina yai isana, Sedidaiya. III

Deivida i peki

¹⁰ IV Laġannemo ġalibona Deivida mamiyanemo tana Israel lavedi i waibadaedi. Bi dolinemo ba kwalabu 7 Ġiblon tauninemo i gei miya bi muliġa kaka kwalabu wapana 33 Yelusalemmo i miya. Bi tana kwalabu 40 Israel lavedi i waietetadoliyedi. Bi i peki te tamatamana diyedimo a dobo Yelusalemmo. ¹² Mulinemo Solomon i saġa tamana Deivida ena gabu i vai bi Maimaituwa i voiye te ena waibada i ġailisi gulata.

II Diu lavedi edi vanuwa mote senalemo voivoiyedi bi tedi edi vanuwa ba doġamo kelikelidi. III Isa Sedidaiya banina ba *BADA* ena ġoe Solomon lisiinemo. IV 2:10-11 2 Sam 5:4,5

Solomon nuwayuaya aubaina i waibaġa

³ Solomon *BADA* i wainuvaine gulate bi tamana Deivida ena waiġake matabudi i kaiwatedi. Bi mwali ġemota ba tana ġamoġamo i laulausewasewayedi bi piupiu i gabugabudi maimaituwa kaikaiyovudi ani lauduneyedi gabudimo. ⁴ Bi ġalibona i nawa Gibionmo sewasewa gabuna aubaina bi mba dobuna ba anilaudune gabuna dididiga. Taunana aubaina ġalibona i nawa bi gabuġosa puyona sewasewa wapana 1,000 i lausewasewayedi mba gabunemo. ⁵ Ġome laubonimo Bada i laumaġata Solomon lisinemo bi i giuwena gado, "Bai kuna ġoena ba lisigumo kwai baġa bi yà vitem."

⁷ "Aee, egu *BADA* bi egu Maimaituwa, kuna voyeggu te tamagu Deivida ena gabu e vai. Bi geġa te tagu ba gomana yababa mote bai e sibe te bainewa niga lavedi yà badaedi. ⁸ Bi tagu em taupaula em lava Israel nopodimo kuna vinegu. Bi niga lavedi ba a wapa gulata mote ani iyevina. ⁹ Taunana aubaina tagu em taupaula nuwayuaya kwa vitegu te em lava yà etadoliyedi bi kota edi pilipilimo giukauwa bi kaiyovu yà vaiye ġonedi. Bi aiyai kaka bena luvana te niga lavedi wapawapa guletidi ya lau etadoliyedi?"

¹⁰ Bi Solomon nuwayuaya i waibaġaye aubaina te *BADA* i wainuwavisu. ¹¹ Bi i giuwena gado, "Tam mote miya wailofa, waimane gulata ee em ġaviya waipekidi aubaina ku waibaġagu. Tam ba waibada kauwa nuwayuayana aubaina kunai baġagu, te bainewa egu lava kwai etadoli kauwedi. ¹² Taunana aubaina noġota kauwa bi nuwayuaya ba yà vitem, mote aiyai wala mai i vai ee muliġa mote aiyai ima vai. ¹³ Avena te waiguyau mote ku waibaġaye bi kamaina te yà vitem. Laġannemo ma miyammo waiġalibona kuna vai bi isam i didiga, mote mai ġalibona ġesaudi waitedi ġemoġemotimi. ¹⁴ Bi bamoda kalinagu bi egu waiġake kwa kaiwata kauwedina maibena tamam Deivida i voivoiyena ba tagu yà voyiem te em miya ya lofa."

Solomon nuwayuaya i waimaġati

¹⁶ Muliġa kabaleya waivinidi labu a tava ġalibona Solomon lisinemo bi ai baġa te edi pilipili maso i ka didimani. ¹⁷ Bi ġemota i giuna gado, "Egu bada, niga waivinina bi tagu vanuwa ġemota noponemo ka miyamiya. Tana bi tagu libilibi ke bewedi. ¹⁸ Tagu e laubewa te laġan faiona a kovi kaka egutau gomana i bewa. Ġome mote aiyai ġesau bi tama taumaiġa.

¹⁹ "Bi dudubalemo niga waivinina natuna i kenavunu. ²⁰ Taunana aubaina e kenakena kauleya ba i kena moito bi natuna pekipekina i bewa te bwagagumo i waikena bi tagu natugu yawayawasanina i bewa te tana bwaganemo i waikena. ²¹ Bi olaolalemo dobu i yana kamakaġe bi e kena moito te maso gomana ei susu bi e kita te gomana i peki bi e kitakita kaukauwe ba tagu mote natugu."

²² Bi waivini ġesau i giuna gado, "Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum." Bi waivini dolidolina i giubagibagina gado, "Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum."

Bi ġome ġalibona matanemo ai kagiu.

²³ Kamaina bi ġalibona i giuwedina gado, "Walitau kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina bi kota ġesaum kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina."

²⁴ Ġome te ġalibona i giuna gado, "Kepata ko vai natome." Kamaina bi kepata a natome.

²⁵ Bi i giuwedina gado, "Gomana yawayawasanina ko koisena labu te nevana enatau ko vite bi nevana enatau ko vite."

²⁶ Bi gomana tina otina natuna nuwana i poya kauwe bi ġalibona i giuwena gado, "Aee, ġalibona, avena, gomana yawayawasanina waivinina ko vite."

Bi waivinina ġesauna i giuna gado, "Geġa, ko koisena labu te kainuwakava!"

²⁷ Kamaina bi Solomon i giuna gado, "Gomana ko-mai peki bi waivini dolidolina ko vite banina tana natuna."

²⁸ Maimaituwa Israel lavedi edi ġalibona nuwayuaya i vite bi lava edi pilipili i kaka didimanidi, taunana aubaina ġalibona a vivile kauwe.

Solomon Israel lavedi i waibadaedi

²⁰ Diuda bi Israel lavedi a wapa gulata maibena bubu nisa diyanemo. Tedi a kani, a tego bi ai nuwavisu. ²¹ Bi ġalibona Solomon dobu matabuna i waibadaena ba gauba dididigina Efleit te i nawa Filistiya lavedi edi dobumo bi Idip edi palatemo. Bi niga lavedi ġalibona Solomon ena waibada sauginemo ba a voteyeteye bi edi puyo a giugiu kamaġedi lisinemo.

²⁵ Bi sauginemo ġalibona Solomon ma miyana ba Diuda bi Israel lavedi nuwaubamo a miyamiya bi mote pilipili nananakidi a banabanavidi. Noke aibadabada yawaninemo, Den damna edi dobumo te i yovo i nawa nove yaloussa yawaninemo, Biyasiba malagaina palatina matabuna ba a miyamiya kauwa bi dam ġemoġemotaġa edi vanuwa bi edi bayau ba kamaina.

Solomon Maimaituwa ena vanuwa ġalana aubaina i vononoġa

⁵ Sauginemo Taiya edi ġalibona Ġilam i vaiye te Solomon tamana Deivida ena gabu i vai ba tauwainoyanoya i giukamaġedi Solomon waiyebonena aubaina banina tamana Deivida wala ma miyana ba Taiya edi ġalibona waitena a waitau kauwa.

² Kamaina bi Solomon giu i giukamaġe ġalibona Ġilam lisinemo bi i giuwena gado,

³ "Tam kuna sibe te bainewa tamagu Deivida dobu wapewapedi waitedi a waiġaviya. Taunana aubaina mote ġemoġemotina te maso Maimaituwa ani-

laudunena vanuwina i ġala. ⁴ Bi tagu niganana *BADA* egu Maimaituwa nuwauba i vitegu te visuvisunemo yà miyamiya bi mote bamo egu ġaviya. ⁵ I Taunana aubaina niganana yà wainoġota te Maimaituwa anilaudunena vanuwina yà ġala. Bainewa Maimaituwa tamagu Deivida i giugiuwena mainana, tana i giuwena gado, 'Tagu kaka natum ġemota yà voiye te em gabu ya vai bi tana taunana kaka anilaudune vanuwina ya ġala isagu anivivilena aubaina.'

⁶ Taunana aubaina em taubagibagi kwa giukamaġedi Lebononmo te kai seda sa oidi tagu aubaigu. Bi egu taubagibagi waitedi sa noya ġemota bi em taubagibagi bainewa kwa ġoeġoena luvanemo yai maiidi. Kuna sibe te tama mote kai oidi ka sibedi mai temi Sidon lavemi kona sibesibena." *Kamaina bi ġalibona Solomon Ġilam edi ġalibona lisenemo kai i gimelidi bi Israel oloolotodi 30,000 i legaudi te a sagu bi kai bi anilauġala ġoneġonedi a liye tavaite. Maimaituwa ena vanuwa ġalana aubaina.*

Bi Solomon kota olooloto 150,000 i legaudi te sa noya, tedi ġakima nananakidi a bwalibwalidi Maimaituwa ena vanuwa ġala aubaina.

Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġala

⁶ Solomon Israel lavedi i waietadoliyedi te kwalabu faiona a kovi bi kwalabu wai 4-na nawalaina wailabuna sa wai isana *Ziv*, ġome *BADA* ena vanuwa ġalana i waitubu. Bi Solomon ena magumagula Israel lavedi Idip dobuna a potiyovo kamaġena ba kwalabu 480 a kovi mulidimo kaka niga noyana i waitubu.

⁷ Bi anilauġala bwanali a bwali wainonodi tabudimo bi a natomedi, te mote ġadivi bi ġama dagugudi sima vaiyedi anilauġala gabunemo.

¹¹ Bi ġalibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġalaġala aubaina te *BADA* i giuwena gado, "Bamoda egu giuvavasaġa matabudi kwa vaiyedi bi egu waiġake kwa kaiwata kauwedina ba tamam Deivida lisenemo e giugiuwapana, tam lisimmo yà voiye.

¹³ Tagu, egu lava Israel waitedi ka miya bi mote yàma ġosedì."

¹⁴ Kamaina bi ġalibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġala kovi.

Waianina bogesina a natome Maimaituwa ena vanuwemo

⁸ Kamaina bi ġalibona Solomon Israel wai babadidi bi dam babadidi i giuwedi a tava Yelusalemmo, te Maimaituwa ena waianina bogesina Saiyonmo, Deivida ena malagaimo bi a saġena Maimaituwa ena vanuwemo.

³ Sauginemo Israel babadidi matabudi a tava ba pilipilisi bi Livai damna *BADA* ena waianina bogesina a avali nawe. ⁴ Tedi palai waiyawa bi ena ġonaġona

matabudi a avala nawa Maimaituwa ena vanuwemo. ⁵ Ġalibona Solomon bi Israel babadidi matabudi laumatamo a dolidoli bi waianina bogesina muliġa a avaavali saġe bi tedi sipu bi kau wapewapedi a lausewasewayedi.

⁶ Kamaina bi pilipilisi *BADA* ena waianina bogesina a avali nawe, gabu Waiwaiyawinemo bi kelubim mabedi gabulidimo a sako.

¹⁰ II Bi sauginemo pilipilisi gabu Waiwaiyawina a gosegose ba giyou pwatapwatana *BADA* ena vanuwa i waiwawu. ¹¹ Taunana aubaina pilipilisi mote luvana te edi noya maso a voiye banina *BADA* mayavaina Maimaituwa ena vanuwa i waiwanavu.

Solomon i laupali

²² Kamaina bi Solomon olta sewasewa ani gabuna matanemo i moito bi Israel lavedi matabudi tana mulinemo a moito. Tana nimana i kailagetidi bi i laupalina gado, ²³ "Oo *BADA*, Israel edi Maimaituwa bamo mote maimaituwa ġesau galewemo ee dobumo mai tam. Bi tam em waianina kwa kaikaididi bi em nuwavaina tedi mabai nuwedi tabutabunemo sa vovoteyeteyemna lisidimo kwa kamaġati."

²⁷ "Maimaituwa tam kuna saġa gulata mote luvam te niga dobunemo bi malamo kwa miya. Bi kota niga anilaudune vanuwina e ġalana ba i ġaubo gulata. ²⁸ *BADA* egu Maimaituwa, tagu em taupaula egu pali kwa vaiye. Bi bai yà waibaġayemna niganana kwa vitegu. ²⁹ Bi niga Maimaituwa em vanuwa dudubala bi suwala kwa kitawata. Tam kuna giu te niga gabuna isam ani laudunena, taunana aubaina sauginemo em taupaula em vanuwa yà yaba wata bi yà laupalina ba egu pali kwa vaiye. ³⁰ Sauginemo bi tagu em taupaula bi em lava Israel waitedi niga ġome em vanuwa kai yaba wata bi ka laupalina ba tam em animiya malamo ema pali kwa vaiye bi ema gebogebo kwa noġotikamaġedi."

⁴¹ Sauginemo tautavatava Israel noponemo sa miyamiyana sa tava isam aubaina bi em vanuwina sai yaba wata bi sa laupalina ba kamaina te noke em animiya malamo bi edi pali kwa vaiye. Banina mba lavedi em ġailisi bi gium a vaiye bi niga ġome a tava. Mba mainana kaka tam sa sibem te em vanuwa e ġalana ba isam ani kasaġesaġena.

Siba ġalibonana waivinina Solomon i vakita

¹⁰ III Sauginemo Siba ġalibonana waivinina i vaiye te ġalibona Solomon isana i dididiga bi enaipatu-tu *BADA* lisenemo ba i nawa lisenemo bi waitala wape-wapedimo i wailaulubu. ² Tana ena waibabada bi waiguyau ġoneġonedi, masi panepanedi, gold wape-wapedi bi ġakima kipokipolidi kamelo wapawapa dabedimo ai geludi bi a tavaiteidi Solomon lisenemo. Bi ena waitala wapewapedi i noġonoġotidina taudidi

Solomon i waitalaye. ³ Bi Solomon waivini ena waitala matabudi i giu waididimani kovidi bi waitala ġesau mote bamo lisinemo i pilipili. ⁴ Sauginemo Siba ġalibonana waivinina Solomon ena nuwayuaya bi ena animiya i ġalaġalana i kita te i visu kauwa. ⁵ Bi kota kani benamo i kitedi, ena tauwaibabada edi animiya, ena taupaula edi gala waimatakanikanidi a kotedi, ena waen tautego lubudi bi gabuġosa sewasewana Maimaituwa ena vanuwemo i gabugabudina i kitedi bi i sove gulata.

⁶ Taunana aubaina ġalibona Solomon i giuwena gado, "Egu dobumo e miyamiya bi em nuwayuaya bi bai matabuna kuna voivoiyedina ba lava a giuwegu bi e vaivaiyena ba niganana e kita te giukauwa. ⁷ Mba laġandimo a giugiuweguna mote yà sumaġedi bi niganana tagu e tava bi mata otigumo em waiguyau e kita te i dididiga gulatana, kaka lava a giugiuweguna. ⁸ Bi em taupaula bi em tauwaibada ba sa wainuwawisu gulata, tedi laġan matabuna sa miya bi em nuwayuaya sa vaivaiye. ⁹ Kasaġesaġe *BADA* em Maimaituwa lisinemo, tana i wainuwawisu bi waibadamo i sako saġem te Israeġ lavedi edi ġalibona. Tana ena nuwavaina Israeġ lavedi lisidimo ya kena nonoġa, taunana aubaina i voyem te kunai ġalibona te didimanemo kwa labe kauwedi."

Solomon *BADA* i miya tautauliye

11 ^IĠalibona Solomon, Idip ġalibonana natuna i naġi a miyamiya bi kota wali dobu waiwaivinidi i kita waiviniyedi bi i naġidi. Bi waivinidi ba Mowab, Amon, Edom, Sidon bi Ġiti dobudi waivinidi. ² ^{II}Dolinemo *BADA* Israeġ lavedi i giu vavasaġedina gado, "Tem i mote niga dobudi lavedi komai naġinaġiyedi banina nuwemi sa liuwidi te edi maimaituwa ko lauduneyedi." ³ Ġalibona Solomon mwanemwanena 700 ġalibona damdimo a tubutubuġana bi waivini 300 ba enaya a paupaula te i naġidi bi niga waiwaivinidi a voyie te *BADA* ena Maimaituwa i ġose kamaġe.

⁴ Bi ġalibona Solomon ena wimagula sauginemo ba mwanemwanena nozona a vitale te edi maimaituwa i lauduneyedi. Bi tana mote i waisumaġadidi, *BADA* ena Maimaituwa lisinemo maibena tamana Deivida i waisumaġana. ⁵ Tana Sidon lavedi edi maimaituwa waivinina, Astolet bi Amon lavedi edi maimaituwa Molek gebogebo otina, taudidi i kaikawatedi.

⁷ Yelusalemmo beubeu yawannemo olip oyana dabanemo ġalibona Solomon Mowab lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Molek, ani lauduneyedi gabudi i ġaledi. ⁸ Bi mainana kota mwanemwanena wali dobu waivinidi edi ani laudune gabudi i ġaledi te ġome piupiu a gabugabudi bi a laulausewasewa edi maimaituwa lisidimo.

⁹ Dolinemo Maimaituwa malabu i laumaġata ġalibona Solomon lisinemo bi i giu vavasaġena gado, mote maimaituwa ġesaudi kuma lauduneyedi bi geġa te Solomon Maimaituwa i laukasaġaiġaiye. Taunana aubaina Maimaituwa i medi gulata Solomon lisinemo. ¹¹ Bi i giuwena gado, "Tam egu waianina bi egu waiġake mote ku kaiwatedi taunana aubaina em waibada Israeġ lavedi lisidimo yà kaikamaġe bi em tauwaibabada ġemota yà vite. ¹² Bi tamam Deivida kananawamo, aubaina niganana ma miyammo mote mainana yàma voyie bi mba waibadana ba natum lisinemo kaka yà kaikamaġe. ¹³ Bi ena waibada mote matabuna yàma kaikamaġe bi egu taupaula Deivida kananawamo aubaina natum tana dam ġemota yai badaye banina Yelusalem ba e vine aubaigu."

Yelobwam ġalibona Solomon i waiġaviye

²⁶ Ġalibona Solomon ena taubagibagi edi bada ġemota ba Yelobwam. Bi tamana ba Nabet bi edi taun ba Deleda, Ifleim dobuna noponemo bi tinana ba iwape bi isana ba Deluwa. Tana i miya moito te ena ġalibona i waiġaviye.

²⁷ Niga taunana ġalibona i waiġaviyena titikunina: Solomon tamana Deivida ena taun ganakukuna pakana tikwali gwagwedi i ġuluġuluvidi bi gavogavodi i patipati gududi. ²⁸ Sauginemo ġalibona Solomon i kita te Yelobwam anaanapuna bi noyanoyana guletina ba i sako te Diyousep ena tubulelesa Ifleim bi Manasa damdi nopodimo taubagibagi taulabedi.

²⁹ Laġan ġemota Yelobwam Yelusalem taunina i gose kamaġe bi i nawanawa etamo te taugiuwatana Aġida i banavi bi ena gala valivaliuna i kote bi ġome ba tedi taudiġa wapumo. Bi tana ba Silowa lavana. ³⁰ Bi Aġida ena gala valivaliuna i kotekotena i kaikamaġe bi i lisilisi te wapedi 12 a tubuġa. ³¹ Kamaina bi Yelobwam i giuwena gado, "Gala puselidi 10 kwa legaudi banina *BADA* Israeġ edi Maimaituwa niga mainana i giu, 'Tagu ġotona te Solomon lisinemo waibada ya kenakenana yà kaikamaġe bi dam wapedi 10 yà vitem. ³² Bi egu taupaula Deivida kananawamo bi kota Israeġ damdi nopodimo tagu Yelusalem malagaina e vine, taunana aubaina Solomon dam ġemota yai badaye. Bi niga kauwina yà voyiena banina Solomon i ġose kamaġegu bi maimaituwa ġesaudi i lau lauduneyedi: Sidon edi maimaituwa waivinina isana Astolet, Mowab lavedi edi maimaituwa isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa isana Molek. Bi kota i lau kasaġaiġaiyegu bi egu giuvavasaġa bi egu waiġake mote i kaiwatedi, niga kauwidi i voivoiyedina matagumo mote i visu. Mote mai tamana Deivida.

³⁵ "Bi waibada Solomon natuna lisinemo ya kenakenana kaka yà kaikamaġe te dam 10 yà vitem."

⁴⁰ Kamaina bi ġalibona Solomon i ġoeġoe te maso Yelobwam i waipeki bi geġa te Yelobwam i naila i nawa ġalibona Sisak lisinemo Idipmo. Bi ġome i miyamiyana

eete Solomon i peki. ⁴² Bi ġalibona Solomon Yelusalemmo kwalabu 40 nopodimo Islael lavedi i waibadaedi. ⁴³ Bi Solomon i peki bi tamana Deivida ena taunimo a dobo. Bi natuna Liyabwam ena gabu i vai.

Islael lavedi Liyabwam ai ġaviye

12 Islael lavedi Sikem malagainemo Liyabwam a labelabe te maso i tava bi a vine te edi ġalibona. ² Sauginemo Nabet natuna Yelobwam niga giuna i vaivaiye ba tava munaġa i ġoe. Tana wala ġalibona Solomon i naile kamaġe te i nawa Idipmo i miyamiya. ³ Taunana aubaina Islael babadidi ena giu a giukamaġe te ya tava munaġa. Yelobwam bi Islael lavedi a nawa ġalibona Liyabwam lisinemo ai ġemotidi bi a giuwena gado, ⁴ "Tamam Solomon tama noya dididiga i vitemai. Bi niganana tam niga vitana kwa voiye te ya tekateka kaka em waibada dibunemo ka miya."

⁵ Bi ġalibona Liyabwam edi giu i waimunena gado, "Ko munaġa bi laġan faiona ko vitegu te yà nuwa noġonoġota kaka ko tava munaġa te yà giuwemi." Ġome te lava a munaġa.

⁶ Kamaina bi Liyabwam magumagula i giuwedi a tava ai ġemotidi, tedi mabai tamana ma miyanemo bi aubaina a noyanoya bi noġota didimanemo a sagusaguna i waitalaedina gado, "Bai giuna ko vitegu te noi lavedi yà giuvitedi?"

⁷ Bi magumagula a giuwena gado, "Bamoda tam niga lavedi kwa sagudi bi bai sa waibaġamna kwa voiye-na ba tedi em waibada dibunemo sa miya nonoġa."

⁸ Bi geġa te Liyabwam magumagula kalinedi mote i vaiye bi tana i nawa ena kimta lava valivaliudi lisidimo. Mabai tana aubaina a waitaupaulana. ⁹ Bi i waitalayedina gado, "Islael lavedi bainewa yà giuwedi? Tedi sa giugiuweguna gado, 'Ema noya kwa voiye te ya tekateka mote mai tamam ena saugemo.'"

¹⁰ Kamaina bi lava valivaliudi niga mainana a giuvite-na gado, "Tedi sa waibaġamna gado, 'Ema noya kwa voiye te ya tekateka,' ba tam niga mainana kwa giuwedi, 'Tagu nopogu i bagibagi kauwa mote mai tamagu."

¹¹ Tamagu noya dididiga i vitemi bi kota tagu noya dididigi otina yà vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo yà kwapumi."

¹² Laġan faiona a kovi bi Yelobwam bi lava matabudi Liyabwam lisinemo a tava, ġalibona i giugiuwedina mainana. ¹³ Bi geġa te ġalibona Liyabwam magumagula edi giu mote i vaiye, taunana aubaina tana giu bagibaginemo lava i giuwedi. ¹⁴ Bi tana lava valivaliudi edi giu i kaiwata bi lava i giuwedina gado, "Tagu ba nuwagu bagibagina mote mai tamagu! Tamagu noya dididigina i vitemi bi tagu ba noya dididigi otina yà vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo yà kwapumi."

¹⁵ Bi niga mainana i tubuġana ba *BADA* ena ġowana luvanemo banina dolinemo taugiuwatana Aġida

Silowa lavana, *BADA* i giugiuwena mainana Nabat natuna Yelobwam i giuvite. ^I Taunana aubaina ġalibona mote lava kalinedi i vaiye.

¹⁶ Sauginemo Islael lavedi a kita te ġalibona mote kalinedi i vaiye ba a giuwena gado, "Tada mote Diyesi natuna Deivida ena dam isuna! Tada mote tana ena dam isuna.

Islael lavada ġesauda ta munaġa eda dobuġa, Deivida itana Liyabwam ena lava otidi taudiġa yai badayedil!"

Kamaina bi Islael lavedi a munaġa edi malagaiġa.

¹⁷ Bi ġalibona Liyabwam Islael lavedi mabai Diuda damna noponemo a miyamiyana i wai etadoliyedi.

¹⁸ Oloto isana Adonilam, tana ġalibona ena taubagibagi edi bada bi Liyabwam Adonilam i giukamaġe Islael lisidimo te maso i natomedi lisinemo bi geġa te Islael lavedi ġakimemo a laipeki. Bi sauginemo ġalibona Liyabwam peki giuna i vaivaiye ba ena seliotimo i miya saġa bi i velau i nawa Yelusalem. ¹⁹ Mba sauginemo Islael damna noke aibadabada yawannemo miyemiye-di, Deivida ena dam yaloussa yawannemo a miyamiyana ai ġinanedi. Mba waiġinenina i kena te niganana.

²⁰ Bi sauginemo Islael lavedi a vaiye te Yelobwam Idipmo i miyamiyana i tava munaġa, ba lava a giuwedi ai ġemotidi bi a giuwe te i nato bi a sako te yai badaedi. Bi tedi mabai Diuda damna noponemo a waibadana tedi Deivida ena tubulelesa taudiġa a labe-di.

Yelobwam Maimaituwa i laukasaġaiġaiye

²⁵ Bi Yelobwam Ifleim dobuna noponemo Sikem taunina dididigina i gana wai kwaivivili bi ġome i miya. ^{II} Bi kota i nawa Penuwel taunina ganakukuna i pati wai kwaivivili.

²⁶ Laġan ġemota Yelobwam niga mainana i wai nuwa noġonoġota gado, "Islael lavedi matabudi sa nawa Yelusalemmo, Maimaituwa ena vanuwemo edi puyo sa lau sewasewayedi *BADA* lisinemo. Niga lavedi noke ġome sa nawanawana male nuwedi sa vitalledi te Diuda damna edi ġalibona Liyabwam lisinemo sa nawa bi tagu sai pekigu bi tana sa voiye te gabugu ya vai bi nove yaloussa yawanina matabuna ya labe."

²⁸ ^{III} Taunana aubaina ena tauwaibabada vaitedi ai ogatala bi koikoitau kau aluwidi labu goldimo i voyedi bi lava i giuwedina gado, "Noke ko nawanawana Yelusalem ba manekina i lofa. Niga emi maimaituwa, tedi taunana Idipmo a kapotiyovomi." ²⁹ Kamaina bi ġemota Betelmo i waimoito bi ġesauna Denmo i waimoito. ³⁰ Avena te maneka bi a nawa Denmo bi kau natuna goldimo voivoiyena a laulauduneye, taunana aubaina lava gebogebo a voiye.

^I Niga giuna ba *Ġaliġalibona edi buka dolidolina 11:29* noponemo ko kita. ^{II} *Ganana semetimo a pati wai kwaivivili.* ^{III} *12:28 Pot 32:4*

³¹ Bi Yelobwam anilaudune vanuwidi oya dabedimo i ġaledi bi dam ġesaudimo pilisi i vinedi, tedi mote Livai damnemo.

Bi mba sauginemo ġalibona Yelobwam Israeġ i waibadaye bi ġalibona Liyabwam tana Diuda i waibadaye. Bi Liyabwam Diuda i waibadayena kwalabu 17 nopodimo. Bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi a lau lauduneyedi bi Idip lavedi a nato bi ai ġaviyedi te a lauyovoġedi bi edi waiguyau ġoneġonedi, Maimaituwa ena vanuwemo bi ġalibona ena ani miyamo ġonaġona visuviusudiġa a nawedi. Liyabwam bi Yelobwam laġan matabuna a waiġasiġasi.

Sauginemo ġalibona Liyabwam i peki ba natuna Aġida i saġa gabuna i vai bi kwalabu faiona Diuda i waibadaye. Bi tana kota ġalibona Yelobwam vaitena a waiġaviya. Bi sauginemo i peki ba natuna Asa gabuna i vai bi kwalabu 41 nopodimo Diuda lavedi i waibadayedi. Bi tana ba ġalibona visuviusuna bi Maimaituwa i laulauduneye bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi i waiġaviyedi. Bi tana kota Israeġ lavedi edi ġalibona Baġasa vaitena laġan matabuna ai ġasiġasi. Bi sauginemo ġalibona Asa i peki ba natuna Diosafat gabuna i vai bi Diuda i waibadaye.

Bi Israeġ noponemo Yelobwam natuna Nadab ba ġalibona gebogebona bi mabai mulinemo a waibadana ba a gebogebona gulata. Bi tana kwalabu labu nopodimo Israeġ lavedi i waibadayedi. Baġasa i miya moito te Nadab bi Yelobwam ena dam lavedi matabudi i waipekidi. Bi Baġasa i saġa ġalibona gabuna i vai bi kwalabu 24 nopodimo i waibada bi i peki. Bi natuna Ela ena gabu i vai bi Israeġ lavedi kwalabu labu i waibadayedi. Kamaina bi Ela ena tauwaiġaviya isana Dimli i miya moito te i wai peki bi taunaġa i sako saġe te ġalibona. Bi tapalolo ġemota i kovi mulinemo Israeġ lavedi edi tauwaiġaviya edi bada isana Omli a sako saġe edi ġalibona. Ġome te Dimli taunaġa i waipeki mu-naġe. Bi Omli kwalabu 12 nopodimo i waibada. Mulinemo tana natuna Aġab i saġa tamana gabuna i vai. Bi kwalabu 22 nopodimo Israeġ lavedi i waibadayedi.

Ġalibona Aġab Israeġ i waibadaye

³⁰ Omli natuna Aġab kauwa gebogebodi wapewapedi i voyedi bi Maimaituwa i lau kasaġaiġaiye, mote mai ġalibona dolidolida a waibadana mainana. ³¹ Bi i wainoġota te gebo voyena ba kauwa ġaubona maibena Nabet natuna Yelobwam gebo i voivoyena. Bi gebogebona otina i voyena ba Sidon edi ġalibona Etabal natuna Desabel i naġi bi Bal a laulauduneye.

³² Aġab Samelijamo Bal ani lauduneyena vanuwina i ġala bi noponemo olta i voye. ³³ Bi kota Aġab, edi maimaituwa Asela ^I waivinina, aluwina kaina i

waimoito. Bi kauwa ġesaudi i voyedi te Israeġ edi Maimaituwa i waimedina, kaka ġalibona dolidolida a waibadana.

Elaidiya i giu te kalakaladada ya tubuġa

17 Taugiuwatana Elaidiya ^{II} Dobu Giled noponemo taun isana Tisbe lavana. Tana i nawa ġalibona Aġab lisenemo bi giuwena gado, "Giukauwa, te Israeġ edi Maimaituwa yawayawasanina bi tagu ena taupaula, isanemo yà giugiu te kwalabu matademo sa natonatona mote nabu ee uba sima yovo te tagu yà giu kaka sa tubuġa."

Mba kauwina mainana i tubuġa. Sauga i lofa kauwa mote nabu bi mote kani.

⁸ Kamaina bi BADA, Elaidiya i giuwena gado, ⁹ "Kwa nawa Sidon taunina diyanemo malagai isana Yalefat bi ġome kwa miya. Bi ġome ba iwape ya miyamiana bi kaikana e giuwe te yai kanim."

¹⁰ Kamaina bi Elaidiya i nawa Yalefatmo bi sauginemo taun ganakukuna mataetinemo i tavatava ba iwape i kita i laulaukai bi i waitalayena gado, "Aee, ġemoġemotina maso gauba ġaubona ledumo, kuna ġini te e tego." ¹¹ Kamaina bi i nawanawa gauba yaaina aubaina ba Elaidiya i giu munaġena gado, "Aee, kota buledi kwa vai natome."

¹² Bi iwape ena giu i waimunena gado, "Giukauwa em Maimaituwa yawayawasanina isanemo yà giugiuwem, te tagu mote lisigumo buledi. Bi lisigumo ba falawa ġaubo otina bi kota olip masina ġaubona sa kenakena. Bi tagu ba yà laulaukai, te yà nawa vanuwemo bi yà laubuka ġemota te ka kani bi mulinemo ba kani pekina ka peki."

¹³ Bi Elaidiya iwape i giuwena gado, "Geġa, mote kumai nuwaboya! Israeġ edi Maimaituwa i giu te falawa bi olip masina dubidi mote sima kovi, eete Maimaituwa nabu ya giukamaġe yovoġe dobumo. Bi kwa nawa vanuwemo te kuna giugiuna mainana kwa voye bi dolina buledi ġaubona aubaigu kwa gei buka. Bi nevana tam bi natum aubaimi kwa buka."

¹⁵ Elaidiya iwape i giugiuwena mainana i nawa bi i voye. Taunana aubaina laġan matabuna ba kani i kenakena Elaidiya bi iwape manatuna aubaidi. ¹⁶ Bi Maimaituwa taugiuwatana Elaidiya lisenemo i giugiuwapana mainana i tubuġa te falawa dubina bi olip masina dubina mote a kovi. ¹⁷ Laġan visa a kovi mulidimo iwape natuna i sida gulata te i peki. ¹⁸ Kamaina bi iwape, Elaidiya i giuwena gado, "Tam ba Maimaituwa taugiuwatana bai aubaina niga mainana lisigumo kuna voye. Tam niga ġome kuna tavana ba egu gebogebona kwa kamaġatidi bi natugu kwai peki ee?" ^{III}

^I Asela ba maimaituwa waivinina Bal mwanena. Mesapotomiya, Idip, Ponesiya bi Saliya lavedi a laulauduneyedi. Tana ba Keinan lavedi edi maimaituwa. ^{II} Isa Elaidiya banina ba BADA tana Maimaituwa. ^{III} Mba sauginemo lava ai sumaġa te sida bi peki ba Maimaituwa ena kovoġa gebogebona aubaina. Elaidiya ena miya

¹⁹ Bi Elaidiya i giuwena gado, "Natum ku natome." Bi Elaidiya gomana i avalu bi i saġa noke bena wail-abunemo bi Elaidiya ena ani kenamo i waikena. ²⁰ Bi tana, *BADA* lisenemo i laupalina gado, "Aee *BADA*, egu Maimaituwa bai aubaina niga pilipilina iwape kuna vite. Tana i waianinegu te ena vanuwemo yà miyamiya bi tam kuna voiye te natuna niganana i peki." ²¹ Bi tana ma faiona gomana i ġomotawi bi *BADA* lisenemo i laupalina gado, "Aee, *BADA* egu Maimaituwa, gomana yawasina kwa vite munaġe!"

²² Ġome *BADA*, Elaidiya ena pali i vaiye bi gomana i waiyawasani. ²³ Kamaina bi Elaidiya gomana i avalu yovoġe vanuwa dibunemo bi tinana i vite bi i giuwena gado, "Natum kwa kita i yawasana munaġa!"

²⁴ Kamaina bi iwape i giuwena gado, "Elaidiya, niganana kaka e sibe te tam ba Maimaituwa taugiuwatana bi *BADA* giuna kuna giugiuwena ba giukauwa."

Elaidiya bi Bal taugiuwatana

18 Kwalabu waifaionina noponemo Sameliyamo nabu mote i yovo lubu, te mba dobuna matabuna gomala i nawa yaġosi. Mba kalakaladadana mai i nawa wata. Bi *BADA*, Elaidiya i giuwena gado, "Kwa nawa ġalibona Aġab lisenemo bi tagu ġotona te nabu yà giukamaġe yovoġe."

¹⁷ Sauginemo ġalibona Aġab, Elaidiya i kitakita ba i giuwena gado, "Tam lavamana Israeġ dobuna taupapilipilina, ee?"

¹⁸ Bi Elaidiya, Aġab ena giu i waimunena gado, "Ei, tagu mote Israeġ dobuna taupapilipilina. Tam bi em magumagula waitedi *BADA* ena giuvavasaġa kona laukasaġaiġaiye bi Bal kona laulauduneye. ¹⁹ Tam niganana Israeġ lavedi matabudi kwa giuwedi te sa tava lisigumo, oya kamel dabanemo. Bi kota Bal taugiuwatana 450 bi maimaituwa waivinina Asela taugiuwatana 400 bi tedi mabai ġalibona waivinina Desabel yawai kanidina waitedi kwa natomedi."

²⁰ Taunana aubaina ġalibona Aġab Israeġ lavedi bi Bal taugiuwatana matabudi i yogedi te a tava kamel oyana dabanemo ai ġemotidi. ²¹ Ġome Elaidiya lava matabudi matedimo i moito bi i giuwedina gado, "Temi ma visa nuwalaġalaġa ko kaisako bamoda *BADA* bi Maimaituwa ba ko kaiwata, kota Bal bi Maimaituwa ba ko kaiwata." Ġome lava mote bai a giuwe.

²² Kamaina bi Elaidiya i giuwedina gado, "*BADA* taugiuwatana nopodimo ba tagu tauguġa yà miyamiya. ¹ Bi Bal taugiuwatana ba 450. ²³ Aubaida kau labu ko natomedi. Bi Bal taugiuwatana kau ġemota sa vai bi sa nigonigo te kai dabedimo sai dubu saġedi bi mote kai simai tuni. Bi tagu kau ġesau yà vai bi kauwina ġemotina yà voiye. ²⁴ Kamaina bi emi

waivini lisenemo ba Maimaituwa matana i sako yovoġe te ena gebogebo i kita bi natuna i peki. I Elaidiya ena giu ba ġalibona waivinina Desabel i giugiuwata, i ġoeġoe te maso Maimaituwa ena taugiuwatana i waipikidi. Aġab ena taupaula

maimaituwa lisenemo ko laupali bi tagu kota *BADA* lisenemo yà laupali. Bi ta kita te bamo maimaituwana bi kai yai vavanina ba tana taunana Maimaituwa giugiuwawina. Bi ġome lava matabudi ai anina."

²⁵ Bi Elaidiya, Bal taugiuwatana i giuwedina gado, "Temi kau ġemota ko vine bi ko kanonoġi te emi sewasewa. Temi kona wapa gulata, taunana aubaina sewasewa ko gei voiye bi kai komai tuni. Bi emi maimaituwa lisenemo ko laupali." ²⁶ Kamaina bi kau a vai bi a kanonoġi bi olta dabanemo a sako. Bi a laulau palina maimaituwa Bal isanemo olaolalemo eete suwalamodo bi kota a binabinauna gado, "Oo Bal, ema pali kwa vaiye!" Bi olta a voivoiyena a bigabiga wai kwaivivili. Bi Bal mote kalinedi i vaiye bi mote bai i tubuġa.

²⁷ Bi suwala modo palatinemo Elaidiya i wai namaġedina gado, "Kalinemi dididiginemo ko laupali! Giukauwa te tana maimaituwa! Augunai male ya wai nuwanoġonoġota gulata ee i nawa ginamuli ee bamo ya nawanawa ee ya kenakena te ko lainuwesi." ²⁸ Kamaina bi a binau gulata bi edi vaivai luvanemo taudiġa kepatemo bi naipimo tunidi a sesesedina eete kwasina ai tosidi. ²⁹ Tedi yaġolo a binabinauna eete aubiga lausewasewa ena suwala kauwa i vai bi mote bai i tubuġa ee mote kalinedi i vaiye bi i giuwatewatedi.

³⁰ Kamaina bi Elaidiya lava matabudi i giuwedina gado, "Ko nato lisigumo." Bi lava matabudi a nato a moito kwaivivili bi tana Maimaituwa ena olta a koikoi suwasuwana i laivaliu munaġe. ³¹ Bi ġakima 12 i tanodi te Israeġ damdi 12 nopodimo ba ġakima ġemoġemotaġa, mba damdi sa wai mataile. Bi isa Israeġ ba edi magula Deikap isana ġesauna *BADA* i vite. ³² Niga ġakimidimo *BADA* ani lauduneyena olta i voiye. Bi tana olta diyana tikwali ena ani velau i ġala waikwaivivili te luvana gauba dubidi 4, sa ġinidi te ya wanavu. ³³ Bi tana olta dabanemo kai i waidubu saġedi bi kau i nigonigo bi kai dabedimo i wai dubu saġedi bi i giuna gado, "Dubu ġemoġemotaġa ba 14 lita lavedi koi wanavudi te sewasewa ma kaina dabanemo ko ġini tawatawa."

³⁴ Mai a voiye mulinemo ba i giuwedina gado, "Kota ko voiye munaġe." Kamaina bi a voiye munaġe, "Kota koi faioni." Bi ai faioni. ³⁵ Te olta ena ani moito tikwalina a ġalaġalana gauba i wanavu.

³⁶ Bi aubigamo lausewasewa saugina i tava bi Elaidiya i moito nawa olta diyanemo bi i laupalina gado, "Oo *BADA*, Eiblaġam, Aisik bi Israeġ edi Maimaituwa, niganana kwa kamaġatim te tam Israeġ edi Maimaituwa bi tagu em taupaula bi niga kauwidi e voiyedina ba em giuvavasaġa luvanemo. ³⁷ Oo *BADA* egu pali kwa vai, te niga lavedi sa sibe te tam *BADA* Maimaituwa bi tam kaka nuwedi kwa vitali te sa nato lisimmo."

³⁸ Kamaina bi Maimaituwa ena kai i yovo bi sewase-wa, kai, ġakima bi doġa i kalaġosedi bi kota gauba tik-walimo i sosovi waiġasali.

³⁹ Bi sauginemo lava matabudi a kitakita ba a laudulu yovo doġamo bi kalinedi dididiginemo a binauna gado, " *BADA* tana taunana Maimaituwa! *BADA* tana taunana Maimaituwa!"

⁴⁰ Bi Elaidiya i giuvavasaġedina gado, "Bal taugiuwatana ko kaidididi, mote ġemota koma kita kamaġe bi ima naila ima nawa. Kamaina bi lava Bal taugiuwatana a kaidididi bi Elaidiya i waidoli nawedi Kison gwagwanemo bi ai peki kovidi."

⁴¹ Kamaina bi Elaidiya, Aġab i giuwena gado, "Kwa nawa, kwa kani bi kwa tego banina tagu nabu dididiga daguguna e vaiye ya natonato." ⁴² Bi Aġab i nawa i kani bi i tego bi Elaidiya i saġa oya kamel dabanemo bi i laudulu solana tuwapekana gavogavodimo bi i laupali.

⁴³ Ġome ena taupaula i giuwena gado, "Kwa nawa bi nisa yawaninaġa kwai kita nawa." Kamaina bi ena taupaula i nawa bi nisa yawaninaġa i waikita nawa bi i nato munaġa te i giuna gado, "Tagu mote bai yà kita." Elaidiya mala 7 ena taupaula i giuwe, te ya nawa yai kita.

⁴⁴ Bi nawa wai 7-nemo ena taupaula i tava munaġa bi i giuwena gado, "Yada ġaubona e kita, kitana mai lava nimana nisaġa i saġasaġa."

Kamaina bi ena taupaula i giuwena gado, "Kwa nawa bi Aġab kwa giuwe, te ena seliotmo ya gelu bi ya munaġa makai muliġa kaka nabu ya miyagudu."

⁴⁵ Noi taunana te yada i waidudubala bi nabu nuwana tava. Kamaina bi nabu dididiga ma yavayavali-na i miya kuluva. Ġome Aġab ena seliotmo i miya saġa bi velau i nawa Diyesalel tauninemo. ⁴⁶ Kamaina bi Bada, Elaidiya ġailisi dididiga i vite bi ena gala i saġe ena dagilolomo i tagini bi i velau Aġab ena seliot i ġose kamaġe bi i nawa Diyesalel lisiinemo i gei tava.

Elaidiya i naila i nawa Sainai oyanemo

19 Bi sauginemo Aġab vanuwemo i tava ba bai matabuna Elaidiya i voivoiyena ġalibona waivinina Desabel i tainuwatau. Bi bainewa Elaidiya, Bal taugiuwatana kepatemo i waiwaipekidina. ² Kamaina bi Desabel giu i giukamaġe Elaidiya lisiinemo bi i giuwena gado, "Niga saugina bokina mainana yài pekim bainewa Bal taugiuwatana kuna waipekidina mainana. Bamoda mote yama voiye ba ya laulaupali te maimaituwa sa kovoġigu bi kota sai pekigu."

³ Kamaina bi Elaidiya i naila bi ena yawasana aubaina i velau i nawa. Bi sauginemo Biyasiba taunina Diuda noponemo i tava ba ġome ena taupaula i ġose kamaġe. ⁴ Bi laġan ġemota noponemo tana taunaġa kalakalalemo i nawa aupom. Bi kai isana ġiliġili pakanemo i tava bi i miya tulu bi peki aubaina i lau-

palina gado, " *BADA*, tagu kamaina, i visu te egu yawasana kwa kaikamaġe. Tagu kaikana e peki mai egu magumagula pekipekidi." ⁵ Kamaina bi i guli yovo, i kena te i wainuwayavuġa.

Bi aneya i waimaġemoti te i lainuwesi bi i giuwena gado, "Ku kena moito bi kwa kani." ⁶ Elaidiya i kena moito bi i wai laulaukita ba buledi gabugabuna bi gauba dubina kununa yawannemo a kenakena. Kamaina bi buledi i kani bi gauba i tego bi i guliyovo te i kena munaġa.

⁷ Kamaina bi *BADA* ena aneya i lainuwesi munaġe bi i giuwena gado, "Ku kena moito bi kwa kani bagibagi. Banina maneka i lofa bi mote kuma voiye ba mote luvam te kwa nawa." ⁸ Taunana aubaina i kena moito bi buledi i kani bi gauba i tego. Bi yasidimo i babalana laġan 40 bi dudubala 40 te Maimaituwa ena oya Sainaimo i tava. ⁹ Bi mba dudubalinemo ba guba noponemo i sola nawa te i kena.

BADA, Elaidiya lisiinemo i laumaġata

Bi dudubalemo *BADA*, Elaidiya i giuwena gado, "Tam niga ġome bai kwa voivoiye."

¹⁰ Bi Elaidiya i giuna gado, "Maimaituwa ġaiġailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumġa aubaim e noyanoya. Bi geġa te Israeġ lavedi em waianina bagibagina a daboke bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguġa ya miyamiya bi niganana sa ġoeġoena kota sai pekigu."

¹¹ Bi *BADA* Maimaituwa Elaidiya i giuwena gado, "Kwa laupotiyovo bi kwa nawa oyamo bi matagumo kwa moito."

Kamaina bi Elaidiya i nawa oyamo i moito. Bi *BADA* matanaġa i natonato bi yavala bagibagina i laulausuve te oya i nuwagunevi, te ġakima a dabalala bi *BADA* mote yavalemo. Bi yavala mulinemo ba yoyo bi *BADA* mote yoyomo. ¹² Bi yoyo mulinemo ba kai menamenana bi *BADA* mote kai menamenanemo. Bi kai menamenanana mulinemo ba waikasakasavena i vaiye.

¹³ Bi sauginemo i vaivaiye ba ena gala i solu yovoġe matana i waigove bi i potiyovo guba mataetinemo i moito. Kamaina bi kalina i giuwena gado, "Elaidiya niga ġome bai kwa voivoiye?"

¹⁴ Bi Elaidiya i giuna gado, "Maimaituwa ġaiġailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumġa aubaim e noyanoya. Bi geġa te Israeġ lavedi em waianina a daboke bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguġa yà miyamiya bi niganana sa ġoeġoena kota sai pekigu."

¹⁵ Kamaina bi *BADA* i giuwena gado, "Bamo etanaġa kuna saġasaġana kota maiġa kwa munaġa, te kwa nawa Damaskas kalakalalelenemo. Bi sauginemo ġome kuna tavana ba kwa nawa taun noponemo bi Eisel dabanemo buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba Sailiya edi ġalibona. ¹⁶ Bi Nimsi natuna Yeġu

dabanemo buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba Israeġedi ġalibona bi Safeti natuna Elisa, Eibol Meġola lavana dabanemo buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba gabum ya vai te taugiuwatana. ¹⁷ Bi aiyai Eisel lisinemo i naila i nawana ba Yeġu yai peki. Bi mabai Yeġu lisinemo a naila a nawana ba Elisa yai pekidi. ¹⁸ Bi Israeġedi lavedi 7 tausan mabai mote Bal a lauduneyedi bi aluwidi mote ai suluvedi, tedi ba sa miya."

Maimaituwa Elisa i yoge

¹⁹ Kamaina bi Elaidiya i nawa te Safeti natuna Elisa i banavi ena daibimo i suwasuwata. Bi ġome ba anisuwata bulumakau labulabuġa wapedi 12 bi wai 12-na i suwasuwatae. Bi i nawa lisinemo te ena kwama i vai te Elisa dabayalonemo i wailauvana bi i nawa. ²⁰ Kamaina bi Elisa i velau Elaidiya mulinaġa bi i giuwena gado, "Aee kwai aninegu te ya nawa tamagu bi tinagu yai yeboned i bi yài suluvedi kaka yà nato te yà kaiwatam." Ġome te Elaidiya i giuwena gado, "Kwa nawa bi bai lisimmo e voivoiyena kwa noġoti." ²¹ Kamaina bi Elisa i munaġa ena daibimo ena bulumakau labu i waipekidi. Bi ani suwata kaidi i koisuwesuwedi bi musala i laugabusila bi lava i vitedi a kani. Ġome te Elisa i nawa bi Elaidiya aubaina i waitaupaula.

BADA Elaidiya i nawe malamo

² Sauginemo BADA maso yavala vilivilitoto Elaidiya i saġe i nawena malamo ba Elaidiya bi Elisa Gilgal a ġose bi a nawa. ² Bi ġome Elaidiya, Elisa i giuwena gado, "Niga ġome kwa miyamiya, BADA i giukamaġegu te yà nawa Betel."

Geġa te Elisa i giuwena gado, "BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem." Taunana aubaina labuidi a nawa Betel.

³ Bi ġome taugiuwatana dubudi Betelmo a miyamiyana Elisa a giuwena gado, "Kuna sibe ee geġa te niganana Maimaituwa em bada ya nawe malamo?"

Bi Elisa i giuwedina gado, "Ei, e sibe bi koma giugiuwata."

⁴ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, "Elisa, niga ġome kwa miyamiya, BADA i giuwegu te yà nawa Deliko tauninemo."

Bi geġa te Elisa i giuna gado, "BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem." Kamaina bi a nawa Deliko.

⁵ Bi Deliko tauninemo taugiuwatana dubudi a miyamiyana a tava Elisa lisinemo bi ai talayena gado, "Kuna sibe ee geġa te niga laġanina ba Maimaituwa em bada ya nawe malamo?"

Bi Elisa i giuwedina gado, "Ei, e sibe bi koma giugiuwata."

⁶ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, "Elisa niga ġome kwa miyamiya bi BADA i giuwegu te yà nawa Diyoudan gaubinemo." Bi Elisa i giuwena gado, "BADA

miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem."

Kamaina bi labuidi a nawanawa, ⁷ ba taugiuwatana dubudi nopodimo olooloto wapedi 50 muliġa a nawa. Bi Diyoudan gaubina diyanemo Elaidiya bi Elisa a va-moito bi taugiuwatana ba ġotona manekemo a va-moito bi tedi a wai kitawatedi. ⁸ Bi Elaidiya ena kwama i kaikamaġe, i vilinoku bi kwamanemo gauba i kwapu. Kamaina bi gauba i nuwadaili te doġa ġasaġasalinaġa labuidi a damana noi nevanemo.

⁹ Sauginemo noi nevanemo a tava, Elaidiya, Elisa i giuwena gado, "Kwa giuwegu bai aubaim yà voiye, muliġa kaka BADA ya nawegu malamo?"

Bi Elisa i giuwena gado, "Aee, ġailisi wailautawina lisimmo kwa vitegu bi gabum yà vai te taugiuwatana edi bada." ^I

¹⁰ Bi Elaidiya i giuwena gado, "Kauwa dididiga kunai baġaye. Bamoda kwa kitagu bi BADA ya vai naweguna, kaka bai kunai baġaena kwa vai. Bamoda mote ima tubuġa ba geġa."

¹¹ Tedi etaġa ai giugiu bi a nawanawa te osi bi seliot mavavavanidi ai maġemoti te Elaidiya bi Elisa i dailidi. Bi yavala vilivilitoto i yovo te Elaidiya i vilivai te i nawe malamo. ¹² Elisa mainana i kitakita ba i binauna gado, "Aiyoi Tamagu! Tamagu! Israeġedi seliot bi osi tauvelauredi tagu e kitedi." Bi Elaidiya mote i kita munaġe. Kamaina te nuwaboya matailina ba ena kwama i lisi labu.

¹³ Bi sauginemo BADA, Elaidiya i nawenawe ba ena kwama i kuluva doġamo. Ġome Elisa kwama i vai bi i munaġa, Diyoudan gaubina diyanemo i moito. ¹⁴ Bi tana Elaidiya ena kwama i kuluva bi i vaivaina, kwamanemo gauba i kwapu bi i binauna gado, "BADA, bamo, Elaidiya ena Maimaituwa?" Sauginemo Elisa gauba i kwapukwapu ba i nuwadaili bi i damana munaġa noi nevanemo. ^{II}

¹⁵ Bi Delikomo ġome taugiuwatana dubudi bi tedi ġotona manekemo, a kita te bai i tubuġa bi a giuna gado, "Elaidiya ena ġailisi ba niganana i damana Elisa lisinemo!" Kamaina bi a nawa Elisa lisinemo bi matanemo a laudune yovo doġamo, ¹⁶ bi a giuwena gado, "Tama ġaiġailisimai bi wapamai 50. Bi kwai aninimai te ka nawa em bada ka tavuġe. BADA Aluwina male em bada i avalu nawe oya dabanemo e gwagwamo i sako." Bi Elisa i giuwedina gado, "Geġa, koma nawa." ¹⁷ Bi tedi a lauyavivavi bi a voiye te i waidabauba taunana aubaina i waianinedina gado, "Kamaina ko nawa." A nawa bi laġan faiona ai tavutavu bi mote a banavi. ¹⁸ Bi Elisa Delikomo i miyamiya bi sauginemo a tava munaġa ba i giuwedina gado, "E giuwemi te maso mote ko nawa."

^I Israeġedi lavedi edi vaivaimo gomana tautuwaġa gagasa wailautawina ya vai. Elisa mba taunana Elaidiya lisinemo ya waibaġaye te maso gabuna i vai. ^{II} Niga kauwina ya kakamaġati te Elisa ba Elaidiya epaiyanina tana Elaidiya ena ġailisi bi ena waibada ya vai (Ġaliġalibona edi buka dolidolina ko kita 19:19).

Elisa bi Sunem waivinina

⁸ Laġan ġemota Elisa i nawa Sunem tauninemo. Bi ġome waivini waiguyauna i miyamiya. Tana Elisa i giu vavasaġe te ya nato ena vanuwemo bi ya kani. Bi laġan muliġa maiġa i nawana ba maso i nato lisinemo i kanikani. ⁹ Bi waivini mwanena i giuwena gado, “Bada, niga olotona tagu e sibe, laġan wapawapa niga maiġa ya nawanawa tana Maimaituwa taugiuwatana laukaina. ¹⁰ Bi i visu te eda vanuwa dabanemo ena gabu ta voiye. Bi ena ani kena, ena bena, ena ani miya bi kwadam ta sivudi. Bi sauginemo i tavana ba ġome ya kenakena.”

¹¹ Bi laġan ġemota Elisa i tava Sunem tauninemo ba i saġa noke vanuwa dabanemo, ena ani kenamo bi i guliyoivo i waiyawasi.

¹⁴ Elisa ena taupaula Geġasi i waitalayena gado, “Bai visuwisuna niga waivinina aubaina ta voiye?” Bi Geġasi i giuna gado, “Tana mote i wainatuna bi mwanena kaikana i magula.”

¹⁵ Kamaina bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Kwa yoge ya saġe.” Bi Geġasi waivini i yoge te i saġa mataetamo i moito. ¹⁶ Bi Elisa i giuna gado, “Niga mainana laġannemo bokina kwalabunemo ba gomana olotona nimamo kwa bewabewa.”

Bi waivini i giuna gado, “Tam ba Bada taugiuwatana mote kuma kaiyovuġegu bi tagu ba em taupaula.”

¹⁷ Kamaina bi waivini i bwaga bi mba laġannemo mainana kwalabu ġesaunemo i wainatuna, maibena Elisa i giugiuwena luvanemo.

Elisa lava 100 i wai kanidi

⁴² Bi sauga ġesaunemo oloto ġemota Bal-Salisa tauninaġa i tava. Bi mba kwalabunemo witi a geigei losina falawa wapedi 20 a voyedi bi kota witi baikina Elisa i vite. Bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Lava kani kwa vitedi te sa kani.”

⁴³ Bi ena taupaula i giuna gado, “Waye! Niga mote luvana te lava 100 sa kani.” Bi Elisa i giuna gado, “BADA i giu te lava sa kani bi mulinemo kani nevana ya kena gwasa, taunana aubaina kwa vitedi.”

⁴⁴ Kamaina bi taupaula lava kani i vitedi. Bi lava a kani te a kani nonoġa bi kani nevana i kena gwasa, BADA i giugiuna luvanemo.

Elisa, Naman i wai yawasani

⁵ Sailiya edi ġalibona ena tauwaiġaviya edi bada dididigina isana Naman. BADA i sagu te kedi ġaviya a lauyovoġedi. Ġome Sailiya ġalibonana i kita te, Naman ba lava laukaina bi lava a vivivile kauwe. Bi tana ba tauwaiġaviya laukaina bi sida kapa i vai.

² Sailiya lavedi wala a nawa Israel lavedi a waiġaviye-di te waivini guguġinina ai dolivai te Naman mwanena ena taupaula. ³ Bi muliġa taupaula guguġinina ena ba-

da waivinina i giuwena gado, “Bamoda Naman maso i nawa Sameliya bi taugiuwatana i kita bi ena sida kapa maso i waiyawasani.”

⁹ Kamaina bi Naman ena seliotmo i gelu bi i nawa Sameliya bi Elisa ena vanuwa ganakukuna mataetinemo i vamoito. ¹⁰ Bi Elisa giu i giukamaġena gado, “Kwa nawa bi Diyoudan gaubinemo mala 7 kwa asiwa. Bi tunim ya visuwisu bi kwa yawasana.” ^{II}

¹¹ Bi geġa te Naman ma medimedina i nawa bi i giuna gado, “Ei noġotana bena ya yovo, ya moito bi aubaigu ya laupali ena Maimaituwa lisinemo bi ni-mana yai kwade tunigumo bi yai yawasanigu.

¹² Damaskasmo gauba Abana bi Fafa mote a visu gulata, ee? Maso ġome e asiwa bi e yawasana.” Taunana aubaina ma medimedina i nawa.

¹³ Bi Naman ena taupaula i nawa lisinemo bi i giuwena gado, “Egu Bada bamoda taugiuwatana i waibaġam te noya dididiga kwa voiye ba maso kuna voiye. Taunana aubaina kwa nawa bi bai taugiuwatana i giuwemna kwa voiye te kwa asiwa bi kwa yawasana.”

¹⁴ Taunana aubaina Naman i nawa Diyoudan gaubinemo bi mala 7 i asiwa maibena Maimaituwa taugiuwatana i giugiuwena mainana. Kamaina bi Naman tunina i nuwa yaġosi maibena gomana tunina bi i yawasana munaġa.

¹⁵ Ġome te Naman bi ena taupaula a munaġa Maimaituwa taugiuwatana lisinemo. Bi Naman i nato Elisa matanemo i moito bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Niganana kaka e sibe te bamo mote maimaituwa ġesaudi dobumo geġa te Israel edi Maimaituwa taunaġa. Taunana aubaina, aee, niganana em taupaula lisigumo puyo kwa legaudi.”

¹⁶ Bi geġa te taugiuwatana i giuna gado, “Giukauwa, BADA ya miyamiya, tana taunana ena taupaula tagu bi isanemo yà giugiu te puyo mote yàma legaudi.” Avena te Naman, i giu vavasaġe te maso puyo i legaudi bi geġa te Elisa i daboka.

¹⁷ Kamaina bi Naman i giuwena gado, “Bamoda kwai aninegu te niga dobuna doġana ġotona yà ġalavai bi egu donki labu sai geludi te yà nawe egu dobumo. Niganana bi noke i saġa i nawana ba maimaituwa ġesaudi lisidimo mote yàma laupuyo ee sewasewa yàma gabudi. Bi olta yà pati te Israel edi Maimaituwa taunaġa lisinemo yà lausewasewa. ¹⁸ Bi yà noġonoġoti te BADA egu gebogebo ya noġotikamaġe sauginemo egu ġalibona yai saguye bi ka nawa Sailiya edi maimaituwa Limon ^{III} ani laudunena vanuwinemo bi laġaninemo ka lauduneyena ba BADA maso egu gebogebo i noġotikamaġe.”

¹⁹ Kamaina bi Elisa, Naman i giuwena gado, “Ma nuwaubam kwa nawa.” Ġome te Naman i nawa.

Israel edi ġalibona Aġab i peki. Tana mulinemo ba Israel lavedi edi ġaliġalibona ġesaudi a moito

^{II} Mosis ena waiġake i giu te sida kapa lava bi i vaina ba ya kamilamila (Livi 13:3 ko kita). ^{III} Limon ba Asailiya lavedi edi maimaituwa.

saġa. Bi tedi Sameliya tauninemo a miyamiya eete Osey a saġa i waibada. Bi muliġa te Asaliya lavedi edi tauwaiġaviya Israel lavedi a lauyovoġedi.

Israel lavedi gebogebo a voiye aubaina Asaliya a yovo a pani nawedi

⁵ Bi muliġa Asaliya edi ġalibona ena tauwaiġaviya waitedi a yovo Israel dobuna ai ġaviye. Tedi Sameliya taunina ganakukuna mataetina a miya gudu bi a waiġaviyena eete kwalabu faiona a kovi. ⁶ Bi Osey a Israel edi ġalibona ena waibada kwalabu wai 9-nemo, Asaliya edi ġalibona Sameliya taunina i lauyovoġedi bi Israel lavedi a pani nawedi Asaliyamo. Ġome kaka ġesaudi a nawedi Ala tauninemo, ġesaudi a nawedi Ġabo gaubina diyanemo dobu isana Gosen bi ġesaudi Mediya taunidiġa a sivu nawedi.

⁷ Asaliya lavedi a yovo bi Israel lavedi a pani nawedi banina edi Maimaituwa a laukasaġaiġaiye bi maimaituwa ġesaudi a laulauduneyedi bi gebogebo a voivoiyedi. Maimaituwa taunana wala Idip ġalibonana ena waibadamo a miyamiya bi i kapotiyovodi. ⁸ Israel lavedi wali dobu lavedi edi vaivai bi edi koikoitau a laulauduneyedi. Mba dobudi lavedi taudidi dolinemo Keinan dobunemo a miyamiyana BADA i kwavivaidi. Bi Israel lavedi a laulauduneyedina banina edi ġaliġalibona koikoitau a laulauduneyedi bi edi kauwa gebogebodi taudidi a kaikaiwatedi. ⁹ Bi Israel lavedi gebogebo ġesaudi kandavonemo a voivoiyedi bi BADA edi Maimaituwa matanemo mote i visu. Bi edi tauniġa bi edi malagai keikeilikidiġa edi anilaudune gabudi a ġaledi. ¹⁰ Tedi oya dabediġa bi kai waguludiġa maimaituwa waivinina Asela aluwina ai moito nawedi.

Lava tabudi a tava Israel dobunemo a miya

²⁴ Bi Asaliya ġalibonana, Babilon, Kuta, Ava, Amat bi Sepaviam taunidiġa lava i natomedi bi Sameliya noponemo taun matabudi nopodiġa i waidubu nawedi. ²⁵ Bi tedi ġome a tava bi a miyana mote BADA a laulauduneyeye, taunana aubaina laiyon i giukamaġedi te ġesaudi ai pekidi. ²⁶ Bi lava Asaliya ġalibonana a giuwena gado, "Lava kuna nawedi Sameliya tauninemo kuna sivudi bi sa miyamiyana, mba dobuna ena maimaituwa bi ena vaivai mote a sibe, taunana aubaina laiyon i giukamaġedi te sa waipekidi."

²⁷ Asaliya edi ġalibona i giuna gado, "Pilisi ġemota ko giukamaġe ya munaġa Sameliyamo. Bi ġome ya miya bi mba dobuna maimaituwana ena vaivai lava yai lovelovedi." ²⁸ Taunana aubaina Pilisi ġemota wala a panipani natomena Sameliyamo a giukamaġe Betelmo bi lava ġome i wailovelovedi te bainewa Maimaituwa sa lauduneyeye.

²⁹ Bi lava mabai Sameliyamo a tavatavaitedina yaġolo te edi koikoitau a voivoiyedi. Bi Israel lavedi edi maimaituwa ġesaudi wala a voivoiyedina anilauduneyedi gabudimo a sivudi bi a laulauduneyedi. I

Diuda edi ġalibona Esekaiya

18 Ela natuna Osey a Israel edi ġalibona bi ena waibada kwalabuna waifaionemo Eiġes natuna Esekaiya Diuda edi ġalibona, kota Diudiyamo waibada i vai. ² Bi ena kwalabu 25 bi Yelusalem i waibadae eete kwalabu 29 a kovi. Bi tinana ba Abi, Sakalaiya natuna. ³ Bi tana ba ena kauwa a visu Maimaituwa matanemo maibena ena magula Deivida. ⁴ II Bi Esekaiya tana laudune kaikaiyovudi gabudi i dousuwesuwedi bi edi anivivila ġakimidi a wai moitodina i waidoukivikividi bi Asela aluwina kaidi a wai moitodina i oii kamakamaġedi. Bi Mosis wala bamo blonsimo mwata aluwina i voiye bi Israel lavedi a wai isana mwata Neustan aluwina lisinemo piupiu a gabudi bi a laulausewasewa, vaitena i waidoukotokoto. III

⁵ Bi Esekaiya tana Israel edi Maimaituwa i waisumaġe bi i laulauduneyeye. Mba laġannemo mote bamo mai ġalibona ġesaudi Diuda noponemo, mote mai ġaliġalibona mulinemo e ġaliġalibona matanemo. ⁶ Tana BADA i waisumaġedidi bi kaiwatana mote i kaisako bi BADA ena waiġake Mosis i vitevitena i kaiwata kauwe. ⁷ Tana BADA vaitena aubaina te noya i voivoiyedina ba didimanidi. Tana Asaliya edi ġalibona i waiġaviye bi mote aubaina i noya. ⁸ Bi tana Filistiya lavedi i lauyovoġedi, malagai keikeilikidimo te taunananakidimo bi i nawa te Gasa taunina palatina. *Sauginemo ġalibona Esekaiya i peki bi natuna Manasa ena gabu i vai.*

Diuda edi ġalibona Manasa

21 Mba laġannemo Manasa ena kwalabu ba 12 bi i wai ġalibona bi Yelusalem i waibadaena ba kwalabu 55 a kovi. Bi tinana isana ba Ġebsiba. ² Bi Manasa BADA i laukasaġaiġaiye te lava mabai Keinan doġanemo a miyamiya bi BADA i kwavivaidi, muliġa kaka Israel lavedi a tava. Mba lavedi edi vaivai gebogebodi i kaikaiwatedi. ³ Bi anilaudune gabudi tamana i kaka gebogebodina i ġala munaġedi bi kota olta i voiyedi Bal anilauduneyena. Bi kai taditadina maimaituwa waivinina Asela aluwina i voiye, maibena wala Israel edi ġalibona Aġab. Bi kota Manasa kipola i laulauduneyedi. ⁴ BADA i giuna gado, Yelusalem ba tagu anilauduneyegu bi geġa te tana, BADA ena vanuwa noponemo maimaituwa ġesaudi edi olta gabudi i voiyedi. ⁵ Bi kota BADA ena vanuwa ganakukuna noponemo ani waiġemota gabunemo olta labu i ġaledi te kipola anilauduneyedi. ⁶ Manasa natuotina kaimo i lausewasewaye kota yabune bi ginauli kauwidi i voivoiyedi bi tauwaidoġadibu bi alualuwa waitedi a

I *Niga gabudimo Israel lavedi maimaituwa kaikaiyovudi wala a laulauduneyedi.* II **18:4** Nam 21:9 III *Wala nove kalakalalemo a miyamiya bi sauginemo mwata i kalatidina mwatana aluwina a kita bi a yawawayasana. Bi niganana ba lisinemo sa laulau sewasewa maibena maimaituwa. Asela ba Keinan edi maimaituwa waivinina (Nambas 21:9 ko kita).*

waigiugiu bi kalinedi i kaikaiwatedi. ¹ Tana gebogebo nananaki otidi i voivoyedi aubaina te *BADA* i medi gulata.

¹⁰ Bi *BADA*, taugiuwatana lisidimo i giuna gado, ¹¹ “Diuda edi ġalibona Manasa gebogebo nananaka otidi i voyedi mote mai Keinan lavedi. Bi lava i voyedi te ena koikoitau a lauduneyeye bi gebogebo a voivoyedi. ¹² Taunana aubaina *BADA* Islael edi Maimaituwa i giuna gado, kauwa wainuwa nainailidi Diuda bi Yelusalem lisidimo yà voiyedi. Bi mba sauginemo mabai niga kauwidi wainuwa nainailidi sa vaiyedina ba sa naila. ¹³ Bi tagu Yelusalem lavedi yà kovoġidi, maibena Sameliya bi Islael ġalibonana Aġab ena tubulelesa waitedi e kovokovoġidina. Tagu mainana yà voye, maibena lava aboma ya koġa bi ya waik-abubutawana. ¹⁴ Bi egu lava miyamiya bagibagidi kauwa gebogebodi a voiyedi, taunana aubaina edi ġaviya sa laukivigebogeyedi bi edi ġonaġona sa kwayavaidi.

¹⁵ “Tagu mainana yà voyena banina egu lava a voiyegu te e medi, nove edi magumagula Idipmo a potipotiyovona sauginemo bi i saġa te niganana.”

¹⁶ Manasa lava yabayababa i waipekidi bi Yelusalem taunina isuna te isuna kwasina i nawa yaġosi. Bi kota Diuda lavedi nuwedi i wailausoludi te koikoitau a laulauduneyedi bi *BADA* matanemo gebogebo a voivoye.

¹⁸ Manasa i peki bi tamana ena animiyamo belana daibina isana Usa noponemo a dobo. Bi natuna Amon i saġa te tamana ena gabu i vai.

Diuda edi ġalibona Amon

¹⁹ Mba sauginemo Diuda edi ġalibona Amon ena kwalabu 22 bi tamana gabuna i vai. Bi tana Yelusalem i waibadaena kwalabu labu. Bi tinana Alus tana ba Mesulamet natuna bi Yobat lavana. ²⁰ Amon Maimaituwa i laukasaġaiġaiye maibena tamana Manasa. ²¹ Bi Amon tamana pesina i vai bi ena vaivai i kaiwata bi koikoitau i laulauduneyedi. ²² Tana tamatamana edi Maimaituwa ena waiġake i miya tautauliyedi. ²³ Bi ġalibona Amon ena waibabada ġesaudi ai ogatala bi ena vanuwa noponemo ai peki.

²⁴ Bi Diuda lavedi ġesaudi a miya moito te ai ogatala bi Amon tauwaipekina ai pekidi bi natuna Dosaiya a sako saġe te i waibada.

Diuda edi ġalibona Dosaiya

²² Mba sauginemo Dosaiya ena kwalabu 8 bi tamana gabuna i vai te Diuda edi ġalibona bi Yelusalem noponemo i waibadana ba kwalabu 31. Bi tinana ba Yedida bi Yedida tinana ba Adaiya tana ba Boskat lavana. ² Dosaiya ena wai bada i visu Maimaituwa matanemo bi ena magula Deivida i

¹ Niga kauwidi a voiyedi bi Mousis ena waiġake a laulau kasaġaiġaiye (*Waiġake 18:14 ko kita*).

voivoyena mainana i voye bi Maimaituwa ena waiġake matabudi i kaikaiwatedi.

Dosaiya lava ġesaudi i giuwedi te BADA ena vanuwa sa laivaliu. Bi laġannemo a lailaivaliu ba Mousis ena waiġake bukana a banavi bi a vai natome Dosaiya a vite.

¹¹ Sauginemo waiġake bukana a iyevi bi ġalibona i vaivaiye ba nopona i kalati bi ena gala i lisi kamaġe. ¹² Bi Pilisi Ġilkiya, Safet natuna Aġikam, Mikaiya natuna Akbo, Safet ba ediya taugiluma bi Asiya ba ġalibona taulaididimanina. Tana i giuna gado, ¹³ “Eda magumagula niga bukana bai i giugiuwena mote a kaiwata. Bi mote a giuweda te maso te kaiwata. Taunana aubaina Maimaituwa lisidimo i medi gulata. Ko nawa pali vanuwinemo te tagu bi Diuda lavedi matabuda aubaida Maimaituwa koi baġa.”

Bi Dosaiya ena tauwaibada ġesaudi i giukamaġedi BADA taugiuwatana ġemota lisinemo. Bi taugiuwatana waivinina, niga giuna i giukamaġe munaġe ġalibona lisinemo.

¹⁶ “*BADA* niga mainana i giu, ‘Egu lava Diuda a dabokegu bi maimaituwa ġesaudi lisidimo a laulausewasewa bi gebogebo ġesaudi a voivoyedi taunana aubaina lisidimo e medi gulata. E medina Yelusalem lisidimo mote aiyai kaka ima ka tautaugu, kamaina te ya tubuġa.’ Niga mainana Maimaituwa i giu, ‘Tagu kaka Yelusalem lavedi matabudi yà kovoġidi, maibena bukamo gilugillumimina ġalibona i iyeiyevina mainana ya tubuġa.’ ¹⁸ Bi ko munaġa te Diuda edi ġalibona ko giuwena gado, ‘Bada Islael edi Maimaituwa niga mainana i giu: Tam buka gilugillumina wadubonemo kuna vaiye. ¹⁹ E giuna gado, niga dobuna kaka yà kovoġi te ya pupu. Tam Maimaituwa matanemo kuna sako yovoġem bi maġabam em gala kuna lisi kamaġe te dobu bi lava aubaidi kuna laukuvasa aubaina em pali e vaiye. ²⁰ Taunana aubaina kovoġa e giugiuwapa payena ma miyammo mote ima tubuġa bi ma nuwaubam kwa peki.’ Kamaina bi waivini ena giu a vai a munaġena ġalibona lisinemo.”

Dosaiya Waianina i laivaliu

²³ Kamaina bi ġalibona, waibabada Yelusalemmo bi Diuda nopodimo i giuwedi a tava ai ġemotidi. ² Bi Diuda bi Yelusalem lavedi, pilipilisi, taugiuwatana bi lava matabudi nananakidi te keikelikidi waitedi a saġa a nawa *BADA* ena vanuwinemo. Kamaina bi waianina bukana gilugillumina *BADA* ena vanuwinemo a banabanavina, a wai beyavaiye bi i iyevi. ³ Kamaina bi ġalibona Pali vanuwina noponemo duġumoito diyanemo i moito bi *BADA* matanemo i giuwapa te ena waianina i laivaliu te *BADA* ena giuvavasaġa bi ena waiġake bukamo ba ya kaiwatedi. Bi kota lava matabudi a giuwapa bi ai anina te *BADA* sa kaiwata. ⁴ Kamaina bi ġalibona Dosaiya bi Pilisi

sağasağa guletina Ğilkaiya bi ena tausagu pilipilisi bi mataeta taulabena i giuwedi te palivanuwina noponemo Bal, maimaituwa waivinina Asela bi kipola ani lauduneyedi ğoneğonedi ai yovodi. Bi ğalibona Yelusalem taunina mulinemo Kidlon gwagwanemo i wai kalağosedu bi pumedi i nawedi Betelmo.

Kamaina bi Dosaiya, Diuda bi Israel dobudi i nawa yağosidi bi lava koikoitau a laulauduneyedina gabudi i kagebogebody bi koikoitau edi pilipilisi noyamo i waipotiyovodi.

Bi ğaliğalibona mabai Dosaiya a kaikawatana ba gebogebo a voiye bi mote Maimaituwa a vivile.

Diuda lavedi giuwapa BADA matanemo mote a kaididi

¹⁴ Edi babada pilipilisi bi lava matabudi BADA matanemo mote ai patutu kauwa. Tedi dobu ğesaudi lavedi edi vaivai gebogebody a kita vaidi bi a kaikawatedi bi Yelusalemmo Pali vanuwina waiyawa nopona a kamilamila.

¹⁵ Edi magumagula edi BADA, Maimaituwa giu i giukamağe taugiuwatana lisidiğa te lava sa tainuwataudi banina lava i launuwatoiyedi. ¹⁶ Bi tedi Maimaituwa taugiuwatana ai gwaigwaiyedi, kalinedi mote a vaiyedi bi a viviledi. Tedi niga mainana a voivoiyedi aubaina BADA ena medi ena lava lisidimo i didiga gulata bi mote aiyai ğemoğemotina ima gudu.

Babilon lavedi Yelusalem a ka gebogebo

¹⁷ Taunana aubaina Maimaituwa Babilon lavedi edi ğalibona Nebukednesa i voiye te ena tauwaiğaviya vaitedi a nato bi Diuda edi oololoto valivaliudi ai pekididi. Bi ğesaudi a kwavi nawedi te pali vanuwinemmo. Te lava valivaliudi bi magumagulidi, oololotodi te waiwaivinidi ğesaudi ai pekidi bi mote a launuwatoiyedi. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwa ğonağonana wainuwawaivaidi bi ğalibona ena waibabada edi ğonağonana nananakidi te keikeilikidi matabudi a nawedi. ¹⁹ Bi Maimaituwa ena vanuwa a gabugolu bi malagai dididiga Yelusalem ganakukuna a dou suwasuwa, vanuwa nananakidi a gabudi bi ğonağonana wainuwawaivaidi matabudi a kagebogebody.

²⁰ Bi Diuda lavedi mabai mote a wai pekidi, taudidi a pani nawedi Babilonmo te ğalibona aubaina ai tau-paula. Bi ğome a waitaupaulana eete Pesiya dobuna waibada i vai. ²¹ Lağannemo Israel lavedi edi dobumo a miyamiyana ba mote bamo kwalabu ğemota doğa a kitakamağe i wai yawasi lubu. Taunana aubaina lağannemo a pani nawedi Babilonmo ba mulidimo kwalabu 70 nopodimo mba doğana i waiyawasi, ^I maibena taugiuwatana Delimaiya i giugiuna luvanemo.

²² Pesiya ğalibonina Saelus ena waibada kwalabuna dolidolinemo, BADA niga kauwina taugiuwatana Delimaiya i giugiuwena mainana i tubuğa. BADA, Saelus i

I Waiyawasi lanğanna giuna ba Livai 25:1-7 i giugiuna luvanemo doğa i waiyawasi.

lauetadoliye te ena giuvavasağa letedi i gilumidi bi bamo dobudi i waibadayedina dobudiğa leta i giukamağedi.

²³ Pesiya ğalibonana Saelus niga mainana i giu, "BADA, mala Maimaituwana dobu ena waibada matabuna i vitegu bi kota i vinegu te Diuda noponemo, Maimaituwa ena vanuwa, Yelusalemmo yà ğala. Temi mabai BADA ena lava ba niganana ko munağa Diuda bi tana ya labemi."

Lava olta gabuna a voiye munağe

³ Israel lavedi ^{II} a tava munağa bi edi tauniğa a miya nawa bi nawalai wai 7-nemo lava matabudi a nato Yelusalemmo ai ğemotidi. ² Yosadak natuna Yessuwa, ena lava pilipilisi ğesaudi vaitedi bi Selitel natuna Selubabel bi ena dam lavedi vaitedi Israel edi Maimaituwa ena olta a laivaliu munağe. Te Israel lavedi edi sewasewa ani gabudi. Maimaituwa taugiuwatana Mousis waiğake i gilugilumina mainana sa voiye. ³ Tedi olta gabunemo a ğala munağe te olalalemo bi aubigamo sewasewa a gabugabudi, BADA lisinemo bi geğa te yağolo mba dobuna lavedi a nainailedi.

Diuda lavedi BADA ena vanuwa a ğala munağe

⁷ Pesiya ğalibonana Saelus i giugiuna mainana, Israel lavedi ğakima taunoyaedi bi taukamda manemo ai maiidi. Tedi kani, tego bi olip masina a giukamağedi Taiya bi Sidon lavedi lisidimo, te tedi seda kaidi Lebanonmo bi nisağa sa natomedi Diyopamo. ^{III}

⁸ Bi ğome Selitel natuna Delubabel, Yessuwa natuna Yosadak bi edi vanuwa lavedi, pilipilisi, Livai damna bi lava mabai a panipani nawedina a tava munağa Yelusalemmo. Bi kwalabu ğemota i kovi mulinemo nawalai wailabunemo tedi BADA ena vanuwa ğala munağena ai tubu. Bi Livai damna mabai edi kwalabu 20 bi noke i sağasağana taudidi a sivudi te noyana ai badae.

Lava a noya gulata te kwalabu 21 a kovikovi ba vanuwa ai kovi.

Israel lavedi Maimaituwa ena vanuwa ai kovi bi manuwavisudi soina a voiye

¹⁶ Israel lavedi, pilipilisi, Livai damna bi lava ğesaudi mabai a nawenawedina dobu ğesaudimo a tava munağa bi ma yasisidi Maimaituwa ena vanuwa guduna a kaikamağe.

II Dobu nananakidi labu Diuda a kovi taunana aubaina taugiluma niga ğome i wai isedina Israel lavedi III Tedi Lebonon oyaoyanemo kai a yovoğedi Taiya bi Sidon geledimo, ğome kaka a pani bwainidi bi ai poule nawedi Diyopamo. Diyopa bi nawanawana Yelusalem lofana ba 58 kilomitas.

Esla, *BADA* ena waiḡake lava lisidimo i iyevi

8 Bi nawalai wai 7-na pakanemo Israel lavedi matabudi debamo ai ḡemotidi, Gauba Mataetina matanemo. ¹ Waiḡake tauwailovelovena Esla a giuwe te *BADA* ena waiḡake Mousis i vitevitena Israel lavedi aubaidi ya vai natome.

Kamaina bi pilisi Esla ^{II} waiḡake bukana i vai natome lava kumna, babada, vesavesala bi libilibi giu vaivaiye-di lisidimo. ³ Bi tana Ḡauba Mataetina matanemo i moito matana bolu yawaninemo. Bi kalinana didiginemo iyava i waitubu, olaolalemo te i nawa suwalamodo. Bi lava matabudi waiḡake bukana i iyeiyevina a vaiye kauwe.

⁵ Esla bena dabanemo i moito saḡa te lava matabudi a lausanadade. Bi buka i kaikaikamaḡe ba lava

^I *Gauba mataetina ba Yelusalem malagaina ganakukunemo, suwala ena anilovotava yawannemo.* ^{II} *Esla ba pilisi bi kota waiḡake tauwailovelovena.*

matabudi a moito. ⁶ Esla Maimaituwa saḡasaḡa guletina i kasaḡesaḡe bi lava matabudi nimeri a kailagetidi, bi *BADA* a lauduneye bi a giuna gado, "Giukauwa! Giukauwa!"

⁸ Livai damna Maimaituwa ena waiḡake bukana a iyevi mulinemo ba a laididimani te lava a sibe kauwe.

⁹ Bi waiḡake bai i giugiuwena a vaivaiye ba nuwedi i taukoni bi a ḡaba. Kamaina bi gabemani Neyamaiya, pilisi Esla tana taunana waiḡake tauwailovelovena, bi Livai damna, tedi lava a wailovelovedina a giuwedina gado, "Niga ba *BADA*, Maimaituwa ena laḡan waiyawa mote komai nuwaboya bi koma ḡaba."

¹⁰ Kamaina bi Neyamaiya i giuwedina gado, "Ko nawa emi kani bi emi tegotego ko tavaitedi, ko kani ḡemota bi ko yasisi. Bi mabai mote kani bi tegotego a vononoḡa ba kediya ko soi. Bi niga ba *BADA* ena laḡan waiyawa bi mote komai nuwaboya. Banina *BADA* yasisiyena ba emi ḡailisi."

Diyoba

Lainuwanega

Niga ba oloto visuvisu guletina bi wainuwatoi wapewapedi i banabanavidina, titikunina i gilumi wata. Diyoba bi ena lava vaitedi bainewa mba wainuwatoidi a noḡoti waitetedi. Diyoba ena pilipilimo ba ena lava ai noḡota be-na kage bai i voiye wai gebodi bi dabedimo te Maimaituwa ya kovokovoḡi. Tana i sibe te mba mote giukauwa bi yaḡolo te Maimaituwa i wai sumaḡe. Bi i ḡoeḡoena maso ena wainuwatoina banina i sibe kauwe. Niga giluminemo ba Maimaituwa, Diyoba ena wainuwatoi banina mote i giuvite bi kota i wailove te ena ḡailisi bi ena nuwayuyauya ba i saḡa gulata. Bi yai maḡati te lava sa sibe. Sauginemo Diyoba, Maimaituwa ena ḡailisi bi ena nuwayuyauya banina i sibesibe ba ena wainuwatoimo, waiuvala i kaisako bi Maimaituwa i lauduneye. Giluma damona ba Maimaituwa, Diyoba ena sidamo i wai yawasani, natunatuna wapawapa i vite bi i voiye te i waiguyau munaḡa. Diyoba ena wainuwatoi banina ena lava mote a sibe kauwe aubaina Maimaituwa i kaipasinedi.

Diyoba bi ena vanuwa lavedi

1 Usa dobunemo oloto isana Diyoba i miyamiya, tana Maimaituwa i laulauduneye bi i vivivile kauwe. Bi lava visuvisuna bi tana i wai kita kauwa te mote gebogebo ima voiye. **2** Bi natunatuna oloolotodi wapedi **7** bi waiwaivinidi faiona, **3** bi ena sipu ba 7,000, kamelo 3,000, bulumakau 500 bi donki waivinidi 500. Bi ena taupaula wapawapa bi aibeu yawaninemo ba tana taunaḡa i waiguyau gulata.

4 Diyoba natunatuna oloolotodi ḡemoḡemotaḡa, edi laḡan i kena tava te a soiso bi nuvunuvudi faiona a giuvaidi te vaitedi a kanikani bi a tegotego ḡemota. **5** Mba soidi mulidimo Diyoba natunatuna i giuwedi a nato lisinemo bi ḡemoḡemotaḡa aubaidi i laulausewasewa. Banina i wai noḡotana gado bamoda soi noponemo gebogebo sima voivoiye, taunana aubaina Maimaituwa matanemo i kavisuvisudi.

Seitan Diyoba i wai laulubu

6 Laḡan ḡemota noke malamo aneya a tava *BADA* lisinemo bi mododimo Seitan kota i lovtava. **7** *BADA*, Seitan i wai talayena gado, "Tam bamo maiḡa kuna tava?"

Seitan, *BADA* ena giu i wai munena gado, "Tagu dobu e kwaikwaivivili bi bai matabuna i tubutubuḡana e kitekitedi."

8 ḡome *BADA*, Seitan i wai talayena gado, "Egu taupaula Diyoba kuna kita? Tana ba lava visuvisu kauwina mote mai aiyai dobumo. Tana ena kauwa a didimana, ya laulauduneyegu bi ya kitakita kauwe te gebogebo mote ima voiye."

9 ḡome Seitan, *BADA* ena giu i wai munena gado, "Mm banina tam Diyoba kwa labelabe kauwe aubaina

ya vivivilem. **10** Bi tam laḡan matabuna, tana bi ena vanuwa lavedi bi edi ḡonaḡona matabudi kwa kitakitawata kauwedi. Bai ya voivoiyena ba ena noyana kwa kakavisuvisu te dobumo ena ḡamoḡamo sa wapawapa. **11** Bamoda Diyoba ena ḡonaḡona matabudi kwa ka amoḡidina male ya kuvalim."

12 Kamaina bi *BADA*, i giuwena gado, "Kamaina mwali matabuna lisinemo ba nimammo ya sakosako bi Diyoba tubuḡina mote kuma kagebogebo." ḡome te Setan, *BADA* i gose kamaḡe bi i nawa.

Diyoba pilipili i banavidi

13 Laḡan ḡemota Diyoba natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi matabudi tuwaḡedi ena vanuwemo a soiso. **14** Bi laḡanna ḡemotina, kota tauwainoyanoya i tava Diyoba lisinemo bi i giuwena gado, "Em taupaula bulumakau vaitedi daibimo a suwasuwata ^I bi diyedimo donki a yabayaba, **15** bi Siba lavedi ḡome a tava te ḡamoḡamo matabudi a danenedi bi em taupaula matabudi ai pekidi. Bi tagu tauguḡa e naila te e nato au giuwemmo."

16 Yaḡolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya, wailabuna giu i tavaitena gado, "Namanamali i yovo te sipu dubudi bi taulabedi matabudi i kalaḡosedidi. Tagu tauguḡa e naila e nato au giuwemmo."

17 Kota yaḡolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya wai faionina giu i tavaitena gado, "Taudanene dubudi faiona Babilonḡa a nato, te em kamelo a danenedi bi taupaula matabudi ai pekidi. Tagu tauguḡa e naila e nato au giuwemmo."

^I Tedi edi suwata ba tabuna mote mainana tada, tedi yoke bulumakau a soludi bi doḡa a suwesuweti. Yoke ba anisuwatemo bulumakau gadodi a dulidi bi a solusoludi.

¹⁸ Ğome yağolo tauwainoyanoya giugiu ba tauwainoyanoya wai 4-na giu i tavaitena gado, "Natunatum oloolotodi bi waiwaivinidi tuwağedi olotona ena vanuwemo a soisoi. ¹⁹ Mote lofana te kaibitibiti yavali-na kalakalalele yawaninağa i sağa te vanuwa matabuna i suve lolo bi vanuwa i nuwagolu yovo te natunatum matabudi i waipekidi. Tagu tauguğa e naila te e nato au giuwemmo."

²⁰ Ğome te Diyoba ma nuwaboyana i miya moito ena gala i lisi bi dabana i ğali. Bi tuwapekana doğamo i wai tupagwaliğe bi Maimaituwa i lauduneye. ²¹ Bi i giuna gado,

"Kavakavagu e tubuğa

bi kavakavagu yà peki. ¹

BADA bai matabuna tauvitegu,

bi kota tauvai munağena.

BADA isana ta kasağesağe."

²² Niga kauwidi gebogebodi a tubuğa nopodimo Diyoba mote Maimaituwa i wai wavu.

Seitan Diyoba i wailaulubu munağe

² Lağan ğesaunemo aneya malamo a tava *BADA* matanemo ai ğemoti munağedi bi Seitan kota vaitena ğome. ² Kamaina bi *BADA*, Seitan i waitalayena gado, "Bamo maiğa kuna tava?"

Seitan i giuna gado, "Dobumo e yovoyovo sağa bi e nawanawa yabayababa."

³ Kamaina bi *BADA* i waitalayena gado, "Bi egu tau-paula Diyoba bamo kuna kita? Tana ba lava visuisuna, mote aiyai ğesauna mainana dobumo. Tana kauwa didimanidiğa ya voivoiyedi. Kuna gwayagu te pilipili waibani geğana e vite bi geğa te yağolo ya vivivilegu bi ya kitakita kauwe te mote gebogebom ima voiye."

⁴ Seitan, *BADA* ena giu i waimunena gado, "Lava male ena ğonağona matabudi ya lau avenakiyedina ba ya yawasana. ⁵ Bamoda tubuğina kwa taukoni bi yai kibitoina ba ya giu wai gebogebom."

⁶ *BADA* i giuwena gado, "Kamaina bi nimammo yà sakosako bi mote kumai peki."

⁷ Ğome Seitan, *BADA* i gose kamağe bi i nawa. Bi wai boniboni Diyoba i vite tubuğina matabuna, kağenemo te kununemo i laukamağe. ⁸ Kamaina bi Diyoba veni ani ğinina diyanemo, kovumo i miya bi tunina sabilemo i kwelikweli.

⁹ Bi mwanena i giuwena gado, "Niga pilipilidi matabudi a nato lisimmo bi bai aubaina, Maimaituwa kwa vivivile bi yağolo te didimana kwa voivoiye? I visu te maso Maimaituwa kuna pasili bi kuna peki."

¹⁰ Diyoba mwanena i giuwena gado, "Em giu mai bu'uwa. Maimaituwa kauwa wapewapedi visuisudi ya viteviteda bi kota gebogebodi i vitedana ba tai aninedi." Pilipili wapewapedi Diyoba lisinemo a tubuğa bi tana mote bai gebogebona mudunemo i vato Maimaituwa lisinemo.

¹ Niga giuna banina ba gado ya munağa malamo.

Diyoba ena lava faiona a vakita

¹¹ Diyoba ena lava faiona isedi ba Elifas ena malagai ba Teman, Bildad ena malagai ba Suwa bi Diyofa ena malagai ba Namet. Diyoba ena pilipili a vaivaiye ba ai ğemotidi bi miya sagusaguna aubaina a nawa.

¹² Manemanekekeke Diyoba a kita bi mote a kitağone banina tana tubuğina boniboni a ka gebogebom. Tedi ma ğabedi edi kwama a lisidi bi dabedimo gobusa a yalağidi banina tedi ai nuwaboya. ¹³ Bi doğamo vaitena a miyana ba lağan 7 bi dudubala 7. Mote aiyai bai i giuwe lisinemo banina a kita te i wai nuwatoi gulata.

Diyoba i wai uvala te mote maso i tubuğa

³ Diyoba ena lava vaitedi a miyana lağan 7 mulidimo, kaka Diyoba gagali i waitubu, ena tubuğa lağanina i laupaliibe.

² Bi i giuna gado,

³ "Egu tubuğa lağanina Maimaituwa kwa bwali kamağe.

Dudubalinemo e tubuğa bi mabai a kitagu.

Bi a giuna a gado, 'Weeo gomana olotona i tubuğa,' mba dudubalina e daboke, kwa bwali kamağe.

⁴ Mba lağanna ba yai boimatuwa!

Maimaituwa noke nuwana ya yavuğa, ğome mote yanayana ima kena.

⁵ Boimatuwa pilina mba lağana ya suma yağosi.

Kaka yada dudubana ya sumatawi, bi dudubala wai nuwa nainailina mba lağanna ya sumatawi wainaili.

⁶ Boimatuwa pilina mba dudubalina ya pili yağosi.

Niga dudubalina mote imai nuwawisu munağa maibena lağan ğesaudi kwalabu noponemo.

Mba dudubalina mote sima i iyeve munağe.

⁷ Mba dudubalina kwa voiye te wai bani geğana, ğome mote maso wainuwawisu bi yasisi.

⁸ Taubwalabwalau kwa giuwedi te mba lağana sa pasili otiye.

Tedi mabai mwata a sunesuneğidina mba lağanna sa pasili.

⁹ Mba dudubalina mote tinagu bwagana i gudu.

Tana egu pilipili i kadidigi otiye.

Taunana aubaina mba oleolelina kipolidi sai dudubala.

Mba dudubalina lağan ya egeli bi mote ima yana makai.

¹¹ Bai aubaina egu tubuğa lağannemo mote e peki?

Bai aubaina tinagu bwaganemo mote e peki?

¹² Bai aubaina tinagu i bewabewa watawatagu?

Bai aubaina i waisusu watawatagu?

¹³ Egu tubuğa lağannemo bi e peki maso niganana tunigu i kalağauku.

Bi niganana maso ba egu pekimo e wai yawasi."

Elifasi, Diyoba lisinemo i gagali

- 4** Ğome Teman olotona Elifasi, Diyoba i giuwena gado:
- ² "Bai yà giuwemna male kwa medi.
Mote luvagu te yà nuwabagibagi?"
- ³ Tam dolinemo, lava wapewapedi kuna lailaibagidi; bi edi kaigwağamo ġailisi kuna vitedi.
- ⁴ Mabai bi a kulukuluvana ba em giumo kuna kais-agudi
bi gwağegwağedi kuna lagetidi.
- ⁵ Bi niganana pilipili i laulaugulatem ba nuwam i kuluva.
Bi pilipili i vaivaim ba kuna naila gulata.
- ⁶ Tam Maimaituwa tauvivilena
bi taulauduneyena niganana kwa ġailisi.
Tam noğota didimanemo kwa miyamiyana taunana yai yawasanim.
- ⁷ Kwai nuwa noğonoğota!
Lava visu tauvoiyena mote ima peki.
Kuna kita Maimaituwa mote lava edi yawasan didimanidi ima kagebogebody.
- ⁸ Tagu bai e sibena ba lava gebogebo pesina i wadina ba damonemo kota gebogebo ya banavi."
Diyoba ena lava a giugiuwe te tana gebo wapewapedi i voivoiyedi, taunana aubaina pilipili a nananaka lisinemo sa tubutubuğa. Bi Diyoba i giuna gado, "Tagu mote gebogebo yà voiyedi."

BADA ena gagali

- 38** *BADA*, kaibitibitimo Diyoba lisinemo i giu yovona gado,
- ² "Tam em sibe bai, te egu nuwauyauya kwai talavitavitale?
Em giu banina geğa.
- ³ Tam olotom te kwa vononoğa bi noya dididiga kwa voiye.
Bai yà talayemna,
ba egu waitala kwaimunedi.
- ⁴ Tam ġome bi tagu dobu voyena ei tubu ee?
Bamoda kuna sibena ba kwa giuwegu.
- ⁵ Dobu ena didiga aiyai i wai ogatalaye, kuma sibe?
Aiyai nimana i tuğu bi i lau luva?
- ⁶ Aiyai dobu yasina i sako
bi aiyai dodu liuna duğudi i waimoitodi?
- ⁷ Mba lağannemo, olaolala kipolidi sa sale ġemota,
bi *BADA* ena aneya matabudi mayasisidi sa binau.
- ⁸ Lağannemo, nisa i laulau pusuwalina maibena go-mana bwagamo i tubutubuğana,
ba aiyai nisana i wabağavuki? Bamoda kuma sibe ba kwa giuwegu?
- ⁹ Bi tagu giyou e voiye
te nisa ena kwesi bi boimatuwa pilina i sumatawi.
- ¹⁰ Bi ena palata e sako bi mataetina e sivudi
bi gudu ei moitodi.

¹¹ Bi e giuna gado, 'Kwa nato te niga palatinemo kwa vamoito

mote palata kumai muli, bi em labama nananakidi niga ġome sa vamoito."

40 *BADA*, Diyoba i giuwena gado,

² "Tam aiyai bi tagu vaitegu ta waikagiu, tagu Maimaituwa sağasağa guletigu.

Bamoda yağolo kwa giugiuvitavitala ba yà talayem bi egu giu kwaimune."

³ Ğome Diyoba, *BADA* ena giu i wai munena gado,

⁴ "Bainewa em nuwauyauya banidi yà sibedi, tagu lavaota.

Gayagu yà gudu bi yà miya moimoisili.

⁵ Tagu ei kalina wapa gulata,

bi niganana mote bai ġesauna yàma giuwe."

Diyoba, BADA ena giu i waimunedi

42 Diyoba, *BADA* ena giu i waimunena gado,

² "Niganana e sibe te tam bai matabuna tauvoiyedi,

bi em noğota kwa voivoiyena mote kaka aiyai ima gudu.

³ *I* Kuna giuweguna gado, 'Diyoba bai aubaina em giu waibani geğedimo egu nuwauyauya kwai talavitavitale?'

Giukauwa te bai kauwidi e giugiuwedina banidi mote yà sibedi,

bi kauwa nananaka otidi mote luvagu te ya sibedi.

⁴ *II* Kuna giuna gado, 'Diyoba, kwai beyavaiya bi yà giu!

Yà talayem bi egu giu kwaimune.'

⁵ Wala ba lava ġesaudi a giugiuwatamna e vaivaiye,
bi niganana kaka tagu mata otigumo e kitam.

⁶ Egu gagali matabudi a voiyegeu te ei dabauba,
tagu gobusemo bi kovumo e topana ba ya waimağati munağegu te e laukuvasa."

BADA, Diyoba i kavisuvisu

⁷ *BADA*, ena gagali Diyoba lisinemo i wai waikovi ba kota Teman olotona isana Elifasi i giuwena gado, "Tam mote ku giukauwa mai egu taupaula Diyoba, taunana aubaina tam bi em lava labu vaitedi, lisimimo e medi.

⁸ Kamaina te kau oloolotodi 7 bi kota sipu oloolotodi 7 bi ko nawa egu taupaula Diyoba lisinemo bi emi se-wasewa ko gabudi. Bi egu taupaula Diyoba aubaimi ya laupali bi bai aubaimi yai bağaena ba mainana yà voiye te emi ai giugiu yà noğotikamağedi. Bi tagu mote yàma kovoğimi banina temi mote giukauwa ko giuwe maibena egu taupaula Diyoba."

⁹ Kamaina bi Elifasi Teman olotona, Bildad Suwa olotona bi Diyofa Namet olotona *BADA* ena giuvavasağa a voiye, dabanemo tana Diyoba ena pali i waianine.

¹⁰ *III* Diyoba ena lava aubaidi i laupali mulinemo ba *BADA*, Diyoba maula i vite munağe bi dabanemo i

wailautawi. ¹¹ Tana valevaletina, nuvunuvuna bi ena lava a sibesibena matabudi a tava ena ani miyamo bi vaitena a soi. Banina *BADA*, pilipili Diyoba i vite bi niganana i yawasana munağa taunana aubaina ena lava a tava waiyebonena aubaina. Bi tedi ġemoġemotağa mane bi nima komakoma goldimo voivoiyedi a natomedi Diyoba a vite.

¹² Dolinemo *BADA*, Diyoba i kavisuvisu bi mwali wapapawapa i vite. Bi ena wainuwatoi mulinemo ba i kavisuvisu gulatena kaka dolinemo banina niganana 14 tausan sipu i vite, kamelo 6 tausan, bulumakau 1 tausan bi donki waivinidi 1 tausan. ¹³ Bi kota natunatuna oolotodi 7 bi waiwaivinidi faiona i vite. ¹⁴ Natuna

waivinina tautuwağa i wai isana *Dimaima*, taumodona *Kesiya* bi damodamona isana *Kelen-Ġapuk*. ¹⁵ Bi Diyoba natunatuna waivinidi muleledi mote mai dobumo waivini ġesaudi. Bi tana i giuwedi te laġannemo ya pekina ba ena waiguyau sa soiye te dubu ten bi ġemoġemotağa sa legau bi kota nuvunuvudi mote nuwedi ima yavuğa.

¹⁶ Niga mulinemo Diyoba i miya gulata te kwalabu 140 a kovi bi ena tubulelesa wai 4-na i kita. ¹⁷ Bi i magula kauwa kaka i peki.

I *Niga isedi banidi Ġibulu kalinedimo vaiyedi ba a visu bi banidi ba waivini ena mulele.*

Sale

Walaka bamo lava tabudi bi tabudi sale bi pali a gilumidi. Bi Israel lavedi mba saledi bi palidi a legaudi bi edi laudune nopodimo a iyeiyevidi. Mba saledi ba kasaḡesaḡe bi Maimaituwa a waiebonena palidi banina lisidimo visu i voivoiye. Sale ḡesaudi mba Maimaituwa a waibaḡa te edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi ya moito galamedi pilipili nopodimo. Sale ḡesaudi nopodimo mba ḡaliḡalibona mabai tedi a labelabe kauwedina aubaidi a laupali bi kota a laulaupali te edi ḡaviya Maimaituwa ya kovoḡidi. Wali saugemo tedi nopodi ena nuwaboya Maimaituwa lisinemo a waiyovodi.

Niga dobunemo Yesu ena noya noponemo pali ḡesaudi Sale noponemo i legaudi bi i giugiu. Bi i saḡa i nawa mulinemo, Maimaituwa ena dam edi laudune nopodimo niga palidi a iyeiyevidi.

Nuwavisu giugiu kauwina

1 Lava mabai mote gebogebo lavedi vaitedi simai gemota,
bi edi giu simai tiponaḡedi,
ee Maimaituwa tauwaigwaiyena simai titiponaḡedi ba tedi sai nuwavisu.

² Tedi ba dudubala bi suwala *BADA* ena wailovelove giudi sa legaudi bi sa noḡonoḡoti watedi,
bi nuwavisu ḡome sa banabanavi.

³ Tedi edi yawasana ba mai kai gauba diyanemo moimoitona,
sauginemo ena bani laḡanina i tavana, tana ya votavota.

Bi luguluguna mote sima poki,
mainana tedi baibaḡa sa voivoiyedina kaka edi yawasanamo vota visuvisudi sa tubuḡa.

⁴ Bi gebogebo tauvoiyena lisidimo kaka mote mai sima tubuḡa.

Tedi maibena kai pokina luguluguna, laḡannemo yavala i lausuvana ba sa laubulili kovi.

⁵ Bi etala laḡannemo mote ḡemoḡemotina te gebogebo lavedi Maimaituwa matanemo sima moito.

Bi tedi kaka Maimaituwa ena lava vaitedi mote sima miya ḡemota.

⁶ Didimana tauvoiyena tedi edi yawasanamo *BADA* ya labelabe kauwedi bi ya waietadoliyedi,
bi kota gebogebo etana taukaiwatana tedi sa peki.

Deivida niga Salena i gilumi.

BADA tana tauḡamoda

23 *BADA* tana taunana taulabegu. Tagu mote bai ḡesau yaḡa maluwabiye.

² Tana dobu gidegidevinemo i sakogu bi ya waidolinaweguna gauba ubaubana diyanemo te yai yawasi.

I 1:3 Del 17:8

³ Tana nopogu ya lailaivaliu munaḡe.

Bi eta didimaninaḡa ya waidoli nawegu,
tana isana aubaina.

⁴ Avena te tagu peki gwagwana boimatuwanaḡa, ya nawanawa,

bi gebogebo mote yaḡa naile.

Banina tam tagu vaitegu, bi em diḡonemo kwa moimoito galamegu.

⁵ Tam egu ḡaviya matedimo kaguya kuna voiye.

Tam olip masina buyobuyo dabagumo kuna ḡini.

Bi gabu pounemo kunai miyenigu,
egu ledu kunai wanavu te i nuwaḡiniḡini.

⁶ Giukauwa te em kivivisuvisu bi em launuwatoi mote bai laḡannemo sima gosegu.

Bi tagu kaka *BADA* em vanuwemo ya miya nonoḡa.

Niga Salena Deivida i gilumi.

27 “ *BADA* tana egu yanayana bi yawasana pakana, taunana aubaina aiyai bena ya naile?

Tana pilipilimo ya moimoito galamegu,
taunana aubaina mote yaḡa naila.

² Sauginemo kagu ḡaviya, gebogebo lavedi sa suluvaigu,

bi sa ḡoeḡoe te maso sai pekigu,

ba tedi taudiḡa sai kalabetibeti munaḡedi bi sa kuluva.

³ Bamoda ḡaviya wapewapedi sa dubutawagu,
tagu mote yama naila.

Avena te ḡaviya sa suluvaigu,
bi tagu yaḡolo te *BADA* yaḡa sumaḡe.

⁴ Tagu mwali ḡemota *BADA* yai baḡaye te aubaigu ya voiye:

Tagu e ḡoe kauwe te egu yawasana tabutabunemo em vanuwemo ya miya,

bi ya sibem te tam kuna visu gulata,

bi em vanuwa wai waiyawinanemo ya laupali lisimmo.

⁵ Sauginemo pilipili e banavidina ba gabu visuvisunemo kwa sako waidavogu,
te em vanuwemo kwa labe kauwegu,
bi kwa sako saḡegu ḡakima lofalofana dabanemo te egu ḡaviya mote sima suluvaigu.

⁶ Egu ḡaviya kaka sa moito kwaiviviligu,
bi geḡa te kwa sagugu te egu ḡaviya yà lauyovoḡedi.
Bi Maimaituwa em vanuwa noPONEMO tagu sewasewa yà gabu, tam BADA lisimmo,
tagu mayasisigu boiḡatu yà bibi bi ya sale BADA lisimmo.

⁷ BADA, laḡannemo yà laupalina ba egu pali kwa vaiye,
kwa launuwatoiyegu bi egu pali kwaimune.

⁸ Tam kuna giuweguna gado, 'Kwa nato lisigumo bi kwai baḡa.'

Taunana aubaina niganana lisimmo yà natonato.

⁹ Tagu em taupaula, mote kuma medi
bi kuma miya tautauliyegu,
mote kuma kandavonegu!

Tam kunai yawasanigu,
bi laḡan matabuna kwa sagusagugu.

Taunana aubaina mote kuma gose kamaḡegu!

¹⁰ Bamoda tamagu bi tinagu sa dabokegu,
bi tam BADA kwa giuvaigu.

¹¹ BADA, egu ḡaviya a wapa,
taunana aubaina kwai lovelovegu te yà kaiwatam,
eta didimaninaḡa kwai doligu.

¹² Mba ḡaviidi kaiyovu giudimo sa waiwavugu,
tedi sa ḡoeḡoena sa kagebogeboḡu,
taunana aubaina kuma kita kamaḡedi sima vunugu!

¹³ Bi ei sumaḡa te BADA kivim lisigumo i visu,
bi niga dobunemo yà miyamiya
ei sumaḡa te kwa sagugu.

¹⁴ Taunana aubaina BADA tai sumaḡe,
te ta ḡailisi bi ta laudabatola,
eda sumaḡa ḡaiḡailisina BADA lisinemo ta sako."

Laḡan ḡemota Deivida, Abimelek matanemo i kauwana maibena lava bu'ubu'uwina, taunana aubaina i giukamaḡe i nawa. Bi muliḡa Maimaituwa bainewa Deivida i saguna, taunana saledi i gilumi watedi ena pilipili laḡannemo.

34 Tagu laḡan matabuna BADA yà kasaḡesaḡe,
bi em kivivisuvisu yà giuwata nonoḡe.

² Tagu BADA taunaḡa isana yà kailagelageti,
bi lava malumaluwabidi kalinagu sa vaiyena ba sai nuwavisu.

³ Tada BADA ta kasaḡesaḡe,
tada tai ḡemotida bi BADA isana ta lauduneye.

⁴ Tagu BADA lisinemo e laupali bi egu pali i waimune,
bi bai e nainailedina lisidimo i wai yawasanigu.

⁵ Tedi mabai a nuwavitaledi BADA lisinemo sagu aubaina,
ba sai nuwavisu gulata bi tana laḡan matabuna ya sagusagudi.

⁶ Tagu e wainuwatoitoi bi e laupali te BADA egu pali i vaiye,

bi kauwa gebogebodimo i waiyawasanigu.

⁷ Tedi mabai BADA sa vivivilena ba ena aneya,
sa kitakita galamedi bi sa labelabe kauwedi.

⁸ Taunana aubaina ko nuwavitala BADA lisinemo bi ena laukivivisuvisu ko banavi,
bamoda ko nawana lisinemo sagu aubaina ba koi nuwavisu gulata.

⁹ Temi lava waiwaisumeḡimi BADA ko vivile.

Bi lava mabai BADA sa vivivilena mote bai ḡesau sima maluwabiye.

¹⁰ Wali saugemo ba laiyon sa maluwabi bi kani sa peki,

bi geḡa te BADA tauwaisumaḡena tedi mote bai sima maluwabiye. ¹¹ Egu lava ko nato bi egu gagali ko vaiye.

Yai lovelovemi te BADA ko vivile.

¹² Bamoda aiyai miya wailofa kwa ḡoena,
ba yawasanana visuvisuna kwa vai.

¹³ Bi lava mote kuma giu wai gebogebodi
bi mote kumai kaikaiyovu.

¹⁴ Gebogebo kauwedimo kwa nuwavitala,
bi visu kwa voiye, kwa ḡailisi te lava kwa sagudi bi nuwaubamo kwa miya.

¹⁵ BADA didimana lavedi ya kitekitedi,
laḡannemo tana lisinemo sa laupalina ba ya sagudi.

¹⁶ Lavedi gebogebo tauvoiyena ba BADA ya miyatautauliyedi,

bi a pekina ba mote aiyai ima noḡoti munaḡedi.

¹⁷ Laḡannemo BADA ena lava lisinemo sagu sai baḡaena ba ya vaiyedi,
bi edi pilipilimo ya kuvesidi.

¹⁸ Tana lava nuwa kulukuluvide diyedimo,
bi edi sumaḡa yovoyovodi ba ya sagudi.

¹⁹ Lava didimanina pilipili wapewapedi ya banabana-vidi,

bi geḡa te pilipilidi nopodimo BADA ya sagusagu.

²⁰ Tana siliḡena matabudi ya labelabe kauwedi,
te mote sima doukoto.

²¹ Bi gebogebo lavedi ba edi gebogebo ya vunu munaḡedi, tedi mabai lava didimanina sa dabodabokena ba kovoḡa sa vai.

²² BADA ena taupaula yai yawasanidi.

Lava mabai BADA lisinemo sagu sa waibaḡayena ba ya moito galamedi te mote kovoḡa sima vai.

Laḡan ḡemota ḡalibona Deivida, Ulaiya mwanena isana Besiba i lauwaiviniye, taunana aubaina Maimaituwa taugiuwatana Neitan i giu matai kauwina dabanemo bi Deivida i laukuvasa bi niga palina i gilumi Maimaituwa lisinemo.

51 "Aee, BADA, kwa launuwatoitoiyegu em ḡoe kenakena nonoḡina luvanemo.

Bi em launuwatoimo egu gebogebo milana kwa koḡa kamaḡe.

2 Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi,
maibena lava gala milemiledi sa koḡekoḡedina.

3 Egu kauwa gebogebodi yà noḡotiwatedi,
bi laḡan matabuna sa taitai noḡonoḡotigu.

4 Tagu gebogebo taumḡa lisimmo e voiye,
egu kauwa matammo i gebo.

Taunana aubaina kuna giuweguna gado, 'Tam gebo-
gebo kuna voiye!' Mba kuna giukauwa.
Sauginemo kuna kovoḡiguna, mba kauwa didimani-
na kuna voiye.

5 Tagu gebogebo vaitena tinagu bwaganemo,
bi gebogebo vaitena tinagu i bewagu.

6 Bi kuna ḡoe te em giukauwa taunana maso nopogu
i waiwanavu,
bi kunugu maso em nuwauyauya kunai wanavu.

7 Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi bi yà sabusabu,
kwa koḡagu bi yà yana gulata.

8 Kwa giuwegu te egu gebogebo kuna noḡotika-
maḡedi
bi giukauwemo yài nuwavisu.
Tam kuna lauyovoḡegu, bi niganana kwa voiyeḡu te
yai nuwa visu munaḡa.

9 Egu gebogebo kuma kitekitedi,
bi egu mila matabudi kwa koḡa kamaḡedi.

10 Aee, *BADA* nuwapou valivaliuna kwa vitegu,
bi Aluwim ḡaiḡailisina nuwapougumo kwa sako.

11 *BADA* tagu lisimmo yà miyamiyana mote kuma
kwavivaigu yàma nawa,
bi lisigumo em Aluwa Waiyawa mote kuma kaika-
maḡe.

12 Em yawasanamo kwa laivaliugu, maibena do-
linemo kuna waiyawasaguna mainana,
bi kwa voiyeḡu te nuwagu tabutabunemo yà vivilem.

13 Mba mainana kaka gebogebo lavedi em eta yai
lovedi,
te sa nuwavitala lisimmo.

14 Oo Maimaituwa, tagu e nima kwasina,
kwai yawasanigu bi kwa moito galamegu,
kaka ma yasisigu em kauwa didimanidi yà sale wate-
di.

15 Oo, Bada mudugu kwa taukoni,
te yà kasaḡesaḡem.

16 Tagu ḡamoḡamo yà lausewasewaye lisimmo bi
tam mote em ḡowana mba taudidi.
Tam mote sewasewa mba mainana kitedi kuma
ḡoeḡoedi.

17 Tam sewasewa laukaina kwa ḡoeḡoena,
ba laḡannemo tagu yà sako yovoḡe munaḡegu bi
yài waibaḡam te egu gebogebo kwa noḡoti kama-
maḡedi.

Oo, Maimaituwa, laḡannemo lisimmo yà lauku-
vasana mote kuma miya tautauliyegu.

18 Bi Saiyon malagaina kwa kavisuvisu bi ena lava
kwa sagudi,
bi Yelusalem ganakukuna kwa laivaliu munaḡedi.

19 Bi lava nopodi visuvisudimo sa lausewasewa bi
tam lisidimo kwai nuwavisu,
bi sewasewa tabudi bi tabudi lisimmo sa gabudi,
bi kau olta dabanemo sa lausewasewayedi."

67 Oo Maimaituwa kwa launuwatoyemai bi kwa
kavisuvisumai,
te lisimaimo kwai nuwavisu.

2 Te lava matabudi dobumo em ḡowana sa sibe,
bi dam matabudi sa sibe te tam luvana kwai
yawasanidi.

3 Taunana aubaina lava matabudi Maimaituwa sa
kasaḡesaḡem,
lava matabudi kaka sa kasaḡesaḡem

4 Bi lava matabudi dobumo ma yasisidi sa sale,
banina tam dobu taulaididimana,
bi lava matabudi kwa labelabe kauwedi.

5 Taunana aubaina dobu matabuna Maimaituwa sa
kasaḡesaḡem,
lava matabudi *BADA* sa kasaḡesaḡem.

6 Mba mainana kaka doḡa yai maula kauwa,
bi ema Maimaituwa mwali visuvisudi ya vitemai.

7 Giukauwa te Maimaituwa kaka ya kavisuvisumai,
bi lava matabudi dobumo kaka sa lauduneye.

Maimaituwa ena taupaula Mousis niga palina i gilumi.

90 Oo Bada, tubulelesa onena, tam taunana ema
vanuwa.

2 Maimaituwa tam wala, niḡanana bi yaḡolo mainana
miyamiya nonoḡim,
muliga kaka oya
bi dobu matabuna kuna voiyeḡu.

3 Tam lava kuna giuwemaina gado, "Ko munaḡa
doḡamo!
Bi doḡamo kuna voivoiyemaina kota kamunaḡa."

4 Tam matammo, kwalabu 1,000 ba maibena laḡan
ḡemota,
bi kota maibena ka sula kena te laḡan ya
sakosakona.

5 Tam lava edi yawasana kwa kaikaikamaḡe makaiye-
di,
maibena lauboni wainuwakaukauleyana.
Lava ba maibena belana,

6 olaolalemo ya duga kauwa te ya buso,
bi aubigamo ya welai te ya peki.

7 Mainana tama em medi dididiga ya yovona ba ka
launeḡaneḡa,
tama ke naile gulatem.

8 Tam ema gebogebo matabudi taukitedi,
tama kasivusivu waidavonedi bi geḡa te tam
matabudi kwa kitekitedi.

9 Tam em medi, tama ema miya dobumo
ya bwalibwali ḡavuki.
Bi ema yawasana kwa kaikaikamaḡe makaiyeḡu,
maibena lava nuwana peki bi yawasana ya tautau
guduna mainana.

10 Bi tama dobumo ka miyana kwalabu 70,

bamoda lava i miya ġaiġailisina ba 80 ya vai,
 bi nopodimo yavi bi wainuwatoi ka banabanvidi,
 bi mote kama miya wailofa te ka pekipeki.
 11 Bi em medi dididiga mote aiyai mayana i vai,
 augunai em medi mayana ka vai, maso ba ke vivile
 kauwem.
 12 Kwai lovemai te bainewa lofana ka miya te noġota
 didimanidi lisimmo ka legaudi,
 banina niga dobunemo ema miya mote ima lofa.
 13 Oo *BADA* kwa nato munaġa! Tama em taupaula,
 kwa launuwatoitoiyemai.
 Lisimaimo mote kuma medi gulata.
 14 Bi em nuwavaina kenakena nonoġinemo kwai
 wanavumai kaka olaolala matabuna,
 ka sale bi kainuwavisu nonoġa.
 15 Tam bainewa pilipilimo kuna sivumai ke
 miyamiyana, mainana kota nuwavisu kwa vitemai.
 Bi emai nuwatoi kwa kaikamaġe bi miya visuvisuna
 kwa vitemai.
 16 Tama em taupaula bi em ġailisi kwa kamaġati lisi-
 maimo,
 bi ema tubulelesa sa kita te tam ġaiġailisi guletim.
 17 *BADA*, tam ema Maimaituwa kwa launuwatoitoiye-
 mai,
 kwa sagumai te ema noya ya visu.
 Bi kwa sagumai te noya ka voiyee kauwedi te banidi
 sa tubuġa.
 95 Ko nato *BADA* ta kasaġesaġe,
 mayasisida taulabeda Maimaituwa lisinemo
 ta sale.
 2 Ta nato mayasisida *BADA* tai ebone,
 ta sale bi ta kasaġesaġe.
 3 *BADA* tana Maimaituwa ġaiġailisina,
 ġalibona ġaiġailisina mote mai maimaituwa ġesau-
 di.
 4 Tana dobu matabuna ya waibadaye,
 doġa dibuna te dabana bi kota oya lofelofedi
 matabudi ya waibadayedi.
 5 Tana nisa i voivoiyena bi kota doġa i patipatina ya
 waibadaye.
 6 Ko nato *BADA*, matanemo iwada ta taunokudi,
 taupatida lisinemo tuwapekada tai tupagwaliġedi bi
 ta lauduneye.
 7 Tana eda Maimaituwa bi ena lava tada ya labelabe
 kauweda,
 maibena tauġamo sipu ya labelabedina.
 Niganana ba tana taunana kalinana ta vaiye. Tana ya
 giugiuna gado,
 8 ^{Ir}Nopomi mote koma gududi maibena emi magu-
 magula sauginemo Melibamo,
 Masa kalakalalalenemo a voivoiyena mainana.
 9 Tedi kaikana bai aubaidi e voivoiyena a kita,
 mba sauginemo tedi mote ai sumaġegu bi yaġolo te
 a laulaulubugu.

10 Tagu niga lavedi e mediyedina ba kwalabu 40 a
 kovi,
 bi e giuna gado, 'Niga lavedi a miya tautauliyegu,
 bi egu giuvavasaġa mote sima kaikaiwatedi.'
 11 Taunana aubaina e medi
 bi lisidimo e giuwapana gado,
 'Tagu aubaimi dobu e vononoġe te maso ġome konai
 yawasina
 bi niganana mote ya'mai aninemi te ġome koma so-
 lasaġa.'

*Niga salenemo, Maimaituwa ena lava ai ebone ena
 laukivivisuvisu aubaina.*

100 Lava matabumi dobumo kalinemi,
 dididiginemo ko sale *BADA* lisinemo.
 2 Ko nato manuwavisumi *BADA* ko lauduneye,
 bi mayasisimi ko sale.
 3 Ko sibe te *BADA* tana Maimaituwa!
 Tana i voiyeda te tada tana ena lava bi ya kitak-
 itawatada,
 maibena tauġamo ena sipu ya labelabedina.
 4 Ma wai ebomi ena vanuwa mataetinaġa ko sola
 nawa,
 bi ganakuku noponemo isana ko kasaġesaġe.
 5 Banina *BADA* i visu,
 ena nuwavaina kenakena nonoġina ena lava lisidi-
 mo mote ima kovikovi.
 Tana i giugiuwapana mainana tubulelesa onena ya
 miyawata.

Deivida niga salena i gilumi.

103 Nopogu bi tubuġigu tabutabunemo
BADA isana waiyawa ya kasaġesaġe.
 2 Nopogu tabutabunemo *BADA* ya kasaġesaġe,
 bi kauwa visuvisudi i voivoiyedina
 matabudi lisigumo ya noġoti watedi.
 3 Bi egu gebogebo matabudi ya noġonoġoti kamaġe-
 di,
 bi egu sida matabudimo
 yai waiyawasanigu.
 4 Tana pekipekidi edi gabumo
 ya waiyawasanigu.
 Bi ena nuwavaina bagibagina
 bi ena launuwatoi ya viteviteguna,
 maibena kunubobo dabagumo.
 5 Sauginemo niga dobunemo ya miyamiyana,
 tana mwali visuvisudi ya vitevitegu.
 Bi tubuġigu ya lailaivaliuna,
 maibena boniya lauewalina bi ġaiġailisina.
 6 Lava edi lava sa kitakita waiyovoyovodina,
 taudidi *BADA* ya sagusagudi
 banina ena kauwa didimanina.
 7 Maimaituwa ena ogatala Mousis i vite,
 te Israel lavedi lisidimo ena ġailisi ya kamaġati.
 8 *BADA* tana laulaunuwatoina bi tauwaisagu,
 tana mote medimedi makaina,

bi ena ġoe kenakena nonoġina.
 9 Maimaituwa mote laġan matabuna eda gebogebo dabedimo imai wavuda,
 bi kota ena medi lisidemo mote ima kena nonoġa.
 10 Tada gebogebo nananakidi te voyiedi te maso i kovoġida,
 bi geġa te mote ima kovokovoġida.
 11 Mabai *BADA* sa laulauduneyena
 ba ena ġoe lisidimo ya kena nonoġa.
 Bi ena ġoe i saġa gulata te mala i waimuli.
 12 Tana eda gebogebo ya kaikaikamaġedina,
 manekina lofana maibena aibeu yawaninemo,
 te ena lalasi yawaninemo.
 13 Tamatamada dobumo sa laulaunuwatoyedana,
 mainana kota *BADA*, mabai sa vivivilena, ya laulaunuwatoyedi.
 14 Tana i sibe te tada mote ġaiġailisida,
 banina tana i sibe te gobusemo i voyieda.
 15 Tada eda yawasana maibena ġawaġawa ya duga saġa te ya poki munaġa,
 ee maibena belana busona,
 olaolalemo ya tapale bi aubigamo ya ġoġosi.
 16 Bi yavala ya lausuve te ya suve waibeku,
 te mote aiyai ima kita munaġedi.
 17 Bi tubulelesa onedi,
 mabai *BADA* sa laulauduneye bi ena waianina sa kaikaididina,
 bi ena waiġake sa noġonoġotidi bi sa kaikaiwatedina,
 ba ena ġoe bi ena laukivivisuvisu lisidimo ya kena nonoġa.
 19 *BADA* ena ani miya malamo i voiye,
 bi bai matabuna ya waibadayedi.
 20 Temi aneya ġaiġailisimi,
BADA ena giuvavasaġa ko vai bi ko kaikaiwatedina temi *BADA* ko kasaġesaġe.
 21 Aneya malamo miyemiyemi
 bi temi mabai ena ġowana ko voivoiyena *BADA* ko kasaġesaġe.
 22 Dobumo bai matabuna i voivoiyemina,
 temi *BADA* ko kasaġesaġe.
 Bi tagu nopogu tabutabunemo *BADA* ya kasaġesaġe.

Deivida niga sale i gilumi.

110 ^I *BADA*, egu bada i giuna gado:
 "Kataiyagumo waibada gabunemo kwa miya,
 bi em ġaviya ya lauyovoġedi
 kaka em waibadana gabulinemo ya sivudi."
 2 Yelusalemmo *BADA*
 em waibadana ya voiye
 bi yai lauliye te em ġaviya kwai badayededi.
 3 Sauginemo waiġaviya aubaina kwa nawana ba em lava sa vite munaġedi em waibada gabulinemo,
 bi ko nawa koi ġaviya,

I 110:1 Met 22:44; Mak 12:36; Giu 2:34,35

tam gala waiyawa kwa kotedi,
 bi laġan matabuna em ġailisi ya laivaliu,
 maibena olaolala silovuna.
 4 " *BADA* i giuwapa te nuwana mote ima vitale,
 'tam ba kwai pilisi nonoġa maibena Melkisedek.'
 5 Oo *BADA* kataiyammo ġalibona ya moimoito,
 bi sauginemo i medina ba ġaliġalibona matabudi yai pekidi.
 6 Bi dobu matabudi ya kovoġidi bi edi wapu matabudi peki sa wanavu,
 bi ġaliġalibona matabudi dobumo ya lauyovoġedi.
 7 Ġalibona wai ġaviya aubaina ya nawanawa bi gadona i maguna ba ya vamoito.
 Te gauba eta diyanemo ya yovoyovona ya tego,
 te ena ġailisi ya vai munaġe bi ġaviya ġesaudi ya lauyovoġedi."
 9 Bainewa lava valivaliuna didimanemo ya miya?
 Ba *BADA*, em giuvavasaġa ya voteyateyaedi.
 10 Nopogu tabutabunemo e ġoena em noya ya voiye,
 taunana aubaina kwa sagugu te em giuvavasaġa ya voteyateyaedi.
 11 Em giuvavasaġa nopogumo e sivudi,
 te mote lisimmo gebogebo ya ma voiye.
 12 *BADA* ya kakasaġesaġem,
 em waiġake kwai lovelovegu.
 13 Kalinagu dididiginemo em waiġake,
 em lava ya giuwedi.
 14 Bi em giuvavasaġa e kaiwatedi bi ya wainuvisu gulata,
 mote mai aniwaiguyau ġoneġonededi.
 15 Em kauwa visuvisudi bi,
 em waiġake ya noġotiwatedi.
 16 Bi waiġake yai nuwavisuyedi,
 bi em giu mote nuwagu ima yavuġa.

Deivida niga salena i gilumi.

Maimaituwa lava nopoda i sibe kauwe

139 Oo *BADA*, tam nopogu kwa kitakita,
 bi kuna sibe kauwegu.
 2 Tam egu miya bi egu miyamoito kwa sibesibedi,
 bi kota tam manekemo,
 bi geġa te laġan matabuna
 egu noġota kwa sibesibedi.
 3 Tam laġan matabuna egu ani nawamo,
 bi egu ani waiyawasimo kwa kitakitagu.
 Tam mwali matabudi ya voivoiyedina ba kwa sibesibedi.
 4 *BADA*, muliġa kaka ya gagalina,
 tam kaikana kuna gei sibe te bai ya gagaliye.
 5 Tam maibena ganakuku matagumo bi muligumo,
 bi em ġailisimo kwa labelabegu.
 6 Tam sibem lisigumo ba i visu gulata,
 bi mote luvagu te ya sibe kovim.
 7 Bi em Aluwa mote ya ma naile kamaġe bamo ya ma nawa.

Bamo mote gabu mainana te yà kandavona.
Bamo yà nawana ba laḡan matabuna tam diyagumo!

⁸ Bamoda yà saḡa yà nawa malamo ba tam ḡome, bi kota yà nawa lava pekipekidi edi gabumo ba tam kota ḡome.

⁹ Bamoda yà lovo yà nawa suwala ena ani lovotavamo, ee ena ani bulumo yà miyana,

¹⁰ bi yaḡolo te mba gabunemo nimam yai doligu.

Bi em ḡailisimo kwa labewatagu.

¹¹ Bi bamoda dudubala yà giuwe te yai kwesi tawagu. Bi kota yana i yanayana waikwaiviviliguna yai dudubala.

¹² Bi geḡa te dudubalina mote luvana te yai kwesi tawagu.

Dudubala tam lisimmo ya yanana maibena laḡan. Bi boimatuwa tam lisimmo, maibena yanayana.

¹³ Tam tinagu bwaganemo kuna voyeggu, bi siliḡeggu kuna pati kaukauwedi.

¹⁴ Tagu yà kasaḡesaḡem bi yà vivilem, banina e sibe kauwe te tam bwaga noponemo kuna voye kaukauwegu.

¹⁵ Tam bwaga noponemo siliḡeggu kuna sivu kaukauwedi.

Bi bwaga noponemo bainewa lofana e miyana tam kuna sibegu.

¹⁶ Muliḡa kaka dobumo e tubuḡa

bi tam kaikana kuna kitagu.

Tagu niga dobunemo egu miya lofana kaikana kuna sibe,

bi em bukamo kuna gilumi, muliḡa kaka laḡan ḡemota i waitubu.

¹⁷ Oo Maimaituwa em noḡota tagu aubaigu ba a visu,

bi tagu mote luvana te matabudi yà sibedi.

¹⁸ Tagu mote luvana te yà iyevidi, banina i wapa gulata mote mai gimoli nisa diyanemo.

Bi laḡan matabuna dobumo mote yàma tavuḡem, banina tam tagu vaitegu.

¹⁹ Oo Maimaituwa tedi mabai gebogebo sa voivoiyena maso kunai pekidi,

bi kuna kwavivaidi te maso a gose kamaḡeggu.

²⁰ Tedi taudidi sa waidiboḡim,

bi mote isam sima vivivile.

²¹ Oo *BADA* mabai sa miyamiya tautauliyemna, ba tagu kota yà miya tautauliyedi.

²² Tedi mabai mote sima vivivilem, tedi ba tagu kaguḡaviya.

²³ Oo Maimaituwa tam nopogu kwa kita kaukauwe, bi egu noḡota matabudi kwa kita kaukauwedi.

²⁴ Bamoda gebogebo bai kuna kita banavina ba kwai lovegu,

bi eta kenakena nonoḡinemo kwai dolinawegu.

Miyakauwa Giudi

Lainuwanega

Niga bukanemo ba nuwayuaya giudi wapawapa bi giugiudi ba Maimaituwa ena lava sa wailovelovedi te didimanemo sa miya. Bi ġalibona Solomon tana wapewapedi i gilumidi bi lava ġesaudi kota ġesaudi a gilumidi. Lava isana Agul ġesaudi i gilumidi (laidalolo 30:1 ko kita) bi ġalibona isana Lemuel kota ġesaudi i gilumidi (laidalolo 31:1 ko kita).

Wailovelove dididiga niga ġome ba, nuwayuaya bi nuwayuaya ba Maimaituwa ena puyo, nuwayuaya lavana kaka Maimaituwa ya gei vivile. Niga nuwayuayana laġan matabuna ya saguda eda vanuwemo, malagaimo, gabemanim bi noyamo. Kota nuwayuaya giudi sa wailoveda te didimanemo ta miya, tada mote maso ta nuwasaġasaġa. Bi maso te noya gulata te eda lava ġesaudi malumaluwabidi te sagudi.

Lava bainewa ya nuwayuaya

7 Maimaituwa kwa naile bi kwa vivile kauwena kaka nuwayuaya lisimmo ya tubuġa.
Bi lava noġota sa malumaluwabiyena ba nuwayuaya bi wailovelove sa dabodaboke.
8 Natugu, tamam ena giuvavasaġa bi tinam ena wailovelove
kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
9 Edi wailovelovemo sa sagusagum te lava visuvisum kwa tubuġa,
maibena waisia dabammo bi posalu gadommo, ya voyiem te kitam ya visu.

Waivini kabakabalevedi diyediġa kuma nawanawa

8 Waivini waimatawapedi kwa kita matadiyayedi, bi edi ani miyaġa kuma nawanawa.
9 Bamoda mainana kwa voyiena ba isam kwa ka gebogebo,
bi mwali matabuna kwa natome te mwanena kwa vite,
bi tana mote ima launuwatoiyem.
21 Lava bai matabuna ya voivoiyena, ba BADA ya kitakita wata.
22 Mabai gebogebo sa voivoiyena, ba tedi taudiġa edi gebogebo ya kwalodi.
23 Banina ena bu'uwa aubaina mote i wai nuwabag-ibagi,
bi ena peki etana ya tavutavu.

Vawaidoġa ena giuvavasaġa

20 Natugu, tamam ena giuvavasaġa bi tinam ena wailovelove kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
21 Laġan matabuna edi giu kwa noġotiwatedi, maibena posalu, gadommo kwa gadogadoina.

22 Laġannemo kwa bababala ba edi nuwayuaya giudi sa kadidimanim,
bi kuna kenana ba niga giudi sa moito galamem.
Bi kota kuna kena moitona ba niga giudi sai gagalim.

23 Edi wailovelove ba kwadam, maibena yanayana dudubalemo, edi laididimana ba ya wailovem te bainewa didimanemo kwa miya.
24 Te waivini waimatawapana, bi kota waivini naginagina ena giu komakomanim, niga giudi sa moito galamem.
25 Mote ena mulele nopommo kuma noġotiwata, mote ima matakibem bi nuwam ima solu.

Nuwayuaya ya wai yoga

22 Niga ba nuwayuaya ya giugiu,
"Maimaituwa dobu bi mwali matabudi yaġolo mote i voyiyedi,
bi ena noya i gei waitubuna,
ba tagu nuwayuaya i voyiyegu.
24 Muliġa kaka Maimaituwa tovosu bi nisa i voyiedina,
ba dolinemo nuwayuaya e gei tubuġa.
25 Tagu nuwayuaya e miyamiya, kaka oya bi dabatuwa i voyiyedi.
26 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa doġa i voyie, bi wapu ani bayau i voyiyedi.
27 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa mala sawasawamo i sako,
bi kota galewa bi nisa edi wabaġavuka i sako.
28 Tagu diyanemo e miyamiya kaka galewemo yada i sako,
bi tovosu nisa dibunemo i kaikamaġedi te aila nisa.
29 Tagu vaitegu bi Maimaituwa nisa ena palata i sako.
Bi i giuwe te ena palata mote imai potitawi.
Tagu ġome bi dobu duġuna i wai moito.

³⁰ Mba laḡannemo, tagu nuwauyauya ba tana diyanemo.

Laḡan matabuna e voiye te i wai nuwawisu, bi ei nuwawisu te tagu mai taupaula diyanemo.

³¹ Tagu ei nuwawisu gulata te dobu matagumo i voiye.

Bi ei nuwawisu te noponemo lava e kitedi.”

Nuwauyauya ena giuvai

9 “Nuwauyauya tana maibena waivini, ena vanuwa i ḡala,

bi yasina duḡu 7 i waimoitodi.

² Tana ena ḡamoḡamo i vunu, bi soi kanina i kanonoḡi bi waen ani tai panena vaitena i vitale

bi benamo i sivudi.

³ Bi ena taupaula i giuwedi te a nawa dabatuwamo a moito,

bi lava matabudi a binawedi te sa tava.

⁴ Mabai mote noḡota kauwa lavedi, bi kota ḡesaudi nuwauyauya sa malumaluwabiyena i giuwedina gado, ‘Ko nato lisigumo.

⁵ Tagu kani bi waen e kanonoḡidi.

Ko nato ko kani bi ko tego.

⁶ Bi emi noḡota balebaledi, ko gosedi.

Bi ko miya kauwa,

bi noḡota didimanidi ko kaiwatedi.”

13 Gomana nuwauyauyana tana tamana ena giu ya vovoteyeteyedi, bi gomana bu'ubu'uwina laḡannemo i laididimanina ba mote ena giu ima vaiye watawata.

⁴ Bi lava matamatagayawina mwali bai i ḡoe kauwe bi mote ḡemoḡemotina ima legaudi. Bi aiyai i noya gulatana ba ena ḡowana matabuna ya legaudi.

²⁴ Aiyai natuna mote ima kwapukwapu ba ya dabod- aboke, aiyai natuna bi i ḡoena ba yai lovelove, laḡannemo i wai beyapotona.

²¹ Gomana bu'ubu'uwina tana tamana ya voiye te yai nuwaboya bi mote i mai nuwawisu.

⁴ Lava matamatagayawina mote kaka laḡan kauwe- mo ena dabi ima voyiyedi, bi vililubu laḡannemo ba tana mote kani ima banavi.

⁶ Laḡannemo gomana ma ḡaubonemo, kauwa didi- manidi kwai lovena, ba muliḡa ya didiga te em giu ya noḡotidi bi mote ima laukasaḡaiḡaiyem.

¹³ Gomana i wai beyapotana ba kwa kwapu, mote ku- ma naile,

mba mote ima peki.

¹⁴ Bi laḡannemo kwa kwapukwapuna, ba tana kwa sagusagu te ya yawasana.

³⁰ Lava matamatagayawina, ena waen daibina noponaḡa e nawanawa,

³¹ bi e kita te gedala a duga yaḡosi.

Bi daibina ḡawaḡawa a duga yaḡosi, bi ganakukuna i nuwasuwawuwa.

³² Niga mwalidi e kitedi bi e wainuwa noḡonoḡotaye- di,

ba noḡota didimanina e vai.

³³ Wai kenakena bi miya boni bi kaitunidaboka

³⁴ ba mulinemo gomala ya laugulatem, maibena taudanedanene em ḡonaḡona matabudi ya danedanenedina.

¹³ Lava matamatagayawidi, a giu te bena kage laiyon ḡasiḡasina etamo, taunana aubaina a naila te vanuwe- mo sa miyamiya.

¹⁵ Lava matamatagayawidi sa kabiyovo kani abominemo, te kani sa legaudi

bi mote luvana te sa sako saḡe mududimo banina tunidi a laugaligali.

³ Lava aiyai nuwauyauya ya ḡoeḡoe kauwena ba tamana ya voiye te yai wainuwawisu, bi lava aiyai waivini kabakabaleyana vaitena sa nawanawana ba ena mane yai yakale.

¹⁵ Gomana ena kauwa waigebo dabanemo, kuna kwapu bi kuna kovoḡina ba kunai anapu.

Bi aiyai mote natuna ima kwapu ba muliḡa tinana ya voiye te yai dabauba.

¹⁷ Bamoda gebogebo ḡalanemo bi natum kuna kwa- puna ba ya miya kauwa bi nuwauba ya vitem, bi ya voyiyem te kwai nuwawisu.

Waivini iniinibigana

¹⁰ I pilipili kauwa te waivini iniinibigana oloto ya ba- navi,

ena inibiga i tusaḡana kaka waiguyau ḡoneḡonedi.

¹¹ Bi oloto nuwana i lautou, te tana mote bai ḡesauna ima maluwabiye.

¹² Bi laḡan matabuna mwanena ya voiye, te ya wai nuwawisu nonoḡa.

¹³ Tana ḡamoḡamo kapalidimo, maḡina ya loiloidi,

¹⁹ bi niga maḡinidimo

ena gala ya voivoiyedi.

²⁰ Bi lava wainuwatoitoidi, bi wai gala geḡedi ya sagusagudi.

³⁰ Waivini wali saugemo ya palasi kaukauwa te oloto yai laubwage.

Bi ena mulele mote ima kena nonoḡa.

Waivini aiyai tana BADA ya naila bi ya vivivilena taunana lava isana sa kasaḡesaḡe.

³¹ Bi tana ena noya sipona ba lava matabudi, ani waibolu gabunemo isana sa vivile.

Tauwailovelove ena giu

Lainuwanega

Niga bukana tauwailovelove, mote ta sibe te aiyai i gilumi. Bi lava ġesaudi sa giugiu te bena ġalibona Solomon i gilumi. Bi taugilumina ba nuwauyauya lavana. Bi taunaġa i waiisa munaġe te tana tauwailovelove. Tauwailovelove mwali tabuotidi i giuwatedi, taunana aubaina lava wapewapedi Maimaituwa mote a sibe. Bi tedi a laulubu te mwali matabudi a tubutubuġana banidi a tavuġedi. Bi bamo mote banidi a banavidi. Tauwailovelove niga lavedi edi noġota i giuwata. Wali saugemo lava sa kaukauwa yabayababa bi i giuweda te mba maibena lava mabai sa wailaulubu te yavala sa kamoti. Niga mainana giuna ba niga lavedi edi noġota maibena bu'uwa, tedi yawasana niga dobunemo a banavi te banina geġa.

Mwali matabudi waibanigeġedi

- 1 Niga ba tauwailovelove Deivida natuna ena giu, Yelusalem lavedi edi ġalibona.
- 2 Tauwailovelove i giuna gado, "Mwali matabudi waibanigeġedi, giukauwa te banidi geġa.
- 3 Lava niga dobunemo sa noyanoya gulata. Bi damodimo bai mwalina sa banavi?
- 4 Bi tubulelesa ya pekipeki bi ya tubutubuġa. Bi niga dobuna mainana kitana ya kenakena.
- 5 Suwala ya lovotava bi ya nawa ya bulu, bi ya nawa te gabunemo ya tavatava munaġa.
- 6 Yavala ya lausuve nawa oyaġa bi kota ya lausuve nawa nisaġa, ya wai kwaikwaivivila, bi gabunemo ya tava bi ya wai tubu munaġe.
- 7 Gauba matabudi, sa yovo sa nawanawa nisamo. Bi nisa mote bamo ima wanawanavu, bi sa munaġa gabudimo sa tava te kota sawai tubu munaġe.
- 8 Mwalidi matabudi ġemotidi sa tubutubuġa te ta kitekitedi bi ta vaivaiyedi. Te tunida ya daboka bi giuwatedi mote tama ġoeġoe.
- 9 Bi mwali matabudi wala nove a tubutubuġana ba niganana kota sa tubutubuġa munaġa. Bai a voivoiyedina ba kota ġemotidi sa voivoiye mu-naġedi. Bi mote bamo bai ġesau valivaliuna niga dobunemo kuma kita.

- 10 Lava mote kaka ima giu gado, 'Kwa kita niga mwali valivaliuna.' Geġa, mwali nove mai kenekenedi, muliġa kaka tada te tubuġa.
- 11 Mwali bai wala nove a tubutubuġana, ee bai niganana ta voivoiyedina, mote lava kaka muliġa sima noġotiwatedi."

Nuwauyauya banina geġa

- 12 Tagu tauwailovelove, Israel lavedi edi ġalibona Yelusalem tauninemo. 13 Egu nuwauyauyamo e laulubu te mwali matabudi niga dobunemo maso e sibe kauwedi. Ei noġotana gado, "Maimaituwa lava noya matabudi i vitedi bi sa noyanoyaedi bi geġa te noyedimo tunidi sa kwapukwapudi." 14 Lava niga dobunemo noya matabudi sa voivoiyedina e kita kovi-di bi matabuna ba banina geġa, mba maibena yavala sa kwavikwavi.
- 15 Lava mote ġemoġemotina te mwali bai i balabal-ana mote kaka ima ka didimani. Bi bai mwalina kwa malumaluwabiyena mote kuma laupatuatuwe.
- 16 Tauguġa ei nuwa noġonoġotana gado, "Ei, tagu e nuwauyauya kauwa kaka wala ġaliġalibona ġesaudi Yelusalemmo a waibadaena. Tagu egu nuwauyauya bi egu anapu i tusaġana kaka tedi. 17 Tagu e sibe kauwe te nuwauyauya, bu'uwa bi kauwa yabayababa sibedi ba maibena yavala kwavidi.
- 18 Bamoda e nuwauyauya gulatana ba yai nuwaboya gulata. Bi kota e anapu gulatana ba kota egu nuwaboya ya didiga gulata."

Nuwavisu kwa tavuġena bi banina geġa

- 2 Tagu nopogumo ei noġotana gado, "Tagu ya voiyte munaġegu te ya yasisi." Bi e voivoiye te

banina geġa. ² Taunana aubaina e giuna gado, "Soi yabayababa bi elawa yabayababa ba banidi geġa." ³ Tagu egu nuwayuaya bena kage waen ya voyeggu te yà nuwawisu bi yà kauwa yabayababa te yà sibe kauwe te bamo taunana nuwawisu lava edi miya watiġena niga dobunemo.

⁴ Tagu noya dididiga e voyie. Egu vanuwa e galadi bi waen daibidi e wadidi. ⁵ Tagu kai votevotedi ani kani tabudi bi tabudi e wadidi. ⁶ Bi doba e voyie egu kai wapewapedi ani wai utuvidi aubaidi. ⁷ Tagu egu tau-paulayababa wapawapa, waivini bi oloto e gimala bi taupaulayababa waivinidi ai natuna te taupaulayababa wapawapa a bewedi egu vanuwemo. Bi egu kau bi sipu dubudi wapewapedi, wala mote mainana ġaliġalibona dolidolidi Yelusalemmo. ⁸ Tagu silva, gold bi ġaliġalibona edi waiguyau ġoneġonedi e legaudi dobu ġesaudiġa. Tagu olooloto bi waiwaivini tausale bi kota vesavesala mulemuleledi wapewapedi e legaudi bi sa voyeggu te yà nuwawisu. ⁹ Bi ei ġonaġona gulata mote aiyai mainana wala Yelusalem malagainemo. Bi niga kauwidimo egu nuwayuaya lisigumo i kena.

¹⁰ Bai matabudi e kitedi bi e ġoġoġedina e legaudi, ani wainuwawisugu aubaina.

Bi mote bai ġesauna e daboke.

Tagu egu noyamo e wainuwawisu bi mba taunana egu noya maiina.

¹¹ Mwali e voivoiyedina e noġotiwatedi te e noya gulata.

Bi matabudi e kita kovidu te banidi geġa.

Mba maibena yavala e kwavikwavi.

Bi niga dobunemo mote bai ġesauna yàma vai.

Nuwayuaya miyaena ba kavakavana

¹² Nuwayuaya bi mote noġota kauwa lavedi e noġoti waitetedi.

Lava aiyai muliġa bi yai ġalibonana ba bai e voivoiyena mainana ya voyie.

¹³ Bi e banavi te nuwayuaya i visuna kaka noġota balebaledi,

mba mainana yanayana i visuna kaka boimatuwa.

¹⁴ Lava nuwayuayana ba manoġotina ya nawanawa, I bi lava ena kauwa mai bu'uwa, ba ena nawa maibena boimatuwaġa ya nawanawa.

Bi e sibe te niga kauwidi ġemotidi kota labuidi lisidimo ya tubuġa.

¹⁵ Bi nopogumo ei noġotana gado, "Bai bu'uwa lisinemo i tubutubuġana, male mainana lisigumo ya tubuġa, bi e banavi munaġegu,

te egu nuwayuaya banina geġa.

¹⁶ Bi laġan muliġa nuwayuaya, bi bu'uwa lavedi mote aiyai ima noġoti watedi. Banina nuwayuaya lavana ya pekina

mainana kota bu'uwa lavana ya peki."

Noya gulata banina geġa

¹⁷ Taunana aubaina yawasana e tunidaboke banina bai matabuna niga dobunemo yà voivoiyedina ba pilipili sa vitevitegu maibena yavala kwavikwavi. ¹⁸ Tagu yà pekina ba mwali matabudi e voivoiyedina yà gose kamaġedi lava ġesau lisinemo. Taunana aubaina niga dobunemo egu noya e daboke. ¹⁹ Tagu egu nuwayuayamo e noya gulata te mwali matabudi niga dobunemo e legaudi. Bi e kita te mote ei nuwawisu banina lava ġesau mote i noyae bi waiguyaua ya vai bi ya labe kauwe e geġa. Mba lavana nuwanuwayuayana e bu'ubu'uwina, taunana aubaina mote ei nuwawisu, niga kauwa kavekavedi. ²² Lava dobunemo ya noyanoya gulata bi ya wainuwaboya bi mote bai ima banabanavi. ²³ Mba lavana laġan matabuna ena noyamo ya laulautuniyavi bi ya med- imedi bi kota dudubalemo mote imai yawasi kauwa, niga kota banina geġa.

²⁴ I visu kauwa te lava ena noya maiina ya kani, ya tego bi yai nuwawisu bi e kita te niga ba Maimaituwa nimana. ²⁵ Maimaituwa geġa, maso mote aiyai i kani, i tego bi i wainuwawisu. ²⁶ Tedi mabai Maimaituwa sa wai nuwawisuna tana nuwayuaya, anapu bi yasisi ya vitevitedi bi gebogebo lavedi ġonaġona sa legalegaidina ba tedi mabai Maimaituwa tauwai nuwawisuna aubaidi. Niga kota banina geġa bi maibena yavala ta kwavikwawina.

Bai matabudi edi laġan

3 Bai matabuna niga dobunemo sa tubutubuġana, ba Maimaituwa edi laġan i sivusivudina lu- vanemo sa tubutubuġa.

² Tana lava ena tubuġa bi ena peki, wadi bi lauyaba laġannidi i sivudi.

³ Bi tana waipeki bi waiyawasana, laudousuwasuwa bi laukeli laġannidi i sivudi.

⁴ Tana ġaba bi gwai nuwaboya bi biga laġanidi i sivudi.

⁵ Wainuwavaina bi waikadabodaboka waisuluva bi mote waisuluva laġannidi tana i sivudi.

⁶ Tana waitavutavu bi kaituniyoai, sako kauwa bi pwalaġe laġannidi i sivudi.

⁷ Laudoulisi bi laupopo, giu bi miya moimoisili laġannidi tana i sivudi.

⁸ Wai nuwaġemota bi waiġinana, waiġasiġasi bi wainuwaġemota laġannidi tana i sivudi.

⁹ Lava labu miyana i visuna kaka lava ġemota. Banina tedi sai saguvivila

I *Gibulu baibol i giu te ġakima laidabadabalaladi bi ġakima laidubudubudi.*

te edi noya ya velau kauwa.
¹⁰ Bamoda ġemota i kuluvana
 ba enatau ya solu waimoito.
 Bi lava taunaġa ba i gebo gulata,
 mote aiyai kaka ima sagu.
¹¹ Kauwina ġemotinemo kota,
 lava labu sa kenakena ġemota.
 Tedi sai tunipoyapoya,
 bi lava taunaġa bainewa yai poya.
¹² Lava taunaġa moimoitona male taudanene ya
 lauyovoġe.
 Bi lava labu ba sai tauliviteyanana
 ba taudanene mote ima lauyovoġedi.
 Lava faiona ba maibena maġina faiona loiloidi,
 mote luvana kuma ġavuki makaiye.
¹⁰ Lava mabai mane nopodi ya vaivaina ba laġan
 matabuna waimane gulata sa ġoeġoe,
 lava mabai waiguyau nopodi ya vaivaina ba mote lu-
 vana mwali matabuna sima legau kovidu,
 niga ġowenidi vaitedi banidi geġa.
¹¹ Bamoda kunai mane gulatana ba lava wapewapedi
 sai sinasinam te mane kwa pwalaġe kovi,
 bi kwa kita otiye bi nimammo mote ima kena.
¹² Taubagibagi sa noyanoya gulatana ba sa kena
 kauwa,
 bamoda edi kani ġaubona ee dididiga bi geġa te sa
 kena,
 bi lava waimanedi,
 ba edi ġonaġona sa voiyedi te mote sima kena
 kauwa.
¹³ Tagu niga dobunemo mwali ġemota
 e kitana mote i visu.
 Lava wai mane guletina
 bi i wai nuwanuwava tana aubaina,
¹⁴ bi bainewa male te ena mane i yababa,
 te natunatuna mote bai sima vai.
¹⁵ Mainana kota tada makofakofada te tubuġa,
 bi laġannemo ta pekina ba waiġonaġona geġada.
 Bi eda noya maiidi mote bai ġesauna tama vai bi
 tama nawa.

Nuwayuyauya ba yawasana aubaina

¹⁵ Egu yawasana waibanigeġana noponemo bai
 matabuna e kitedi.
 Lava didimanidi bi mavalivaliudi sa pekipeki,
 bi gebogebo lavedi sa miyamiya wailofa.
¹⁶ Kumai noġota te tam kuna didimana,
 ee kuna nuwayuyauya gulata,
 mba taumġa kwa kakagebgebom.
¹⁷ Kuma voiyem te tam bu'uwa,
 ee gebogebo kauwena lavam
 mba taumġa em miya kwa taitaiwatiġe.
¹⁸ Bi i visu te niga giuvavasaġidi kwa kaiwatedi,
 lava aiyai Maimaituwa ya vivivilena,

ba ya sagu te niga kauwidi labu mote lisinemo sima
 tubuġa.

¹⁹ Bi nuwayuyauya lavana i ġailisina,
 kaka ġaliġalibona taun 10 sa waibadaedina.
²⁰ Bamo mote lava aiyai niga dobunemo didimanina,
 te visuvisu taunaġa ya voiyedi bi mote gebogebo.
¹⁶ Tagu suwala bi dudubala mote ei yawasi. E noy-
 anoya gulata te gado nuwayuyauya yà sibe, te lava niga
 dobunemo bai sa voivoiyena yà kita banavidi. ¹⁷ Bai
 matabuna Maimaituwa dobumo i voiyedi, ta kitekitedi
 bi banidi mote tama sibedi. Avena te kona lauġaiġailisi
 te bamo palatina bi mote luvemi. Bamo te sibe lavedi
 a giu te a sibe kauwe, mba mote bai a sibe.
⁹ Ei lava valivaliumi ko labe kauwemi mote bai imai
 nuwaboyemi bi ima taipilipilimi, emi waimagula laġan-
 na mote i lofa. Ma valivaliumi tubuġimi ko labe kauwe-
 di. Bi mavalivaliumi yawasana koi nuwavisuye. Bi bai
 matabuna ko noġonoġotidina ko voiyedi. Bi ko
 sibesibe te gebo ee visu ko voivoiyedina ba
 Maimaituwa taunaġa kaka ya etalemi.

12 Sauginemo ma valivaliumi Taupatimi nuwemi
 ima kauleya. Ma valivaliumi ko vivile kauwa bi
 pilipili laġandimo ba ko giuna gado, "Yawasanidi mote
 kaka yàmai nuwavisu munaġedi." ² Suwala, nawalai bi
 kipola yanedi sai dudubala bi nabu ya vakamaġe, mu-
 linemo kaka yada ya laumaġata gabunemo. ³ Kwa
 noġoti te nima tausagum sa gusugusu bi kaġem em
 ani vamakamakai a mwalulu. Bi mwakam kama
 anisana guda kauwena ba a kuluva bi matam ai gaġu-
 gaġu te mote kumai kita kauwa. ⁴ Sauginemo beyam i
 potana ba etamo dagugu mote kuma vaiye. Bamo te
 witi sa ġaviġavi guda bi daguguna ya saġasaġa ee sale
 sai beya takataka bi mote luvana kuma vaiyedi. Bi
 mwanuwa kalinedimo kwa kena nuwasa. ⁵ Taupatim
 kwa gei noġoti muliġa kaka kwai magula kauwa. Mba
 saugidimo kwa lauvayado bi kaidakiġa nawa kwa
 naile. Dabam ya yaguna bi tubuġa wai ġemotina
 noġotina lisimmo ya kovi. Tam kaka gabu kenakena
 nonoġinemo kwa nawa kwai yawasi bi em pekimo
 tauġaba sa ġabem.

⁶ Ma valivalium Taupatim kwa noġoti, muliġa kaka
 em yawasana visuvisu maibena sein kipokipolina ya
 nuwaġavuka, ee gulewa goldimo voivoiyena ya
 nuwagolu, ee mai gauba dugina ya nuwanuwagoluna.
⁷ Te tubuġa ya munaġa yaila gobusa bi aluwa
 Maimaituwa i vitevitedana ya vai munaġe.
⁸ Tauwailovelove i giuna gado, "Yawasana banina
 geġa, giukauwa te bai matabudi banidi geġa."

Kwa vivila bi giuvavasaġa kwa vai

⁹ Tauwailovelove ba i nuwayuyauya bi i ġoeġoena ba
 lava yai lovededa te mba nuwayuyauya banina ta
 sibe. Tana nuwayueyedi i noġotiwatedi bi i wai
 laulubidi te giukauwa. ¹⁰ Tauwailovelove i ġoeġoena

ba didimana giudi ya gilumidi bi i gilugilumidina ba kama-
maina te giukauwa giudi.

¹¹ Mba nuwaueyuedi giudi ba mai kai manimanidi tauḡamo nimedimo te sipu sa labedi bi sa tupa wai didimanidi bi giudi kota mai tutu manimanidi kai mododimo tututu patinidi. Bai matabuna tauwailovlove ya wailovedana ba Maimaituwa i viteda. ¹² Natugu mba giudi kwa legaudi. Bi kwa kita kauwa, anapu vaina bi buka wapewapedi gilumidi mote ima kovi bi kwa waitepedina eete tunim ya daboka. ¹³ Bai matabuna kona vaiye bi egu noḡota ba niga mainana, Maimaituwa ko vivile bi kalinana ko voteyete. Mba kauwina dabanemo te Maimaituwa i voyieda. ¹⁴ Bi tada bai matabuna kanidavonemo ee masagabomo ta voivoiyena, visuvisu ee gebogebo bi Maimaituwa kaka ya kulavitavitaledi.

Nuwauba kenakena nonoḡina

2 Maimaituwa wailove Eimosi natuna Aisaiya i vite te bai ya voiye Yelusalem bi Diuda dobudimo.

² Laḡan ya natonatona, kaka niga mainana kauwa sa tubuḡa.

BADA ena vanuwa ena animoito oyana ya tusaḡana kaka oya ḡesaudi.

Dabatuwa ya saḡa kamaḡedi bi dobu lavedi matabudi kaka ḡome sa liya tava.

³ Bi lava wapewapedi sa giuna gado,
“Ko nato bi ta saḡa ta nawa *BADA* ena oyamo,
Israel edi Maimaituwa ena vanuwemo.

Bi ena kauwa yai loveloveda te eta kauwaḡa ta nawa.

Bi ena waiḡake Saiyonmo sa potipotiyovo bi *BADA* giuna Yelusalemḡa ¹ sa yovoyovo.”

⁴ Sauginemo dobu bi dobu sai saḡasaḡana ba *BADA* kaka ya kadidimanidi.

Bi lava waikagiudi kaka ya sivu kauwedi.

Edi aniwaiḡaviya ḡoneḡonedi ya voiye vitaledi te aniwadi

bi alaiya ya voiye vitaledi te kwatikwati anilaugula sa tubuḡa.

Dobu bi dobu mote simai ḡasiḡasi munaḡa,

bi wai ḡaviya aubaina mote simai ogatala.

⁵ Israel lavemi ko nato *BADA* ena yanayanaḡa ta nawa.

Waen daibina salena

5 ^{II}Koi beyavaiya bi sale yà saleyena ba valetigu egu nuwavaina lilina yà vai. Ena waen daibina lilina yà saleye.

Valeti kauwigu ena waen daibina i voiye oya modonemo doḡa visuvisunemo.

² Tana ḡakima i kai kamakamaḡedi bi i laifuwa kaka waen pesidi visuvisudi i wadidi.

I *Saiyon mba Yelusalem isana ḡesau banina oya Saiyon dabanemo Yelusalem malagaina a ḡala. Nigilisimo Zion. II 5:1 Met 21:33; Mak 12:1*

Bi tana ani waikoyaḡa vadavadana dabi pounemo i ḡala,

bi kota waen votana guleipi ani vapisana domna i ḡala.

Bi i wailaba te maso waen votana guleipi visuvisudiḡa bi geḡa te ailulu.

³ Niganana valetigu i giuna gado,

“Temi lava Yelusalemmo bi Diudamo miyemiyemi yai talayemi,

bai i gebogebo, tagu e ai kaukauwa ee waen daibina

⁴ Daibina e voiye kauwe te maso waen a vota kauwa bi geḡa te mote a vota kauwa bi kota bai ḡesauna mote yà voiye?

Tagu e ḡoeḡoena maso guleipi visuvisudi bi bai aubaina te ailulu?

⁵ Niganana yà giuwemi te daibimo bai yà voiye, waguluna yà oi kamakamaḡedi

bi daibi ganana yà dousuwasuwa,

bi yà kita kamaḡe te ḡamoḡamo suwana sa solasaḡa te bai matabuna sa kani kovi bi sa ka gebogebo.

⁶ Yà kita kamaḡe te ya lakwau.

Bi waen mote yàma gula yawasi munaḡedi ee doḡa yàma suweti,

yà kita kamaḡe te gedala bi ḡawaḡawa sa duga yaḡosi.

Nabu mote yàmai anine te ima yovo bi imai utuvi.”

⁷ Israel lavedi ba *BADA* ḡaiḡailisi guletina ena waen daibina.

Bi Diuda lavedi mba maibena waen pesina laukaina, i wadiwadidina ya wainuwavisuyedi.

I ḡoeḡoena maso lava didimanamo a laididimanidi, bi geḡa te ai kapekipeki.

Kota i ḡoeḡoena maso lava edi yawasana a didimana,

bi geḡa te wainuwatoi ḡabana ya vaivaiye.

Maimaituwa Aisaiya i yoge

6 Diuda edi ḡalibona Usaiya ena peki kwal-abunemo, *BADA* e kita. Ena animiya saḡasaḡa guletinemo i miyamiya bi ena gala yavenina Maimaituwa ena vanuwa i wai wanavu. ² Bi selafim *BADA* a lovolovo kwaivivile, ḡemoḡemotaḡa mabedi 6. Bi mabedi labu solatapedi a sumesumedi. Bi kota mabedi labu ba tubuḡidi a sumesumedi bi labu ba a lovolovo. ³ Bi edi lava lisidimo a binabinauna gado,
“ *BADA* waiyawa, waiyawa, waiyawa saḡasaḡa guletina namalina dobu matabuna i wai wanavu.”

⁴ Kalinedimo Maimaituwa ena vanuwa duḡudi edi animoito bi gudu yasidi a gusu bi nopona matabuna sikei i waiwanavu.

⁵ Bi e giuna gado, “Pilipilimo e saḡa, taugu gebogebogu, mudugu gebogebona. Bi lava edi gagali gebogebodi vaitedi ka miyamiya. Bi geḡa te matagumo *BADA* ḡalibona saḡasaḡa guletina e kita.”

⁶ Selafim ġemota kaipou kalakalatina oltemo i kaiġavi bi i lovo tava lisigumo. ⁷ Bi mudugu kaipou kalakalatinemo i waitaukoni bi i giuna gado, "Kwa kita niga mudum ei taukoni te wavu lisimmo i kenakenana e kaikamaġe bi em gebogebo e noġotikamaġedi."

⁸ Ġome BADA e vaiye i giugiuna gado, "Aiyai yà giukamaġe? Bi aiyai aubaida ya nawa?"

Bi e giuna gado, "Tagu niga ku giukamaġegu!"

Imaniwelo yai mataile

¹⁰ BADA kalinana i yovona Aisaiya lisinemo bi i giuwe te ya nawa ġalibona Eiġes ya giuwe, ¹¹ " BADA em Maimaituwa kwai baġa te mataila ya kamaġati nove lava pekipekidi edi gabumo ee noke malamo."

¹² Bi Eiġes i daboka bi i giuna gado, "Geġa, mote BADA laulubumo yàma sako."

¹³ Bi Aisaiya i giuna gado, "Temi Deivida ena tubulelesa koi beyavaiya kauwa. Kona laulaukasaġaiġaina eete lava kona ka tunidabokidi bi kota mainana Maimaituwa ko katunidaboki? ¹⁴ I Taunana aubaina Bada kaka mataila ya vitemi. Totopa kaka ya bwaga bi gomana olotona ya bewa te yai isana Imaniwelo ." (Niga isana banina ba Maimaituwa vaiteda .)

Ġalibona matademo

⁹ I Lava mabai pilipilimo sa miyamiyana mote mai kaka sima miya nonoġa.

Wala ba Sebulon bi Naptali dobudi a kita wai yovoyovodi bi laġan ya natonatona ba niga dobudi sa sanadadedi. Mediteliya nisana palatina aibeu yawani-naġa te i nawa Diyoudan gaubina noi nevana bi i nawa te Galili dobuna tautavatava edi animiyamo i laukamaġe.

² III Lava mabai wai dudubalinaġa sa nawanawa ba yana dididiga sa kita.

Tedi wai dudubalinemo miyemiyedi niganana yanayana ya yana galamede.

³ BADA tam edi dobu kuna kadidigi bi kuna voyedi te sa yasiyasisi.

Bi bai kuna voivoyena ba sa yasiyasisi gulate maibena vililubu laġannemo

ee maibena tauwaiġaviya edi ġaviya sa lauyovoġedi bi edi ġonaġona sa legaleaudina yasisina mainana.

⁶ BADA gomana olotona i viteda! Lisidemo i tubuġa!

Bi waibada kaka ya vai bi yai badaeda.

Niga isedidi gomana a vite Taukadidimana visuvisuna,

Maimaituwa Ġaiġailisina,
Tamada Miyamiya Nonoġina bi
Nuwauba Badana.

⁷ Bi giukauwemo ena magula Deivida gabuna ya vai bi didimanamo yai bada nonoġa.

Bi ena waibada wai nuwaubana ya ġailisi bi yai lauliyenawe.

Ena waibada wainuwaubana ya kena nonoġa, BADA ġaiġailisi guletina ena lava i ġoe kauwedi taunana aubaina te kauwidi ya voyedi.

Nuwauba ena waibada

¹¹ Diyesi kaġe pakanemo ġalibona valivaliuna kaka ya moito saġa maibena kai sa oi kamaġe.

Bi nabina ya dugadugana, bi nabinemo kaka ya vota.

² BADA Aluwina kaka noponemo ya miya bi nuwauyauya, sibe bi anapu ya vite te ya ġailisi bi ena lava didimanemo yai badaedi.

BADA ena ġowana ya sibe bi ya vivile,

³ bi manuwavisuna ya voteyeteye.

Mote dobu ena wai kitamo

ee ena wai beyavaiyamo,

ima laukadidimana

Bi mote giu kaikaiyovudi imai aninedi.

⁴ Tana giukauwemo waiyamoyamonidi ya etaledi,

bi malumaluwabidi dobumo aubaidi ya giu

bi ya kadidimanidi

te ya sivu kauwedi.

Kalananemo dobu ya gusu,

bi yawasinemo gebo tauvoyedi sa peki.

⁵ Bi didimana tagilolona yai tagiloloye

bi waipatutu dabayalonemo i talagagau maibena tana.

⁶ Wulf bi sipu nuwaubamo

kaka sa miya ġemota,

lepedi bi gouti lauewalidi vaitedi

kaka sa guliyovo bi sa kena ġemota.

Kau lauewalidi bi laiyo sa kani ġemota,

bi gomana ġaubona ġamoġamodi ya kita watedi.

⁷ Kau bi beya sa kani ġemota

bi kota natunatudi, sa kena ġemota.

Ġawaġawa pokidi laiyo sa kanidi

mai kau lauewalina ya kanikanidina.

⁸ Gomana ġaubona mwata gebogebona

ena bwada diyanemo yai beyakulu bi

lisinemo mote bai ima tubuġa.

⁹ Ena oya Waiyawamo mote bai wainuwa nainailina ima kagebogeboda.

Bi dobuna matabuna BADA sibena yai wanavu,

mai gauba nisa ya waiwanavuna.

¹⁰ Laġan ya natonatona kaka Diyesi kaġe pakanemo ġalibona valivaliuna ya moito saġa te mba yawasana matailina. Dobu matabudi sa nato ena ani miyamo bi isana sa ka saġesaġe.

Eta waiyawa

³⁵ Doġa tatakalina ya yasisi, bi belana sa buso doġa ġasaġasalinemo.

2 Doğa tatakalina matabuna belana sa duga yağosi,
bi ma nuwavisudi sa yasisi.
Kitana yai nuwavaivana mai Lebanon oyedi.
Bi yai maulana mai Kamel bi Salon wapudi.
Ĝome *BADA* namalina ya kamağati,
bi Maimaituwa ena ĝailisi dididigina sa kita.
3 Nimedi belubeludi bi kağedi gusugusudi,
kwa laibagidi.
4 Nainaili kaipotedi kwa giuwedina gado,
“Ko ĝailisi bi koma naila!
Emi Maimaituwa ya nato,
bi yai yawasanimi,
bi mulimimo ya moito bi emi ĝaviya ya kovoği gu-
latedi.”
5 I Bi matapotepotedi kaka matedi sa yana,
beyapotepotedi kota beyedi sa nuwakamağa.
6 Kağedi nuwanokudi kaka sa tapipila bi sa biga,
bi wai papapidi sai nuwavisu bi sa binau.
Gaubu kaka kalakalalemo,
doğa tatakalinağa ya velau.
7 Gimoli wai poyedi saila gauba,
doğa ĝasağasalinağa tovosu sa laupusuwali.
Dağasi gwegwedi wala doğa ĝasağasalinemo a
miyamiya
bi niganana ĝawağawa sa duga.
8 Doğa tatakalinağa kaka eta dididiga ya nawa.
Etana isana ba *Eta Waiyawa* .
Gebo tauvoyedi mote etana sima kaiwata.
Maimaituwa ena ĝowana taukauwena,
mba etanağa sa nawa,
bi lava bu'ubu'uwidi,
mote kaka etana sima kaiwata.
9 Etanemo laiyon bi
ğamoğamo wainuwa nainailidi,
mote kaka maiğa sima nawa.
Bi Maimaituwa ena lava i wai yawasanidina taudiğa
etanağa sa nawa.
10 Bi *BADA* lava i wai yawasanidina
taudidi sa munağa tava.
Tedi ma saledi Saiyonmo sa sola sağa bi
yasisi kenakena nonoğina sai kunuboboe.
Nuwaboya bi ĝaba ya kovi,
nuwavisu bi yasisi yai wanavutalitalidi.

Maimaituwa ena lava yai nuwaubedi

40 Eda Maimaituwa i giuna gado,
“Egu lava kwai nuwaubedi.
2 Yelusalem lavedi kwa laibagidi.
Kwa giuwedi te ai nuwatoi nonoğa.
Edi gebogebo dabedimo e kovokovoğidina,
niganana e noğotikamağe.”
3 II Koi beyavaiya lava ĝesau kalakalalemo
ya binabinauna gado,
“ *BADA* ena eta ko yawasi,

I 35:5 Met 11:5 II 40:3 Met 3:3; Mak 1:3

Kalakalalemo eta ko kadidimani eda Maimaituwa
aubaina.

4 Gwagwa ko ĝuluvidi,
oya bi dabatuwa ko keli wai wapuwapudi,
dabakai bi sagusagula
ko keli wai bigebigedi.
5 Bi *BADA* i giuna gado,
Dobumo *BADA* namalina ya laumağata,
te lava matabudi sa kita.”
9 Temi Saiyon lavemi ko sağa kona nawanawana
oya lofalofana dabanemo giu visuvisuna ko giuwe,
temi Yelusalem lavemi mote koma naila
kalinemi dididiginemo giu visuvisuna ko giuwena
gado,
“Diuda dobuna lavemi emi Maimaituwa ya natonato.”
10 Ko kita *BADA* , lava mabai i waiyawasanidina waitedi
sa natonato,
te ĝailisi vaitena yai badayedi.
11 III Bi ena lava ya labedina
maibena tauwaiğamoğamo ya wai labalabana,
tana sipu yai ĝemotidi
bi ya bewebewedina mainana.
Tana sipu ma natunatuna,
yai etadoli kauwedi.

BADA ena taupaula vinevinena

42 IV V Niga ba egu taupaula ei anine,
e vine kamağe, ĝailisi e vite,
bi ya wai nuwavisugu.
Aluwigumo ei wanavu,
bi tana kaka dobu matabudi giukauwemo,
bi didimanemo yai talapiliyedi.
2 Tana mote ima binau,
ee kalinana ima didiga bi etağa imai palala nawa.
3 Tana legi busona nuwayovuna
mote ima koto.
Bi kwadam kalakala pekipekina mote,
ima sapi vunu.
Lava giukauwemo yai talapiliyedi,
bi didimanamo yai miya kauwedi.
4 Tana mote nuwatomatoma,
ee nuwakulukuluva ima vai,
bi ya noya eete didimana dobumo ya kena.
Bi maneka lavedi,
ena wailovelove sa labelabe.
6 VI Tagu *BADA* , e yogem,
te dobumo egu didimana kwa kamağati,
bi nimammo yà kabi bi yà sagum.
Tam dabammo kaka waianina yà voiye,
te lava matabudi visuvisu sa banavi.
Bi tam yà voyem te Eteni edi yanayana.
7 Matapotepotedi matedi kwa kayanedi,
biliweloko wai boimatuwinemo miyemiyedi,

III 40:11 Idi 34:15 IV 42:1 Met 3:17, 17:5; Mak 1:11 V 42:1
Met 12:18-21 VI 42:6 Ais 49:6; Giu 13:47, 26:23

kwa potiyovodi bi kwa kuvesidi.

BADA ena taupaula

³ Tana i giuweguna gado, “Egu taupaula Isael lavemi dabemimo,

kaka lava sa ka saḡesaḡegu.”

⁵ Bi taupaula i giuna gado,

“Muliḡa kaka e tubuḡana

BADA i gei vinegu bi i voyegū bwaga noponemo, te ena taupaula bi ena lava Isael aiainawenawedi yà natomedi lisinemo.

BADA i waimiya saḡegū bi ḡailisi i vitegu.”

⁶ I Bi *BADA* i giuweguna gado,

“Tam ba egu taupaula bi noya tekatakana e vitem, te kwa voye.

Deikap ena tubulelesa, visa miyamiya bagibagidi kwa natome munaḡedi.

Bi yà voyedi te dam dididiga sa tubuḡa.

Tam taunana ba Eteni lavedi edi yanayana.

Lava kwa giuwedi te

bainewa edi gebogebomo yà i yawasanidi.”

¹⁴ Bi Yelusalem lavedi a giuna gado,

“*BADA* i lau avenakiyemai bi nuwana i kauleya.”

¹⁵ Bi *BADA* edi giu i waimunena gado,

“Bamo wala mote vaivaisu natuna meyameyana bewana

bi wai susuna ee

wai nuwavainena nuwana i kauleya?

Bamo te vaivaisu natuna bewana,

wai susuna bi wai nuwavainena nuwana ya kauleya.

Bi tagu kaka mote temi

nuwagu ima kauleya.”

BADA ena taupaula ena waikalina kabi

⁴ *BADA* wailewapanina ena nuwayuyauya giudi i vitegu,

te bainewa tunitunidabokidi yà laibagidi.

Olaolala onena ya kakena moitogu

bi ya voyegū te ena wailovelove yà vaiye kauwe.

⁵ *BADA* Maimaituwa i wailovelovegu te e sibe,

bi mote e laukasaḡaiḡai ee laumulitauliye.

⁶ II Tauligu lava e vitedi te a kwapu,

nadogu e vitedi te mudukologu a sapu bi ai namaḡegū

bi matagu a gelolo tawatawa mote ei govegove.

⁷ Banina *BADA* wailewapanina i sagugu, te edi wai dibodiboḡa mote imai dabaubagu.

Bi kamaina te yà moito didina,

bi egu wainuwatoimo yà moito bagibagi.

⁸ Taukadidimanigu ba diyagumo.

Niganana aiyai yai valavalagu?

Kwa nato ta nawa ta etala, bi em waiwavu kwa saḡedi.

⁹ *BADA* wailewapanina taunaḡa tausagugu, aiyai bena yai wavugu?

Tauwaivalavalagu matabudi sa neḡaneḡa, mai sulasula gala sa kanikani kovidina.

⁷ Tauwainoyanoya giu visuvisuna oyaḡa ya natomatomena ba i visu kauwa,

nuwauba bi yawasana giudi.

Saiyon i tainuwataudina gado,

“Emi Maimaituwa ya waibada.”

⁸ Koi beyavaiya tauwaikoyaḡem ma yasisidi sa sale-sale gulata!

Bi *BADA* ena nato munaḡa Saiyonmo mata otimimo ko kita.

⁹ Lava miyamiyemi koi ḡemotimi

bi ko yasisi gulata!

Banina Yelusalem dobuna kaka lolalolana,

BADA i wai sasalane,

bi lava i wai nuwaubedi.

¹⁰ Niga mainana kaka ena ḡailisi waiyawa

dobu matabuna lisidimo ya kamaḡati,

bi lava matabudi dobumo sa kita

te eda Maimaituwa bainewa ena lava i wai yawasani-di.

BADA ena taupaula wainuwatoina

¹³ Ko kita egu taupaula ena noya yai kovi kauwe, mulinemo yà ka kenamoito, yà kailageti bi vivilena ya didiga.

¹⁴ Tana a kwapu gulate bi sauginemo lava wapewapedi a kitakita ba a tatava bi ai nuwanaine, anikitana mote mai lava.

¹⁵ Bi ḡaliḡalibona dobu matabudimo

bi egu taupaula lava sa soveye bi sa lautautau.

Banina wala kauwa mote a kitekitedi ba sa kitedi,

bi kauwa mote a vaivaiyedi ba niganana sa vaiyedi bi sa sibedi.

53 Aiyai ema giu visuvisuna i wai sumaḡe bi aiyai lisinemo *BADA* ena ḡailisi i wai maḡati?

² *BADA* ena ḡowana luanemo te ena taupaula i duga mai kai doḡa tatakalinemo ya kalakalanapuna.

Tana mote waiguyauna bi wai nuwavaivaina te maso te kaiwata.

³ Tana te kita kamaḡe bi te daboke bi te laumulitauliye bi geḡa te tana

tuniyavi bi wai nuwatoi i asiwidi.

Mote aiyai i kita waitete bi a kita kamaḡena maibena lava yababa.

⁴ III Kamaina te i lai epaiyanida, bi tunina i yavi bi i wai nuwatoi,

bi tei noḡota te bena tana ena gebo aubaina Maimaituwa i kovoḡi.

⁵ Tada eda gebo dabanemo tunina a doulisilisi,

eda kauwawaigebo aubaina tana a kwapukwapu.
 Bi kovoḡa i vaivaina ba i wai nuwaubada,
 bi tunina a doulisilisina ba i wai yawasanida.
 6 Tada matabuda mai sipu te ainawanawa,
 Maimaituwa ena eta te gose bi ḡemoḡemotaḡa eda
 eta tabudi tei tubudi.
 Eda ai kaukauwa bi eda gebo kovoḡidi tana i vai.
 7 I Tana a wawaidoḡadoḡa, a sulawaineḡa,
 bi i sako yovoḡe te mote bai ḡesau mudunemo i
 giuwe.
 Mai bena sipu lauewalina kapalina bwalina ee sa
 nawe waipekina aubaina ba
 ya miya moimoisili mote bai i vato lubuḡe.
 8 Ai wavu yababe, a kaididi bi ai doli nawe,
 bi ena peki mote aiyai i wai nuwapoyae.
 Tana i pekina ba tada eda gebo aubaidi.
 9 Tana mote gebo bai i voiye ee lava i kaiyovuḡedi,
 bi lava waibeyapotedi waitedi a peki bi lava
 waiguyauna ena tauyewamo a sako.
 10 Kamaina te BADA ena ḡowana luvanemo i voiye te i
 wainuwatoi,
 bi i vite munaḡe te i waila sewasewa gebo ani bakili-
 na,
 te tana ena tubulelesa sa wapa.
 Tana ya miyawailofa.
 BADA ena ogatala lisinemo i voivoiyena baninemo i ta-
 va.
 11 Ena wainuwatoi mulinemo ba yawasana
 yanayanana ya kita bi nuwana ya kena,
 bi i sibe te ena wainuwatoi waibanina.
 Bi egu taupaula didimanina lava wapewapedi edi
 gebogebo vitana ya avalu bi ya kadidimanidi.
 12 II Lava saḡasaḡa guletidi poudimo
 ya voyem te kwa saḡa gulata.
 Tana ena yawasana i vite munaḡe te gebogebo lavedi
 waitedi ḡemoḡemotidi.
 Tana gebogebo taukauwedi edi vita i avalu.
 Bi i laupali te maso BADA lava edi gebogebo i noḡoti
 kamaḡedi.

BADA ena nuwavaina Israel lisidimo

5 Taupatim maibena mwanem III
 tana isana ba BADA wailewapanina.
 Israel edi Maimaituwa waiyawa tauwaiyawasanimi,
 tana Maimaituwa dobu matabuna tauwaibadaena.
 6 Temi ba maibena waivini i naḡi valiuvaiu bi ena olo-
 to i gose,
 bi ya wainuwaboyana mainana
 bi BADA ya yoge waimunemi lisinemo
 bi ya giuwemina gado,
 7 "Laḡan watiena e gosemi
 bi e ḡoe kauwemi te ya natome munaḡemi.
 8 Laḡan watiena e medi te e kita kamaḡemi

I 53:7 Giu 8:32,33 II 53:12 Mak 15:28 III Ingilisimo ba hus-
 band.

bi niganana ba ya i nuwavaina nonoḡemi."
 Niga mainana BADA tauwaiyawasanimi i giu,
 9 IV "Nowa ena saugemo e giuwapa te dobu mote
 kabaitemo ya mai avalu munaḡe.
 Mba mainana niganana ya giugiuwapa te mote ya-
 ma medi lisimimo bi ya ma kovoḡi munaḡemi.
 10 Avena te oya sai dagudagu
 bi dabatuwa sa launeḡaneḡa
 bi tagu egu nuwavaina lisimimo mote ima kovi,
 bi egu giuwapa bi nuwauba lisimimo mote ima
 nuwaḡavuka."
 Niga mainana BADA taulaunuwatoiyemi i giu.

Maimaituwa ena launuwatoi puyona

55 BADA i giuna gado, "Temi mabai gadomi magu-
 magudi,
 ko nato gauba ko tego,
 bi wai mane geḡemi,
 ko nato ko gimala bi ko kani.
 Ko nato waen bi miluki ko gimala, maiidi geḡa.
 2 Bai aubaina mwali mote anikani,
 lisidimo mane kwa waiyakali?
 Bi em noya mote matailina,
 Kalinagu ko vaiyena kaka,
 kani visuvisuna ko kani,
 bi koi nuwavisuye,
 mote mai kani ḡesaudi.
 3 V Ko nato lisigumo beyemi ko kaikamaḡe
 bi koi beyavaiya komakomani kaka yawasana ko vai.
 Bi egu waianina kenakena nonoḡina lisimimo ya
 voiye,
 bi Deivida lisinemo kavisuvisu e giugiuwapaena ya
 vitemi."
 6 Taugiuwatana i giuna gado, " BADA ko tavuḡe bi
 lisinemo ko
 laupali sauginemo tana diyademo.
 7 Emi yawasana bi emi
 noḡota balebalede ko vitaledi.
 Ko nuwavitata BADA lisinemo,
 bi Maimaituwa ya launuwatoiyemi
 bi emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi."
 8 BADA i giuna gado,
 "Egu noḡota mote mai temi emi noḡota
 bi egu kauwa ba tabu otidi mote mai temi emi
 kauwa.
 9 Giukauwa te galewa i saḡa gulatana kaka dobu,
 kota mainana egu kauwa bi egu noḡota
 a tusaḡana kaka temi.
 10 Galewaḡa nabu bi taumata ya yovoyovona dobu-
 mo
 te doḡa yawai utuvi.
 Bi pesi ya voyedi te sa duga te sa laubani
 te kani anikani bi pesi aniwadi.
 11 Kota mainana mudugumo giu ya potipotiyovona
 IV 54:9 Pak 9:8-17 V 55:3 Giu 13:34

mote banina imai geḡa.
Tagu bai e noḡonoḡotina luvanemo mainana
mwalidi matabudi sa tubuḡa.”

Maimaituwa ena vanuwa dobu matabuna aubaidi

56 *BADA* i giuna gado,
“Tagu ḡotona te yà nato yài yawasanimi.

Bi lava matabudi kauwa didimanidi yài lovedi.
Taunana aubaina kauwa didimanidiḡa lava lisidimo
ko voyedi.

⁶ Wali dobu lavedi sa vite munaḡedi lisigumo,
bi tedi isagu sa ḡoe,

bi sa lauduneyegu waiyawasi laḡannemo,
bi sa vivilegu bi egu waianina sa kaididi.

⁷ *I*Mba lavedi kaka egu oya waiyawemo
yà natomedi pali vanuwino

bi yà voyedi te yasisi nuwedi yai wanavu.
Edi vite sewasewana egu oltemo

sa gabuḡosedina ba yài aninedi.
Banina egu vanuwa ba isana pali vanuwina
dobu matabudi aubaidi.”

Udi giugiukauwina

BADA i giuna gado, “*Emi udi tagu matagumo ya vi-
suna ba niga kauwidi ko voyedi:*

⁷ *II* Temi kanikanipekidi, kani ko vitedi
bi waiyamoyamonidi ko giuvaide emi vanuwemo.

Bi waigala geḡedi gala ko vitedi
bi emi lava otidi emi malagaimo
sagudi mote nuwemi ima kauleya.

⁸ Mba mainana kaka mayavaigu ya moito galamemi
maibena olaolala suwelina ya lovolovotavana
bi emi wai kibitoimo ko yawasana makai.

Tagu laḡan matabuna temi vaitemi te yài doli ko-
makomaniyemi

bi mayavaigu ya moito galamemi.

⁹ Bi sauginemo ko laupalina ba emi pali yà vaiye,
bi koi baḡaguna ba emi pali yài mune.

Emi lava koma laukivigeboḡoyedi bi kaiyovumo ko-
ma kualidi.

¹⁰ Kanipekipekidi koi kanidi

bi pilipili lavedi ko kadidimanidi kaka boimatuwa ya
yana.

Bi boimatuwina i sumesumemina ya yanana kamaḡe,
maibena suwalamodo suwelina.”

***BADA* giuna visuvisuna lava waiyamoyamonidi aubaidi**

61 *III* *BADA* wailewapanina Aluwina i waiwanavuḡu,
bi buyobuyo dabagumo i ḡini te giuna visuvi-
suna,

wai yamoyamonidi lisidimo yà lauguguyae.

Te nopodi loleloledi sa yawasana,

bi panipanimo miyemiyedi yà kuvesidi

I 56:7 *Met* 21:13; *Mak* 11:17 *II* 58:7 *Met* 25:34 *III* 61:1 *Met*
11:5

bi lava biliweloko wai dudubalinemo
sa miyamiyana sa potiyovo.

² *IV* Tana i giukamaḡegu te yà lauguguya
banina laḡan i tava,

te *BADA* kaka kana ḡaviya ya lauyovoḡedi,
bi ena lava yai yawasanidi.

Tana i giukamaḡegu te wai nuwaboyedi yài
nuwaubedi.

³ Bi lava wai nuwatoitoidi Saiyonmo a wai kovutoped-
ina yà sagudi,

bi yài siyedi,

te a wai nuwaboyana ba sa yasisi

bi nuwa kulukuluvidi ba nuwavisu yài lautawidi.

Bi edi kauwa sa didimana,

maibena kai visuvisudi *BADA* i wadiwadidina.

Bi bai i voivoiyena lava sa kita bi sa kasaḡesaḡe.

⁶ Temi sai isemina *BADA* ena pilipilisi,

bi Maimaituwa ena taupaula.

Dobu edi waiguyau temi

koi nuwavisuyedi bi ko laubabada te emiya.

⁸ *BADA* i giuna gado, “Tagu didimana yà ḡoeḡoe,
danene bi kauwa yabayababa e daboke.

Egu lava aubaidi visu yà voiye

bi waianina lisidimo e voivoiyena ya kena nonoḡa.

⁹ Bi dobu matabudi sa sibedi

bi sa viviledi te *Israel* lavedi edi tubulelesa ba e kavi-
suvisudi.”

¹⁰ *Yerusalem* lavemi ko yasisi te aubaimi *BADA* bai i
voiye.

Maibena waivini naḡi aubaina ya waisiyana.

Mainana kota Maimaituwa mba waivinina

yawasana waisiyanemo i waisiya.

¹¹ Maibena daibimo doḡa pesi ya voyedi te sa
dugadugana,

mainana *BADA* wailewapanina

ena lava dobu matabudimo ya voyedi

te sa kasaḡesaḡe.

Maimaituwa ena launuwatoi bi ena sagu waibaḡaena

⁴ Wala pakanemo dobu i tubuḡana

ba bamo mote aiyai Maimaituwa i kita ee i vaiye mai

tam,

lava a waisumaḡemna ba kuna sagudi.

⁵ Sauginemo lava nuwavisumo visuvisu a voyedi

bi didimaninemo a kaiwatamna ba tam kuna sagudi.

Tam lisimaimo kuna medi bi tama yaḡolo te geboḡe-
bo ke voivoiye nonoḡe.

Mba mainana kaka bainewa ka yawasana?

⁶ Matabumai ema kauwa geboḡebodi matammo a
mila,

avena te visu kauwedi, matammo ke voyedi te
bamo,

bi kauwidi mai anilau kaḡe yasaḡa galedi miledi.

Mba gebodi sa solusolu nawemaina

IV 61:2 *Met* 5:4

maibena yavala kaipokina luguna ya suve
 bi luguna sa bulilina.
⁷ Bamo mote aiyai lisimmo i nato
 bi palimo sagu i waibaḡaye.
 Tam ema gebogebo dabedimo
 kuna gosemai bi kuna miyatautauliyemai bi ema ge-
 bodi a ka lolalolamai.

⁸ Aee *BADA* tamamai, tama mai gulewa
 bi tam ba mai gulewina taupatina.
 Tam nimammo kuna patimai.
⁹ Ka laulaupali lisimmo mote kuma medi
 bi ema gebogebo kuma noḡotiwatedi, kwa launuwa-
 toitoiyemai
 banina tama ba tam em lava.

Delimaiya

Lainuwanega

Delimaiya ba taugiuwatana ġesau laukaina Yelusalem noponemo bi tana giuna ena lava lisidimo i giuwe. Tana ena lava i tainuwataudi te bainewa Maimaituwa ya kovoġidi banina tedi a laumulitauliye bi maimaituwa ġesau-di a kaikaiwatedi.

BADA Delimaiya i yoge te taugiuwatana

⁴ *BADA* lisigumo i giuna gado,

⁵ "Muliġa kaka bwaga noponemo e patimna ba e gei sibem.

Bi muliġa kaka kuna tubuġana ba e vine kamaġem te taugiuwatagu dobu matabudi aubaidi."

⁶ Bi tagu e giuna gado, "Mm *BADA*, tagu gomana ġaubogu, mote luvana te aubaim yà gagali!"

⁷ Bi *BADA* i giuweguna gado, "Mote kuma giu te tam gomana ġaubom. Bi e giuwem te bamomaiġa kwa nawana ba kamaina te kwa nawa bi bai e giugiuwem-na mainana lava kwa giuwedi. ⁸ Niga mainana *BADA* i giu, lava mote kuma nailedi, tagu tam vaitem bi yà moito galamem!"

⁹ Ġome *BADA* nimana i tuġu te mudugu i taukoni bi i giuweguna gado, "Kwai beyavaiya, giugu mudummo e sivudi te kwa gagali. ¹⁰ ^INiganana e vinem bi ġailisi e vitem te dobu isuna bi isuna ġaliġalibona lisidimo, kwa laulaka, kwa laukoisuwa, kwa laukagebogebo, kwa laudouġosaġosa, kwa lauġala bi kwa lauwadi."

¹⁷ "Kwa vononoġa bi kwa nawa te bai matabuna e giugiuwemna kwa giuwedi. Mote Kuma naila ba matedimo yà voyiem te kwa naila gulata.

¹⁸ "Delimaiya kwai beyavaiya, Diuda edi ġaliġalibona, waibabada, pilipilisi bi lava matabudi kaka sai ġaviyem. Bi niganana tagu ġailisi yà vitevitem te mote sima lauyovoġem, tam maibena malagai ganakukuna kaikaidakina, ee pawapawasi tupidi bi bilibili ilamemo voivoiyena. ¹⁹ Tagu *BADA* e giu te tam vaitem bi yà moito galamem te mote sima lauyovoġem."

BADA i giuna gado,

¹³ "Egu lava matabudi waiguyaudi te waiyamoyamonidi sa wailavabiu,

bi mote giukauwemo mane sima voivoiye.

Bi kota taugiuwatana bi pilipilisi matabudi mainana sa voivoiye,

tedi lava sa kaikaiyovuġedi.

¹⁴ Tagu egu lava bonidi a nanaka bi pilipilisi

bi taugiuwatana mote sima bunebunemi kauwedi.

I 1:10 Del 18:7

Bi sa voivoiyena maibena boni keikeilikidi
bi sa giugiuna gado, 'Mba kamaina, mote bai.'
Bi geġa te boni yaġolo
mote sima yawayawasana."

BADA kwai Sumaġe

⁵ *BADA* i giuna gado,

"Tagu lava mabai nuwapoudimo a miyatautauliyegu, bi lava ota edi ġailisi sa waisumaġedi, ba tagu lavedi yà kovoġidi.

⁶ Mba lavedi maibena kai tomboluna doġa ġasalinemo bi waiġolanemo sa dugadugana.

Ġome mote bai visuvisudi sima dugaduga bi lava mote ġome sima miyamiya. ^{II}

Niga mainana lavedi kaka mote bai visuvisuna lisidimo ima tubuġa.

⁷ Lava mabai edi yawasana tabutabunemo, tagu *BADA* ai sumaġeguna ba yà kavisuvisudi.

⁸ ^{III}Mba lavedi edi yawasana maibena kai gauba diyanemo moimotodi,

lamlamdi sa yovoyovo gaubemo te sa dugaduga kauwa.

Bi suwala ya lalanina saugemo ba mote simai nuwaboya.

Bi kalakaladada sauginemo ba mote sima naila, tedi lugudi gidegidevidi, aubaina te sa votavota nonoġa.

⁹ Mote aiyai kaka lava nuwapoudi ima sibedi, laġan matabuna ya nuwanuwavitale gebogebo bi waikaikaiyovu voiyedimo,

maibena boni dididiga mote aiyai imai yawasani.

¹⁰ Tagu *BADA* lava nuwapoudi taukitedi,

edi noġota bi edi kauwa matabudi ya kita kauwedi, kaka edi noya a voivoiyedina luvedimo mainana yà maiidi.

Tagu mai'ia giugiukauwina yà vitedi edi noya aubaina."

II *Baibol ġesaudi a giuna gado, doġa wainisanisana.* III 17:8
Sale 1:3

Babilon lavedi Yelusalem edi waiguyau matabudi sa legau nawedi

BADA i giuna gado,

⁵ “Yelusalem gonaḡonana maiidi nananaka matabudi, kona laulauvevewana kauwedina, emi ḡaviya nimedimo yà sivudi bi kota Diuda ḡalibonidi edi ḡonaḡona visuvusu otidi matabudi, sa avala nawedi Babilon.”

Delimaiya *BADA* lisinemo i wawalu

Delimaiya i giuna gado,

⁷ Oo *BADA*, kuna kaiyovuḡegu, te kaiyovuna ei sumaḡe.

Tam ḡaiḡailisi guletim bi tagu kaikaigwaḡagu, taunana aubaina kuna lauyovoḡegu.

Sauga matabuna lava sa waigwaigwaiyegu, te bena tagu edi bu'uwa. ^I

⁸ Sauginemo lava e tai tainuwataudina gado,

“*BADA* niga mainana i giu:

‘Emi ḡaviya kaka sai ḡaviyemi bi sa kageboge bomi.’

Niga kalinamna e giuwedi,

bi tedi laḡan matabuna sa waigwaigwaiyegu bi sa kuvakuvalu.

⁹ Sauga ḡesaudimo ba e giuna gado,

Niganana mote *BADA* isanemo kalinana yàma giu munaḡe,

bi giuwatana e daboka.

Bi geḡa te giuna nopogumo

ya kalakalatina,

maibena kai ya kalakalatina

maso bena nopogumo yà kena gwasana,

ba mote luvana te yà kaididi.

¹⁰ Lava e vaiyedi a wai muduneguna, e nailedi.

Tedi sa giugiuna gado, Tam bai kwa giugiuwena, ema babada giuwedi.

Avena te egu lava otidi sa kitakita watagu,

tedi sa ḡoeḡoe te tagu bai yà voiye

waigebona ba sa kamaḡatigu.

Tagu egu lava otidi a giuna gado,

‘Tai sinasina bi bai ya vato wapana,

ba ta lauyovoḡe bi ta laubiwa.’

¹¹ Bi geḡa te *BADA* tam diyagumo maibena tauwaiḡaviya ḡaiḡailisina.

Taunana aubaina egu ḡaviya

sa kabikasaḡa te mote sima lauyovoḡegu.

Tedi sai dabauba

bi dabaubana noḡotina lava nuwedi mote ima

yavuḡa.

¹² Oo, *BADA* wailewapani guletim,

tam didimana lavedi kwa kitekitedi,

bi edi noḡota bi edi kauwa matabudi tam kwa wai laulubudi.

I *Delimaiya taunaḡa i vite munaḡe te BADA*

Nimammo egu vita yà sivusivudi, bi yà kitakitam te egu ḡaviya kwa lauyovoḡedi.

¹³ *BADA* lisinemo ko sale,

bi ko kasaḡesaḡe!

Sauginemo gebo lavedi,

lava waiyamoyamonidi sa lau kivigebogeboyedina,

ba *BADA* nimedimo ya kabi bi yai yawasanidi.”

BADA kaka taulauetadoli valivaliuna ya vine

23 *BADA* i giuna gado, “Pilipili nananakidi ba sa nato egu lava edi waibabada lisidimo.

Tauwaiḡamoḡamo gebogebodi sipu a kageboge bodi bi a voyiyedi te a ainawanawa dobu ḡesaudiḡa.”

² Taunana aubaina *BADA*, Israel edi Maimaituwa, ena giu tauwaiḡamoḡamo lisidimo i giuwedina gado, “Te-mi egu sipu mote ko labe kauwedi bi kona kwavidi te a nawa dobu ḡesaudimo, taunana aubaina emi ai

kaukauwa lisidimo dabedimo yà kovoḡimi. ³ Bi egu lava e kwavidi a nawa dobu ḡesaudiḡa a miyamiya

nawana, ba niganana yà natome munaḡedi edi ani

miyam. Bi mabai a miyamiya bagibagina ba edi dobu-

mo yài ḡemotidi bi sai natunatuna te sa wapa gulata.

⁴ Bi miyamiya bagibagidi tauwaiḡamoḡamo nimedimo

yà sivudi te sa labe kauwedi bi mote sima naila ee

sima gwegwe.” Niga ba *BADA* kalinana.

⁵ II *BADA* i giuna gado,

“Laḡan ya natonatona

kaka Deivida ena tubulelesemo

ḡalibona didimanina yà vine.

Tana ba nuwauyuyamo yai bada

bi mba dobunemo visu bi didimana ya voyiyedi.

⁶ Laḡannemo yai ḡalibonana,

ba Diuda bi Israel lavedi sa yawasana

bi nuwaubamo sa miya.

Bi isana sa vatona gado,

BADA Didimana Tauviteda.”

BADA Israel i natome munaḡedi

⁷ *BADA* niga mainana i giu,

“Israel ma yasisimi tana aubaina ko sale,

banina mba dobuna lavedi mote lavayabayababa.

Ko sale bi kasaḡesaḡemo ko binauna gado,

‘Oo *BADA*, em lava a miyamiya bagibagina,

kwai yawasanidi.’

⁸ Egu lava dobu isuna te isuna bi aibadabada yawa-

ninemo miyemiyedi yài doli natomedi te yài ḡemotidi.

Matapotepotedi, kaḡedi nuwanokudi,

bwagebwagedi bi nuwedi wainatuna.

Lava matabudi sa munaḡa tava,

te dam dididiga ya tubuḡa.

⁹ Egu lava kaka ma ḡabedi bi ma palidi yà natome

munaḡedi.

Tedi gauba diyanaḡa bi eta nuwayaḡosinaḡa yài eta-doliyedi,

II *23:5 Del 33:14-16*

te mote kaḡedi simai tutudi.

Tagu *BADA* Israel lavedi tamedu
bi Ifleim ba natugu tautuweḡina,
taunana aubaina niga mainana yà voiyē.”

³¹ I *BADA* niga mainana i giu, “Laḡan ya natonatona kaka egu waianina valivaliuna yà voiyena Israel bi Diuda lavedi lisidimo. ³² Niga waianinina ba mote wala mai edi magumagula Idipmo e ka potiyovodi bi lisidimo e voivoiyena, tagu nimedimo e kabi bi ei dolidi. Te di egu waianina ai doukoto bi geḡa te e komaniyedina maibena oloto mwanena ya komakomaniyena. ³³ Mba laḡandimo egu waianina valivaliuna Israel lavedi lisidimo yà voiyena ba niga mainana: Tagu kaka egu waiḡake nopodimo yà sivudi bi nuwapoudimo yà gilumidi. Te tagu edi Maimaituwa bi tedi egu lava. ³⁴ *BADA* kalinana niga mainana, lava matabudi yovoyovodi bi saḡasaḡa guletidi kaka sa sibegu bi mote aiyai sibegu, ena tau imai love bi ima giu gado, ‘*BADA* kwa sibe.’ Te di edi gebogebo yà noḡoti kamaḡedi bi edi ai kaukauwa mote yàma noḡotiwatedi.”

***BADA* ena giuwapa Israel lisidimo ya kamaḡati**

¹⁴ II *BADA* i giuna gado, “Laḡan sa natonatona kaka bai e giugiuwapaena Israel bi Diuda lavedi lisidimo banina yà voiyē te ya tubuḡa.

I 31:31 Met 26:28; Mak 14:24 II 33:14 Del 23:5,6

¹⁵ Mba laḡandimo bi laḡan kauwemo kaka Deivida ena tubulelesemo,

ḡalibona didimanina tagu yà vine.

Bi ḡalibonana kaka visuvisu bi didimana niga dobunemo ya voiyedi.

¹⁶ Ena waibada sauginemo Diuda lavedi sa yawasana bi Yelusalemmo sa miya kauwa.

Mba taunina sai isana gado,

‘*BADA* Didimana Tauviteda.”

Delimaiya gauba domna ḡasaḡasalinemo

⁴ Laḡan ḡesaunemo ḡalibona ena waibabada a nawa tana lisinemo bi a giuwena gado, “ḡalibona, tauwaiḡaviya visa niga tauninemo miyemiyedi ba Delimaiya ena giunemo te nuwakulukuluva a vai, kota ḡome lava matabudi kauwinemo i bwadidi. Tana mote ima waisagu bi lava nuwaboya ya vitevitedi, tana kamaina te ya peki.”

⁵ ḡome ḡalibona Sedekaiya i giuwedina gado, “Kamaina, emi ḡowana ko voiyē mote yàmai ḡakemi.”

⁶ Kamaina bi tedi Delimaiya ai doli nawena ḡalibona natuna ena ani miya ganana noponemo bi tauyava edi gabumo ḡome maḡinemo nimana a pani bi gauba domna ḡasaḡasalinemo ai dawē yovoḡe. Niga domna ba ḡalibona natuna Malkisa ena gauba domna. Bi domnemo mote gauba bi niginigi taunaḡa aubaina te Delimaiya i miyasopo.

Ġabalauiyava

Lainuwanega

Niga bukana ba Israel lavedi edi nuwaboya dididiga ya giugiuwe. Banina Babilon lavedi Israel dobuna a kagebo-gebo 586 B.C. noponemo. Bi lava bi ġonaġona visuvisudi a nawedi Babilonmo. Mote ta sibe kauwe te aiyai niga bukana i gilumi. Lava ġesaudi sa noġonoġoti te male Delimaiya i gilumi.

Yelusalem nuwaboyana

1 Oo Yelusalem wala mote niga mainana,
bi niganana lavam i wai geġa!
Wala ba dobu matabudi a sanasanadadem,
bi niganana kitam maibena iwape.
Tam wala kitam maibena ġalibona mwanena
bi niganana kitam maibena taupaulayababa.
2 Tana dudubala onena ya ġabaġaba
bi matana sa uwauwa.
Bi ena ewali kauwa mote bamo aiyai te
te yai nuwauba.
Niganana ena lava ġesaudi
a nuwavitata te kana ġaviya bi kana pota a yesi.
3 Ġaviya a tapipila te Diuda lavedi a sulagudegudedi
bi ai doli nawedi.
Tedi a panidi bi lisidimo a miyana maibena tautavata-
va.
Bi edi dobumo a voyedi te ai taupaulayababa,
mote bamo edi ani miya kauwa.
Mote luvana sima naila sima nawa.
4 Soi laġandimo mote aiyai bamo ima nawanawa,
Maimaituwa ena vanuwemo ima laulaudune.
Ġome guguini salesaledi niganana ai nuwaboya
bi pilipilisi a kaiġabala.
Taun gananakukuna mataetidi mwakomwakoko a ka-
sidi,
bi Saiyon ena yavi i didiga gulata.
5 Ena gebogebo dabanemo *BADA* i voiye te i wainuwa-
toi.
Ena ġaviya niganana ai badaye
bi a ka kavakava.
Tana a giu waigusugusu,
bi natunatuna ai doli nawedi walidobuġa.
6 Yelusalem, wala ba kitana i visuvisuna bi mulemule-
lena
bi niganana mba visuna bi mulelena i kovi.
Ena waibabada ba maibena ġamoġamo diya,
kanikani pekidi bi kani sa tavutavu.
Tunidi a laugaligali

te mote ġemoġemotina kediġaviya sima naile ka-
maġedi.

7 Yelusalem lavedi sa nawanawa yabayababa bi sa
wainuwatoi.

Niganana edi noġota i munaġa te wala edi visuvisu a
noġotidi.

Sauginemo edi ġaviya a legauvaidi
ba ġome mote aiyai te maso i saguvaidi.
Edi ġaviya Yelusalem taunina ai kalaġosa
bi ai gwaigwaiyedi.

19 Egu dobu e gose
bi e nawa yabayababa.

Bi wainuwatoidi e noġotiwaitetedi
te ġolana maibena kwaviso.

20 Niga nuwaboyedi e noġonoġotidi
ba nuwapougu i yavi.

21 Sauginemo *BADA* e noġonoġoti
ba nuwagu i lautou.

22 *BADA* ena nuwavaina
mai kenakenana
mote bamo damona.

Bi ena launuwatoi
mote bamo damona.

23 I giugiuwapana luvanemo,
te olaolala onena ya lailaivaluidi.

24 Tauguġa e giu munaġeguna gado,
“ *BADA* ba tagu vaitegu,
mote bai ġesau yàmai nuwaboyae.

Taunana aubaina avena te pilipili
bi yai sumaġe otiye.”

25 Lava mabai *BADA* sa waisumaġe
bi sa tavutavuġena ba yà kavisuvisudi.

26 I visu te tai laba inibiga
te *BADA* yài yawasanida.

27 I visu te ma keikeilikidemo *BADA* ta sibe kauwe
bi ta voteyeteye.

28 Sauginemo te lauyavina ba ta miya moimoisili,
bi noġota kauwa ta vai.

29 Bi matanemo tada ta sako yovoġedana
kaka yà saguda.

30 Bamoda a kwapuda ee a kuvalidana
ba tamai sipo.

³¹ Tada lava, *BADA* mote ima daboke gwaseda.

³² Bamoda wainuwatoi ya viteda, te bamo palatina

bi kota ya laulaunuwatoiyeda banina ena nuwavaina
bamo mote damona.

³³ Tana mote yavi bi wainuwatoi ima viteviteda.

Idikel

Lainuwanega

Israel lavedi Maimaituwa otina a daboke bi maimaituwa kaikaiyovudi a laulauduneyedi. Tedi sauga matabuna matanemo gebo a voivoiyedi, taunana aubaina ġaviya i wai aninedi te a lauyovoġedi bi ai doli nawedi edi dobumo. Bi Idikel ba pilsu Livai damnemo, tana Maimaituwa i wai sumaġe bi i voteyeteye. Diuda dobunemo i miyamiya bi Babilon edi tauwaiġaviya a tava te a lauyovoġedi te tana bi Diuda lavedi matabudi ai doli nawedi edi dobumo.

Tana ġome i miyamiya bi Maimaituwa i vine te taugiuwatana bi giuna i vite. Diuda lavedi Babilonmo miyemiye-di bi kota ġesaudi Yelusalemmo miyamiya gwasedi vaite-di. Bi Maimaituwa tainuwatau giudi Idikel i giu vitena gado, "Bamoda sa lau kasaġaiġaiyeguna ba kedi ġaviya yà aninedi te sa lau yovoġedi bi edi taun sa ka gebogebobo."

Sauginemo Diuda lavedi Maimaituwa a laulau kasaġaiġaiye ba Babilon edi tauwaiġaviya a tava te Yelusalem a ka gebogebobo, maibena dolinemo i giugiuna mainana.

Idikel ba Maimaituwa ena giu Israel lavedi i taitainuwataudi, te edi kauwa gebogebodimo maso a nuwavitale bi visuvisumo a miya. Bamoda sa nuwa vitalana Maimaituwa lisinemo ba ya munaġedi edi dobumo.

Idikel bi Diuda lavedi ġesaudi vaite-di a pani nawe-di Babilonmo a miyamiya. Laġan ġemota Idikel i miyamiya te wailove i kitana ba galewa nuwawasena bi Maimaituwa namalina i kita.

Maimaituwa Idikel i vine te taugiuwatana

2 Sauginemo *BADA* namalina e kitakita ba tagu e miyatulu doġamo te e laupwalasoku bi kalina e vaiye i giuna gado, "Lava ota, kwa moito bi lisimmo yà gagali." ² Tana i gagagali ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavugu te i solu waimoitogu bi lisigumo i giuna gado, ³ "Lava ota, yà giugiukamaġem Israel lavedi lisidimo. Tedi a lau kasaġaiġai bi a miya tautauliyeguna maibena wala edi magumagula. ⁴ Kwa nawana bi lavedi ba nopodi gudugududi bi laulaukasaġaiġaidi kwa giuwedi, te tagu *BADA* wailewapanigu yà giugiukamaġemna kalinagu kwa giuwedi. ⁵ Bamoda lavedi laulaukasaġaiġaidi sai beyavaiyem ee geġa bi sa sibe te taugiuwatana ba vaite-di."

BADA ena lava laivaliudi gagalina i lautaulalaye

²² *BADA* wailewapanina niga mainana giu i voiye, "Tagu *BADA* kaka kai lofalofana isana seda lagana nabinabina yà koto vai bi Israel dobunemo, oya saġasaġa guletina dabanemo yà wadi. ²³ Bi kaina ya duga saġa te kai dididiga wainuwawaivaina bi lagalagana yai yamonedu te sa launabinabi bi sa vota te saila pesi. Mba kaina lagalagana waguludimo kaka mwanuwa kitedi tabudi bi tabudi sa tava te sa launoġi. ²⁴ Gunuwala kaidi matabudi sa sibegu te tagu *BADA*. Kai lofalofana yà oii kamaġe bi kai payakina yà voiye te

ya lofa gulata. Bi kota kai gidegidevina yà voiye te ya welai bi kai welawelaina yà voiye te ya gidava. Tagu *BADA* bai e giugiuwena ba mainana yà voiye."

BADA Idikel i vine te tauwaikoyaġa

⁷ *BADA* lisigumo i giuna gado, "Lava ota, e vinem te Israel lavedi taulabedi bi kwai beyavaiya te bai e giugiu vavasaġemna kwa nawe te lava kwa tainuwataudi.

⁸ Tagu ya giugiu te lava aiyai gebogebobo ya voivoiyena ba ya peki. Bi tam maso lavana ku giuwe te ena gebomo i nuwa vitala bi yawasana i vai. Bi geġa te gebogebobo vaitena ya pekina mba kamaina te ena peki wavuna kwa avalu. ⁹ Bamoda kuna giuwe te maso i laukuvasa bi geġa te i laukasaġaiġaiyem bi gebogebobo vaitena i pekina, mba em wavu kuna kaikamaġe te kuna yawasana."

BADA ba Israel tauġamodi

¹¹ *BADA* wailewapanina niga mainana i giuna gado, "Tagu taunana kaka egu sipu yà tavuġedi bi yà labe kauwedi. ¹² Tagu yà voiye mai tauwaiġamoġamo ena sipu lailaidabalalidi bi ya waiġemoti munaġedi. Mba laġannina yada wai boimatuwinemo, egu lava a dabadabalalana dobu ġesaudiġa a miyamiya ġemoġemotana ba yà ġemoti munaġedi.

¹⁵ "Tagu *BADA* wailewapanigu egu sipu yà kani bag-ibagidi bi yà voiye te sa kena bi sai yawasi. ¹⁶ Tagu sipu a paipailana yà tavuġedi, gwegwegwedi ba yà natome munaġedi, kelokelodi ba kelodi yà bunemidi bi kota sidesidedi ba yà yawasanidi. Bamo taudidi pwatepwatedi bi ġaiġailsidi ba yà laipekidi bi didi-

mana taunaḡa ya kena banina tagu tauwaiḡamoḡamo didimanigu.

¹⁷ “Tagu *BADA* wailewapanigu yà giugiuwemi te egu ḡamoḡamo yà kita vitavitalemi kaka yà dailimi maibena sipu bi gouti ya daidailidina, kota mainana vi-si bi gebo yà dailidi.”

BADA Israel edi yawasana ya laivaliu

¹⁶ *BADA* lisigumo i gagali munaḡana gado, ¹⁷ “Lava ota, saginemo Israel edi dobu otinemo a miyamiya ba edi kauwa gebogebodimo dobu a ka milamila. Edi kauwidi gebogebodi e kitekitedina ba maibena waivini ena nawanawalai ya vai bi kwasina ya miyamiya kamakamaḡena. ¹⁸ Tedi koikoitau a lauduneyedi, lava a waipekidi bi edi dobu a kakamilamila, taunana aubaina egu medi kaka ya yovona dabedimo. ¹⁹ Tedi edi ai kaukauwemo aubaina, tagu ei dabalalidi te a nawa dobu ḡesaudiḡa bi lavedi vaitedi a miya. ²⁰ Mba dobudi lavedi a giugiuna gado, ‘Niga ba *BADA* ena lava bi geḡa te ena dobu otina a gose.’ Mba giudimo ba isagu waiyawa a lauyovoḡe bi ai beyabeyakuluye. ²¹ Tagu egu ḡowana tabutabuna ba lava isagu waiyawa sa vivile. Bi geḡa te Israel lavedi, dobu ḡesaudiḡa a nawanawana ba isagu sa laulauyoḡe.”

²² “Tagu *BADA* wailewapanigu, kalinagu Israel lavedi kwa giuvitedi te sa sibe. Tagu kaka yà munaḡedi edi dobumo. Niga yà voyiena ba isagu vivilena aubaina. Banina noko dobu ḡesaudimo isagu waiyawa kona laulauyoḡe. ²³ Tagu *BADA* e giu te isagu waiyawa ḡaiḡailisina yà kamaḡati, Dobu matabumi mba isanana konai beyabeyakuluye. Israel temi dabemimo isagu yà kamaḡati te dobu ḡesaudi sa kita. Te tagu waiyawa bi laḡannemo yà voyiena kaka mba lavedi sa sibe te tagu *BADA*. ²⁴ Dobu ḡemoḡemotaḡa nopodimo lava vaitedi ko miyamiyana kaka yà natomemi te emi dobumo yà ḡemotimi.”

²⁵ “Bi emi laudune kaikaiyovudi koikoitau lisidimo kona voivoiyedina, aubaina te gauba neganegana dabemimo yà lai silosilovudi te emi mila yà koḡa kamaḡe. ²⁶ Tagu nuwapou valivaliuna bi Aluwa valivaliuna nuwapoumimo yà sivudi bi nuwapoumi ḡaiḡaidi maibena ḡakima yà kaikamaḡedi. Bi nuwapou vovoteyatayana yà vitemi. ²⁷ Bi Aluwigu kaka yà vitemi te yà lauetadoliyemi te egu waiḡake ko viviledi bi egu wailovelove ko kaiwata kauwedi.”

Gwagwamo, Siliḡe Tatakali

³⁷ *BADA* ena ḡailisi lisigumo i yovo bi Aluwina i wai doli nawegu gwagwamo siliḡe tatakali lapudimo. ² *BADA* Aluwina i wai etadoliyegu te siliḡe kaisavodiḡa mba gwagwana e nawa yaḡosi. Bi e nawanawana ba siliḡe tatakali wai daba kenekenedi e kita kovidi. ³ *BADA* i wai talaeguna gado, “Lava ota, ḡemoḡemotina mba siliḡedi saila lava munaḡa, ee?”

Bi ena giu ei munena gado, “*BADA* wailewapanim tam taumḡa kuna sibe.”

⁴ *BADA* i giuweguna gado, “Siliḡe tatakali kwa giuwedi te giugu sa vaiye. ⁵ Tagu kaka yawasigu lisimimo yà sako bi yà voyiyemi te ko yawasana munaḡa. ⁶ Tagu kaka walowalo bi visiḡo yà kapatupatudu te saila tubuḡa bi kwapi yà vai te tubuḡa yà kotedi te saila lava bi mote simai dagudagu. Tagu kaka yawasigu yà bunanai nawe lisidimo te sa yawasana munaḡa. ḡome kaka ko sibegu te tagu *BADA*.”

⁷ *BADA* kalinana e giugiuwe ba siliḡe a nato a kaka patupatudina, taleledi e vaiye. ⁸ Bi ḡome e waikita ba visiḡo siliḡe a gei sumatawidi, mulinemo kaka kwapi tubuḡa a sumatawidi. Bi mba tubuḡidi mote siwai dagudagu.

⁹ *BADA* i giuweguna gado, “Lava ota, *BADA* ena giuvavasaḡa luanemo, yavala kwa giuwe te niga dobuna liuna 4 maiḡa yalau suve nato, tubuḡa pekipekidi nopodimo te sa yawasana munaḡa.” ¹⁰ Bi kota *BADA* ena giuvavasaḡa luanemo e giugiu ba yawasi i sola saḡa tubuḡemo, te ai dagudagu bi a kenakena moito. Ba ḡaviya kumna ai nonokamaḡe.

¹¹ ḡome Maimaituwa i giuweguna gado, “Lava ota, Israel lavedi ba mai niga siliḡedi tatakali. Tedi a giugiuna gado, ‘Tada ba tatakali te pekina mote aiyai imai yawasanida.’ ¹² Taunana aubaina kalinagu kwa giu vitedi, *BADA* wailewapanina niga mainana i giu: Oo egu lava tagu kaka emi kokowaga yà laipai-lidi bi yà solu wailovotavimi. Kaka yà munaḡemina Israel doḡanemo. ¹³ Sauginemo egu lava kokowagemo kona kenakena ba e solu wailovotavimi te ko sibegu te tagu *BADA*. ¹⁴ Tagu kaka Aluwigu yà vitemi te ko yawasana munaḡa bi yà munaḡemi emi doḡa otinemo ko miya. ḡome kaka ko sibe te tagu *BADA* bi bai e giugiuwapaena ba yà voyie.”

Daniyela wailove i kita

¹³ ^I Dudubala ḡemota wailove e kita. Bi e kitana ba mai Tana Taunana Natuna ma yadana i nato bi ai doli nawe, Tana Miyamiya Nonoḡina lisinemo. ¹⁴ Tana waibada, namala bi ḡailisi i vai te ya lauetadoli. Te dobu matabudi nopodimo lava matabudi bi kalina tabudi bi tabudi sa lauduneye. Bi ena waibadana ya kena nonoḡa.

Sauga damona

¹² ^{II} *BADA* ena aneya niga mainana i giuweguna gado, “Aneya edi bada Maikel Israel lavedi taulabedi, laḡan muliḡa kaka ya laumaḡata. Mba saugidimo pilipili bi wainuwatoi nananakidi sa tubuḡa, mote mai wala nove em magumagula edi saugemo a tubutubuḡana te i saḡa niganana. Bi emi lava mabai isedi bukanemo sa kenakenana ba laḡannemo kaka sa

I 7:13 Met 24:30, 26:64; Mak 13:26, 14:62 II 12:1 Met 24:21; Mak 13:19

yawasana. ² Bi lava wapewapedi a gei peki bi a do-bodobodina ba sa kena moito munaḡa. Bi lava ḡesaudi ba yawasana kenakena nonoḡina sa vai bi kota ḡesaudi ba waidabauba bi waitunimayaḡa kenakena nonoḡina sa vai. ³ Lava mabai nuwauyeuyedi lava wapewapedi ai etadoliyedi bi didimana a voivoiyena ba sa yana nonoḡana maibena kipola.”

Maimaituwa ena nuwavaina Israel

11 ^{II} BADA i giuna gado, “Israel lavedi ba maibena gomana ḡaubona, tagu natugu e nuwalave aubaina te Idipmo e yoge vai.

² Israel lavedi yaḡolo e yogeyogedi ba tedi a nuwavitaledi Bal lisidimo bi a laulausewasewa bi koikoitau lisidimo piupiu a gabugabudi.”

Laḡan waiḡolana ya natonatona ena ḡaba

⁴ “Temi koi beyavaiya, temi lava wai kani geḡedi ko vavawaidoḡedoḡedi. Bi ko ḡoeḡoena emi dobumo waiyamoyamonidi ko laukivi gebogeboyedi.

⁵ Waiyawasi laḡanna bi laḡan waiwaiyawidi edi saugemo ba ko wai papalanana gado, ‘Laḡandi sa nawa kamaḡa bi ta munaḡa eda kani tai kunekunedi.

I 12:2 Met 25:46 II 11:1 Met 2:15

Bi kanidi maiidi ta tausaḡedi te taugimala sa gimelidi bi mane laubanidi ta legaudi.’

Banina temi ko ḡoeḡoena ko munaḡa makai bi taugimala ko kaiyovuḡedi. Bi lava edi wai kunekune mwalidi sa natomdi bi temi ko aiai sikesiledi.

⁶ Temi kani gebogebodi bi visuvisudi ko viliviliwaikapudi bi ko wai kunekunedi. Bamoda lava wai yamoyamonina em bai i vai, maibena kaḡesuma maiina ḡaubona bi mote i wai maii ba ko voiye te aubaimi ya wai tau-paula.

⁷ BADA isanemo i giuwapana gado, Mba isanana Israel lavedi a vivivile bi i giuna gado, ‘Mote kaka edi gebogebo nuwagu ima yavuḡa.’

¹⁰ Bi tagu emi soi ya vitaledi te nuwaboya.

Bi emi sale ya vitaledi te ḡaba kwatululu.

Bi matabumi ya voyemi te gala yadiyadidi ko kotedi bi dabemi ko ḡalidi.

Mba laḡanina ya voiye te maibena natum ḡemota ota i peki bi nuwaboyana, ba maibena laḡan waiḡolana.”

Diyona

Lainuwanega

Niga bukanemo ba i giuweda te Maimaituwa ena nuwavaina lava matabudi lisidimo mote Israel lavedi taudiḡa. Maimaituwa, Diyona i yoge te taugiuwatana bi tana ya nawa Asaliya dobuna noponemo bi Ninive tauninemo te mba lavedi sa miyamiyana ya giuwedi te edi gebogebo sa gosedi bi Maimaituwa sa voteyete. Bamoda mainana sa voyena ba mote ima kovoḡidi bi ya kavisuvisudi.

Diyona *BADA* i lau kasaḡaiḡaiye

1 Laḡan ḡemota *BADA* i giu yovona Amitai natuna isana Diyona lisinemo gado, ² “Tam kwa nawa Ninive taunina dididiginemo bi lava lisidimo kwa lauguguya banina e kitedi te kauwa gebogebodi sa voivoyedi taunana aubaina yà kovoḡidi.”

³ Bi geḡa te Diyona, *BADA* i lau kasaḡaiḡaiye bi eta tabuna i kaiwata. Te i nawa Diyopa tauninemo bi ḡome waga i banavi i nawanawa Spein. Wagana i wai maii bi i gelu te maso, *BADA* i naile kamaḡe bi i nawa Talisis. ^I

⁴ Tedi a nawanawa ba *BADA* yavala bagibagina i giukamaḡe nisa pounemo te i talatalaḡa ba nisa i wai labalabamana mai oya tabudi bi i wai nuwa nainaila kauwa te ḡotona maso waga i dousena. ⁵ Kamaina bi waga taunoyaena a naila tinatinamuli bi ḡemoḡemotaḡa ai baḡa saḡa edi maimaituwa lisidiḡa. Mba mulinemo a miya moito bi ḡonaḡona ai kulu yovo nisamo te waga ya tekateka. Bi nove waga nopo otinemo ba Diyona i kena kwavu.

⁶ Bi waga tauvelauyena i nawa nove lisinemo bi i giuwena gado, “Tam bai aubaina kuna kena? Ku moito bi em maimaituwa lisinemo kwa laupali bamoda kalinam ya vaiye bi ya saguda te mote tama bulu.”

⁷ Kamaina bi waga taunoyaena ai ḡemotidi bi a ogatalana gado, “I visu te ta koitili bi ta sibe kauwe te lava isana ena pilipili.” Sauginemo a koikoitili ba Diyona isana i laumaḡata. ⁸ Kamaina bi ai talayena gado, “Ku giu, niga pilipilina lisidemo i tubuḡana ba aiyai tai wavu? Tam em noya bai? Tam bamo bi kuna nato? Dobu isana lavam? Tam em dam bamo lavedi?”

⁹ Diyona edi giu i waimunena gado, “Tagu ḡibulu lavagu *BADA*, Maimaituwa taulauduneyena, tana mala, nisa bi dobu i voyedi.”

¹⁰ Laḡannemo i giugiuwedi ba tedi a naila gulata bi ai talayena gado, “Kauwa kana gebo kuna voyie!” Waga taunoyaena a sibe te tana *BADA* i nainaille kamaḡe banina tana kaikana i gei giuwedi. ¹¹ Kamaina bi yavala ma labamina i dididiga yabayababa bi ai ta-

I *Talisis taunina ba Spein dobuna noponemo.*

layena gado, “Bai kauwina lisimmo ka voyie bi labama ya lautautau?”

¹² Diyona i giuwedina gado, “Tagu egu wavu te yavala bagibagina konai ḡalo. Ko lagetigu te nisamo ko pwalaḡe yovoḡegu, kaka daumola ya kena bi labama ya nuwaḡavuka.”

¹³ ḡome waga taunoyaena mote a ḡoe te maso Diyona a pwalaḡe yovoḡe nisamo, taunana aubaina a lau ḡaiḡailisi te maso waga a nawe diyadiyamo. Bi geḡa te a ḡiu kasaḡe bi yavala ma labamina yaḡolo te i saḡasaḡa yabayababa. ¹⁴ Kamaina bi *BADA* lisinemo ai baḡana gado, “Aee *BADA*, ka laulaupali te niga lavana visuisuna ena yawasana ka bwalina bi dabanemo kama peki. Niga kauwina tam em ḡowana luvanemo ya tubutubuḡa.”

¹⁵ ḡome tedi Diyona a lageti te nisamo a pwalaḡe yovoḡe, te nisa maḡemota i daumoli. ¹⁶ Niga mai kauwina a kitakita ba *BADA* a naile gulate bi lisinemo a lausewasewa bi kota *BADA* lisinemo a giuwapa te aubaina sa noya.

¹⁷ II *BADA* iyana dididiga i giukamaḡe te Diyona i guda bi iyana bwaganemo i miyana laḡan faiona bi dudubala faiona.

Diyona ena pali

2 Diyona mba iyenina noponemo bi *BADA* ena Maimaituwa lisinemo ² i laupalina gado, “Oo *BADA* egu pilipilimo tagu lisimmo ei baḡa bi kalinagu kuna vaiye. Tagu nove dom noponemo lava pekipekidi edi gabumo sagu ei baḡae bi kalinagu kuna vaiye.

³ Kuna pwalaḡe yovoḡegu bi e daululu te nisa dibuotinemo e tava.

Bi ḡome nisa wai velavelauna i sumatawagu.

Tam em labama i wai kwesitawagu.

⁴ Bi nopogumo e wai nuwanoḡonoḡotana bena kage tagu tam lisimmo bi kuna kwavivaigu.

Bi geḡa te em vanuwa waiyawa

kaka yà kita munaḡe.

II *1:17 Met 12:40*

⁵ Tagu diyagu matabuna nisa taunaḡa
bi nisa waidomdomnemo yawasigu tusaḡena e
kabikasaḡe.

Bi nisa ḡaweḡawedi dabagu a sumatawi.

⁶ Tagu e daululu yovona oya dibu otidimo.
Ḡome waidom bekunemo biliwelokomo e miyamiya
bi eta matabuna guduguduna,
bi geḡa te tam *BADA* egu Maimaituwa kunai
yawasanigu.

Bi nisa waidomnemo kuna solu saḡegu.

⁷ Laḡannemo egu noḡota i kovi,
bi e noḡoti te niga egu yawasana damona,
ba ḡome e noḡoti makaiḡem
bi lisimmo e laupali.

Bi noke em vanuwa waiyawemo kalinagu kuna
vaiye.

⁸ Lava mabai maimaituwa ḡesaudi sa laulauduneyed-
ina,

ba Maimaituwa ena sagu a daboke.

⁹ Bi tagu tam yà kasaḡesaḡem

bi lisimmo yà lausewasewa.

Bai yà giugiuwapaena ba yà voiye.

Tam *BADA* yawasana tauvitegu."

¹⁰ Kamaina bi *BADA* iyana i giuwe te Diyona i nawe
diyadiyamo i waiḡilo kamaḡe.

Diyona *BADA* i voteyeteye

³ *BADA* i giu yovo munaḡa Diyona lisinemo. ² Bi i
giuwena gado, "Kwa nawa Ninive taun dididigi
otinemo. Bi bai e giugiuviterna kwa lauguguyae."

³ Kamaina bi Diyona, *BADA* i voteyeteye bi i nawa Nin-
eve taunina dididiginemo, luvana laḡan faiona taunina
sa babala koviye. ⁴ ^IDiyona tauninaḡa i nawa bi i
laulauguguya. Bi i laulauguguyana gado, "Laḡan 40
matemimo sa kenakena bi mulinemo ba Ninive tauni-
na *BADA* ya kagebogebo." ⁵ Ḡome Ninive lavedi
Maimaituwa giuna ai sumaḡe. Kamaina bi ai anina te
lava matabudi sa udi. Noke waibabada lisidimo te i yo-
vo lava yababa lisidimo i laukamaḡe. Tedi gala yadiya-
didi a kotedi bi a udiudi, niga mai a voivoiyena ba a
wai maḡati munaḡedi te a kuvakuvasa.

⁶ Laḡannemo Ninive edi ḡalibona lauguguya giuna i
vaivaiye ba ena ani miya gabunemo i miya moito bi
ḡalibona galedi i kotekotena i kaikamaḡedi. Bi ani udi
galedi i kotedi bi i miyatulu gobusemo.

⁷ Ḡalibona ena waibabada waitedi edi giu bagibagina
mba tauninaḡa ai babali nawe lava matabudi lisidimo.
Tana niga mainana i giu,

"Lava matabumi bi em ḡamoḡamo nananakidi te
keikeilikidi mote bai koma kani bi koma tego. ⁸ Lava bi
ḡamoḡamo matabumi ani udi galedi ko kotedi. Lava
matabumi nuwemi tabutabudimo ko laupali bagibagi
Maimaituwa lisinemo bi emi kauwa gebogebodi ko
gosedi. ⁹ Mba mainana kaka male Maimaituwa ena

medi dididiginemo nuwana ya vitale bi ya launuwa-
toiyeda te mote tama peki."

¹⁰ Maimaituwa i kitedi te giukauwemo edi kauwa
gebogebodi a gosedi, taunana aubaina i launuwa-
toiyedi bi nuwana i vitale te bai i giugiuwena mote ima
voiye.

Maimaituwa ena launuwatoi bi Diyona ena medi

⁴ Bi Diyona mote i wai nuwawisu bi i medi banina
BADA lavedi mote i kovoḡidi. ² ^{II}Bi *BADA* lisinemo i
laupalina gado, "Oo *BADA* laḡannemo egu malagaimo
e miyamiya bi em yawasana e sibe aubaina mote yà
giuwatawatam, taunana aubaina waiḡapa e gose ka-
maḡem bi e nawa Talisis. Tagu e sibem te Maimaituwa
laulau kivivisuvisum bi laulau nuwatoim, mote med-
imedi makaim. Tam em nuwawaina kenakena nonoḡi-
na aubaina, nuwam kuna vitale te mote ku kovoḡidi.
³ ^{III}Taunana aubaina miya e daboka bi i visu te yà pe-
ki."

⁴ Bi *BADA*, Diyona ena giu i wai munena gado, "Em
sibe bai, dabanemo kwa medimedi."

⁵ Ḡome Diyona taun i potiyovo kamaḡe bi i nawa
beubeu yawaninemo i miyatulu. Ena kape i voiye bi di-
bunemo i miya bi i waiwai mayavai te Ninivemo bai ya
tubuḡa. ⁶ Kamaina bi *BADA*, Maimaituwa kai i wai
anine te ḡome i duga saḡa, te Diyona ena wagulu i
tubuḡa, te yai wagulu kauwa. Bi tana mba kaina i wai
nuwawisu gulate.

⁷ Bi laḡan i sako olaolalemo Maimaituwa
mwatamwata i giukamaḡe te mba kaina i koi wai poki.
⁸ Laḡannemo suwala i lovotava ba Maimaituwa suwala
i voiye te i wai poya gulata. Bi poya ma yavalina i
lausuve te Diyona i poyapoyana eete i laugilibubu.
Ḡome i ḡoe te maso i peki. Bi i giuna gado, "I visu te yà
peki kaka yà miyamiyana."

⁹ Ḡome Maimaituwa, Diyona i giuwena gado, "Em
sibe bai bi kaina dabanemo kuna medi?" Bi Diyona, *BA-
DA* ena giu i waimunena gado, "Tagu egu medi gulata,
i visu te yà peki."

¹⁰ Kamaina bi *BADA*, Diyona i giuwena gado, "Tam
kaina mote ku wadi ee ku wai duga bi kwa wai
nuwaboyae. Niga kaina ba dudubala ḡemota no-
ponemo i duga saḡa bi dudubala wai labunemo i poki.

¹¹ Giukauwa te niga taunina e launuwatoiye, banina ei
nuwaboya gulata te lava wapana 120 tausan i waimuli,
mainana kota ḡamoḡamo wapedi. Ninivemo lava sa
miyamiyana, tedi visu bi gebo sa voivoiyena mote si
sibe."

Maimaituwa tauwaibada Betliḡemmo i giuwapae

⁵ Yelusalem lavemi, emi tauwaiḡaviya ko yoge
tavaitedi,
bi gabu ḡemota sai ḡemotidi.
Ḡaviya a ganapaniyem bi sa suluvaim.

Mba ḡavidi kaka mada sa vai
 bi Israeḷ tauwaibadaena, gadigadinemo sa talaḡa.
²I *BADA* i giuna gado, "Betliḡem Eflata
 tam ba taun ḡaubona Diuda noaponemo.
 Tam dabammo kaka Israeḷ tauwaibadaena ya
 natome.

Tana wala nove pakanemo mai miyamiyana."
³Taunana aubaina *BADA* Israeḷ lavedi i legaudi te edi
 ḡaviya nimedimo i sivudi
 bi a miyana eete maibena waivini ya supisupi te yai
 bewana.

Israeḷ lavedi wali dobuḡa a panipani nawedina,
 ba sa tava munaḡa te Israeḷ lavedi ḡesaudi vaiḡedi
 sai ḡemotidi.

⁴Tana laḡannemo ya natona kaka *BADA* ena ḡailisimo
 ena lava yai badayedina maibena tauwaiḡamoḡamo.
BADA ena Maimaituwa waibada ḡailisina i vite te ya
 voiye.

Bi edi ḡaviya ya moito galamedi,
 banina dobu matabudi kaka tana sa vivile gulate.

Yelusalem edi ḡalibona kaka ya nato

⁹II Saiyon lavemi, ko yasisi gulata
 bi Yelusalem lavemi, ko binau gulata!
 Emi ḡalibona ya natonato ko kita!
 Ena kauwa didimanina bi ena ḡaviya i lauyovoḡedi.

I 5:2 Met 2:6 II 9:9 Met 21:5

Bi i sako yovoḡe te donki lau ewalinemo i gelu
 bi donkina dabanaḡa ya natonato.

¹⁰*BADA* i giuna gado, "Israeḷmo seliot
 aniwaiḡaviya ya kaikamaḡedi.
 Bi Yelusalemo osi ani waiḡaviya ya kaikamaḡedi
 bi kota pidu ya doukotokotodi.

Emi ḡalibona kaka nuwauba ya natome
 dobu matabudi lisidimo.

Tana nisa te nisa yai badae
 bi Ifleitis gaubina te i nawa dobu isu otinemo."

¹⁰III *BADA* i giuna gado, "Deivida ena tubulelesa bi la-
 va ḡesaudi Yelusalemo miyemiyedi. Tagu kaka
 launuwatoi bi laupali Aluwina lisidimo ya ḡini yovoḡe.
 Ḣome kaka tana aiyai a gwali bi a waipekina sa kita ba-
 navi bi sa ḡabena maibena lava natunatudi lauḡemoti-
 di bi kota maibena tautautuwaḡa sa peki bi sa
 ḡabeḡabedina mainana. ¹¹Mba laḡannemo,
 Yelusalem ba nuwaboya bi ḡaba ya saḡa gulata te
 maibena ḡalibona Ḣedad-Limon, Megido wapunemo a
 ḡabeḡabena mainana."

13 *BADA* ḡaiḡailisina i giuna gado, "Mba laḡan-
 nemo kaka tovoḡa laulau pusuwalina ya yovo
 te Deivida ena tubulelesa bi Yelusalem lavedi koikoitau
 a laulauduneyedina edi gebogebo matabudi ya koḡa
 kamaḡedi."

III 12:10 Met 24:20

Mak

Yesu bai i voivoiyena a gilumi wata

Yesu ena noya bi ena wailovelove niga bukanemo a gei gilumi. Niga bukana taugilumina mote aiyai i sibe kauwe. Bi lava nuwanuwaueuyedi sa giugiu te Mak i gilumi. Mak tana mote Yesu ena tauwaikawatana 12 nopodimo. Bi lava ġesaudi a noġoti te Pita vaitena Loummo a miyamiya bi Pita i giugiuna i vaivaiyena luvanemo i gilumi. Tana mote bai matabuna i gilumi bi Yesu baibaiġa i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mak ena giu noponemo giu dabana dolidolina ba . Tana ena buka noponemo Yesu ena wailovelove mote i gilumidi bi bai i nawa bi i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mai aluwa gebogebodi lava lisidimo i kwavidi, lava sidesidedi i waiyawasanidi bi edi gebogebo i noġotikamaġedi. Yesu bainewa kolosimo i peki bi ena kena moito taunana Mak i wailoveda.

Diyon taुकabulu Yesu ena eta i yawasi

(Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18)

1 Maimaituwa natuna Yesu Keliso, giuna visuvisuna ba niga mainana i tubuġa, **2** Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina luvanemo, mainana i tubuġa. Maimaituwa i giuna gado, "Kwai beyavaiya, tagu egu tauwainoyanoya ya gei giukamaġe bi em eta ya yawasi. **3** ^ILava ġemota kalakalalelemo ya binabinauna gado, 'Bada ena eta ko kavisuvisu bi ko kadidimani, tana ya natonato.'" **4** Taunana aubaina Diyon taुकabulu, kalakalalelemo i tava bi lava i kakabuludi. Tana i lauguguyana gado, "Emi gebogebo ko gosedi bi ko nato ya kabulumi bi Maimaituwa emi gebogebo ya noġoti kamaġedi." **5** Lava wapewapedi Diuidiyamo bi Yelusalemmo miyemiye-di a nawa Diyon lisinemo. Bi edi gebogebo a kuvesidi bi Diyon Diyoudan gaubinemo i kabuludi. **6** Diyon ena kotekote ba kamelo kapalina vatuvatulina bi ena tagilolo ba ġamoġamo kwapina. Bi kanaya ba kapau bi iwavi. **7** Bi lava i giugiuwedina gado, "Lava muliguġa ya natonatona ba laukaiotina mote mai tagu. Tagu mote ġemoġemotigu te ya laudulu bi ena kaġesuma ya kaikamaġe. **8** Tagu gaubemo ya kakabulumi bi lava muliġa ya natonatona tana Aluwa Waiyawemo ya kabulumi."

Diyon Yesu i Kabulu

(Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Mba laġannemo Yesu Galili noponemo malagai Nasalet i gose bi i nawana Diyon lisinemo. Bi Diyon Diyoudan gaubinemo Yesu i kabulu. **10** Bi Yesu gaubemo i laulaulovotava ba mala nuwawasana i kita. Bi

I 1:3 Ais 40:3

Aluwa i yovona lisinemo kitana maibena gabubu.

11 ^{II}Bi Maimaituwa kalinana malaġa i yovona gado, "Tam ba natuotigu, nuwapougu lisimmo ya wainuwavisu."

Seitan Yesu i wai Laulubu

(Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Mote lofana te Aluwa Yesu i wai doli nawena kalakalalelemo. **13** Ġome i miyana laġan 40 nopodimo bi Seitan Yesu i wailaulubu. Bi gunuwala ġamoġamodi waitedi bi aneya a yovo te a sagu.

Yesu taugomo 4 i yogedi te sa kaiwata

(Metiu 4:12-22)

14 Ġalodi Diyon biliwelokomo i sako nawe mulinemo Yesu i nawa Galilimo bi Maimaituwa giuna visuvisuna i lauguguyaye. **15** ^{III}Tana i giuna gado, "Maimaituwa ena waibada lava lisidimo saugina i tava. Emi gebogebo ko kuvesidi bi giuna visuvisuna koi sumaġe."

16 Yesu Galili topana diyanaġa i nawanawa bi Saimon ma tasina Endulu i kitedi. Tedi topamo a gomogomo, banina tedi ba taugomogomo. **17** Yesu i giuwedina gado, "Ko nato ko kaiwatagu. Temi bainewa iyana ko konekonedina mainana tagu yaì lovelovemi te lava ko konedi." **18** Tedi ma ġemota edi gomo a gose kamaġedi bi Yesu a kaiwata.

19 Yesu i taunawanawa mote lofana te Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i kitedi. Tedi wagamo edi gomo a vovokaukauwedi. **20** Laġannemo wagamo i kitekitedi te i yogedi, "Ko nato ko kaiwatagu!" Ġome tamedi Diyebedi bi tausagudi wagamo a gosedi bi Yesu a kaiwata.

II 1:11 Pak 22:2; Ais 42:1; Met 3:17, 12:18; Mak 9:7 III 1:15 Met 3:2

Yesu aluwa gebogebona oloto noponemo i kwavivai
(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu bi ena tauwaikawatana a nato Kapeniam malagainemo bi waiyawasi laġaninemo i nawa bolu vanuwinemo bi wailovelove i wai tubu. ²² I Bi ġome ena wailovelove lava a vaivaiyena ba a tagugu. Banina tana ena wailovelove tabuna mote mai waiġake tauwailovelovedi mainana. Tana ena wailovelove vaiyena ba waibadana tana lisinemo. ^{II}

²³ Ġome bolu vanuwinemo aluwa gebogebona oloto i sunesuneġina i binauna gado, ²⁴ "Tam Nasalet Yesuna kuna ġoena bai lisimaimo kwa voiye? Tam kuna natona kwa ka gebogebomai ee? Tagu e sibem tam aiyai? Tam waiyawa ġemota Maimaituwa lisinaġa kuna yovo."

²⁵ Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, "Kumiya moimoisili bi oloto ku potiyovo kamaġe!" ²⁶ Aluwa gebogebona oloto i ka galagalali bi i voiye te i pekibubu bi i lau potiyovo kamaġe.

²⁷ Lava matabudi ġome a sove bi edi lava ai talayedina gado, "Niga bai kauwina ya tubutubuġa? Niga wailovelove valivaliuna, tana waibada lisinemo te aluwa gebogebodi ya giuwedi bi kalinana sa kaikaiwata." ²⁸ Yesu giuna ma ġemota Galili dobuna matabuna i na yaġosi.

Yesu lava wapewapedi i wai yawasanidi
(Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Tedi bolu vanuwina a gosegose, ba tana Diyemes bi Diyon waitedi a nawa Saimon bi Endulu edi vanuwemo. ³⁰ Bi mba vanuwinemo Saimon lawana gaugaululu i vai bi ena gabumo i kenakena. Tana i sida aubaina te Yesu a tainuwatau. ³¹ Kamaina bi Yesu i nawa waivini nimanemo i kabi bi i solu waimoito. Gaugaululu ma ġemota i kovi bi waivini i moito te i wai kanidi.

³² Mba aubiganemo suwala bulubulumo ^{III} lava matabudi edi lava sidesidedi bi aluwa gebogebodi a sunesuneġidina a avala tava Yesu lisinemo. ³³ Tedi matabudi vanuwina didiyaunemo ai ġemotidi. ³⁴ Bi Yesu edi sida tabudi bi tabudi i wai yawasanidi. Bi kota aluwa gebogebodi waitedi i wai potiyovodi. Bi aluwa gebogebodi a sibe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Taunana aubaina mote i wai aninedi te sa giu. ^{IV}

I ^{1:22} Met 7:28,29 II *Wala Maimaituwa Mousis waiġake i vite te Isael lavedi maso a kaiwata.* III *Suwala bulubulumo banina ba waiyawasi laġanna laġanina i kovi. Diu edi waiyawasi laġanina palaide suwala bulubulumo i wai tubu bi satade suwala bulubulumo i kovi.* IV *Mote i wai aninedi te a giu banina Yesu i sibe te aluwa gebogebodi yai aninedi bi sa giuna, tana Vinevinena tauwaiyawasana ba lava saegeli te gaviya yai badae a noġonoġoti te tauwaiyawasana bena mainana (Diyon 6:15).*

Yesu Galilimo i lauguguya
(Luk 4:42-44)

³⁵ Olaolalemo dobu mawai dudubalina, Yesu vanuwa i gose bi i nawa dobu ġuyuwiniemo bi i laulaulu-pali. ³⁶ Saimon bi ena lava waitedi a nawa a tavuġe.

³⁷ Tedi tana a banavi bi a giuwena gado, "Lava matabudi tam sa tavutavuġem."

³⁸ Bi Yesu i giuwedina gado, "Ta nawa malagai ġesaunemo bi diyadiyanaġa bi tedi waitedi lisidimo ya lauguguya. Taunana aubaina e tava." ³⁹ V Kamaina bi tana Galili dobuna i nawa yaġosi bi bolu vanuwidiġa i laulauguguya. Bi kota lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavidi a potipoti yovo.

Yesu oloto sida kapa vaivaina i wai yawasanidi
(Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Oloto sida kapa i vaivaina i tava Yesu kaġe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliġe bi i giuna gado, "Bamoda kwa ġoena, te kwi yawasanigu." ^{VI}

⁴¹ Yesu oloto i kita te i launuwatoiyee, bi nimana i tuġu te i taukoni bi i giuwena gado, "Kamaina ya ġoeġoena, kwa yawasana!" ⁴² Mote lofana te, sida kapa oloto i gose bi i yawasana. ⁴³ Kamaina bi Yesu oloto i wai ġakena gado, ⁴⁴ "Mote aiyai ġesauna kuma giuwe. Kwa nawa pilisi sewasewa taugabuna lisinemo bi ya kitam. Bi Mousis sewasewa i giugiuwena mainana kwa voiye, te lava sa kitam te tam kuna yawasana." ^{VII}

⁴⁵ Geġa te oloto i nawa bi lava i giu nawedi bai lisinemo i tubutubuġana giuna i ka didigi. Taunana aubaina Yesu mote masagaboġa i nawanawa taun. Bi tana i nawa dobu ġuyuwidiġa i miyamiya nawa. Bi yaġolo te lava bamo miyemiyedi tana lisinemo a tavatava.

Yesu oloto sida tunipekipeki i vaivaina i wai yawasanidi
(Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

² Laġan visa a kovi mulidimo Yesu i munaġa tava Kapeniammo. Lava a vaiye te Yesu i tava munaġa vanuwemo. ² Kamaina bi lava wapewapedi a tava ġome bi vanuwa nopona bi mataetina ai wanavu. Yesu Maimaituwa giuna i giugiuwedi. ³ Bi ooloto 4 edi tau tuni pekipekina latilatina a avali tavaite. ⁴ Tedi mote ġemogemotina te maso a valageta Yesu lisinemo, lava mataeta ai wanavu. Taunana aubaina a kaisaġa vanuwa dabanemo, bi bamo Yesu i moimoitona luvaluvanemo bwada a koiyavusi. Ka-

V ^{1:39} Met 4:23, 9:35 VI *Diu edi waiġakemo lava sida kapa vaivaina ba yavana tabunemo miyamiyana. Diu ai ġakedi te mote aiyai ima taukonidi. Lava gebogebodi ai ġakedi te mote bolu vanuwinemo sima laudune e malagaimo sima miya. Bamoda aiyai gebogebona bi i yawasanana ba i visu munaġa bi Maimaituwa matanemo tana kamaina. Lava waitedi sa miya malagaimo bi ya laudune Maimaituwa ena vanuwemo.* VII *Pilisi ba puyo taugabuna lava aubaidi Maimaituwa matanemo. Tana oloto ya kamaġati te ena sida kapa i kovi.*

maina bi edi tau latilatina ai dawwe yovoḡe Yesu matanemo. ⁵ Yesu oololoto edi sumaḡa i kita aubaina oloto tuni pekipekina i giuwena gado, "Natugu, em gebogebo yà noḡonoḡoti kamaḡe."

⁶ Ḡome waiḡake tauwailovelovena mainana a vaivaiye ba nuwedimo ai nuwanoḡonoḡotana gado, ⁷ "Maimaituwa taunaḡa gebogebo taunoḡoti kamaḡe-di bai aubaina niga lavana mainana ya giugiu? Tana bena Maimaituwa vaitena ḡemoḡemotidi, ee?"

⁸ Tedi mai a wai nuwanoḡonoḡota ba Yesu ma ḡemota nopodi i sibe. Bi i giuwedina gado, "Bai aubaina nopomimo mainana ko wai noḡota?" ⁹ Bamo giuna i tekateka oloto tuni pekipekina lisenemo, 'Ku moito em kebana kwa avala bi kwa nawa, ee em gebogebo e noḡoti kamaḡe?' ¹⁰ Niganana kaka yài lovemi bi ko sibe te Tana Taunana Natuna waibadana i vai te dobumo gebogebo ya noḡotikamaḡedi." Ḡome Yesu oloto tuni pekipekina i giuwena gado, ¹¹ "Kwa moito em kebana kwa avala bi kwa nawa em vanuwemo." ¹² Lava matabudi a kitakita bi ma ḡemota i kena moito, ena kebana i vai bi i nawa. Tedi ḡome a sove bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, "Tama niga kauwina mote bamo mainana ka kitakita."

Yesu Livai i yoge

¹³ Yesu Kapeniam i gose bi i munaḡa topa diyanaḡa i nawanawa. Bi lava kumna a tava lisenemo bi i wai lovelovedi. ¹⁴ Tana i nawanawa te Alupias natuna Livai i kita, takis anilaitupana vanuwinemo i miyamiya. Kama maina bi Yesu i giuwena gado, "Ku kaiwatagu!" Livai i miya moito te Yesu i kaiwata.

¹⁵ Mba aubiganemo Livai ena vanuwemo, Yesu ena tauwaikawaiwatana vaitedi bi takis taulaitupa bi gebogebo lavedi wapewapedi vaitedi a kanikani. ¹⁶ Palisi mabai waiḡake tauwailovelovena a kita te takis taulaitupa bi gebogebo lavedi Yesu vaitena a kanikani. Taunana aubaina Palisi Yesu ena tauwaikawaiwatana a giuwedina gado, "Bai aubaina tana niga lavedi vaitedi sa kanikani?" ¹⁷ Yesu i vaiyedi bi edi giu i waimunena gado, "Lava yawawayasanidi mote doketa sima ḡoeḡoe bi lava sidesidedi doketa taudidi sa ḡoeḡoe. Tagu e yovona mote didimana lavedi aubaidi bi gebogebo lavedi aubaidi."

Udi ena waitala

¹⁸ Laḡan ḡemota Diyon taukabulu ena tauwaikawaiwatana bi kota Palisi a udiudi. Lava ḡesaudi a tava Yesu lisenemo bi ai talayena gado, "Bai aubaina Diyon taukabulu ena tauwaikawaiwatana bi Palisi edi tauwaikawaiwatana sa udiudi bi tam em tauwaikawaiwatana geḡa?" ¹⁹ Yesu i giuwedina gado, "Bai aubaina lawelawena

I *Mouis waiḡake i gilumidi bi Palisi mba waiḡakedi matabudi a kaikawaiwata kauwedi. Bi kota Diu edi vaivai bi vaivai ḡesaudi ai tubudi bi a kaikawatedi. Tedi a giu te mabai niga waiḡakedi mote a kaikawatedi ba tedi lava gebogebodi.*

ena tauliso sa udi? Tedi mote sima udi banina lawelawena yaḡolo tedi vaitedi. ²⁰ Bi laḡan yaḡolo ya natonatona ena ḡaviya sa kaikamaḡe mulinemo kaka ena tauliso sa udi."

²¹ Lava mote ḡemoḡemotina te gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo waiḡemotidi. Bai aubaina, galana valivaliuna male gala wadubona ya lisi wai didigi. ^{II22} Aiyai mote waen valivaliuna ima vai bi galele wadubonemo ima ḡini yovoḡe. Bamoda mainana ya voyena ba waen galele-na wadubona ya nuwa golu te galele bi waen sa gebogebo. Geḡa te tana maso waen valivaliuna i vai bi galele valivaliunemo i ḡini. ^{III}

Waiyawasi laḡanna Waitalana

²³ Waiyawasi laḡannemo Yesu bi ena tauwaikawaiwatana vaitedi witi daibinaḡa a nawanawa bi witi bandidi a tanodi bi a kanikanidi. ²⁴ Taunana aubaina Palisi Yesu a giuwena gado, "Ei! Mba tama ema waiḡake te em tauwaikawaiwatana mote maso mai a voye waiyawasi laḡannemo." ²⁵ Yesu giu i wai munena gado, "Temi Deivida bai i voivoiyena mote bamo ko iyevi? Sauginemo tana bi ena lava vaitedi kani a peki bi a ḡoe te maso bai a kani. ²⁶ IVKamaina bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo bi buledi Maimaituwa vitevitena i vai bi ena lava vaitedi a kani. Niga kauwina pilisi saḡasaḡa guletina Abiyata ena waibada sauginemo i tubuḡa. Waiḡake ena luvamo mba buledina pilisi taudiḡa sa kanikani. Bi geḡa te Deivida i vai bi ena lava vaitedi a kani." ²⁷ Yesu giu i waikenana gado, "Waiyawasi laḡanna ba lava aubaidi. Bi waiyawasi laḡanna mote lava imai badaye." ²⁸ Niganana kona kita, Tana Taunana Natuna, tana waiyawasi laḡanna badana.

Yesu Oloto Nimana Pekipekina I Wai Yawasani

(Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

³ Waiyawasi laḡannemo Yesu i munaḡa nawa bolu vanuwinemo. Bi ḡome oloto nimana pekipekina i miyamiya. ² Bi lava ḡesaudi Yesu a wainene te sa kita, te waiyawasi laḡannemo oloto nimana pekipekina yai wai yawasani te sai wavu. ³ Yesu oloto nimana pekipekina i giuwena gado, "Ku moito kwa saḡa lava matedimo." ⁴ Bi lava i wai talayedina gado, "Egu lava, eda waiyawasi laḡanna ena waiḡake bainewa ya giugiu? Lava ta sagu ee ta kita kamaḡe, tai yawasani ee ta kagebogebo?" Bi tedi a miya moimoisili. ⁵ Lava i kita nawedi te nopodi bagibagidi

II *Tagu yawasana valivaliuna e natome. Bi temi emi vaivai wadubona vaitena tai ḡemotina mote ima kena kauwa. Mote aiyai gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo ḡemoti. Bamo te mai i kauwena ba sa koḡakoḡana sauginemo gala valivaliuna ya ḡoḡosi bi gala wadubona ya lisi waididigi. III Diu edi kwagi ba ḡamoḡamo kwapidi. Laḡannemo ḡamoḡamo kwapina i wadubona ba pulopulo sa saḡa te kwagi ya suve sali. IV 2:26 1 Sam 21:1-6*

aubaina te tana nuwana i lai medimedi bi geḡa te i wainuwapoyaedi. Kamaina bi oloto i giuwena gado, “Nimam ku tuḡu.” Ḡome oloto nimana i tuḡutuḡu ba i yawasana.

⁶ Palisi mai a kitakitana, tedi pali vanuwina a gose bi a nawa Alodi ena muli lavedi lisidimo. Bi Yesu kana pota a yesi te maso ai peki.

⁷ Yesu ena tauwaikawatana waitedi mba malagaina a gose bi a nawa gelemo, Galili topana diyanemo. Bi Galili lavedi kumna a kaiwatedi. Bi bai matabuna i voivoiyena a vaiye bi lava wapewapedi Diudiyaḡa, Yelusalemḡa, Idumeya bi Diyoudan noi nevanemo, Taiya bi Sidon lavedi a tava Yesu lisinemo. ⁹ ^ILava kumna sima dubutawi taunana aubaina te ena tauwaikawatana i giuwedi te waga sa kanonoḡi. Banina tana lava i waiwai yawasanidi, aubaina mabai sidesidedi a wai bibibina te maso a taukoni bi a yawasana. ¹¹ Ḡome lava aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina Yesu a kitakita te matanemo a nuwalikwa bi a galagalalana gado, “Tam, Maimaituwa natuna.” ¹² Bi Yesu aluwa gebogebodi i wai ḡakedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu giugukamaḡedi 12 i vinedi

(Metiu 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu i nawa oya dabanemo bi tedi mabai i ḡoeḡoedina i yogedi bi a nato lisinemo. ¹⁴ Tedi 12 i vinedi bi i wai isedina, *giugukamaḡedi*. Tana i giuwedina gado, “Tagu e vinemi te temi tagu vaitegu. Tagu yaḡ giugukamaḡemi te ko nawa ko lauguguya, ¹⁵ bi waibada ko vai te aluwa gebogebodi ko kwavidi.”

¹⁶ Niga 12 i vinevinedina isedi ba

Saimon (i wai isana *Pita* II),

¹⁷ Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i wai isedina *Boaneges*, niga isana banina ba palele natunatuna.

¹⁸ Endulu,

Filip,

Batolomiu,

Metiu, isana ḡesau Livai,

Tomas,

Diyemes Alupias natuna,

Tadias,

Saimon tana ba Selot III

¹⁹ Bi Diudas Iskaliot tana taukaisolu.

Lava a giu te bena aluwa gebogebodi Yesu a suneḡi

(Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Yesu i munaḡa vanuwemo bi lava kumdi a tava ai ḡemotidi, taunana aubaina Yesu bi ena tauwaikawatana mote ḡemoḡemotina te maso a kani. ²¹ Sauginemo ena vanuwa lavedi giuna a vaivaiye ba a nawa auwai dolinemo banina lava a giuna gado, “Yesu i

I 3:9-10 Mak 4:1 II *Isa Pita banina ḡakima*. III *Isa Selot banina lava damna mabai tedi Loum gabemanina tauwai ḡaviyena*.

bu'uwa.” ²² ^{IV}Waiḡake tauwailovelovena mabai Yelusalemḡa a tavatavana a giu te penama edi bada taumudulele ^V Yesu i suneḡi te ḡailisi i vite bi aluwa gebogebodi ya kwavikwavivaidi. ²³ Kamaina bi Yesu i yogedi bi lautaulalamo i giuwedina gado, “Seitani bainewa taunaḡa ya kwavi munaḡe? ²⁴ Bamo dobuna lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba taudiḡa sa ka gebogebodi? ²⁵ Bi kota vanuwa ḡemota nopona lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba sai dabalalidi. ²⁶ Bamoda Seitani ena dam sa dailidi bi taudiḡa sai ḡasiḡasina kaka bamo mote sima tava. ²⁷ Aiyai mote oloto ḡaiḡailisi ena vanuwa ima lolo, te tana dolinemo ya panipani kaka ena ḡonaḡona ya legaudi. ²⁸ Yaḡ giugiu kauwemi te gebo matabudi bi lava kuvalidi ba Maimaituwa ya noḡotikamaḡedi. ²⁹ Bi bamoda aiyai Aluwa Waiyawa i kuvalina ba Maimaituwa mote ima noḡotikamaḡe. Banina tana gebo ilailala i voiye.”

³⁰ Yesu niga mainana i giuna banina tedi a giugiuwena gado, “Tana aluwa gebogebona i suneḡi.”

Yesu Ena Lava Otidi

(Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Yesu tinana bi tasitasina a tava didiyaumo bi ena giu a giukamaḡe. ³² Lava kumna a miyamiya kwaikwaivivilena a giuwena gado, “Ei, tinam bi tasitasim oloolotodi bi waiwaivinidi didiyaumo sa labelabem bi a ḡoeḡoena sa kitam.” ³³ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bamo tinaguna bi bamo tasitasigudi?” ³⁴ Tana lava ḡome a miyamiyana i kita nawedi bi i giuna gado, “Tagu tinagu bi tasitasigu niga taudidi sa miyamiya. ³⁵ Tana aiyai Maimaituwa ena ḡowana ya voivoiyena ba tasigu, nuvugu bi tinagu.”

Taubayau Lautaulalana

4 Yesu Galili topana diyanemo wailovelove i waitubu munaḡe. Bi lava kumna a tava a dubutawi aubaina te tana waga i poupoulana dadanemo i miya saḡa. Bi lava matabudi gelemo a moito. ² Tana lautaulalamo kauwa wapewapedi i wailovelovedi bi enai lovelovemo niga mainana i giuwedina gado, ³ “Koi beyavaiya, taubayau i nawa pesi au launaḡasedimo. ⁴ Laḡannemo pesi i laulaunaḡasedi, ḡesaudi etamo a talaḡa bi mwanuwa a tava te a kani vaidi. ⁵ Bi ḡesaudi doḡa waitelitelinemo a talaḡa. Ḡome doḡa sebunemo te pesi a duga makai banina doḡa ḡaubona. ⁶ Bi laḡannemo suwala i lovo tava bi i lalalani ba pesi kalakalanapudi i lalawaipokidi, banina tedi lamlamdi mote a yovo gulata. ⁷ Bi pesi ḡesaudi gedala nopodimo a talatalaḡana, ba a duga. Bi gedala pesi i yavanidi. Taunana aubaina mote a bani. ⁸ Bi kota pesi ḡesaudi doḡa visusunemo a talatalaḡana ba a duga a saḡa te a vota, ḡesaudi 30, 60 bi 100.” ⁹ Yesu i giuna gado, “Temi waibeyemi te koibeyavaiya.”

IV 3:22 Met 9:34, 10:25 V *Gulik baibol i giuna Belsebul. Mba giuna banina ba taudou edi bada*.

Bai Aubaina Yesu Lautaulalamo i Giugiu

(Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Muliḡa Yesu taunaḡa i miyamiya bi ena tauwaikawaiwatana 12 bi lava ḡesaudi lisinemo a tava bi ai talaye te lautaulala banina bai.

¹¹ Kamaina bi Yesu tedi i giuwedina gado, "Maimaituwa ena waibadana kenakena waidavonina ba temi i vitemi. Lava tabudimo miyemiyedi tedi mwali matabudi lautaulalamo ya giuwedi, ¹² te bai Aisaiya i giugiuwena ya tubuḡa,

'Tedi sa kitakitana

bi mote sima kita banavi.

Bi kota male sa vaivaiyena,

bi mote sima sibe.

Taunana aubaina mote sima nuwavitala Maimaituwa lisinemo,

te maso edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi."

Doḡa Matabudi 4 Edi Titikuna

(Metiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Yesu tedi i wai talayedina gado, "Temi niga lautaulalana mote ko sibe? Lautaulala ḡesaudi ya giuwedina mba bainewa bi ko sibedi? ¹⁴ Taubayau pesi i laulau naḡasedina ba lava Maimaituwa giuna ya giugiu nawena. ¹⁵ Bi lava ḡesaudi ba maibena pesi etamo kulukuluvidi. Niga lavedi Maimaituwa giuna sa vaivaiyena bi Seitan ya saḡa makai nopodimo te giu ya kaikaikamaḡedi. ¹⁶ Lava ḡesaudi maibena doḡa waitelitelinemo, tedi manuwavisudi giu sa vaivaiyena ¹⁷ bi lamlamdi geḡa aubaina mote sima moimoito didina. Laḡannemo pilipili bi laukivigeboḡebo sa saḡa, Maimaituwa giuna aubaina ba tedi maḡemota sa kuluva. ¹⁸ Lava ḡesaudi maibena pesi gedala nopodimo a talatalaḡana. Tedi Bada giuna sa vaivaiyena, ¹⁹ bi kota niga dobuna ena yawasana, mai mane ḡoena bi mwali ḡesaudi noḡotidi sa tava te Maimaituwa giuna sa yavayavani. Taunana aubaina tedi mote sima votavota. ²⁰ Lava ḡesaudi maibena pesi doḡa visuvisunemo wadiwadidi. Niga lavedi ba giu sa vaiye, te nopodimo sa sako bi sa kaikaiwata. Tedi votedi ḡesaudi 30, 60 bi 100."

²¹ IYesu lava niga mai i giuwedina gado, "Lava piupiu i gabuna, mote bai sauginemo ima vai te gulewa dibunemo ee bena dibunemo ima sako nawe. Bi tana masagabomo ḡakima dabanemo ya sako te ya yana. ²² IIWali bai kankandavonina muliḡa male ya laumaḡata. Bi mwali bai waiwai kwesina male ya laumasagabo. ²³ Bamoda temi wai beyemi te koi beyavaiya."

²⁴ III Bi kota lava i giuwedina gado, "Bai ko vaivaiyena, kamaina te ko vaiye kauwe. Bamoda niga kauwina ko komaniyena ba Maimaituwa kauwa ḡesaudi ya lovelovemi te ko sibedi. Bi kota tana kauwa wapewa-

pedi ya vitemi. ²⁵ IVAiyai niga kauwidi ya vaivaiye kauwedina ba Maimaituwa tana lisinemo nuwauyauya ya lautawi. Bi aiyai mote ima waibeyavaiya kauwa bi lisinemo ḡaubona ya kenakenana kaka sa kaikamaḡe."

Maimaituwa Ena Waibada Ya Dididigana Titikunina

²⁶ Bi Yesu i giuna gado, "Maimaituwa ena waibada ena lava lisidimo titikunina ba niga mainana: Lava pesi ena daibimo i wadidi. ²⁷ Dudubala bi suwala tana ya kenakena ee ya miyamiya bi pesi kamaina te sa dugaduga. Bi tana mote i sibe te bai ya tubutubuḡa ²⁸ Doḡa taunaḡa pesi ya wai dugedi bi ya wai votedi. Dolinemo sa kalanapu te lugudi sa sivudi bi sa love te sa buso bi banidi nopodimo sa sivudi. ²⁹ Laḡannemo pesi i tabutuna ba lava ya tava te biliukomo ya laukoḡavuka. Banina vililubu ena laḡani i tava."

³⁰ Yesu i giu munaḡana gado, "Maimaituwa ena waibadana ena lava lisidimo ba bai ya lau koiluvae te ko sibe? Ee bai lautaulalana tagu ya giuwe te ko sibe? ³¹ Mba maibena wasiva pouna ḡaubo otina doḡamo ko wadiwadina. ³² Muliḡa mba pesina ya duga te ya didiga mote mai pesi ḡesaudi. Bi lagalagana waiya-monina damodamodimo mwanuwa sawasawaḡa lovolovodi sa tava te sa laulau noḡi."

³³ Niga lautaulalana bi lautaulala ḡesaudi vaitedi, Yesu Maimaituwa giuna lava edi luvamo i giuwedi te maso a sibe. ³⁴ Tana giu matabudi i giugiuwedina ba lautaulalamo i giugiuwedi, bamo mote giu bai i giu otiedi. Bi kota laḡannemo ena tauwaikawaiwatana taudiḡa ba tana giu bani otidi i giugiuwedi.

Yesu yavala bi labama i giu waitaudi

(Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Mba laḡanna ḡemotina aubiganemo, Yesu ena tauwaikawaiwatana i giuwedina gado, "Ta nawa noi nevanemo." ³⁶ Yesu wagamo bi ena tauwaikawaiwatana tana vaitena a nawa. Bi lava kumna ḡome gelemo a gosedi. Bi tedi edi waga bi waga ḡesaudi vaitedi a nawa. ³⁷ Tedi a nawanawa te yavala didiga i tava. Bi labama wagamo i talatalaḡa te gauba waga noponemo i waidubusaḡe bi ḡotona te maso i wanavu. ³⁸ Bi Yesu waga mulinemo kunuwana dabanemo i kenakena. Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana tana a lainuwesi bi a giuwena gado, "Tauwailovelove tam kwai nuwaboyaeda ee geḡa? Niga ta peki!" ³⁹ Yesu i moito bi kalinana bagibaginemo yavala i giuwena gado, "Ku nuwaḡavuka." Bi labama i giuwena gado, "Ku lautautau." Kamaina bi yavala i nuwaḡavuka bi daumola i kenana ⁴⁰ Yesu ena tauwaikawaiwatana i giuwedina gado, "Temi bai aubaina ko nainaila? Temi ko wai sumaḡa ee geḡa?"

⁴¹ Tedi a naila bi taudiḡa ai giugiuna gado, "Niga tana aiyai? Te yavala bi labama i giuwedi te kalinana a kaiwata."

Yesu oloto aluwa gebogebodi a sunesuneġina i
waiyawasani

(Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 Yesu bi ena tauwaikawatana Galili topana noi nevanemo, Gelasin lavedi edi dobumo. 2 Sauginemo Yesu waga dabanemo i potipoti yovo te, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneġina, tana tauyewamo bi i velau i tava Yesu lisinemo. 3 Niga olotona tauyewaġa miyamiya nawina, mote aiyai ġemoġemotina te ya katautau. Tana suwala bi dudubala tauyewaġa bi dakiġa i binabinaw nawa bi sabilemo tunina i sesesedi. Bi tana laġani matabuna kaġena bi nimana seinimo a panipanidi bi geġa te i katikati ġavuġavukidi. 6 Sauginemo tana Yesu manekemo i kitakita, te i velau Yesu kaġe pakanemo bi tuwapekana i wai tupagwaliye. 7 Bi kalinana dididiginemo i binauna gado, "Yesu Maimaituwa saġasaġa guletina Natuna, tam bai lisigumo kwa voiyee? Maimaituwa isanemo yà giugiuwem te mote kuma laukivi gebogeboegu." 8 Niga mainana i giuna, banina Yesu kaikana giuwena gado, "Tam aluwa gebogebom oloto ku potiyovo kamaġe."

9 Ġome Yesu, oloto i waitalayena gado, "Tam isam bainewa?"

Te tana niga mainana i giuvitena gado, "Tagu isagu kumna tama ke wapa kauwa." 10 Bi aluwa gebogebona yaġolo te Yesu i waibaġa gulate te maso mote i giukamaġedi wali dobumo.

11 Bi mba ġome buwawa kumna dididiga a yabayaba oya nevakauwemo. 12 Taunana aubaina penama Yesu ai baġa gulatena gado, "Kwa giu kamaġemai te buwawa lisidimo te nopodimo ka sola nawa." 13 Kamaina bi Yesu aluwa gebogebodi i giuwedi te oloto a potipoti yovo kamaġe bi buwawa nopodimo a sola nawa. Kamaina bi buwawa kumna wapana 2 tausan dabakai a velauwata a yovoyovona ba topamo a tona.

14 Bi buwawa tauġamodi a velau a nawa malagai nopodiġa bi malagai diyadiyanaġa bi bai i tubutubuġana, lava a giuwedi. Kamaina bi lava bai i tubutubuġana au kitanemo a tava. 15 Laġanemo lavedi Yesu lisinemo a tava, ba olotona penama kumna a sunesuneġina a kita, i wai gala kauwa bi ena noġota didimaninemo i miyamiya ba lavedi a naila kauwa. 16 Tedi mabai oloto aluwa gebogebodi a sunesuneġina bi kota buwawa lisidimo bai i tubutubuġana a kitakitana lava ġesaudi a giuwedi. 17 Taunana aubaina tedi Yesu ai baġa te edi dobu ya gose.

18 Laġaninemo Yesu wagamo i gelugelu tena, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneġina Yesu i wai baġa te vaitena maso a nawa. 19 Bi Yesu mote i wai anine bi i giuwena gado, "Kwa munaġa em vanuwa lavedi lisidimo bi Bada bai lisimmo i voivoiyena bi ena lau kivivisuvisu tedi kwa giuwedi." 20 Kamaina bi oloto i modina i nawa malagai 10 nopodiġa bi bai Yesu lisinemo i kaukauwena, lava i giu nawedi. Bi lava a vaivaiyena ba a sove.

Yesu, Diyaillesi natuna bi waivini ġesau i waiyawasanidi

(Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu wagaġa i munaġa noi nevanemo i tava. Tana topa diyanemo i miyamiya bi lava kumna a tava a dubutawi. 22 Bolu vanuwina taulabena isana Diyaillesi i tava Yesu i kitakita ba Yesu kaġe pakanemo tuwapekana i waitupagwaliġe 23 bi nuwana tabutabunemo i wai baġana gado, "Natugu waivinina ġaubona i sida kauwa, ġotona te ya peki. Aee, kwa nato nimam dabanemo kwa sako te ya yawasana bi ya miya." 24 Kamaina bi Yesu vaitena a nawa. Bi kota lava kumna dididiga tana a kaiwata bi a bibibini.

25 Ġome waivini ġemota kwalabu wapana 12 kwasi-na i miyamiya kamakamaġena. 26 Niga waivinina ena mane matabuna doketa lisidimo i waiyakali. Bena maso i yawawayasana ba sida i dididiga. 27 Laġannemo waivinina Yesu giuna i vaivaiye ba tana lava kumna mododiġa Yesu mulinaġa i saġa bi ena gala isu damodamonaġa i taukoni. 28 Banina tana kaikana noponemo i wai noġotana gado, "Bamoda Yesu ena galaġa yà taukonina ba yà yawasana." 29 Noi taunana te waivini ena sida kwasina i miyamiya kamakamaġena i kovi. Bi tuninemo mayana i vai te ena wainuwa-toimo i yawasana.

30 Yesu maġemota mayana i vai te ġailisi lisinemo i potiyovo. Bi i tauvitale lava kumna nopodimo bi i wai talayedina gado, "Aiyai i taukonigu?"

31 Bi ena tauwaikawatana a giuwena gado, "Tam kuna kita te lava kumna sa bibibinim bi kuna giu te aiyai i taukonigu?"

32 Bi tana yaġolo te i wai laulau kita te aiyai ena gala i taukoni. 33 Waivini i noġoti munaġe te tana i taukoni. Taunana aubaina tana manailina bi magusuna i tava Yesu kaġe pakanemo te tuwapekana i wai tupagwaliye bi mwali matabuna i ka maġati. 34 Bi Yesu waivinina i giuwena gado, "Keulo, em sumaġa i wai yawasanim. Em sida i kovi bi ma nuwaubam kwa nawa."

35 Yesu yaġolo waivini lisinemo i giugiu ba Diyaillesi ena vanuwa lavedi a tava bi a giuwena gado, "Tauwailovelove kuma kaka nuwalaġalaġa natum kaikana i kovi."

36 Tedi mai a giugiu ba Yesu beya damodamonemo i vaiyedi bi bolu vanuwina taulabena i giuwena gado, "Nuwam ima kulukuluva kwai sumaġa ota." 37 Yesu ġome lava matabudi i wai ġakedi, kamaina Pita, Diyemes bi tasina Diyon taudiġa tana vaitena a nawa. 38 Tedi a nawa Diyaillesi ena vanuwemo a tavatava ba lava i kitedi a ġabaġaba bi, a leleleyakeyake bi a nusanusu. 39 Yesu vanuwa noponemo i valageta bi i giuwedina gado, "Bai aubaina ko wai nuwapoyae bi ko ġabaġaba? Gomana mote i peki tana ya kenakena ota."

40 Lava Yesu ai gwaigwaiye aubaina, lava i giuwedi a potiyovo doġamo. Kamaina bi Yesu ena tauwaikawatana faiona bi gomana tamana bi tinana a saġa

noke gomana lisinemo. ⁴¹ Kamaina bi Yesu gomana nimanemo i kabi bi i giuna gado, "Talita kum." (Niga giuna banina ba keulo ya giugiuwem te kwa kenamoito.)

⁴² Ma ġemota gomana i kenamoito bi i moito nawa. Niga gomenina ena kwalabu ba 12. Lava niga kauwina a kita te a sove gulata. ⁴³ Yesu lava i waiġakedi te bai i tubutubuġana mote aiyai sima giuwe. Bi i giuwedi te gomana kani sa vite ya kani.

Nasalet lavedi Yesu a miyatautauliye

6 Yesu mba dobuna i gose bi i munaġa ena malagai otinemo bi ena tauwaikawaiwatana a kaiwata. ² Waiyawasi laġannemo ^I tana wailovelove i waitubu bolu vanuwino. Bi lava wapewapedi ġome ena wailovelove a vaivaiyena, tedi matabudi a tatava bi ai talapilina gado, "Niga nuwauyauyana bamo i vai? Bi kota bamo ġailisi i vai bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi? ³ Tana ba taukamda, Meli natuna. Bi tasitasina niga Diyemes, Diyousepu, Diudas bi Saimon. Bi kota nuvunuvuna niga vaiteda, ee?" Kamaina bi Yesu a daboke.

⁴ Yesu tedi i giuwedina gado, "Lava ġesaudi ba taugiuwatana sa vivivile bi ena dam bi ena vanuwa lavedi ba mote sima vivivile." ⁵ Taunana aubaina lisidimo mote ani sove kauwidi i voiyedi bi lava sidesidedi visa ota lisidimo nimana dabedimo i sako bi i wai yawasanidi. Bi Yesu i sove te lavedi mote ai sumaġe.

Yesu taukaiwatana 12 i giukamaġedi te malagaiġa a lauguguya nawa

Yesu i nawa malagaiġa bi lava i wailovelovedi. ⁷ Tana ena tauwaikawaiwatana 12 i giuwedi te a nato lisinemo bi labulabuġa i giukamaġedi. Tedi waibada i vitedi te aluwa gebogebodi sa vawaiubedi ⁸ bi kota niga mainana i giuwedi, "Ko nawanawana mote bai ġidoina koma vai, diġona taunaġa ko vai. Ko nawanawana mote kani, mote tana, mote mane koma tagini. ⁹ Bi kaġesuma ba ko kotedi bi kwama ġidoi mote koma vai." ¹⁰ Bi kota niga mainana i giuwedina gado, "Bamo malagaidimo ko tavatava bi vanuwino sa giuvaimina, ba vanuwidimo ko miyamiyana eete malagaina ko gose. ¹¹ ^{II} Bi bamoda lava mote sima ġoemi bi mote simai beyavaiyemi, kamaina te kaġemi gobusidi ko lai kulukuluvide bi ko gose kamaġedi. Mba ba wailove te muliġa lisidimo bai ya tubuġana, mba tedi edi wavu." ^{III}

¹² Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana a nawa bi lava lisidimo a lauguguya te lava maso edi gebogebodi a kovesidi. ¹³ Tedi lava nopodimo aluwa gebogebodi a

^I Waiyawasi laġanna ba laġan wai 7-na ġome Maimaituwa ena noya i wai kovi bi i waiyawasi. ^{II} 6:11 Giu 13:51 ^{III} Diu lavedi Eteni dobudiġa sa vaġavaġai bi munaġa aubaina ba kaġedi gobosidi sa lai kulukuluvide kaka bi sa sola nawa edi malagaimo, mba laġannemo tedi a visu. Yesu ena tauwaikawaiwatana mai sa voiyena ba lava sa noġoti munaġedi te tedi mote a visu mai Diu.

kwavidi, te a lau potiyovo. Bi kota olip masinemo lava sidesidedi tunidi a kailolodi bi ai yawasanidi.

Ġalibona Alodi Yesu i noġoti bena Diyon taukabulu

¹⁴ ^{IV} Yesu giuna kaikana i dididiga, taunana aubaina lava a giugiuna gado, "Diyon taukabulu male pekimo i kena moito. Taunana aubaina ġailisi bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi."

Bi ġesaudi a giugiuna gado, "Tana Elaidiya."

Bi kota ġesaudi a giugiuna bena kage, "Bada taugiuwatana ġemota mai wala dolinemo."

Bi ġalibona Alodi ^V i vaiye te Yesu isana kaikana ya dididiga bi i giuna gado, "Tagu wala Diyon taukabulu gadona e koi ġavuki bi kota pekimo i kena moito munaġa."

¹⁷ Alodi wala tauwaiġaviya i giukamaġedi te Diyon a kaididi bi a lau seini te biliwelokomo a sako nawe. Alodi tinanatuna Filip mwanena isana Elodias wala i kwaya. Taunana aubaina Diyon, Alodi niga mainana i giugiuwena gado, "Mote i visu te tinatum mwanena kuna kwaya."

Taunana aubaina, Elodias nuwana i medi Diyon taukabulu lisinemo bi i ġoeġoe te maso i wai peki. Bi mote i ġemoġemotina te maso mainana i voiye banina Alodi tana Diyon i naile bi i labelabe kauwe. Bi i sibe te Diyon tana lava waiyawa bi didimanina. Laġan wapawapa Diyon tana Alodi ena kauwa aubaina i giugiu matai bi Alodi i nuwanuwalaġalaġa te Diyon ena giu mote i noġonoġoti watawata. Bi Alodi yaġolo te Diyon ena giu vaiyena i ġoeġoe.

²¹ Kamaina bi Alodi ena tubuġa laġanna soina i voiye. Bi gabegabemani babadidi, ġaviya babadidi bi kota Galili babadidi i giuwedi te a tava ena soimo. Ġome Elodias gavogavo i vai te ena nuwa kilikili ya laukamaġe. ²² Ġome Elodias natuna guguinina i saġa bi i bigabiga te ġalibona Alodi ena soi taulisoena nuwedi i laukwasili. Kamaina bi ġalibona Alodi gomana i giuwena gado, "Bai kwai baġaena ba ġemoġemotina yà vitem." ²³ Alodi niga mainana gomana lisinemo i giuwapa, "Bai lisigumo kwai baġaena ba yà vitem bamo te egu waiguyau kwa ġoena ba nevana yà vitem."

²⁴ Gomana ġome i potiyovo i nawa tinana i giuwena gado, "Bai yaibaġae?"

Bi tinana gomana i giuwena gado, "Tagu egu ġowana Diyon taukabulu kununa."

²⁵ Gomana ġome maġemota i velau i munaġa ġalibona Alodi lisinemo bi niga mainana i waibaġa, "Yà ġoeġoena noi taunana Diyon taukabulu kununa aboma noponemo."

²⁶ Niga giuna ġalibona i voiye te i wai nuwaboya kauwa. Bi tana mote ġemoġemotina te gomana ena giu ya giuvitale. Banina tana kaikana i giuwapa ena

^{IV} 6:14-16 Met 16:14; Mak 8:28V Ġalibona Alodi Alodi Entipas, Galili Tauwaibadayena

tauliso matedimo.²⁷ Kamaina bi ġalibona ena tauwaiġaviya maġemota i giukamaġe te Diyon gadona ya koiġavuki bi ya vai natome. Tauwaiġaviya i nawa biliwelokomo Diyon gadona i koiġavuki bi²⁸ abomemo i sako te i vai natome ġalibona i vite. Bi ġalibona i vai te gomana i vite bi gomana i vai nawe te tinana i vite.

²⁹ Laġannemo Diyon taukaiwatana a vaiye te Diyon i peki, tedi a tava te taubeuna a vai nawe te tauyewamo a sako.

Yesu lava 5 tausan i waikanidi

(Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Diyon 6:1-14)

³⁰ Yesu giugiukamaġedi i giukamaġedi bi a nawanawana a tava munaġa te a wailovelovena bi lava a wai yawasanidina Yesu a tainuwatau.³¹ Lava ġome a natonato bi a nawanawa aubaina te tedi mote ġemoġemotina te maso a miya bi a kani. Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, "Temi taumiġa ko nato ta nawa dobu ġuyuwinemmo bi ko sula waiyawasi."³² Kamaina bi tedi taudiġa wagamo a gelu bi a nawa dobu ġuyuwinemmo.

³³ Lava ġome tedi a kitekitedi ba a sibe otiyedi. Kamaina bi malagai matabudi nopodimo lava a lau potiyovo bi geleġa a vamakamakai te a gei tava.³⁴ Laġannemo Yesu wagaġa balabalamo i sunasuna saġa ba lava kumna i kitedi bi i lau nuwatoiyedi. Banina tedi maibena sipu bi taulabedi geġa. Kamaina bi giu visuviusuna wai lovedi i waitubu.³⁵ Aubigamo ena tauwaikaiwatana a tava lisinemmo bi niga mainana a giuwe, "Niga ba dobu ġuyuwina bi mateya te ya dudubala."³⁶ Lava kwa giu kamaġedi sa nawa malagaiġa bi malagai diyedyediġa te kani sa kune bi sa kani."

³⁷ Bi Yesu niga mai i giuvitedi, "Temi kani ko vitedi te sa kani." Bi tedi tana a giuwena gado, "Tam kwa ġoeġoena tama ka nawa te mane 200 denali luvana buledi ka gimala bi kai kanidi ee?"^I

³⁸ Bi Yesu i wai talayedi, "Buledi visa lisimimo? Ko nawa ko kita." Ena tauwaikaiwatana a nawa te a kita bi a giuna gado, "Buledi 5 bi iyana labu."

³⁹ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te lava a laidubudubudi ġawaġawa gidegidevidi dabedimo te a miya.⁴⁰ Kamaina bi lava edi dubuġa a miya lelesidi ġesaudi 100 bi ġesaudi 50.⁴¹ Kamaina bi Yesu buledi 5 bi iyana labu i tanodi te i wai kita saġa malamo, Maimaituwa i wai ebone bi buledi i kividi. Tana i kivi kovidu te ena tauwaikaiwatana i vitedi te a soiye bi lava a vitedi. Bi kota iyana vaitedi i lisidi bi a soiye edi dubuġa.⁴² Lava matabudi a kani te a kani nonoġa.⁴³ Bi ena tauwaikaiwatana lava buledi bi iyana a kanikani sivudina a laitupa bi po'a 12 ai wanavudi.⁴⁴ Olooloto taukani wapedi ba 5 tausan.

^I Denali ba mane isana, denali ġemota ba taubagibagi edi mai'ia suwala ġemota luvana.

Yesu topa dabanaġa i nawa taukaiwatana lisidimo

(Metiu 14:22-33; Diyon 6:15-21)

⁴⁵ Yesu maġemota taukaiwatana i giuvavasaġedi te wagamo sa gelu bi sa dolidoli Betsaidamo, noi nevanemo bi kota lava kumna i giukamaġedi.⁴⁶ Tana lava i wai ebonedi a nawanawa mulidimo tana i nawa oyamo laupali aubaina.⁴⁷ Tautaugudu balana bi waga topa modonemo taunaġa i poupoule i kita nawe. Bi gelemo taunaġa i moimoito.⁴⁸ Bi Yesu ena tauwaikaiwatana i kitedi te waga a ġiuġiu bi a kabikabiye banina yavala i suvesuvedidi bi labama i talatalaġa. Kamaina bi laġan sakosako balana Yesu topa dabanaġa i nawanawa lisidimo bi ġotona te maso i vawaitaulidi.⁴⁹ Bi tedi a kitakita ba ai noġota bena alualuwa. Taunana aubaina tedi a naila gulata⁵⁰ bi a kabi binabin-au. Ma ġemota Yesu tedi lisidimo i giuna gado, "Nuwemi ya lautou. Tagu, mote koma naila."⁵¹ Kamaina bi Yesu waga dabanemo i moito saġa lisidimo bi yavala i lautautau. Ena tauwaikaiwatana mainana a kitakitana ba edi sove i kovi. Banina Yesu buledi i kivikivina banina yaġolo mote a sibe, aubaina te edi noġota mote a didimana.

Yesu lava wapewapedi Ganasaletimo i waiyawasanidi

(Metiu 14:34-36)

⁵³ Laġannemo Yesu taukaiwatana vaitedi noi nevanemo a tava Ganasaletimo bi edi waga ai moito bi a pani kamaġe.⁵⁴ Noi taunana wagamo a potipoti yovo ba lava Yesu a kita ġone.⁵⁵ Kamaina bi tedi a nawa mba dobuna bi diadiana lavedi a giuwedi. Bi lava sidesidedi latilatimo ai kenedi bi a avala tava. Bi Yesu i nawanawana matanemo a wai kenedi.⁵⁶ Yesu i nawanawana malagaidiġa bi malagai diyadiyanaġa lava edi lava sidesidedi a natomedi bi ani waiġemota gabudiġa a wai kenedi. Bi Yesu ai baġa vavasaġe te maso ena gala isu damodamonaġa a taukoni bi a yawasana. Tedi mabai tana ena gala a tautaukonina ba matabudi a yawasana.

Maimaituwa ena waiġake iteitedi edi vaivai i saġa kamaġe

7 Palisi bi Diu iteitedi edi vaivai a voyedi bi a wai laudamedina taudidi a kaikaiwata kauwedi. Mba vaivaidi ba niga mainana: Tedi mote sima kani te dolinemo nimeri sa gei koġedi kaka sa kani. Ġemoġemotina kota mainana waikunekunemo bi a tava munaġana ba mote sima kani te nimeri sa koġa kauwedi kaka sa kani. Bi kota vaivai wapewapedi ġesaudi iteitedi lisidiġa a yovoyovona vaitedi a kaikaiwatedi, maibena ledu, gulewa bi aboma koġedi. Niga mainana sa voyedi te bena Maimaituwa matanemo tedi kamaina. Kamaina bi Palisi bi waiġake tauwailovelovena Yelusalemġa a tava Yesu lisinemmo. Bi ġome Yesu ena tauwaikaiwatana ġesaudi a kitedi te mote nimeri a

koḡedi bi a kanikani. ⁵ Taunana aubaina tedi Yesu ai talayena gado, "Bai aubaina taukaiwatam mote sima lau nimakoḡa bi sa kanikani. Tama itaitamai edi vaivaimo ba lava nimedi sa gei koḡedi kaka sa kanikani." ⁶ Bi tana edi giu i waimunena gado, "Temi lava matedimo ko voyemi te bena giu kauwa bi geḡa te nopomi kavekavedi. Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina niga mainana i giu watemi, 'Niga lavedi mududiḡa sa giugiu te sa vivivilegu bi nopodi ba mote lisigumo. ⁷ Tedi taudiḡa edi vaivai sa wai lovelovedi bi sa giugiu te bena Maimaituwa ena waiḡake. Taunana aubaina sa laulauduneyeguna bi banidi geḡa."

⁸ Yesu i giuwedina gado, "Temi Maimaituwa ena waiḡake ko sakosako liye bi temi emi wailovertime ko kaikaiwatadi." ⁹ Bi kota i giuwedina gado, "Temi konai noḡota bena ko voivoiye kauwe, Maimaituwa ena waiḡake mulimimo kona sako liye bi iteitemi edi vaivai a wai lovelovemina ko kaikaiwata kauwedi. ¹⁰ *I Mousis i giuwedina gado, Tamam bi tinam kwa viviledi, bi aiyai tamana bi tinana i kuvalidi ba sa laipeki.* ¹¹ Bi temi ko giugiuna bamoda lava lisinemo bai mwalina ya kenakena tamana bi tinana maso i vitedi bi geḡa te i giuwedina gado, niga Maimaituwa aubaina e sako temi mote yama vitemi. ¹² Temi emi wailovertime oloto konai love wapa te tamana bi tinana mote ima sagusagudi. ¹³ Niga mainana wailovertime kowai dama lava ḡesaudi lisidimo bi Maimaituwa giuna ko kaka neḡaneḡa. Bi mote niga kauwina taunaḡa bi kota kauwa wapawapa vaitedi ko voivoiyedi."

Lava Nuwapouna

(Metiu 15:10-20)

¹⁴ Yesu lava kumna i yogedi a tava munaḡa lisinemo bi i giuwedina gado, "Matabumi koi beyavaiyegu bi giu banidi kosibedi. ¹⁵ Mwali bai lava gayanemo ya wai daululuna, mote ima ka milamila bi bai noponemo ya saḡa te gayanemo ya potipotiyovona taunana ya kaka milamila." ^{II}

¹⁷ Sauginemo tana lava kumna i gosedi bi i nawa vanuwemo bi ena tauwaikaiwatana ai talaye te lautaulala banina bai. ¹⁸ Bi i giuwedina gado, "Temi yaḡolo ko wai nuwanaina, mote ko sibe? Temi kona sibe e geḡa te kani bai lava i kanina ba ya yovona bwanemo te ya potiyovo munaḡa bi mote kaka nopona imai mila." Yesu niga mainana i giuna ba i ka maḡati te kani matabudi ba visuvisudi Maimaituwa matanemo. ²⁰ Bi kota i giu, "Mwali bai lava noponemo ya potipotiyovona mba taunana yawai mila. ²¹ Lava nuwapounemo noḡota gebogebodi mai elawa, waimwanemwanena yabayababa, danene, waipeki bi waimatawapa. ²² Kanitoku, lau laukivigebo,

I 7:10 Pot 20:12, 21:17 II *Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 16 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Aiyai bi wai beyam te kwai beyavaiya.*

waikaikaiyovu, unula, kuvali, nuwasaḡasaḡa bi kauwa yabayababa. ²³ Niga kauwidi matabudi lava nopodimo sa tubutubuḡana, taudidi lava sa kaka milamila."

Wali dobu waivinina Yesu i waisumaḡe

(Metiu 15:21-28)

²⁴ Yesu mba malagaina i gose bi i nawa Taiya malagaimo Fonisia noponemo. Bi vanuwemo i miya moimoisili, mote i ḡoe te lava sa sibe. Bi mote ḡemoḡemotina te maso i kandavona. ²⁵ Sailiya noponemo dobu Fonisia waivinina bi natuna aluwa gebogebona i sunesuneḡina, i vaiye te Yesu ḡome. Kamaina bi i tava Yesu lisinemo bi kaḡe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliye. Bi i waibaḡa vavasaḡe te aluwa gebogebona natuna i sunesuneḡina maso i kwavi. ²⁷ Waivinina ba eteni bi Yesu i giuwena gado, "Mote i visu te libilibi kediya ya vai bi ya pwalaḡe daḡasi matedimo, libilibi sa gei kani te sa launonoḡa." ^{III}

²⁸ Waivini Yesu ena giu i wai munena gado, "Bada bai kuna giuwena ba giu kauwa, bi geḡa te daḡadaḡasi kani puselidi benamo sa lavulavusana sa kanikanidi."

²⁹ Bi Yesu waivini i giuwena gado, "Mainana kuna giu aubaina, kwa nawa bi natum kaikana penama i gose."

³⁰ Kamaina bi i munaḡa vanuwemo, penama i potiyovo bi gomana i kita i kenakena.

Yesu oloto papapina i wai yawasani

³¹ Yesu Taiya i gose bi Sidon noponaḡa i nawa te Galili nisanemo bi Taun ^{IV} nopodiḡa i nawa. ³² Bi ḡome lava editau papapina ai doli tavaite Yesu lisinemo bi ai baḡa vavasaḡe te nimana maso papapa dabanemo i sako. ³³ Yesu oloto i wai doli bi lava a gosedi bi a nawa tabudimo, Yesu nimana i tuḡudi bi oloto beyana i sikwedi bi nimagalana i gelolo bi oloto menana i taukoni. ³⁴ Kota Yesu i wai kita saḡa malamo bi yawasina i bunanai kamaḡe bi oloto i giuwena gado, "Ephphatha banina ba ku nuwakamaḡa."

³⁵ Maḡemota oloto beyana bi menana a nuwakamaḡa bi i wai beyavaiya bi i gagali ota. ³⁶ Yesu i waiḡakedi te mote aiyai sima giuwe bi geḡa te kauwina a giugiu nawe. ³⁷ Sauginemo lava kauwina giuna a vaivaiye te a tagugu bi a sove. Bi a giu te bai matabuna i kauwena ba visuvisunaḡa, papapa i wai beyavaiya bi i giu.

Yesu lava 4 tausan i wai kani bagibagidi

(Metiu 15:32-39)

8 Sauga ḡemota lava wapewapedi ai ḡemoti munaḡedi. Lava kediya geḡa aubaina te Yesu taukaiwatana i yogedi a tava lisinemo bi i giuwedina gado, ² "Niga lavedi vaitedi ke miya te laḡan faiona a kovi, bi kani geḡa aubaina te e launuwatoyedi.

III *Niga ḡome libilibi ba Diu lavedi bi daḡadaḡasi ba Eteni lavedi.* IV *Dekapolis ba malagai 10.*

³ Bamoda ma kani pekidi yà giukamaḡedi bi sa nawa edi vanuwemo, mba etamo sa laugulibubu. Bi kota ḡesaudi manekaḡa a tava."

⁴ Bi ena tauwaikawatana ai talayena gado, "Niga mutuyuwu bamo kani ta vai bi tai kanidi?"

⁵ Bi Yesu i wai talayedina gado, "Temi lisimimo buledi visa sa kenakena?"

Bi tedi a giuwena gado, "Wapedi 7."

⁶ Kamaina bi Yesu lava kumdi i giuwedi doḡamo a miya. Tana buledi 7 i tanodi bi Maimaituwa i wai ebone bi i kividi bi ena tauwaikawatana i vitedi, te a soiyedi.

⁷ Bi iyana visa keikeilikidi vaiteidi a natomedi Yesu lisinemo bi tana Maimaituwa i wai ebone bi ena tauwaikawatana i giuwedi te a soiyedi. ⁸ Lava a kani te a kani nonoḡa. Bi ena tauwaikawatana kani pusepuse-lidi a laitupa bi po'a 7 ai wanavudi. ⁹ Olooloto wapedi ba 4 tausan mainana bi i giukamaḡedi te a nawa.

¹⁰ Bi kota tana ena tauwaikawatana vaiteidi wagamo a gelu bi a nawa Damanutamo.

Palisi mataila ai baḡae

(Metiu 15:39—16:4)

¹¹ Iḡome Palisi ḡesaudi Yesu laulubuna ḡaḡaluna a tava bi ai tala vitavitale te Maimaituwa ena mataila maso i wai lovedi. ¹² II Yesu yawasina i bunanai kamaḡe bi i giuna gado, "Temi niga kimtina bai aubaina ko ḡoeḡoe te mataila ko kita? Yà giugiu kauwemi te mote mataila yàma voiye koma kita."

¹³ Yesu ena tauwaikawatana vaiteidi Palisi a gosedi te wagamo a gelu bi a nawa noi nevanemo.

Yesu ena tauwaikawatana i giuwedi te Palisi bi Alodi edi wailovelove kaikaiyovudi sa kita kauwedi

¹⁴ Ena tauwaikawatana nuwedi i kauleya te mote buledi a tano. Bi ḡemota ota wagamo ai gelu. ¹⁵ Yesu i giuvavasaḡedina gado, "Palisi bi Alodi edi mu'aa koi kita kauwe." III

¹⁶ Tedi taudiḡa ai talapilina gado, "Tada mote buledi ta vai aubaina te mai i giu."

¹⁷ Yesu edi noḡota i sibe bi i giuwedina gado, "Bai aubaina ko giugiu te mote buledi ko vai? Temi mote ko kita, ee mote ko sibe? Temi yaḡolo ko wai nuwanaina?"

¹⁸ IV Temi waimatemi bi mote komai kita kauwa? Waibeyemi bi mote komai beyavaiya kauwa? Mote ko noḡoti? ¹⁹ Tagu buledi 5 e kividi bi lava 5 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?"

Tedi a giuna gado, "Po'a 12."

²⁰ "Bi tagu buledi 7 e kividi bi lava 4 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?"

I 8:11 Met 12:38 II 8:12 Met 12:39 III Diu edi noḡotemo mu'aa ba lautaalala. Maibena palawa ya voiye te ya lusa. Mai wailovelove kaikaiyovudi bi gebogebo lava nopodimo sa didiga. Niga ḡome ba Yesu mu'aa i lauluvaena ba Palisi bi Alodi edi miyamiya i giuwata. IV 8:18 Mak 4:12

Tedi a giuna gado, "Po'a 7."

²¹ Bi i giuwedina gado, "Temi yaḡolo mote ko sibe?"

Yesu Betsaidamo oloto matapotapotana i wai yawasani

²² Tedi Betsaida malagainemo a tava bi ḡome lava edi tau matapotapotana ai doli tavaite bi Yesu ai baḡa vavasaḡe te maso matana i taukoni. ²³ Bi tana oloto nimanemo i kaididi bi i wai doli te malagai a potiyovo kamaḡe. ḡome Yesu oloto matana i gelolo bi nimana matanemo i sako bi i wai talayena gado, "Bai kwa kikitaka ee geḡa?"

²⁴ Tana matana i taulageti bi i giuna gado, "Tagu lava e kitedi sa nawanawa kitedi mai kai."

²⁵ Yesu nimana i sako munaḡe oloto matanemo. Maḡemota oloto matana i yana i visuvisu bi i wai kita kauwa.

²⁶ Yesu oloto i giuwena gado, "Kwa nawa em vanuwemo, mote kuma nawa malagaimo."

Pita Yesu i kamaḡati

(Metiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

²⁷ Yesu bi ena tauwaikawatana a nawa Seseliya Filipai malagaidi diyediḡa. Tedi a nawanawa etamo bi Yesu i wai talayedina gado, "Lava sa giugiu te tagu aiyai?"

²⁸ V Tedi a giuna gado, "Lava ḡesaudi sa giugiu te tam Dyon taukabulu, ḡesaudi Elaidiya bi ḡesaudi taugiuwatana ḡemota."

²⁹ Bi i wai tala munaḡedina gado, "Temi bainewa ko noḡonoḡoti, te tagu aiyai?"

Bi Pita i giuna gado, "Tam ba Keliso Maimaituwa ena Vinevine!" ³⁰ Yesu i giu vavasaḡedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu ena peki bi ena kenamoito i giuwata

(Metiu 16:21-23; Luk 9:21)

³¹ Tana wai lovedi i waitubu bi i giuwedina gado, "Tana Taunana Natuna male kauwa wapewapedi yai nuwatoiyedi bi babada nananaka, pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena sa miya tautaulie bi tana male sai peki bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito munaḡa." ³² Yesu mba kauwidi i giu kaukauwedi, tannana aubaina Pita i wai doli nawe tabudimo bi i kaipasini.

³³ Yesu i tauvitale bi ena tauwaikawatana i kitedi bi Pita lisinemo i kaipasina, "Seitani! Ku taulia muligumo. Mba noḡotidi mote Maimaituwa lisinaḡa sima yovoyo-vo bi lava edi noḡota mainana."

Yesu kaiwatana banina

(Metiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ VI Yesu lava kumna bi ena tauwaikawatana i yoge-di a nato lisinemo bi i giuwedina gado, "Bamoda aiyai

V 8:28 Mak 6:14,15 VI 8:34 Met 10:38

muliguḡa ya natona ba ena ḡowana matabudi sa kena bi ena kolosi ya kailageti bi ya kaiwatagu." ¹³⁵ II Lava aiyai bi ena yawasana i nuwamunaḡena ba muliḡa ya kulayakasi. Bi aiyai ena yawasana ya nuwakamaḡena tagu aubaigu bi giu visuviusuna aubaina ba muliḡa ya vai munaḡe. ³⁶ Bamoda lava niga dobuna ena ḡowana matabuna i vai kovi bi ena yawasana i ka gebogebo, mba kauwidi damodimo bai visuna ya tubuḡa? ³⁷ Bi kota bai mwalina ya vite bi ena yawasana ya vai munaḡe? Geḡa geḡa ota. ³⁸ Lava niganana laḡannemo sa miyamiyana ba Maimaituwa giuna sa laulau kasaḡaiḡaiye bi gebo sa voivoiyena ba tedi mai lava wai matawapedi. Bi bamo te aiyai kwai tunimayaḡegu bi giugu wailovelovena kwai tunimayaḡena ba Tana Taunana Natuna Tamana namalinemo ena aneya waiyawa vaitedi ena nato munaḡemo yai tunimayaḡe.

9 Bi Yesu i giuwedina gado, "Yà giugiu kauwemi, matabumi niganana ko miyamiyana mote koma peki kamaina eete Maimaituwa ena waibada ḡailisi vaitena ya natonatona ko kita."

Yesu kitana i nuwavitala

(Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Laḡan 6 mulidimo Yesu Pita, Diyemes bi Diyon i wai dolidi te a saḡa a nawa oya lofalofana dabanemo, ḡome tedi taudiḡa. Bi a wai kita ba Yesu kitana i nuwavitala. ³ Te ena gala potipotina bi waimatakanikanina, mote aiyai dobumo gala ima koḡa bi mainana kitana ima tubuḡa. ⁴ Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana faiona a kita te Mousis bi Elaidiya a laumaḡata bi Yesu vaitena a wai giugiu.

⁵ Pita Yesu i giuwena gado, "Tauwailovelove i visu te tama niga ḡome. Tama kape faiona ka voyiedi, ḡemota tam, ḡemota Mousis bi ḡemota Elaidiya." ⁶ Tedi a tava bi a naila gulata bi Pita mote bai i sibe taunana aubaina i giu yabayababa.

⁷ III Kamaina bi giyou i laumaḡata bi i suma tawedi bi kalina dididigina giyouḡa i yovona gado, "Niga taunana tagu Natugu, nuwagu taulaukwasilina. Koi beyavaiye kauwe!" ⁸ Noi taunana a tautauvitaledi te mote aiyai a kita bi Yesu taunaḡa i moimoito.

⁹ Sauginemo oyamo a miyamiya kuluva ba Yesu i giu vavasaḡedi te bai i tubutubuḡana mote aiyai ḡesau sima giuwe, eete Tana Taunana Natuna pekimo ya kena moito.

¹⁰ Tedi ena giu a kaiwata bi taudiḡa niga kauwina a wai giugiuwe te pekimo kenamoito banina bai.

¹¹ IV Bi Yesu ai talayena gado, "Bai aubaina waiḡake tauwailovelovena sa giugiu te Elaidiya ya gei tava?" V

I Niga giuna kolosi kailageti na ba lautaulala. Mba giuna banina ba Yesu taukawaiwatana laukivigeboḡe bi wainuato i nopodiḡa sa nawana banina Yesu sa kaikawaiwatana. Tana mote ima giugiu te taukawaiwatana sa pekina mai tana kolosimo i pekipekina. II 8:35 Met 10:39 III 9:7 Met 3:17; Mak 1:11 IV 9:11 Met 11:14 V Diu edi waisumaḡa te Elaidiya maso i gei tava dobumo, kaka muliḡa Maimaituwa ena vinevine maso i tava (Mal 3:1, 4:5-6 ko kita). Tedi mote a sibe te Elaidiya ya tava dobumo ba yai nuwatoi.

¹² Yesu i giuna gado, "Mba giu kauwa, Elaidiya kaka ya gei tava bi bai matabuna ya kadidimani. Bi kota bai aubaina gilugilumina wadubonemo i giu te Tana Taunana Natuna kaka sa daboke bi yai nuwatoi gulata.

¹³ Yà giugiuwemi te Elaidiya kaikana i tava bi lava edi ḡowana lisinemo a noḡonoḡotina a voiye, maibena gilugilumina wadubonemo i giugiu watana mainana." VI

Yesu aluwa gebogebona gomana noponemo i kwavi vai

(Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Yesu bi ena tauwaikawaiwatana faiona oyamo bi a yovo munaḡa tauwaikawaiwatana ḡesaudi lisidimo. Bi a kita te lava kumna tedi a dubutawidi bi waiḡake tauwailovelovena vaitedi a waikagi. ¹⁵ Sauginemo lava Yesu a kitakita ba a tagugu bi a velau waiyebone aubaina.

¹⁶ Tana ena tauwaikawaiwatana i waitalayadina gado, "Bai kona waikagiwe?"

¹⁷ Lava kumna nopodimo oloto i giuna gado, "Tauwailovelove, natugu e natomena lisimmo, tana aluwa gebogebona i suneḡi bi i voiye te mote ima giugiu. ¹⁸ Sauginemo aluwa gebogebona gomana i sululusuvai ba ya pwalapwalaḡena doḡamo. Bi mwakana ya sana waikikokikodi bi kasapula gayanaḡa sa yovoyovo bi tunina sa badobado. Taunana aubaina te em tauwaikawaiwatana e giuwedi te aluwa gebogebona maso a kwavi vai bi geḡa mote a voiye."

¹⁹ Yesu i giuwedina gado, "Ei, temi mote koma wai sumaḡa! Vaitemi te alamiya! Yaḡolo te emi vita ya ava'awali? Gomenina ko natome lisigumo."

²⁰ Tedi gomana a nawe Yesu lisinemo. Noi taunana aluwa gebogebona Yesu i kitakita ba gomana i katititi te i kuluva doḡamo i talaḡa bi i wai kuikuileva bi kasapulana gayanaḡa a yovoyovo. ²¹ Yesu gomana tamana i waitalayena gado, "Niga ena sidana i vaina bainewa lofana?"

Bi tana i giuna gado, "Wala ma ḡaubonemo te niganana. ²² Bi laḡan wapawapa aluwa gebogebona gomana kaimo bi gaubemo i pwalaḡe nawe te maso i wai peki. Bamo te tam ḡemoḡemotim, te kwa launuwa-toiyemai bi kwa sagumai."

²³ Yesu i giuwena gado, "Bamo te tam ḡemoḡemotim? Aiyai ya waisumaḡana ba Maimaituwa ḡemoḡemotina bai matabuna tana aubaina ya voyiedi."

²⁴ Noi taunana te gomana tamana i kaiḡabalana gado, "Aee, yà waisumaḡa bi egu sumaḡa mote i didiga. Kwa sagugu te egu sumaḡa ya didiga!"

²⁵ Yesu i kita te lava kumna a tavatava taunana aubaina Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, "Tam beyapotapota bi gumgum aluwina ya kwavikwavim te noi taunana gomana kwa gose kamaḡe, mote kuma saḡa munaḡa gomana noponemo!"

VI Yesu niga ḡome Elaidiya i giuwena ba Diyon taukabulu i giugiuwata (Metiu 11:13-14, 17:10-13 ko kita).

²⁶ Aluwa gebogebona gomana i ka binabinau bi i katititi bi i potiyovo kamaḡe. Bi gomana kitana mai lava pekipekina bi lava wapewapedi ḡome a giuna gado, "Gomana i peki." ²⁷ Bi Yesu gomana nimanemo i kabi, bi i solu waimoito.

²⁸ Muliḡa Yesu i nawa vanuwa noponemo bi ḡome tedi taudiḡa bi ena tauwaikawatana ai talayena gado, "Bai aubaina te tama mote aluwa gebogebona ke kwavi vai?"

²⁹ Bi Yesu i giuwedina gado, "Niga mai aluwina ba pali taunaḡa kaka ya kwavi vai, mote bai ḡesauna."

Yesu ena peki i giuwata munaḡe

(Metiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

³⁰ Yesu bi ena tauwaikawatana mba modomodona a ḡose bi Galili noḡonaḡa a nawa. Yesu mote i ḡoe te aiyai ḡesau ya sibe te tana ḡome, ³¹ banina tana ena tauwaikawatana i wailovelovedi bi i giuwedina gado, "Tana Taunana Natuna kaka sa kaisoluḡe, lava nimedimo sa sako bi sai peki. Bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito." ³² Tana mba mainana giuna i vatovatona ba tedi banina mote a sibe. Bi a naila aubaina te mote ai talaye.

Yesu ena tauwaikawatana a waikagi te aiyai i saḡa gulata

(Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Yesu bi ena tauwaikawatana Kapeniammo a tava. Bi a valageta vanuwemo bi i waitalayedina gado, "Temi etamo bai konai kagiuwe?"

³⁴ Tedi a miya moimoisili bi mote bai a giuwe banina tedi etamo taudiḡa a waikagi te aiyai i saḡa gulata.

³⁵ I Tana i miyatulu bi ena tauwaikawatana 12 i giuwedi a nato ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, "Aiyai bi doli i ḡoena ba ya sakoyovoḡe munaḡe bi lava matabudi aubaidi yai taupaula."

³⁶ Yesu gomana i natome mododimo i wai moito bi i giuwedina gado, ³⁷ II "Aiyai isagumo bi gomana ḡaubona i giuvai maibena niga gomenina ba tagu ya giugiuvaigu. Bi kota aiyai tagu ya giugiuvaiguna ba tana mote tagu tauguḡa ima giugiuvaigu bi taugiuka-maḡegu vaitena ya giugiuvai."

Aiyai mote imai ḡaviyeda ba tana eda tau

(Luk 9:49-50)

³⁸ Diyon Yesu i giuwena gado, "Tauwailovelove, tama oloto ḡemota ke kita isammo aluwa gebogebodi i kwavikwavivaidi. Tana mote tada nopodemo, taunana aubaina kei ḡake te mote ima voiye munaḡe."

³⁹ Yesu i giuwedina gado, "Mote komai ḡake, lava aiyai isagumo anisove kauwidi ya voivoiyedina ba muliḡa mote isagu ima kagebogebo. ⁴⁰ III Lava aiyai bi mote imai ḡaviyeda ba lavana eda tau. ⁴¹ IV Yà giugiu

I 9:35 Met 20:26,27, 23:11; Mak 10:43,44 II 9:37 Met 10:40
III 9:40 Met 12:30 IV 9:41 Met 10:42

kauwemi te lava aiyai gauba i yaai bi i vitemina banina temi tagu taukaiwatagu ba ena maii'a kaka ya vai."

Laukaḡesolumo gebogebo ya tubutubuḡa

(Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² "Bamo te niga libilibidi mododimo gomana ḡaubona ḡemota i waisumaḡegu bi aiyai i voiye wapa bi gebomo i kuluvana ba i visu te lavana gadonemo ḡakima dididiga sa duli bi nisamo sa pwalaḡe nawe.

⁴³ Bamo te nimam i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koiḡavuki. I visu te nimam ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka nimam labu bi kwa nawana iyoy-oḡamo, ḡome kai kalakalatina bamo mote ena ani kalapeki. ⁴⁴ V Bamo te kaḡem i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koi ḡavuki. I visu te kaḡem ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka kaḡem labu sa voyem te kwa nawana iyoyoḡamo. ⁴⁵ VI Bamo te matam i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa ḡivoi kamaḡe. I visu te matam ḡemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saḡa. Kaka matam labu sa voyem te kwa nawana iyoy-oḡamo. ⁴⁶ VII Bamo te matam i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa ḡivoi kamaḡe. I visu te matam ḡemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saḡa. Kaka matam labu sa voyem te kwa nawana iyoy-oḡamo. ⁴⁷ VIII Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki.

⁴⁸ "Taukaiwatagu matabudi kaka pilipili sa banavidi bi pilipilidi mayavai mai kai poyana, mba etanemo kaka sa ḡailisi.

⁴⁹ VII "Soliti ba mwali visuvisuna bi bamo te dinina i kovina ba bainewa ko voiye bi ya dini munaḡa? Temi ko wai kagiuna didiga aubaina, mba temi mai soliti dinimi i kovi. Temi emi yawasana maso maibena kani solisolutina dinina. Temi maso mainana nuwavisumo emi lava vaitedi kona miya."

Waigose ena titikuna

10 Yesu mba dobuna i ḡose bi i nawa Diudiya bi Dioudan gaubina i damaniye noi nevanemo. Bi ḡome lava kumna a tava munaḡa bi i wai lovelovedi, maibena sauga matabuna i voivoiyena mainana.

² Palisi ḡesaudi Yesu wai laulubuna a ḡoe aubaina te a nato lisenemo bi ai talayena gado, "Eda waiḡake i wai-anine ee geḡa, te oloto mwanena ya gose?"

³ Bi Yesu waitalamo i giuwedina gado, "Mousis waiḡake i vitevitemina bainewa i giu?"

⁴ VIII Tedi a giuwena gado, "Mousis ena waiḡake i wai-anina te oloto waiḡose pepana ya gilumi mwanena ya vite kaka ya giukamaḡe te ya nawa."

⁵ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, "Banina temi nopomi a ḡaiḡai taunana aubaimi Mousis mba waiḡak-

V *Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 44 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (ḡemoḡemotina ma lova 48).* VI *Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 46 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (ḡemoḡemotina ma lova 48).* VII 9:50 Met 5:13 VIII 10:4 Met 5:31

ena aubaina i gilumi. ⁶ I Bi ko noḡoti, Maimaituwa wala pakanemo dobu i voivoiye sauginemo, tana lava i voiyedi, oloto bi waivini. ⁷ II Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ḡemota, ⁸ bi tedi labuidi tubuḡa ḡemota sa tubuḡa. Niganana tedi mote labu bi ḡemota. ⁹ Taunana aubaina Maimaituwa tedi i wai ḡemotidina mote lava i mai dabalalidi."

¹⁰ Muliḡa a munaḡa vanuwemo bi Yesu ena tauwaikawaiwatana niḡa giuna aubaina ai talaye. ¹¹ III Kamaina bi tana i giuwedina gado, "Bamoda oloto waivini i gose bi waivini ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa. ¹² Kota mainana, waivini ena oloto i gose bi oloto ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa."

Yesu bi libilibi keikeilikidi

¹³ Lava ḡesaudi libilibi keikeilikidi a natomedi Yesu lisinemo te tana maso nimana dabedimo i sivudi bi geḡa te ena tauwaikawaiwatana lava ai ḡakedi. ¹⁴ Yesu mainana i kitakita ba ena tauwaikawaiwatana lisidimo nuwana i medi bi i giuwedina gado, "Libilibi koi aninedi sa nato lisigumo mote komai ḡakedi banina Maimaituwa ena waibada lava lisidimo maibena niga libilibidi. ¹⁵ IV Yà giugiu kauwemi te aiyai mote Maimaituwa ena waibada i mai anine bi ima vai, maibena libilibi keikeilikidi edi yawasana. Ba tana kaka mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saḡa." ¹⁶ Kamaina bi libilibi i bewedi kalonemo i sivudi bi nimana dabedimo i sivudi bi i laupali, te Maimaituwa ya kavisuvisudi.

Oloto waiguyauna yawasana ilailala aubaina i waitala (Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Bi Yesu i modina i nawanawa etamo ba oloto i vevau i tava Yesu matanemo bi tuwapekana doḡamo i wai tupagwaliye. Bi i giuwena gado, "Tauwailovelove visuvisum bai yà voiyedi bi yawasana ilailalana yà vai?"

¹⁸ Bi Yesu oloto i giuwena gado, "Bai aubaina kuna giu te visuvisugu? Aiyai mote i visu, Maimaituwa tau-naḡa i visu. ¹⁹ V Tam waiḡake kuna sibedi: Mote kumai peki, mote mwanem kuma vawaidoḡa, mote kuma danene, lava mote kaiyovumo kumai wavu, mote kuma soinuwava, tamam bi tinam kwa viviledi."

²⁰ Bi oloto i giuwena gado, "Tauwailovelove, tagu ḡaubogumo te niganana mba waiḡakedi matabudi e voiyedi kovid." "

²¹ Bi Yesu oloto i kita te nuwana i vai bi i giuwena gado, "Mwali ḡemota kwa malumaluwabiye. Kwa nawa em waiguyau matabuna kwa kune kamaḡedi bi mane waiyamoyamonidi kwa vitedi bi mala ena waiguyau kwa vai. Kaka kwa nato te kwa kaiwatagu."

²² Niga olotona ba i wai ḡonaḡona gulata, taunana aubaina Yesu ena giu i vaivaiye ba nuwana i kuluva bi ma nuwaboyana i nawa.

²³ Ḣome ena tauwaikawaiwatana i kita nawedi bi i giuwedina gado, "I bagibagi kauwa kaka tana wai-waiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saḡa."

²⁴ Tauwaikawaiwatana Yesu ena giu a vaivaiye ba a tagugu. ^{VI} Bi Yesu i giuwedina gado, "Libilibi, i bagibagi kauwa kaka lava waiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saḡa. ²⁵ I pilipili kauwa kaka ḡamoḡamo dididiga kamelo, siyau bwadanemo ya sola, mba mainana kota lava waiguyauna mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saḡa."

²⁶ Ḣome ena tauwaikawaiwatana mba giuna a vaivaiyena ba a tatava gulata bi edi lava vaitedi ai talapilina gado, "Bamoda mainana, ba aiyai kaka bena ya yawasana?"

²⁷ Yesu i kitedi bi i giuwedina gado, "Lava lisidimo ba i pilipili kauwa te taudiḡa sai yawasanidi bi Maimaituwa lisinemo bai matabuna ba ḡemoḡemotina ya voiyedi."

²⁸ Kamaina bi Pita i giuna gado, "Bi tama bainewa? Tama kaikana bai matabudi ke ḡosededi kamaḡedi bi ke kaiwatam."

²⁹ Yesu i giuwedina gado, "Yà giugiu kauwemi, aiyai ena vanuwa ee tinatinanatuna ee nuvunuvuna ee valevaletina ee tinana bi tamana, ee natunatuna bi ena daibi ya gosedi bi tagu ya kaiwatagu bi lava ḡesaudi lisidimo giugu visuvisuna ya giunawena, ³⁰ mba sauginemo tana mai'a dididiga otina Maimaituwa ya vite: Ena vanuwa, valevaletina, nuvunuvuna, tinatinana, natunatuna bi daibi sa wapa. Bi kota lava sa laukivigebogeboye. Bi laḡan muliḡa ya natonatonatuna tana yawasana ilailala ya vai. ³¹ VII Lava wapewapedi mabai niganana sa wailaumatana kaka sai laumuli bi mabai sa wailaumulina ba sai laumatana."

Yesu ena peki giuna i wai faioni

(Metiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

³² Tedi etaḡa a nawanawa Yelusalem bi Yesu eta i dolidoliye. Bi ena tauwaikawaiwatana a tagugu bi lava ḡesaudi a kaikawatedina a naila. Yesu ena tauwaikawaiwatana vaitedi a moito gebi tabudimo bi lisinemo bai matabudi sa tubuḡana ena tauwaikawaiwatana i tainuwataudina gado, ^{VIII} ³³ "Ko vaiye, niganana ta nawanawa Yelusalem, bi ḡome taukaisolu kaka Tana Taunana Natuna pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena babadidi nimedimo ya sako. Tedi sa

^{VI} *Diu edi wai sumaḡa te waiguyau ba mataila Maimaituwa lava lisinemo i wainuwavisu bi ya kakavisuvisu (Sale 128, Miya 10:22). Taunana aubaina Yesu ena tauwaikawaiwatana ena giu a vaivaiye ba a tagugu. Tedi ai noḡota bamoda Maimaituwa lava wai ḡuyaudi mote imai yawasanidi ba lava ḡesaudi kota mote imai yawasanidi. VII 10:31 Met 20:16 VIII Tauwaikawaiwatana a tava banina lava tana a waidibodiboḡi. Bi lava ḡesaudi mulinaḡa a nawanawa a naila banina, a nawanawana noke Yelusalemmo bai ya tubuḡa lisinemo.*

etale bi sai anine te Loum lavedi nimedimo sa sako te tedi sai peki. ³⁴ Tedi sai gadolose, sa gelolo, sa kwapu bi sai peki bi laḡan wai faioninemo tana ya kena moito."

Diyemes bi Diyon edi wai baḡa

(Metiu 20:20-28)

³⁵ Diyebedi natunatuna Diyemes bi Diyon a tava Yesu lisinemo bi a giuwena gado, "Tauwailovelove, tama ka ḡoeḡoena bai kai baḡamna ba ema ḡowana kwa voiye."

³⁶ Yesu i waitalayedina gado, "Bai mwalina ko ḡoeḡoena aubaimi ya voiye?"

³⁷ Tedi ena giu ai munena gado, "Kwai aninimai te aiyai kataiyammo ya miya bi aiyai ḡeniyammo ya miya em waibada laḡannemo."

³⁸ Yesu i giuwedina gado, "Temi mote ko sibe te bai ko waibaḡae. Temi ḡemoḡemotina wainuwatoi leduna ya tegona mainana ko tego? Ee ya buluna mainana ko bulu?" I

³⁹ Tedi ena giu ai munena gado, "Tama ḡemoḡemotimai."

Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, "Temi ḡolaḡolana ya tegona mainana temi ko tego bi ya pekina mainana ko peki." Bi Yesu i giuwedina gado, ⁴⁰ "Kamaina bi tagu mote egu waibada ima kenakena te ya lauvina, te aiyai kataiyagumo bi aiyai ḡeniyagumo. Niga gabuna tedi mabai Maimaituwa i vinevinedina aubaidi i kanonoḡi."

⁴¹ Tauwaikawaiwatana 10 mainana giuna a vaivaiyena, ba tedi Diyemes bi Diyon lisidimo a medi. ⁴² Yesu matabudi i yogedi bi i giuwedina gado, "Kona sibe tedi mabai Eteni sa wai badaedina ba lisidimo sa wai bada teyala. ⁴³ II Temi mote maso mai ko voiye, aiyai didiga i ḡoena ba ya sako yovoḡe munaḡe bi aubaimi yai taupaula. ⁴⁴ Aiyai bi doli i ḡoena ba ya sako yovoḡe munaḡe bi lava ḡesaudi aubaidi yai taupaula yababa. ⁴⁵ Mainana Tana Taunana Natuna i yovona mote lava aubaina si paula bi tana lava aubaidi i paula bi ena yawasanani i vite munaḡe te lava wapewapedi i wai yawasanidi." III

Yesu Batimiyas matana potapotana i wai yawasani

(Luk 18:35-43)

⁴⁶ Yesu ena taukawaiwatana waitedi a tava Deliko malagaimo. ḡome ena tauwaikawaiwatana bi lava kumna dididiga waitedi Deliko a gosegose ba oloto matapotapotana isana Batimiyas tana eta diyanemo i miya bi i waiwaigigimana, Batimiyas tana Timiyas natuna. ⁴⁷ Sauginemo tana Nasalet Yesuna giuna i vaivaiye ba binau i waitubuna gado, "Yesu Devida Natuna IV kwa

I Yesu ledu lau tegoyena bi waibulu i giuwena ba mote ledu ota bi asiwa ota bi ena wainuwatoi bi ena peki i giu wata. II 10:43 Met 23:11; Mak 9:35 III Yesu ena wainuwatoi bi ena peki gebogebo lavada eda gabu i vai, mai Aisaiya 53:8 i giugijuna. IV Giu Devida Natuna ba mote natu otina bi Devida ena dammo i tubuḡa.

lau nuwatoitoiyegu!" ⁴⁸ Lava wapewapedi ḡome Batimiyas a kaipasine, "Ku miya moimoisili!" Bi tana yaḡolo te kalinana dididiginemo i binabinau gado, "Devida Natuna kwa lau nuwatoitoiyegu!"

⁴⁹ Kamaina bi Yesu i vamoito bi lava i giuwedina gado, "Ko giuwe ya saḡa niga ḡome."

Tedi oloto matapotapotana a giuwena gado, "Ya yogyogem, ma nuwavisum kwa moito bi kwa nawa lisinemo."

⁵⁰ Kamaina bi tana ena kwama i ḡiḡi, i pwalaḡe kamaḡe, i laupotisaḡa bi i nato Yesu lisinemo.

⁵¹ ḡome Yesu Batimiyas i waitalayena gado, "Bai kwa ḡoeḡoena aubaim ya voiye?"

Kamaina bi oloto mata potapotana i giuwena gado, "Tauwailovelove, tagu ya ḡoeḡoena yai kita munaḡa."

⁵² Yesu i giuwena gado "Kwa nawa em sumaḡa i wai yawasanim." Noi taunana te oloto matana i yana bi Yesu i kaiwata te etaḡa a nawa.

Yesu Yelusalemmo i sola saḡa

(Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Diyon 12:12-19)

11 Yesu bi ena tauwaikawaiwatana oya Olip diyanemo malagai Betpage bi Betenimo a tava, Yelusalem a vavawaiḡeleḡele. Bi Yesu ena tauwaikawaiwatana labu i giukamaḡedi a doli, ² bi i giuwedina gado, "Ko nawa Yelusalem malagaimo bi sauginemo ḡome kona tavana ba donki lauewalina waitamina ko kita, mote aiyai i geluwe, temi ko kuvesi bi ko natome. ^{V3} Bi aiyai yai talayemina gado, 'Bai aubaina niga mai ko voivoiye?' Ba temi tana ko giuwena gado, 'Bada ya ḡoeḡoe bi mote lofana te ya munaḡe."

⁴ Tedi a nawa malagaimo a tava bi eta diyanemo vanuwa mataetinemo donki lauewalina waitamina a kita i moimoito, kamaina bi a kuvesi. ⁵ ḡome lava ḡesaudi diyanemo a moimoitona ai talayedina gado, "Bai aubaina mba donkina ko kuvekuvesi?" ⁶ Kamaina bi tedi Yesu bai i giugiuwedina mainana a giuwedi. ḡome te ai aninedi bi donki ai doli nawe. ⁷ Tedi donki ai doli nawe Yesu lisinemo bi edi kwama a ḡiḡikamaḡedi te donki dabanemo a yesidi bi dabedimo Yesu i miya.

⁸ Lava wapewapedi edi kwama etamo a yesidi bi ḡesaudi kai malugulugudi a bwalidi bi a yesi nawedi. ^{VI9} Lava dolidolidi bi mulimulidi a binabinauna gado, "Maimaituwa ta kasaḡesaḡe.

Ka kavisuvisuna ya natonato Bada isanemo. ^{VII} 10 Ka kavisuvisuna BADA isanemo ya natonatona Devida ena tubulelesemo

Maimaituwa ta kasaḡesaḡe, noke malamoi!"

¹¹ Yesu Yelusalemmo i tava bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo. ḡome bai matabuna i kita kovidu bi

V Yesu tana donki dabanemo i gelu banina tana Maimaituwa ena vinevine (Sakalaiya 9:9). VI Diyon 12:13 i giugijuna luvanemo lava edi gala bi kai ma lugulugudi a bwalidi etamo a yesidi ba edi ka saḡesaḡe bi edi vivila te ḡalibona a voyai. VII Giu Ousana Alamek kalinedimo ba Niganana kwai yawasanimai. Muliḡa giuna a vitale te ka saḡesaḡe Sale 118. Mba giuna noḡotinemo tedi Yesu a kasaḡesaḡe te tana guyau.

kaikana aubiga aubaina te ena tauwaikaiwatana 12 vaitedi a nawa Betenimo.

Yesu kai damaya i pasili
(Metiu 21:18-19)

¹² Laḡani i sako Beteni a gose bi a nawanawa te Yesu kani i peki. ¹³ Kamaina bi i wai kita nawa mane-manekemo te kai damaya luguna i kita. Bi i nawa diyanemo te i kita kaukauwe ba votana geḡa, banina mote vota ena bolimani. ¹⁴ Yesu kai damaya i pasilina gado, "Mote aiyai kaka votam ima kani munaḡe!" Mai i giugiu ba ena tauwaikaiwatana ena giu a vaiye.

Yesu taugimala bi taukune Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo i kwavidi a potiyovo
(Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Diyon 2:13-22)

¹⁵ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalemmo a tava bi tana i nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponemo. Ḡome tedi mabai a wai kunekune bi a gimagimala i kwavivaidi a potiyovo. Bi wali dobu manedi tauvaledi bi mwanuwa gabubu a wai kunekuneyedina edi bena bi edi animiya i vitedi. ¹⁶ Bi lava i waiḡakedi te waikunekune mwalidi mote sima avala bi Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponaḡa sima nawa. ¹⁷ ^IBi tana lava i wailovelovedi bi i giuwedina gado, "Gilugilumina wadubonemo Maimaituwa i giuna gado, 'Tagu egu vanuwa sai isana pali vanuwina lava dobu matabuna aubaidi.' Bi temi kona voye te maibena 'taudanedanene edi gabu.'" ^{III}

¹⁸ Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena niga giuna a vaiye bi eta a tavutavu te bainewa maso Yesu ai peki. Bi geḡa te a naile banina lava kumna ena wailovelove a sovesoveye.

¹⁹ Kamaina bi suwala bulubulumo Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalem a gose bi a nawa.

Damaya kaina i poki
(Metiu 21:20-22)

²⁰ Malaboiboi ḡesaunemo tedi a munamunaḡa, mba kaina a kita i poki pakanemo te damonemo. ²¹ Ḡome tedi kai a kitakita ba Pita Yesu ena giu i noḡoti bi i giuna gado, "Tauwailovelove kwa kita, damaya kaina kuna pasipasilina i poki."

²² Yesu edi giu i waimunena gado, "Emi waisumaḡa Maimaituwa lisinemo ko sako. ²³ ^{IV}Giukauwemo yà giugiuwemi, aiyai niga oyana ya giuwena gado, 'Ku pwalaḡe nawem nisamo' bi tana noponemo mote ima nuwalaḡalaḡa bi yai sumaḡa te bai i giugiuwena ba aubaina ya tubuḡa. ²⁴ Taunana aubaina yà giugiuwe-

I Diu edi noḡotemo manemo lava matana ba koikoitau. Taunana aubaina a tavaitedi bi a wai kunekuneyedi te mane a tanodi bi takis a wai mai'idi. II 11:17 Ais 56:7 III Yesu mba lavedi edi bena i vitedi banina mba manedimo kaiyovumo a puyopuyo bi lava ḡesaudi edi mane nevedi a tanotanodi. IV 11:23 Met 17:20

mi te bai palimo ko wai baḡaena ba koi sumaḡa te kona banavi, bi mba temi emiya. ²⁵ Bi laḡannemo ko laulaupalina ba dolina tedi mabai gebogebo lisimimo a voivoiyena, ko noḡoti kamaḡedi, mainana kaka Tamemi malamo emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi." V

Yesu ena waibada waitalana
(Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Tedi a tava munaḡa Yelusalemmo bi Yesu, Maimaituwa ena vanuwa didiyaunaḡa i nawanawa. Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi a tava Yesu lisinemo ²⁸ bi ai talayena gado, "Tam waibada bamo kuna vai bi niga kauwidi kwa voivoiyedi? Em waibada aiyai i vitem?"

²⁹ Kamaina bi Yesu edi giu i wai munena gado, "Waitala ḡemota yài talayemi bi giu koi mune kaka yà giuwemi te bamo tagu waibada e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi. ³⁰ Ko giuwegu, aiyai Diyon waibadana i vite bi i laulaukabulu? Maimaituwa i vite ee lava dobumo?"

³¹ Tedi taudiḡa ai talapilina gado, "Bamoda ta giuna gado, Malaḡa, ba tana ya giuna gado, 'Bai aubaina mote koi sumaḡe.' ³² Bi bamoda ta giuna gado, 'Lava lisidiḡa,' ba sa ḡasiyeda." Tedi a nailana banina lava matabudi a sibe, te Diyon tana kamaina te taugiuwatana. ³³ Taunana aubaina ena giu ai munena gado, "Tama mote ka sibe."

Bi Yesu i giuwedina gado, "Tagu kota mote yàma giuwemi te egu waibada bamo e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi."

Taubayau lautaulalana
(Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 ^{VI}Kamaina bi Yesu lautaulalamo giuwedi i waitubuna gado, "Oloto waen daibina i wadi bi i ganakuku. Bi kota waen aniva pisana i voye bi ani waikoyaḡa vadavadana i keli. Kamaina bi taubayau i tanodi te waen daibinemo ^{VII} i waidubudi. Bi tana i nawa dobu ḡesaunemo. ² Vililubu laḡannemo tana taupaula i giukamaḡe waen daibina taulabena lisidimo te waen votedi ḡesaudi maso i laitupa. ³ Bi geḡa te taubayau taupaula a kaididi, a kwapu bi a giukamaḡe kavakavana i munaḡa. ⁴ Bi kota taniwaga taupaula ḡesau i giukamaḡe lisidimo bi tedi kununa a dougolu bi a voye te i wai tunimayaḡa. ⁵ Daibi taniwagina taupaula ḡesau i giukamaḡe bi tedi tana ai peki. Bi kota wape-wapedi mainana a voyedi, a kwapudi bi ai pekidi. ^{VIII}

V Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 26 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Bamoda temi emi lava edi gebogebo mote koma noḡoti kamaḡedi, ba kota Tamemi malamo emi gebogebo mote ima noḡoti kamaḡedi (Metiu 6:15 ko kita). VI 12:1 Ais 5:1,2 VII Waen daibina ba gabu ḡaubona ḡome Diu lavedi waen sa wadiwadi. Bi waen votana a wai isana guleipi. Tedi guleipi dom nopodimo a sivu yovoḡedi bi a vava buyodi. Bi masidi a ledudi bi kwagimo a ḡiniḡini yovoḡedi, mba taunana waen edi ani tego. VI-II Isael lavedi Maimaituwa ena taupaula a dabokedi bi a wai peki-

⁶ “Niganana ġemota ota ya miyamiya, taniwaga natuotina nuwapouna. Muliġa tana natuotina i giukamaġe bi i giuna gado, ‘Tedi male natugu sa vivile.’

⁷ “Bi geġa te taubayau taudiġa ai giugiuna gado, ‘Niga olotona male tamana gagasina matabudi ya tanodi. Ei, ko nato ta lai peki bi gagasa matabuna tada ta vai.’

⁸ Kamaina bi tedi a kaididi, ai peki bi waen daibina mulitaulinemo a pwalaġe nawe.”

⁹ Yesu ena giu i waikovi bi i wai talayedina gado, “Daibi taniwagina bai ya voiye? Tana kaka ya tava bi taubayau yai pekidi bi waen daibina lava ġesaudi ya vitedi. ¹⁰ II Temi gilugilumina wadubonemo kona iyevee ee geġa? Mba niga mainana i giu,

‘Vanuwa taukelina duġu a dabodabokena, i nuwavitala te duġu laukaina vanuwa yasina i tubuġa. III

¹¹ Bada, niga kauwina i voiye te kitana lisidemo i visugulata.”

¹² Ġome Diu babadidi eta a tavutavuġe te maso a pani, banina a sibe te tana lautaulalamo i giugiu watedi bi geġa te tedi lava kumna a nailedi. Kamaina bi a kita kamaġe te i nawa.

Takis ena waitala

(Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Lautaulala mulinemo Palisi ġesaudi bi Alodi ena muli a giukamaġedi Yesu lisinemo te ena giumo maso ai wavu. ¹⁴ Bi tedi a tava lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, ke sibe te tam ba giukauwa kwa giugiuwe, te lava bai sa giugiuwena mote kuma nainaille. Tam lava isanawenawedi edi giu mote kuma iyeiyevidi bi em wailovelove ba Maimaituwa ena ġowana bi giukauwa lava kwa wailovelovedi. Kwa giuwemai, kamaina te takis kai maii Sisa lisinemo ee geġa?”

¹⁵ Yesu edi kaiyovu i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina, ko ġoeġoe te ko taikulugu? Kaikaiyovumi? Mane ko natome bi yà kita.” ¹⁶ Kamaina bi mane a natome bi i giuwedina gado, “Aiyai isana bi kununa aluwina manemo?”

Bi a giuwena gado, “Ġalibona Sisa aluwina bi isana.”

¹⁷ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bai Sisa enaya ba Sisa ko vite bi bai Maimaituwa enaya ba Maimaituwa ko vite.” Ġome tana ena giu a soveye.

di maibena taubayau daibi taniwagina ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi (Delimaiya 7:25-26, Eimos 3:7, Sakalaiya 1:6). I Niga ġome Yesu ena giu banina ba tana male Diu babadidi sai peki bi Maimaituwa male tedi ya kovoġidi. II 12:10 Sale 118:22,23 III Gulik baibol noponemo i giu te ġakima. Banina tedi ġakimemo vanuwa a kelikelidi. Bi ġakima ġemota vanuwa liunemo ya moimoitona ba vanuwa yasina. Niga ġakimina taunana Yesu, Maimaituwa ena vanuwa valivaliuna duġuna (Epeses 2:19-21 bi Aisaiya 28:16).

Pekimo kenamoito waitalana

(Metiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ IV Sadisi ai sumaġa te lava pekipekidi mote sima kenamoito. Taunana waitalana aubaina a tava Yesu lisinemo. ¹⁹ Bi tedi a giuna gado, “Tauwailovelove, Mousis, Maimaituwa enai ġake aubaimai i gilumina gado, ‘Bamoda oloto tinanatuna mwanena i peki kamaġe bi natunatuna geġa ba kota tinanatuna iwapena ya naġi. Bi yai natuna te tuwaġana pekipekina aubaina.’ ²⁰ Mai maso olooloto 7 bi tautuweġina i naġi te i peki bi natunatuna geġa. ²¹ Wai labuna iwapena i naġi bi kota i peki, natunatuna geġa. Mainana wai faionina vaitena. ²² Mba olotodi wapedi 7 waivinina a naġi bi kauwina ġemotina lisidimo i tubuġa bi a peki kovi mote natunatudi bi waivini muliġa i peki. ²³ Kenamoito sauginemo male aiyai mwanena mba waivini-na, oloto wapedi 7 a naġinaġina?”

²⁴ Bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kona ai giugiu, gilugilumina wadubonemo Maimaituwa ena giu kona iyevee bi mote ko sibe, kota ena ġailisi mote ko sibe. ²⁵ Laġannemo pekipekidi sa kenamoitona ba mote sima naġi. Tedi sa miyana mai aneya malamo. ²⁶ VI Bi pekimo kenamoito ena giu Mousis i gilugilumina mote ko iyevee? Wala kai tombolunemo, kai vavavanina noponemo Maimaituwa, Mousis i giuwena gado, ‘Tagu Eiblaġam ena Maimaituwa, Aisik ena Maimaituwa bi Deikap ena Maimaituwa.’ ²⁷ Tana mote lava pekipekidi edi Maimaituwa bi lava miyemiyedi edi Maimaituwa. VII Temi ba ko giugiu yabayababa.”

Waiġake laukaina

(Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Waiġake tauwailovelovena ġome i vaiyedi a waitalaplilina gado. Tana i sibe te Yesu i giukauwa, kamaina bi i waitalayena gado, “Waiġake matabudi mododimo bamo taunana waiġake laukaina?”

²⁹ VIII Yesu ena giu i waimunena gado, “Waiġake laukaina ba niġa, ‘Ko vaiye Israel, Bada eda Maimaituwa taunaġa Bada. ³⁰ Bada em Maimaituwa kwa ġoena, mba nuwapoum tabutabunemo, tubuġim tabutabunemo, em noġota tabutabunemo bi em ġailisi tabutabunemo.’ ³¹ IX Waiġake wai labuna ba niga, ‘Lava ġesauna kwa ġoena mai bainewa taumġa kwa ġoeġoemna. Bamo mote waiġake ġesau i didiga gulta kaka niga taudidi.”

³² Kamaina bi waiġake tauwailovelovena Yesu i giuwena gado, “Bai kuna giuwena ba i visu. Giukauwa te Bada tana Maimaituwa bi diyanemo mote bamo

IV 12:18 Giu 23:8 V Diu nopodimo dam ġemota a miyamiyana isedi Sadisi. Niga lavedi edi waisumaġa ba tabuna, tedi mote ai sumaġa te lava ya peki bi ya kena moito. Bi mote ai sumaġa te alualuwa bi aneya mote bamo sima miyamiya. Tedi Mousis ena buka i gilugilumidina taudiġa a iyeiyevidi bi buka ġesaudi geġa. VI 12:26 Pot 3:6 VII Lava niganana sa miyamiyana bi wai-waisumeġidi a pekipekina edi Maimaituwa. VIII 12:29 Wai 6:4,5 IX 12:31 Liv 19:18

Maimaituwa ḡesau. ³³ Bi lava maso Bada edi Maimaituwa a ḡoena, nuwapoudi tabutabunemo, tubuḡidi tabutabunemo, edi noḡota tabutabunemo bi edi ḡailisi tabutabunemo. Bi lava ḡesaudi ḡoedi, i saḡa gulatana kaka sewasewa gabugabu ḡosed i Maimaituwa lisinemo.”

³⁴ Yesu i vaiye te niga olotona ena giu i visu. Ka-maina bi i giuwena gado, “Maimaituwa ena waibadana ḡotona te kwa banavi.” Niga mulinemo lava matabudi a naila bi aiyai mote Yesu i waitala munaḡe.

Deivida ena Bada aiyai?

(Metiu 22:41—23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Yesu Maimaituwa ena vanuwemo i wailovelove bi i waitalana gado, “Bainewa te waiḡake tauwailovelove-na sa giugiu te Keliso ba Deivida ena tubulelesemo?”

³⁶ I Aluwa Waiyawa noḡota Deivida i vite te i giuna gado,

‘Bada egu Bada i giuwena gado,

“Niga ḡome kataiyagumo kwa miyamiya

eete em ḡaviya kaḡem dibunemo

yài dubudi.”’

³⁷ Deivida otina i giuna gado, *Bada*. Bi bainewa te Vinevinena maso Deivida ena tubulelesemo?” Lava kumna dididiga Yesu ena giu a vaivaiye ba ai nuwavisu.

Yesu aiyai natuna

³⁸ Yesu i wailovelovedi bi i giuna gado, “Waiḡake tauwailovelovena ko kita kauwedi. Tedi gala lofelofedi sa kotedi bi ani waiḡemota gabudiḡa sa moimoito nawa te lava maso sai ebonedi vivila vaitena. ³⁹ Tedi sa ḡoeḡoena ani miya visuvisudimo sa miya aniwai bolu vanuwidimo bi mata'asimo. ⁴⁰ Tedi iwape sa kaiy-ovuḡedi, edi ḡonaḡona sa legaudi bi lisidimo sawai bada teyala. Bi kota pali lofelofedi sa voivoiyedi, te maso lava sa sovedi. Niga lavedi muliḡa edi kovoḡa dididigi otina sa vai.”

Iwape ena puyo

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo, Yesu mane abomina diyanemo i miya bi lava i kitedi abomemo mane a sivusivudi. Lava waiguyaudi wape-wapedi mane nananakidi a sivusivudi. ⁴² Bi kota iwape wai nuwatoitoina i tava bi peni labu i sivu, mba penidi labu ba laḡan ḡemota ani gimala luvana. ⁴³ Yesu ena tauwaikawatana i yogedi ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi te niga iwapena ena puyo i sakona ba i didiga gulatana kaka lava waiguyaudi. ⁴⁴ Bai aubaina tedi wai guyaudi edi mane nananakidi a kenakena bi keikeilikidi a sivusivudi. Bi niga iwapena waiyamoyamonina kanaya ani gimelina bi geḡa te matabuna i sako kovi.”

I 12:36 Sale 110:1

Yesu i giu te muliḡa lava Maimaituwa ena vanuwa waiyawa sa kagebogebo

(Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 ḡome Yesu Maimaituwa ena vanuwa waiyawa i gosegose bi ena tauwaikawatana ḡemota i giuwena gado, “Tauwailovelove, kwa kita niga vanuwidi kitedi a visu gulata bi kota ḡakima nananakidi a laukeliyedi.”

² Yesu giu i waimunena gado, “Niga vanuwidi nananakidi ko kitekitedina, mote kaka ḡakima ḡemota ena gabumo ima kena, matabudi kaka sa ḡima wai dabalalidi.”

Pilipili bi laukivigebogebo nopodimo Yesu ena tauwaikawatana sa moitodidina

(Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu oya Olip dabanemo i miya bi matana Maimaituwa ena vanuwa waiyawa yawaninaḡa i waikita nawa. Kamaina bi Pita, Diyemes, Dyon bi Endulu taudiḡa a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, ⁴ “Kwa giuwemai te bai laḡannemo niga kauwidi sa tubuḡa? Bi bai matailina ka kita bi ka sibe te mba kauwidi ḡotona te sa tubuḡa?”

⁵ Bi Yesu i giuwedina gado, “Koi kita kauwa te mote aiyai ima kaiyovuḡemi. ⁶ Muliḡa male lava wapewapedi sa tava bi isagumo sa giuna gado, ‘Tagu taunana Maimaituwa ena vinevine’ bi lava wapewapedi sa'ai wai etadoliyedi. ⁷ Laḡannemo waiḡasiḡasi daguguna laulisimo bi manekemo noyana ko vaiyena ba koma naila. Niga kauwidi sa gei tubuḡa bi mba taunana mote damona. ⁸ Dam bi dam sai ḡasiḡasi bi ḡalibona falona ḡalibona vaitena sai ḡasiḡasi. Bi dobu ḡesaudiḡa yoyo bi gomala sa tubuḡa. Niga kauwidi sa tubuḡana maibena waivini bwagabwagana wainatuna yavina mayavaina mainana.

⁹ II “Temi ko kita kauwa, lava male sa panimi bi sa etalemi bi bolu vanuwidimo sa kwapumi. Banina temi tagu taukaiwatagu. Temi babada bi ḡalibona matedimo ko moito bi tagu giugu ko giuwedi. ¹⁰ Muliḡa kaka laḡan damona ya tavana, dolina taukaiwatagu giugu visuvisuna sa lauguguyaena dobu matabudimo.

¹¹ “Bi laḡannemo sa panimi bi sa nawemi ko etalena ba mote komai nuwaboya dolidoli te bainewa ko giu. Mba laḡannemo bai Maimaituwa ya vitevitemina ko giuwe. Mba mote temi koma giugiu bi Aluwa Waiyawa noḡota ya vitemi te ko giu.

¹² “Lava ḡesaudi sa kaisolu te tasitasidi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. Bi tamatama natu-natudi sa kaisoluḡedi. Bi libilibi sa kaisolu te tametamedi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. ¹³ III Bi lava matabudi sa dabokemi banina temi tagu ko waisumaḡegu. Bi aiyai i moito didina te damonemo ba ya yawasana.”

II 13:9 Met 10:17-20 III 13:13 Met 10:22

Wainuwatoi laḡanina dididiga

(Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 “Mba laḡaninemo kauwa gebogeboto otina bi wai matawalawalana, ḡome mote maso i moito bi geḡa te ya moito. (Temi tauiyava niga ḡome bai ya giugiuwena banina ko sibe kauwe.) Tedi mabai Diudiyamo sa miyamiyana sa velau sa nawa oyamo. 15 Bi tedi mabai vanuwa dabanemo sa miyamiyana mote sima yovo vanuwa noponemo te edi ḡonaḡona bai sima vai. 16 Bi kota tana aiyai daibimo mote i munaḡa vanuwemo ena gala vaina aubaina. 17 Bi mba laḡandimo vesavesala bwagebwagedi bi vaivaisu lisidimo ba i gebo gulata! 18 Taunana aubaina ko laupali gulata te niga kauwidi mote bodubodu laḡandimo sima tubuḡa! 19 II Mba laḡanidimo ba wainuwatoi dididigina ya tubuḡa, mote mai wala pakanemo Maimaituwa dobu i voivoiyena laḡannemo te niganana. Bi muliḡa mote mainana wainuwatoina ima tubuḡa munaḡa. 20 Bada ena vinevine lavedi kedinawamo aubaina te mba laḡandi i bwali wai watiyedi, bamoda geḡa, mote maso aiyai i yawasana.

21 “Mba laḡannemo bamoda aiyai ya giuna gado, ‘Kwa kita Keliso niga,’ ee ‘kwa kita tana nanoi,’ mote kumai sumaḡe. Banina Keliso kaikaiyovudi bi taugiuwatana kaikaiyovudi sa laumaḡata te mataila bi anisove kauwidi sa voyedi te bena maso Maimaituwa ena vinevine lavedi male sa'ai waietadoliyedi. 23 Taunana aubaina koi kita kauwa mwali matabuna kaikana e giu wainonomi.”

Yesu ena nato munaḡa

(Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 “Mba pilipilidi laḡanidi mulidimo suwala ya i dudubala bi nawalai mote ima yana. 25 Bi kota kipola galewemo sa kuluva bi mwali sawasawamo ḡaiḡailisidi matabudi sa gusu.

26 III “Mba laḡannemo Tana Taunana Natuna yadamo, ya laumaḡata ḡailisi vaitena bi ma namalina ya nato te lava sa kita. 27 Bi tana ena aneya ya giukamaḡedi te dobu matabuna sa kwaivivile. Bi ena vinevine lavedi dobu isuna bi isuna sai ḡemotidi bi kota mainana malamo.”

Kaikini ya natonato

(Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 “Niganana kaikini yai lovelovemi, laḡannemo kai lagelagedi sa nimagala, sa kini bi lugudi sa gidagidava ba ko sibe te bodubodu laḡanina ya natonato. 29 Bi kota mainana temi niga kauwidi sa tubutubuḡa ba ko sibe te laḡani i watiḡe te tana ya nato munaḡa. 30 Giukauwemo ya giugiuwemi, te niga kimtina sa miyamiyana mote sima peki bi niga kauwidi sa

I Gulik baibol noponemo mote bodubodu ima kenakena bi gomala (winter). II 13:19 Dan 12:1 III 13:26 Dan 7:13

tubuḡa. 31 Mala bi dobu sa launeḡaneḡa bi giugu mote kaka ima launeḡaneḡa.”

Tada ta vononoḡa Yesu ena nato munaḡa aubaina

(Metiu 24:36-44)

32 IV “Bada ena nato munaḡa laḡanina bi saugina mote aiyai i sibe. Mote aneya malamo, mote natuna bi tamana taunaḡa i sibe. 33 Koi kita kauwa bi koi mayavai banina temi mote ko sibe te bai laḡannemo mba laḡanna ya tava. 34 Mba maibena oloto ena vanuwa i gose bi i nawa dobu ḡesaunemo bi ena tau-paula ena vanuwa sa kitakita wata. Bi ḡemoḡemotaḡa edi noya i vitedi bi mataeta taulabena i giuwe te yai kita kauwa. 35 Koi kita kauwa! Bai aubaina, mote ko sibe te bai laḡannemo vanuwa taniwagina ya tava, bamoda aubigamo ee dudubala modonemo ee kamkam ya ḡabaḡaba ee olaolalemo suwala ya lovolovotava. 36 Mote koma kena nuwayavuḡa bamoda yai tagugumi. 37 Bai ya giugiuwemina ba mainana lava ḡesaudi ya giugiuwedi: Koi kita kauwa!”

Diu babadidi Yesu kana pota a yesi

(Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Diyon 11:45-53)

14 V Laḡani labu muliḡa kaka vawaitauli bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina sa voiyena. Ba Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena kandavonemo eta a tavutavu te bainewa maso Yesu a pani bi ai peki. 2 Tedi a giuna gado, “Mote soimo tama voyie male lava ta kaḡasiḡasidi.”

Waivini masi panepanena Yesu dabanemo i ḡini

(Metiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)

3 Betenimo Saimon sida kapa i vaivaina ena vanuwemo Yesu i miya i kanikani bi waivini masi panepanena dubina VI i vai tavaite. Kamaina bi dubi gadona i kulakoto bi Yesu dabanemo i ḡini. Niga gaubina ba ḡawaḡawa isana Nad masinemo a voyie bi maiina ba i dididiga gulata. 4 Lava ḡesaudi ḡome a miyamiyana a medi bi taudiḡa ai giugiuna gado, “Bai aubaina masi panepanena i waiyakali? 5 Mba maso a kuneye bi mane dididiga otina a vai te maso lava wainuwatoitoidi a vitedi.” Bi tedi waivini a kaipasine.

6 Bi Yesu i giuwedina gado, “Ko kita kamaḡe! Bai aubaina ko kaka nuwalaḡalaḡa? Tana kauwa visuviusuna tagu aubaigu i voyie. 7 Temi lava wai nuwatoitoidi sauga matabuna vaitedi ko miyamiya, bamoda sagudi ko ḡoena ba wali saugemo ko sagudi bi tagu mote temi vaitemi tama miya nonoḡa. 8 Tana i sibe te bai ya voivoiye. Masi panepanena tubuḡigumo i ḡinina ba i ka nonoḡina muliḡa laudobo aubaina. 9 Ya giugiuwemi, dobu matabunemo lava giu visuviusuna sa lauguguyaena ba niga waivinina bai i voivoiyena sa noḡoti bi sa giuwata.”

IV 13:32 Met 24:36 V 14:1 Pot 12:1-27 VI Niga gaubina mai'ina i dididiga gulata. Inglisimo sawai isana alabasta.

Diudas i wai anina te Yesu ya kaisoluḡe
(Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Diyon 13:21-30)

¹⁰ Diudas Iskaliot, tauwaikawaiwatana 12 nopodimo i nawa pilisi edi babada lisidimo bi i kaisolu te bainewa Yesu sa pani. ¹¹ Tedi bai i giugiuwedina, a vaiye bi ai nuwawisu gulata. Kamaina bi a giuwapa te mane sa vite. Ḡome Diudas gavogavo i tavutavu te bainewa maso Yesu nimedimo i sako.

Vawaitauli soina a kani

¹² Buledi mote muu'a vaitena soina laḡanina i tava. Ḡome lava sipu natunatudi lau ewalidi a vunudi bi a lau sewasewaedi vawaitauli soinemo. Bi ena tauwaikawaiwatana ai talayena gado, "Bamo ḡome kuna ḡoeḡoena vawaitauli kanina ka voiye?"

¹³ Kamaina bi Yesu ena tauwaikawaiwatana labu i giu wailovelovedi bi i giukamaḡedina gado, "Ko nawa Yelusalemmo ko tava bi oloto ko kita gauba dubina ya avaavalina ko kaiwata. ¹⁴ Bi bamo vanuwinememo ya valagetana, mba vanuwina taniwagina ko giuwena gado: Tauwailovelove niga mainana i giu, 'Bamo gabunemo tagu bi egu tauwaikawaiwatana vaitedi, vawaitauli kanina ka kani?' ¹⁵ Bi ḡome vanuwina noponemo gabu dididiga kaka nonoḡina yai lovemi. Te ḡome temi bai matabuna aubaida ko kanonoḡi."

¹⁶ Kamaina bi taukawaiwatana a nawa, malagaḡi dididiginemo a tava bi bai matabuna Yesu bainewa i giugiuwedina mainana a banavi. Bi ḡome vawaitauli kanina a kanonoḡi.

¹⁷ Aubigamo Yesu taukawaiwatana vaitedi a tava. ¹⁸ Laḡannemo a miya a kanikani ba Yesu i giuna gado, "Yà giugiu kauwemi, te ḡemota modomimo kaka ya kaisoluyegu, tana aiyai vaitena ka kanikanina."

¹⁹ Taukawaiwatana nuwedi i gebo bi ḡemoḡemotaḡa ai talayena gado, "Bada ku giu, mote tagu, ee?"

²⁰ Yesu i giuwedina gado, "Temi 12 modomimo ḡemota, tana aiyai vaitegu ema buledi abomemo ka wai dakwana. ²¹ Maibena wala a gilugilumina noponemo te Tana Taunana Natuna kaka ya peki. Bi i gebo kauwa te oloto aiyai Tana Taunana Natuna ya kaisoluye! Mba olotona avena te maso i tubuḡa."

²² Ḡome a kanikani bi Yesu buledi i vai, Maimaituwa i wai ebone, i vilikivi bi ena tauwaikawaiwatana i vitedi. Bi i giuwedina gado, "Niga ko vai, tagu tubuḡigu."

²³ Kota ledu i vai, tamana i wai ebone bi tedi matabudi ledunemo a lautego. ²⁴ Yesu i giuwedina gado, "Niga ba tagu kwasinigu i nuwaḡini lava wape-wapedi aubaidi, tagu kwasinigu Maimaituwa ena wai-anina ya voiye te ya ḡailisi. ²⁵ Yà giugiukauwemi, tagu kaka mote niga waenina yàma tego munaḡe eete Maimaituwa ena waibada laḡannemo kaka waen vali-valiuna yà tego."

²⁶ Kamaina bi a sale i kovi bi a nawa Olip oyanemo.

I 14:24 Pot 24:8; Del 31:31-34

Yesu Pita ena valele i gei giuwe
(Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Diyon 13:36-38)

²⁷ Yesu tedi i giuwedina gado, "Temi matabumi kaka ko velau ko ḡosegu, maibena gilugilumina wadubonemo Maimaituwa niga mainana i giu, 'Tagu kaka tauwaiḡamoḡamo yai peki bi sipu kaka sa dabalala.'

Taunana aubaina temi matabumi kaka ko velau ko nawa. ²⁸ Bi laḡannemo tagu yà kenamoito, ba yà dolidoli Galilimo."

²⁹ Tana mainana i giugiu ba Pita ena giu i wai mune-na gado, "Egu lava ḡesaudi male sa velau sa nawa bi tagu ba mote yàma gosem!" ³⁰ Yesu Pita i giuwena gado, "Yà giugiu kauwem te mateya dudubalemo, muliḡa kaka kamkam malabu ya ḡabana, ba tam ma faiona kwa giu te mote ku sibegu."

³¹ Pita kalinana bagibaginemo i giuna gado, "Tagu male mote mainana yàma giu. Avena te bainewa bi male vaitem ta peki. Tagu male mote yàma valeleem." Bi ḡesaudi giuna ḡemotina a vato.

Yesu Getsemenimo i laupali
(Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Tedi dobu isana Getsemenimo a tava bi Yesu ena tauwaikawaiwatana i giuwedina gado, "Niga ḡome ko miyamiya bi tagu yà nawa yà laupali." ³³ Tana Pita, Diyemes bi Diyon i waidolidi te a nawa. Tana yavi bi nuwaboya nopona i wai wanavu. ³⁴ Bi i giuwedina gado, "Nuwaboya nopogumo i didiga gulata, ḡotona te yai pekigu. Niga ḡome ko miya bi manoḡotimi ko wai kita."

³⁵ Yesu ḡotona i taunawa bi i nuwalikwa doḡamo i talaḡa bi i laupalina, bamoda ḡemoḡemotina, te niga wainuwatoina mote maso i vai. ³⁶ Kamaina bi i laupalina gado, "Tamagu, Tamagu! Bai matabuna tam lisimmo i tekateka. Niga wainuwatoina leduna lisigumo kwa kaikamaḡe. Bi geḡa te mote tagu egu ḡowana bi tam em ḡowana."

³⁷ Yesu i tava munaḡa bi ena tauwaikawaiwatana faiona i kitedi a kena kwavu. Kamaina bi tana Pita i giuwena gado, "Saimon, tam kwa kenakena ee? Maso ḡemoḡemotina kona tauwai kita laḡan ḡaubona?"

^{III38} Ko kita kauwa bi ko laupali te mote laulubumo koma kuluva. Aluwimi ya ḡoeḡoe bi tubuḡa i gwaḡa."

³⁹ Kamaina bi kota i munaḡa i laupali bi giuna ḡemotinana i vatovato. ⁴⁰ I nato munaḡa i kitedi a kenakena banina tedi mote ḡemoḡemotina te sai kita. Bi mote a sibe te bai sa giuwe.

⁴¹ Bi ena tava waifaioninememo i giuwedina gado, "Temi yaḡolo ko waiyawasi? Kena avena, ko kita, laḡanina i tava, te Tana Taunana Natuna sa kaisoluye bi gebo-gebo lavedi nimedimo sa sako. ⁴² Ko moito! Ta nawa, ko kita, oloto taukaisoluḡegu kaikana i tava!"

II 14:28 Met 28:16 III Baibol nopodimo a giuna one hour.

Yesu a pani

(Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Diyon 18:3-12)

⁴³ Yesu yaḡolo i giugiu ba ena tauwaikawatana 12 nopodimo ḡemota isana Diudas i tava. Lava kumna edi madamada bi kepata a tanodi bi tana vaitena a tava. Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi niga lavedi a giukamaḡedi a tava. ⁴⁴ Diudas lava kumna i giu wainonodi te mataila yai lovedi, “Bamo taunana yài suluvena ba taunana ko pani bi ko kita te mote ima naila ima nawa.”

⁴⁵ Noi taunana a tavatava, te Diudas i nawa ota Yesu lisinemo bi i giuwena gado, “Tauwailovelove!” bi i waisuluve. ⁴⁶ Kamaina bi Yesu a pani bi a labadidi.

⁴⁷ Bi ḡome diyanemo taumoito ḡemota ena kepata i wai guli, te pilisi saḡasaḡa guletina ena taupaula beyana i tadi kamaḡe. ⁴⁸ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kepata bi madamada kona avala tava, te tagu ko paniguna maibena tauwaibeyapota ee?

⁴⁹ “Laḡan matabuna tagu Maimaituwa ena vanuwemo e wailovelove bi mote ko panigu. Gilugilumina wadubonemo i giugiuwena niga taunana ya tubu-tubuḡa.” ⁵⁰ Kamaina bi ḡome ena tauwaikawatana a ḡose bi a velau a nawa. ⁵¹ Oloto ewalina ḡemota Yesu i kaikaiwata bi ena kaleko potipotina i kotekotena bena maso a kaididi ⁵² bi geḡa te ena galaḡa a soluḡiḡi kamaḡe bi tana ma kofakofana i velau i nawa.

Yesu Diu edi babada matedimo i etala

(Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Diyon 18:13-14,19-24)

⁵³ Kamaina bi Yesu ai dolinawe pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwemo, ḡome pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi ḡesaudi a tava ai ḡemotidi. ⁵⁴ Pita, Yesu i vawatawata te tana didimanina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetinemo. Tana ḡome etala gabuna taulabena vaitedi a miya kai diyanemo a malimalili. ⁵⁵ Pilipilisi edi babada bi bolu babadidi ḡesaudi tedi Yesu ena gebo a tavutavuḡe te maso ai peki bi mote aiyai bamo lisinemo giukauwa a vai. ⁵⁶ Lava wapewapedi edi waiwavu giudi a tava a giuwedi bi edi giu ba tabudi bi tabudi.

⁵⁷ Lava ḡesaudi a moito bi waiwavu kaikaiyovudimo tana ai wavuna gado, ⁵⁸ “Tama ke vaiye i giuna gado, ‘Tagu kaka Maimaituwa ena vanuwa lava a kelikelina, ya kageboḡe bi laḡan faiona nopodimo ḡesau ya keli, mote lava nimedimo voivoiyena.’” ⁵⁹ Bi yaḡolo te edi giu tabudi bi tabudi.

⁶⁰ Kamaina bi pilisi saḡasaḡa guletina i miya moito i nato bi Yesu i wai talayena gado, “Bai kwa giuwe ee geḡa? Niga lavedi sa wai wavum.”

⁶¹ Bi tana i miya moimoisili, mote bai i giuwe. Bi kota pilisi saḡasaḡa guletina i waitala munaḡe bi i giuna gado, “Tam taunana Vinevinena, Maimaituwa ta kaka saḡesaḡena natuna, ee?”

⁶² Bi Yesu i giuna gado, “Tagu taunana Vinevinena, Tana Taunana Natuna kaka ko kita tamana ḡaiḡailisina kataianemo ya miyamiya bi malamo ma giyouna ya nato.”

⁶³ ḡome pilisi saḡasaḡa guletina ena gala i kulalisi bi i giuna gado, “Tama niganana mote giu ḡesaudi vaiye-di kama ḡoeḡoedi.” ⁶⁴ Bainewa ko noḡonoḡoti, kaikana beyademo te vaiye te i waidiboḡa te Maimaituwa i sako yovoḡe. II

Tedi matabudi a binauna gado, “Tana i waidiboḡa, kamaina te ya peki.”

⁶⁵ Bi lava ḡesaudi Yesu a gelolo, matana a suma, a kwapu bi a giuna gado, “Tena ku giu, aiyai i kwapum?” Kamaina bi tauyava Yesu a kaididi bi a lau nevanevakau.

Pita Yesu i valeleye

(Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Diyon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita yaḡolo pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetinemo bi pilisi ena taupaula waivinina ḡemota i tava. ⁶⁷ ḡome Pita i kita i malimalili bi i kitadidi bi i giuwena gado, “Tam taunana Nasalet Yesuna vaitena kona nawanawa ḡemota.”

⁶⁸ Bi geḡa te tana i valele bi i giuna gado, “Tagu mote ya sibe bai kwa giugiuwe.” Kamaina bi Pita i miya moito te ganakuku mataetina yawaninaḡa i nawa. Kamaina bi kamkam i ḡaba. III

⁶⁹ ḡome taupaula waivinina Pita i kita bi giuna ḡemotina diyanemo taumoito i giuwedina gado, “Niga taunana editau ḡemota.” ⁷⁰ Bi Pita kota i valele munaḡa. Kamaina bi a taumiya mala ḡaubona bi diyanemo taumoito Pita a giu munaḡena gado, “Mote kuma valele, kamaina te tam taunana Galili lavam.”

⁷¹ Bi Pita Maimaituwa isanemo i waisaḡinana gado, “Kagusai Tamagu, ya giugiu kauwemi te tagu mba lavana ko giugiuwena mote ya sibe.”

⁷² Noi taunana te kamkam ḡaba i wai labu, mulinemo Pita Yesu ena giu i noḡoti, “Muliḡa kaka kamkam ma labu ya ḡabana, tam kaka ma faiona kwa valeleyegu.” Kamaina bi Pita i laudulu bi i ḡaba nusanusa.

Yesu Paelat matanemo i moito

15 Olaolala kaikana Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena, waibabada bi bolu babadidi matabudi ai ḡemotidi bi ai ogatala. Kamaina bi Yesu nimana a pani bi ai doli nawe gabemani isana Paelat nimanemo a sako. ² Paelat Yesu i waitalayena gado, “Tam Diu edi ḡalibona ee?” Bi Yesu ena giu i wai mune-na gado, “E maso, kuna giugiuna mainana.” ³ Pilisi edi babada kauwa wapewapedimo Yesu ai wavu. ⁴ Kamaina bi Paelat Yesu i waitala munaḡena gado, “Ei,

I 14:62 Dan 7:13 II Diu lavedi a noḡoti te Yesu ena giu bena Maimaituwa vaitena ḡemoḡemotidi. III Niga lovanemo giu kamkam i ḡabana ba buka ḡesaudi wadubodimo mote ima kenakena.

tam bai kwa giuwe ee geḡa? Kwa vaiye kauwa wape-wapedi gebogebodimo sa wai wavum!"⁵ Bi Yesu mote bamo bai i giulubuḡe. Taunana aubaina Paelat i sove.

Diu babadidi a ḡoe te Yesu maso i peki

⁶ Paelat ena vaivaimo wala vawaitauli soina laḡan-nemo Diu lavedi bamo lavana biliwelokomo a wai aninena taunana ya kaikamaḡe. ⁷ Mba ḡome oloto isana Balabas ena lava tauwaiḡaviya ḡesaudi vaitedi biliwelokomo a miyamiya. Tedi wala Loum gabemanina ena waibada ai ḡaviye bi lava a waipekidi. ⁸ Lava kumna a tava Paelat lisenemo ai ḡemotidi bi ai baḡa te aubaidi, ena vaivaimo wala i voivoiyena mainana maso i voiye. ⁹ Bi Paelat i sibe kauwe te pilipilisi edi babada unula dabanemo Yesu tana nimanemo a sako. Taunana aubaina Paelat edi giu i waimunena gado, "Ko ḡoeḡoena Diu edi ḡalibona yà kaikamaḡe aubaimi ee?" ¹¹ Pilipilisi edi babada edi giumo lava kumna nuwedi a liuliuwe te Paelat maso ai baḡa te Balabas biliwelokomo ya kaikamaḡe aubaidi bi mote Yesu.

¹² Bi tana lava i waitala munaḡedina gado, "Te bai kona ḡoena yà voiye niga lavana ko wai isana Diu edi ḡalibona lisenemo?" ¹³ Bi tedi a binauna gado, "Ku tupalatu!" ¹⁴ Bi Paelat i waitalayedina gado, "Bi bai aubaina? Bai gebona i voiye?" Bi kota a binau gulatana gado, "Ku tupalatu!" ¹⁵ Kamaina bi Paelat i ḡoeḡoena lava yai nuwavisudi aubaina, Balabas i kaikamaḡe i nawa bi ḡaviḡaviyidi i giuwedi te Yesu sa kwapu bi sa nawe sa tupalatu.

Tauwaiḡaviya Yesu ai namaḡe

¹⁶ ḡaviḡaviyidi Yesu ai doli nawe Paelat ena vanuwa mataetinemo bi edi lava ḡesaudi ḡaviḡaviyidi a giuwedi a tava te ai ḡemotidi. ¹⁷ Bi ḡome tedi gala molemolena maibena ḡalibona ena gala kulina, Yesu ai kote bi donadona pipipinina a voivoiyena a vai te kununemo ai kote. ¹⁸ Kamaina bi ai gwaigwaiye bi lisenemo a binauna gado, "Ebom, Diu edi ḡalibona!" ¹⁹ Tedi diḡonemo kununa a kwapu, a kaniso tawatawa bi tuwapekedi ai tupagwaliḡedi bi wainamaḡemo a laulauduneye maibena ḡalibona. ²⁰ Tedi ai namaḡe i kovi bi gala molemolena a kaikamaḡe bi tana ena gala otina ai kote munaḡe, kaka bi ai dolinawe tupalatuna aubaina.

Yesu a tupalatu

²¹ A nawanawa etamo te oloto isana Saimon a bnavi, tana daibimo bi i saḡasaḡa Yelusalem malagai dididiginemo. Saimon tana Aleksanda bi Lupas tamedi tana Sailin lavana. ḡome ḡaviḡaviyidi Saimon a egeli te Yesu ena kolosi i avala. ²² Tedi Yesu ai doli nawe Golgotamo, niga isana banina ba *Kunukoukou gabuna*. ²³ ḡome tedi waen ma'a vaitena vitavitalena Yesu a vite lubu bi i daboke. ²⁴ ḡaviḡaviyidi Yesu a tupalatu

I Niga waenna maa vaitena vitavitalena ba yavi aniwai ubana.

bi ena gala a daliḡidi. Bi wainasi beyakuluna a voiye te aiyai bi i vato kauwena ba galedi ya tanodi.

²⁵ Olaolalemo 9 okoloki bi Yesu a tupalatu. ²⁶ Bi kai selipapinemo wai gwaigwai giuna a gilumina gado, "Niga Diu edi ḡalibona!" bi kununa kavalinemo a sako. ²⁷ ^{II} Bi kota taudanedanene labu a tupalatu Diu vaitena, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota ḡeniyanemo. ^{III} ²⁹ ^{IV} Tedi mabai a velavelau teiyaḡina ba ai diboḡi, iwedi ai kwadekwadedi bi a giugiuna gado, "Emata! Tam walanamo kuna giu te Maimaituwa ena vanuwa kwa koisuwasuwa bi laḡan faiona nopodimo kwa keli munaḡe. ³⁰ Niganana ku waiyawasani munaḡem bi kolosi modonaḡa kwa yovo!"

³¹ Kauwina ḡemoḡemotinemmo pilipilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena Yesu ai namaḡe bi tedi taudiḡa a wai gwaigwaiyena gado, "Lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi tana mote ḡemoḡemotina te imai yawasani munaḡe! ³² Tana i giu te tana taunana Keliso, Israel edi ḡalibona. Niganana kolosimo ya potiyo-vo ta kita, kaka bi tai sumaḡe." Bi kota lava labu Yesu diyanemo a tupatupalatudina vaitedi tana ai diboḡi.

Yesu i peki

³³ Suwala 12 okoloki balamo mba dobuna matabuna i waidudubala eete suwala i tinamuli. ³⁴ Suwala 3 okoloki bi Yesu kalinana dididiginemo i guletutuna gado, "Eloi, Eloi, lama sabatani." Niga giuna banina ba, "Egu Maimaituwa, Egu Maimaituwa bai aubaina kuna gosegu?" ³⁵ Bi diyanemo taumoito noi giuna a aivaivaiye ba a giuna gado, "Ko vaiye, tana Elaidiya ^V ya yogeyoge." ³⁶ Lava ḡemota i velau tai i vai te kai isunemo i pani bi waen wailuluna ^{VI} i taivai te maso Yesu i waitego. Bi i giuna gado, "Avena ta tau wailaba bi ta wai kita bamoda Elaidiya ya nato bi kolosimo ya sako yovoḡe."

³⁷ ḡome Yesu kalinana dididiginemo i lauaiyoi bi yawasina i tauvunu. ³⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwemo guduboyo i dawedawena i nuwalisi labu dabanemo te i yovo dibunemo i laukamaḡe. Niga guduboyona ba gabu waiwaiyawina guduna. ³⁹ ḡome ḡaviḡaviyidi edi bada kolosi pakanemo i moimoitona i kita te bainewa Yesu i peki, kamaina bi i giuna gado, "Giukauwa te niga lavana Maimaituwa natuna!" ⁴⁰ Mba ḡome ba waivini ḡesaudi manemanekemo a waiwaikitana, nopodimo ba Meli Magdalin, Meli, Diyemes ḡaubona bi Dioses ^{VII} tinedi bi Salome. ⁴¹ Niga waivinidi wala Galilimo Yesu a kaikaiwata bi a sagusagu. Bi kota waivini ḡesaudi wala Yesu vaitena a natonatona Yelusalemmo ba ḡome vaitedi.

II 15:27-28 Ais 53:12 III *Gilugilumidi wadubodi buka ḡesaudi-mo lova 28 ba mote ima kenakena. Lova 28 ba niga mai i giu, Tana a voiyyena maibena waiḡake tauwaikatikotona (Aisaiya 53:12).* IV 15:29 Mak 14:58 V *Alamek kalinedimo Eloi vaiyena maibena Elaidiya.* VI *Sale 69:21 noponemo i giuna gado Vinevinena kaka waen ḡolaḡolana sa vite.* VII *Metiu 27:56, Metiu ena bukamo tana Diyousep i gilumi bi mote Dioses.*

Diyousep Alimatiya olotona Yesu tubuḡina i vai bi
tauyewamo i sako

⁴² Mba aubiganemo vononoḡa suwelina i kovikovi I bi muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu. ^{II} Bi Diyousep Alimatiya olotona tana bolu badana ḡemota bi a vivivile, tana Maimaituwa ena waibadana ya natona-tona i labelabe. Tana ma laudabatolana i nawa Paelat lisinemo bi i waibaḡa te Yesu taubeuna ya vai.

⁴⁴ Ḣome Paelat i tatava te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina ḡaviḡaviyidi edi bada i yoge bi i waitalayena gado, "Yesu i peki, ee?" ⁴⁵ Bi ḡaviḡaviyidi edi bada Paelat i giuwe te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina Diyousep i waianine te Yesu taubeuna kolosimo ya vai.

⁴⁶ Diyousep gala potipotidi i gimeli tavaitedi bi Yesu taubeuna i sako yovoḡe te galedimo i suma. Kamaina bi i avali nawe tauyewamo po'oa doudou wainononemo i sako. Ḣome ḡakima dididiga tabatabana i ḡima bi tauyewa mataetina i wai dougudu. ⁴⁷ Meli Magdalin bi Meli Dioses tinana a kita te Yesu taubeuna bamo ḡome i sako.

16 Kamaina bi waiyawasi laḡanina i kovi mulinemo Meli Magdalin, Diyemes tinana Meli bi Salome bona panepanedi a gimala Yesu tunina a kailolo aubaina. ^{III} Kamaina bi Sande olaolalemo suwala i lovolovotava tedi a nawa tauyewamo. ³ Bi etaḡa taudiḡa a wai giugiuna gado, "Aiyai aubaida ḡakima ya ḡima kamaḡe tauyewa mataetinemo?"

⁴ Laḡannemo matedi a tautaulagetidi ba ḡakimina dididiga ḡimaḡima kamaḡena a kita. ⁵ Tedi tauyewamo a sola nawa te oloto lauewalina a kita, ena gala potipotina kataiyedimo i miyamiya. Ḣome tedi a tatava bi a naila gulata.

⁶ Kamaina bi i giuwedina gado, "Koma nainaila! Temi ba Nasalet Yesuna tupatupalatuna ko tavutavuḡe. Tana mote niga ḡome, kaikana pekimo i kenamoito. Ko kita, niga taubeu gabukavanaḡa. ⁷ ^{IV} Bi ko nawa ena tauwaikawaiwatana ḡesaudi lisidimo bi kota Pita bi niga mainana ko giuwedi, 'Tana ya dolidoli Galilimo, i giugiuwemina mainana, ḡome kaka ko kita.'

⁸ Kamaina bi waivinidi ma nuwagusugusudi tauyewa a potiyovo kamaḡe bi a velau a nawa. Tedi a naila gulata aubaina te mote bamo aiyai a giuwe.

I Diu edi waiyawasi Palaide suwala bulubulumo i waitubu te Satade Suwala bulubulumo i kovikovi. II Diu edi waiḡakemo i giu te lava i pekina ba laḡanna ḡemotinemo sa dobo, taunana aubaina Diyousep i waipapalana, muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu. III Diu edi vaivaimo lava bi i pekina ba dolinemo masimo tunina sa kailolo kaka sa dobo. Bi niga waivinidi a ḡoe te niga vaivaina maso a vojye wata. IV 16:7 Met 26:32; Mak 14:28

MAK 16:9-20

[Mak ena buka damodamona i gilugilumina ba i ai nawanawa bi mote a banavi. Bi lova 9 te 20 noponemo bai a noḡonoḡotina luvanemo mainana a gilumi.]

Yesu Meli Magdalin lisinemo i laumaḡata

⁹ Kamaina bi Sande olaolalemo Yesu pekimo i kenamoito bi Meli Magdalin lisinemo i gei laumaḡata. Niga waivinina wala lisinemo aluwa gebogebodi wapedi 7 i kwavivaidi. ¹⁰ Tana i nawa te Yesu taukaiwatana bai i tubutubuḡana i giuwedi. Banina Yesu i peki aubaina tedi ma nuwaboyedi a miya bi a ḡabaḡaba. ¹¹ Bi laḡannemo Meli i giuwedina gado, "Tagu lisigumo Yesu i laumaḡata te e kita." Tedi waivinina ena giu mote ai sumaḡe.

Yesu ena tauwaikawaiwatana labu lisidimo i laumaḡata.

¹² Bi mulinemo taukaiwatana labu malagai a potiyovo kamaḡe bi a nawanawa etaḡa bi Yesu lisidimo i laumaḡata bi kitana i nuwavitala te mote a kita ḡone.

¹³ Tedi a tau nawanawa kaka a kitaḡone, kamaina bi a munaḡa edi lava a giuwedi bi edi giu mote ai sumaḡedi.

Yesu ena tauwaikawaiwatana 11 lisidimo i laumaḡata

¹⁴ Mulinemo te Yesu ena tauwaikawaiwatana 11 a kanikani bi lisidimo i laumaḡata. Ena tauwaikawaiwatana nopodi ba gudugududi aubaina mote ai sumaḡe. Taunana aubaina i ḡasiyedi bi i giuwedina gado, "Tagu pekimo e kenamoito te lava a kitagu bi a giuwemi bi bai aubaina mote koi sumaḡedi?" ¹⁵ ^V Kamaina bi i giuwedina gado, "Ko nawa dobu matabudimo bi lava matabudi lisidimo giu visuvisuna ko lauguguyae. ¹⁶ Bi lava aiyai yai sumaḡegu bi gaubemo sa kabuluna ba tana ya yawasana. Bi aiyai mote i wai sumaḡegu ba kamaina te kovoḡa ya vai. ¹⁷ Bi mabai sa wai sumaḡeguna ba anisove kauwidi sa voyiyedi. Bi tedi kaka tagu isagumo aluwa gebogebodi lava lisidimo sa kwavivaidi. Bi kota kalina ḡesaudi mote a sibesibedinemo sa gagali. ¹⁸ Tedi mwata wai lauonedi sa legaudina ba mote sima peki. Bi kota gauba waionedi sa tegodina ba mote ima laukubutidi. Bi nimedi lava sidesidedi dabedimo sa sivudina ba sa yawasana."

Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo

¹⁹ ^{VI} Bada Yesu giu i wai waikovi mulinemo ba Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo. Tana kataiyanemo waibada gabunemo i waimiyeni. ²⁰ Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana a potiyovo a nawa dobu matabudimo bi a lauguguya. Bi Bada i sagudi bi i ka maḡati kauwe te edi lauguguya ba giukauwa. Bani-

V 16:15 Giu 1:8 VI 16:19 Giu 1:9-11

na Bada ena ġailisimo anisove kauwidi a voivoiyedi bi
lava a kitekitedi.

Giugiukamaḡedi edi Kauwa

Yesu i giu te Aluwa Waiyawa ya yovo

1 Aisii, Tiopilas! Egu buka dolinemo e gilugilumina, ^I ba Yesu ena noya bi ena wailovelove i wai waitubuna e gilumiwata. ² Bi noya wapewapedi i voivoiyedina eete i saḡe i nawe malamo. Muliḡa kaka i nawana malamo bi giugiukamaḡedi i vinevinedina Aluwa Waiyawemo i giu vavasaḡedi. ³ Yesu ena wai nuwatoitoi bi ena peki mulinemo giugiukamaḡedi li-sidimo kauwa wapewapedimo i laumaḡata te tedi sa sibe te tana i kenamoito munaḡa. Laḡan 40 nopodimo laḡan wapawapa i laumaḡata bi Maimaituwa ena waibada lisidimo i giugiuwe.

⁴ Bi laḡan ḡemota tana giugiukamaḡedi waitedi ai ḡemotidi bi i giuvavasaḡedina gado, “Mote Yelusalem koma gose bi koi laba te Tamagu Aluwa Waiyawa ya giukamaḡe yovoḡe maibena dolinemo i giugiuwapana mainana. Tagu niga puyona dolinemo e gei giuwemi. ⁵ Diyon lava gaubemo i ka buludi bi laḡan ḡotona temi Aluwa Waiyawamo ya ka bulumi.”

Maimaituwa Yesu i nawena malamo

⁶ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yesu waitena ai ḡemoti munaḡedi ba Yesu ai talayena gado, “Bada, tam niga laḡannemo Israel lavedi waibada kwa vite munaḡedi, ee?”

⁷ Bi i giuwedina gado, “Tamagu taunaḡa waibadana lisinemo te mba laḡandi i vinedi bi temi mote emi noya bai te ko sibe. ⁸ ^{II} Bi laḡannemo Aluwa Waiyawa ya yovona lisimimo laḡannemo, kaka ḡailisi ko vai te giugu visuviusuna ko giuwata, Yelusalemmo, Diudiya, Sameliya matabuna nopodiḡa bi dobu isuna te isuna.”

⁹ ^{III} Laḡannemo Yesu ena giu i waikovi mulinemo a kitakita bi Maimaituwa i kailageti saḡe bi giyou i suma te mote a kita munaḡe. ¹⁰ Tedi ai kitawata i saḡa i nawanawa ba ololoto labu edi gala potipotidi, ai maḡemoti te diyedimo a moito kamaḡedi. ¹¹ Bi a giuna gado, “Temi mani Galili bai aubaina niga ḡome kona moito bi galewa ko kitakita? Niga Yesuna niganana lisimimo Maimaituwa i vai nawe galewemo, tana bainewa kona kita bi i saḡa i nawanawana, mainana kota ya yovo munaḡa.”

I Giu dolinemo e gilugilumina ba Luk ena gopol (Luk 1:1-4 ko kita). II 1:8 Met 28:19; Mak 16:15 III 1:9 Mak 16:19

Diudas epaiyanina a vine

¹² ḡome oya isana Olip, a gose bi a munaḡa Yelusalemmo. Niga oyana Yelusalem diyanemo, manekina mote i lofa. ^{IV} ¹³ ^V Bi laḡannemo a munaḡa taun ba vanuwa a miyamiyanemo a valageta bi noke a saḡa dabanemo. Bi lava ḡome a miyamiyana ba Pita, Diyon, Diyemes, Endulu, Filip, Tomas, Batolomiu, Metiu, Diyemes tamana ba Alupas. Bi Saimon a wai isana *Selot* bi Diudas tamana ba Diyemes. ¹⁴ Niga lavedi laḡan matabuna ai ḡemotidi bi a laulaupali. Nopodimo ba Yesu tasitasina, tinana Meli bi waivini ḡesaudi waitedi.

¹⁵ Bi mba laḡannemo tauwaisumaḡa wapedi 120 a wai bolu poudimo Pita i miya moito bi i giuwedina gado, ¹⁶ “Egu lava waisumeḡimi, wala nove Aluwa Waiyawa Devida i waietadoliye te i giuwatana gado, lava ḡemota kaka Yesu ya kaisoluḡe. Bi niganana gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena banina i tubuḡa. Bi dolinemo Yesu lavana i vine te tada waitena te noyanoya. Niga lavana Diudas, tana Yesu taupanina i wai etadoliyedi te Yesu a kaididi.”

¹⁸ ^{VI} (Diudas Yesu kaisoluna aubaina mane a vite bi manenemo doḡa i kune. Bi ḡome tana kununaḡa i kuluva bi bwagana i wai katisali bi tinaḡena i dabalala te i peki. ¹⁹ Bi lava matabudi Yelusalem noponemo niga giuna a vaiye. Taunana aubaina niga doḡana kalinedimo ai isana *Akeldama*. Mba banina ba kwasina doḡa i vitale).

²⁰ Pita i giuna gado, “Niga kauwina Devida ena buka Sale noponemo, i gilugilumina mainana i tubuḡa. ḡome i giuna gado, ‘Kaka ena vanuwa ya kavakava, bi mote aiyai noponemo ima miya.’ Bi kota, ‘Lava ḡesau ena waibada gabuna ya vai.’

²¹ ^{VII} Taunana aubaina i visu te oloto ḡesau ta vine te *BADA* Yesu ena kenamoito waitena ta giu nawe. Niga olotona maso ba Yesu waitena te nawanawa ḡemota nove Diyon ena waibulu laḡannemo eete Maimaituwa Yesu i kailageti saḡe malamo.”

²³ Kamaina te lava labu a legaudi: Diyousep a wai isana *Basabas* bi isana ḡesauna *Diyastas* bi Mataiyas. ²⁴ Bi ḡome a laupalina gado, “Bada, tam lava matabudi nopodi tausibedi. Kamaina te kwai lovemai te niga lavedi labu bi bamo taunana kuna vine, ²⁵ te giugiuka-

IV Kilomita ḡemota luvana. V 1:13 Met 10:2-4; Mak 3:16-19 VI 1:18 Met 27:3-8 VII 1:21-22 Met 3:16; Mak 1:9, 16:19

maḡedi vaitena sa noya. Banina Diudas niga noyana i gose kamaḡe bi i nawa ena gabumo.”

²⁶ Kamaina te ḡakima labu mododimo mba lavedi isedi a gilumidi bi ledu noponemo a sivudi. Bi lava ḡemota i wai matapota bi ledu noponemo i kabi yovo bi Mataiyas isana i kulamatai. Kamaina te Mataiyas giugiukamaḡedi 11 nopodimo i saḡa.

Aluwa Waiyawa i yovo

2 Laḡannemo Pentikost soina laḡanina i tava, tauwaisumaḡa matabudi gabu ḡemota ai ḡemotidi. ² Bi i wai maḡemoti te vuvusa malamo bi i yovona maibena kaibitibiti daguguna bi vanuwa noyona i wai wanavu. ³ ḡome mwali a kitana maibena kai menamenana ḡemoḡemotaḡa dabediḡa i wai yamone. ⁴ Bi matabudi Aluwa Waiyawa nopodi i wai wanavudi bi kalina ḡesaudi gagaliyedi ai tubu, Aluwa Waiyawa i vitevitedina mainana a gagali.

⁵ ḡome ba Diu lavedi Maimaituwa taulauduneyena dobu matabuna noponemo a tava Yelusalemmo a miyamiya. ⁶ Bi laḡannemo kalina a vaivaiye ba a tava ai ḡemotidi bi a vaiye te tauwaikaiwatana kalinedimo a giugiu ba a nuwalaḡalaḡa. ⁷ Bi tedi tauwaikaiwatana a soveyedi bi a giuna gado, “Niga lavedi ba Galili dobuna lavedi, ⁸ bi bainewa te ta vaivaiyedi ḡemoḡemotaḡa kalinademo sa giugiu? ⁹ Tada matabuda dobu tabudiḡa te tava: Patiya, Midiya, Elam, Mesapotomiya lavedi, Diudiya, Kapadosiya, Pontus, Eisiya, ¹⁰ Piligiya, Pamfilia, Idip bi dobu ḡesaudi Libiya noponemo Sailin diyanemo. Bi ḡesauda ba tautavatava Loumḡa te tava. ¹¹ (Eteni lavedi bi Diu, niganana Diu lavedi edi laudune ta kaikaiwatedi). Bi tada ḡesauda ba Kulitiḡa bi Alebiyaḡa te tava. Bi ta vaivaiye te ḡemoḡemotaḡa kalinademo Maimaituwa kauwa nananakidi i voivoiyedina sa giugiuwedi.” ¹² Tedi a sove bi nuwedi i laḡalaḡa bi ai giugiuna gado, “Niga kauwina banina bai?”

¹³ Bi lava ḡesaudi ai gadolosedo bi a giuna gado, “Niga lavedi waen a tego gulate te a bu'uwa bi sa giugiu yabayababa.”

Pita ena lauguguya

¹⁴ ḡome Pita bi giugiukamaḡedi 11 vaitedi a moito bi Pita kalinana dididiginemo lava i giuwedina gado, “Temi Diu bi ma baibaimiḡa Yelusalemmo ko miyamiyana, koi beyavaiya kauwa bi bai yà giuwemi! ¹⁵ Niga lavedi mote a tego bu'uwa mai temi ko noḡonoḡotina banina niganana ba 9-na okoloki olao-lala. ¹⁶ Niga ba buka wadubonemo taugiuwatana Diy-ouwelo bai i giugiuwena niganana ya tubutubuḡa. Diy-ouwelo niga mainana i giu,

¹⁷ ^{II} ḡome Maimaituwa i giuna gado:

^I Diu tedi musala sa kani kaka waen sa tego. Tedi olaolalemo buledi sa kani bi aubigamo musala sa kani (Potiyovo 16:8). Bainewa maso 9 okoloki olaolalemo a tego bu'uwa. ^{II} 2:17 Dyl 2:28-32

Laḡan damodimo tagu kaka egu Aluwa yà ḡini kamaḡe lava matabudi lisidimo. Bi natunatumi oloolotodi bi waiwaivinidi tedi kaka taugiuwatana sa tubuḡa bi giugu sa lauguguyae.

Bi emi olooloto valivaliudi kaka wailove sa kitedi.

Bi emi magumagula lauboni sa kitedi.

¹⁸ Mba laḡandimo egu taupaula oloolotodi bi waiwaivinidi matabudi lisidimo egu Aluwa yà ḡini kamaḡe, te tedi taugiuwatana sa tubuḡa bi giugu sa lauguguyae.

¹⁹ Bi tagu mataila galewemo yà voiyedi bi dobumo kwasina bi kaisikei baduwalina.

²⁰ Suwala yai dudubala

bi nawalai ya sabana maibena kwasina bi muliḡa kaka Bada ena laḡan dididiga ya tava.

²¹ Tedi mabai Bada isanemo sai baḡana ba matabudi sa yawasana.’

²² “Israel lavemi, niga giudi ko vaiyedi: Maimaituwa Nasalet Yesuna, ḡailisi i vite te kauwa nananakidi bi mataila i voivoiyedi, mba Maimaituwa i wai lovemi te temi Yesu ko sibe. ²³ ^{III} Bi wala Maimaituwa ena ogatala i voivoiyena luvanemo, temi gebogebo lavedi nimedimo kona sako te kolosimo kona tupalatu te i peki. ²⁴ ^{IV} Bi Maimaituwa Yesu lisinemo peki tuniyavina bi nuwaboya i kaikamaḡe bi i ka kenamoito munaḡe. Banina peki mote ḡemoḡemotina te maso Yesu i kaididi. ²⁵ ^V Banina Devida Yesu niga mainana i gei giuwa-ta,

‘Bada Maimaituwa e kita laḡan matabuna ya waidoligu.

Tana tagu vaitegu aubaina te egu ḡaviya mote yàma nailedi.

²⁶ Taunana aubaina tagu yà nuwavisu bi mayasisigu yà sale.

Bi avena te yà peki, bi yà noḡonoḡoti te tam tubuḡigu kwa labe kauwe.

²⁷ Bi Maimaituwa, tam mote pekipekidi edi gabumo kuma gosegu, bi kota em taupaula waiyawa tubuḡina mote kuma kita kamaḡe ima bova.

²⁸ Tam yawasana kunai lovegu te yà miya nonoḡa.

Tam vaitegu aubaina te nopogu yasisi i wanavu.’

²⁹ “Egu lava, eda magula ḡalibona Devida ena giu kamaina te yà giu otiḡemi. Devida i peki te a dobo bi kokowagina niganana niga ḡome ya kenakena.

³⁰ ^{VI} Tana taugiuwatana aubaina te i sibe te ena dam noponemo kaka Maimaituwa ena waiguyau lava ḡe-

^{III} 2:23 Met 27:35; Mak 15:24 ^{IV} 2:24 Met 28:5,6; Mak 16:6 ^V 2:25 Sale 16:8-11 ^{VI} 2:30 2 Sam 7:12,13

mota ya vite, banina Maimaituwa i giuwapa te mainana ya voiye. ³¹ Deivida laḡan muliḡa bai ya tubuḡana i gei giuwata, te Keliso ya kenamoito mu-naḡa. Bi tana mote pekipekidi edi gabumo ima gose bi tubuḡina ima bova.

³² "Tama matabumai matamaimo ke kita te Maimaituwa niga Yesuna pekimo i ka kenamoito mu-naḡa, ³³ bi ena ḡailisimo i kailageti saḡe te kataiyanemo i waimiyeni. ^I ḡome tamana Aluwa Waiyawa i vite, dolinemo i giugiuwapana mainana. Bi niganana Yesu Aluwa Waiyawa tama lisimaimo i ḡini kamaḡe, mba taunana niganana ko kitakita bi ko vaivaiye. ³⁴ ^{II} Bi Deivida yaḡolo mote i nawa malamo bi tana Yesu niga mainana i gei giuwata,

'Maimaituwa egu Bada i giuwe:

Kataiyagumo ku miya

³⁵ kamaina eete tagu em ḡaviya yà natomedi

bi kaḡem dibunemo yà dubudi

maibena panibulu kaḡem ani lauyasayasaḡina.'

³⁶ "Taunana aubaina Israeḡ lavemi e ḡoe te maso matabumi kona sibe kauwe te niga Yesuna kona tupatupalatuna, Maimaituwa i voiye te tana taunana Keliso bi Bada."

³⁷ Laḡannemo lava Pita ena giu a vaivaiye ba, nuwedi i kalati. Bi Pita bi giugiukamaḡedi ḡesaudi a giuwedina gado, "Ema lava bai ka voiye?"

³⁸ Bi Pita i giuwedina gado, "Temi ḡemoḡemotaḡa emi gebogebo ko kuvesidi bi Maimaituwa lisinemo ko nato. Bi Yesu Vinevinena isanemo ko bulu, te mba mataila te Maimaituwa emi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Bi puyo Aluwa Waiyawa ko vai. ³⁹ Banina Maimaituwa i giuwapemi te mai ya voiye. Niga puyona ba temi bi natunatumi vaitedi aubaimi. Bi kota lava matabudi manekaḡa mabaibaidiḡa Bada eda Maimaituwa ya yogedina." ⁴⁰ Bi Pita giu wapewapedi ḡesaudi i tainuwataudi bi i giu vavasaḡedina gado, "Maimaituwa koi anine te yai yawasanimi bi mote niga kimtina lavedi edi yawasana gebogebodi edi kovoḡa vaitedi koma vai."

⁴¹ Tedi mabai ḡome Pita ena giu a vaivaina, taudidi a bulu. Mba laḡannemo lava wapana male 3 tausan edi lava waisumeḡidi nopodimo a saḡa.

Tauwaisumaḡa edi miyamiya

⁴² Bi laḡan matabuna giugiukamaḡedi edi wailovelove a vaivaiyedi, a kanikani ḡemota, a tulituliya bi palimo a waiḡemotidi. ^{III}

⁴³ Bi matabudi nopodi naila bi vivila i wanavu bi kota giugiukamaḡedi anisove kauwidi bi mataila wapewapedi a voivoiyedi. ⁴⁴ ^{IV} Bi tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona gabu ḡemota ai ḡemotidi te matabudi aubaidi. ⁴⁵ Tedi doḡa bi ḡonaḡona a kuneyedi bi mane a legaudi bi edi lava bai a malumaluwabina a vitevitedi. ⁴⁶ Bi laḡan

I *Kataiyana yawanina: Vivila bi ḡailisi gabuna.* II *2:34 Sale 110:1* III *Buledi kivina: Bada tubuḡina bi kwasinina a kani ḡemota.* IV *2:44 Giu 4:32-35*

matabuna a wai ḡemotidi pali vanuwinemo a laulaudune bi edi vanuwa nopodiḡa ma nuwavisudi nuwedi ḡemota edi lava vaitedi buledi a kivi bi a kanikani ḡemota. ^{V47} Bi tedi Maimaituwa a kasaḡesaḡe bi lava matabudi nuwedi a solusoludi. Bi laḡan matabuna Bada lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi i saḡesaḡedi edi lava nopodimo.

Pita lava kaḡena nuwakuduna i wai yawasani

³ Laḡan ḡemota aubigamo suwala 3 okoloki, Pita bi Diyon a saḡa a nawanawana pali vanuwinemo laupali aubaina. ^{VI2} Kamaina bi oloto ḡemota kaḡena nuwakududi mai i tubuḡaye a avalitavaite. Bi pali vanuwina mataetinemo, sawai isana, "Mataeta mulemulelena." ḡome aimiyeni. Tana mba ḡome laḡan matabuna aimiyeni bi i miyamiya bi mabai pali vanuwinemo a saḡa a nawanawana lisidimo mane i wai waigigimane. ³ Kamaina bi i kita te Pita bi Diyon ḡotona te maso a valageta pali vanuwina noponemo bi tana lisidimo mane i wai gigimane gado, "Aee, mane ko vitegu."

⁴ ḡome Pita bi Diyon tana a kitadidi bi Pita oloto i giuwena gado, "Kwa kitamai!" ⁵ Kamaina bi, oloto tedi i kitedi bi i wai noḡotana bena kage mane tana sa vite. ⁶ Bi Pita i giuwena gado, "Tagu lisigumo mane geḡa. Bi bai lisigumo taunana yà vitem: Nasalet Yesuna Vinevinena isanemo: Kwa moito bi kwa nawa!"

⁷ Kamaina bi Pita oloto nimana kataiyanemo i kabi bi i solu waimoito. Bi maḡemota oloto kaḡe matabiwana bi kaḡe iwakiduna nuwakududi a didimana. ⁸ Tana kaḡenemo i moito makai bi nawa i waitubu. Kamaina bi tana vaitena a nawa pali vanuwina ganakukuna noponemo bi ḡome tana ganakuku noponaḡa i nawa bi i wai laulaupoti bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe.

⁹ Bi lava matabudi mba olotona a kita i nawa bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe. ¹⁰ ḡome tedi a kitaḡone te tana ba tauwaigigimana laḡan matabuna pali vanuwina mataetinemo i miyamiya, mba mataetina a wai isana "Mataeta Mulemulelena." Bi lava matabudi a tagugu bi a sove te bai lisinemo i tubuḡa.

Pita i lauguguya munaḡa

¹¹ Laḡannemo tauwaigigimana Pita bi Diyon i kaidididi bi a moimoito, ḡome lava matabudi a sove gulata bi a velau lisidimo gabu isana *Solomon ena yoveyove-mo* ai ḡemotidi. ¹² Laḡannemo Pita mba mainana i kitekitedi ba i giuwedina gado, "Israeḡ lavemi, bai aubaina ko sovesoveye bi ko kitakitamai te bena kage tama ema ḡailisimo ee ema kauwa visuviusuna niga olotona i voiye te kaḡena i didimana? ¹³ ^{VII} Geḡa Maimaituwa, wala tamatamada Eiblaḡam, Aisik bi

V *Buledi kivina: Bada tubuḡina a kani bi kwasina a tego ḡemota.* VI *Pilisi tedi pali vanuwinemo sewasewa ma labu sa gabugabudi, olaolalemo 9 okoloki bi aubigamo 3 okoloki. Mba laḡandimo pilisi sewasewa sa voiyedi bi lava sa laupali. Bi pali laḡan-na ḡesau ba suwala bulubulumo.* VII *3:13 Pot 3:15*

Deikap a wai sumaḡena, tana namalina ena taupaula Yesu i vite. Niga Yesuna temi konai anine bi ena ḡaviya nimedimo kona sako te maso ai peki, avena te Paelat i ḡoeḡoe te maso i giukamaḡe i nawa bi temi kona lauyaviyavi. ¹⁴ I Tana lava visuvisuna bi didimanina bi temi kona giuvavasaḡa te aubaimi Paelat, lava tauwaipekidi i kaikamaḡe. ¹⁵ Temi yawasana tautavait-ena konai peki bi geḡa te Maimaituwa pekimo i wai yawasani. Bi tama niga kauwina matamaimo ke kita.

¹⁶ “Bi niga olotona matabumi ko kitakita bi ko sibesibe, tama ema waisumaḡa Yesu lisinemo aubaina, Yesu isanemo i yawasana. Banina tama Yesu ena ḡailisi kei sumaḡe aubaina te niga olotona i yawasana bi niganana matemimo ko kitakita.

¹⁷ “Bi niganana egu lava, e sibe te temi emi babada vaitedi bu'ua kona voiye bi Vinevinena konai peki. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena giu i kamaḡati banina dolinemo taugiuwatana matabudi lisidimo i gei giu te yaḡolo Vinevinena yai nuwatoitoi bi ya peki. ¹⁹ Taunana aubaina nuwemi ko vitedi bi Maimaituwa lisinemo ko nawa te tana emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi nuwemi ya laivaliudi. ²⁰ Bi Tauwaiyawasana i vinevine- na ya giukamaḡe lisimimo. Niga Tauwaiyawasanina ba Yesu. ²¹ Tana malamo ya miyamiyana, eete laḡan ya tava te Maimaituwa bai matabuna ya laivaliu munaḡe- di banina wala niga mainana i giu waiyawa taugiuwatana lisidimo. ²² II Bi kota Mosis mainana i giu, ‘Bada emi Maimaituwa tana kaka modomimo taugiuwatana ḡemota ya kamaḡati maibena tagu. Bi tana bai matabuna ya giugiuwemina, ko vaiye kauwe! ²³ III Bi aiyai mote taugiuwatana ena giu ima vaivaiye ba kamaina te Maimaituwa ena dam lavedi lisidimo ya kwavi vai bi ya kovoḡi.’

²⁴ “Bi taugiuwatana ḡesaudi vaitedi a giu te niga kauwidi yaḡolo sa tubuḡa, maibena niganana laḡandi- mo sa tubutubuḡa mainana. Mba taugiuwatedi tedi Samuwel bi ḡesaudi mulinemo a tubutubuḡana.

²⁵ IV Bi temi mba taugiuwatedi edi libilibi, taunana aubaina Maimaituwa wala emi magula lisidimo giu wainoḡota i sako, mba temi vaitemi aubaimi mai i giu. Bi Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo waianina i voyiena ba niga mainana, ‘Tam em tubulelesemo kaka lava matabudi dobumo kavisuvisu sa vai.’

²⁶ Taunana aubaina Maimaituwa ena taupaula V pekimo i ka kenamoito munaḡe bi i gei giukamaḡe lisimi- mo. Bi mba taupaulina i voyiyemi te ḡemogemotaḡa emi gebogebo kona kuvesidi bi tana i kavisuvisumi.”

Pita bi Diyon bolu babadidi lisidimo a natomedi

4 Pita bi Diyon yaḡolo lava lisidimo a giugiu ba Diu pilipilisi, Sadisi lavedi bi pali vanuwina tauyavena edi bada a nawa Pita bi Diyon lisidimo a tava. ² Tedi nuwedi i medina banina Pita bi Diyon lava a

I 3:14 Met 27:15-23; Mak 15:6-14 II 3:22 Wai 18:15,18 III 3:23 Wai 18:19 IV 3:25 Pak 22:18 V Natu, Ee Taunoya.

wailovelovedi bi a giugiuwedi te Yesu pekimo i ken- amoito munaḡa bi kota lava matabudi pekimo sa kena moito munaḡa. ³ Taunana aubaina a panidi bi kaikana aubiga aubaina te biliwelokomo a sivu nawedi te laḡan i sako. ⁴ Bi lava wapewapedi Pita ena giu a vaivaiyena ai sumaḡa. Bi tauwaisumaḡa ololoto wapedi i saḡa te 5 tausan.

⁵ Bokinamai Diu edi babada bi babada nananakidi bi waiḡake tauwailovelovena Yelusalem noponemo ai ḡe- motidi bi ai bolu. ⁶ Lava niga bolunemo ba Anas tana pilipilisi edi bada Kaiyapas, Diyon, Aleksanda, ololoto ḡesaudi vaitedi bi pilisi edi bada ena vanuwa lavedi matabudi. ⁷ Tedi Pita bi Diyon mododimo ai moitodi bi ai talayedina gado, “Bai ḡailisinemo ee aiyai isanemo temi niga kauwina kona voiye?”

⁸ Ḣome Pita nopona Aluwa Waiyawa i wai wanavuna i giuwedina gado, “Tauwaibabada lava aubaidi bi tauwaibabada nananakimi koi beyavaiya. ⁹ Tama ni- ganana ko wai talavitavitalemaina, kauwa visuvisuna lava kaḡe nuwakuduna lisinemo i tubuḡa aubaina. Te- mi ko wai talavitavitalemai te bainewa bi niga lavana i yawasana. ¹⁰ Kamaina te ka giuwemi te temi bi Islael lavemi matabumi ko vaiye. Nasalet Yesuna Vinevine Kamaḡena temi kona tupatupalatuna, tana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe, tana isanemo niga olotona niganana i yawasana bi matemimo ya moimoito. ¹¹ Tana taunana ‘duḡumoito bi temi vanuwa taukelina duḡumoitona kona dabodabokena, niganana i nuwavitata te vanuwa yasina i tubuḡa.’ VI

¹² Mote aiyai ḡemota niga dobunemo kaka imai yawasanida banina dobu matabuna noponemo mote bamo isa ḡesauna ima kenakena te isanemo yawasana tai baḡaye, geḡa te Yesu taunaḡa isanemo.”

¹³ Laḡannemo bolu babadidi Pita bi Diyon edi laud- abatola a kitakita ba, tedi a soveyedi banina a sibe te Pita bi Diyon mote giluma kauwa lavedi, tedi ba lava yababa. Bi a sibe te niga lavedi dolinemo Yesu vaitena a nawanawa. ¹⁴ Bi Diu babadidi a kita te oloto a waiyawasanina diyedimo i moimoito. Taunana aubaina tedi mote ḡemoḡemotina te maso lisidimo bai a giuwe. ¹⁵ Kamaina bi a giuwedi te a potiyovo aniwai bolu vanuwina didiyaunemo a miyamiya bi taudima babadidi taudiḡa ai talapili vivila.

¹⁶ Tedi ai tala munaḡedina gado, “Niga lavedi bainewa tai voyiyedi? Yelusalem lavedi matabudi a sibe te niga lavedi mataila dididiga a voiye bi tada mote ḡe- moḡemotina te ta valeledi. ¹⁷ Bi ta giu dabokedi te ni- ga kauwina i tubutubuḡana mote ima dabalala lava li- sidimo. Niga lavedi ta giu wainainailidi te mba

VI Sale 118:22 noponemo ba ḡakima i giuwe bi mote duḡutau. Diu lavedi ba ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Vanuwa noponemo ba gabu ḡemota ḡome ba ḡakima dididiga, mba taunana vanuwa yasina. Niga ba Yesu ya giugiu wata, tana taunana Maimaituwa ena dam lavedi (church) yasidi.

isanemo mote aiyai lisinemo sima gagali munaḡe.”

¹⁸ Ḡome Pita bi Diyona a giuweri te aniwai bolu vanuwina noponemo a saḡa munaḡa bi a giu wainainailidi te mote niga lavana isanemo sima lauguguya, ee simai lovelove munaḡa.

¹⁹ Bi edi giu ai munena gado, “Taumiḡa koi talapili munaḡemi te Maimaituwa matanemo bamo taunana i visu? Maimaituwa giuna ka kaiwata, ee temi emi giu ka kaiwata? ²⁰ Tama mote ḡemoḡemotina te bai ke kitakitana bi ke vaivaiyena giuwena kama gose.”

²¹ Kamaina bi bolu babadidi a giu wainainailidi bi a kaikamaḡedi te a nawa banina mote a sibe te bainewa maso a kovoḡidi. Kota lava matabudi kaikana a kita te bai i tubuḡa bi Maimaituwa isana a kaka saḡesaḡe.

²² Niga olotona kaḡenuwanokuna i yawasanana ba ena kwalabu 40 bi i waimuli.

Tauwaisumaḡa laudabatola aubaina a laupali

²³ Laḡannemo waibabada Pita bi Diyona a giugiukamaḡedi ba tedi a munaḡa edi lava tauwaisumaḡa lisidimo bi bai matabuna pilisi edi babada bi babada ḡesaudi bai a giugiuwedina, mainana a kamaḡatidi.

²⁴ I Laḡannemo tauwaisumaḡa mainana a vaivaiye ba matabudi ai ḡemotidi bi kalinedi dididiginemo Maimaituwa lisinemo a laupali, “Bada saḡasaḡa guletim, tam galewa, dobu, nisa bi nopodimo mwali matabuna kuna voyedi. ²⁵ Tama tamamai Deivida em taupaula, wala Aluwa Waiyawemo kuna voye te niga mainana i giu:

‘Bai aubaina Eteni lavedi sa medimedi?

Bai aubaina lavedi kampota sa yesiyesi?

Mba potana ba waibani geḡana.

²⁶ Dobu edi ḡaliḡalibona a miya moito bi waibabada ḡesaudi nananakidi vaitedi ai ḡemotidi te

Bada bi ena Buyobuyona sa wai ḡaviye.’

²⁷ II Giukauwa te, Alodi, Pontis Paelat, Israel lavedi bi kota Eteni lavedi niga malagainemo ai ḡemotidi bi em taupaula waiwaiyawina Yesu kuna vinena buyobuyona ai ḡaviye. ²⁸ Bi tedi ai ḡemotidi bi bai matabuna tam em ḡailisimo bi em ogatala kuna wai aninena, luvanemo mainana a voye. ²⁹ Bi Bada, niganana edi giu wainainailidi lisimaimo kwa noḡoti bi kwa voyemai te tama em taupaula gium laudabatolamo ka giuwe. ³⁰ Nimam kwa tuḡu te kwai yawasanana, mataila bi kauwa nananakidi kwa voyedi em taupaula waiwaiyawina Yesu isanemo.”

³¹ Laḡannemo pali i kovikovi ba gabu a waiḡemotidina i gusu. Bi matabudi Aluwa Waiyawa i waiwanavudi bi tedi Maimaituwa giuna laudabatolamo a giu nawe.

Tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona a soiyedi

³² III Tauwaisumaḡa matabudi nuwedi bi edi noḡota ḡemota. Bi aiyai mote i giu te taunaḡa ena ḡonaḡona,

I 4:24 Pot 20:11 II 4:27 Met 27:1,2; Mak 15:1

geḡa te matabudi awai sagu vivila. ³³ Ḡome giugiukamaḡedi ḡailisi vaitena Bada Yesu ena peki bi ena kenamoito a giu nawe. Bi Maimaituwa sagu dididigina matabudi i vitedi bi i kavisuvisudi. ^{IV}³⁴ Bi ḡome mote aiyai mododimo bai i maluwabiye. Banina mabai doḡa bi vanuwa lisidimo ba a kuneyedi bi mane ³⁵ giugiukamaḡedi a vitedi. Bi aiyai bai i malumaluwabiye, mai a vitevite.

³⁶ Maibena Diyousep tana Livai damna noponemo bi Saiplasimo i tubuḡa bi giugiukamaḡedi awai isaisana Banabas. Isa Banabas banina ba *Taulaibagi*. ³⁷ Tana doḡa i wai badayena i kuneye bi manena i natome giugiukamaḡedi i vitedi.

Ananaiyas bi Safila

5 Oloto isana Ananaiyas bi mwanena Safila, tedi edi doḡa ḡaubona a kuneye. ² Bi tana mwanena vaitena ai anina te mane isuna a kaididi tedi aubaidi. Bi isuna giugiukamaḡedi a vitedi.

³ Bi Pita Ananaiyas i giuwena gado, “Bai aubaina Seitan kunai anine te nopom i waibadae bi Aluwa Waiyawa lisinemo kuna kaiyovu, tam doḡa kuna kunekuneyena manena isuna kuna kaididi tam aubaim? ⁴ Tam maso doḡa kuna labe gwase, ee doḡa kuna kuneyena mulinemo mane maso kuna kaididi. Bi bai aubaina niga kauwina nopommo kunai nuwanoḡonoḡotae bi mainana kuna voye? Tam mote lava lisinemo ku kaiyovu bi geḡa te Maimaituwa lisinemo kuna kaiyovu.”

⁵ Laḡannemo Ananaiyas mai giuna i vaivaiye, tana i kuluva bi i peki. Bi lava matabudi niga kauwina giuna a vaivaiyena a naila gulata. ⁶ Laḡannemo Ananaiyas i pekipeki ba, ḡome ewaewali a tava te a suma bi a avali nawe te a dobo.

⁷ Tedi a taumiya laḡan ḡotona ^V te mwanena Safila i tava bi mote i sibe te bai i tubuḡa. ⁸ Ḡome Pita i waitalayena gado, “Ku giuwegu, doḡa kona kunekuneyena manena, niga taunana kamaina, ee?”

Bi Safila i giuna gado, “Emaso, mba taunana kamaina.”

⁹ Bi Pita i giuwena gado, “Bai aubaina temi konai anina bi Bada ena Aluwa konai laulubu? Lava mwanem a dobodobona, tedi mataetamo sawai laba te tam kota vaitem sa avali nawem.”

¹⁰ Kamaina te Safila i waimaḡemoti te Pita kaḡe pakanemo i kuluva bi i peki. Ḡome ewaewali a saḡa vanuwemo bi a kita te waivini i peki. Kamaina bi a avali nawe bi mwanena diyanemo a dobo. ¹¹ Bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi bi lava matabudi niga giuna a vaivaiyena ba a naila gulata.

III 4:32 Giu 2:44,45 IV Maimaituwa taukaiwatana ya kakavisuvisu gulatedi: Ee mabai taukaiwatana sa vivile kauwedina. V Inggis baibol noponemo i giu, 3 hours.

Giugiukamaḡedi lava wapewapedi ai yawasanidi

12 I Giugiukamaḡedi mataila bi anisove kauwidi wapewapedi a voyedi lava lisidimo. Bi tauwaisumaḡa matabudi Solomon ena yoveyovemo awai ḡemotidi, 13 bi lava ḡesaudi mote waisumeḡidi tedi tauwaisumaḡa waitedi waiḡemota a naile geḡa te lava matabudi a viviledi. 14 Olooloto bi waiwaivini Bada ai sumaḡe bi a solasaḡa tauwaisumaḡa nopodimo te laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevena i dididiga. 15 Tedi lava sidesidedi a avali nawedi etamo te benamo bi duya dabedimo ai kenedi. Tedi mai a voyena banina Pita i natonatona waguluna maso i taukonidi te a yawasana. 16 Lava kumna ḡesaudi Yelusalem diyana malagaidi waitedi ai ḡemotidi bi lava sidesidedi bi kota lava ḡesaudi aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina waitedi a tavaitedi bi matabudi ai yawasanidi.

Giugiukamaḡedi a laukivigebogebodi

17 Ḡome pilisi saḡasaḡa guletina bi ena lava Sadisi wai babadidi waitedi nopodi unula i wanavu. 18 Bi Giugiukamaḡedi a panidi bi biliwelokomo a sivudi. 19 Bi dudubalemo Bada ena aneya biliweloko mataetina i kaikamaḡe te i waidolidi a potiyovo bi i giuwedina gado, 20 “Ko nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukunemo ko moito bi yawasana valivaliuna matabuna lava ko giuwedi!” 21 Laḡan i sako bi giugiukamaḡedi a nawa pali vanuwinemo, aneya i giugiuwedina mainana bi lava wailovelovedi ai tubu.

Laḡannemo pilisi saḡasaḡa guletina bi ena wai babada ḡesaudi bi Diu babadidi waitedi bolu ai yogae bi a tava bolu vanuwinemo ai ḡemotidi. Bi tauyava a giukamaḡedi biliwelokomo, te maso giugiukamaḡedi ai dolidi.

22 Laḡannemo tedi biliwelokomo a tavatava ba giugiukamaḡedi mote a kitedi, taunana aubaina a munaḡa bolu babadidi lisidimo bi bai i tubutubuḡana a kamaḡati bi a giuna gado, 23 “Biliweloko mataetina gudugudu kauwena bi tauyava mataetamo a moimoito bi mataeta ke kaikaikamaḡe ba mote aiyai ḡome ke kita.”

24 Laḡannemo Maimaituwa ena vanuwa tauyavena edi bada bi pilisi edi babada niga giuna a vaivaiye ba, tedi ai nuwanaina bi mote a sibe te bai ya tubuḡa.

25 Ḡome lava ḡemota i tava bi i giuwedina gado, “Olooloto biliwelokomo kona sivusivudina, tedi niganana Maimaituwa ena vanuwemo a moito bi lava sa wailovelovedi.”

26 Ḡome pali vanuwina tauyavena edi bada vaitena a nawa bi giugiukamaḡedi a natomedi. Bi mote a egelidi banina lava a nailedi, male sa lauḡakimidi.

Giugiukamaḡedi Bolu babadidi matedimo mote giu a naile

27 Tedi giugiukamaḡedi a natomedi Bolu babadidi lisidimo bi pilisi edi bada i wai talavitavitaledi. 28 II Bi i giuwedina gado, “Tama ke giu vavasaḡemi te temi mote maso niga olotona isanemo ko wailovelove. Bi geḡa te emi wailovelove kaikana Yelusalem nopona i waiwanavu. Bi temi ko giugiuwemai te niga lavana ena peki wavuna tama ke avali.”

29 Bi Pita giugiukamaḡedi ḡesaudi waitedi giu ai munena gado, “Tama Maimaituwa ka voteyateyae mote lava. 30 Temi Yesu kolosi modonemo konai peki bi tamatamada edi Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe. 31 III Te kataianemo i waimiyenina Ḡalibona bi Tauwaiyawasana. Te Israel lavedi nopodi ya vitaledi te sa laukuvasa bi edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi. 32 Tama niga kauwidi matamaimo ke kitekitedina ka giugiu nawe, kota mabai Maimaituwa Aluwa Waiyawa i vitevitedina tedi sa vovoteyete.”

Gamaliel ena lava i giuwainoḡotidi

33 Laḡannemo Diu babadidi niga giuna a vaivaiye ba tedi nuwedi i medi gulata bi a ḡoeḡoena maso ai peki-di. 34 Bi Palisi ḡemota isana Gamaliel, tana waiḡake tauwailovelovena bi lava matabudi tana a vivivile, tana poudimo i miya moito bi tauyava i giu vavasaḡedina gado, “Pita bi Diyon ko giuwedi sa potiyovo doḡamo laḡan watiḡena. 35 Tana i giuna gado, Israel babadimi, ko kita kauwa kaka niga lavedi lisidimo bai ko voiye. 36 Dolinemo mainana oloto isana Tadiyas i moito saḡa bi i giu te tana bena kage lava dididiga bi lava wapana 400 a kaiwata. Bi laḡannemo tana ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana a dabalala bi bai matabuna i lautautau. 37 Bi tana mulinemo, kota Galili olotona isana Diudas ko noḡoti. Mba laḡannemo Loum gabemanina lava a iyeiyeyidi bi i moitosaga te lava kumna iai waietadoliyedi. Bi tana vaitena ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana matabudi ai nawa ḡemoḡemota.

38 “Taunana aubaina niganana ya ḡiugiuwemi te niga lavedi lisidimo mote bai koma voiye. Bamoda edi noya lava lisinaḡa i natona ba, noyana ya lautautau.

39 Bi bamoda Maimaituwa lisinaḡa i natona ba mote ḡemoḡemotina niga lavedi koma giu waitautaudi bamoda temi Maimaituwa kowai ḡaviye.” Kamaina bi mba babadidi Gamaliel ena giu ai anine bi a kaiwata.

40 Ḡome tauyava giugiukamaḡedi a ka valageti munaḡedi bi madamo a kwapudi bi a giu vavasaḡedi te maso mote Yesu isanemo a giu munaḡa, kamaina bi a kita kamaḡedi te a nawa. 41 Ḡome giugiukamaḡedi ma nuwavisudi bolu vanuwina a potiyovo kamaḡe bi a nawa banina Maimaituwa i vinedi te tedi kamaina te sai nuwatoi Yesu isana aubaina. 42 Bi laḡan matabuna pali vanuwinemo bi lava edi vanuwa nopodiḡa giu vi-

suvisuna wailovelovena mote a kaisako bi a laulau-guguya te Yesu tana Vinevine Kamaḡena.

Taupaula 7 a vinedi

6 Mba laḡandimo tauwaikawaiwatana iyevena i saḡasaḡa. Bi tauwaisumaḡa Gulik kalinana taugiuwena a moito te Diu Ġibulu taugiuwena a giuivitavitedi. Banina Gulik iwape mote a kita kauwedi kani soiyenemo. ¹² Taunana aubaina tauwaikawaiwatana 12 tauwaisumaḡa a yogedi a tava ai ḡemotidi bi a giuwedina gado, "Mote i visu te kani soiyenemo ka soiso kauleya bi Maimaituwa giuna lauguguyaena ka kaisako. ³ Taunana aubaina, ema lava waisumeḡimi ko kita te ooloto 7 sibe lavedi bi Aluwa i waiwai wanavudina ko vinedi te tama niga noyana ka vitedi te sai badaye. ⁴ Bi tama kamaina te Maimaituwa giuna ka lauguguyae bi pali ka kaididi."

⁵ Gome giugiukamaḡedi edi giu, lava matabudi ai anine. Kamaina bi Stivin, waisumeḡina bi Aluwa Waiyawa i waiwai wanavuna a vine. Bi ena lava ḡesaudi ba: Filip, Pokolas, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikolas. Nikolas tana ba Eteni, Entiyok olotona bi wala i waila Diu. ⁶ Tauwaisumaḡa niga oolotodi 7 ai doli natomedi giugiukamaḡedi lisidimo. Bi giugiukamaḡedi nimesi ooloto 7 dabedimo a sivudi te a laupali.

⁷ Kamaina bi ḡome Maimaituwa giuna i tuwa. Bi tauwaikawaiwatana iyevena Yelusalem noponemo i wapa kasaḡe. Bi pilisi wapewapedi vaitedi a nato Yesu ena kauwa a wailovelovena ai sumaḡe.

Stivin a pani

⁸ Maimaituwa Stivin i ka visuvisu bi ḡailisi i vite te anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedi lava lisidimo. ⁹ Bi geḡa te Diu lavedi ḡesaudi Stivin a giu vitavitale, tedi ba bolu vanuwina isana *Waitaupaula yababa i kovi* lavedi. Tedi ba Diu lavedi mabai Sailin, Aleksandiliya, Silisiya bi Eisiya plovinsina lavedi. Tedi Stivin vaitena waikagiu ai tubu. ¹⁰ Bi geḡa te Aluwa Waiyawa nuwauyauya Stivin i vite bi i gagagaliyena mote ḡemoḡemotina te maso a lauyovoḡe. ¹¹ Taunana aubaina tedi kandavonemo ooloto ḡesaudi a gwayedi te kaiyovumo sa giuna gado, "Tama ke vaiye te Stivin Mousis bi Maimaituwa i giu waiyovoyovodi." ¹² Niga giudimo lava, waibabada bi waiḡake tauwailovelovena a ka medimedidi. Kamaina bi tedi Stivin a pani bi ai doli nawe bolu babadidi lisidimo. ¹³ ḡome tedi giu kaikaiyovudimo lava ḡesaudi a giuwedi te sa giuna gado, "Niga lavana ke vaiye te tana Maimaituwa ena vanuwa bi ena waiḡake Mousis i viteviteni laḡan matabuna i laulauyoḡedi. ¹⁴ Tama ke vaiye te i giuna gado, 'Niga Nasalet Yesuna male

I Teteka labena (table). Niga banina ba kani soiyena waibadayena ee mane labena waibadayena, Gulik giuna table banina ba banika.

pali vanuwina yaka gebogebo bi Diu edi vaivai Mousis i vitevitemaina ya vitedi."

¹⁵ Tedi mabai bolu babadidi a miyamiyana Stivin a kitakitadidi bi kitana i nuwavitala maibena aneya.

Stivin Diu babadidi matedimo i lauguguya

7 Pilisi saḡasaḡa guletina Stivin i wai talayena gado, "Niga lavedi bai sa giugiuwena ba giukauwa, ee?"

² ^{II} Bi Stivin edi giu i waimunena gado, "Tamatamagu bi tuwatuwaḡagu bai yà giuwena ko vaiye. Maimaituwa namanamalina wala Mesapotomiyamo Eiblaḡam lisinemo i laumaḡata, muliḡa kaka i nawa Alanmo i miya.

³ "Bi Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, 'Em dobu bi em lava kwa gosedi bi dobu tagu yài lovenemo kwa nawa.' ⁴ ^{III} Kamaina bi ena dobu Mesapotomiya i gose bi i nawa Alanmo i miya. Gome tamana i peki mulinemo, Maimaituwa Eiblaḡam i giukamaḡe niga dobunemo niganana ta miyamiyanemo. ⁵ ^{IV} Mba laḡannemo Maimaituwa mote doḡa ḡaubona niga ḡome i vite. Bi Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa tana bi ena tubulelesa ya vitedi. Avena te Eiblaḡam mote i wainatuna bi yaḡolo te Maimaituwa lisinemo i sauga. ⁶ ^V Maimaituwa i giuwena gado, 'Em tubulelesa kaka wali dobumo sai taupaula yababa. Bi kwalabu 400 nopodimo mba dobuna lavedi kaka em tubulelesa sa voiyedi te sai nuwatoitoi. ⁷ ^{VI} Bi mba dobuna lavedi aubaidi sa wai taupaula yababana kaka yà kovoḡidi. Bi muliḡa kaka em tubulelesa mba dobuna sa gose kamaḡe bi sa nato niga dobunemo bi sa lauduneyegu.' ⁸ ^{VII} Mba ḡome Maimaituwa kwapibwali ena waiwanina Eiblaḡam i vite. Bi laḡannemo Aisik i tubuḡa, laḡan 8 mulidimo Eiblaḡam kwapibwali i voiye Aisik lisinemo. Bi kota Aisik natuna Deikap lisinemo i voiye. Bi Deikap natunatuna 12 lisidimo kota mainana i voiye. Niga lavedi edi tubulelesa ba tada.

⁹ ^{VIII} "Deikap natunatuna tasidi Diyousep a unule, taunana aubaina tana a kune kamaḡe Idip lavedi lisidimo te yai taupaula yababa. Bi geḡa te Maimaituwa tana vaitena, ¹⁰ ^{IX} taunana aubaina ena pilipili matabudimo i sagu. Maimaituwa Diyousep nuwauyauya i vite bi ena yawasanamo Idip ḡalibonana nuwana i laukwasili. Taunana aubaina ḡalibona, Diyousep waibada i vite te Idip dobuna matabuna bi ena vanuwa noyana i waibadae.

¹¹ ^X Kamaina bi Idip bi Keinan dobudi matabudi gomala i ka gebogebodi bi wainuwatoitoi dididiga i tubuḡa. Bi eda magula mote bamo kani a banavi. ¹² Laḡannemo Deikap i vaiye te Idipmo kani, tana natunatuna eda magumagula i giukamaḡedi. Tedi mote ḡome nawenawedi bi geḡa te a nawa. ¹³ Bi kota edi nawa

II 7:2 Pak 12:1 III 7:4 Pak 12:4 IV 7:5 Pak 12:7, 13:15, 17:8 V 7:6 Pak 15:13, 14 VI 7:7 Pot 3:12 VII 7:8 Pak 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31-35:18 VIII 7:9 Pak 37:28, 39:2, 21 IX 7:10 Pak 41:39-41 X 7:11 Pak 42:1, 2

wailabunemo Diyousep i kamaḡati munaḡe tuwatuwaḡana lisidimo. Ḡome kaka Idip ḡalibonana Diyousep ena vanuwa lavedi i sibedi. ¹⁴ I^IDiyousep tamana Deikap bi ena vanuwa lavedi wapedi 75 edi giu i giukamaḡe te sa nato Idipmo. ¹⁵ II^KKamaina bi Deikap i nawa Idipmo, ḡome tana bi natunatuna a miyamiyana eete a peki. ¹⁶ Bi tubuḡidi a munaḡedi te Sekemmo tauyewamo a sivudi wala Eiblaḡam manemo i gimegimelina Ḡema natunatuna lisidimo.

¹⁷ III^{Laḡan} i watiwatiḡe te Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapana ya tubuḡa. Bi Idip noponemo eda lava Israel lavedi iyevena i wapa gulata. ¹⁸ Kamaina bi lava ḡesau i waiḡalibona Idipmo. Niga lavana mote Diyousep i sibe. ¹⁹ IV^{Bi} niga ḡalibonana eda magumagula i laukivi gebogeboyedi bi i egelidi te natunatudi meyemeyedi doḡamo a sivu yovoḡedi te sa peki. ²⁰ V^{Mba} laḡannemo Mosis i tubuḡa bi tana gomana mulemulelena Maimaituwa matanemo. Nawalai faona tinana bi tamana edi vanuwemo a labe. ²¹ VI^{Bi} laḡannemo mote ḡemoḡemotina te maso a labe, tana a sako yovoḡe. Bi ḡalibona natuna waivinina i vai, te i ḡamo bi i wai natune maibena natu otina. ²² Bi tana Idip edi nuwauyuyamo ai lovelove. Tana ena giumo bi ena kauwemo lava ḡaiḡailisina i tubuḡa.

²³ VII^{Laḡannemo} Mosis ena kwalabu 40 a kovi bi i ḡoe te ena lava Israel ya vakitedi. ²⁴ Bi Mosis i kita te Idip lavana i miya moito te Israel olotona i katikati vunuu. Ḡome tana ena tau mulinemo i moito bi biwana i vai te Idip lavana i lai peki. ²⁵ Bi Mosis i wainoḡota te ena lava otidi maso a sibe te Maimaituwa yai etadoliye te tana kaka ena lava yai yawasanidi bi ḡeḡa te tedi mote a sibe. ²⁶ Bokina mainana i kita te ena lava Israel labu a waiḡasiḡasi. Kamaina bi Mosis i nawa i katautaudi bi i giuwedina gado, 'Ei, mba em tau bai aubaina ko waikaḡasiḡasi?' ²⁷ Ḡome oloto ena tau i laulaugulatena Mosis i bibini bi i giuwena gado, 'Tam aiyai waibada i vitem bi kwa waibadaemai bi kwa etae-talemai?' ²⁸ Tam maḡo Idip lavana kuna lai peki, mai niganana tagu kwa lai pekigu, ee?' ²⁹ Laḡannemo Mosis niga giuna i vaivaiye ba tana i naila i nawa Midian. Ḡome i miyana maibena tautavatava bi natunatuna oolootodi labu.

³⁰ VIII^{Kwalabu} 40 a kovi mulidimo kalakalalelemo oya Sainai diyanemo, kai tomboluna, vavavannemo aneya i laumaḡata Mosis lisinemo. ³¹ Laḡannemo nigamai i kitakita ba i tava. Kamaina bi i nawa diyanemo maso i kita kaukauwena mba Bada kalinana i vaiyena gado, ³² 'Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.' Mosis naila i kagusugusu bi mote i waikita munaḡa. ³³ Kamaina bi Bada, Mosis i giuwena gado, 'Em kaḡe suma kwa kaikamaḡe. Banina mba gabunemo kwa moimoitona ba doḡa waiyawa. ³⁴ Tagu egu lava edi

wainuwatoi Idipmo e kita bi kota edi lauaiyoi e vaiye. Bi tagu e yovona ba yài yawasanidi. Taunana aubaina kwa nato bi niganana yà giukamaḡem kwa munaḡa Idipmo.'

³⁵ IX^{Mosis} tana taunana dolinemo Israel lavedi a daboke bi a giuwena gado, 'Tam aiyai ḡailisi i vitem bi kwa waibadaemai?' Tana taunana Maimaituwa i giukamaḡe te lava ya kapotiyovodi bi yai etadoliyedi, aneya kai tomboluna vavavaninemo lisinemo i laulau-maḡatana ena sagumo. ³⁶ X^{Israel} lavedi Idipmo i kapotiyovodi bi anisove kauwidi bi mataila Idipmo i voiyedi. Bi kota Nisa Sabasabanemo bi kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo. ³⁷ XI^{Mosis} Israel lavedi i giuwedina gado, 'Maimaituwa kaka taugiuwatana ḡemota nopomimo ya vine bi ya giukamaḡena lisimimo maibena tagu.' ³⁸ XII^{Bi} tana taunana kalakalalelemo Israel lavedi, vaitedi ai ḡemotidi. Tana ḡome eda magumagula vaitedi bi kota Mosis oya Sainai dabanemo yawasana giuna aneya i giuvite te i waidama lisidemo. ³⁹ Bi ḡeḡa te eda magumagula mote kalinana a voteyateyae. Tedi a daboke bi a ḡoeḡoena maso a munaḡa Idip. ⁴⁰ Taunana aubaina Elon a giuwena gado, 'Ema maimaituwa kwa voiyedi te sai etadoliyemai. Niga lavana Mosis Idipmo i ka potiyovoda bi tada mote ta sibe te bai lisinemo i tubuḡa?' ⁴¹ Kamaina bi tedi koikoitau a voiyena kitana maibena kau natuna. Bi koikoitau a voivoyena lisinemo a soi, a lausewasewa bi a vivivile. ⁴² Taunana aubaina Maimaituwa i miy-atautauliyedi bi i kita kamaḡedi te kipola, suwala bi nawalai galewemo a laulauduneyedi, maibena taugiuwatana edi bukamo a gilugilumina mainana. Ḡome Maimaituwa i giuna gado,

'Israel lavemi, wala kwalabu 40 kalakalalelemo kona miyamiyana ba mote tagu lisigumo ko laulausewasewa.

⁴³ Bi temi mba maimaituwa Molek ena kape kona ava'awali waibabali.

Bi kota kipola maimaituwana Lafen aluwina kona ava'awali waibabali.

Temi mba mwalidi kona voiyedi bi kona laulauduneyedi.

Taunana aubaina yà giukamaḡemi te emi dobuko potiyovo kamaḡe bi Babilon mulitaulinemo ko nawa.'

⁴⁴ XIII^{Kalakalalelemo} eda magumagula Maimaituwa mayavaina kapena a ava'awali nawe. Bi a voiyena ba bainewa Maimaituwa Mosis i giugiuwena mainana. Bi kota kitana bainewa i wailovena mainana luvanemo i voiyede. ⁴⁵ Laḡan muliḡa Diyosuwa eda magumagula i wai etadoliyedi ḡaviya noponemo bi lava mba dobudimo miyemiyedi Maimaituwa i kwavi waipotiyovodi te dobuna a vai, lava niga ḡome a miyamiyana lisidimo. Bi Maimaituwa mayavaina kapena a avali tavaite niga dobunemo Maimaituwa ani laudunena bi ḡome i ke-

I 7:14 Pak 45:9,10,17,18 II 7:15 Pak 46:1-7, 49:33 III 7:17 Pot 1:7,8 IV 7:19 Pot 1:10,11,22 V 7:20 Pot 2:2 VI 7:21 Pot 2:3-10 VII 7:23 Pot 2:11-15 VIII 7:30 Pot 3:1-10

IX 7:35 Pot 2:14 X 7:36 Pot 14:21; Nam 14:33 XI 7:37 Wai 18:15,18 XII 7:38 Pot 19:1—20:17 XIII 7:44 Pot 25:9,40

nana eete Deivida ena waibada saugina.

⁴⁶ I Maimaituwa, Deivida nuwana i vai. Bi Deivida, Maimaituwa i waibaḡa te maso i waianine bi pali vanuwina i ḡala, Deikap ena tubulelesa edi ani laudune. ⁴⁷ II Bi geḡa te Solomon pali vanuwina i ḡala Maimaituwa aubaina. ⁴⁸ Bi kota Maimaituwa saḡasaḡa guletina mote lava vanuwa a ḡaleḡaledina nopodimo ima miyamiya. Taugiuwatana niga mainana i giu:

⁴⁹ ‘Mala egu ani miya

bi dobu kaḡegu ani waitupamoitona.

Vanuwa bainewa kitana kwa ḡala aubaigu?

Ee bamo egu vanuwa ani waiyawasi?

⁵⁰ Tagu mote mwali matabudi malamo

bi dobumo nimagumo e voyedi?”

⁵¹ Stivin yaḡolo ena giu ya nawenawe, “Temi nopomi ḡaiḡaidi, beyemi a pota bi kona laukasaḡaiḡai mote Maimaituwa giuna koma vaivaiye. Maibena emi magumagula. Temi sauga matabuna Aluwa Waiyawa ko laulaukasaḡaiḡaiye. ⁵² Emi magumagula wala taugiuwatana matabudi a laukivigeboḡeyedi bi ai pekidi. Tedi ba lava didimanina ena nato a giugiuwata. Bi laḡannemo i tavana ba temi kona kaisoluḡe bi konai peki. ⁵³ Maimaituwa ena waiḡake aneya i vitedi bi a natome eda magula lisidimo bi temi mote ko kaiwata.”

Stivin ḡakimemo ai peki

⁵⁴ Laḡannemo Diu babadidi Stivin ena giu a vaivaiye-di ba a medi gulata lisinemo bi mwakedi a sanadididi.

⁵⁵ Stivin Aluwa Waiyawa i waiwanavu bi i wai kita saḡa malamo te Maimaituwa namalina bi Yesu, Maimaituwa kataianemo i moimoitona i kita. ⁵⁶ Kamaina bi Stivin i giuna gado, “Koi kita, tagu mala nuwa wasana e kita bi Maimaituwa kataianemo Tana Taunana Natuna ya moimoito.”

⁵⁷ Niga giudi a vaivaiyedi ba beyedi a sula gududi bi matabudi ai lasa te velau Stivin a dubutawi. ⁵⁸ Tedi a solu nawe malagai mulitaulinemo bi ḡome a lauḡakimi. Bi tauwawavu edi gala a lolodi bi oloto ewalina isana Sol III kaḡe pakanemo a sivudi te ya labedi.

⁵⁹ Laḡannemo Stivin a laulauḡakimi ba tana i laupalina gado, “Bada Yesu, aluwigu kwa vai!” ⁶⁰ Kamaina bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Bada niga lavedi edi geboḡebo kwa noḡotikamaḡe.” Stivin niga giuna i vato mulinemo te i peki.

Tauwaisumaḡa laukivigeboḡe a banavi

8 Bi Sol ena waianina Stivin ai peki.

Diu babadidi Stivin a laipeki mulinemo, ooloto tauwaisumaḡa Stivin a ḡabe gulate bi a avali nawe tauyewamo a sako. Mba laḡaninemo kota Yelusalemmo laukivigeboḡe dididiga tauwaisumaḡa lisidimo i tubuḡa. Te tauwaisumaḡa matabudi a dabalala bi a

I 7:46 2 Sam 7:1-16 II 7:47 1 Ḡali 6:1-38 III Sol muliḡa isana Pol, Yesu ena tauwaisumaḡa laukaina.

nawa Diudiya bi Sameliya plovinsidi nopodiḡa. Bi giugiukamaḡedi taudiḡa Yelusalemmo a miya gwaso. ³ IV Ḡome Sol lava i lauegelidi te Maimaituwa ena dam laukivigeboḡeyedi ai tubu. Tedi a nawa vanuwa bi vanuwa bi tauwaisumaḡa oolotodi bi waiwaivinidi a solu yovoḡedi te biliwelokomo a sivusivu nawedi.

Filip Sameliyamo i lauguguya

⁴ Tauwaisumaḡa a dabadabalana a nawa malagai te malagai bi Yesu giuna visuvusuna a lauguguyae. ⁵ Bi Filip i nawa malagai dididigina Sameliya dobuna noponemo bi Vinevine Kamaḡena giuna visuvusuna i lauguguyae lava lisidimo. ⁶ Laḡannemo lava kumdi Filip ena lauguguya a vaivaiye bi anisove kauwidi a kitekite-di ba tedi matabudi ena giu a vaiye kaukauwe. ⁷ Banina Filip lava nopodimo aluwa geboḡebodi i kwavi vaidi bi ma galalidi a potiyovo. Bi kota lava wapewapedi tunipekipekidi bi kaḡe nuwakududi i waiyawasanidi. ⁸ Taunana aubaina lava mba malagaina dididiginemo ai nuwavisu gulata.

Saimon taubwalabwalau

⁹ Sameliyamo oloto isana Saimon walaka bwalabwalauna miyamiyana, Sameliya lavedi matabudi ena bwalau kauwidi i voivoiyedina a sovesove. Bi i seḡaseḡala te lava dididiga. ¹⁰ Bi lava yababa te lava nananakidi mataudi kalinana a vaivaiye kauwe bi a giu te, “Maimaituwa ena ḡailisi dididiga lisinemo.” ¹¹ Tedi Saimon kaiwatana walaka ai tubu bi ena bwalaumo lava i wai soveyedi. ¹² Bi Laḡannemo Filip Maimaituwa ena waibada bi Yesu isana i laulauguguyae ba ooloto bi waiwaivini ai sumaḡa bi i kabuludi. ¹³ Bi Saimon vaitena i waisumaḡa bi i kabulu. Ḡome Filip ena ani nawamo i kaiwata. Bi Filip anisove kauwidi bi matailla i voivoiyedina Saimon i kitedi bi i sovesoveyedi.

¹⁴ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yelusalemmo a vaiye te Sameliya lavedi Maimaituwa giuna ai sumaḡe, tedi Pita bi Diyon a giukamaḡedi lisidimo. ¹⁵ Banina tedi yaḡolo mote Aluwa Waiyawa i yovo tauwaisumaḡa valivaliudi lisidimo. Bi tedi ba Bada Yesu isanemo a kabulu otiḡedi. Laḡannemo Pita bi Diyon a tava lisidimo ba aubaidi a laupali te Aluwa Waiyawa sa vai. ¹⁷ Kamaina bi Pita bi Diyon nimeri tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi bi Aluwa Waiyawa a vai.

¹⁸ Bi laḡannemo Saimon i kita te giugiukamaḡedi nimeri tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi te Aluwa Waiyawa a vai. Ḡome Saimon mane i waiyoyo Pita bi Diyon lisidimo ¹⁹ bi i giuwedina gado, “Niga ḡailisina kota ko vitegu te aiyai dabanemo nimagu ya sakona ba Aluwa Waiyawa ya vai.”

²⁰ Bi geḡa te bi Pita i giuwena gado, “Tam male em mane vaitena ko nawa kai kalakalatinemo. Banina tam kuna noḡoti te Maimaituwa ena puyo bena manemo kwa gimeli ee!” ²¹ Tam mote Maimaituwa i waianinem

IV 8:3 Giu 22:4,5, 26:9-11

te tama ema noyamo kwa saḡa banina nuwapoum mote i didimana Maimaituwa matanemo. ²² I visu te mba em noḡotidi gebogebodi kwa kuvesidi bi kwa laupali Bada lisiinemo te em gebogebo male ya noḡoti kamaḡedi. ²³ Banina e kitam te kuna unula gulata lisi-maimo bi em noḡota gebogebodi sa waibadaem."

²⁴ Kamaina bi Saimon i giuwena gado, "Aee aubaigu ko laupali Bada lisiinemo te bai kuna giugiuwena lisigumo mote mainana ima tubuḡa."

²⁵ Ḡome Pita bi Diyon edi waisumaḡa a giuwedi bi Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. Mulinemo tedi a munamunaḡa Yelusalemmo ba Sameliya mala-gaidiḡa giu visuvisuna a laulauguguyae.

Filip bi Itiopiya badana dididiga

²⁶ Kamaina bi Yelusalemmo Bada ena aneya Filip i giuwena gado, "Kwa vononoḡa bi kwa yovo kwa nawa yaloussa yawaninaḡa. Tam eta Yelusalemmo bi i yovo i nawa Gasa taunana kwa kaiwata." (Mba etana i pupu aubaina lava mote sima kaikaiwata). ²⁷ Ḡome Filip i modina i nawanawa etamo te Itiopiya olotona i banavi bi olotona ba waibadana dididiga, ḡalibona waivinina isana Kandeke ena mane taulabena. Niga olotona i nawa Yelusalemmo laudune aubaina, ²⁸ bi ena seliotmo i munamunaḡa ba etamo taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. ²⁹ Kamaina bi Aluwa Waiyawa Filip i giuwena gado, "Kwa nawa noi seliyotina diyanemo kwa moito." ³⁰ Bi ḡome Filip i velau seliot diyanemo bi i vaiye te olotona taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. Kamaina bi Filip i waitalayena gado, "Bai kwa iyeiyevina banina kwa sibesibe ee geḡa?"

³¹ Bi olotona ena giu i waimunena gado, "Bainewa ya sibe? Walitau ya giuwailovelovegu kaka ya sibe." Kamaina bi olotona Filip i giuwe te i valageta ena seliotmo bi diyanemo i miya.

³² Bi olotona Aisaiya ena bukamo i iyeiyevina ba niga mainana i giu:

"Lava tana ai doli nawe
bi sa vununa maibena sipu.
Bi kota maibena sipu lauewalina
laḡannemo kapalina a bwalibwali,
ba tana i miya moimoisili
bi mote bai i giuwe.

³³ Laḡannemo a ka gebogebo gulate,
tana mote aubaina i giu ḡaiḡailisi.
Mote aiyai kaka ena tubulelesa
ima giuwata.

Banina ena yawasana dobumo ba damona."

³⁴ Ḡome Itiopiya badana Filip i waitalayena gado, "Ae goma, ku giuwegu, taugiuwatana aiyai ya giugiuwe, tana taunaḡa ee, lava ḡesau?" ³⁵ Kamaina bi Filip, Aisaiya ena bukamo giugiuna ḡemotinemo giu i waitubu bi Yesu giuna visuvisuna giu wailovelove i wai tubu.

³⁶ Tedi a nawanawa etaḡa te gaubemo a tava bi

I 8:32 Ais 53:7,8

Itiopiya badana i giuwena gado, "Ei, gauba nove, tagu kamaina te ya bulu bai ya ka pilipiligu?" ³⁸ Kamaina bi ena seliot tauvelauyena i giuwe te i moito bi tana bi Filip a nawa gaubemo. Ḡome Filip Itiopiya badana i kabulu. ³⁹ Laḡannemo gaubemo a lovolovo tava ba Bada Aluwina i waimaḡemoti te Filip i avalu nawe. Bi Itiopiya olotona mote Filip i kita munaḡe. Bi tana ma yasisina i gelu i nawa banina Maimaituwa i waiyawasani.

⁴⁰ Filip bainewa te Adotasmu i laumaḡata. Tana malagai matabuna nopodiḡa i nawa bi giu visuvisuna i laulauguguya nawena eete Seseliyamo i tava.

Sol ena yawasana i vitale

⁹ Mba laḡandi nopodimo Sol yaḡolo te nuwana i medi gulata bi i giu te Bada ena tauwaikawatana yai pekidi. Taunana aubaina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina lisiinemo bi ² i waibaḡa te pepa ya kulidi Diu edi bolu vanuwidi babadidi aubaidi Damaskas malagainemo. Tedi maso mba pepedi a iyevidi bi Sol ai anine te ololoto bi waiwaivini Yawasana Etana taukaiwatana maso i panidi bi i natomedi Yelusalemmo. ³ Kamaina bi Sol i nawa Damaskas malagaina diyanemo i tavatava ba yanayana wai matakakanina malamo i wai maḡemoti te Sol i yana kwaivivili, ⁴ bi i kuluva doḡamo i talaḡa. Bi kalina galewemo i vaiyena gado, "Sol, Sol bai aubaina kwa laulau kivigebogeboyegu?"

⁵ Sol i waitalana gado, "Tam aiyai, Bada ee!"

Bi Yesu i giuna gado, "Tagu Yesu, tagu taunana kwa laulaukivigebogeboyegu. ⁶ Yaḡiyaḡina kwa moito makai bi kwa nawa malagai dididiginemo bi ḡome sa giuwem te bai kwa voiye."

⁷ Ololoto Sol vaitena a nawanawana, ḡome a tau moimoito giu geḡa banina tedi kalina a vaiye bi mote aiyai a kita. ⁸ Ḡome Sol i miya moito bi gado yai kita ba matana i wai dudubala bi mote bai i kita. Kamaina bi nimanemo a kabi bi ai wai doli nawe Damaskas. ⁹ Bi ma matapotapotana i miyana laḡan faiona a kovi, mote bai i kani bi i tego.

¹⁰ Damaskas noponemo tauwaikawatana ḡemota isana Ananaiyas i miyamiya. Bi wailove i kita Bada i laumaḡata bi i giuwena gado, "Ananaiyas."

Bi ena giu i waimunena gado, "Bada, tagu niga."

¹¹ Ḡome Bada i giuwena gado, "Kwa modina kwa nawa eta sa wai isana, *Eta Didimanina*. Mba ḡome Diudas ena vanuwemo kwa tava bi kwai talana Tasis olotona isana Sol aubaina, tana ḡome niganana ya laulau-pali lisigumo. ¹² Bi wailove i kita te oloto isana Ananaiyas ya natonato lisiinemo te nimana dabanemo ya sivudi bi yai kita munaḡa."

¹³ Ḡome Ananaiyas ena giu i waimunena gado, "Bada, lava wapewapedi mba olotona ena kauwa a giuwegu, te tana taukaiwatam Yelusalemmo i kaka

II *Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo nigamai a giu, Tam bamoda nuwam tabutabunemo kwai sumaḡana ba ya ka bulum.*

gebogebodi. ¹⁴ Bi pilipilisi edi babada ḡailisi a vite te i nato Damaskasmo te taulauduneyem matabudi ya panidi.”

¹⁵ Bada, Ananaiyas i giuwena gado, “Kwa nawa bani-na tagu niga olotona e vine te egu noya ya voiye bi is-
agu ya giuwaimaḡati, Eteni lavedi bi ḡaliḡalibona bi Is-
lael lavedi lisidimo. ¹⁶ Bi tagu yài love te bainewa wain-
uwatoi dididiga ya banavi tagu isagu aubaina.”

¹⁷ Kamaina bi Ananaiyas i nawa vanuwemo i valage-
ta. Te nimana Sol dabanemo i sako bi i giuwena gado,
“Valetigu Sol, etaḡa kuna natonato bi Bada Yesu lisim-
mo i laulau maḡatana, taunana i giukamaḡegu te tam
kwai kita munaḡa bi Aluwa Waiyawa yai wanavum.”

¹⁸ Laḡannemo Ananaiyas nimana Sol dabanemo i
sakosako ba maḡemota mwali kitedi maibena iyana
vevedi matanemo a kuluva bi matana i layana mu-
naḡa, moito bi Ananaiyas Sol i kabulu. ¹⁹ Kamaina bi
Sol kani i kani te ena ḡailisi i vai munaḡe.

Sol Damaskasmo lauguguya i waitubu

Sol Damaskasmo tauwaikawaiwatana vaitena a tau-
miyamiya laḡan visa. ²⁰ Ḡome bolu vanuwidiḡa i nawa
bi lauguguya i waitubuna gado, “Yesu tana
Maimaituwa Natuna.”

²¹ Ḡome tedi mabai a vaivaiyena ba a tagugu bi ai
giugiuna gado, “Niga olotona tana taunana Yelusalem
nophonemo Yesu tauwaisumaḡena i kaka gebogebodi.
Bi niganana i tava niga ḡome bi tauwaisumaḡa ya pani
nawedi Yelusalemmo pilipilisi edi babada lisidimo.”

²² Bi geḡa te Sol ena lauguguya i ḡailisi gulata bi i ka-
maḡati kauwe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine.
Bi Diu lavedi Damaskasmo miyemiyedi mote ḡemoḡe-
motina te Sol vaitena sai kagiu.

²³ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo Diu lavedi
ḡome miyemiyedi ai ḡemotidi bi Sol kana pota a yesi
te maso ai peki. ²⁴ Bi geḡa te lava ḡesaudi Sol a tain-
uwatau. Bi Diu lavedi suwala bi dudubala tedi malagai
ganakukuna mataetina a yaveyave te Sol maso i
laupotiyovo bi ai peki. ²⁵ Taunana aubaina dudubala
ḡemota Sol ena lava kaikaiwatana dou nophonemo a
suveki bi ganakuku koyavusinemo ai dawo yovoḡe.

²⁶ Laḡannemo Sol Yelusalemmo i tava bi i ḡoe te ma-
so tauwaikawaiwata vaitedi ai ḡemotidi bi tedi matabudi
a naile bi mote ai sumaḡe te tana tauwaikawaiwatana ḡe-
sauna. ²⁷ Kamaina bi Banabas, Sol i waidoli nawe
giugiukamaḡedi lisidimo bi i giuwedi te bainewa Sol i
nawanawa Damaskas bi etamo Bada lisenemo i lau-
maḡata. Bi kota i giuwedi te Sol bainewa Damaskasmo
ma laudabatolana Yesu isana i lauguguyae. ²⁸ Ḡome
Sol tauwaikawaiwatana vaitena a miya bi Yelusalem
malagaina noponaḡa ma laudabatolana Bada isana i
laulauguguya nawe. ²⁹ Bi kota Diu lavedi Gulik kalinedi
taugiuwena vaitedi ai kagiu bi a wai saḡasaḡa. Bi tedi
a ḡoeḡoena maso Sol ai peki. ³⁰ Bi laḡannemo

tauwaisumaḡa a vaivaiye ba tedi Sol ai doli nawe
Seseliya bi a giukamaḡe i nawa Tasis.

³¹ Mba laḡandimo Maimaituwa ena dam lavedi Di-
udiya, Galili bi Sameliya dobudimo miyemiyedi tedi
nuwedi i kena. Bi Aluwa Waiyawa ena ḡailisimo tedi i
laibagidi te a ḡailisi. Tedi Maimaituwa a vivivile bi ena
dam iyevena i dididiga.

Pita Aniyas i wai yawasani bi Dokas pekimo i ka kena moito

³² Mba laḡandimo Pita i nawa dobu bi dobu bi kota
Laida malagaina noponemo tauwaisumaḡa i vakitedi.
³³ Ḡome tana oloto isana Aniyas i banavi bi tana sida
tunipekipeki i vai bi i kenana kwalabu 8 a kovi. ³⁴ Bi Pi-
ta i giuwena gado, “Aniyas, Yesu Keliso i wai yawan-
im, ku moito em kebana kwa noku.” Noi taunana te
Aniyas i yawasana te kenamoito. ³⁵ Mba ḡome Laida
bi Salon malagaidi lavedi matabudi, mainana a kitakita
ba a nuwavitaledi bi Bada ai sumaḡe.

³⁶ Bi kota Diyopa malagainemo tauwaisumaḡa
waivinina i miyamiyana isana Tabita. (Gulik kalinedimo
isa Tabita ba Dokas). Tana laḡan matabuna kauwa vi-
suvisudi i voivoiyedi bi lava wainuwatoitoidi i sa-
gusagudi. ³⁷ Laḡan ḡemota tana i sida kauwa te i peki.
Kamaina bi tubuḡina a koḡa bi a avali saḡe noke bena
wailabunemo ¹ a sako. ³⁸ Bi Laida malagaina ba Diy-
opa diyanemo, taunana aubaina tauwaisumaḡa Diy-
opamo a vaiye te Pita Laidamo i miyamiya. Kamaina bi
olooloto labu a giukamaḡedi te Pita sai baḡana gado,
“Aee, ku nato makai lisimaimo.”

³⁹ Kamaina bi Pita niga oloolotodi vaitedi a munaḡa
Diyopamo. Laḡannemo tedi ḡome a tava ba Pita ai doli
saḡe noke bena wailabunemo. Bi iwape matabudi Pita
a moito kwaivivili bi a ḡabaḡaba. Tedi kwama bi gala
Dokas ma miyanemo i voivoiyedina Pita ai love.

⁴⁰ Ḡome Pita matabudi i giuwedi te a potiyovo
vanuwa dibunemo. Bi tana tuwapekana i waitupagwal-
iḡe bi i laupali. Bi i tauvitale te waivini pekipekina i kita
bi i giuwena gado, “Tabita, ku kenamoito.” Tana
matana i layana bi laḡannemo Pita i kitakita ba i ken-
amoito. ⁴¹ Pita nimana i tuḡu bi waivini nimanemo i
kabi te i solu waimoito. Ḡome tana, iwape bi
tauwaisumaḡa i yogedi a saḡa bi i wailovedi te waivini
i yawasana munaḡa. ⁴² Lava matabudi Diyopa no-
ponemo bai i tubutubuḡana giuna a vaiye bi lava
wapewapedi Bada Yesu ai sumaḡe. ⁴³ Pita oloto isana
Saimon vaitena Diyopamo laḡan wapewapedi a
miyamiya. Bi Saimon ena noya ba musala kwapidi i ko-
pedi bi i waikunekuneyedi.

Pita bi Koniliyas

10 Seseliya malagainemo oloto isana Koniliyas i
miyamiya, tana ba tauwaiḡaviya edi bada,
sawai isedina *Itali potumina*. ² Tana ba lava didimani-

¹ Gulik baibol bi nigilisi a giuna upstairs room.

na bi ena vanuwa lavedi matabudi Maimaituwa a laulauduneye. Tana laḡan matabuna Diu lavedi wainuwatoitoidi i sagusagudi bi kota Maimaituwa lisinemo i laulaupali nonoḡa. ³ Bi laḡan ḡemota suwala 3-ya okoloki mainana ^I bi Koniliyas wailove i kita, wailovenemo ba Maimaituwa ena aneya i laumaḡata bi i giuwena gado, "Koniliyas."

⁴ Koniliyas ma nailina tana i kitadidi bi i giuna gado, "Bada bai kwa ḡoeḡoe?"

Bi aneya i giuwena gado, "Em pali bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe bi nuwana kuna laukwasili. Tam em pali maibena sewasewa sa gabugabuna panena.

⁵ "Taunana aubaina niganana olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi te sa nawa Diyopa bi ḡome oloto isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ⁶ Tana ena tau ḡesau Saimon musala kwapidi taukopedi ena vanuwemo ya miyamiya. Mba vanuwina ba nisa diyanemo."

⁷ Laḡannemo aneya giu i wai kovi bi i nawanawa ba Koniliyas ena taupaula labu bi ena tauwaiḡaviya ḡemota i giuwedi a tava. Bi tauwaiḡaviya tana ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi bai matabuna i tubutubuḡana i giuvitedi bi i giukamaḡedi a nawa Diyopa malagainemo.

Pita wailove i kita

⁹ Bokinamai suwala modomo niga oloolotodi nuwedi tava Diyopamo bi Pita vanuwa dabanemo i saḡa laupali aubaina. ^{II}¹⁰ Tana kani i peki bi i ḡoeḡoe te maso bai i kani. Bi laḡannemo kani vanuwemo a kaka nonoḡi ba kota wailove i kita. ¹¹ Ḗome Pita mala nuwawasana i kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 isunemo bi isunemo a kabi bi ai dawe yovoḡe dobumo. ¹² Bi geina noponemo ba musala kitedi tabudi bi tabudi a miyamiya. Musala kaḡediḡa nawenawedi, daledaledi bi lovolovodi. ¹³ Kamaina bi kalina malaḡa i yovona gado, "Pita ku moito bi niga muselidi kwa vunudi bi kwa kanidi."

¹⁴ Bi Pita i giuna gado, "Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bai bamo milamilana ee waiyawa e kani eete niganana."

¹⁵ Bi kalina i giu munaḡana gado, "Mote bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna kuma giuwe te milamilana."

¹⁶ Niga kauwina i tubuḡana ma faiona. Kamaina bi kadawali maḡemota a munaḡe malamo.

¹⁷ Ḗome Pita yaḡolo wailove i kitakitana banina i noḡonoḡoti waitete ba Koniliyas olooloto i giugiukamaḡedina Saimon ^{III} ena vanuwa a banavi. Tedi vanuwa ganakukuna mataetinemo a vamoito. ¹⁸ Bi vanuwa taniwagina ai talayena gado, "Niga ḡome lava isana Saimon Pita ya miyamiya e geḡa?"

I Suwala 3:00 mainana bi augunai male i laulaupali (3:1 ko kita).
II Isael vanuwidi ba dabedi tabetabedi. III Niga Saimonna ba musala kwapidi taukopedi.

¹⁹ Bi Pita yaḡolo wailove i kitakitana i noḡonoḡoti wata ba Aluwa Waiyawa i giuwena gado, "Saimon, olooloto faiona sa tavutavuḡem. ²⁰ Taunana aubaina kwa moito bi kwa potiyovo doḡamo bi mote nawa waitedi nuwam ima laḡalaḡae. Banina niga lavedi ba tagu e giukamaḡedi."

²¹ Ḗome Pita i potiyovo doḡamo bi olooloto i giuwedina gadoaubaina, "Egu lava, tagu taunana ko tavutavuḡegu. Bai aubaina kona tava?"

²² Kamaina bi olooloto a giuna gado, "Tama tauwaiḡaviya edi bada Koniliyas i giukamaḡemai. Tana ba lava didimanina bi kota Maimaituwa taulaudunena bi Diu lavedi matabudi tana sa vivivile. Bi Bada ena aneya waiyawa i giuwe te tam i ḡoemna kwa nawa ena vanuwemo bi bai kwa giuwe te ya vaiye." ²³ Kamaina bi Pita olooloto i giuvaidi te waitedi sa kena.

Pita Koniliyas ena vanuwemo i tava

Bokinamai Pita i vononoḡa bi olooloto faiona waitedi a modina. Bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi Diyopamo waitedi a nawa Seseliya. ²⁴ Tedi laḡan i sako kaka Seseliyamo a tava. Koniliyas bi ena dam lavedi bi kota ena lava kauwa i giuwedi te ai ḡemotidi bi Pita a labelabe te ya tava. ²⁵ Laḡannemo Pita i valavalageta vanuwemo ba Koniliyas i nato Pita matanemo bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i lauduneye. ²⁶ Bi geḡa te Pita, Koniliyas nimanemo i kabi te i solu waimoito bi i giuwena gado, "Ku moito, tagu lava ota mai tam."

²⁷ Tedi ma waigiugiudi a valageta vanuwemo. Bi ḡome lava wapewapedi i kitedi ai ḡemotidi bi a wailaba. ²⁸ Kamaina bi Pita i giuwedina gado, "Temi kona sibe te tama Diu ema waiḡake te Eteni lavedi waitedi kamai ḡemotimai, ee lisidimo kama nawa. Bi geḡa te Maimaituwa i wailovegu, te mote yaḡmai noḡota gado, 'Eteni lavedi ba lava milemiledi bi ani kitakamaḡa.' ²⁹ Taunana aubaina laḡannemo egu giu kuna giukamaḡe ba mote yaḡ giuvitale gado. Bai aubaina egu giu kuna giukamaḡe?"

³⁰ Bi Koniliyas, Pita ena giu i waimunena gado, "Laḡan faiona a kovi, egu vanuwemo suwala 3 okoloki e laulaupali bi aneya ena gala waimatakanikanina i wai maḡemoti te matagumo i moito kamaḡe, ³¹ bi i giuweguna gado, "Koniliyas em pali i vaiye bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe. ³² Lava ḡesaudi niganana kwa giukamaḡedi sa nawa Diyopamo, te lava isana Saimon sawai isana Pita sa giuwe te ya nato. Tana ba taomana bi Saimon musala kwapidi taukopedi vaitena sa miyamiya bi ena vanuwa ba nisa diyanemo." ³³ Taunana aubaina tagu em giu maḡemota e giukamaḡe. Bi i visu te kuna tava. Bi niganana Maimaituwa matanemo matabumai kei ḡemotimai, te Bada bai i giugiuwemna matabudi kwa giuwemai te ka vaiye."

Pita ena lauguguya

34 Ḡome Pita giu i waitubuna gado, “Niganana kaka e sibe kauwe te Maimaituwa lava matabudi ya ḡoeḡoedi bi Diu lavedi mote taudiḡa. 35 Dobu matabuna noponemo mabai Maimaituwa sa laulauduneye bi kauwa didimanidi sa voivoiyedina ba ya wai aninedi. 36 Temi kona sibe te Maimaituwa giuna visuvisuna i giukamaḡe Isael lavedi lisidimo, te laḡannemo mabai Yesu Vinevinena Kamaḡena sai sumaḡena ba Maimaituwa nuwauba ya vitedi. Yesu taunana mwali matabuna tauwaibadayena. 37 Bai matabuna Diudiya noponemo i tubutubuḡana I temi kona sibe. Yesu giuna visuvisuna Galilimo i tubuḡa, Diyon kabulu i lauguguyae mulinemo.

38 “Mba laḡannemo Maimaituwa, Aluwa Waiyawa bi ḡailisi Nasalet Yesuna i wai wanavu. Bi tana mba dobuna i nawa yaḡosi bi kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava mabai aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina i waiyawasanidi banina Maimaituwa tana vaitena.

39 “Tana kauwa matabudi Diudiya bi Yelusalem noponedimo i voivoiyedina tama mataotimaimo ke kite-di. Tana kolosimo a tupalatu te i peki. 40 Bi geḡa te laḡan waifaioninemo, Maimaituwa pekimo i ka kenamoito bi i voije te tama lisimaimo i kamaḡati. 41 Bi pekimo kenamoito mulinemo tana mote lava matabudi a kita bi tama Maimaituwa i gei vinemai te ke kita, vaitena ke kani bi ke tego. 42 Bi i giu vavasaḡemai te tama lava lisidimo ka lauguguya bi ka giuwedi te tana taunana Maimaituwa i vine te lava miyemiyedi bi pekipekidi ya etaledi. 43 Taugiuwatana matabudi tana a giuwata, te lava matabudi tana sai sumaḡena ba Yesu isanemo Maimaituwa edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.”

Eteni lavedi Aluwa Waiyawa a vai

44 Pita yaḡolo i giugiu ba Aluwa Waiyawa i yovo lava matabudi ena giu a vaivaiyena lisidimo. 45 Diu lavedi waisumeḡidi ḡesaudi Pita vaitena a natonatona, tedi a tagugu. Banina Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i giukamaḡe yovoḡe Eteni lavedi lisidimo. 46 Bi tedi a vaiyedi te kalina ḡesaudi mote a sibedi bi a gagagaliyedi bi kota Maimaituwa a kaka saḡesaḡe.

Kamaina bi Pita i giuna gado, 47 “Tagu e noḡoti te niga lavedi maso gaubemo te ka buludi bi mote aiyai i mai ḡakeda. Banina tedi kaikana Aluwa Waiyawa a vai, mai tada.” 48 Ḡome Pita i giuwedi te tedi Yesu Keliso Kamaḡena isanemo sa kabuludi. Kamaina bi Pita ai baḡa te vaitena ḡome sa taumiya laḡan visa.

Pita ena noya Diu tauwaisumaḡa lisidimo i giu waididimani

11 Giugiukamaḡedi bi tauwaisumaḡa Diudiyamo a vaiye te Eteni lavedi Maimaituwa giuna a vai.

I Bai i tubuḡa: Ee wasa i nawana.

2 Taunana aubaina laḡannemo Pita Yelusalem i tavatava ba Diu lavedi tauwaisumaḡa Pita a giuvitavitalena gado, 3 “Tam bai aubaina kuna nawa Eteni lavedi edi vanuwemo bi vaitedi kona kanikani?”

4 Taunana aubaina Pita lisinemo baibaiḡa a tubutubuḡana matabudi i giu waiipoipo lava lisidimo gado, 5 “Laḡan ḡemota tagu Diyopamo e laulaupali bi wailove e kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 malaḡa ai dawo yovoḡe matagumo. 6 Bi kadawali nopona e kitakita ba dobumo ḡamoḡamo kitedi tabudi bi tabudi suwana, malamalaḡamidi bi mwanuwa lovolovodi. 7 Kamaina bi kalina malamo i giuweguna gado, ‘Pita ku moito, kwa vunudi bi kwa kanidi.’

8 “Bi tagu e giuwena gado, ‘Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bamo musala milemiledi e kanidi, eete niganana.’ II

9 “Bi kalina malamo i giu munaḡana gado, ‘Bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna mote kuma giuwe te milamilana.’ 10 Niga kauwina ma faiona i tubuḡa. Kamaina bi bai matabuna a solu saḡe munaḡe malamo.

11 “Noi taunana te olooloto faiona Seseliyaḡa a giugiukamaḡedina a tava, vanuwa e miyamiyanemo. 12 Bi Aluwa i giuwegu te mote ya nuwalalaḡa bi vaitedi ka nawa. Niga lavedi 6 waisumeḡidi vaitedi Diyopamo te ke nawa Sisaliyia bi matabumai Koniliyas ena vanuwemo ke valageta. 13 Ḡome Koniliyas i giuwemai te bainewa aneya ena vanuwemo i laumaḡata bi giuwena gado, ‘Olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi Diyopamo, ḡome lava isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. 14 Tana giu visuvisuna ya natome te tam bi em vanuwa lavedi matabumi ko yawasana.’

15 “Laḡannemo giu e wai tubu ba Aluwa Waiyawa i yovo lisidimo, maibena dolinemo tada lisidimo i yovoyovona. III¹⁶ IV Kamaina bi ḡome Bada bai i giugiuwena e noḡoti, ‘Diyon gauba otamo i waibulu bi temi kaka Aluwa Waiyawemo ko bulu.’ 17 Tada wala Bada Yesu Keliso tei sumaḡe bi Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i viteda, niganana ḡemotina kota Eteni lavedi i vitedi. Taunana aubaina tagu mote egu ḡailisi bai te Maimaituwa ena kauwa yaḡi ḡake.”

18 Laḡannemo niga giudi a vaivaiyedi ba Pita a giugiuvitavitalena a kaisako bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, “Giukauwa te niganana kaka ke sibe te Maimaituwa Eteni lavedi i waianinedi te sa lau kuvasa bi yawasana kenakena nonoḡina sa vai.”

Tauwaisumaḡa Entiyok noponemo

19 V Laḡannemo laukivigeboḡe bi tubuḡa bi Stivin a waipeki ba tauwaisumaḡa ḡesaudi a dabalala. Tedi a nawa Fonisia wapunemo, Saiplas bwanabwananemo bi Entiyok tauninemo. Bi ḡome Diu taudiḡa lisidimo

II I milamilana mote ḡemoḡemotina mai kani (10:14 ko kita).

III Giugiukamaḡedi laidalolo 2:1-13 ko iyevi. IV 11:16 Giu 1:5 V 11:19 Giu 8:1-4

giu visuvisuna a lauguguyae. ²⁰ Bi tauwaisumaḡa ḡesaudi oloolotodi Saiplasiḡa bi Sailinga, tedi kota a nawa Entiyokmo bi Eteni lavedi lisidimo Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. ²¹ Tedi Bada ena ḡailisimo lava wapewapedi a vitaledi bi Bada ai sumaḡe.

²² Laḡannemo Maimaituwa ena dam Yelusalemmo niga giuna a vaivaiye ba Banabas a giukamaḡe i nawa Entiyok. ²³ Laḡannemo Banabas Entiyokmo i tavatava ba Maimaituwa ena laukivivisuvisu lava lisidimo i kita. Ḡome tana i wainuwawisu bi i laibagidi te nuwedi tabutabunemo Bada lisinemo sa moito didina. ²⁴ Banabas tana lava visuvisuna bi i waisumeḡi guletina nopona Aluwa Waiyawa i waiwanavu. Taunana aubaina lava wapewapedi a nato te Bada ai sumaḡe.

²⁵ Kamaina bi Banabas bi i nawa Tasis Sol tavuḡena aubaina. ²⁶ Bi laḡannemo i banabanavi ba i waidoli natome Entiyokmo. Bi ḡome tedi tauwaikawatana vaitedi kwalabu ḡemota a miya bi lava wapewapedi a wailovedi. Mba lagannemo Entiyokmo tauwaisumaḡa wai isedi ai tubuna gado, "Maimaituwa ena dam lavedi."

²⁷ Mba laḡandimo taugiuwatana ḡesaudi Yelusalemma a tava Entiyokmo. ²⁸ I Bi ḡemota isana Agabas i miya moito te Aluwa Waiyawa ena sagumo, Loum dobuna matabuna noponemo gomala dididiga ya tubuḡana i gei giuwata. (Niga gomelina ba Kolodiyas ena waibada laḡannemo i tubuḡa). ^{II}²⁹ Taunana aubaina tauwaikawatana Entiyokmo ai ogatala te edi banava luvanemo edi puyo a giukamaḡedi tauwaisumaḡa Diudiyamo miyemiyedi aubaidi. ³⁰ Tedi edi puyo Banabas bi Sol nimedimo a sivudi te a nawedi Yelusalemmo tauwaisumaḡa edi babada lisidimo.

Ḡalibona Alodi tauwaisumaḡa i laukivigeboḡeyedi

12 Mba laḡandimo ḡalibona Alodi ^{III} Maimaituwa ena dam ḡesaudi i panidi bi i laukivigeboḡeyedi. ² Tana Diyon tuwaḡana Diyemes kwatikwatimo i wai peki. ³ Bi laḡannemo Alodi i kita te Diu lavedi nuwedi i visu kauwa, kauwina i voivoiyena aubaina ba kota i giu te Pita ya pani. Bi Buledi mote muu'a vaitena soina noponemo i pani. ⁴ ^{IV} Kamaina bi Alodi tauwaiḡaviya i giuwedi te Pita biliwelokomo a sako nawe. Bi tauwaiḡaviya dubudi 4 bi nopodiḡa ba wapedi 4 a sivunawedi te Pita a kita wata. Tana i ogatala te vawaitauli soina mulinemo maso Pita biliwelokomo ika potiyovo lava kumna matedimo te maso i etale. ⁵ Kamaina bi Pita biliwelokomo a labe bi Maimaituwa ena dam ba nopodi tabutabudimo tana aubaina Maimaituwa lisinemo a laulaupali.

Pita biliweloko i potiyovo kamaḡe

⁶ Bokinamai Alodi Pita maso i kapotiyovona etala aubaina ba mba dudubalinemo Pita lava tauwaiḡaviya labu mododimo i kenakena. Bi tana seini labu a lau paniyedi, ḡemota kataianemo bi ḡemota ḡenianemo. Bi mba seinidi ḡemotidi isudi ba tauwaiḡaviya nimedimo ai ḡalodi. Bi biliweloko mataetinemo ba tauyava a moimoito. ⁷ Bi i wai maḡemoti te Bada ena aneya i lau moitoe bi Pita ena ani kena gabuna i lai yana. Bi tana Pita giliginemo i laidagu bi i giuwena gado, "Ku kenamoito makai!" Kamaina bi mba seinidi nimanemo a nuwa kamaḡa.

⁸ Ḡome aneya Pita i giuwena gado, "Em gala bi em kaḡesuma kwa kotedi." Bi Pita mainana i voiye bi kota aneya i giu munaḡe, "Niganana em kwama dabanemo kwa kote bi kwa kaiwatagu te ta potiyovo."

⁹ Kamaina bi Pita aneya i kaiwata bi biliweloko a potiyovo kamaḡe. Bi tana mote i sibe te aneya bai i voivoiye, bi mba kamaina kauwa banina i tubutubuḡa bi tana i wainoḡotana benakage wailove i kitakita. ¹⁰ Tedi tauyava laumatamo bi laumulimo a vawaitaulidi bi a potiyovo malagai etana mataetinemo. Mba mataetina guduna ba ilama bi ḡome a tavatava ba mataetina nuwanemo i nuwa kamaḡe bi aneya Pita vaitena a yovo a taunawanawa bi aneya i wai maḡemoti te i yaufa.

¹¹ Ḡome kaka Pita bai lisinemo i tubutubuḡana i noḡoti bi i giuna gado, "Niganana e sibe kauwe te giukauwa Bada ena aneya i giukamaḡe te Alodi ena ḡailisimo bi Diu lavedi edi ogatala gebogebodimo tagu i wai yawasanigu."

¹² Ḡome kaka Pita ena noḡota i kena kauwa bi i nawa Meli ena vanuwemo, natuna Diyon isana ḡesauna ba Mak. Bi lava wapewapedi ena vanuwemo ai ḡemotidi bi a laulaupali. ¹³ Kamaina bi Pita gudu taulinemo i laupewapewa bi taupaula waivinina isana Loda, tana mataeta kaikamaḡena aubaina i nawa. ¹⁴ Bi laḡannemo Pita kalinana i vai ḡone ba nuwana i lauvisuvisu bi gudu kaikamaḡena nuwana i yavuḡa bi i velau i munaḡa bi i giuna gado, "Pita mataetamo ya moimoito."

¹⁵ Bi tedi a giuwena gado, "Tam kuna bu'uwa, ee?" Bi geḡa te tana i giu laukasaḡaiḡai, aubaina tedi a giuna gado, "Augunai Pita meyauna." ^V

¹⁶ Bi Pita yaḡolo te i laulaupewapewa. Ḡome tedi mataeta a kaikamaḡe bi Pita a kitakita ba a ai sovesove. ¹⁷ Bi Pita nimanemo i wai katitawedi te maso a miya moimoisili. Ḡome tana i giuwedi bainewa Bada biliwelokomo bi i ka potiyovona. Bi tana i giuwedina gado, "Niga kauwina Diyemes ^{VI} bi tuwatuwaḡana ḡesaudi vaitedi ko giuwedi!" Kamaina bi tana i potiyovo munaḡa te i nawa dobu ḡesaunemo.

I 11:28 Giu 21:10 II Kolodiyas tana Loum i waibadaena kwalabu 41 AD i nawa te 54 AD. III Alodi Agilipa 1 ba Alodi dididigina itana. IV 12:4 Pot 12:1-27

V Ena aneya, augunai gado, Ena aneya tauwailabalaba. VI Diyemes ba Bada Yesu tasina.

¹⁸ Olaolalemo tauyava ai nuwanaina gulata bi nuwedi i lovo bi a giuna gado, "Pita lisenemo bai i tubuḡa?"
¹⁹ Alodi i vaiye te Pita biliwelokomo i potiyovo ba giu i sako te sa tavuḡe bi mote a banavi aubaina biliweloko tauyavena i wai talavitavitaledi bi i giuvavasaḡa te sai pekidi. Ḡome Alodi dobu Diudiya i gose bi i nawa Seseliyamo i taumiya.

Alodi ena peki laḡanina

²⁰ Bi Alodi tana Taiya bi Sidon lavedi lisidimo nuwana i medi kauwa. Taunana aubaina edi babada a giukamaḡedi Alodi lisenemo. Bi tedi Alodi ena vanuwa taulabena isana Blastas a gei waitauwe. Bi a giuwe te tana maso Alodi i kanuwabigabiga. Banina tedi mba ḡalibonana ena dobumo kani a vaivai. ²¹ Ḡome Alodi laḡan i vine te maso mba laḡannemo ai ḡemotidi. Kamaina bi laḡanna i sakosakonemo ḡalibona galedi i kotedi bi ena animiya gabunemo i miya bi lava lisidimo i gagali. ²² Ḡome ena giu noponemo lava kalinedi dididiginemo a binauna gado, "Niga ba maimaituwa kalinana, mote mai lava!"

²³ Banina tana mote Maimaituwa isana i ka saḡesaḡe. Taunana aubaina Maimaituwa ena aneya Alodi i doulikwa doḡamo i talaḡa bi bwagana mwatamwata a kani te i peki.

²⁴ Bi Maimaituwa giuna i didiga bi i dabalala.
²⁵ Laḡannemo Banabas bi Sol edi noya Yelusalemmo a wai kovi ba tedi Diyon isana ḡesauna Mak, vaitena a munaḡa Entiyok. ^I

Maimaituwa ena dam Banabas bi Sol a vinedi bi a giukamaḡedi

13 Bi Entiyokmo Maimaituwa ena dammo taugiuwatana bi tauwailovelove a miyamiya. Tedi isedi ba Banabas, Simiyon isana ḡesau Duba, Sol, Lusiyas tana Sailin lavana bi Manen tana ḡalibona Alodi vaitena a didiga ḡemota. ^{II} Laḡannemo tedi BADA a laulauduneye bi a udiudi ba Aluwa Waiyawa i giuwedina gado, "Banabas bi Sol ko vinedi banina tagu e yogedi te egu noya sa voiye." ³ Ḡome tedi a udi, a laupali bi nimeri Banabas bi Sol dabedimo a sivudi kaka a giukamaḡedi.

Banabas bi Sol Saiplas bwanabwananemo Maimaituwa giuna a lauguguyae

⁴ Sol bi Banabas Aluwa Waiyawa i giukamaḡedi a nawa dobu Selusiya bi ḡome kukakukamo a gelu a nawa Saiplas bwanabwananemo. ⁵ Laḡannemo tedi Salamisimo a tavatava ba Diu lavedi edi bolu vanuwidiḡa Maimaituwa giuna a lauguguyae. Bi ḡome ba tausagudi Diyon Mak vaitena.

^I Munaḡa Yelusalem. Kulikulidi ḡesaudimo Yelusalem a ḡose bi ḡesaudi ba gado, A nawa Entiyok. ^{II} Sol tana mote Alodi vaitena a didiga ḡemota, tana ba tauwailovelove bi taugiuwatana.

⁶ Bi tedi Saiplas bwanabwanana a nawa yaḡosi eete Papos tauninemo a tava. Bi ḡome tedi taugiuwatana kaikaiyovuna Diu olotona a banavi. Tana lava bwalabwalauna isana Bar-Yesu. ^{III} Bi tana ba gabemani Segiyas Polas ena tau. Segiyas Polas tana lava nuwanuwa uyauyana, Maimaituwa giuna vaiyena i ḡoeḡoe taunana aubaina Sol bi Banabas i giuwedi te ena vanuwemo a saḡa. ⁸ Bi taubwalau Gulik kalinedimo sa wai isana Elimas, tana kota Sol bi Banabas edi giu i laulaupali-ibedi. Banina tana i ḡoeḡoe te Plimiya Segiyas maso mote Sol bi Banabas edi giu i wai sumaḡe. ⁹ Bi Sol isana ḡesauna Pol tana Aluwa Waiyawa nopona i waiwanavu bi taubwalau matana i kitadidi ¹⁰ bi i giuwena gado, "Tam penama natuna, kaiyovu bi gebogebo nopom i waiwanavu. Tam visuvisu matabudi sa natonatona kwa laulaupali-ibedi. Bi BADA giuna didimanidi laḡan matabuna kwa lailaibaledi. ¹¹ Taunana aubaina niganana Bada ya kovoḡim bi matam ya paya te laḡan visa nopodimo suwala mote kuma kita." Noi taunana te boimatuwa pilina i waikwesi tawa te i waikaibwasoku nawa bi i ḡoeḡoe te aiyai maso nimanemo i kabi bi i waidoli.

¹² Laḡannemo Plimiya Segiyas bai i tubutubuḡana i kitakita ba i tagugu gulata bi BADA giuna a wailovelovena i waisumaḡe.

Pol bi Banabas a nawa Entiyokmo Pisidiya plovinsnemo

¹³ Laḡannemo Pol bi ena tausagu vaitedi dobu Papos a gose bi kukakukaḡa a nawa Pega tauninemo Pamfilia plovinsnemo. Mba ḡome Diyon Mak ena lava i gose kamaḡedi bi i munaḡa Yelusalem. ¹⁴ Ḡome tedi Pegamo bi a nawa Entiyok malagainemo Pisidiya plovinsnemo. Bi waiyawasi laḡannemo tedi a nawa bolu vanuwino a miyatulu. ¹⁵ Ḡome bolu vanuwina babadidi, waiḡake giudi bi taugiuwatana kalinedi a gilugilumidina a iyevidi. Mulinemo tedi Banabas bi Pol ai baḡedina gado, "Tuwatuwaḡamai bamoda temi lisimimo laibagi giudi lava aubaidi ba kamaina te ko giu."

¹⁶ Pol i miya moito te nimanemo lava i waikatitawedi a miyamoimoisili bi i giuna gado, "Temi Israel lavemi bi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena koi beyavaiya. ¹⁷ ^{IV} Israel lavedi edi Maimaituwa wala eda magumagula i vinedi bi i voyedi te Israel damna i didiga. Bi Idip dobunemo a miyana mai tautavatava. Bi Maimaituwa ena ḡailisimo eda magumagula Idipmo i kapotiyovodi bi i waidoli nawedi. ¹⁸ ^V Bi kwalabu 40 nopodimo kalakalalemo avena te a kaka manisobala bi kamaina te i labelabe kauwedi. ¹⁹ ^{VI} Tana dobu wapana 7 Keinan noponemo lava i ḡosed bi dobudi ena lava Israel i vitedi te sai taniwagaye. ²⁰ ^{VII} Kwalabu wapana 450 nopodimo niga kauwidi matabudi a tubuḡa.

^{III} Bar-Yesu banina ba Yesu natuna. ^{IV} 13:17 Pot 1:7 ^V 13:18 Nam 14:34 ^{VI} 13:19 Wai 7:1 ^{VII} 13:20 Taulai 2:16; 1 Sam 3:20

“Mulinemo Maimaituwa Isael lavedi taulaididimana i vitedi bi a miyana eete taugiuwatana Samuwel ena sauga i tava. ²¹ I Mba laḡannemo Isael lavedi ḡalibona a ḡoe, taunana aubaina Maimaituwa Sol i vitedi. Sol ba Kis natuna Bendiman damnemo. Tana i wai ḡalibona bi i labedi te kwalabu 40 a kovi. ²² II Kamaina bi Maimaituwa Sol i kaikamaḡe mulinemo Deivida i voyie te edi ḡalibona bai i giugiuwena luvanemo. Tana niga mainana i giu, ‘Diyesi natuna Deivida tagu e kita bannavi, tana taunana nopogu ena ḡowana. Tana kaka egu ḡowana matabuna ya voyiedi.’

²³ “Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa Tauwaiyawasana Yesu i giukamaḡe Isael lavedi lisidimo, mai nove wala i giugiuwapana luvanemo. ²⁴ III Bi muliḡa kaka Yesu i tava ena noya i waitubuna ba dolinemo Diyon i gei tava te i lauguguya Isael lavedi lisidimo te maso a nuwavitala bi i kabuludi. ²⁵ IV Laḡannemo Diyon ena noya i wai waikovi ba i giuwedina gado, ‘Temi ko noḡonoḡotigu te tagu aiyai? Temi male tagu ko noḡonoḡotigu te Tauwaiyawasana. Geḡa, tagu mote Tauwaiyawasana. Lava muliḡuḡa ya natonatonana taunana Tauwaiyawasana. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ena kaḡesuma yà kaikamaḡe.’

²⁶ “Temi tuwatuwaḡagu Eiblaḡam natunatuna bi temi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena, koi beyavaiya. Maimaituwa tada aubaida yawasana giuna i giukamaḡe lisidimo. ²⁷ Bi Diu lavedi edi babada vaitedi Yelusalemmo miyemiyedi ba mote a sibe te Yesu tauwaiyasana bi a giu te sai peki. Bi laḡannemo a waipeki ba taugiuwatana a gilugilumina, waiyawasi laḡandimo a iyeiyevi nonoḡena banina i tubuḡa. ²⁸ V Tedi Yesu lisinemo mote bai gebona a banavi bi geḡa te Paelat ai baḡa te Yesu ai peki.

²⁹ VI “Bi laḡannemo niga kauwidi matabudi taugiuwatana a giugiuwedina, lava a voivoiye kovi Yesu lisinemo ba taubeuna kolosi modonemo a avali yovoḡe bi tauyewamo a sako. ³⁰ Bi kota Maimaituwa pekimo i ka kenamoito. ³¹ VII Bi tedi mabai tana vaite na a bababalana Galilimo te Yelusalemmo lisidimo laḡan wapewapedi i laumaḡata. Bi matedimo a kitakitana taunana niganana sa giu nawe lava lisidimo.

³² “Bi tama niganana niga giuna visuvisuna ka giugiuwemi: Niga giuna Maimaituwa tamatamada lisidimo wala nove i giuwapaye. ³³ Niganana natunatudi tada lisidimo banina i kamaḡati te Yesu tana pekimo i ka kenamoito. Sale 2 noponemo niga mainana i giu,

‘Tam natugu

bi niganana tagu tamam.’

³⁴ VIII Maimaituwa Yesu pekimo yaka kenamoito bi mote ima bova ba ena giugiu niga mainana,

‘Tagu kavisuvisu bi yawasana waiyawa yà vitemi

I 13:21 1 Sam 8:5, 10:21 II 13:22 1 Sam 13:14, 16:12; Sale 89:20 III 13:24 Mak 1:4 IV 13:25 Met 3:11; Mak 1:7 V 13:28 Met 27:22,23; Mak 15:13,14 VI 13:29 Met 27:57-61; Mak 15:42-47 VII 13:31 Giu 1:3 VIII 13:34 Ais 55:3

mai wala Deivida i giugiuwapaeyena luvanemo.’

³⁵ Bi gilugilumina ḡesaunemo kota mainana i giu, ‘Tam em taupaula Waiyawa mote kuwai anine te tauyewamo ima bova.’

³⁶ “Niganana Deivida ta kita, tana ena laḡanimo Maimaituwa ena ḡowana i voivoiye bi i peki te tauyewamo tamatamada diyedimo taubeuna a sako bi i bova gwasa. ³⁷ Bi kota niga lavana Maimaituwa ika kenamoito te mote i bova.

³⁸ “Taunana aubaina, egu lava! Tama niganana lisimimo ka laulauguguya te Yesu ko sibe kauwe te tana dabanemo kaka Maimaituwa emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi. ³⁹ Bi Mousis ena waiḡake mote ḡemoḡemotina te ima ka didimanimi. Temi Yesu koi sumaḡena ba emi gebogebo ya noḡotikamaḡe bi yaka didimanimi.

⁴⁰ Bi ko kita kauwa te bai taugiuwatana a giugiuwena lisimimo mote sima tubuḡa. Tedi niga mainana a giu,

⁴¹ ‘Koi beyavaiya, temi waidiboḡimi, ko kita kauwa.

Temi koi nuwanaina te ko peki.

Banina temi emi laḡanmo tagu niganana bai yà voyiye, ba mote komai sumaḡa.

Bi bamo te aiyai lisimimo ya giuna, ba yaḡolo mote komai sumaḡe.”

⁴² Laḡannemo Pol bi Banabas bolu vanuwina a potipotiyovo kamaḡe ba lava tedi a giuwedi te waiyawasi laḡanina ḡesaunemo maso a nato munaḡa bi giudi a laukaukauwedi. ⁴³ Tapalolo mulinemo Diu bi Eteni lavedi mabai nuwedi a nuwanuwavitalana Pol bi Banabas a kaiwatedi bi tedi lava a laibagidi te Maimaituwa ena laukivivisuvisu sai sumaḡedidi bi sa miyae.

⁴⁴ Bi waiyawasi laḡanna ḡesaunemo ḡotona te maso malagai lavedi matabudi a tava kovi ai ḡemotidi, Bada giuna vaiyena aubaina. ⁴⁵ Bi ḡome Diu lavedi a kita te lava kumna giu awai beyavaiye ba tedi Banabas bi Pol a unuledi bi Pol bai i giugiuwena a giuvitavitale.

⁴⁶ Pol bi Banabas ḡome ma laudabatoledi a giuna gado, “Tama kamaina te Maimaituwa giuna lisidimo ka giu doliye. Bi anikitana ba kona daboke bi giuna kenakena nonoḡina mote koma ḡoeḡoe. Taunana aubaina tama niganana ka gosemi bi ka nawa Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁷ IX Baninana Maimaituwa niga mainana i giuwemai,

‘Tagu e vinem te tam

Eteni lavedi edi yanayana.

Bi tam taunana yawasana giuna kwa giu nawena dobu isuna te isuna.”

⁴⁸ Laḡannemo Eteni lavedi niga giuna a vaivaiye ba nuwedi i visu bi Bada a kasaḡesaḡe tana giuna aubaina. Bi mabai Maimaituwa i vinedi bi sa

waisumaḡana ba yawasana kenakena nonoḡinemo sa saḡa.

⁴⁹ Bi Bada giuna mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi. ⁵⁰ Bi Diu lavedi a miya moito te Eteni waivinidi isanawenawedi Maimaituwa taulauduneyena bi malagai babadidi laukaidi nuwedi a liudi bi a kanuwa medimedidi. Kamaina bi edi dobumo Pol bi Banabas a laukivi gebogeboyedi bi a kwavivaidi ⁵¹ I Taunana aubaina Pol bi Banabas kaḡedi gobusidi ḡome a lai kulukuludi ^{II} bi a gosedi a nawa Ikoniyaḡ malagaina. ⁵² Ḡome tauwaikawaiwatana Aluwa Waiyawa i waiwanavudi te ai nuwavisu bi a yasisi.

Pol bi Banabas Ikoniyaḡ noponemo

14 Ikoniyaḡ malagainemo Pol ena vaivai luvanemo Banabas vaitena a nawa Diu lavedi edi bolu vanuwinemo. Ḡome tedi a lauguguya bi edi lauguguya ba i ḡailisi kauwa, te Diu bi Eteni lavedi wapawapa otidi Yesu ai sumaḡe. ² Ḡome Diu lavedi mabai waisumaḡa a daboka tedi taudidi Eteni lavedi nuwedi a liudi te a medi tauwaisumaḡa lisidimo. ³ Pol bi Banabas ḡome a taumiya bi malaudabatoledi Bada Yesu a giuwata. Bi Bada ḡailisi i vitedi te mataila bi anisove kauwidi a voyedi. Ḡome Bada ena lau kivivisuvisu lisidimo lava a kita.

⁴ Bi mba malagainemo lava a daili munaḡedi te nevedi Diu vaitedi ai kalinakabiyedi bi nevedi Pol bi Banabas vaitedi ai kalinakabiyedi. ⁵ Taunana aubaina Diu bi Eteni edi babada ai ḡemotidi te Pol bi Banabas kedi pota a yesi, te maso a laukivigegebodi bi ḡakimemo maso a laipekidi. ^{III} ⁶ Bi laḡannemo pota a yesiyesina giuna a vaivaiye ba kandavonaḡa a nawa Lista bi Debi malagaidimo, Likoniyaḡ plovinsina noponemo. Bi mba malagaidi nananakidi bi diyediḡa, ⁷ tedi edi noya a laumunaḡe bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguya nawe.

Pol bi Banabas Lista bi Debi dobudimo

⁸ Lista malagaina noponemo oloto kaḡena nuwanokuna mai i tubuḡae bi mote i nawanawa. ⁹ Tana i miya bi Pol ena giu i vaivaiye bi Pol mba olotona i kitadidi te tana ba i waisumaḡa te ya yawasana. ¹⁰ Ḡome Pol kalinana dididiginemo i giuwena gado, "Ku miya moito!" I waimaḡemoti te oloto i laupoti saḡa bi nawa i waitubu. ¹¹ Laḡannemo Pol mai i voiye bi lava a kitakita ba tedi Likoniyaḡ kalinedimo a binauna gado, "Po-oi, niga maimaituwedi labu ba ailalava ota bi niganana a yovo lisidimo!" ^{IV} ¹² Tedi Banabas ai isana Sus bi Pol ai isana *Emes* banina tana taugagali. ¹³ Bi maimaituwa Sus ena pilisi ena ani laudunena

I ^{13:51} Met ^{10:14}; Mak ^{6:11} II *Gobusa a laikulukuluvina banina ba yawasana mote sima banavi ba taudiḡa edi wavu bi mote Pol bi Banabas.* III *Diu edi waiḡake i giu lavana aiyai Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiyena ba ḡakimemo sa laipeki (Livai 24:16).* IV *Pol bi Banabas Gulik kalininemo a giugiuna banina dobu matabuna niga kalina a sibe.*

vanuwina ba malagai eta lovolovotavinemo i moimoito, kamaina bi Sus ena pilisi bi lava a ḡoe te kau tamokanidi bi belana dulidulidi edi puyo a natomedi te ḡome a lausewasewa Pol bi Banabas lisidimo.

¹⁴ Laḡannemo giugiukamaḡedi Pol bi Banabas mai a vaivaiyedi ba tedi edi gala a lisidi bi a velau a nawa lava kumna nopodimo bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, ¹⁵ V "Olooloto bai aubaina mai ko voivoiye? Tama lava ota, mai temi! Tama giu visuvisuna ke natome te ko vaiye bi nuwemi ko vitedi. Mba maimaituwidi waibanigeḡedi ko gose kamaḡedi bi Maimaituwa miyamiya nonoḡina lisinemo ko nawa bi ko lauduneye. Banina tana taunana mala, dobu, nisa bi bai matabudi nopodimo i voyedi. ¹⁶ Tana wala lava matabudi i kita kamaḡedi te edi ḡowanaḡa a nawanawa. ¹⁷ Bi yaḡolo te ena laukivivisuvisu lisimimo ya kakamaḡati. Tana nabu i vitemi te emi pesi a dugaduga kauwa edi ilimo bi ya wai maulimi te kowai wainuwavisu." ¹⁸ Giugiukamaḡedi giu a wai waikovi ba lava matabudi a lautautau. Bi lava ḡesaudi yaḡolo a ḡoeḡoe te sa puyodi.

Lista lavedi Pol a lauḡakimi

¹⁹ Ḡome Diu lavedi Entiyok bi Ikoniyaḡa a tavatavana edi giumo lava kumdi a ka manisobaledi. ²⁰ Bi matabudi Pol a lauḡakimi bi a solu nawe malagai a potiyovo kamaḡe. Banina ai noḡota te tana bena i peki.

Kamaina bi tauwaikawaiwatana Pol a moito kwaivivili te i kena moito bi i munaḡa malagaimo. Bi bokinamai tana bi Banabas a nawa Debi malagainemo.

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²¹ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voyedi te a nuwavitata bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyaḡ bi Entiyok malagaidimo. ²² Ḡome tedi tauwaikawaiwatana a laibagidi te waisumaḡemo sa moito didina bi a giuwedina gado, "Muliḡa kaka tada Maimaituwa ena waibadamo ta sola saḡana bi do-linemo waiwaiḡolana ta gei asiwi." ²³ Mba malagaidi nopodiḡa a nawanawa bi Maimaituwa ena dam lavedi nopodimo babada a vinedi, kaka bi a laupali, a udi bi Bada nimanemo a sivudi. Banina tana taunana a waisumaḡe. ²⁴ Tedi Pisidiya plovinsnaḡa a nawanawana eete Pamfilia plovinsnemo a tava. ²⁵ Bi Pega malagainemo Bada giuna a lauguguyae, i kovi bi a nawa Ataliya malagainemo. ²⁶ VI Kamaina bi ḡome ai kaivitedi te kukakukaḡa a munaḡa Entiyokmo. Do-linemo tauwaisumaḡa ḡome tedi Pol bi Banabas Bada nimanemo a sivudi. Bi ena laukivivisuvisumo noyana a nawenawena eete a tavaite munaḡe.

²⁷ Tedi ḡome a tava bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi Maimaituwa bai matabuna i voivoiyedina lisidimo bi bainewa waisumaḡa etana i kaikaikamaḡena Eteni lavedi lisidimo taudidi a tai nuwataudi. ²⁸ Pol bi Banabas ḡome tauwaikawaiwatana vaitedi a miya gulata.

Tauwaisumaḡa Yelusalemmo ai bolu

15 ^IPol bi Banabas Entiyokmo a miyamiya bi olooloto ḡesaudi Diudiyaḡa a yovo Entiyokmo bi tauwaisumaḡa a wailovelovedina gado, “Bamoda temi bi mote kwapibwali matalina ko vai, mai Mousis ena waiḡake luvanemo ba mote koma yawasana.”

² Niga giudi dabedimo Pol bi Banabas mba lavedi vaitedi ai saḡasaḡa. Taunana aubaina tauwaisumaḡa Entiyokmo Pol, Banabas bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a vinedi bi sa ḡoeḡoe te sa giukamaḡedi Yelusalemmo. Bi ḡome tauwaikawaiwatana bi waibabada nananakidi vaitedi kwapibwalina giugiuna sa laididimani. ³ Bi Maimaituwa ena dam, tedi a giukamaḡedi a nawanawa Fonisia bi Sameliya malagaidiḡa ba Pol bi Banabas tauwaisumaḡa a giuvitedi te Eteni lavedi ba a nuwavitala Maimaituwa lisinemo. Tauwaisumaḡa mai giuna a vaivaiye ba ai nuwavisu.

⁴ Bi laḡannemo Yelusalemmo a tavatava ba ḡome Maimaituwa ena dam lavedi, giugiukamaḡedi bi waibabada Pol ena lava vaitedi a giuvaidi. Bi ḡome Pol bi Banabas bai matabuna Maimaituwa lisidimo i voivoiyena taunana Yelusalem lavedi a giuvitedi. ⁵ Bi kota Palisi nopodimo tauwaisumaḡa ḡesaudi a miya moito bi a giuna gado, “Mousis ena waiḡake luvanemo kamaina te Eteni lavedi kwapibwali sa vai.” ^{II}

⁶ ḡome giugiukamaḡedi bi waibabada ai ḡemotidi ai bolu bi niga pilipilina ai talapiliye. ^{III}⁷ ^{IV}Ai talapili gulata mulinemo Pita i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, temi kona sibe te dolinemo nopomimo ^V tagu Maimaituwa i vinegu te egu giumo Eteni lavedi giu visuvisuna sai sumaḡe. ⁸ ^{VI}Maimaituwa nopo matabuna taukitana i wai lovegu te tana Eteni lavedi i waianinedi te Aluwa Waiyawa ya vitedi mai wala tada. ⁹ Tana mote i waiseli te tedi tabudi bi tada tabuda. Tedi ai sumaḡa aubaina Maimaituwa nopodi i koḡedi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. ¹⁰ Niganana bai aubaina ko kaka nuwalaḡelaḡedi? Tada ee eda magumagula wala mai niga vitana ava'avalina maso mote luvada te ta miya. ^{VII} Temi mai ko giugiuna ba Maimaituwa lisinemo ko waimenabala te ya medi. ¹¹ Mainana koma giugiu. Ba-

^I 15:1 Pak 17:9-14 ^{II} Niga laḡannemo, Diu Yesu tauwaiumaḡena tana tauwaiyawasana bi Diu mabai mote Yesu a waisumaḡa a laualudune ḡemota. Diu waiwaisumeḡidi tedi yaḡolo Diu damna noponemo maibena Palisi bi Sadisi. ^{III} Niga boluna i tubuḡana ba AD 49-50. ^{IV} 15:7 Giu 10:1-43 ^V Kwalabu 10 muliḡa kaka AD 40 (Giugiukamaḡedi 10:11-18). ^{VI} 15:8 Giu 10:44, 2:4 ^{VII} Mousis ena waiḡake noponemo waiḡake wapana 613. Diu lavedi waiḡake ḡesaudi nopodimo a voiyedi bi a kitedi maibena Mousis ena waiḡake. Tedi wali saugemo waiḡakedi a giuwedi mai vita (Galeisiya 5:1). Yesu ena vita ba tabuna (Metiu 11:28-29).

da Yesu ena laukivi visuvisu tei sumaḡe te yawasana te vai. Bi kota kauwina ḡemotina mainana Eteni lavedi lisidimo.”

¹² Bolu lavedi matabudi a miya moimoisili bi Pol bi Banabas lisidiḡa Maimaituwa mataila bi anisove kauwidi Eteni lavedi lisidimo i voivoiyena lava a giuwedi bi a wai beyavaiya.

¹³ Laḡannemo edi giu a wai kovi ba Diyemes i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, koi beyavaiyegu.

¹⁴ Saimon Pita kaikana i gei giuweda te Maimaituwa Eteni lavedi i vinedi te tana ena lava otidi. ¹⁵ Niga kauwina taugiuwatana a giugiuwena luvanemo ya tubutubuḡa. Mai taugiuwatana ḡemota ba niga mainana i gilumi,

¹⁶ ‘Laḡan muliḡa tagu ya nato munaḡa bi Deivida ena palai i laulaubulilina ba ya keli munaḡe.

Bamo gavogavodi a nuwanuwa suwasuwana ba ya laivaliudi.

¹⁷ Tagu mai ya voiye te Israel miyamiya gwasedi sai sumaḡegu.

Bi Eteni lavedi mabai e vinevinedina sai sumaḡegu bi yai badayedi. Niga Bada kalinana, tana taunana niga kauwidi ya voivoiyedi.’

¹⁸ Niga kauwidi ya giugiuwedina ba walaka lava a sibedi.

¹⁹ “Taunana aubaina niga mainana egu noḡota: Eteni lavedi mabai Maimaituwa lisinemo a nawa bi sa waisumaḡena, mote tama ka nuwalaḡelaḡedi.

²⁰ ^{VIII} Niganana maso tada pepa te gilumi bi te giuwedi te niga kauwidi mote sima voiyedi: Kani milemiledi koikoitau lisidimo laulau sewasewayedi mote sima kanidi, simai mwanemwanena yabayababa bi musala gadona vilivilisina ee kwasinina mote sima kani.

^{IX}²¹ Banina Mousis ena waiḡake wala te niganana waiyawasi laḡandimo malagai matabudi nopodimo bolu vanuwidiḡa sa iyeviyevi bi sa laulauguguya nonoḡedi.”

^{VIII} 15:20 Liv 18:6-23, 17:10-16 ^{IX} Niga waiḡakedi taudidi laubanidi ai bada te mabai Diu vaitedi sa waiḡemota (Livai 17:10—18:30). Bi Eteni lavedi ḡome mote bai te maso a viviledi taunana aubaina a waiḡemota yababa. Bi lava a sibe kauwedi te Eteni lavedi ba koikoitau taulaudunedi bi waimwanemwanena yabayababa ba edi laudune nevana. Musala aniwakunekunemo gabudimo ba koikoitau lisidimo a lau sewasewayedina. Diu niga muselidi a giugiu te (milemiledi) bi aiyai i kanidina ba ya (kakamilamila) taunana aubaina Diu lavedi Eteni ai ḡakedi te mote vaitedi a waiḡemota. Bi Diu a giugiu te musala gadona vilivilisina (milamilana) banaina kwasina noponemo mote i tosi kamakamaḡe. Tagu Maimaituwa Diu waiḡakemi te mote kwasina koma tego mba ba ḡamoḡamo ena yawasana. (Pakanemo 9:4-6).

Taudima babadidi leta a giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo

²² Ḡome tauwaikawatana, waibabada bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi a ḡoeḡoe te ooloto ḡesaudi maso sa vinedi te Pol bi Banabas vaitedi sa nawa Entiyok. Kamaina bi Diudas isana ḡesau Basabas bi Saelas a vinedi. Tedi ba tauwaisumaḡa taulaetadoliyedi. ²³ Waibabada pepana niga oolotodi nimedimo a sako. Bi pepana noponemo ba niga mainana a gilumi:

Aisii valevaletimai ebomi, temi mabai Eteni ko waisumaḡana.

Tama tuwatuwaḡemi, giugiukamaḡedi bi waibabada niga pepana ka gilugilumina tauwaisumaḡa niga dobudimo lisidimo: Entiyok, Sailiya bi Silisiya.

²⁴ Tama ke vaiye te nopomaimo lava ḡesaudi a nato lisimimo bi edi giumo nuwemi a kalaḡelaḡedi bi ai nuwaboyemi. Tama mba lavedi mote kai aninedi.

²⁵ Taunana aubaina matabumai kei anina te ooloto ḡesaudi ke vinedi, te niganana ema lava Pol bi Banabas vaitedi ka giugiukamaḡedi lisimimo. ²⁶ Pol bi Banabas mote peki a naile bi a vite munaḡedi eda Bada Yesu Vinevinekamaḡena aubaina. ²⁷ Niga Diudas bi Saelas ka giugiukamaḡedi te pepamo bai ke gilugilumina taudidi mudu otidimo sa giuwemi.

²⁸ Aluwa Waiyawa bi tama kei anina ḡemota te mote kama kanuwalaḡelaḡemi bi kamaivitemi.

²⁹ Bi niga kauwidi taudidi mote koma voyedi: Koikoitau lisidimo kani laulau sewasewayena mote koma kani.

Musala gadona vilivilisina ee ma kwasinina mote koma kani.

Mote komai mwanemwanena yabayababa.

Niga waiḡakedi ko kaiwatedina ba temi kamaina.

Ebom ema lava matabumi.

³⁰ Ḡome ooloto a giukamaḡedi bi a nawa Entiyok. Laḡannemo ḡome a tavatava ba tedi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi pepa a vitedi.

³¹ Lavedi pepana a iyeve bi laibagi a vai te ai nuwavisu.

³² Diudas bi Saelas ba taugiuwatana bi tauwaisumaḡa a laibagidi te ḡailisi sa vai. ³³ Diudas bi Saelas Entiyokmo a taumiya mulinemo, tauwaisumaḡa kavisuvisu giudimo a kavisuvisudi bi a giuwedi te manuwaubedi sa munaḡa taugiukamaḡedi lisidimo. ³⁵ Pol bi Banabas Entiyokmo a taumiya. Bi lava ḡesaudi vaitedi Bada giuna lava lisidimo a lauguguyae bi ai lovelovedi.

Pol bi Banabas Diyon Mak dabanemo ai kagiu

³⁶ Tedi a miya laḡan visa a kovi mulinemo Pol ena tau Banabas i giuwena gado, "Goma, dolinemo bamo malagaidiḡa te laulauguguya nawana maiḡa kota ta munaḡa bi valevaletida ta vakitedi. Tedi bainewa edi

I *Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo ba lova 34 vaitena. Mba niga mainana i giu, Saelas munaḡa Yelusalemmo i daboka.*

miyamiya." ³⁷ Kamaina bi Banabas ena ḡowana ba Diyon isana ḡesauna Mak vaitena maso a nawa. ³⁸ Bi kota Pol i noḡoti te Diyon vaitena sa nawana ba mote i visu. Banina tana dolinemo Pamfiliamo i gose kamaḡedi. Bi tedi mote tana vaitena a noya.

³⁹ Niga kauwina dabanemo Pol bi Banabas ai kagiu gulata te a dailidi. Ḡome Banabas, Mak i waidoli bi kukakukaḡa a nawa Saiplasimo. ⁴⁰ Bi kota Pol, Saelas i vine te tauwaisumaḡa tedi aubaidi a gei laupali te Bada ya labe kauwedi edi ani nawamo. ⁴¹ Tedi Sailiya bi Silisiya nopodiḡa a nawa bi Maimaituwa ena dam lavedi a lailaibagidi.

Pol Timoti i vine te tana bi Saelas ya kaiwatedi

16 Pol Debi bi Lista malagaidimo i tavatava ba ḡome tauwaikawatana isana Timoti i banavi. Tana tinana ba Diu lavana bi tauwaisumaḡa, tamana ba Gulik lavana. ² Tauwaisumaḡa matabudi Lista bi Ikoniya dobudimo miyemiyedi a giu te Timoti tana ba lava visuvisuna. ³ Taunana aubaina Pol i ḡoeḡoe te Timoti yai doli bi sa nawa. Bi Pol kwapibwali i voyie Timoti lisinemo banina mba malagainemo ba Diu lavedi a miyamiya. Tedi kedi nawamo te Pol, Timoti lisinemo kwapibwali i voyie. Banina lava matabudi a sibe te tana tamana ba Gulik lavana. ⁴ Mulinemo tedi malagai bi malagai a nawaedi bi Yelusalemmo giugiukamaḡedi bi waibabada bamo giudi a wai aninedina taudidi lava a giuvitedi te maso a kaiwatedi. ⁵ Maimaituwa ena dam lavedi a voyedi te edi waisumaḡa i ḡailisi. Bi laḡan matabuna tauwaisumaḡa ijevina i dididiga.

Maimaituwa Pol i giukamaḡe i nawa Mesidoniya

⁶ Aluwa Waiyawa mote i wai aninedi te Pol ena tausagu vaitedi maso Maimaituwa giuna Eisiya plovinsnemo a lauguguyae. Taunana aubaina tedi Piligiya bi Galeisiya plovins nopodiḡa a nawa. ⁷ Laḡannemo tedi Misiya plovinsina platinemo a tavatava ba tedi a ḡoe te maso a nawa Bitiniya plovinsnemo bi geḡa te Yesu Aluwina mote i wai aninedi te ḡome sa nawa. ⁸ Taunana aubaina tedi Misiya a vaitauli bi a yovo a nawa ota Tolas malagainemo. ⁹ Mba dudubalinemo Pol wailove i kita. Tana Mesidoniya olotona i kita matanemo i moito bi i wai baḡana gado, "Aee, kwa damana nato Mesidoniyamo bi kwa sagumai!" ¹⁰ Pol niga wailovena i kita mulinemo tama wailove aubaina ke novononoḡa makai bi ke modina Mesidoniya. Banina ke noḡoti te tama Maimaituwa i yogemai te ḡome tana giuna visuvisuna ka lauguguyaye lavedi lisidimo.

II *15:38 Giu 13:13 III 16:4 Giu 15:28-29 IV Niga ḡome giu tama ba Luk ya kaka maḡati munaḡe te ḡome bi noke i saḡa i nawana, tana vaitena. Tana taunana niga bukana i kuli.*

Lidiya ena yawasana Bada i vitale

11 Tama Tolas ke gose bi kukakukaḡa ke damanana Samotes. Bi bokinamai ke damanana Nipolis. 12 Ḡome te kaḡemaḡa ke nawa Filipai, mba Mesidoniya malagaina dididiga bi Loum gabemanina i waibadaye. Bi tama ḡome laḡan visa ke miya. 13 Bi waiyawasi laḡannemo tama malagai ke gose bi ke nawa gauba diyanemo ani laupali gabuna maso ke tavuḡe. Kamaina bi ḡome waivini awai ḡemotidina lisidimo ke tava, ke miyatulu bi ke lauguguya. 14 Mba ḡome waivini ḡemota isana Lidiya tana Maimaituwa taulauduneyena. Tana Taiyatila malagainemo gala laumolemoledi i voivoiyedi. Bi laḡannemo Pol i laulauguguya ba Bada Lidiya nopona i kaikamaḡe bi Pol, Yesu giuna i giugiuwena i vaiye kauwe. 15 Bi tana bi ena vanuwa lavedi vaitedi ḡome a kabuludi. Mulinemo tana i giuvaimai ena vanuwemo bi i giuna gado, "Egu lava, temi kona noḡoti te tagu Bada tauwaisumaḡena ba ya waibaḡemi te ko nato egu vanuwemo ta miya." Tana i waibaḡa gulatamai te nuwamai ke vitale te ke nawa ena vanuwemo.

Pol bi Saelas biliwelokomo

16 Laḡan ḡemota tama ke nawanawa pali gabunemo bi taupaulayababa guguinina etamo ke banavi. Tana aluwa gebogebona i suneḡi bi kauwa bai noke matademo sa tubuḡana i geigei giuwatedi. Mba kauwinemo mane dididiga i voivoiye ena taniwaga aubaidi. 17 Niga waivinina Pol bi tama i kaiwatamai bi i binabinauna gado, "Niga oloolotodi tedi Maimaituwa saḡasaḡa guletina ena taupaula! Tedi ba yawasana etana sa giugiuwemi!" 18 Waivinina laḡan wapawapa i tava bi mai i voivoiye, eete Pol i ka tunidaboki. Bi Pol aluwa gebogebona i giuwena gado, "Yesu Keliso isanemo ya giugiu vavasaḡem te waivini kwa potiyovo kamaḡe!" Noi taunana te aluwa gebogebona i potiyovo kamaḡe.

19 Laḡannemo ena tanitaniwaga a kita te edi mane etana i nuwaḡavuka ba tedi a medi gulata, Pol bi Saelas lisidimo bi a vunudi bi a solu waga nawedi aniwai kunekune gabunemo, waibabada nimedimo a sivudi. 20 Kamaina bi tedi a nawedi taulauetala lisidimo bi a giuwena gado, "Niga Diu oloolotodi eda malagai sa kaka gebogebona. 21 Tedi vaivai tabudi a tavaitedi bi sa wailoveloveda, tada mote ḡemoḡemotina te mba vaivaidi ta kaiwatedi. Banina tada ba Loum lavada eda vaivai tabudi."

22 Lava kumna ḡome ai ḡemotidi bi Pol bi Saelas a mediyedi bi taulauetala lava a egelidi te Pol bi Saelas edi gala a lisi kamaḡedi bi a kwapu yabayababedi. 23 Bi wai kwapu mulinemo a sivu nawedi biliwelokomo. Waibabada ḡome tauyava edi bada a giuwe te Pol bi Saelas ya kita watedi. 24 Niga giuna luvanemo

tauyava Pol bi Saelas biliweloko nopo otinemo i sivu nawedi bi kaḡedi kai tupidimo ai ḡaviti.

25 Dudubala modonemo mainana Pol bi Saelas Maimaituwa lisinemo a laulaupali bi a salesale. Bi edi lava biliwelokomo taumiya a vaivaiye watedi. 26 Kamaina bi i wai maḡemoti te yanigusugusu dididiga i tubuḡa. Bi biliweloko matabuna i waitalitali te mataeta gududi a nuwakamakamaḡa. Bi lava seinimo a panipandina nuwedimo a nuwakamakamaḡa. 27 Ḡome tauyava i kena tagugu bi i kita te biliweloko mataetidi nuwakamaḡedi. Tana maḡemota ena kepata i soluvai te maso i wai peki munaḡe. Banina i wai noḡota bena kage biliwelokomo taumiya a velau a nawa. 28 Kamaina bi Pol i binauna gado, "Ei, kumai peki munaḡem! Tama matabumai niga!"

29 Tauyava ḡome ena lava ḡesaudi i binauwedi te kwadam a natome bi magusuna i velau Pol bi Saelas matedimo tuwapekana i wai tupagwaliḡe 30 bi i kapotiyovodi bi i wai talayedina gado, "Egu babada bai ya voiyedi bi yawasana ya vai?"

31 Bi tauyava ena giu ai munena gado, "Bada Yesu kwai sumaḡe bi kwa yawasana, tam bi em vanuwa lavedi matabumi." 32 Pol bi Saelas Bada giuna tauyava bi ena vanuwa lavedi lisidimo a lauguguyae. 33 Mba dudubalina kauwina mulinemo tauyava i wai doli nawedi bi bonidi i koḡedi, kaka bi Pol bi Saelas tauyava ena vanuwa lavedi vaitedi a kabuludi. 34 Kamaina bi tauyava i giuvaidi ena vanuwemo bi i wai kanidi. Ḡome tauyava bi ena vanuwa lavedi vaitedi ai nuwavisu gulata banina Maimaituwa ai sumaḡe.

35 Bokinamai olaolalemo taulauetala, tauwaiḡaviya a giukamaḡedi tauyava lisinemo bi a giuwedina gado, "Mba oloolotodi kwa giukamaḡedi bi sa nawa."

36 Kamaina bi tauyava Pol i giuwena gado, "Taulauetala a giu te tam bi Saelas ya kaikamaḡemi te ko nawa. Taunana aubaina niganana manuwaubemi ko nawa."

37 Bi Pol tauwaiḡaviya i giuwedina gado, "Geḡa mote mainana, tama Loum lavamai bi tedi mote a etala kauwemai bi lava kumna matedimo a kwapu yabayababemai bi biliwelokomo a sivunawemai. Bi niganana sa giugiu te kandavonemo sa kaikamaḡemai, mote mainana, tedi otidi ko giuwedi te sa nato niga ḡome bi sa kaikamaḡemai."

38 Ḡome tauwaiḡaviya a nawa taulauetala lisidimo bi Pol bai i giugiuwedina a giuvitedi. Laḡannemo a vaiye te Pol bi Saelas tedi Loum lavedi ba a naila. 39 Taulauetala a nawa Pol bi Saelas lisidimo te edi kauwa waigebona aubaina ai ebenedi bi biliwelokomo a kaikamaḡedi bi ai baḡedi te mba malagaina sa gose kamaḡe.

40 Ḡome Pol bi Saelas a potiyovo bi didimanina a nawa Lidiya ena vanuwemo. Bi ḡome tauwaisumaḡa a banavidi bi a laibagidi, kaka bi malagaina a gose.

Pol bi Saelas Tesaloniamo a tava

17 Tedi Empipolis bi Apoloniya malagaidi nopodiḡa a nawa ota te Tesalonia tauninemo a tava bi ḡome Diu edi bolu vanuwina a kita. ² Kamaina bi Pol ena miyamiya luvanemo i nawa bolu vanuwinemo. Bi tana ḡome i miya bi waiyawasi laḡani-di faiona nopodimo wadubonemo gilugilumina i iyevidi ³ bi giudi banidi i kamaḡati bi i wailovelovedi te Keliso yai nuwatoi bi pekimo ya kenamoito. Pol i giuna gado, "Niga Yesuna yà laulauguguyaena ba tana taunana Keliso." ⁴ Edi lauguguyamo Diu lavedi ḡesaudi nopodi a kaikamaḡedi te Pol bi Saelas a kaiwatedi. Bi kota mainana Gulik lavedi Maimaituwa taulauduneyena wapewapedi bi kota waivini isanawenawedi waitedi.

⁵ Bi kota Diu lavedi a unula bi ani waikunekune gabunemo tauwaibeyapota ai ḡemotidi bi waimalumu ai tubu. Bi a velau a nawa Deisen ena vanuwemo Pol bi Saelas a tavuḡedi te maso ai doli natomedi lava lisidimo. ⁶ Bi laḡannemo tedi mote a banavidi ba Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a solu yovoḡedi te a natomedi tauni babadidi matedimo bi a binabinauna gado, "Pol bi Saelas taudidi dobu isuna bi isuna sa nawaye bi gebogebo sa voivoiye bi niganana lisidemo a tava. ⁷ Ḣome Deisen i giuvidi te i nawedi ena vanuwemo bi sa giugiu te ḡalibona ḡesauna ba isana Yesu Tedi ba Sisa ena waiḡake sawai doukoto."

⁸ Laḡannemo lava kumna bi tauwaiḡaviya niga giudi a vaivaiyedi ba a medi bi a laimalumu te waiḡasiḡasi i tubuḡa. ⁹ Taunana aubaina taun babadidi Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a lauegelidi te sai mai'a lisidimo kaka sa kaikamaḡedi.

Pol bi Saelas Beliyamo

¹⁰ Laḡannemo dobu i wai dudubala ba tauwaisumaḡa Pol bi Saelas a giukamaḡedi Beliya malagainemo. Tedi ḡome a tava bi a nawa Diu edi bolu vanuwinemo. ¹¹ Bi Beliya taunina lavedi nuwedi kaikaikamaḡedi mote mai Tesalonia lavedi. Banina tedi laḡan matabuna Maimaituwa giuna nuwedi tabutabunemo a vaiye bi nuwedimo a sivusivudi. Bi a kita te Pol gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena ba giukauwa. ¹² Ḣome Diu lavedi wapewapedi ai sumaḡa. Bi kota Gulik oloolotodi bi waiwaivinidi isa nawenawedi ai sumaḡa.

¹³ Bi laḡannemo Diu lavedi Tesaloniamo a vaiye te Pol Beliyamo Maimaituwa giuna i laulauguguyae ba tedi kota ḡome a nawa. Bi lava kumna nuwedi a liuwidi te a medi gulata Pol bi Saelas lisidimo. ¹⁴ Taunana aubaina tauwaisumaḡa waiḡapa Pol a giukamaḡe makaiye i nawa gelemo. Saelas bi Timoti ba tedi Beliya tauninemo a miya. ¹⁵ Bi olooloto mabai Pol a wai doli nawena gelemo waitedi a nawa Atens tauninemo. Ḣome Pol ena giu a munaḡe Beliya tauninemo te Saelas bi Timoti sa giuwedi te mulinaḡa sa nawa makai.

Pol Atens noponemo

¹⁶ Atens tauninemo Pol ena lava Saelas bi Timoti i labelabedi bi i kita te mba malagaina ba koikoitau i wanavu, taunana aubaina i wainuwaboya kauwa.

¹⁷ Kamaina bi i nawa bolu vanuwinemo Diu bi Eteni lavedi waitedi ai ogatala. Bi laḡan onena Eteni Maimaituwa taulaudunena bi mabai ani waiḡemota gabunemo a tavatavana waitedi. ¹⁸ Bi ḡome Epikuliya bi Stoiki dobudi oloolotodi nuwauyeuyedi Pol waitena ai kagiu bi a giuwena gado, "Mba lavana giugiu bu'ubu'uwina bai ya giugiuwe."

Bi ḡesaudi ai talana gado, "Anivaiyena maibena walidobu maimaituwedi ya giugiuwedi." Tedi mai a giuna banina Pol ba Yesu ena kenamoito i giugiuwata.

¹⁹ Taunana aubaina Pol ai doli nawe oya Aliopagas dabanemo bi a giuwena gado, "Tama ka ḡoeḡoe te em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena ka sibe.

²⁰ Banina tam em giu ka vaivaiyedina ba tabu otidi. Tama ka ḡoeḡoe mba em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena banina ka sibe." ²¹ Ḣome Atens lavedi bi tautavatava edi miyamiyamo laḡan matabuna mai sa miyaboni bi giu valivaliudi sa giuwatedi bi sa vaivaiyedi.

²² Aleopagasmu ḡome bolomo babadidi matedimo i miya moito bi i giuwedina gado, "Atens lavemi, tagu e kitemi te maimaituwa tabudi bi tabudi ko laulauduneyedi. ²³ Emi tauniḡa e nawanawa ba emi ani laudune koikoitau e kitedi. Bi olta ḡemota modonemo giu niga mainana a gilugilumina e kita: MAIMAITUWA MOTE AIYAI I SIBE AUBAINA. Niga Maimaituwina ko laulauduneyena ba mote ko sibe, taunana niganana yà kamaḡati lisimimo.

²⁴ Maimaituwa dobu matabuna noponemo mwali matabudi tauvoiyedi tana taunana galewa bi dobu yaibadedi. Bi tana mote lava nimedimo laudune vanuwidi, a ḡaleḡaledinemo ima miyamiya. ²⁵ Bi lava mote ḡemoḡemotina simai kani bi sima labe tana mote bai ḡesauna lisidemo ima ḡoeḡoe banina tana taunana lava matabudi yawasi, yawasana bi mwali matabudi ya vitevitedi. ²⁶ Pakanemo tana lava ḡemota i voiye bi lisinaḡa dobu matabuna noponemo lava a wapa. Bi ena ḡowanemo edi ani miya bi edi laḡan i sivudi. ²⁷ Maimaituwa mai i voiye te lava sai tavutavu gulata kaka tana sa banavi. Bi tana ba diyademo, mote manekina i lofa ḡemoḡemotaḡa lisidemo. ²⁸ Tana dabanemo tada ta yawayawasana, ta nawanawa bi ta miyamiya. Maibena ḡesaumi emi sale a gilumidina gado, 'Tada natunatuna.'

²⁹ "Banina tada Maimaituwa natunatuna, taunana aubaina maso mote ta noḡoti te tana koikoitau, mai lava edi sibemo bi anapumo goldimo, siluvamo bi ḡakimemo a voivoiyedina mainana. ³⁰ Banina wala lava Maimaituwa mote a sibe tedi bu'uwa ena miyamo a

miyamiyana i kita kamaḡedi. Bi niganana dobu lava matabudi ya giugiuvavasaḡedi te sa laukuvasa. ³¹ Banina tana laḡan i sako te lava didimaninemo ya etaledi. Maimaituwa oloto ḡemota i vine te mba laḡannemo etala yai badaye. Niga olotona taunana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe te lava matabuda ta kita bi ta sibe.”

³² Laḡannemo pekimo kena moito giuna a vaivaiye ba Pol ai gwaigwaiye bi ḡesaudi a giuna gado, “Niga giuna ḡemotina laḡan ḡesaunemo kwa nato munaḡa bi kwa giuwemai te ka vaiye.” ³³ Kamaina bi Pol bolu lavedi i gose kamaḡedi bi i nawa. ³⁴ Lava visa lauguguya a vaivaiyena ba Pol a kaiwata bi Yesu ai sumaḡe. Mba lavedi ba Aleopagas olotona Diyonsi, waivini isana Damalesi bi lava ḡesaudi vaiteidi.

Pol Kolinti noponemo Yesu i lauguguyae

18 Niga kauwidi mulidimo Pol Atens i gose kamaḡe bi i nawa Kolinti. ² Mba ḡome Diu olotona isana Akwila i banavi, tana Pontus plovinsnemo i tubuḡa. Bi mwanena Pilisila vaitena maḡo ota Italiḡa a tava. Banina ḡalibona Kolodiyas Diu lavedi matabudi i giuvavasaḡedi te Loum malagaina dididiga ¹ sa gose. Bi Pol i nawa kitedi aubaina. ³ Pol, Pilisila bi Akwila ba edi noya ḡemota palai tausiyaudi taunana aubaina vaitena a miya bi a noyanoya ḡemota. ⁴ Bi waiyawasi laḡandi onedi Pol, Diu bi Eteni lavedi edi pali vanuwina noponemo i wai wailovelovedi te maso nuwedi i vitaledi.

⁵ Laḡannemo Saelas bi Timoti Mesidoniyaḡa a tavatava ba tana palai voyedi i kaisako bi laḡan matabuna Maimaituwa giuna i giugiuwata. Bi Diu lavedi lisidimo i kamaḡati kauwe te Yesu kamaina Tauwaiyawasana. ⁶ Bi Diu lavedi Pol ena giu a unule bi giuvitaviale, taunana aubaina ena gala gobusidi i lai kulukulu bi i giuna gado, “Bamoda yawasana mote koma banavi ba temi emi wavu bi wavumi taumiḡa ko avalu munaḡe bi mote tagu. Niganana bi noke i saḡa i nawana ba tagu ya nawana Eteni lisidimo.”

⁷ Kamaina bi Pol pali vanuwina i potiyovo kamaḡe bi i nawa Taitos Diyastas ena vanuwemo, pali vanuwina diyanemo. Bi Taitos ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi Klispas tana bolu vanuwina tauwaibadayena, tana ena vanuwa lavedi vaiteidi Bada Yesu ai sumaḡe. Bi laḡannemo Kolinti lavedi wapewapedi giuna visuvina a vaivaiye ba kota Yesu ai sumaḡe bi Pol i kabuludi.

⁹ Dudubala ḡemota Pol wailove i kita, Bada i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, “Mote kuma naila, tam kamaina te Bada giuna kwa giuwata bi mote kuma miya moimoisili. ¹⁰ Banina tagu tam vaitem bi

I Loum ba malagai dididiga bi ena waiguyau ba dididiga otina, Dobu Itali noponemo. ḡalibona Kolodiyas ena waibadana laḡannemo AD 49 noponemo waiḡasiḡasi dididiga i tubuḡa bi Diu lavedi matabudi a kwavivaidi bi Loum a potiyovo kamaḡe. Mba laḡannemo Akwila mwanena Pilisila vaitena a nato Kolinti.

mote aiyai kaka ima laukivigebogeboyem. Bi mba malagainemo ba egu lava wapewapedi sa miyamiya.” ¹¹ Kamaina bi kwalabu ḡemota bi nawalai 6 nopodimo Pol ḡome i miya bi Maimaituwa giuna lava i wailovelovedi.

¹² Laḡannemo Galiyo, Akaiya plovinsina i waibadaye ba Diu lavedi ai ḡemotidi bi Pol a pani bi a natome bolu gabunemo lauetala aubaina. ¹³ Tedi Pol ai wavu bi a giuna gado, “Niga olotona taunana lava nuwedi ya liuwidi bi Maimaituwa sa laulauduneye bi Loum ena waiḡake sa waidoukoto.” II

¹⁴ ḡome Pol maso giu i waitubuna ba Galiyo Diu lavedi i giuwedina gado, “Bamoda niga lavana bai i voyewapa ee bai gebona dididigina i voye bi ko waiwavuna mba ba kamaina tagu yai beyavaiyemi. ¹⁵ Bi niga waitaledi bi giudi ya giugiuwedina ba temi emi giugiu, isa bi emi waiḡake. Taunana aubaina temi taumiḡa ko viliyaḡosidi. Tagu mote yamai talapilyedi.” ¹⁶ Taunana aubaina tana i kwavivaidi bi etala gabuna a potiyovo kamaḡe. ¹⁷ ḡome Diu lavedi matabudi bolu vanuwina tauwaibadayena isana Sostenes a kaididi bi taulaetala matedimo a kwapu yabayababe. Bi Galiyo mote bai i giuwe.

Pilisila, Akwila bi Apolos

¹⁸ Pol Kolintimo i miya gulata kaka bi valevaletina i waiebonedi bi kukakukaḡa i nawa Sailiya, Akwila bi Pilisila vaiteidi. Bi muliḡa kaka ya geluna ba Kenkeliya malagainemo dabana a suvi. Banina tana Maimaituwa lisinemo i giugiuwapana III ena palatemo i tava. ¹⁹ Tedi Epeses tauninemo a tava bi ḡome Pilisila bi Akwila i gosedi bi tana i nawa bolu vanuwino bi Diu lavedi vaiteidi awai talapili. ²⁰ Bi Diu lavedi tana ai baḡa te maso vaitena a taumiya kaka maso i nawa bi geḡa te tana i daboka. ²¹ Bi i modimodina ba i giuwedina gado, “Bamoda Maimaituwa ena ḡowana ba ya tava munaḡa lisimimo.” Kamaina bi Epeses i gose bi kukakukaḡa i nawa Seseliya. ²² Laḡannemo Seseliyamo i tava, ba tana i nawa Yelusalemmo bi Maimaituwa ena dam lavedi i waiebonedi kaka bi i nawa Entiyok tauninemo. ²³ Pol Entiyokmo i taumiya kaka bi dobuna i gose bi i babala malagai te malagai Galeisiya bi Piligiya plovinsidi nopodiḡa bi tauwaikawatana matabudi i lailaibagidi.

II Diu lavedi a giugiuna gado, “Pol Eteni edi waisumaḡa giugiukauwina Loum i wai aninena ima wailoveloveye. Bi tana wailovelove valivaliuna Loum edi waiḡake mote i waianine taunana ya wailoveloveye.” Taunana aubaina a ḡoeḡoe maso Loum edi bada laubanina maso Pol i kovigi (Giugiukamaḡedi 16:20-21 bi 17:7 ko iye-vi). III Diu edi vaivaimo lava bamoda Maimaituwa lisinemo i giuwapana ba dabana ya gose te ya laulagalaga. Bi laḡannemo saugawapa laḡanina i kovina, kaka dabana sa suvi kamaḡe.

Apolos Maimaituwa giuna i lauguguyae Epeses lavedi lisidimo

²⁴ Mba laḡandimo Diu olotona isana Apolos, tana dobu Aleksandiliya dobunemo i tubuḡa. Tana ba giugiu komakomanina bi gilugilumina wadubonemo i sibe kauwedi. Bi i nato Epeses tauninemo. ²⁵ Bi Bada Yesu ena Yawasana Etana ai love kauwe. Tana Diyon ena kabulu giugiuna taunana i sibe kauwe. Bi nuwayuyauya vaitena, Yesu i giuwata bi giukauwa i wailovelove lava lisidimo bi Yesu yaḡolo mote i sibe kauwe. ²⁶ Apolos malaudabatolana i nawa bolu vanuwinemo bi lauguguya i waitubu. Bi laḡannemo Pilisila bi Akwila ena giu a vaivaiye ba a giuvai te edi vanuwemo bi Maimaituwa giuna lisinemo a laididi-mani kauwe.

²⁷ Kamaina bi Apolos Akaiya plovinsina nawana i wainuwa noḡonoḡotae ba valevaletina Epesesmo pepa a gilumi nawena tauwaisumaḡa lisidimo Akaiya plovinsnemo te laḡannemo Apolos ya tavana ba tedi nimedimo. Apolos laḡannemo ḡome i tavatava ba Maimaituwa ena sagumo tauwaisumaḡa i sagu gulatedi edi sumaḡa i ḡailisi. ²⁸ Tana ena giu i ḡailisi gulata te Diu lavedi edi giu i lauyovoḡedi lava kumdi matedimo. Banina tana gilugilumina wadubonemo i kamaḡati kauwe te Yesu tana kamaina Tauwaiyawasana.

Pol Epesesmo

19 Laḡannemo Apolos Kolintimo ba Pol eta oyaḡa ani waivaḡavuka maiḡa i nawa te Epeses tauninemo i tava, mba ḡome tauwaikaiwatana ḡesau-di i banavidi. ² Bi i waitalayedina gado, "Laḡannemo konai sumaḡana ba Aluwa Waiyawa kona vai e geḡa?"

Bi tedi a giuna gado, "Geḡa, tama mote bamo Aluwa Waiyawa giuna ka vaiye."

³ Kamaina bi Pol i waitalayedina gado, "Temi bai kabuluna kona vai?"

Bi tedi ena giu ai munena gado, "Diyon ena kabulu."

⁴ Pol tedi i giuwedina gado, "Diyon ena kabulu ba laukuvasa aubaina lava i kaka buludi. Tana lava i giuwedi te lava mulinaḡa ya natonatona sai sumaḡe, mba taunana Yesu." ⁵ Laḡannemo niga giuna a vaivaiye ba Pol Yesu isanemo i kabuludi. ⁶ Kamaina bi Pol nimana lava dabedimo i sivudi bi Aluwa Waiyawa i yovo dabedimo bi kalina ḡesaudimo a gagali bi Bada giuna a lauguguyae. ⁷ Ḗome olooloto wapedi ba 12.

⁸ Bi nawalai faiona nopodimo Pol i nawa bolu vanuwinemo bi lava lisidimo ma laudabatolana Maimaituwa ena waibada i ka kamaḡati bi i giugiu vavasaḡedi te sa nuwavitala. ⁹ Bi tauwaikaiwatana ḡesaudi a laukasaḡaiḡai bi mote ai sumaḡa bi lava kumna matedimo Yawasana Etana a giugiu waigebo. Taunana aubaina Pol tedi i gosedi bi tauwaikaiwatana ḡesaudi i legaudi bi laḡan matabuna Tailanos ena

I 19:4 Met 3:11; Mak 1:4,7,8

giluma vanuwinemo a waitalapili. ¹⁰ Niga noyana i ve-launa ba kwalabu labu a kovi. Taunana aubaina Diu lavedi matabudi bi Gulik mabai Eisiya plovinsnemo miyemiyedi matabudi Bada giuna a vaiye.

Lava ginauli bukededi ai kalaḡosededi

¹¹ Bi Epeses noponemo Maimaituwa ena ḡailisi Pol i vite te tana mataila nananakidi i voyiyedi. ¹² Ḗome lava Pol ena agesi bi ena gala a legaudi bi lava sidesidedi dabedimo a sivudi te a yawasana bi aluwa gebogebodi a potiyovo kamaḡedi.

¹³ Bi Diu lavedi ḡesaudi ba ginauli tauvoyiyedi bi a baba nawa malagai te malagai bi aluwa gebogebodi a kwavikwavididi. Tedi niga ḡome a wai laulubu te maso lava aluwa gebogebona i sunesuneḡina maso Yesu isanemo a kwavivai. Tedi a giuna gado, "Yà giugiu vavasaḡem te Yesu, Pol i laulauguguyaena isanemo mba lavana kwa potiyovo kamaḡe." ¹⁴ Niga kauwina ba Diu edi pilisi saḡasaḡa guletina isana Sikiva natunata oloolotodi wapedi 7 niga kauwina a voivoiye. ¹⁵ Bi aluwa gebogebona i giuwedina gado, "Tagu Yesu e sibe bi kota Pol e sibe bi temi mabai?" ¹⁶ Ḗome aluwa gebogebona oloto i suneḡi i potivai i kativunu yabayababedi, i laikofekofedi bi ma kwasikwasinidi te a velau ena vanuwa a gose kamaḡe.

¹⁷ Diu bi Gulik II lavedi matabudi Epesesmo miyemiyedi niga kauwina a vaivaiye ba a naila gulata. Bi Bada Yesu isana a vivile kauwe.

¹⁸ Bi lava wapewapedi mabai a wai sumaḡana tedi a nato bi edi kauwa gebogebodi a voivoiyedina lava kumna matedimo a kuvesidi. ¹⁹ Bi kota lava wapewapedi mabai ginauli a voivoiyedina matabudi edi ginauli bukededi ai ḡemotidi bi lava kumna matedimo ai kalaḡosededi. III Bi buka ai ḡemotidi bi a iyevidina maso ba silva mane didigina 50 tausan luvana. IV²⁰ Kauwidi mainana a tubutubuḡa ba Bada giuna i ḡailisi bi i dabalala.

²¹ Niga kauwidi a tubutubuḡana mulidimo ba Pol Yelusalem nawana i wai nuwa noḡonoḡotae, te maso Mesidoniya plovins bi Akaiya plovins nopodiḡa i nawa. Bi i giuna gado, "Dolinemo tagu yà gei nawa Yelusalem muliḡa kaka yà nawa Loum." ²² Kamaina bi tausaguna labu, Timoti bi Elastas i gei giukamaḡedi Mesidoniyamo. Bi tana Eisiya plovinsnemo i taumiya.

Epesesmo waigasiḡasi a kelisali

²³ Mba laḡannemo lava ḡesaudi Yawasana Etana aubaina a medi gulata bi waikagiu dididiga ai tubu.

²⁴ Bi oloto isana Damatilis tana ena noya ba siluvemo pulapula i voivoiyedi. Bi kota siluvemo koikoitau waivinina Atemas ena vanuwa aluwidi i voivoiyedi. Ni-

II Gulik lavedi taudidi Eteni. III Waiḡake 18:10-14 noponemo Maimaituwa ena lava i giuwedi te mote ginauli sima voyiyedi. IV Gulik kalinedimo ba drachma. Mba taubagibagi laḡan ḡemota ya bagibagina mai'ina.

ga kauwinemo Damatilis mane dididiga i voivoiye. Bi ena taupaula noya i vite nawedi bi pulapula tabudi bi tabudi a voivoiyedi. ²⁵ Kamaina bi tana ena taupaula bi ena waibabada matabudi i yogedi a tava ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, "Egu lava, kona sibe te niga noyanemo mane dididiga ta vaivai. ²⁶ Temi kona kita bi kona vaiye te niga lavana Pol lava wapewapedi niga Epesemo nuwedi i liuwidi bi tada a goseda bi tana sa kaikaiwata. Niga kauwina mote niga ḡome taunaḡa bi Eisiya plovinsina matabuna. Tana ya giugiu te maimaituwa lava nimedimo a voivoiyedina ba mote maimaituwa giugiukauwidi. ²⁷ Niga giunemo niganana eda mane ani vaina etana i waidougudu. Bi ḡesauna ba niga mainana: Lava kaka Atemas ani lauduneyena vanuwina sa noḡoti waiubauba. Atemas tana Eisiya nopodiḡa bi dobu matabuna isana i dididiga bi lava matabudi sa laulauduneye bi niganana Pol ya kaka ḡaubo."

²⁸ Laḡannemo lava kumdi niga giudi a vaivaiye ba a medi gulata bi a binauna gado, "Weo! Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!" ²⁹ Ḥome taun dididiga matabuna lavedi ai kaḡasiḡasi yabayaba ba bi Pol ena lava labu Mesidoniya lavedi tana vaitena a natonatona Epesemo, ḡome lava kumdi Gaiyas bi Alistakas a kaididi bi etaḡa a solu nawedi ani waibolu gabunemo. ³⁰ Bi Pol i ḡoeḡoe te maso i nawa lava kumdi nopodimo bi tauwaikawaiwatana mote ai anine. ³¹ Bi kota mba plovinsina babadidi nananakidi Pol ena lava, tana ena giu a giukamaḡe te mote ima nawa ani waibolu gabunemo.

³² Ḥome lava kumdi ai nuwanaina. Taunana aubaina lava ḡesaudi kauwa tabudi a binabinauwedi bi kota lava ḡesaudi wali kauwa a binabinauwedi. Bi lavedi ḡesaudi mote a sibe te bai aubaina ḡome a tava. ³³ Bi Diu lavedi Aleksanda a biulikwa nawe lava kumdi matedimo bi nimana i kailageti te maso Diu aubaidi i giu. ³⁴ Bi laḡannemo gado sa kita ḡone te tana Diu olotona ba awa labu nopodimo matabudi a binauna gado, "Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!"

³⁵ Tauni dididiga badana ḡemota lavedi i giu waitaudina gado, "Ei, Epeses lavemi, dobu matabuna a sibe te Atemas aluwina ḡakimina sawamo i kulukuluva yovona ani lauduneyena vanuwina ba Epeses lavada ta labelabe. ³⁶ Niga giudi ba giukauwa, mote aiyai ima giu waikaikaiyovuda. Taunana aubaina ko miya moimoisili, mote bai ḡesau koma voiye. ³⁷ Temi niga oloolotodi labu kona saḡe yababedi. Tedi mote eda ani laudune vanuwinememo a danene ee maimaituwa waivinina Atemas a giu waigeboḡe. ³⁸ Bamoda Damatilis ena taupaula vaitedi edi waiwavu aiyai lisinemo ba taulaididimana babadidi sa miyamiya bi kota etala laḡandi ai dubudi te sa kenakena te ḡome

I Malagai dididigina edi aniwai bolu gabuna. Bi vanuwa dididigina otina wai dabatola geḡana bi lava kumdi ḡome a nawa a miya bi beyakulu bi kauwa ḡesaudi a kitekitedi.

kaka maiia sa sako. ³⁹ Bi bamoda temi kauwa ḡesaudi koma ḡoeḡoedi, mba ba kamaina te bolu dididiginemo lava vaitedi bi ko kadidimanidi. ⁴⁰ Bai te niganana i tubuḡana ba ani naila. Bi tada kaka niga pilipilina aubaina sai wavuda. Bi tada mote bamo eda giu ima kenakena te ta giu." ⁴¹ Niga giudi mulidimo tana lava i giukamaḡedi te a nawa.

Pol i nawa Mesidoniya bi Gulik

20 Bi pilipili a kovi mulidimo, Pol tauwaikawaiwatana i giuwedi te a tava lisinemo. Bi i laibagidi, i waiebonedi bi i modina i nawa Mesidoniya plovinsnemo. ² Ḥome i tava bi mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi bi tauwaikawaiwatana i lailaibagi nawedina eete Gulik plovinsnemo i tava. ³ Bi ḡome i miyana nawalai faiona a kovi, i ḡoeḡoe te maso wagaḡa i nawa Sailiya. Bi i vaiye te Diu lavedi mba nawanemo sa ḡoeḡoe te maso sai peki, taunana aubaina nuwana i vitale te i munaḡa Mesidoniya noponaḡa i nawa. ⁴ Bi olooloto ḡesaudi vaitena a nawana, isedi ba Sopata Pailas natuna, ena dobu ba Beliya, Alistakas bi Sekundas tedi Tesalonia lavedi, Gaiyas ba Debi dobuna lavana, Timoti bi Eisiya oloolotodi labu Titikas bi Tolofimas. ⁵ II Niga oloolotodi wagaḡa a gei doli a nawa Tolasimo a labelabemai. ⁶ Bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina i kovi, tama kukakukamo ke gelu i Filipai taunina ke ḡose. Laḡan 5 mulidimo ke tava ema lava lisidimo Tolas tauninemo, ḡome vaitedi ke miya te laḡan 7 a kovi.

Tolas malagainemo Pol Yutikas i waiyawasani munaḡe

⁷ Wiki pakanemo ke tava kei ḡemotimai kani ḡemota aubaina bi Pol lava lisidimo i laulauguguya. Tana i noḡonoḡoti te bokinamai ya modina. Taunana aubaina tana i gagagalina eete dudubala modona. ⁸ Bi tama noke vanuwa benana waifaioninemo ke miyamiya, ḡome piupiu wapawapa a yanayana. ⁹ Bi bilibili koikoiyavusinemo ba ewali isana Yutikas i miya bi i waibeyavaiye. Bi laḡannemo Pol i giugiu wailofalofa ba Yutikas i yadoyadona eete i wainuwayavuḡa, kamaina bi i kuluva te bilibili taulinaḡa i yovo doḡamo i talaḡa. Bi a kaikailageti ba tana pekipekina. ¹⁰ Bi Pol i potiyo-vo bi Yutikas i ḡomotawi. III Kamaina bi lava i giuwedina gado, "Mote komai nuwaboya, tana yawayawasani-na." ¹¹ Ḥome Pol i valageta munaḡa vanuwemo bi buledi i kivi bi a kani bi i gagagalina eete dobu i yana te mba dobuna i gose. ¹² Bi tauwaisumaḡa ai nuwawisu gulata te ewali i yawasana munaḡa, kamaina bi ai doli a nawa vanuwemo.

II 20:5 Giu 16:10 III Niga kauwina ḡemoḡemotina Elaija bi Elaisa a voyena kaiyababa natuna lisinemo (Ḥaliḡalibona edi buka dididolona 17:21, Ḥalibona edi buka wailabuna 4:34-35).

Pol ena waiyebona Epeses edi babada lisidimo

13 Ḡome ke nawa wagamo ke gelu bi Pol i giuwemai te kaḡenaḡa yai vaḡavuka Asosi tauninemo kaka ya gelu. 14 Bi Asosi tauninemo i banavimai kaka wagamo kei gelu bi matabumai ke nawa Mitiliyen tauninemo. 15 Laḡan i sako tama ke nawa dobu ḡesaunemo ke tava Kiyos bwanabwanana diyanemo. Bi laḡani wail-abuna tama Samos bwanabwanana ke vaitauli bi laḡan waifaioninemo tama Militas tauninemo ke tava. 16 Pol mote i ḡoe te Epeses tauninemo ka solasaḡa bi ḡome ka miya laḡan wapawapa Eisiya plovinsnemo taunana aubaina i ogatala te ke nawa ota. Bi Pol i ḡoe kauwe te ya nawa makai Yelusalemmo, te Pentikost soinemo maso i tava.

Pol tauwaisumaḡa edi babada i waiebonedi Epesesmo bi i modina

17 Laḡannemo Militas tauninemo ke tavatava ba Pol giu i giukamaḡe nawe Epesesmo te Maimaituwa ena dam babadidi maso a nato lisinemo. 18 Bi laḡannemo a tavatava ba i giuwedina gado, "Dolinemo e tavana Eisiya plovinsnemo ba kona sibe bainewa laḡan matabuna vaitemi e miyana. 19 Bi kona sibe te Diu lavedi a ḡoeḡoena maso a vunugu bi e sako yovoḡe munaḡegu bi pilipili nopodiḡa ma matasulugu Bada ena noya e voivoiye. 20 Bi temi kona sibe te laḡannemo e laulauguguyana mote bamo giu ḡesauna e nuwevi. Bi sagumi aubaina giu matabudi lisimimo e giu kovidi, lava boludi nopodiḡa bi vanuwa te vanuwa e nawa bi e wailovelovemi. 21 Bi Diu bi Gulik lavedi e giuvavasaḡedi te edi gebogebomo sa nuwavitala bi sa nato Maimaituwa lisinemo, Bi eda Bada Yesu Tauwaiywasana sai sumaḡe.

22 "Bi niga giuna ko vaiye, Aluwa Waiyawa i lagetigu te ya nawanawa Yelusalemmo. Bi mote ya sibe te ḡome male bai lisigumo ya tubuḡa. 23 Bi e sibe bamo taunidiḡa ya nawanawana ba Aluwa Waiyawa ya taitainuwataugu, te Yelusalemmo kaka sa laukivi gebogeboyegu bi biliwelokomo sa sakogu. 24 Bi bamoda sai pekiguna ba kamaina, mba mote bai. Bi kauwa laubanina ya noḡonoḡotina ba egu noya, Bada Yesu i viteviteguna taunana ya i kovi. Mba noyana ba Maimaituwa ena sagu bi giuna visuvisuna lava lisidimo ya lauguguyae.

25 "Bi niganana e sibe te lava matabumi lisimimo Maimaituwa ena waibada e lauguguyae bi mote kaka koma kita munaḡegu. 26 Taunana aubaina niganana ya giugiuota, te lava matabuna kwasinina nimagumo e yasaḡi. 27 Niganana ya giugiu vavasaḡemi te niga giudi mote komai aninedi emi yawasanamo mba temi emi wavu. 28 Taunana aubaina ko labe munaḡemi bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi matabudi. Bamo taudidi Aluwa Waiyawa nimemimo i waidubudi te ko labedi, maibena tauwailabalaba sipu ya labedi ya kitakita

watedina mainana. Niga lavedi matabudi Maimaituwa natuna kwasininemo i kune munaḡedi. 29 Bi e sibe te laḡannemo ya ḡosemina ba tauwailovelove kaikaiy-ovudi sa tava lisimimo bi lava waisumeḡidi sa kagebo-gebodi, maibena daḡasi gwegwena ya saḡa sipu nopodimo bi ya kaka gebogebodina mainana. 30 Bi kota temi nopomimo ba lava ḡesaudi sa moito bi Maimaituwa giuna sa kulavitale bi tauwaikawaiatana sa ai wainawenawemi te ko kaiwatedi. 31 Taunana aubaina koi kita kauwa bi ko noḡoti te tagu kwalabu faiona nopodimo dubala bi suwala, ma matasulugu wailovelovemi mote e kaisako.

32 "Niganana ya laukaikamaḡemi Maimaituwa ni-manemo, ena sagumo giunemo ya kavisuvisumi bi sakosako liyedi vaitedi yawasana ko vai. 33 Tagu mote aiyai lisinemo gold, ee silva, ee gala ei kitakoned.

34 Temi kona sibe te tagu nimagumo e noya bi mane e vai te egu lava vaitedi ema ḡowana voyedi aubaidi.

35 Bi bai matabuna e voivoiyedina ba ei lovemi, te temi maso mainana kona noya gulata te lava wainuwa-toitoidi kona sagudi. Bada Yesu ena giu ko noḡoti, i giuna gado, "Vitemo ba wainuwavisu i dididiga guletina, kaka ta vaivaina."

36 Laḡannemo Pol giu waikovi ba matabudi tuwapekedi ai tupagwaliḡedi bi a laupali. 37 Tedi matabudi Pol nuwedi i poyae bi a yovuvai ai suluve bi ai yebone. 38 Bai i voyedi bi a ḡabana ba ena giu a noḡoti te mote matana sima kita munaḡe. Kamaina bi ai doli nawe auwai gelunemo.

Pol ena nawa Yelusalem tauninemo

21 Laḡannemo kei yeboyebona mulinemo, wagamo ke gelu bi ke nawa Kos bwanabwananemo ke tava. Bokinamai ke nawa Lodes bwanabwananemo bi ḡome te ke modina te ke nawa Patala malagainemo ke tava. 2 Ḡome waga ke banavi i damadamana Fonisia, kamaina bi ke gelu te ke nawa. 3 Te Saiplas bwanabwanana ḡeniyamaimo ke kitakita bi ke vawaitauli te ke nawa Sailiya. Ḡome te ke nawa Taiya tauninemo ke vamoito bi wagamo ḡonaḡona kei yovodi. 4 Ḡome tauwaikawaiatana ke banavidi bi laḡan 7 vaitedi ke miya. Tedi Aluwa ena mayavaimo Pol a giuvavasaḡe te mote ima nawa Yelusalemmo. 5 Bi ema nawa saugina i tavatava ba ke modina ke nawa. Bi tauwaikawaiatana matabudi mwanemwanedi bi natu-natudi vaitedi, matabumai malagai ke ḡose bi ke nawa gelemo. Bi matabumai tuwapekamai kei tupagwaliḡedi bi ke laupali. 6 Bi kei ebonedi i kovi bi wagamo ke gelu bi ke nawa bi tedi a munaḡa malagaimo.

7 Bi Taiya tauninemo ke modina kamaina eete Tolemais dobnemo ke tava, ḡome tauwaisumaḡa ke yebonedi bi tedi vaitedi ke miyana laḡan ḡemota.

8 Bokina mainana olaolalemo ke modina munaḡa te Seseliyamo ke tava. Bi ḡome ba Filip giu visuvisuna

taulauguguyena ena vanuwemo ke miya, Filip ba wala tauwaisagu 7 a vinevinedina nopodimo ba tana ḡemota. ⁹ Tana natunatuna guguḡinidi 4 lava a sibedi te tedi ba Bada giuna visuvusuna giuwatana puyona a vai.

¹⁰ Iḡome ke miya laḡan visa a kovi mulidimo taugiuwatana isana Agabas Diudiyaḡa i yovo. ¹¹ Lisi-maimo i nato bi Pol ena dagilolo i vai bi taunaḡa ni-mana bi kaḡena i panipanidi bi i giuna gado, "Aluwa Waiyawa i kamaḡati te Diu lavedi Yelusalemmo kaka niga dagilolo taniwagina, niga mainana kota sa pani bi Eteni lavedi nimedimo sa sako."

¹² Sauginemo lava matabumai niga giuna ke vaivaiye ba tama bi lava ḡesaudi Pol kei baḡa vavasaḡe te mote maso i nawa Yelusalemmo. ¹³ Bi Pol edi giu i waimunena gado, "Temi bai aubaina ko ḡabaḡaba bi koi wainuwaboyaegu? Tagu e vononoḡa te Yelusalemmo sa panigu ee sai pekigu Bada Yesu isana aubaina."

¹⁴ Bi laḡannemo mote luvamai te maso kei ḡake ba kamaina te ke miya moimoisili bi ke giuna gado, "Kamaina te Bada ena ḡowana luvanemo mainana ya tubuḡa."

¹⁵ Niga kauwidi mulidimo ema ḡonaḡona ke vononoḡa ba ke saḡa ke nawa Yelusalemmo.

¹⁶ Tauwaikawatana ḡesaudi Seseliyamo vaiteidi ke nawa ḡemota, eete Manason ena vanuwemo a kavalagetimai te ḡome ke miya. Manason ba Saiplas olotona tana tauwaikawatana dolidolina.

Pol Diyemes i vakita

¹⁷ Laḡannemo tama Yelusalemmo ke tavatava ba tauwaisumaḡa ma nuwavisudi ai doli nawemai edi vanuwemo. ¹⁸ Bokinamai Pol bi tama ke nawa Diyemes kitana aubaina. Bi tauwaisumaḡa edi babada matabudi ḡome a miyamiya. ¹⁹ Pol i waiebonedi bi bai matabuna ena noyamo Maimaituwa i voivoiyena Eteni lavedi lisidimo taunana i tainuwataudi.

²⁰ Niga giudi a vaivaiyedi ba Maimaituwa a kasaḡesaḡe. Bi Pol a giuwena gado, "Valetimai, niganana kwa kita Diu lavedi iyevena wapana tausana ai sumaḡa. Bi tedi matabudi nuwedi tabutabunemo Mousis ena waiḡake sa kaikaiwatedi. ²¹ Bi a vaiye te tam Diu lavedi Eteni nopodimo sa miyamiyana kunai lovelovedi te Mousis ena waiḡake mote sima kaiwatedi te natunatu-di lisidimo mote kwapidibwali sima voiye ee Diu edi vaivai mote sima kaiwatedi. ²² Bi niganana tedi sa vaiye te tam kuna tavana. Ba tada bai ta voiye? ²³ Tau-nana aubaina bai ka giuwemna ba kwa voiye. Niga ḡome ololoto 4 giuwapa a voiyena Maimaituwa lisinemo. ²⁴ Iḡome ololotodi kwa legaudi bi tedi vaite-di ko kavisuvisu munaḡemi. Bi tam aubaidi kwai maii'a bi tedi dabedi sa ḡalidi. Niga mainana kwa voiyena kaka lava sa sibe, te niga giudi matabudi lava sa giugiuwedina lisimmo ba mote giukauwa. Bi tam taumḡa ba Mousis ena waiḡake luvanemo kwa

I 21:10 Giu 11:28 II 21:24 Giu 18:18

miyamiya. ²⁵ III Bi Eteni lavedi mabai a waisumaḡana, tama edi pepa kaikana ke gilumidi bi ke giukamaḡe tedi, kani koikoitau lisidimo a laulau sewesewedina mote sima kanidi bi kota kwasina ee musala gadodi kikikidi mote sima kanidi bamoda mainana ba kwasina ko gei waitosi kamaḡe, kaka ko kani. Bi mote komai mwanemwanena yabayababa." IV

²⁶ Bokinamai Pol mba ololotodi i legaudi bi a kuvesi munaḡedi. ḡome tedi a nawa pali vanuwina noponemo bi Pol pilisi i giuwedina gado, niganana giuwapa laḡanina i tubuḡa. Bi laḡan 7 mulidimo tada ḡemoḡemotaḡa kavisuvisu puyona ta tavaitedi.

Diu ḡesaudi Pol a pani

²⁷ V Laḡan wai 7-na nuwana kovi, Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsnaḡa tavetavedi. Tedi Pol pali vanuwina noponemo a kita bi ḡome lava a kanuwa medimedidi te maso Pol a kaididi. Tedi mainana a giuna banina dolinemo Pol bi Tolofimas a kitedi Yelusalem tauninaḡa a nawanawa. Bi tedi ai noḡoti bena Pol Tolofimas i dolinawe pali vanuwino. Bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, "Israel lavemi, ko sagumai! Niga olotona dobu matabuna i nawa bi lava i wailovelovedi te Diu edi waiḡake mote sima kaiwatedi. Bi tana giumo pali vanuwina i kakagebogebo. Bi ḡesau-nemo ba Gulik lavedi i saḡedi pali vanuwina ganakukunemo bi gabu waiyawa i kaka milamila." VI

³⁰ Kamaina bi malagai lavedi matabudi a kanuwa medimedidi bi a dabalala tava. Bi ḡome Pol pali vanuwina ganakukuna noponemo a kaididi te a solu yovoḡe ganakuku taulinemo bi geḡa te tauyava maḡemota mataeta a gududi. ³¹ Bi noitaunana maso ai pekina ba giuna i velau makai te Loum edi tauwaiḡaviya, edi bada didigina i vaiye. Yelusalem lavedi pali vanuwina ganakukuna noponemo waiḡasiḡasi aubaina te a ḡaḡala gulata. ³² ḡome maḡemota tauwaiḡaviya edi bada, waibabada ḡesaudi bi tauwaiḡaviya i waidolidi te a yovo a nawa lava kum-di lisidimo. Laḡannemo lava babada nananakidi a kitekitedi ba Pol kwapuna a kaisako.

³³ Tauwaiḡaviya edi bada i saḡa Pol i kaididi bi tauwaiḡaviya i egelidi te seini labumo maso a pani. ḡome tana lava i waitalayedina gado, "Niga lavana aiyai bi bai i voiye?" ³⁴ ḡome lava ḡesaudi edi giu tabu-di bi tabudi taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga mote bamo giukauwa i banavi, aubaina te

III 21:25 Giu 15:29 IV Tubuḡa waiḡemoti yabayababena maibena lava ḡesau mwanena vaitena mote komai mwanemwanena (Potiyovo 20:14; Waiḡake 5:18); lava ḡesau vaitena komai mwanemwanena mane e puyo ḡesaudi aubaidi (Livai 19:29; 1 Koli 6:15); kena nadewa vaitena, vanuwa lavana mai oloto natuna waivina vaitena (Livai 18:6); oloto ena tau oloto vaitena ee waivini ena tau (Livai 18:22; Loum 1:26-27); bi lava ḡamoḡamo vaitena (Livai 18:23). V 21:27-29 Giu 20:4 VI Diu ai noḡota gado, "Eteni ba lava mileiledi." Diu edi ḡaiḡake luvanemo, Eteni mote sima saḡa etala gabuna ganakuku noponemo bi Diu taudiḡa. Bi aiyai niga waiḡekena i waidoukoto ba sai peki.

tauwaiḡaviya i giuwedi te ai dolinawe edi ani miyamo. ³⁵ Laḡannemo Pol kini pakanemo i tavatava ba lava edi medi i dididiga gulata, kamaina te tauwaiḡaviya Pol dabayalodimo a avalali otiḡe. ³⁶ Banina lava kumna a kaiwatedi bi kalinedi dididiginemo a binabinauna gado, "Koi peki! Koi peki!"

Pol lava kumna lisidimo i giu

³⁷ Ḡome ḡotona te maso tauwaiḡaviya Pol a nawena vanuwemo ba Pol tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuwena gado, "Kamaina ee geḡa te maso lisimmo bai e giuwe."

Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga ena giu i waimunena gado, "Tam gode Gulik kalinedi kuna sibe? ³⁸ E noḡoti te tam bena Idip lavam, tana dolinemo waiḡaviya i waitubu bi tauwaiḡaviya 4 tausan i waidoli nawedi kalakalalemo."

³⁹ Bi Pol i giuna gado, "Geḡa, tagu ba Diu lavagu egu dobu ba dobu isa nawanawana Tasis, Silisiya plovins noponemo. Bi yà waibaḡam te maso kunai aninegu te lava lisidimo bai e giuwe."

⁴⁰ Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga Pol i wai anine, te kinimo i moito bi nimanemo lava i waikatitawedi te sa miyamoimoisili. Bi Pol Ḡibulu kalinedimo lava lisidimo i giu.

22 "Egu lava Diu bi valevaletigu, koi beyavaiya niganana yà koikoigalamegu." ² Laḡannemo a vaiye te Pol Ḡibulu kalinedimo i giugiu ba tedi binau a kaisako bi a miya moimoisili ota.

³ Kamaina bi Pol i giuna gado, "Tagu ba Diu lavagu bi Tasis malagainemo e tubuḡa, Silisiya plovins noponemo. Bi niga Yelusalemmo dobunemo e didiga, Gamaliel ena waibada laḡannemo, ba tamatamada edi waiḡake bi edi vaivai i wailovelove kauwegu. Te tagu Maimaituwa e kaiwata kauwe mai temi matabumi niganana. ⁴ ^{II}Tagu Yesu ena wailovelove taukaiwatana e laukivi gebogeboyedi bi e waipekidi. Olooloto bi waiwaivini ḡesaudi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ⁵ Bi Pilisi saḡasaḡa guletina bi babada ḡesaudi sa giu te niga ba giukauwa. Tedi pepa a kuli bi a vitegu, te edi lava Damaskasmo aubaidi. Tagu e nawanawa ḡome te maso a sagugu bi tauwaisumaḡa ḡome maso ke kaidididi bi ke saḡedi Yelusalemmo te maso a kovoḡidi.

⁶ "Bi suwala modo mainana Damaskas diyanemo ke tavatava ba yanayana malamo waimatakanikanina i waimaḡemoti te i lai yana yovoḡegu. ⁷ Bi e kuluva doḡamo e talatalaḡa ba kalina malaḡa i yovo e vaiye i giuna gado, 'Sol! Sol! Bai aubaina kwa laulaukivi gebogeboyegu?' ⁸ Bi ei talayena gado, 'Tam aiyai, Bada?'

"Bi kalina niga mainana i giu, 'Tagu taunana Nasalet Yesuna kwa laulaukivi gebogeboyegu.' ⁹ Bi tausagugu yana a kita bi lava lisigumo i giugiuna kalinana mote a vaiye bi mote a sibe.

¹⁰ "Bi ei talana gado, 'Bada bai yà voiye?' Bi i giuna gado, 'Kwa moito bi kwa nawa Damaskas malagainemo bi lava aiyai egu ḡowana bai ya giuwemna ba taunana kwa voiye.' ¹¹ Kamaina bi tausagugu nimagumo a kabi bi ai doli nawegu Damaskas. Banina yana waimatakanikanina matagu i kani te i waidudubala bi ei kaimatabwasoku.

¹² "Ḡome oloto isana Ananaiyas i tava lisigumo tana Mousis ena waiḡake i kaikaiwata bi Maimaituwa taulaudune kauwena bi Diu lavedi matabudi ḡome miyemiyedi a vivivile kauwe. ¹³ Bi tana diyagumo i moito bi i giuna gado, 'Valetigu Sol, niganana kwai kita munaḡa!' Bi i waimaḡemoti te Ananaiyas e kita.

¹⁴ "Ḡome i giuna gado, 'Tamatamada edi Maimaituwa i vinem te ena ḡowana kwa sibe bi lava didimanina kwa kita bi giu mudunemo ya giugiuwedi na kwa vaiye ḡonedi. ¹⁵ Banina tam kaka tana aubaina kwa noya, lava matabudi lisidimo. Bi bai kuna kitekitedina bi kuna vaivaiyedina ba lava matabudi kwa giuwedi. ¹⁶ Bi niganana mote kumai goela, kwa miya moito bi kwa bulu bi Yesu isanemo kwai baḡa te em gebogebo ya koḡa kamaḡedi.'

¹⁷ "Laḡannemo e munaḡa tava Yelusalemmo bi pali vanuwinem e laulaupali noponemo ba mataotigumo lauboni e kita. ¹⁸ Ḡome Bada e kita bi i giuweguna gado, 'Kwai papalana bi Yelusalem kwa ḡose banina ḡome giugu kwa giuwena mote kaka simai beyavaiyem.'

¹⁹ "Bi e giu waimunena gado, 'Bada, tedi a sibe te tagu wala tauwaisumaḡem bolu vanuwidi nopodiḡa e kwapudi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ²⁰ ^{III}Bi em tauwaimatamata Stivin laḡannemo a waipeki mba tagu ḡome e moimoito bi kauwina i tubutubuḡana ba tagu ei anine. Bi mabai Stivin ai waipekina edi gala tagu e labelabedi.'

²¹ "Bi ḡome Bada i giuweguna gado, 'Kwa nawa! Tagu yà giugiu kamaḡemna manekemo Eteni lavedi lisidimo.'"

Pol i giu te tana Loum lavana

²² Lava kumna a waibeyavaiye bi Pol mai giuna i vatoatoato ba tedi kalinedi dididiginemo a binauna gado, "Ko nawe tabunemo bi koi peki kamaḡe mote luvana dobumo ima miya!"

²³ Ḡome tedi ma binabinaudi edi gala dabanemo a pwalaḡedi bi ḡobusa sawasawamo a yalaidi. ²⁴ Taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giu vavasaḡedi te Pol maso a saḡe vanuwa ganakukuna noponemo. Bi i giuwedi te maso a kwapu bi ai talaye te maso a sibe te bai aubaina lava tana a lasala-sawaineḡa. ²⁵ Ḡome tedi Pol nimana a panipani kai modonemo bi kwapuna aubaina ba Pol tauwaiḡaviya edi bada i giuwena gado, "Temi emi waiḡake ya ke-

nakena te Loum lavana mote ena gebo ko banavi bi ko kwapu yababe, ee?"

²⁶ Laḡannemo tauwaiḡaviya edi bada niga giuna i vaivaiye ba i nawa tauwaiḡaviya edi bada didigina lisinemo bi i giuna gado, "Tam bai kwa voiye? Niga Loum lavana."

²⁷ Ḡome ḡaviya badana i nawa bi Pol i waitalayena gado, "Tam giukauwa te Loum lavam, ee?"

Ḡome Pol i giuna gado, "Emaso bena kuna giu kauwa."

²⁸ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, "Tagu mane dididiga e sako te eila Loum."

Pol i giuna gado, "Bi tagu bena Loum gomenigu."

²⁹ Bi tedi mabai maso ai talayena ba mba taunana te a gose kamaḡe. Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i naila gulata te Loum lavana a lausein.

Pol waibabada matedimo i moito

³⁰ Bokina mainana tauwaiḡaviya edi bada dididiga i ḡoeḡoena maso i sibe kauwe, te Diu lavedi bai aubaina Pol ai wavu. Taunana aubaina Pol a laulauseinina i kaikamaḡe bi pilisi edi babada bi Diu lavedi edi babada i egelidi te ai ḡemotidi bolu aubaina. Kamaina bi Pol a lau egeli te i nato matedimo i moito.

²³ Pol Diu babadidi i kitadididi bi i giuwedina gado, "Egu lava laḡan matabuna Maimaituwa matanemo e miyana ba egu noḡota sabusabuna didimanina te niganana." ² Mainana i giugiu ba pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Pol diyanemo mabai a moimoitona i giuwedi te Pol muduna sa talaḡa.

³ IḠome Pol, pilisi saḡasaḡa guletina i giuwena gado, "Maimaituwa kaka ya kwapum, tam lava kaikaiyovum! Tam niganana kwa etaetalegu waiḡake luvanemo bi tam kota waiḡake kuna wai doukoto. Lava kuna giuwedi te a kwapukwapugu."

⁴ Bi mabai ḡome a moimoitona Pol a giuwena gado, "Tam Maimaituwa ena pilisi saḡasaḡa guletina kwa ḡasiḡasiye ee?"

⁵ Pol i giuwedina gado, "Egu valevaletigu, tagu mote e sibe te tana gode pilisi saḡasaḡa guletina. Bi tagu e sibena ba gilugilumina wadubonemo i giuna gado, 'Mote em lava edi bada kuma giu waigebogebo.'"

⁶ II Bi Pol i kitedi te waibabada ḡesaudi ba Sadisi bi ḡesaudi ba Palisi lavedi, taunana aubaina bolu babadidi nopodimo bi kalinana dididiginemo i giuna gado, "Egu lava, tagu ba Palisi bi kota tamagu ba tana Palisi. Bi ya waisumaḡa te lava pekipekidi ba sa kena moito munaḡa bi niga waisumeḡina aubaina temi ko etaetalegu." ⁷ Niga mainana i giugiu ba Palisi bi Sadisi waikagiu ai tubuḡa. Bi edi boluna a suwa te dam labu a tubuḡa. ⁸ III Banina Sadisi sa giugiu te lava mote pekimo ima kenamoito munaḡa bi bamo mote aneya

I 23:3 Met 23:27,28 II 23:6 Giu 26:5 III 23:8 Met 22:23; Mak 12:18

ee alualuwa. Bi Palisi lavedi sa giugiu te niga mwalidi ba giukauwa.

⁹ Ḡome binau i didiga gulata te waiḡake tauwailovelovena Palisi damna noponemo tedi Pol mulinemo a nawa bi a giuna gado, "Tama niga lavana lisinemo mote bai gebogebona ka banavi. Augunai alualuwa ee aneya lisinemo i giu." ¹⁰ Bi waikagiu i dididiga gulata aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga nuwana i lovo bamoda Pol sima lisi waiyamonni. Taunana aubaina ena tauwaiḡaviya i egelidi te a yovo bi Pol a solu nawe edi animiyamo.

¹¹ Mba dudubalinemo Bada ena aneya Pol diyanemo i moito bi i giuwena gado, "Mote kuma naila! Bainewa Yelusalemmo kuna giugiuna kota mainana Loum noponemo aubaigu kwa giu."

Diu lavedi Pol kana pota a yesi te sai peki

¹² Laḡan i sako olaolalemo Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesi bi a giuwapa munaḡedi, te mote bai sima kani e sima tego, eete Pol sai peki. ¹³ Niga giuwapana noponemo ooloto wapedi 40 ai ḡemotidi bi ai ogatala. ¹⁴ Bi a nawa pilisi babadidi bi waibabada nananakidi lisidimo bi a giuna gado, "Tama ke giuwapa te mote kama kani e kama tego eete Pol kaipeki." ¹⁵ Taunana aubaina niganana temi waibabada vaitemi, tauwaiḡaviya edi bada dididigina koi baḡa te Pol ya yovoḡe lisimimo. Ko kaiyovuḡe te bena a waiwavuna banina ko sibe kauwe. Bi ke vononoḡa te sauginemo ya yovoyovo ba etamo kaipeki.

¹⁶ Bi Pol ḡavuna i vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi, kamaina bi i nawa te baimo i miyamiyanemo bi bai a giugiuwena i tainuwatau.

¹⁷ Ḡome Pol tauwaiḡaviya edi bada ḡemota i yoge bi i giuwena gado, "Niga ewalina kwa doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi tana bai ya giuwe."

¹⁸ Kamaina bi mba ewalina i wai doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi i giuna gado, "Pol biliwelokomo taumiya, i yogegu e nawa bi i wai baḡagu te niga ewalina e saḡe lisimmo banina tana kaka lisimmo bai ya giuwe."

¹⁹ Tauwaiḡaviya edi bada dididigina ewali nimanemo i kabi bi a nawa tabudimo bi i waitalena gado, "Bai mwalina kuna ḡoena kwa giuwegu?"

²⁰ Bi ewali i giuna gado, "Diu lavedi ai anina te bokina ba sai baḡam te Pol kwa nawe Diu a babadidi edi bolomo bi sa kaiyovu te bena waibabada Pol ena pilipili banina sa sibe kauwe. ²¹ Bi kalinedi mote kuma vaiye banina ooloto wapedi 40 male sa kandavona bi sa labelabe. Tedi kaikana a giuwapa te mote sima kani ee sima tego eete Pol sai peki. Tedi noitaunana a vononoḡa te mai sa voiye bi tam sa labelabe te edi ogatala kwai anine ee geḡa."

²² Ḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Mote aiyai kuma giuwe te lisigumo kunai benabenama.” Ḡome te ewali i giu kamaḡe i nawa.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

²³ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididigina bi tauwaiḡaviya babada labu i yogedi bi i giuwedina gado, “Tauwaiḡaviya 200 ko tanodi bi ko nawa Seseliya. Bi kota osi tauvelauyedi wapedi 70 bi pawasimo tauwaiḡaviya wapedi 200, ko vononoḡa bi mateya 9:00 dudubalemo ko modina Seseliya. ²⁴ Bi kota osi ḡesaudi ko tanodi Pol aubaina ya gelu bi ya nawa kauwa gabemani edi bada Filiks lisidimo.”

²⁵ Kamaina bi ḡaviya badana dididiga pepa i kulina gado.

²⁶ “Tagu Kolodiyas Lisiyas, tam bada saḡasaḡa guletim, gabemani badana Filiks: ya waiyebone kauwem!

²⁷ Niga olotona Pol ba Diu lavedi a kaididi bi ḡotona maso ai peki bi lava ḡesau i giuwegu te tana ba Loum olotona. Taunana aubaina egu tauwaiḡaviya waitedi ke nawa te kanakuvu keyeda. ²⁸ Bi e ḡoeḡoe maso e sibe te bai aubaina ai waiwavu, taunana aubaina Pol e saḡe Diu waibabada matedimo. ²⁹ Bi e banavi te edi kauwa bi edi waiḡake aubaina te ai waiwavu bi mote Loum edi waiḡake i waidoukoto te maso biliwelokomo a sako e ai peki.” ³⁰ Bi giu e vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi te maso ai peki ba waiḡapa e giukamaḡe lisimmo bi tauwaiwavuna e giuwedi te sa giuwem te bai aubaina Pol ai wavu.

³¹ Kamaina bi ḡaviya edi bada dididigina bai tauwaiḡaviya i giugiuwedina mainana a voiye. Mba dudubalinemo Pol ai doli bi a nawa, Entipatlis tauninemo a tava. ³² Laḡan i sako ba kepatemo bi pawasimo tauwaiḡaviya a munaḡa edi animiya Yelusalemmo. Bi osi tauvelauyedi taudiḡa Pol waitena a nawa. ³³ Bi tedi Seseliyamo a tavatava ba gabemani Filiks, pepa a vite bi Pol tana lisinemo a gose. ³⁴ Ḡome gabemani Filiks leta i iyeve kovi bi Pol i waitalaye te tana dobu isana lavana. Bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Silisiya plovinsina lavagu.”

³⁵ Kamaina bi i giuna gado, “Tam tauwaiwavum sa tava bi em pilipili ya laididimani.” Kamaina bi tauwaiḡaviya i giuwedi, te Pol sai doli nawe ḡalibona Alodi ena vanuwemo sa sako bi sa labe kauwe.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

24 Laḡan 5 a kovi mulidimo pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Diu babadidi bi waiḡake taulaididimana isana Titulas waitena, Yelusalemmḡa a yovona Seseliyamo. Ḡome edi waiwavu Pol lisinemo gabemani edi bada Filiks matanemo a kamaḡatidi. ² Sauginemo Pol a giuwe te i saḡa gabemani edi bada lisinemo. Ḡome Titulas ena kita waigebo Pol lisinemo Filiks i giuwena gado, “Filiks tam dididigim, visuvisum bi em noḡota didimanina, ka wainuwawisu gulata te em

waibada dibunemo ke miya te niga palatina. Bi kauwa wapawapa visuvisudi ema dobumo a tubuḡa. ¹³ Bi dobu matabuna tama laḡan matabuna niga kauwidi aubaidi tam gabemani Filiks lisimmo kawainuwawisu. ⁴ Tagu mote ya ḡoeḡoe te ya taipilipilim, taunana aubaina ya waibaḡam te kivim maso i visu bi ema giu watiena kuna beyavaiye.

⁵ “Tama niga lavana ke banavi te tana ba gebogebo tauwaitubuna, tana dobu matabuna nopodimo Diu lavedi ya kanuwa medimedi bi waiḡasiḡasi sa waitubudi. Bi tana kota Nasalet damna edi bada. ¹⁶ Bi Pali vanuwina i kaka milemiledi taunana aubaina ke pani. ¹⁸ Bi kwai talaye kaka kwa banavi te bai ka waiwavuna ba giukauwa.”

⁹ Bi Diu lavedi edi tau Titulas a sagu bi a giuna gado, “Niga giudi matabudi ba giukauwa.”

¹⁰ Kamaina bi gabemani edi bada dididiga nimana i waiyoyo Pol lisinemo te ya giu. Bi Pol i koigalamena gado, “Tagu e sibe te tam kwalabu te kwalabu tam niga dobuma lavedi edi taulaididimana, taunana aubaina tagu nuwagu visuvisunemo matamo ya koigalamegu.

¹¹ Bi lava kwai talayedi kaka sa giu kauwem te e saḡa e nawa Yelusalemmo laudune aubaina ba niganana laḡan 12 a kovi. ¹² Bi tauwaiwavugu mote a kitagu te aiyai waitena kei kagiu, ee aiyai lavana nopona e kamedimedi pali vanuwinemo ee malagai noponemo.

¹³ Bi mote ḡemoḡemotina te niganana edi waiwavu lisigumo sa kamaḡati te mba giukauwa. ¹⁴ Bi ya giuwemi te niga ba giukauwa te tamatamada edi Maimaituwa tagu ya laulauduneyeye bi tagu Yesu eta ya kaikaiwatana ba tedi sa wai isana laudune kaikaiyovuna. Tagu Mousis ena waiḡake bai i waianinena bi taugiuwatana a gilugilumina taudidi ya kaikaiwatadi.

¹⁵ Bi tagu Maimaituwa ya waisumaḡe mainana tedi bi ya noḡotadidi te lava didimanidi bi gebogebodi pekimmo sa kenamoito munaḡa. ¹⁶ Taunana aubaina sauga matabuna ya wailaulubu gulata te egu noḡota bi egu kauwa Maimaituwa bi lava lisidimo maso didimanidi.

¹⁷ ^{IV}“Yelusalem e gosena ba kwalabu visa a kovi. ^V Bi maḡo ota e tava munaḡa egu lava wai nuwatoitoidi aubaidi puyo e natomedi bi sewasewa Maimaituwa ya

I Mba fuyanemo Filiks i badana mote i waibada kauwa. Titula i gwayagwaya te Filiks maso i giu te Pol gebo i voiye. Filiks lava pilipili i vitedi bi Pol waitalapilina kwalabu labu mulidimo, Loum guyauna Nalo Filiks gabuna i vai. Bi ḡome waiḡasiḡasi dididiga i tubuḡa, Diu Loum lavedi ai ḡaviyedi bi Loum edi tauwaiḡaviya a miya moito te Yelusalem a kagebogebo. II Nasalet ba lava damna mabai Yesu a kaikaiwatana ya giugiuwatadi baina tana ba Nasalet taun lavana. Laḡannemo niga manana i wai isedina Nasalet damna, Titulas ba tauwaisumaḡa i laulauyovoḡedi. Diu Yelusalemmo bi Diuidiya plovins matabunemo, Gallli plovins lavedi kita waiyovoyovodi Nasalet taunana bamo (Diyon 1:46 ko kita). Tana niga mai ya giugiuna ba bena Pol ya laulaudunena ba Loum edi waiḡake mote ima waianine. III Lova 7 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 7 mote ima kenakena. IV 24:17 Giu 21:17-28V Kwalabu 5 a kovi mulidimo Pol i tava munaḡa Yelusalem i vakita, laḡan i mote lofa ena nawamo lavedi lisidimo bi wasa visuvisuna i laulau guguyena i tainuwataudi (Giugiukamaḡedi 18:22).

vite. ¹⁸ Tagu pali vanuwina noponemo laukuvasa se-wasewana e voivoiye bi tauwawavugu a banavigu. Tagu mote lava e kaka nuwa medimedidi ee waiḡasiḡasi e waitubudi. ¹⁹ Bi ḡome Diu lavedi ḡesau-di Eisiya plovinsina noponemo miyemiyedi a kitagu. Tedi taunana maso niganana a tava bi a giu te bai gebona a kita e voivoiye. ²⁰ Ee mabai ḡome maso niganana a giuwem te gebo bai a banavi, sauginemo Diu waibabada edi bolumo e moito bi a etaetalegu. ²¹ Bi augunai mwali ḡemota Diu lavedi matedimo e moito bi e laulaugayapouna gado, 'Lava pekipekidi kaka sa kenamoito munaḡa bi niga taunana aubaina temi niganana ko etaetalegu.'

²² Bi Filiks yawasana etana i sibe kauwe aubaina tana etala laḡanna i tauliye bi i giuna gado, "Koi laba ḡaviya edi bada dididiga Lisiyas ya tava kaka tagu etalemi yai tubu munaḡe." ²³ Ḗome Filiks tauwaiḡaviya edi bada i giuwe te Pol biliwelokomo ya sako nawe bi i giuwena gado, "Kwa voiye te yai nuwavisu. Bamoda ena lava sa vakitakita ee saguna aubaina sa tavana ba mote kumai ḡakedi."

Filiks bi Dulusila matedimo Pol i moito

²⁴ Laḡan visa a kovi Filiks bi mwanena Dulusila, tana ba Diu waivinina a tava waiḡemota vanuwinemu. Bi Pol ena giu i giu kamaḡe te i tava. Bi Pol Yesu Keliso waisumaḡena Filiks lisinemo i giu waiipoipo. Bi a wai beyavaiye. ²⁵ Bi Pol i giu nawa te yawasana didimani-na, eda ḡowana balebaledi gosedi bi laḡan damona waitalapilina, i giugiu waiipoipo ba Filiks i naila bi giuna gado, "Niganana aubaina ba kamaina, bi kwa nawa! Bi laḡan ḡesaunemo ya vononoḡana, kaka em giu ya giukamaḡe te kwa tava munaḡa." ²⁶ Bi Filiks sauga matabuna ena giu i giugiukamaḡe te i tava vaitena a waigiugiu. Banina Pol biliwelokomo i miyamiya taunana aubaina Filiks i ḡoeḡoe, te Pol maso kandavonemo mane i vite bi kandavonemo i kaikamaḡe.

²⁷ Bi lagannemo kwalabu labu a kovi ba Posias Festas i moito saḡa te gabemani edi bada bi Filiks ena gabu i vai. Bi Filiks Diu lavedi edi ḡowana i voiye te Pol biliwelokomo i ḡose kamaḡe. II

Pol i ḡoeḡoe te ḡalibona Sisa matanemo ya moito

25 Gabemani edi bada Festas Seseliyamo i tava bi laḡan faiona mulidimo i saḡa i nawa Yelusalemmo. ² Bi ḡome pilisi edi babada bi Diu babadidi a nato Festas lisinemo bi edi waiwavu Pol lisinemo a saḡedi. ³ Kamaina bi Festas ai baḡa te maso edi ḡowana i voiye, te maso Pol i giukamaḡe i saḡa i nawa Yelusalemmo. Banina tedi kaikana kana pota a yesi te

I **24:21** Giu 23:6 II Loum edi waiḡake i giu te lava mote sima etale bi biliwelokomo i miya kwalabu labu a kovina ba sa kaikamaḡe. Mba laḡannemo Filiks maso Pol i kaikamaḡe bi geḡa te Diu lavedi a medi gulata lisinemo banina kauwa wapewapedi i voivoiyedina aubaina. Taunana aubaina i ḡoeḡoe te bai maso i voiye bi Diu lavedi i wainuwavisudi.

kandavonemo etamo sai peki. ⁴ Bi Festas i giuna gado, "Geḡa Pol Seseliyamo biliwelokomo ya miyamiya bi mavisemo ba ya yovo ya nawa. ⁵ Bi emi babada ḡesau-di maso waitedi ke nawa nove ḡome kaka edi waiwavu maso a saḡedi mba olotona lisinemo, bamoda tana bai i voiye waigebo."

⁶ Ḗome Festas i miyana male laḡan 8 ee 10 mainana bi mulinemo i yovo i nawa Seseliya. Bi laḡan i sako ba etala i waitubu bi ena tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol sa natome lisinemo. ⁷ Bi sauginemo Pol i tavana ba Diu lavedi mabai Yelusalemḡa a yovoyovona tana a moito kwaivivili bi a waiwavu gulatena. Bamoda mote giukauwa.

⁸ Bi Pol i koigalame gado, "Tagu mote bai gebogebona e voiye. Ḗalibona Sisa lisinemo ee Diu edi waiḡake ei doukoto ee pali vanuwina e ka milamila."

⁹ Festas i ḡoe te Diu edi ḡowana ya voiye. Taunana aubaina Pol i waitalayena gado, "Tam Yelusalem nawana kwa ḡoeḡoe ee geḡa, te ḡome maso niga kauwidi aubaidi ya etalem?"

¹⁰ Bi Pol giu i waimunena gado, "Niga vanuwinemu niganana ya moimoitona taunana ḡalibona Sisa ena anietala gabuna. Niga taunana gabunemo kwa etaetalegu. Tam kuna sibe te tagu mote bai gebogebona e voiye Diu lavedi lisidimo. ¹¹ Bamoda bai gebona e voiye na ba kamaina te ya peki, tagu mote peki e daboka. Bi bamoda niga lavedi bai sa waiwavuna mote giukauwa, ba aiyai mote ḡemoḡemotina te noi lavedi nimedimo ya sakogu te sai pekigu. Bi tagu ya ḡoeḡoe-na ḡalibona Sisa ya etaetalegu." III

¹² Ḗome Festas ena lava nuwanuwauyeuyedi waitedi ai giugiu te bai ya voiye, kaka bi Festas Pol i giuwena gado, "Tam kuna ḡoena ḡalibona Sisa ya etaetalemma, ba kamaina te kwa nawa Loummo ḡalibonana Sisa lisinemo."

Festas Ḗalibona Agilipa vaitena ai giugiu

¹³ Laḡan visa a kovi mulidimo ḡalibona Agilipa IV bi nuvuna Benis a tava Seseliyamo, gabemani valivaliuna Festas waiyebona aubaina. ¹⁴ Bi ḡome a taumiya laḡan visa a kovi bi Festas, Pol ena kauwa ḡalibona Agalipa i giuwe gado, "Laḡannemo Filiks i laulaupotiyovo ba oloto ḡemota biliwelokomo i ḡose kamaḡe. ¹⁵ Bi sauginemo e nawanawa Yelusalem ba pilisi edi babada bi Diu babadidi tedi ai wavu bi ai baḡagu te maso ei anina bi maso ai peki.

¹⁶ "Bi e giuwedina gado, 'Tama Loum ema vaivaimo mote lava kama kovoḡi yababe. Te dolina tana tauwawavuna waitedi Taulaetala matanemo sa moito te sa

III Loum lavedi matabudi ḡalibona Sisa ai baḡa te tana taunaḡa maso lava i etaetalemi te bai a voiye waigebo ee geḡa. Bi bamoda Loum lavana ḡemota bi mai i waibaḡana ba mote aiyai imai ḡake. IV Niga Agilipana ba Alodi dolidolina natuna tautasina bi nosina ba Diu waivina. Tana Diudiya plovensi noponemo tauna ḡemota i waibadaye bi tana ena waibada i kenakena te pilisi saḡasaḡa guleti-na ya vine.

waiwavuna aubaina ya koigalagalame. ¹⁷ Bi sauginemo Diu babadidi vaitedi ke tava niga ḡome ba tagu mote yài laba. Bi laḡan i sako olaolalemo etala gabunemo e miya bi tauwaiḡaviya e giuwedi te Pol sa saḡe matagumo. ¹⁸ ḡome tauwaiwavuna a moito bi edi waiwavu lisinemo a giuwedi, tagu e wainoḡotana bena olotona bai gebogebo otina i voiye bi sai wavu. ¹⁹ Bi geḡa te tedi ba a waikagiu Diu edi laudune aubaina bi lava isana Yesu i peki bi Pol ya giugiu te i kenamoito munaḡa dabanemo. ²⁰ Bi tagu a kanuwa laḡalaḡagu te niga kauwidi bainewa yà kadidimanidi. Taunana aubaina Pol e giuwe te maso i nawa Yelusalemmo bi ḡome maso i etala. ²¹ Bi Pol i daboka bi i waibaḡa te Seseliyamo ya miya bi ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina e giu te niga ḡome a kaididi eete tagu yà giukamaḡe Sisa lisinemo.”

²² ḡome ḡalibona Agilipa, Festas i giuwena gado, “Tagu yà ḡoeḡoena niga lavana ena giu yài beyavaiye.”
Bi Festas i giuna gado, “Tam bokina kaka kwai beyavaiye.”

ḡalibona Agilipa Pol ena giu i waibeyavaiye

(Giugiukamaḡedi 9:3-8, 22:6-11)

²³ Laḡan i sako ḡalibona Agilipa bi Benis edi gala waimatakanikani a kotedi bi tauwaiḡaviya edi babada nananakidi bi malagai babadidi vaitedi matabudi a poleni. Bi a saḡa anietala vanuwina noponemo. Bi Festas tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol ai doli saḡe. ²⁴ Bi Festas i giuna gado, “ḡalibona Agilipa bi babada matabumi niganana vaitemai, niga olotona ko kita matademo ya moimoitona! Diu lavedi matabudi Yelusalemmo bi Seseliyamo ai baḡagu te niga lavana sai peki mote ima miya. ²⁵ Bi tagu e banavi te tana mote bai gebogebona i voiye te maso ya peki. Bi Pol i giu te tana ya ḡoeḡoena ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina te yà ḡoeḡoe te yà giukamaḡe Loum. ²⁶ Bi tagu mote e sibe kauwe te bai giuna maso e kuli ḡalibona Sisa lisinemo. Taunana aubaina Pol e saḡe temi matabumi lisimimo bi kota tam ḡalibona Agilipa lisimmo. Bi ta gei waitalavitavitale te bai tagu yà sibe kaka muliḡa leta yà kuli. ²⁷ Tagu e sibe te panipani lavana mote bai gebona i voiye bi yà giukamaḡe yababe ḡalibona Sisa lisinemo ba mote i visu.”

Pol taunaḡa aubaina i giu

²⁶ Kamaina bi Agilipa Pol i giuwena gado, “Niganana ba kei aninem te taumḡa aubaim kwa giu.”

Kamaina bi Pol nimana i lageti te lava i waikatitawedi bi taunaḡa i koi galamena gado, ² “ḡalibona Agilipa, tagu nuwagu i visu te niganana matammo yà moimoito, Diu a waiwavugu aubaina niganana yà koikoigalamegu. ³ Banina tam Diu edi vaivai bi edi waiḡinana kuna sibe kauwe. Taunana aubaina yà waibaḡam te kwai beyavaiyegu.

⁴ “Wala egu dobumo ma ḡaubogu egu yawasana bainewa e miyamiyana Diu lavedi matabudi a sibe bi kota muliḡa Yelusalemmo e miyana. ⁵ I Tedi a sibe mba sauginemo Yelusalemmo e miyamiyana ba tagu Palisi edi vaivai e kaikaiwata. Bi Palisi edi waiḡake ba i bagibagi kauwa. Bi bamoda Diu lavedi sima ḡoe te sa giu. ⁶ Bi niganana egu sumaḡa bai Maimaituwa i giugiuwapanana tamatamada lisidimo aubaina ko etaetalegu. ⁷ Bi niga giuwapanana eda dam 12 a noḡonoḡoti te maso i tubuḡa te a kita. Taunana aubaina ma vivilidi dudubala bi suwala Maimaituwa aubaina a waitaupaula. ḡalibona, tagu niga giuwapanana yà waisumaḡe, taunana aubaina Diu lavedi sa waiwavugu. ⁸ Bai aubaina temi ko wainoḡota, te Maimaituwa mote ḡemoḡemotina te lava pekipekidi ima kakenamoito munaḡedi?

⁹ II “Tagu wala mainana e wainoḡota te bai matabuna e voiye te Nasalet Yesuna isana e waiḡaviye. ¹⁰ Bi mba kauwina Yelusalemmo e voiye. Tagu pilipilisi edi babada edi ḡailisimo tauwaisumaḡa wapewapedi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. Bi sauginemo waipekidi aubaina ba tagu taunana e waianina. ¹¹ Tagu laḡan wapawapa bolu vanuwidi nopodiḡa e nawa bi tauwaisumaḡa e kovoḡidi bi e egelidi te tedi Yesu isana a kaka gebogebo. Tagu nuwagu i medi kauwa lisidimo, taunana aubaina te e nawa dobu ḡe-saudiḡa te maso e banavidi bi e kovoḡidi.

¹² “Laḡan ḡemota pilisi edi babada, ḡailisi a vitegu, te e nawanawa Damaskas. ¹³ ḡalibona, tagu suwalamodo mainana etamo bi yanayana malaḡa waimatakanikanina i yovo. Bi yana e kita i waimatakanikani gulata mote mai suwala. ḡome tagu bi olooloto vaitedi ke nawanawana i lai yana kwavivilemai. ¹⁴ Bi matabumai ke kuluva doḡamo bi kalina e vaiye, ḡibulu kalinedimo, i giu yovona lisigumo gado, ‘Sol, Sol! Bai aubaina kwai ḡaviyegu mba tam kwa kaka gebogebo munaḡem?’

¹⁵ “Bi ei talana gado, ‘Tam aiyai, Bada?’ Bi BADA i giuna gado, ‘Tagu taunana Yesu kwa laulau kivigebogeboyegu. ¹⁶ Bi niganana kwa miya moito! Tagu lisimmo e laumaḡatana banina tam e vinem te egu taupaula bi matammo kuna kitakitaguna lava kwa tainuwataudi bi kota kauwa ḡesaudi muliḡa lisimmo yà kamaḡatidi. ¹⁷ Tagu yà giugiukamaḡem Diu bi Eteni lavedi lisidimo bi yà labe kauwem. ¹⁸ Kwa nawa bi matedi kwa kayanedi te wai dudubalinemo sa nuwavitala bi sa nana yanayanamo. Bi Seitan ena ḡailisimo sa potiyovo bi sa nato Maimaituwa lisinemo, kaka edi gebogebo yà noḡoti kamaḡedi. Bi sai sumaḡegu bi yai aninedi te egu dam waiwaiyawidi sa tubuḡa.’

¹⁹ “ḡalibona Agilipa, wailove malaḡa i yovoyovona kamaina te e voteyete. ²⁰ III Bi Damaskasmo lauguguya lava lisidimo ei tubu, tena Diu lavedi lisidimo Yelusalemmo bi Diudiya plovinsina nopona matabuna bi kota Eteni lavedi lisidimo te maso a laukuvasa bi a

nuwavitala Maimaituwa lisinemo bi kauwa visuvisudi a voyedi te a kamaḡati munaḡedi te giukauwa te a laukuvasa. ²¹ Banina niga kauwidi dabedimo, Diu lave-di pali vanuwidi nopodimo a kaididigu bi a ḡoēḡoena maso ai pekigu. ²² Bi Maimaituwa i sagugu eete niganana, niga ḡome e moito bi lava nanakidi bi keikeilikidi lisidimo yà laulauguguya. Bi taugiuwatana bi Mousis bai a giugiuwata te maso i tubuḡa, taunana yà giugiuwe. ²³ ^IBi Keliso sa voyie te yai nuwatoitoi bi pekimo ya gei kenamoito munaḡa bi yana ya natome ena lava Diu bi Eteni lavedi lisidimo.”

²⁴ Bi sauginemo Pol i koikoigalame ba Festas Pol i lasagudana gado, “Pol tam kuna bu'uwa ee! Em anapu dididigina i ka bu'uwim.”

²⁵ Bi Pol i giuwena gado, “O Festas saḡasaḡa gule-tim! Tagu mote yà bu'uwa. Bi bai yà giugiuwena ba giukauwa bi waibanina. ²⁶ ḡalibona Agilipa niga kauwidi yà giugiuwedina ba mote kadavonemo a tubuḡa. E sibe te niga kauwidi matabudi kuna sibedi, taunana aubaina malaudabatolagu lisimmo yà giugiu.” ²⁷ ḡome te Pol i waitalana gado, “ḡalibona Agilipa, taugiuwatana bai a gilugilumina kwai sumaḡe e geḡa, e sibe te kwai sumaḡe.”

²⁸ ḡome ḡalibona Agilipa, Pol i giuwena gado, “Tam kuna noḡoti te noi taunana laḡan watiḡenemo kwa voyiegu te yesu yai sumaḡe.”

²⁹ Bi Pol i giu waimunena gado, “Bamoda noitau-nana ee yaḡolo bi mba mote i pilipili. Bi Maimaituwa lisinemo yà laulaupali te mote taumḡa bi lava matabu-di niganana ko waibeyavaiyana kaka koi sumaḡa mai tagu bi mote yàma ḡoēḡoe te panipanimmo ko miya mai tagu.”

³⁰ ḡome ḡalibona Festas, gabemani badana Agilipa, Benis bi mabai ḡome a miyamiyana matabudi a miya moito. ³¹ Bi tedi etala gabuna a ḡose bi edi lava waitedi ai giugiuna gado, “Niga lavana mote bai i voyie waige-bo, te maso biliwelokomo ya miya ee ya peki.”

³² Bi Agilipa, Festas i giuwena gado, “Niga olotona maso biliwelokomo a sakoyovoḡe te i nawa. Bi geḡa te kaikana i giu te ḡalibona Sisa ya etale, te bai gebona i voyie. Taunana aubaina tada mote ḡemoḡemotina te ta kaikamaḡe.”

Pol nawa Loum i waitubu

27 Sauginemo a ḡoēḡoe te wagaḡa ka nawa Itali ba Pol bi biliwelokomo taumiya ḡesaudi waitedi bi tauwaiḡaviya edi bada isana Duliyas nimanemo a sivudi. Duliyas ba ḡalibona Sisa ena tauwaiḡaviya laukaina. ² Kamaina bi Adamitiyam edi waga maso i nawa Eisiya plovinsina noponaḡa, nisadiya mala-gaidiḡa bi ḡome ke gelu. ^{II} Bi ke modina Seseliya ke gose bi ḡome ba Alistakas vaitena bi tana Tesalonia taunina lavana Mesidoniya plovinsina noponemo.

I 26:23 Ais 42:6, 49:6 II Niga lovana waga ya giugiuwena ba, niganana kaka waga bi wala ba kukakuka.

³ Bi laḡan i sako ba Sidon tauninemo ke tava, ^{III} bi wagamo ḡonaḡona ḡesaudi ai yovodi. Bi Duliyas ba kivina i visu kauwa aubaina Pol i waianine te i nawa ena lava i kitedi bi ena ḡowana bai te maso a sagu. ⁴ Mba dobuna ke ḡose bi ke nawanawa ba yavala i didiga gulata, taunana aubaina Saiplas bwanabwanana ḡoyonaḡa ke kwaivivila. ⁵ Kamaina te ke nawa nisa dididiginemo Silisiya plovins bi Famfiliya plovins gele diyediḡa, te ke nawa Maila taunaḡa Lisiya plovinsina noponemo. ⁶ ḡome Maila tauninemo tauwaiḡaviya edi bada waga i banavi Aleksandiliyaḡa i tava. Bi waganemo kegelu kenawa Itali. ⁷ Laḡan visa nopodimo tama nuwatauḡa ke nawanawana eete Kinidus taunina diyanemo ke tava. Bi yavala i didiga gulata matamaiḡa i laulausuve. Taunana aubaina Kuliti bwanabwana ḡoyonaḡa te Salon Isukokona ke gose. ⁸ Bi nuwatauḡa diyadiyaḡa bwanabwana ḡoyonaḡa eete Wofu Visuvisuna ḡome ke tava Laseya taunina diyanemo.

⁹ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo bi kota udi laḡanina i kovi. Bi nawa i wainuwa nainaila taunana aubaina Pol lava i tainuwataudi, ¹⁰ bi i giuwedina gado, “Egu lava, eda babala male ya pilipili kauwa bi waga ḡonaḡona bi tada eda yawasana male sa gebogebobo. Bi tada male kota ta peki.” ¹¹ Bi tauwaiḡaviya edi bada waga tauvelauyena ena giu i waianine te Pol ena giu mote a vaiye. ¹² Bi niga dobunemo mote ḡemoḡemotina te maso waga i moito. Taunana aubaina lava wapawapa a giu te ke nawa otana Finiks wofunemo. ^{IV} ḡome ka miya te bodubodu laḡanina ya kovi. Bi Finiks dobuna Kuliti bwanabwananemo ba waga edi ani moito. Finiks ba suwala ena anibulu yawaninemo.

Kaibitibiti dididiga nisamo

¹³ Kamaina bi yaloussaḡa yavala nuwatauḡa lausuve i waitubu ba ai noḡota bena niga yavalina ya sagudi te sa nawa Finiks tauninemo sa tava. Taunana aubaina anika a solu saḡe bi waga Kuliti bwanabwanana diyanaḡa i nawa. ¹⁴ Bi ke nawa mote lofana, te Kuliti bwanabwananemo aibadabadaḡa kaibitibiti lausuve i waitubu. ¹⁵ Bi yavala dididiga waga i suvedidi te mote luvana waga matana yavala yawaninaḡa ima nawa. Taunana aubaina bai matabuna ke kaisako bi yavala taunaḡa waga i avali nawe. ¹⁶ Bi sauginemo bwanabwana ḡaubona isana Kauda ke vavawaimuli, ba i pilipili kauwa te waga ḡaubona a solu saḡe waga dididiginemo bi a pani te mote labama ima avali. ¹⁷ Bi kota waga modona a pani waibagibagi te mote labama ima dousuwasuwa. Bi mba mulinemo a naila bamoda waga bubu dabatuwina isana Setis ima saḡai, taunana aubaina tedi anika ai dawo yovoḡe nisamo te waga ya taipelapela bi nuwatauḡa waga ya poule nawa. ¹⁸ Laḡan i sako labama bagibagina waga modenemo i

III Seseliya te Sidon tauna manekina lofana ba 120 kilomita bi Sidon taun ba aipouna yawannemo. IV Finiks taun te Wofu Visuvisuna ba 64 kilomitas, bi suwala ena bulu yawannemo.

talatalaḡa, kamaina bi lava edi ḡonaḡonana ḡesaudi ai yovodi nisamo. ¹⁹ Bi laḡan waifaioninemo waga ani lauvevewanina ḡoneḡonedi ai yovodi. ²⁰ Bi laḡan i gebogebo gulata te mote kipola ee suwala ke kita lubudi eete laḡan visa a kovi. Bi yavala i waikenadidi gulata te yawasana noḡotina i kovi.

²¹ Bi laḡan wapawapa a kovi lava mote a kani lubu. Taunana aubaina Pol matedimo i moito bi i giuwedina gado, “Kona kita, walanamo taunana e giuwemi te Kuliti mote maso ta gose bi kalinagu kona vaiye kamaḡe. Taunana aubaina niganana emi waga i gebogebo bi ḡonaḡona konai yovodi. ²² Bi niganana ya giugiuwemi te mote koma naila bi nuwemi ya lautou. Bi male waga taunaḡa ya gebogebo bi mote lava ḡemota ima peki. ²³ Banina kage dudubalinemo Maimaituwa egu Bada tana taunana ya laulauduneyena ena aneya i tava lisigumo. ²⁴ Bi diyagumo i moito bi i giuweguna gado, ‘Pol, kuma naila. Tam male Sisa matanemo kwa moito bi ya etalem. Taunana aubaina Maimaituwa em pali i vaiye, te tam bi lava wagamo kona gelugeluna kaka yai yawasanimi.’ ²⁵ Taunana aubaina egu lava, nuwemi sa lautou. Maimaituwa ya waisumaḡe te bai i giugiuwena lisigumo kaka ya tubuḡa. ²⁶ Bi yavala kaka ya ava’awali naweda eete bwanabwana ḡesaunemo ya tavaiteda.” ²⁷ Bi Mediteliya nisanemo yavala bi labama a avali nawemaina eete laḡan 14 a kovi. Bi dudubala modenemo waga taunoyaena ai noḡota bena kaikana diyadiyamo a tava. ²⁸ Taunana aubaina tedi nisa domdom a luva, bi a banavi te 40 mita, bi a taumiya ḡotona te a luva munaḡe te 30 mita. ²⁹ Bi waga lavedi a naila gulata, bi ai noḡotana gado yavala waga ima suvenawe kila dabanemo. Taunana aubaina anika 4 waga mulinemo a pwalaḡe yovoḡedi. Bi a ḡoeḡoena maso dobu i yana makai. ³⁰ Bi wagamo taubagibagi waga ḡaubona a sako yovoḡe, te maso a naila a nawa. Taunana aubaina tedi ai kaikaiyovu te bena maso waga isunemo anika sa pwalaḡe yovoḡe.

³¹ Ḡome Pol tauwaiḡaviya edi bada bi tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Bamoda waga taunoya mote wagamo sima miya ba temi mote koma yawasana.”

³² Ḡome tauwaiḡaviya waga ḡaubona maḡinina a koiḡavuki bi i kuluva yovo nisamo. ³³ Bi laḡan sakosako balanemo Pol lava i giu vavasaḡedi te maso bai a kani. Bi i giuwedina gado, “Temi kona wailaba bi kona waikita, mote ko kani te laḡan 14 a kovi. ³⁴ Niganana ya giugiu vavasaḡemi te ko kani bi ko ḡailisi, te mote ḡemota kaka ima peki.” ³⁵ Pol niga mainana i giu bi matabudi matedimo buledi i vai te Maimaituwa i waiyebone, i kivi bi kani i waitubu. ³⁶ Ḡome lava matabudi nuwedi i kena bi a kani. ³⁷ Bi wagamo lava wapamai ba 276. ³⁸ Bi lava matabudi a kani te a kani nonoḡa, bi mulinemo ba witi ai naḡasedi nisamo te waga i tekateka.

I Maḡina lolofanemo ḡakima sa duli, bi sai pwalaḡe nisamo te ya yovo nove nisa dibunemo, bi ena lofa sa luva.

Waga i nuwa suwasuwa

³⁹ Kamaina bi laḡan i yana kamaḡe, bi waga lavedi dobu a kita bi mote a kitaḡone. Tedi yafo a kita bi ḡome gele visuvisuna. Bi ḡome a ḡoe te waga a ḡiu waididimani te maso i nawa diyadiyamo i tava. ⁴⁰ Taunana aubaina waga lavedi anika maḡinidi a koiḡavuḡavukidi te nisamo a yovo, bi kulin maḡinina a kuvesidi. Bi kuka ḡaubona waga matanemo a lageti te maso yavala waga i avali nawe diyadiyamo maso i tava. ⁴¹ Bi geḡa te waga bubu dabatuwina i saḡai. Te isuna bubu dabatuwinemo i laukatikava te mote luvana imai dagudagu. Bi kuka kaidi ba labama i waidoukotokotodi.

⁴² Bi tauwaiḡaviya ai ogatala te biliwelokomo tau-miya maso ai pekidi, male sa yaka nawa diyadiyamo bi sa velau sa nawa. ⁴³ Ḡome tauwaiḡaviya edi bada mote Pol waipekina i ḡoe, taunana aubaina edi ogatalana mote i waianine. Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada lava mabai ḡemoḡemotina te sa yakana ba i giuwedi te a geilaupoti te a yaka nawa diyadiyamo. ⁴⁴ Bi lava ḡesaudi mabai mote ḡemoḡemotina sima yaka ba i giuwedi, te waga i wai doukotokotona kaidi sa tanodi bi dabediḡa sa poule nawa diyadiyamo. Bi niga mainana a voije te lava matabudi a yawasana.

Pol Malta bwanabwananemo

28 Mba ḡome ke yaka nawa gelemo ke tavatava ba, ḡome kaka a giuwemai te bwanabwana isana ba Malta. ² Mba bwanabwanana lavedi kividi a visu kauwa, te a giuvaimai. Bi nabu i yovoyovo te ke tululu, taunana aubaina lava kai a suve. ³ Bi Pol kai bwainina i vai bi i waiwaigabu ba kai nopodimo mwata salama, kai i poya wailovotavi te Pol nimanemo i kaputa te i dawe. ⁴ Bi bwanabwana lavedi Pol nimanemo mwata a kita i dawedawe ba taudiḡa ai giugiuna gado, “Niga olotona ba tauwaipeki. Tana nisamo mote i peki taunana aubaina niganana maimaituwa Dike II kaka yai peki.” ⁵ Bi Pol nimanemo salama i laipaili nawe kaimo bi tana mote mwata i waikelo. ⁶ Ḡome lava a wailaba te nimana ya lusa ee yai maḡemoti te ya kuluva bi ya peki. Ai laba bi a waikita te Pol lisenemo mote bai i tubuḡa. Taunana aubaina nuwedi a vitale bi a giuna gado, “Tana ba maimaituwa.”

⁷ Bi ke miyamiyana diyamaimo ba daibi dididiga bi bwanabwana badana Pabilas ena vanuwa diyamaimo. Bi kivina i visu gulata te i nawemai ena vanuwemo bi i labe kauwemai te laḡan faiona a kovi. ⁸ Bi Pabilas tamana i sida kauwa te vanuwemo i kenakena. Tana tunipoyapoya bi dibukwasina i vai. Pol i nawa lisenemo bi aubaina i laupali bi nimana dabanemo i sivudi te i waiyawasani. ⁹ Bi niga kauwina mainana i tubutubuḡa

II Dike ba Molta lavedi edi maimaituwa a waisumaḡe te lava bai i kauwe waigebona ba ya kovoḡi ee yai peki.

ba lava sidesidedi mba bwanabwananemo matabudi a tava Pol lisiinemo bi i waiyawanani.

Pol Malta bwanabwanana i ḡose bi i nawa Loum

¹⁰ Bi Malta bwanabwananemo ke miya te bodubodu laḡanina i kovi bi nawa aubaina ba lava puyo wapewapedi a vitemai. Bi kota ema kalaḡi wagamo ai geludi.

¹¹ Bi nawalai faiona mulidimo Aleksandiliya lavedi edi wagamo ke gelu bi ke modina. Niga wagana ba ḡome i moito te bodubodu saugina i kovi bi wagana matanemo ba koikoitau labu taditadidi ai moitodi, isedi ba Kasta bi Polak. ¹² Bi ḡome ke modina te Silakus tauninemo ke tava ḡome bi laḡan faiona ke miya.

¹³ Ḗome ke modina munaḡa te Legium tauninemo ke tava. Bi laḡan i sako ba yaloussaḡa yavala i laulusuve taunana aubaina laḡan i sako munaḡe ba Puteli tauninemo ke tava. ¹⁴ Ḗome ba valevaletimai tauwaisumaḡa ke banavidi bi a giuwemai te vaitedi ke miya te laḡan 7 a kovi. Muliḡa kaka ke nawa Loum.

¹⁵ Sauginemo valevaletimai tauwaisumaḡa Loummo giu mai a vaiye ba a saḡa a labelabemai malagai isana, Taomana Faiona Vanuwidi. Bi ḡesaudi a tava ani waikunekune gabuna isana Apiyas ḡome kei taubanova. Ḗome tedi Pol i kitekitedi ba nuwana i lautou bi Maimaituwa i waiyebone. ¹⁶ Bi sauginemo tama Loummo ke tava ba Loum babadidi Pol taunaḡa ai anine te vanuwa a vite bi taunaḡa ya miya bi tauwaiḡaviya ḡemota vaitena te ya kita wata.

Pol Loumḡa i lauguguya nawa

¹⁷ Laḡan waifaioninemo Pol Diu babadidi i giuwedi te a tava lisiinemo ai ḡemotidi. Bi i giuwedina gado, "Valevaletigu, tagu mote bai e voiye waigebo lava lisidimo ee tamatamada edi vaivai e kagebogebody. Bi Yelusalemmo a panigu bi Loum lavedi nimedimo a sakogu. ¹⁸ Bi Loum lavedi a banavigu te tagu mote bai gebogebona yà voiye te maso ai pekigu, taunana aubaina a ḡoeḡoena maso a kaikamaḡegu. ¹⁹ Bi Diu lavedi mote a ḡoeḡoe te sa kaikamaḡegu, taunana aubaina e giu te ḡalibona Sisa matanemo yà moito bi tana ya etalegu. Bi mote maso egu lava Diu ei wavudi. ²⁰ Bi niga kauwina aubaina te e giuwemi kona tava te ta waigiugiu. Bi tagu Isael lavedi bai kauwina sa waisumaḡedidina, taunana e laulauguguyaena dabanemo seinimo a panigu."

²¹ Bi tedi ena giu ai munena gado, "Bi em pilipili pepana mote aiyai Diudiyamo i giukamaḡe yovoḡe lisi-maimo. Bi kota valevaletimai mabai noke mai a yovoy-

I 28:19 Giu 25:11

ovona mote bamo a giu waigebogebody ka vaiye. ²² Bi ke ḡoeḡoeyena tam em noḡota bai kwa giuwemai, bi ke sibe te lava dobu matabunemo niga damna valivali-una ba sa giugiu tunidabokey."

²³ Ḗome ai anina te bamo laḡannemo ba sa tava sai ḡemoti munaḡedi bi Pol ena giu sai beyavaiye. Mba laḡannemo Diu lavedi wapewapedi a tava Pol ena miyamo ai ḡemotidi. Bi Pol, Maimaituwa ena waibada i giuwaitetena olaolalemo i waitubu eete i nawa i dudubala. Mousis bi taugiuwatana bai a gilugilumina taunana i giugiuwata bi i ḡoeḡoena maso nuwedi i vitedi bi Yesu ai sumaḡe. ²⁴ Bi lava ena giu a vaiye te ḡesaudi nuwedi a vitedi bi ai sumaḡa bi ḡesaudi mote ai sumaḡa. ²⁵ Taunana aubaina tedi taudiḡa a waikagiu, muliḡa kaka sa nawana ba Pol ena giu lisidimo i waikovina gado, "Aluwa Waiyawa i giukauwa eda magumagula lisidimo bi Taugiuwatana Aisaiya i gilumina gado,

²⁶ 'Kwa nawa em lava otidi Isael lisidimo

bi kwa giuwedina gado,

"Temi giu ko vaivaiyena

bi mote ko sibe.

Temi Maimaituwa kauwa i voyedi kona kitekitedi,

bi mote ko sibe te bai ya voivoiye."

²⁷ II Niga lavedi mote bai sima sibesibe,

banina nopodi a ḡaiḡai.

Tedi waibeyedi bi bai sa vaivaiyena

mote sima sibesibe,

tedi matedi a pota

banina mote a ḡoeḡoe te sai kita.

Bamoda tedi sa ḡoe bi bai yà giugiuwedina sa kai-watana,

ba tedi male nopodimo sa sibe.

Bi bai yà voivoiyena sa kita

bi kota yà giugiuwena sa vaiyena.

Kaka lisigumo sa nuwavitala

bi yài yawasanidi.'

²⁸ "Temi Diu lavemi mote giukauwa koma vaivaiye,

taunana aubaina yà giugiuwemi te Maimaituwa

yawasana giuna i giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo te sa vai." III

³⁰ Ḗome Pol kwalabu labu i miya vanuwa i wai-

waimainemo. Bi lava mabai a tavatavana lisiinemo ba

matabudi i giu vaidi ena vanuwemo. ³¹ Bi Pol mote

aiyai i waiḡake, nuwana i lautou bi malaudabatolana

Maimaituwa ena waibada i lauguguyae bi Bada Yesu

Keliso giuna visuvivisuna i wailovelovedi.

II 28:27 Ais 6:9-10 III Lova 29 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 29 mote ima kenakena.